CĂLĂTORIE ÎN TIMP

Tărîmul tinereții fără bătrînețe

LAMENTO PENTRU „ELEFANTUL ZBURĂTOR"

• SEZONUL '86" •

Turism, cultură, civilizație

ENIGMATICII ETRUSCI

BIROUL DE TURISM PENTRU TINERET

• UMOR •

INVITAȚIE LA EXCURSIE

Turism, cultură, civilizație

FILM ȘI ISTORIE. ISTORIE ȘI FILM

Waterloo

MARE MUNTE

ENIGMA

REBUS DIVERTISMENT JOCURI

Un surîs pentru eternitate

BTT turism și istorie BTT

UNIUNEA TINERETULUI COMUNIST

BIROUL DE TURISM PENTRU TINERET

Amănunte privind
manifestarea turistică
PARTIDULUI
— OMAGIUL TINEREI GENERAȚII
în paginile 81—84

65

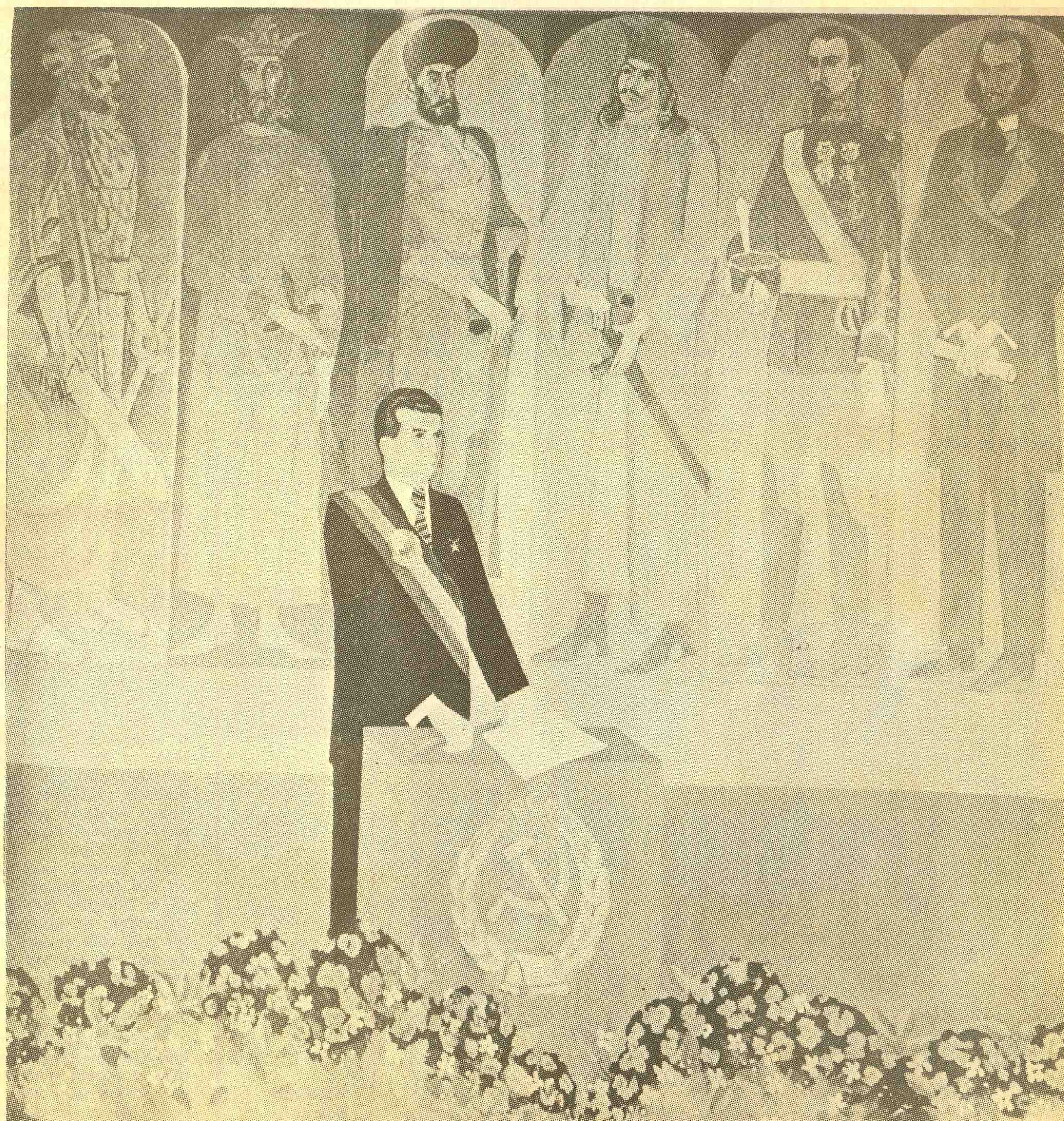
PARTIDULUI

omagiul tinerei generații

ARCUL DE TRIUMF AL ISTORIEI

„Oare cum s-ar simţi un popor
care nu şi-ar cunoaşte trecutul,
nu şi-ar cunoaşte istoria,
nu ar preţui şi nu ar cinsti această istorie ?
Nu ar fi ca un copil
care nu şi-ar cunoaşte părinţii
şi se simte străin în lume ?
Fără nici o îndoială că aşa ar fi"

NICOLAE CEAUŞESCU

„ÎNTÎIUL PREŞEDINTE" — tablou de Constantin Piliuţă

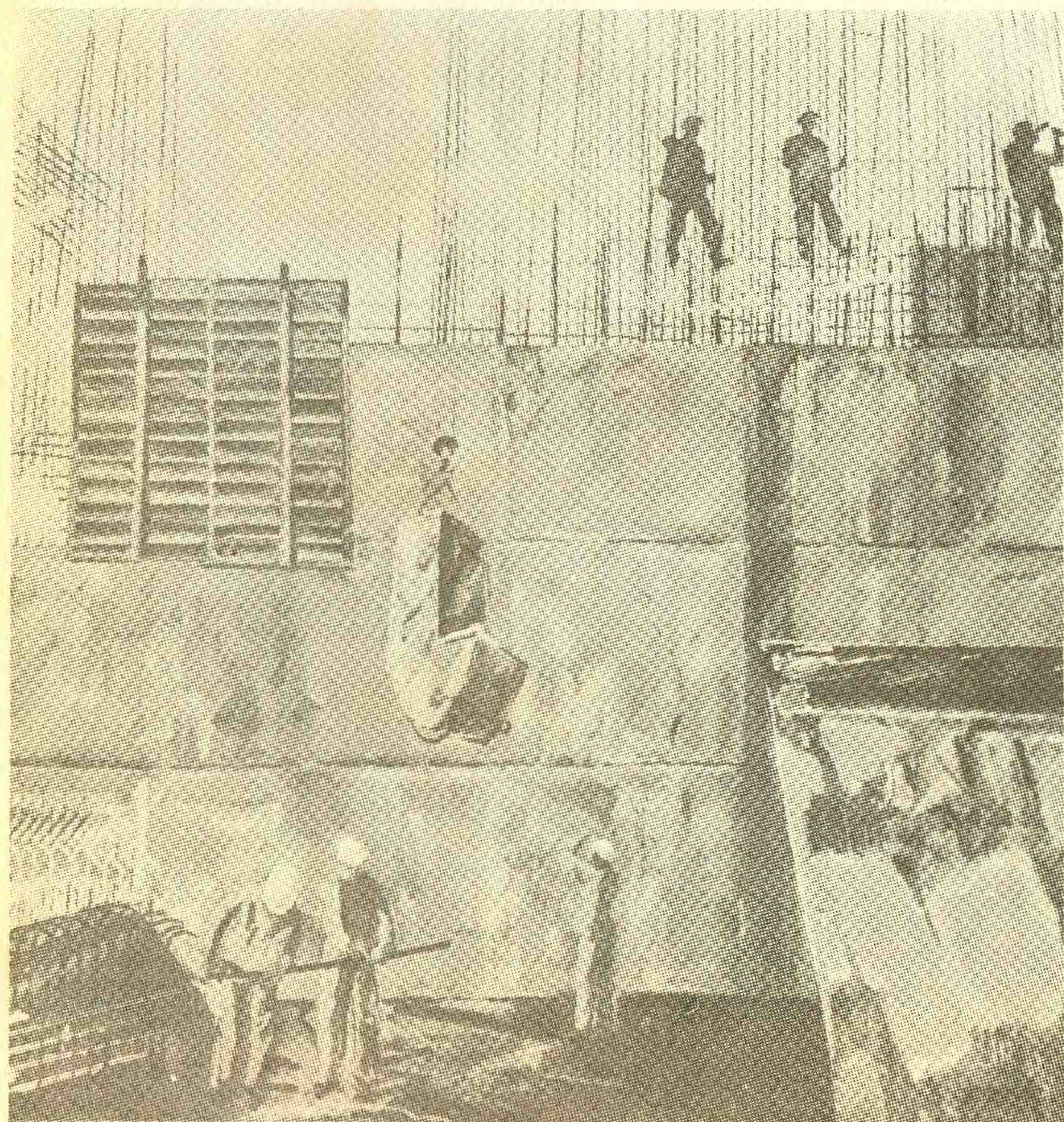

Un sentiment esențial

Un sentiment care aproape că nu mai are nevoie de a fi explicat, cel al istoriei: el apare, ne conține și se transmite într-o lume a convingerilor care este însăși realitatea, o străbate de la un capăt la altul și se ridică la altitudini și orizonturi largi de reflecție care fac însăși matca vieții, fac rostul și chipul acesteia, ca un sigiliu de cea mai înaltă morală și cu cea mai pronunțată acoperire în acte care dau măsură și durabilitate în timp oricărui gînd atins de flacăra vie și purificatoare a dragostei de patrie și de popor. Este acest sentiment care nu se istovește niciodată și care răzbate mereu din adîncurile cele mai tulburătoare ale existenței. A dobîndit forță atunci cînd s-a cuprins de graiul și inima întreagă a mulțimii, atunci cînd noi hotărîri și noi demersuri — fundamentale pentru tot ceea ce reprezintă un destin unic și colectiv — au așezat viitorul la timpul posibil, cel mai exact, și l-au propus ca pe o dimensiune de spirit cu nebănuite resurse și energii. După el sau cu un asemenea tonic sentiment se despică și apele vii ale cunoașterii, după el sau odată cu el se aleg și lucrurile între ele, se așează și gîndurile în bătaia cărora se luminează în rotunjimea sa și țara, după el sau, odată cu ei, se visează, se aspiră către mari înălțimi și se văd veacurile prin care am trecut ca generații și am ajuns azi la un hotar nou de timp și pe o nouă zare de înfăptuiri. Căci, hotărît lucru, într-un asemenea moment sîntem, pe o asemenea treaptă.

Îngemănarea aceasta; a realității cu maxima ei forță de transformare; îngemănarea aceasta; a atîtor schimbări esențiale în relieful economic și social cu geografia a tot ceea ce va fi și se arată deja, într-o exponențiaiă cuprindere a prezentului și viitorului, ne conferă și o vastă arie de înțelegere a trecutului, ceea ce tot de sentimentul istoric ține și se explică nu numai ca viziune, ca asumare și implicit ca trăire, ci și ca meditație, ca faptă și deopotrivă ca normă de conviețuire, ca înțelegere și răspundere. Văd aici un sens original pe care secretarul general al partidului l-a imprimat însuși modului de a aborda istoria în unicitatea sa de epopee în care intră deopotrivă lupta și creația înaintașilor și intră, se așează într-o ordine firească a permanenței și viabilității valorilor, lupta și munca eroică a poporului în cea mai deplină și mai innoitoare epocă a sa: **„Oare cum s-ar simți un popor care nu și-ar cunoaște trecutul, nu și-ar cunoaște istoria, nu ar prețui și nu ar cinsti această istorie? Nu ar fi ca un copil care nu și-ar cunoaște părinții și se simte străin în lume? Fără nici o îndoială că așa ar fi"** — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Așadar, istoria, nu numai ca realitate, nu numai ca experiență și carte a trecutului și prezentului ci și ca devenire, istoria ca o construcție în permanență vie și pe deplin posibilă, istoria adusă nu numai în raza vederii noastre ci și a celor ce vin, istoria prin care ne moștenim și se moștenesc, între ele, generațiile.

Vladimir Șetran: „Brigadieri la ecluza Agigea"

Ceea ce rămîne mereu viu

Există în istoria noastră evenimente care, pe măsura trecerii timpului, nu numai că nu-și pierd nimic din relieful și strălucirea cu care s-au produs, ci, dimpotrivă, își dezvăluie tot mai mult importanța într-o succesiune de idei și semnificații care ne plasează într-un fel chiar în viitoarea și miezul lor în permanență contemporan. Este istorie vie aceasta, este un puternic sentiment al ei mai întîi, este această șansă — dacă vreți — de a ne privi din unghiul propriei noastre nașteri politice și sociale, este chipul în care luăm act de noi și ne rostim asupra propriului nostru destin. Faptul că am fost premerși și mergem către urmași, să le atingem luminile ochilor parcă și că ne cuprindem de întreaga realitate a prezenței lor tot așa cum și alții la rîndul lor s-au cuprins de noi, rămîne un indiciu de permanență a sentimentului acesta istoric și în aceeași măsură criteriul ca și factorul unei permanente moșteniri.

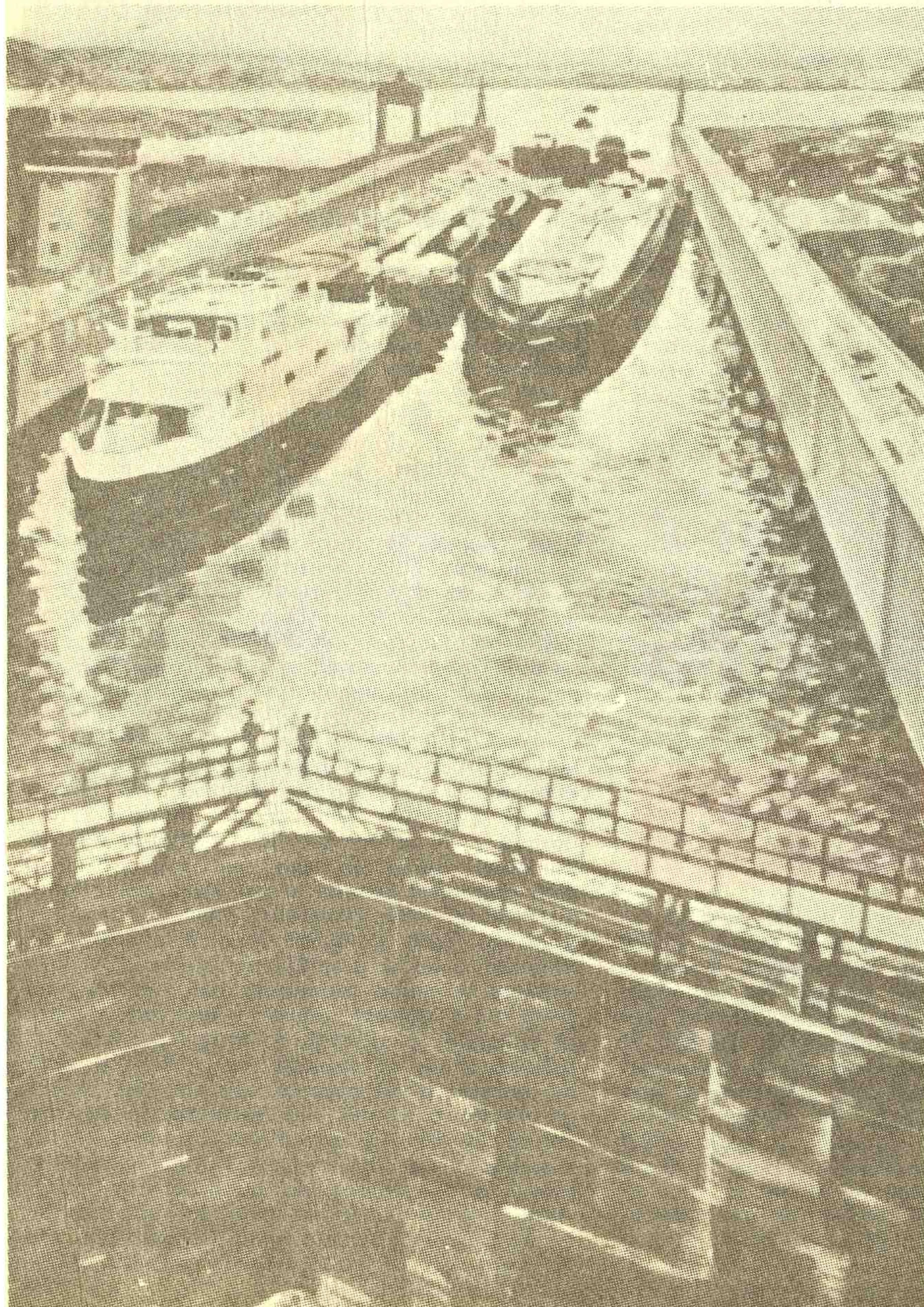
Evenimentele se moștenesc și ele, iar unul dintre acestea care ne iluminează distinct, matrice și matcă a unei lumi de început, matrice și matcă a unei ere care ne-a născut și pe ale cărei semne le ducem, un eveniment-soartă, așadar, un eveniment crucial care a strîns în datele sale esențiale toată istoria de pînă la el și se întinde de pe acum pe lungimea de undă a tuturor generațiilor, un eveniment pen-

tru eternitate, deci, îl reprezintă actul de la 23 August 1944; el este asemenea unui vîrf tare de munte care se vede din toate părțile, dar mai ales din tot ce se deschide și îi urmează cînd un soare puternic și-a pus simburii înalți de lumină pe el. Este istorie vie aceasta, este puterea de a concentra, prin oameni și pentru ei, a unor idealuri care, în focul împlinirii lor, lasă și urme în timp ca de fulger și lasă mai ales și experiențe de neuitat. De la lumina și din locul și timpul unui astfel de eveniment și chiar sub forma lui, a identității lui de spirit, trecem unii spre alții. Eternitatea lui capătă scăpărările de gînd și faptă ale fiecărei generații.

Către acel 23 August biruitor au venit din trecut, de demult, toate speranțele, către acea vară a începutului libertății noastre au venit toate jertfele, toate zbaterile și frămîntările țării pentru afirmarea și înfăptuirea idealurilor și aspirațiilor ei, către acest prag al tuturor orizonturilor și adevărurilor noastre au venit asemenea unor rîuri puternice gîndurile și visele tuturor înaintașilor. Din acel August ne începem noi toți, și el, acel moment al declanșării revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, este actul de naștere al noii noastre identități. Ce a însemnat și înseamnă libertatea cucerită atunci, acea supremă și încordată voință a întregului popor de a-și făuri, sub conducerea partidului, o viață nouă, un nou destin: mai mult de o sută de Românii într-una singură azi, pe planul dezvoltării sale industriale, mai multe Românii într-una singură azi, pe planul realizărilor sale din agricultură; mai multe Românii într-una singură acum sub raportul realizărilor din învățămînt, știință și cultură, al edificării în plan material și spiritual a unor realități economice și sociale fără precedent. Geografia însăși a țării a cunoscut schimbări de esență fiind practic cu totul și cu totul nouă azi și purtînd semnul împlinirilor creatoare sub toate aspectele și în lumina celui mai ridicat potențial economic și social.

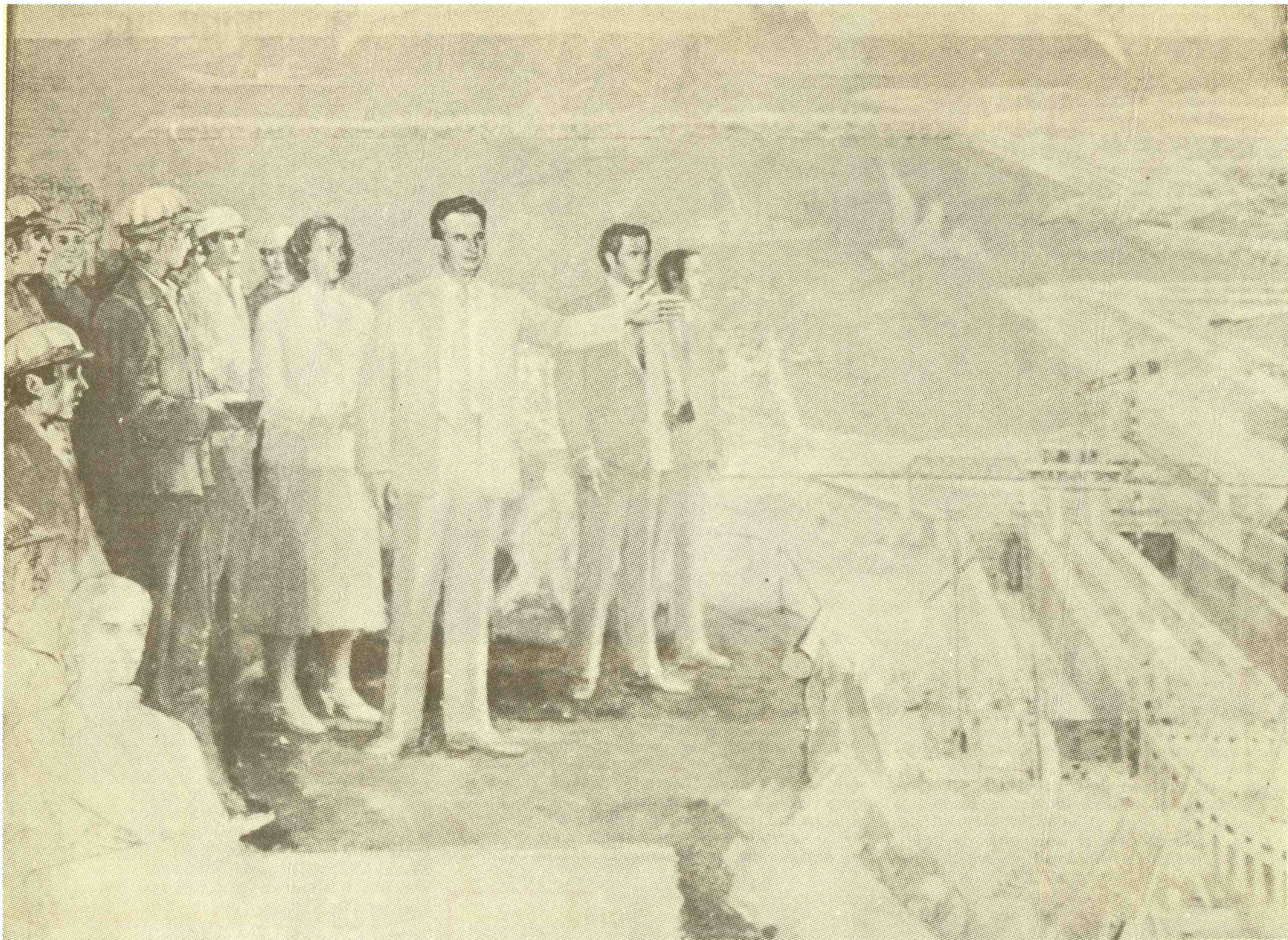
Ce a însemnat și înseamnă libertatea cucerită atunci ne-o spune propria noastră biografie, o spun toate marile prefaceri revoluționare spre care ne-a orientat și în inima cărora ne-a consacrat cu adevărat într-un chip nou și pe măsura propriilor noastre cerințe și posibilități Congresul al IX-lea al partidului; și atunci, pe filiera tuturor forumurilor comuniste care au urmat, întregul program al dezvoltării noastre multilaterale. Se deschidea o eră în August 1944, începea o epocă nouă mai tîrziu, odată cu evenimentul central care a fost Congresul al IX-lea al P.C.R. și alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de secretar general al partidului.

Rodica Marinescu: „Ecluza"

Marea înnoire

O mare înnoire, în acest fel definim azi, prin criteriul însuși al realității, evenimentul inaugural care a fost cel de al IX-lea Congres al partidului. Ceva în felul unei largi desprejmuiri de schele face ca edificiul de idei și orientări ale acestui înalt forum să se arate tot mai viu și mai puternic înainte, ceva în felul gravitației sau al memoriei atrage și călăuzește spre inima sa ca înspre centrul de foc al unei lungi și decisive călătorii. El este tipul de eveniment care, prin seria sa de unicat, potențează însuși mersul și dialectica istoriei ca să ne rezume și să ne reprezinte la un moment dat pe filiera întregii noastre moșteniri și a devenirii care sîntem și prin care ne perpetuăm de fapt la scara tuturor generațiilor. Nu mă sfiesc de aceea să asemui acest eveniment de acum douăzeci și ceva de ani cu momentele istorice ale unirii, vremuri noi se declanșaseră atunci, semne și durate noi s-au declanșat acum. Istoria a prins în volutele ei

Tablou de Vasile Pop Negreşteanu

încordări de foc, a recuperat energii şi a definit conştiinţe. Prin timpul pe care cu ochii minţii îl străbatem, se aud ecouri nesfîrşite şi vedem o ţară întreagă cum se ridică la înălţimea ideilor şi idealurilor care o animau. Nu, nu o viziune seacă, rigidă şi deformatoare, nu un sentiment vag şi nici triumfalist au funcţionat atunci, ci ridicarea la vedere a realităţii înseşi, scoaterea ei la lumină, punerea în front larg, deschis, a unei opere constructive de o grandoare fără precedent. Să spargi acea rugină a inerţiei şi să cureţi gîndurile de depunerile osificante ale iluziei, iată ce era acea vară a evenimentului crucial, Congresul al IX-lea, şi iată, sub un prim aspect, tot ce a însemnat el. O viaţă de tînăr ne îngloba atunci şi ne racorda la sursele noi de energie ale propriei noastre contemporaneităţi. O viaţă de revoluţionar ne însemna destinul, iar existenţa, putem spune, se definea şi prin creaţie. Demersul era esenţial, se respira aer proaspăt, revigorator, iar natura ideilor nu era şi nu putea fi mai liniştită decît aceea a lucrurilor, pentru că se realiza acel prim contact cu noi înşine, mai revelator şi mai realist decît realitatea însăşi şi din acest punct şi sentimentul libertăţii era altul şi cel al răspunderii şi cel al angajării, iar a gîndi cu capul nostru era semnul şi posibilitatea acelei superioare şi electrizante înţelegeri a adevărului libertăţii. Sau mai bine zis a adevărurilor acesteia, într-un limbaj care comunica din adîncuri şi făcea un cer nou deasupra cuvintelor, multe din ele abia redeşteptate şi puse la lucru pentru înfăptuirea unui nou spirit şi asumarea unui nou orizont.

Ni s-au încordat poate şi mai mult simţurile vii, ale realităţii, şi ne-am asumat de bună seamă o mai puternică şi mai clară conştiinţă a acesteia, pentru a putea găsi soluţii de optimă şi durabilă rezolvare oricăror probleme cu care ne confruntăm. Vorbim azi de o economie modernă, echilibrată, vorbim de o industrie puternică, în continuă dezvoltare, care populează practic toate zonele ţării şi a schimbat în mod hotărîtor însăşi condiţia muncii şi vieţii în România, vorbim de o nouă revoluţie agrară chemată să schimbe însuşi modul de a fi şi gîndi al lumii satului românesc, şi nu numai al lui, vorbim, putem vorbi azi nu despre un singur oraş, nu despre un singur sat ci practic despre toate oraşele şi satele ţării care şi-au schimbat şi îşi schimbă înfăţişarea, vorbim despre monumentala magistrală albastră care este Canalul Dunăre–Marea Neagră, vorbim despre metrou, despre marile realizări din ştiinţă, cultură şi artă, despre operele monumentale din seria de ediţii complete ale spiritului creator românesc cum tot ca o monumentală şi completă ediţie sînt de fapt toate împlinirile în plan economic şi social ale muncii, gîndirii şi creaţiei din toate domeniile producţiei materiale şi spirituale, vorbim, aşadar, de o epocă şi despre imaginea acesteia, vorbim despre noi. Şi în toate e spiritul acelui eveniment.

Cu litere de aur

Înscris cu litere de aur în istorie, lumina lui atinge toate biografiile. El este marele punct de confluenţă al tuturor generaţiilor şi matca pe care s-au propulsat energii de nebănuit. Din sfera lui, a acestui mare eveniment, au decurs şi decurg toate înfăptuirile de azi. El este orizontul de început de epocă, momentul decisiv şi însufleţitor al unei adevărate şi puternice renaşteri naţionale. De atunci partidul, ţara, poporul întreg au auzit şi aud gîndul celui pe care l-au investit şi reinvestit la cîrma destinului naţional, ctitor nu numai al unei viziuni, ci şi al forţei, al capacităţii de materializare a acesteia, inspirator nu numai al unui scop eroic şi vital, ci şi al mijloacelor de înfăptuire şi de permanentă revigorare a acestuia, un om al revoluţiei, al timpului şi al patriei sale, exponenţial. Un destin de erou şi un nume de epocă, o sintagmă în care se cuprind de fapt o biografie şi o operă de excepţie, partidul sub cîrmuirea secretarului său general, ţara sub cîrmuirea preşedintelui său, tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

Sub incidenţa a cinci mari forumuri ale partidului stă această epocă şi de la cel dintîi, inaugural, şi odată cu cel mai recent, Congresul al XIII-lea al P.C.R., orizonturile muncii şi vieţii, ale gîndirii şi creaţiei româneşti s-au lărgit considerabil, pe axa lor stau acum şi întreaga putere de perspectivă şi întreaga viziune prin care avem o certă configuraţie a anilor nouăzeci şi mai departe, a anilor două mii. Am trăit un an la confluenţa a două programe, unul prin care s-a finalizat un întreg cincinal şi celălalt care ne propulsează într-o nouă etapă, sub egida unei noi calităţi a existenţei şi, mai înainte de aceasta, sub semnul unei noi calităţi a eforturilor, a ambiţiei şi puterii de înfăptuire a tuturor obiectivelor adoptate, pentru a atinge noi parametri de dezvoltare şi a asigura prin aceasta întărirea şi înflorirea economico-socială multilaterală a României. Ştiind că, aşa cum sublinia nu o dată secretarul general al partidului, socialismul nu este un marş triumfalist prin istorie, ci un drum de luptă şi muncă în care am avut de înfruntat şi multe greutăţi, am străbătut şi vom străbate şi multe experienţe noi, necunoscute, şi că toată această epopee uriaşă este o operă colectivă, conştientă, a întregului popor, că socialismul se construieşte cu oamenii şi pentru oameni şi că aceasta este de fapt întreaga esenţă a făuririi noii societăţi. În aceasta constă de fapt şi una dintre fundamentările teoretice şi practice ale secretarului general al partidului în materie de afirmare a personalităţii umane. Ceea ce este tot un fapt de istorie şi ţine de esenţa morală a acesteia, ţine de sfera realului ca şi a unui umanism cît se poate de explicit.

Un strălucit arc de boltă

„20 — EPOCA CEAUŞESCU" — tablou de Mihai Mănescu

Ştim că prin relieful şi dimensiunea lor istorică evenimentele fixează conştiinţa generaţiilor, ţin în proiecţia lor memoria mereu vie şi trează a ideilor care le-au călăuzit şi prin care s-au întruchipat, făcîndu-le vizibile de la distanţe mari în timp şi prin toată încărcătura lor de sensuri şi semnificaţii. Îşi păstrează de aceea nealterabilă puterea de iradiere şi tezaurizează, din perspectiva anilor, frămîntări, împliniri şi aspiraţii care ni le fac mereu contemporane şi devin ipostaze în mers ale unui destin unic şi colectiv. Actul de la 23 August 1944 este un asemenea amplu şi hotărîtor eveniment. Sub semnul jubiliar al celor două glorioase decenii care au făcut arcul de boltă al celei mai bogate şi mai impetuoase epoci din întreaga noastră istorie, Epoca Nicolae Ceauşescu, marea noastră sărbătoare naţională apare ca un şi mai luminos şi mai puternic generic al istoriei prin care au dobîndit şi dobîndesc dimensiuni noi, esenţiale, însuşi prezentul şi viitorul ţării. Îngemănarea aceasta dintre un act eroic, revoluţionar, care avea să schimbe radical traiectoria existenţei noastre ca ţară şi popor, revoluţia de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă — şi evenimentul care ne-a însemnat cel mai profund contemporaneitatea — Congresul al IX-lea al partidului — îşi pune sigiliul său de spirit pe toate marile înfăptuiri, pe toate marile transformări petrecute în munca şi viaţa societăţii, în munca şi viaţa fiecăruia dintre noi.

Îngemănarea aceasta dintre un eveniment cu puternică rezonanţă şi deschideri de fond, inaugurale, Congresul al IX-lea şi numele, lupta şi viaţa conducătorului partidului şi al ţării; îngemănarea aceasta: dintre tot ceea ce să prefigura şi tot ceea ce a devenit realitate şi maximă forţă exponenţială a ei; îngemănarea aceasta cu viaţa şi lupta marelui erou al naţiunii ne-a imprimat şi ne imprimă o desăvîrşită şi complexă viziune nouă, revoluţionară asupra muncii şi creaţiei, a vieţii. Arcul de boltă al epocii contemporane face legătura cu întregul nostru trecut şi cu viitorul întreg. Congresul al XIII-lea al partidului ne aduce în faţă acest viitor şi-i dă o reprezentare concretă, economică şi socială pe direcţiile unei etape, într-un nou cincinal şi, în multe privinţe, pînă dincolo de anul 2000. Îngemănarea aceasta este deopotrivă istorică, politică şi socială, este morală în cel mai înalt grad.

Ca o arcuire de lumină pe bolta întregii ţări şi în inima fiecăruia, ca o mare deschidere, o asumare de conştiinţă şi o dreptate la urma urmei în destinul şi puterea însăşi a ţării — iată, acestea au fost cele dintîi semne, în acest fel ne-a cuprins şi ne-a făcut să privim către noi cel de al IX-lea Congres. Avînd pe frontispiciu un nume la a cărui simplă rostire facem azi să se rostească idealurile şi istoria însăşi a patriei şi facem să se rostească marile ei deveniri. Un nume simbol, un nume emblematic prin care ţara şi-a devenit contemporană sieşi şi s-a ridicat pe cele mai înalte trepte de progres şi civilizaţie. A fost ales şi reales ca certitudine a propriei noastre propăşiri. Avînd o Românie cum nu a mai fost niciodată pînă acum, înfloritoare, demnă, puternică.

„PRIMĂVARA" — Tablou de Eugen Palade

Rînduri de vieţi

Pentru că şi pămîntul poate fi citit, pentru că şi el este ca o carte de istorie. Iar destinul nostru la urma urmei nu este altceva decît ceea ce înţelegem noi din această istorie şi ceea ce-i adăugăm noi, o realitate care ne precede, ne acumulează şi ne continuă. Îl semnăm fiecare cu vîrsta iar uneori cu viaţa. Suferinţele se moştenesc, durerile se trăiesc de unul singur, numai bucuriile se împart. Cu pămîntul e altceva, are scrisă pe el o umanitate de secole, numai semne şi simboluri pe el, viaţa aceasta a pămîntului ţării poate fi citită şi trăită ca lectură deopotrivă prin luptă şi muncă, poate fi înţeleasă şi asumată şi prin bucurie şi prin suferinţe. Bunăoară, acest război, al doilea, de la sfîrşitul căruia se împletesc biografiile cîtorva generaţii. El a fost purtat de părinţi, ei i-au grăbit sfîrşitul şi prin acest sfîrşit primăvara revenea ca destin şi pămîntului şi oamenilor şi cuteza să se instituie ca o garanţie, ca o mare speranţă. Acest război care a fost purtat de părinţi dar care s-a extins şi la extreme, a fost al bătrînilor şi al copiilor, a fost şi al celor care au plecat şi al celor care au rămas acasă. Spectrul său s-a întins peste multe rînduri de vieţi, s-a întins şi pe fiecare aşezare şi pe fiecare cămin. Ca toţi ceilalţi care eram copii atunci, eu aşa îl cunosc, mă mai izbesc şi azi în amintiri de acea apăsătoare şi înnebunită tăcere a uliţelor satului sfîşiată cînd şi cînd de cîte un bocet sau adulmecată, trăită bolnav pe la porţi, de cîte un bătrîn. Cea mai mare suferinţă era tăcerea aceea, asta am înţeles-o mai tîrziu, pentru că atunci plecaseră şi cuvintele parcă, iar cei rămaşi — bătrînii şi femeile mai ales — nu vorbeau probabil decît în gînd. Vorbeau doar cu cei de departe şi foarte departe de ei, era un fel de a schimba lacrima şi de-a o ascunde tăcînd. Pe bunicul meu dinspre tată

ultimele valuri ale războiului l-au găsit la lucru. Peste porumbişti, mai încolo, se dădeau lupte, a văzut odată o scăpărare enormă pe cer şi suflul unei explozii i-a adus miros de praf de puşcă şi miros de sînge ars. Nu ştia, nu avea cum să ştie, că fiul său cel mai mic, sergent în divizia Tudor Vladimirescu, pierise acolo, mai avea doar o clipă pînă acasă. A fost înştiinţat, a doua zi, bătrînul, s-a dus şi i-a adunat rămăşiţele. I-a găsit în raniţă mănuşile şi fularul de lînă pe care i le împletise bunica. Un alt fiu, cel mai mare, se întorcea mai tîrziu , rănit şi degerat, din Tatra. Avea să vină apoi şi cel mijlociu, dar văzînd lumea numai cu un ochi, pentru că pe celălalt îl lăsase pe creste de frig şi de ceaţă. Şi astfel s-au întîlnit acasă, toţi; sau aproape toţi. Noi, cei care eram copii atunci, sîntem ultimii care am trăit pe viu această întoarcere a părinţilor şi mai ales acea tăcere pe care ne-o lăsaseră ei mai înainte, sîntem ultimii — şi bine-ar fi să fie pentru totdeauna aşa — cei care ştim ce a însemnat acea pustiire de foc a războiului şi cum s-a născut, cum a putut să se nască şi pacea apoi, cum s-a putut ridica ea şi întoarce la vetrele sale, acasă. Copiii noştri să ştie şi să trăiască aceasta numai din cărţile de istorie.

Cu sentimentul datoriei împlinite

Se anunţase astfel atunci o primăvară a popoarelor, sfîrşitul războiului cu aceasta echivala, era victoria asupra fascismului, o victorie care însemna eliberarea omenirii de sub cel mai cumplit coşmar. Destinul României trecuse prin acel miez de foc al istoriei care era revoluţia de eliberare naţională şi socială, antifascistă şi antiimperialistă pentru ca, revigorat şi nou, să-şi exercite o uriaşă forţă recuperatoare şi să readucă în matca sa străveche un pămînt de atîtea ori eroic şi glorios. Şi mai mult, ţara să-şi pună întregul său potenţial material şi uman în serviciul deplin al acestei victorii, al credinţei nestrămutate într-o izbîndă care avea să se aşeze între valorile cele mai puternice ale umanismului acestui veac. Am semănat cu martiri şi cu jertfe de foc eliberatoare pămîntul pînă dincolo de fruntarii, dintr-un spirit şi o voinţă care-şi aveau izvorul în acelaşi hotărîtor act de la 23 August 1944 şi încă mai înainte, în tot ceea ce a însemnat mişcarea antifascistă din România, unirea şi ridicarea la luptă conştientă, hotărîtă a celor mai înaintate forţe ale ţării care îşi aflaseră în partidul comunist un organizator şi un reprezentant fidel al intereselor şi aspiraţiilor supreme ale poporului, ale întregii naţiuni.

Împlinirea unei vîrste jubiliare de la această victorie care este şi fondul umanităţii de azi şi lecţia de istorie vie a popoarelor a constituit un moment viu pe care România l-a trăit cu legitimă mîndrie, cu sentimentul şi conştiinţa datoriei împlinite prin participarea sa cu toate forţele materiale şi umane la uriaşa bătălie purtată pentru înfrîngerea celui mai mare duşman al libertăţii şi independenţei popoarelor, al păcii şi progresului tuturor naţiunilor. O astfel de apreciere are girul întreg al istoriei şi vine din partea preşedintelui ţării, a secretarului general al partidului. **„Despre adevăratele sentimente ale poporului român,** spune tovarăşul Nicolae Ceauşescu, **despre contribuţia sa la victoria finală vorbesc lupta plină de eroism şi uriaşele jertfe de sînge date de ostaşii români pe cîmpul de bătălie, alături de ostaşii sovietici, pentru eliberarea deplină a României şi apoi pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei, Austriei — pînă la înfrîngerea totală a hitlerismului şi încheierea victorioasă a războiului".**

Este semănat pămîntul cu martiri şi jertfe de foc eliberatoare, s-au ridicat şi se ridică pe traseele acestei lupte monumente ale recunoştinţei, stă permanent vie mărturia unor fapte de vitejie şi eroism. Încărcate sînt de uriaşe dovezi de sacrificiu şi dăruire paginile istoriei şi numele tuturor eroilor este acum un elogiu care priveşte pacea şi viaţa. Pe acest temei realitatea lumii de azi poate şi trebuie să-şi găsească un permanent suport de sprijin, pe acest temei de îndreptăţită lecţie a istoriei România şi preşedintele său acţionează pentru edificarea dreptului suprem la viaţă al oamenilor, al popoarelor, la pacea care să le garanteze însăşi existenţa şi de la care să se ridice steagul unei noi umanităţi. Pînă nu este prea tîrziu, mai spune preşedintele nostru, să facem totul pentru a păstra planeta aşa cum a creat-o natura şi înţelegem că în istoria ultimilor ani s-au întîmplat multe, că şi pămîntul şi universul şi conştiinţa umană trăiesc sfîşieri dramatice produse de uriaşa şi demenţiala cursă a înarmărilor ca şi spectrul unei catastrofe de neimaginat. Aşa cum şi-a făcut datoria pentru înfrîngerea celui mai mare duşman al omenirii, popoarele trebuie să-şi facă datoria pentru salvarea bunului lor cel mai de preţ, azi, pacea. Un pămînt al umanităţii şi un cer al acesteia, un univers numit om şi umanitate răzbat de aici, în gravitaţia celei mai frumoase şi mai înalte idei.

„ÎN ANII CONSTRUCŢIILOR" — tablou de Octavian Penda

Umanism şi umanitate

Configuraţia unei epoci în datele sale esenţiale, fizionomia ei şi mai ales ţinuta, dimensiunea etică, morală şi socială pe care o consacră îşi au un viu teren de sprijin în ideologia, în politica prin care această epocă îşi defineşte resorturile şi mobilurile sale cele mai adînci, în capacitatea sa de penetraţie, prin idee şi acţiune, în toate domeniile şi sectoarele vieţii materiale şi spirituale. Contemporaneitatea noastră primeşte astfel statut şi reflex de personalitate şi indică, pe spaţii largi ale existenţei, adevărate linii de boltă ale unei permanente şi laborioase deveniri. Una dintre acestea o reprezintă marea deschidere spre lume, această primenitoare şi consecventă situare a noastră în contextul realităţii lumii de azi şi de mîine, de pe o poziţie vie, activă şi dintr-o perspectivă umanistă care a plasat şi plasează România în centrul unor preocupări constructive de cea mai mare importanţă pentru interesele şi cauza umanităţii. Este vorba de însuşi sensul istoric al ideii de a fi contemporan şi a te implica, prin gîndire şi acţiune, în opera de construcţie a unei lumi mai drepte şi mai bune, este vorba de însuşi sensul şi capacitatea istorică de a sesiza la timp şi cu maximă putere de cuprindere problemele de fond ale lumii şi a le găsi un răspuns pe măsură. Sensul este nu numai istoric şi nu numai politic în primul rînd, ci şi patriotic în cel mai înalt grad, el antrenează forţa şi voinţa unei întregi naţiuni, conduita de muncă şi viaţă a unui întreg popor.

Promotorul unei asemenea viziuni, făuritorul unei asemenea deschideri, secretarul general al partidului, preşedintele ţării, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, a inaugurat de fapt şi a statornicit un climat de esenţă politică şi socială în întreaga operă a relaţiilor noastre cu lumea, punînd bazele unei doctrine care reliefează deopotrivă tradiţia, tot ce-i mai bun şi mai înaintat în ansamblul şi pe filiera acestei tradiţii, felul nostru de a fi, de a gîndi şi vedea, precum şi perspectiva, durata de fapt şi de drept a unei realităţi în continuă trans-

formare. Istoria acestei epoci conţine cele mai numeroase contacte la nivel înalt ale ţării pe toate meridianele şi paralelele lumii, este o deschidere care a consacrat cele mai trainice şi mai puternice legături de prietenie şi colaborare, un demers care a schimbat din temelii imaginea şi viziunea despre România, transformînd-o într-una din naţiunile care îşi aduce o remarcabilă şi, uneori, inovatoare contribuţie la cauza progresului, a păcii şi civilizaţiei pe planetă. **Viitorul tuturor popoarelor, deci şi al poporului nostru, este legat de politica de pace, de dezvoltare economico-socială**, spune tovarăşul Nicolae Ceauşescu şi în acest spirit, punînd la baza relaţiilor noastre internaţionale principiile egalităţii în drepturi, respectului independenţei şi suveranităţii naţionale, neamestecului şi avantajului reciproc este hotărît că România va face tot ce depinde de ea pentru ca pacea, acest drept sacru la libertate, la viaţă al popoarelor, al oamenilor, să dobîndească temeiul cît mai concret al realităţii şi să se instituie într-o operă, poate că cea mai grandioasă, a umanităţii. Repetatele noastre apeluri adresate ţărilor şi popoarelor lumii, larga mişcare naţională şi acţiunile prin care poporul nostru se defineşte ca o adevărată şi responsabilă conştiinţă a păcii reconfirmă o înaltă vocaţie şi grijă, un înalt mod în care a fost şi este înţeleasă realitatea lumii de azi în toată dinamica şi complexitatea sa, făcînd din deziderătul păcii, al edificării acesteia, o problemă de fond a contemporaneităţii. Este o luptă aceasta, ea ţine de însăşi esenţa concretă a umanismului prin care am fost şi sîntem, mereu, la datorie.

„OMAGIU" Tablou de Eugen Palade

Partid al tinereţii

Devenită pagină glorioasă de istorie, act fundamental al existenţei noastre contemporane, ziua de 8 mai 1921, ziua care într-adevăr ne rememorează şi ne explică în toată durata luptei, muncii, gîndirii şi creaţiei noastre actuale, ziua care prin şirul a mai bine de şase decenii, iată, se constituie într-un permanent reazim şi orizont viu de conştiinţă, ziua cînd istoria a înregistrat — şi de aici un întreg destin — numele Partidului Comunist Român. Un moment esenţial de fapt, o încununare a celor mai profunde tradiţii şi a celor mai alese şi mai înălţătoare aspiraţii, o cauză care, venită din adînc, ilumina în matca ei însăşi ideea de **libertate**.

Şi înfăptuirea ei, scopul major, aşezarea ţării în matca propriului său simţ al istoriei, în cinste şi demnitate. La scara progresului şi civilizaţiei pe care o merită şi de care fusese frustrată şi de care mai avea să fie frustrată pînă cînd, după ani şi ani de nelegiuiri şi prigoană, pînă cînd după ani şi ani de bătălii dramatice, de clasă, partidul avea să devină şi forţa sa eroică, unificatoare, şi forţa sa eroică şi vizionară, deschisă şi mobilizatoare, pe un drum nu mai puţin lipsit de jertfe şi nici de căutări, dar încununat în cele din urmă de mari izbînzi. Unice în felul lor şi posibile, drepte, gîndite şi visate tocmai prin partid. Şi definitoriu pentru că azi putem spune că România şi-a găsit propriul său drum nu prin altceva decît prin partid. Definitoriu pentru timpul pe care azi îl putem măsura deopotrivă prin adevărate mari opere de creaţie ca şi prin cifre care sînt revelatoare, şi îl putem şi data în fond, îl putem numi chiar prin starea la zi a relaţiilor înseşi statornicite pe planul condiţiei şi personalităţii umane, ca urmare a investiţiilor şi, fireşte, a creşterilor ce survin în consecinţă, sub aspect economic, politic şi social. Ca urmare a unei politici profund patriotice, în consens cu interesele vitale ale poporului, Congresul al IX-lea al partidului inaugurează o nouă etapă, el sintetizează o experienţă şi deschide, cum ştim, un nou capitol în istoria afirmării şi împlinirii propriei noastre identităţi. Un spirit nou, realist, ni se insuflă în toate şi ştim şi cui datorăm aceasta, ştim de atunci şi ce avem de făcut, ştim şi ce-am făcut. O rezonanţă nouă, în destin, a dobîndit însăşi ideea de creaţie, orizontul însuşi al ideii de libertate a dobîndit noi dimensiuni. Dispunem de un program ideologic clar, cu motivări temeinice în toate domeniile de activitate. În expresia sa cea mai concentrată şi cu accente directe în realitatea imediată, acest program a devenit factor de conştiinţă, mobilizator, pentru întreaga naţiune. El constituie totodată şi un model original care aduce noi contribuţii la tezaurul gîndirii şi practicii socialiste.

Numim de obicei perioade, marcăm etape şi momente de referinţă istorice prin prisma unor mari evenimente şi viaţa, gîndirea şi creaţia unor mari personalităţi. Etapa noastră poartă un nume care a devenit sinonim cu însăşi ţara şi la rostirea căruia ne vin în minte toate marile prefaceri revoluţionare care au survenit în economie, în ştiinţă şi cultură, în cîmpul relaţiilor umane, pe planul democraţiei socialiste, în domeniul construcţiei umane, angajate profund în opera de edificare a progresului şi civilizaţiei. Este numele secretarului general al partidului nostru, preşedintele ţării, tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Şi dacă rememorăm întreaga istorie a partidului, vedem că de pe temeiul concret al faptelor la zi, esenţiale, avem motive care ţin de însăşi personalitatea şi imaginea viitorului să simţim cu şi mai multă ardoare că dacă în identitatea noastră cineva a construit ceva, atunci de bună seamă numele şi biografia sa de erou sînt cele ale omului din fruntea partidului şi statului. Prin contribuţia hotărîtoare a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, Congresul al XIII-lea al P.C.R. ne-a consacrat programatic într-un nou orizont de muncă şi creaţie, sub semnul unei noi calităţi în toate domeniile de activitate. Cultura şi arta beneficiază de o grijă şi o atenţie deosebite, iar îndemnurile şi orientările secretarului general al partidului constituie un permanent îndreptar şi un exerciţiu de conştiinţă. Mărturia pe care creaţia trebuie să o lase despre acest timp are ceva din grandoarea epopeii naţionale în care ziua de 8 mai, ziua de naştere a partidului, ne învecinează cu alte date şi evenimente şi parcă, într-o coincidenţă care ţine poate de însuşi felul nostru de a fi, cu tot ceea ce se leagă de ideea de independenţă şi libertate. Ne gîndim, fireşte, la acel 9 mai cînd, prin voinţa întregii naţiuni, a fost realizată independenţa naţională şi ne gîndim, fireşte, că tot în acest început de lună istoria a înregistrat şi o altă dată, aceea a victoriei popoarelor asupra fascismului, victorie la care România şi-a adus o contribuţie de seamă. În istorie toate aceste evenimente alcătuiesc focarul unic al gîndurilor şi sentimentelor noastre fundamentale. În conştiinţă ele întăresc însăşi ideea de unitate, ceea ce ne este propriu şi ne defineşte şi mai mult prin partid, prin gîndirea, opera şi acţiunea secretarului său general.

Destin şi creaţie

În fiece secundă România îşi produce propria sa imagine în lume, la scara progresului şi civilizaţiei sale şi în ritmul bine ştiut al celei mai depline şi mai insufleţitoare conştiinţe de sine. Sentimentul este tonic, desigur, şi el nu poate fi decît al izbînzii trăite şi pregătite încă de la temelii, în structura şi arhitectura întregii noastre opere economice şi sociale. Ceea ce ştim şi se cunoaşte bine în lume este că partea de efort a României la realizarea unui climat propriu muncii şi creaţiei, salvgardării intereselor păcii şi securităţii internaţionale, reprezintă în permanenţă un punct de referinţă. Iar aceasta nu poate avea la bază decît o morală în cel mai înalt grad constructivă şi în esenţa ei umanistă, o practică a înseşi ideii de om. O practică la scara fiecărui individ, a ideii de patrie şi a ideii de independenţă, în cea mai strînsă corelaţie cu practica însăşi a concepţiei despre om. De la o politică a vieţii pornind şi inspirîndu-se permanent de la trebuinţele şi aspiraţiile de fond ale acesteia, viaţa politică a ţării a cunoscut şi cunoaşte, cel puţin prin prisma marilor sale evenimente, o motivare cel puţin istorică. Mă gîndesc, bunăoară, la acest uriaş demers în istorie realizat odată cu asumarea responsabilităţii de către întregul popor a sarcinilor şi mijloacelor dezvoltării sale neîntrerupte dintr-o perspectivă care şi-a arătat şi îşi arată în toată semnificaţia sa rezultatele, dar mă gîndesc în acelaşi timp şi la saltul uriaş care s-a înfăptuit, ca o sudură la cald a celor mai alese sentimente, în tot ceea ce priveşte ideea de unitate şi de unire.

Două date se învecinează în istorie şi ele sînt legate între ele, prin răstimpi de generaţii, dar cu un sens care mi se pare evident. La scurt răgaz după ziua de sărbătorire a unirii se află celebrarea zilei de naştere a preşedintelui. Un nume scump nouă tuturor şi o viaţă eroică pusă în slujba noastră, a tuturor. Prin el numim izbînda însăşi a unităţii şi aducem dovada însăşi a unirii tuturor eforturilor şi capacităţilor noastre pentru ca patria să prospere şi mai mult în lume şi să-şi împlinească un destin propriu, creator.

A.I. Zăinescu

« Spre piscuri îndrăznețe în comuniste zări »

antologie lirică

8 Mai 1921

A luminat partidul ca un soare
Urcat pe cer de clasa muncitoare,
Cînd a luat ființă-atunci, în București,
Într-o odaie cu pereți modești,
Și cînd sub steagul său înväpăiat
Porneau cei mulți la luptă ne-nfricat.

Odaia mică, poate, la fereastră
Avea petunii sau mușcate-n glastră ;
Și-avea o singură podoabă mare :
Drapelul roșu-al clasei muncitoare,
Drapelul sfînt al clasei muncitoare.

Iar veacul gol, întunecat și trist,
L-a luminat partidul comunist.
Și-n mii de oameni s-a făcut lumină :
Ei țara și-o visau ca pe-o grădină.

Mai-marii țării au și dat alarma
Și-și încărcară, crunți, cu gloanțe arma.
Dar era prea tîrziu! Pornea de-acum
Istoria pe comunistul drum,
Pe cel mai drept, mai clar, mai falnic drum.

Alexandru Andrițoiu

Izbînda comunistă

Trăim deplin cu țara un timp suprem de glorii
Călăuziți în toate de-un ctitor genial
E tinerețea noastră rostită prin victorii
Dintr-un Congres ce-i pururi statornic ideal.

Cu fapta și cu gîndul, cu inima fierbinte
Noi ne urmăm partidul și-al său conducător
Visarea comunistă pe drumul înainte
Ni-i crezul și voința spre mare viitor.

Cu Ceaușescu-n frunte noi trepte vom străbate
În dreaptă cutezanță, mai siguri ca oricînd
Sub flamurile roșii uniți și-n demnitate
A patriei mărire ni-i țel și legămînt

Făuritor de zboruri, exemplu și povață,
În cinste și-n dreptate ne-a învățat a fi
Izbînda comunistă ne e temei de viață,
Congresul XIII e ordinea de zi.

Urmîndu-ne eroul, urmăm a țării cale
De pace și-mplinire în propriul destin
Prefigurînd prin vreme victorii epocale
Noi toți, prin forța noastră, în anii care vin.

Acestei revoluții îi vom purta făclie
Spre piscuri îndrăznețe în comuniste zări
Căci „Era Ceaușescu" ni-i astăzi chezășie
Mărețelor victorii preascumpei noastre țări.

Pavel Pereș

Eroul

Se întrupează-n epopei ecoul
care proclamă tot ce-n țară ni-i
mai scump, se-nalță-n epocă Eroul
între eroii-ntregii Românii
Cel mai iubit Erou ce nu se teme
ca un titan ales între titani
un pisc de munte luminînd din steme
păduri de Prometei contemporani !
purtînd sub pleoape orizonturi large
ca navele ce-n pînze string furtuni
El însuși cel mai înalt dintre catarge
și cel mai bun cîrmaci dintre cei buni
El ține-n mîini morișca vie-a Mării
primind puteri din fiece talaz
remodelînd pentru destinul țării
profilul viitorului de azi !

Ion Potopin

Ilustrație de Ilie Florin

Partidul, focar al țării

Poporul ? Țării el îi e stăpînul
Cum făr' s-o spună știe tot românul,
Cum știe-aceasta orice cetățean
Cu moșii Decebal și cu Traian.
Această scumpă Țară-i o moșie
Și-a fost și o să fie Românie,
Ce nimenea nu poate să i-o ia
În veci de veci și orișicum ar vrea.
A noastră e și n-o dăm nimănui
Cum nu ne lasă nicicînd ea nicicui !
Și dacă-i vorba de conducător
El este fiu chiar din acest popor
Ce țării noastre-i dă o-nfățișare
Cum în trecutul ei o alta n-are
În șes și munte, sate și orașe,
Să fie dintre țările fruntașe.
Focarul ei e negreșit partidul,
În juru-i fiii țării stau ca zidul
Să-l apere mereu și să clădească
Tot ce pe vatra-i chibzuit să crească.
– Crești țară și te-nalță tot mai sus,
Menită ca să n-ai în veci apus !

Mihai Beniuc

Partid și țară-i una

Iubesc mai mult dintre mai mulți, un om,
Iubesc dintre mai mulți, mai mult, un om
dar nu vor sta nicicînd în cumpănire
cei ce egali se trag dintr-o iubire.

Partidul, patria sînt nume în unire-adîncă
sînt parcă miez de soare și brațe-n timp, de stîncă
istoria le spune de mii de ori egal
și pentru ele-nalță, zvelt, arcul triumfal.

Unirea în unire își dă măsura-ntreagă ;
a fost, pe noi, această vibrare să ne-aleagă
Să înălțăm Columnă, să punem temelii ;
partid și țară-i una spre anul două mii.

Florin Costinescu

Aceeași năzuință

Aceeași năzuință mereu, aceeași vrere
unificate-n spațiul unui statornic cerc,
pe care-n orice oră și clipă le încerc :
străluminata patriei putere.

Mereu un răsărit o înconjoară,
căci aurora țării nu apune,
iar cel ce-nalță zilnica-i minune
e de partid ales și-ales de țară.

Un om care-i al țării și-a nației mîndrie
spre-a făuri o lume mai dreaptă și mai bună,
cîrmaciul care biruie-n furtună
întruchipînd a patriei tărie.

Acest poem al meu de sărbătoare
îi e-nchinat în semn de mulțumire
pentru înaripata lui gîndire
și pentru faptele-i nemuritoare !

Virgil Teodorescu

Odă Partidului

Am preamărit și muntele și marea
– îmbrățișarea lor în țară avid –
ci iată-mă ; iți-nalț din nou cîntarea
cu ton de slavă, luminos partid !
Tu, neînvinsul, munte ești și mare
și neînchipuit în frumuseți,
arzînd în inimi miez și depărtare,
dăinuitor în vieți și peste vieți.

În mine crești, tu, ochiul de lumină,
vibrezi în sînge mari tării de cer,
Îmi ești în suflet proaspătă grădină
și aură pe frunte : juvaier
purtîndu-te în lupta pentru bine
și răul stăpînindu-l sub călcîi,
cuvîntul meu e vocea dinspre tine,
numele tău e numele-mi dintîi.

Căci tu sosești mereu de taină-adîncă
dinspre străbuni de spadă și dureri,
ești duhul lor, izvorul viu din stîncă
și mă întinerești cu primăveri
și mă înalți : puternic prin puterea
acelor mulți ce-n tine se-nfrățesc
și mă îmbogățești : îmi ești averea
tu, duh al meu, din duhul românesc !

Credința mea rămîi și vei rămîne
– frumos cu imnuri te împodobesc ! –
tu, demn stăpîn pe forțele stăpîne,
mai omenesc în tot ce-i omenesc,
tu vis mereu, mereu întruchipare,
înmiresmînd al cîntecelor grai,
ce mîndru sînt în marea ta splendoare,
tu, dor al meu, tu, gura mea de rai...

Radu Cârneci

Spre viitor

Făuritor de timp prezent, făuritor
De aripi românescului pămînt
Partidul este Timpul nostru viitor,
Destinul nostru-n comunism urcînd.

Puterea ni-i în cuget și-n dreptate
Încît și pîinea țării crește gînditoare,
Să lăudăm pămîntul cu fîntîni și struguri
Cum din ființa lui – ființa ne răsare.

Mîndria, Libertatea noastră-ntreagă
Partidul, Ceaușescu, România-nseamnă
Și tot ce crește-n țara asta, luminos se leagă
De forța viitorului, ce-n zbor clădit ne-ndeamnă.

Ești, Românie, soarta noastră milenară
Spre viitor, ființă și destin ne ești,
Încît și respirația și visul ne sînt țară
Iar libertatea-i pacea lumii românești.

Ion Crînguleanu

MUZEUL CERAMICII ŞI STICLEI

Díalog peste veacurí

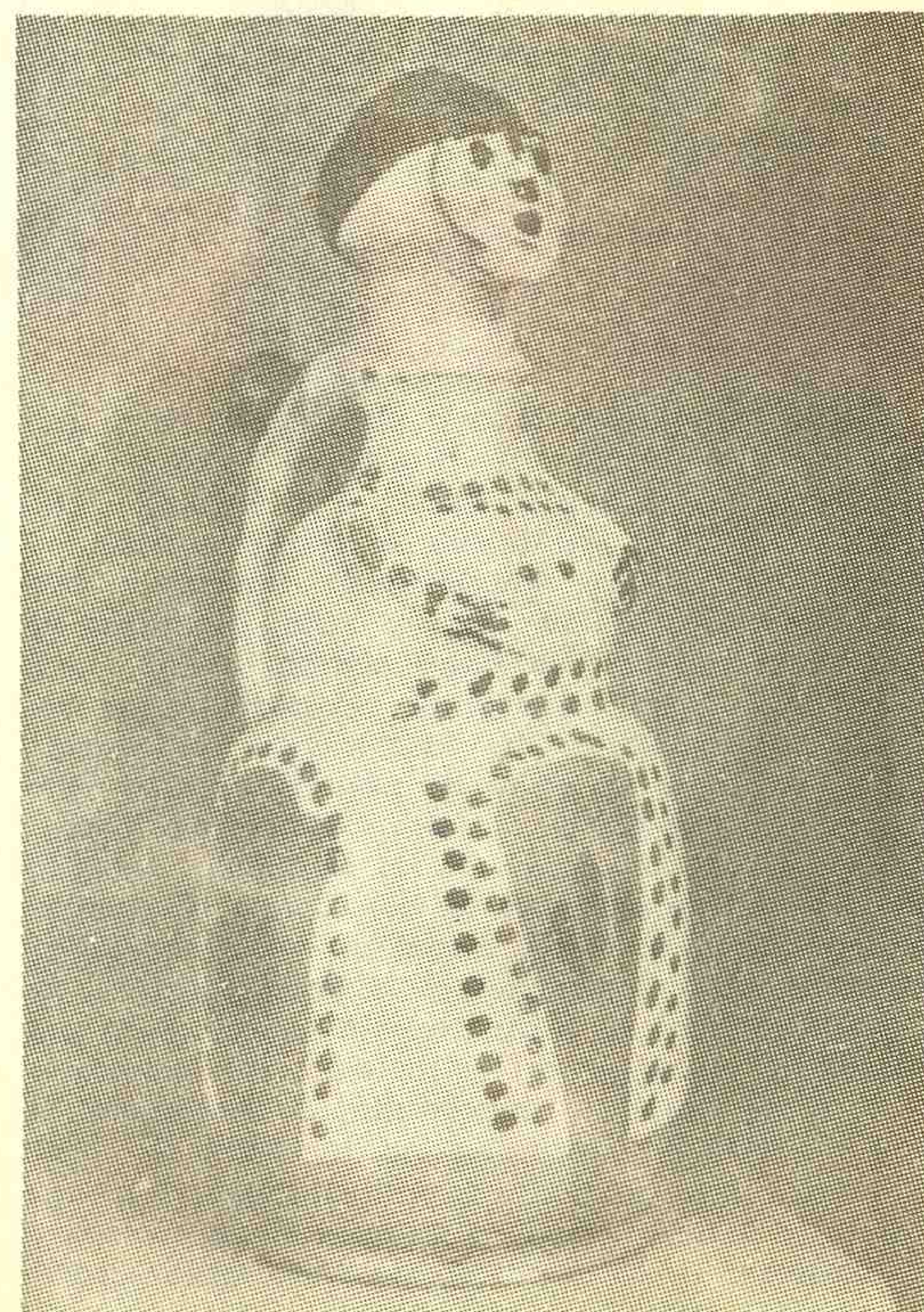
Inaugurat anul trecut, în chiar ajunul zilei de 23 August, deci în prag de sărbătoare, **Muzeul Ceramicii şi Sticlei,** înfiinţat la iniţiativa directă şi efectivă a tovarăşei **Elena Ceauşescu,** a adăugat lăcaşurilor de cultură ale Bucureştiului un impunător şi prestigios edificiu, unic în lume, atît în ceea ce priveşte organizarea sa, menită să ilustreze evoluţia în ţara noastră a unui străvechi meşteşug ce-a devenit, de-a lungul timpului, o ramură de sine stătătoare a artelor plastice, dar menit, totodată, să ilustreze prin exponatele sale şi peisajul complex al artei ceramice şi-a prelucrării sticlei pe tot cuprinsul ţării noastre din cele mai vechi timpuri şi pînă-n zilele noastre. Conceput în acest sens, muzeul este încă un argument grăitor privind vechimea şi continuitatea neîntreruptă a poporului nostru pe străbunele sale meleaguri. Iar dacă exponatelor, **atestînd viaţa poporului nostru, le-au fost adăugate, la etajul clădirii, cîteva sute de piese provenite din marile centre de ceramică şi sticlă ale lumii, veritabile opere de artă ce-au ajuns, la capătul unor atît de complicate drumuri, aşa cum numai operele de artă le au, să poposească în ţara noastră, acest fapt este, la rîndul său, un indubitabil semn al dragostei de frumos ce s-a manifestat permanent pe meleagurile noastre, dar şi proba la fel de indubitabilă că rafinatele produse ceramice ale folclorului nostru puteau purta un dialog de la egal la egal, cu tot ceea ce se producea, mai frumos şi mai adevărat artistic, oriunde în lume. De altfel, ca să luminăm cît de cît, cu o idee, ca să zicem aşa, dialogul ce se desfăşoară între exponatele muzeului, ar fi suficient să spunem că într-un ideal muzeu al ceramicii şi sticlei din toată lumea şi-ar afla locul, în opinia specialiştilor, aproximativ 50 din piesele muzeului din Bucureşti, mai ales cele privind multimilenara istorie a patriei, piese ce-au fost scoase la lumină graţie săpăturilor arheologice, piese asupra cărora vom reveni în rîndurile de mai jos. Dar, ca să punem punct acestui preambul, se cuvine să precizăm că tezaurul adăpostit de Muzeul Ceramicii şi Sticlei este alcătuit în bună parte, în ceea ce priveşte ceramica şi sticla străină, din valoroasele colecţii ale Muzeului de Artă al R.S.R., din colecţiile muzeelor judeţene, din alte colecţii de stat şi particulare, din seturile (serii şi unicate) oferite de toate întreprinderile de sticlă şi porţelanuri din ţara noastră, inclusiv din lucrările distinse cu laurii supremi în ediţiile de pînă acum ale Festivalului Naţional „Cîntarea României". Aşadar, cu aceste cîteva amănunte slujind de introducere (ar mai fi atîtea şi-atîtea privind istoria în parte a fiecărui obiect, de nenumăratele demersuri pentru achiziţionarea lor, pentru transportul lor, adesea extrem de dificile, de restaurarea lor etc.), să intrăm în spaţiul de linişte şi istorie, de artă şi frumuseţe al muzeului, să ne înnobilăm sufletul şi ochii, să ne extaziem în faţa unor piese făurite acum peste 6000 de ani, dar să şi regretăm că două mari şi celebre lucrări, veritabile puncte de referinţă, de nivel mondial, Gînditorul de la Hamangia şi Venus de la Vidra, continuă să lipsească din acest muzeu unic în lume. Pînă atunci, cînd şi aceste două minuni ale ceramicii ce se făurea pe pămîntul patriei noastre în îndepărtate timpuri pierdute în negura istoriei, să admirăm alte lucrări, de o valoare cu nimic mai prejos, la fel de celebre în toată lumea, cum ar fi...

Misterioasele vase de Cucuteni

O vizită la Muzeul Ceramicii şi Sticlei nu poate să înceapă decît cu sala din stînga, în care, înconjurate de-o linişte stranie, tulburătoare, vasele de Cucuteni ne întîmpină cu un aer aproape nefiresc. Misterul lor continuă, peste milenii, să ne incite. Decorate cu incizii delicate, închipuind cercuri în cercuri, de parcă olarul de-acum peste 6000 de ani ar fi vrut să ne vorbească despre un gînd al său, de taină, potrivit

căruia sîntem înconjurați de zeci și zeci de lumi, aidoma cercurilor ce se nasc pe suprafața unui lac liniștit atunci cînd îi spargi oglinda cu o piatră, sau ornamentate cu acele enigmatice linii de alb și brun, șerpuitoare, lipsite de capăt, ca viața însăși, întortocheate ca un labirint, sau ca însuși destinul, vasele de Cucuteni, smulse pămîntului care le-au ocrotit și le-au păstrat pînă la intîlnirea cu noi, vorbesc despre neîntrecuta artă a mîinii și gîndului celui ce le-a făurit. Uriașe vase de provizii, ciudate vase de cult, ca niște cupe în echilibru fragil, sau vase de mici dimensiuni, cît o cană de băut apă, de exemplu, toate poartă aceleași indescifrabile semne ale unui limbaj care adăuga funcționalității vasului și o anume semnificație, o poveste despre lumea care ne înconjoară, acum ca și atunci, cu mereu și mereu noi înțelesuri. Între noi și olarul de-atunci, un artist ce-ar putea concura cu cele mai de seamă viziuni plastice contemporane, din țara noastră sau de-aiurea, se leagă, pe nesimțite, o punte. Visăm, peste milenii, dimpreună cu el, ne uimim de veșnica frumusețe a lumii și-a vieții, ne bucurăm că, iată, gîndul despre nesfîrșire, despre curgere și timp, poate fi cuprins în desenele unui atît de fragil vas ce-a înfruntat mileniile. Și tot astfel, ne oprim cu respirația aproape întreruptă, ca nu cumva să risipim clipa de vrajă, în fața unui obiect de cult datînd din aceeași perioadă, mileniul IV î.e.n., un fel de altar descoperit la Gherăiești, lîngă Botoșani, piesă ce ne vorbește dimpreună cu altele despre...

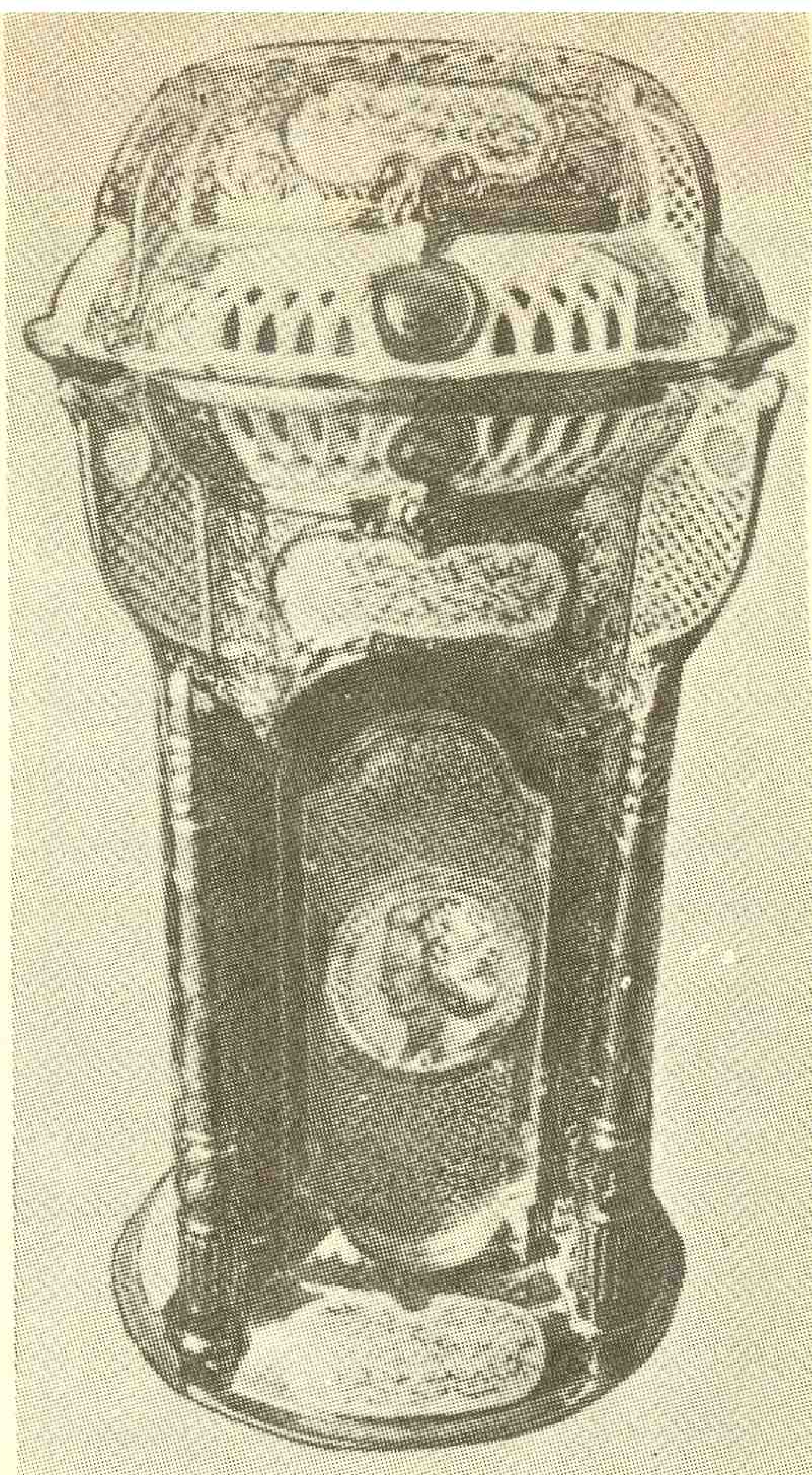
Cultul rodniciei pămîntului

Este vorba despre un altar miniatural, de uz familial, probabil, cam cît o geantă diplomat, ca să dăm dimensiunile, în mijlocul căreia, ca și cum ar sta pe un scaun, o femeie, reprezentînd rodnicia, așteaptă ofrandele cuvenite, ofrande ce vor fi fost, firește, roadele înseși ale pămîntului. Păstrată în condiții excepționale, severă în austeritatea sa, încălzită încă de amprentele digitale, în lut, ale celor ce-au făurit această piesă, altarul, sau, mai exact spus, vatra de ofrande, ne țintuiește locului. Descoperirea acestei piese vrea să însemne că, în urmă cu mii și mii de ani, locuitorii acestor pămînturi, strămoșii noștri, practicau intens agricultura, fapt care, la rîndul său, vrea să-nsemne, și chiar înseamnă, că este vorba de o populație ce și-a făurit în timp o anume concepție despre raportul dintre om și natură, o gîndire specifică agricultorilor. O altă asemenea piesă este Hora de la Berești, descoperită lîngă Galați, și aparținînd aceleiași culturi de Cucuteni, alt semn menit să ilustreze ocupația de agricultori a băștinașilor. Ceea ce impresionează, în planul artistic, la aceste două piese de o inestimabilă valoare istorică, întrucît ele sînt dovezile indubitabile ale continuității strămoșilor noștri pe-aceste meleaguri, ar fi, dacă avem în vedere că ele aparțin culturii Cucuteni, lipsa ornamentației, a elementelor decorative, aerul aproape primitiv pe care-l degajă, fapt ce nu le diminuează frumusețea, ci, am spune, le-o sporește cu o copleșitoare expresivitate. În imediata lor apropiere, emanînd o extraordinară putere, lucrat cu un surprinzător meșteșug modernist, impunător prin monumentalitatea sa...

Lupul dacic de la Cârlomănești

Date fiind dimensiunile acestei piese ce ar putea constitui punctul de atracție al oricărui mare muzeu al lumii, Lupul dacic ar fi trebuit, după părerea noastră, să ocupe el singur o sală, într-atît de puternică este impresia pe care a stîrnit-o asupra noastră. Din păcate, din lipsă de spațiu, el este expus lîngă perete, astfel încît n-am avut fericita ocazie de a-l ocoli de jur împrejur, de a-i savura pe de-a-ntregul liniile energice. Arcuit pe un dîmb de pămînt, cu care face parcă un corp comun, păstrînd amprenta flăcării ce-a ars lutul roșietic, urletul de peste veacuri al Lupului s-aude pînă la noi. Totem al dacilor, stemă urcată în steag, Lupul de la Cârlomănești se pare că a împodobit casa unei căpetenii de aprigi luptători ce n-au pregetat să-și apere pămîntul cu prețul propriilor lor vieți. Ne închipuim, atît cît ne îngăduie imaginația, ce sentiment de îmbărbătare îi cuprindea pe luptători în fața acestei piese ce domină, maiestuoasă, întreaga sală. Ce mîndrie fără de margini și ce încredere în forțele proprii simțeau, înaintea atîtor și-atîtor lupte cu toți cei ce călcau pămîntul strămoșesc, neînfricații luptători daci, „cei mai viteji și mai drepți dintre traci", cum i-a definit părintele istoriei, Herodot.

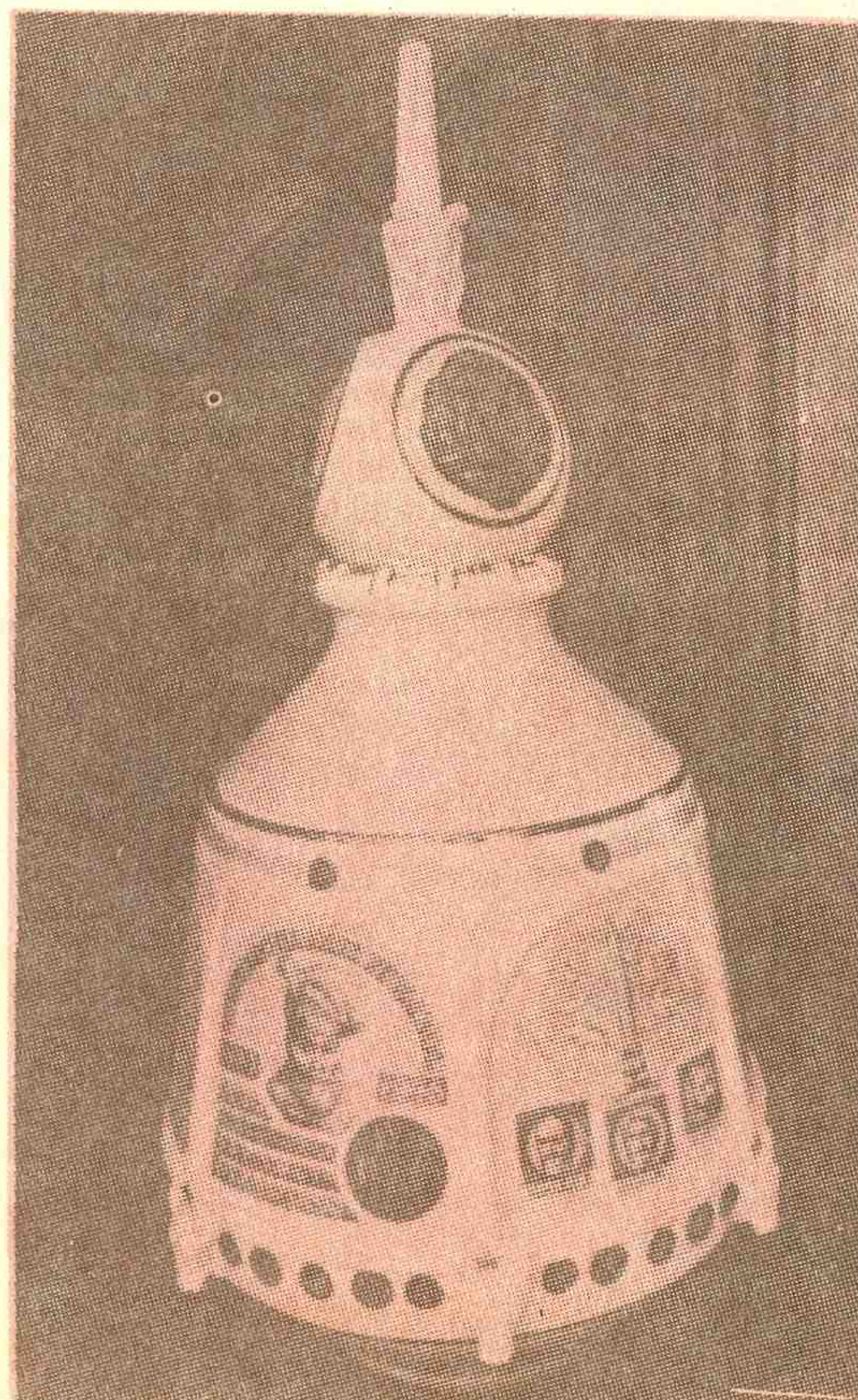

Istorie și cunoaștere

Ne vom opri în continuare asupra a două piese de-o inestimabilă valoare și de-o frumusețe, am zice, inegalabilă. Fructiera dacică, sau, cum i se mai spune, Fructiera lui Buerebista, întrucît a fost descoperită recent, în urma unor săpături efectuate la Sarmizegetusa Regia, la Grădiștea Muncelului, și Paharul bitronconic descoperit lîngă Bacău, la Curțile Domnești ale lui Ștefan cel Mare. Deși timpul ce le desparte se măsoară în peste 1500 de ani, artiștii ce le-au făurit, căci numai despre artiști poate fi vorba, par a fi fost contemporani, într-atît de măiestrit sînt lucrate, într-atît de tulburătoare este, în sine, frumusețea lor. Între ele, alte semne ale timpului, adică mărgele de sticlă și lut ars, din plină perioadă dacică, dar și din înneguratul Ev Mediu timpuriu, străvechi ulcioare și farfurii de Oboga, Horezu și Marginea, ca să dăm doar cîteva exemple mai cunoscute, obiecte ce vin din străistoria folclorului nostru, sau elegantele, de-acum rafinatele, exponate de ceramică și sticlă atestînd dialogul dintre meșterii și artiștii localnici și cei veniți din antica Eladă, ori din trufașul Latium, între acestea, la loc de cinste, aflîndu-se, desigur, tiparul de sticlă turnată descoperit lîngă Alba Iulia, străvechea cetate Apullum. A descrie fiecare obiect în parte, a-i sublinia frumusețea și semnificația istorică, a stabili zeci și zeci de legături ce se nasc parcă de la sine, a epuiza, într-un cuvînt, toată istoria pe care ne-o oferă o vizită în acest nou lăcaș de cultură și de adîncă trăire patriotică, ar însemna să ne întindem pe un spațiu tipografic imens. Nutrim însă convingerea, nu neapărat dintr-o lipsă de modestie, că însemnările noastre de pînă acum v-ar putea convinge și îndemna, în același timp, să treceți pragul acestui Muzeu al Ceramicii și Sticlei în care istoria și frumusețea își dau mîna și conviețuiesc în cea mai deplină înțelegere.

Victor Niță

PE DRUMUL JERTFEI PENTRU UNITATE

Istoria noastră este expresia specificului poporului român, a obîrşiei şi continuităţii sale, care au săpat adînci urme, de neconfundat, pe teritoriul său de baştină, înscris în aria de etnogeneză, în care Carpaţii stau implîntaţi ca o coroană ce se oglindeşte în Dunăre, şi care transmite freamătul ei pînă la Marea Neagră — Marea cea Mare a lui Mircea cel Bătrîn.

Istoria românilor este istoria luptei pentru asigurarea existenţei naţionale, pentru libertate şi unitate, într-un spaţiu geografico-istoric care le aparţine, dar rîvnit de duşmani numeroşi şi sfîrtecat de-a lungul vremii de spada lor.

În epoca modernă, marile ridicări sociale şi naţionale din 1784 şi 1821 anunţau că vremea libertăţii şi unităţii tuturor românilor sosise, că visul străbunilor, în şirul cărora se distinge figura luminoasă a unificatorului Mihai Viteazul, trebuia împlinit odată pentru totdeauna.

Pentru viitorul liber al naţiei române, de pe întregul teritoriu al Daciei, se jertfiseră la Alba Iulia, devenită altarul înălţării şi mîntuirii naţionale, marii eroi Horea, Cloşca şi Crişan. Şi nu întîmplător se dispunea, de Habsburgi şi nobilii maghiari, tragerea pe roată, în acel secol al „luminilor", a ţăranilor conducători de răscoală şi vizionari de ţară nouă. Horea, „Rex Daciae" cum îl numeau pînă şi străinii, cu temei, dispărea chinuit barbar, pentru că el şi faptele sale şi ale soţilor săi simbolizau redeşteptarea unui popor care nu-şi pierduse niciodată încrederea în sine şi în menirea sa şi care tocmai de aceea renăştea din sacrificiile propriei sale lupte. Se avea în vedere durarea unui viitor liber, independent, şi acelaşi pentru toţi românii, conform cu specificul lor de dezvoltare, cu individualitatea lor istorică şi năzuinţele proprii care îi făceau, ca popor, să se rostească unic în concertul european, indiferent de vremelnicele graniţe şi stăpîniri străine.

Ultima strigare a lui Horea — **Eu mor pentru naţie** — adevărat testament politic, apel şi manifest către urmaşi, se auzea într-o Europă în plin proces de înnoire, marcată de creaţiile marilor filosofi, economişti, gînditori, de după Jean-Jacques Rousseau de curînd dispărut, printre care: Denis Diderot, Honoré Victor Riqueti Mirabeau, Paul Henry d'Holbach, Adam Smith, Immanuel Kant, Johann Heinrich, Pestalozzi. În aceeaşi vreme dăruiau lumii, pe care o voiau mai bună, opere literare nemuritoare Johann Wolfgang von Goethe şi Friederich von Schiller, se distingeau între marii pictori ai lumii Francisco José de Goya y Luciantes şi Jacques Louis David, iar în muzică Christoph Willibald Glück şi mai ales Wolfgang Amadeus Mozart.

Efortului lor de înălţare a omului, a Europei, i se adăugau curajul faptei şi strigătul spre lumină şi libertate al lui Horea, ca mesager al unui întreg popor martirizat.

Şi dacă vremelnicii şi trufaşii stăpînitori au îndrăznit în aceste împrejurări să înfrunte Europa şi condamnarea lor de istorie, prin laşă şi ruşinoasă răzbunare, care le dezvăluia slăbiciunea şi frica de viitor, ei au făcut-o cu gîndul de a stăvili drumul spre libertate şi unitate al naţiei române. Dar din jertfa eroilor din 1784 s-au adăpat generaţii şi generaţii de români. Din sacrificiul celor traşi pe roată izvora forţa corifeilor Şcolii Ardelene. Şi jertfa lui Horea s-a îngemănat în timp cu cea a Vladimirescului de peste Carpaţi, ridicat şi el în fruntea ţăranilor pentru dobîndirea „dreptăţilor" uitate sau călcate în picioare.

Faptele epocale ale celor trei eroi între eroi, Mihai Viteazul, Horea din Albac şi Tudor Vladimirescu, răpuşi de mînă străină, influenţau profund gîndirea şi acţiunea celor din 1848—1849.

Revoluţia română din acei ani era în fond expresia înaltă a unităţii lumii româneşti, expresia unităţii de dezvoltare a societăţii româneşti aflată în etapa de trecere de la feudalism la capitalism.

În tot teritoriul naţional, românii, de pe poziţia daco-românismului, au militat, într-o formă sau alta, pentru edificarea statului unitar modern şi independent, pavăză a existenţei româneşti la Dunăre şi garanţie a progresului general.

Prin complexul său program, revoluţia română înfrunta trei mari Imperii absolutiste cu tendinţe ofensive anexioniste la Dunărea de jos: ţarist, habsburgic şi turcesc, şi totodată politica contrarevoluţionară de clasă, la fel de anexionistă, a nobilimii maghiare, a cărei grupare liberală prelua conducerea revoluţiei din Ungaria. Nobilii voiau să traseze cu sabia graniţele Ungariei moderne, prin înglobarea forţată a unor teritorii şi state nemaghiare, printre care şi Transilvania.

Într-o asemenea situaţie românii respingeau cu hotărîre protectoratul singular al Rusiei instaurat în 1829, pas important spre anexare; se ridicau ca un zid în apărarea Transilvaniei, pentru transformarea ei dintr-o ţară românească într-un stat românesc, pentru scoaterea românilor din situaţia de toleraţi şi transformarea naţiunii în factor prim de decizie în stat, conform drepturilor sale istorice, proporţiei şi locului pe care îl ocupau românii de fapt în viaţa economică-socială.

Marile adunări naţionale, cu caracter popular reprezentativ, formă specifică de manifestare a revoluţiei române profund democratice, odată cu adoptarea programului revoluţionar, prestau jurămînt de credinţă, atît la Blaj, cît şi la Bucureşti, faţă de naţiunea română şi idealurile ei.

La Blaj 40 000 de ţărani scandau: — Noi vrem să ne unim cu Ţara — şi sub influenţa marii manifestaţii naţionale Vasile Alecsandri difuza poeziile sale manifest şi apel la luptă în care îndemna: „Sculaţi fraţi de acelaşi sînge, iată ceasul de frăţie / Peste Molniţă şi Milcov, peste Prut, peste Carpaţi, / Aruncaţi braţele voastre cu-o puternică mîndrie, / Şi de-acum pe veşnicie cu toţi mîinile să daţi!".

Sub acelaşi impuls Alecu Russo, trecut şi prin închisoarea Dejului ca militant daco-românist, scria vizionar lui N. Bălcescu: „Un mare popor avînd ca baricade o mare, două fluvii numite Dunăre şi Istru (sic) ca cingătoare, sînge roman în vine, şi nu o Moldovă cu fiicele sale, o Transilvanie sau un Banat, ci o **Ţară Românească** cu o mare capitală care se va numi Roma dacă vrei, cu mari pieţe numite Piaţa Poporului, Piaţa Traiană, Piaţa lui Ştefan cel Mare, Piaţa lui Mihai, Piaţa Moldovei, Piaţa Banatului, Piaţa Ardealului! Şi-apoi forţă, fericire, măreţie, glorie".

Şi tot de atunci toată ţara era însufleţită de versurile lui A. Mureşianu din — **Un răsunet** — devenit adevărat imn al renaşterii naţionale sub numele de **Deşteaptă-te române**.

Sosise vremea unirii, aşa cum aprecia în iunie 1848 Constantin Roman, membru al Comitetului Naţional Permanent Român, ales în mai la Blaj, viitor prefect al legiunii Reghinului şi martir al revoluţiei. „De-ar crăpa dracul — scria el — şi tot ne unim... acum sau niciodată".

Toate speranţele se îndreptau spre Bucureşti, care era gata să preia conducerea frontului naţional unic. Ca urmare, publicaţia revoluţionară „Pruncul român" chema la 26 iunie/8 iulie: „Veniţi să formăm o singură naţie, o singură Românie".

În Banat Eftimie Murgu sta gată să răspundă cu 10 000 de combatanţi, moldovenii acţionau în strînse legături cu „guvernul

Monumentul Independenţei de la Iaşi – operă a sculptorilor Gabriela şi Gheorghe Adoc

„Horea, Cloşca şi Crişan" – basorelief de Pavel Mercea

României", iar din Transilvania treceau Carpaţii, ca şi mai tirziu, în 1877, voluntarii constituiţi în „Batalionul sacru".

Prindea astfel viaţă propunerea lui Al. G. Golescu de constituire a unei frăţii „secretă şi grandioasă, care să se intindă peste toate părţile României şi să aibă citiva capi in fiecare provincie, iar centrul ei in Bucureşti, unde este şi mai multă libertate de acţiune".

Lupta continua şi după inăbuşirea revoluţiei in Muntenia prin intervenţia turco-rusă. Din septembrie 1848 ea lua forme noi prin constituirea armatei populare revoluţionare româneşti in Transilvania, organizată după modelul armatei republicane romane în legiuni, tribunate, centurii şi decurii.

Suprema mobilizare a transilvănenilor in lupta pentru libertate şi unitate, care a luat forma eroicei rezistenţe din Munţii Apuseni de sub conducerea lui Avram Iancu, s-a bucurat de concursul şi adeziunea românilor de pretutindeni, printre ei numărindu-se şi marele N. Bălcescu.

Iar eroismul de masă in slujba idealurilor naţionale pentru care au căzut numai în Transilvania 40 000 de eroi, tot atiţia cit încăpuseră pe Cimpia Libertăţii din Blaj în mai 1848, şi au fost distruse aproape 400 de sate, a impus Europei şi a atras atenţia şi celor din Statele Unite ale Americii. Publicaţia nordamericană „North American Review" evidenţia astfel, in 1851, justeţea luptei românilor şi blama politica de maghiarizare a conducerii revoluţiei maghiare, pe care o aprecia ca „o încercare din partea nobilimii maghiare fără titluri — 600 000 la număr — ca să-şi păstreze vechea constituţie feudală a statului care ii garanta privilegiile aristocratice şi dominaţia neamului lor".

Deşi inăbuşită prin intervenţie externă, revoluţia deschidea drumul spre realizarea, doar peste un deceniu, a „cheii de boltă" a României tuturor românilor, cum aprecia atit de plastic şi realist M. Kogălniceanu, în 1848, unirea Moldovei cu Ţara Românească.

Revoluţia, aşa cum subliniază tovarăşul **Nicolae Ceauşescu,** secretarul general al P.C.R., „a aprins flacăra spiritului revoluţionar în ţările române, a dezvoltat mai puternic conştiinţa de sine a poporului român, convingerea locuitorilor celor trei state româneşti asupra necesităţii unităţii naţionale in cadrul frontierelor aceluiaşi stat".

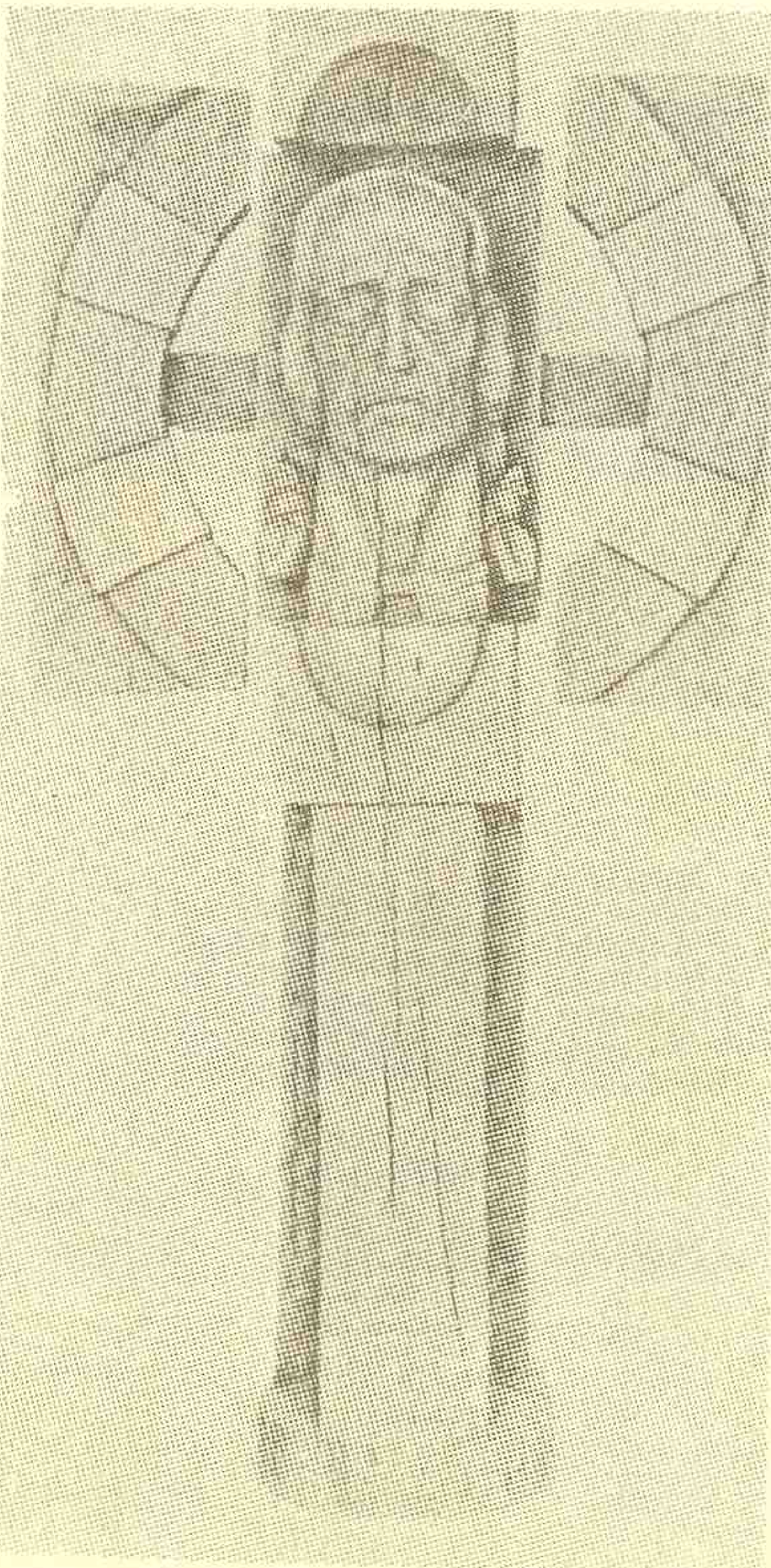
În slujba unităţii continuau să activeze, departe de patrie dar cu gindul la ea, fruntaşii din 1848. Pregătind o nouă revoluţie, ei intreţineau focare de insurecţie în ţară şi participau direct, ca detaşament organizat, la mişcarea democratică europeană. N. Bălcescu iniţia astfel, in ianuarie 1850 la Londra, un comitet revoluţionar european secret, iar D. Brătianu devenea secretarul Comitetului Central Democratic European creat tot in capitala Angliei în 1850, sub preşedinţia republicanului italian Giuseppe Mazzini. Emisari români cu împuterniciri speciale din partea ultimei organizaţii conduceau acţiunile revoluţionare in teritoriile germane, greceşti etc., pregătindu-se chiar să ducă şi peste Ocean, in America Latină, flacăra revoluţionară.

De asemenea, problema românească era popularizată printr-o vie propagandă, legală şi secretă. Sufletul ei, N. Bălcescu, işi cheltuia ultimele forţe scriind cu singe lucrarea inchinată lui Mihai Voievod Viteazul. În dramatică luptă cu lipsurile şi boala, dragostea nemărginită faţă de patrie ii minau paşii spre ţară cu puţin inainte de prematurul său sfirşit. Neingăduit de autorităţi, trecut in secret peste Dunăre, doar pentru o fugară şi sfişietoare revedere cu cei dragi, la Turnu Măgurele, N. Bălcescu sfirşea apoi curind, in noiembrie 1852, la Palermo, cu sentimentul datoriei implinite.

Problema românească intra in atenţia opiniei publice, a oficialităţilor, a parlamentelor de pe Sena şi Tamisa, în timp ce in ţară, în condiţiile războiului Crimeii, se încerca declanşarea unei insurecţii naţionale.

Condeiele cele mai strălucite dintre români şi prieteni ai românilor o susţineau : Prosper Merimé, Jules Michelet, Edgar Quinet, Paul Battailard, St. Marc Girardin, Jean Bastide, Edmond Texier, François Büloz, J. Vaillant ş.a.

Pentru mobilizarea Europei in sprijinul cauzei române se forma

„Horea" – sculptură de Victor Gaga

o cancelarie de propagandă la Paris.

Dar baza de masă a mişcării, care a impresionat Europa prin intensitatea, voinţa, unitatea, spiritul de jertfă, se afla în ţară. Obidiţii satelor şi oraşelor s-au angajat total, fără rezerve şi condiţii, in lupta pentru unitate. O unică partidă naţională, in frunte cu revoluţionarii din 1848, acţiona pe tot teritoriul naţional, cu centre la Bucureşti şi Iaşi, infruntind adversitatea ofensivă a unora din marile puteri, ca: Imperiul Otoman, cel Habsburgic şi Anglia, alăturată lor după Congresul de pace de la Paris din 1856.

Românii, indiferent de apartenenţă socială, strînşi intr-un tot in jurul idealurilor majore de unitate şi libertate naţională, erau conştienţi de faptul că de implinirea lor depindea existenţa naţională şi consolidarea naţiunii române. În numele tuturor conaţionalilor scria N. Bălcescu în septembrie 1850 in **Mersul revoluţiei in istoria românilor,** publicat în „România viitoare" la Paris : „Vrem să fim o naţie una, puternică şi liberă prin dreptul şi datoria noastră, pentru binele nostru şi al celorlalte naţii, căci voim fericirea noastră şi avem o misie a împlini în omenire"... „Aceste condiţii de putere de care avem nevoie nu le putem găsi decit in solidaritatea tuturor românilor, în unirea lor intr-o singură naţie, unire la care sint meniţi prin naţionalitate, prin aceeaşi limbă, religie, obiceiuri, simţiminte, prin poziţia geografică, prin trecutul lor şi în sfirşit prin nevoea d-a se păstra şi d-a se mîntui.

Dacă naţionalitatea este sufletul unui popor, dacă cită vreme el păstrează acest semn caracteristic al individualităţii sale, acest spirit de viaţă, el este investit cu dreptul neprescriptibil d-a trăi liber, unitatea naţională este chezăşia libertăţii lui, este trupul lui trebuincios ca sufletul să nu piară ci din contră să poată creşte şi a se dezvolta.

Unitatea naţională fu visarea iubită a voievozilor noştri cei viteji, a tuturor bărbaţilor noştri cei mari cari intrupară in sine individualitatea şi cugetarea poporului, spre a o manifesta lumei. Pentru dinsa ei trăiră, munciră, suferiră, şi muriră"... „Aceea ce voevozii noştri cei mari cu vitejia lor n-au putut, poporul armat şi întărit de un principiu o va putea".

Sosise vremea luptei neprecupeţite, atrăgea atenţia marele patriot Nicolae Bălcescu, pentru a ridica din jertfa şi cu jertfa poporului statul liber şi unitar al românilor. Pentru că, atrăgea el atenţia : „In zadar veţi ingenunchia şi vă veţi ruga pe la porţile împăraţilor, pe la uşile miniştrilor lor. Ei nu vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiţi gata dar, a o lua voi, fiindcă împăraţii, domnii şi boierii pămintului nu dau fără numai aceea ce zmulg popoarele. Fiţi gata dar, a vă lua bărbăteşte, căci prin lucrare şi jertfe, prin singele vărsat poporul dobindeşte cunoştinţa drepturilor şi datoriilor sale. Ziua izbindirei, ziua dreptăţii se apropie, în care se vor ridica popoarele ca să mături rămăşiţa tiranilor dupe faţa pămintului".

În adevăr intensitatea luptei românilor, păstrarea la Dunăre a unui focar de insurecţie şi deci de instabilitate a fragilului echilibru pe care Puterile se străduiau să-l consolideze la gurile marelui fluviu, devenit liber şi de interes general, în urma infringerii Rusiei, determinau internaţionalizarea problemei româneşti, înaintea celei poloneze sau italiene, şi dezbaterea ei în Congresul de pace de la Paris din 1856 şi în Conferinţa special convocată în 1858, tot la Paris.

Dar Puterile nu acordau românilor Unirea, deşi Adunările ad-hoc convocate pentru consultare în 1857 la Iaşi şi Bucureşti se exprimaseră clar pentru o singură Românie unitară, liberă şi organizată pe baze moderne.

Puterile, cu interese contradictorii la Dunăre şi în Balcani, nu luau in considerare decit în parte voinţa românească. Noul stat, Principatele Unite ale Moldovei şi Ţării Ro-

Inel-pecete al lui Tudor Vladimirescu

mâneşti, faţă de care ostilitatea Turciei, Austriei şi Angliei erau manifeste, aveau doi domni, două Adunări, două guverne, două capitale etc. Era ingăduită, ca un omagiu adus dorinţei unanime de unire a moldovenilor şi muntenilor, constituirea la Focşani a unor instituţii comune cu rol legislativ şi juridic.

Românii impuneau însă unirea, aşa cum o doriseră, trecind peste voinţa Puterilor, înfruntindu-le, punindu-le în faţa faptului implinit, prin aplicarea tacticii „prin noi inşine".

La 5 şi 24 ianuarie 1859 era ales la Iaşi şi Bucureşti un singur domn, în persoana revoluţionarului de la 1848 şi patriotului luptător pentru unire, Alexandru Ioan Cuza.

Sub conducerea sa se realiza unificarea instituţiilor, convocarea şi constituirea Adunării şi guvernului unic in Bucureşti, consolidarea României noi printr-o politică reformatoare patriotică de mare anvergură, deschiderea drumului spre independenţă şi cucerirea acesteia, ridicarea culturii naţionale pe culmi nebănuite etc.

Şi în acelaşi timp o caracteristică constantă a politicii româneşti a fost dată şi de imensul sprijin moral şi material acordat luptei pentru libertate a popoarelor vecine şi de mai departe*). Al. I. Cuza, spre exemplu, sprijinea şcoala bulgară, acordînd din buget, în 1868, un fond de 10 000 lei, în condiţii de criză financiară, pentru şcoala din Tîrnovo şi deschiderea unui spital în localitate.

De asemenea, pe teritoriul românesc îşi găseau refugiu şi sprijin în timpul regimului oprimator otoman, cînd bulgarii nu mai aveau de secole stat ci erau organizaţi în paşalicuri, comunităţi numeroase, fruntaşii luptei lor pentru libertate.

Noul domn a permis înarmarea bulgarilor şi constituirea cetelor de luptă, organizarea taberelor a cel puţin 4 000 de refugiaţi maghiari de sub prigoana habsburgică, şi pe care România i-a susţinut cu zeci de mii de lei în lupta pentru libertatea Ungariei. De asemenea România a sprijinit înarmarea Serbiei cu arme aduse şi trecute pe teritoriul său din Rusia. Şi tot în România s-au regrupat numeroşi revoluţionari polonezi etc.

Promovînd asemenea politică activă România acţiona pentru desăvîrşirea unităţii politice a tuturor românilor, într-un stat unitar şi independent. Era sprijinită mişcarea naţională de eliberare şi şcoala din provinciile româneşti aflate încă sub ocupaţie străină.

Al. Papiu Ilarian devenit consilier în problemele românilor de peste Carpaţi şi ministru al lui Al. I. Cuza, cel care aprecia în numele celor de peste Carpaţi, că „românii din Transilvania numai în Principate privesc", şi că unirea din 1859 adusese un entuziasm „mai mare decît în Principate", îl îndemna pe A. I. Cuza în 1860 să fie „executorul fericit al planului celui mai mare domnitor şi român ce a avut vreodată Dacia lui Traian", pentrucă numai unirea cu Transilvania putea să asigure „viaţa perpetuă a României".

În anii următori, în condiţiile adîncirii procesului de consolidare a României şi introducerii regimului liberal în Imperiul habsburgic, pe baza reînvierii vechilor state autonome de dinainte de revoluţie, mişcarea naţională a căpătat noi valenţe, s-a amplificat. În Transilvania se acţiona cu sporită vigoare pentru aplicarea integrală a programului revoluţionar din 1848, pentru transformarea naţiunii române în prim factor politic de decizie în stat, în conformitate cu drepturile sale istorice, cu numărul românilor, ca populaţie băştinaşă şi absolut majoritară, cu rolul ei în crearea avuţiei naţionale şi întreţinerea statului şi realizarea progresului neîntrerupt al societăţii. Avea loc astfel la Sibiu, la începutul lui 1861, o conferinţă naţională care adopta două importante rezoluţii : una privind recunoaşterea românilor „ca naţiune politică şi independentă faţă cu celelalte naţiuni", iar cealaltă cu privire la folosirea limbii române în viaţa publică ca limbă egal îndreptăţită, alături de maghiară şi germană.

Pentru susţinerea şi promovarea intereselor naţionale, tot la Sibiu, în mai, se iniţia Asociaţiunea Transilvană pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român, al cărui model de organizare a fost luat, pentru societăţi similare, şi de românii din alte provincii oprimate, de cei din Bucovina, Dobrogea ş.a.

În această vreme era difuzată la Paris sub semnătura transilvăneanului Pompiliu Piso, lucrarea (în traducere) **Cestiunea românilor de peste Carpaţi. Transilvania în faţa pretenţiilor Ungariei. Răspuns la scrisoarea generalului Klapka către generalul Garibaldi. Precesă de două epistole adresate emigraţiei maghiare de Dumitru Brătianu.**

Lucrarea apărută în împrejurările create de îndelungile tratative între Al. I. Cuza şi emigraţia maghiară cu privire la pregătirea unei insurecţii în Transilvania, sublinia clar că : „Cestiunea românilor de peste Carpaţi se atinge de viitorul României, una şi nedespărţită". Se susţinea în lucrare, operă de certă valoare ştiinţifică, dreptul la autodeterminare pentru români, dreptul de a trăi într-o ţară a lor liberă şi democratică.

Cu gîndul la acel stat al tuturor românilor, **România**, la scurtă vreme după aceea, în martie 1862, M. Kogălniceanu şi alţi 12 deputaţi propuneau în Adunarea legiuitoare ca „Titlurile de români, Ţară Românească, România, să fie păstrate de guvern în titlurile domnitorului şi în actele publice ale ţării", şi „Să se hotărască definitiv şi unic culorile drapelului şi stema României". În dezvoltarea propunerii M. Kogălniceanu sublinia că „Români, Ţară Românească, România, este un nume pe care naţiunea noastră l-au moştenit de la Traian Împăratul.

Acest nume sacru numai uciderea naţionalităţii noastre, cucerirea străină il va putea şterge din limba şi din ţara noastră, din gura copiilor noştri"... „Acest titlu de secoli l-au avut toţi domnii şi înainte şi în urma Regulamentului"... „România este un titlu naţional ce nu poate insufla nici frică, ce nu reprezintă nici o idee de concistă. Este titlul Principatelor Române astăzi întrunite într-un singur stat, Statul român, statul României".

Acţionînd în continuare cu aceeaşi hotărîre, românii impuneau noul titlu al statului — România, şi Europei, chiar dacă marile puteri îl luau cu greu în considerare.

El era consacrat ca titlu oficial şi cu putere de simbol pentru mişcarea naţională a românilor pentru unitatea statală în graniţele aceluiaşi stat unitar şi independent, prin Constituţia din 1866.

Elaborarea şi aplicarea noii legi fundamentale, apreciată în epocă precum cea mai liberală din Europa (ca urmare a principiilor democrat-burgheze ce stăteau la baza ei), avea loc într-o vreme de mari primejdii externe şi de mobilizare la luptă a întregii naţiuni, în jurul marilor obiective : unitatea şi independenţa. În vara lui 1866, după abdicarea lui Al. I. Cuza, Turcia, sprijinită şi de alte state, pregătea intervenţia masivă peste Dunăre cu 50 000 de soldaţi pentru a impune separarea, unirea nefiind recunoscută de Puteri decît pe timpul domniei lui Al. I. Cuza.

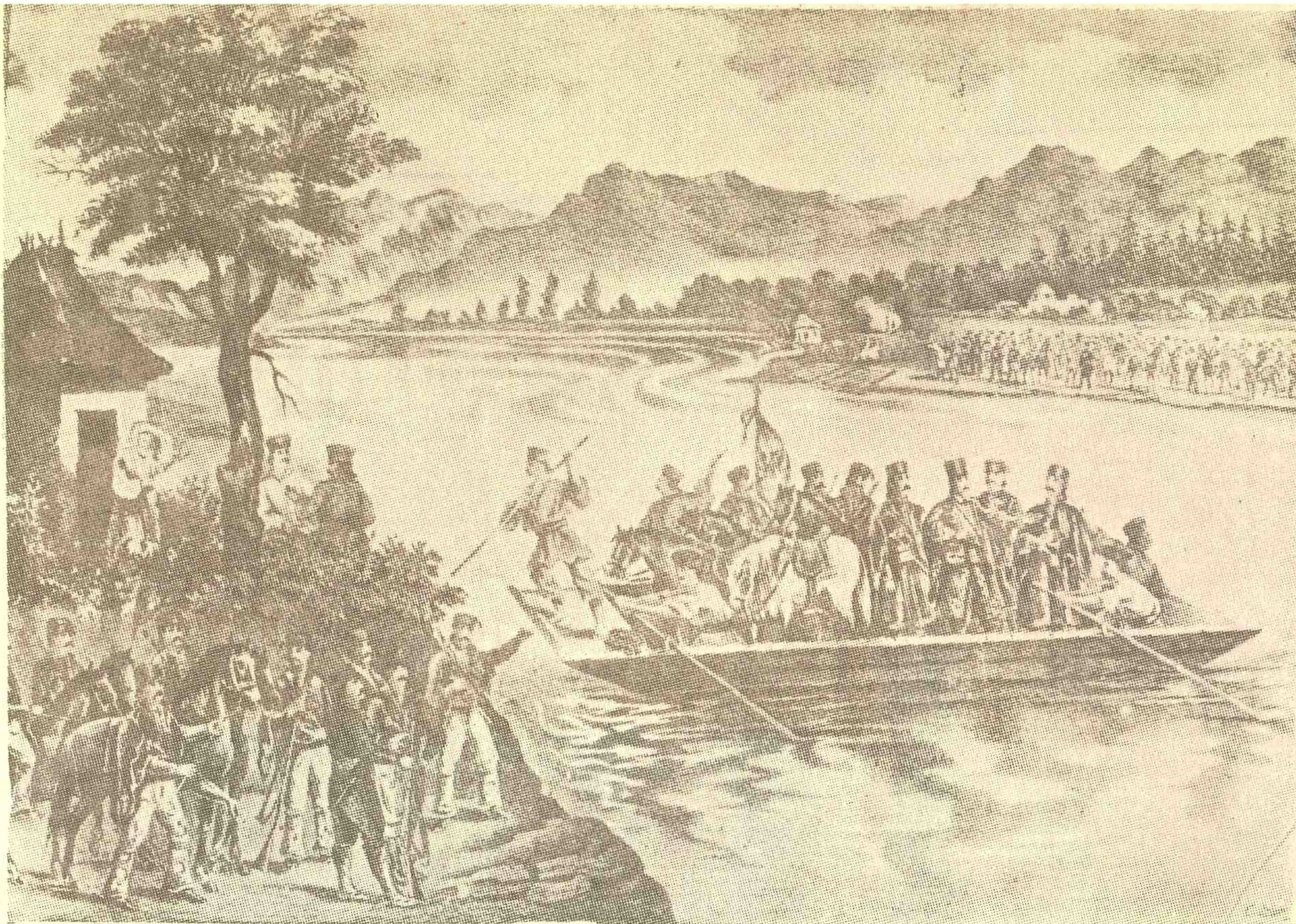
În timp ce în exterior se definitivau preparativele pentru aducerea principelui străin, cu ajutorul Franţei şi înrudit cu împăratul ei, în persoana lui Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, în ţară se declanşa o adevărată campanie de înarmare generală, de pregătire a luptei armate pentru unitate statală şi independenţă a tuturor românilor, şi în strînsă conlucrare cu popoarele subjugate.

Se reluau, cu participarea liberalilor-radicali, în frunte cu C.A. Rosetti, cea mai înaintată grupare politică a vremii, planurile declanşării la Dunăre a revoluţiei europene. Aşteptata zdrobire militară a Austriei în războiul cu Prusia şi Italia părea să favorizeze aceasta.

Potrivit concepţiei republicanilor democraţi Mazzini şi Garibaldi, care erau în strînse legături cu rosettiştii români, odată izbucnită la Dunăre, revoluţia trebuia să se întindă spre Sud şi spre Boemia. „Sacra coaliţie" constituită în 1866 din iniţiativa aceluiaşi C.A. Rosetti trebuia să mobilizeze la revoluţie Balcanii. În acest scop se constituia, cu concursul liberalilor-radicali, „Comitetul Central Secret Bulgar", şi D. Brătianu era trimis cu misiune specială în Serbia. Din Italia pleca spre România, ca emisar al lui Garibaldi, generalul Türr, participant la revoluţia din 1848—1849 din Ungaria, iar revoluţionarul italian M.A. Canini concepea planul organizării unei legiuni româneşti. De pregătirea revoluţiei în Italia şi Austria, se ocupase anterior lui 1866, în calitate de emisar al lui G. Mazzini, colaboratorul apropiat al lui C.A. Rosetti, E. Carada.

În drumul spre Bucureşti, unde sosea la începutul lui iulie, gen. Türr se oprise la Berlin unde obţinuse adeziunea cancelarului Bismarck şi chiar promisiuni de sprijin material pentru o acţiune insurecţională în Ungaria şi Transilvania, apreciată ca utilă din punct de vedere militar, în spatele frontului austriac.

Izbucnirea acţiunii proiectate pentru care era mobilizat şi Belgradul, era fixată pentru începutul lui august 1866.

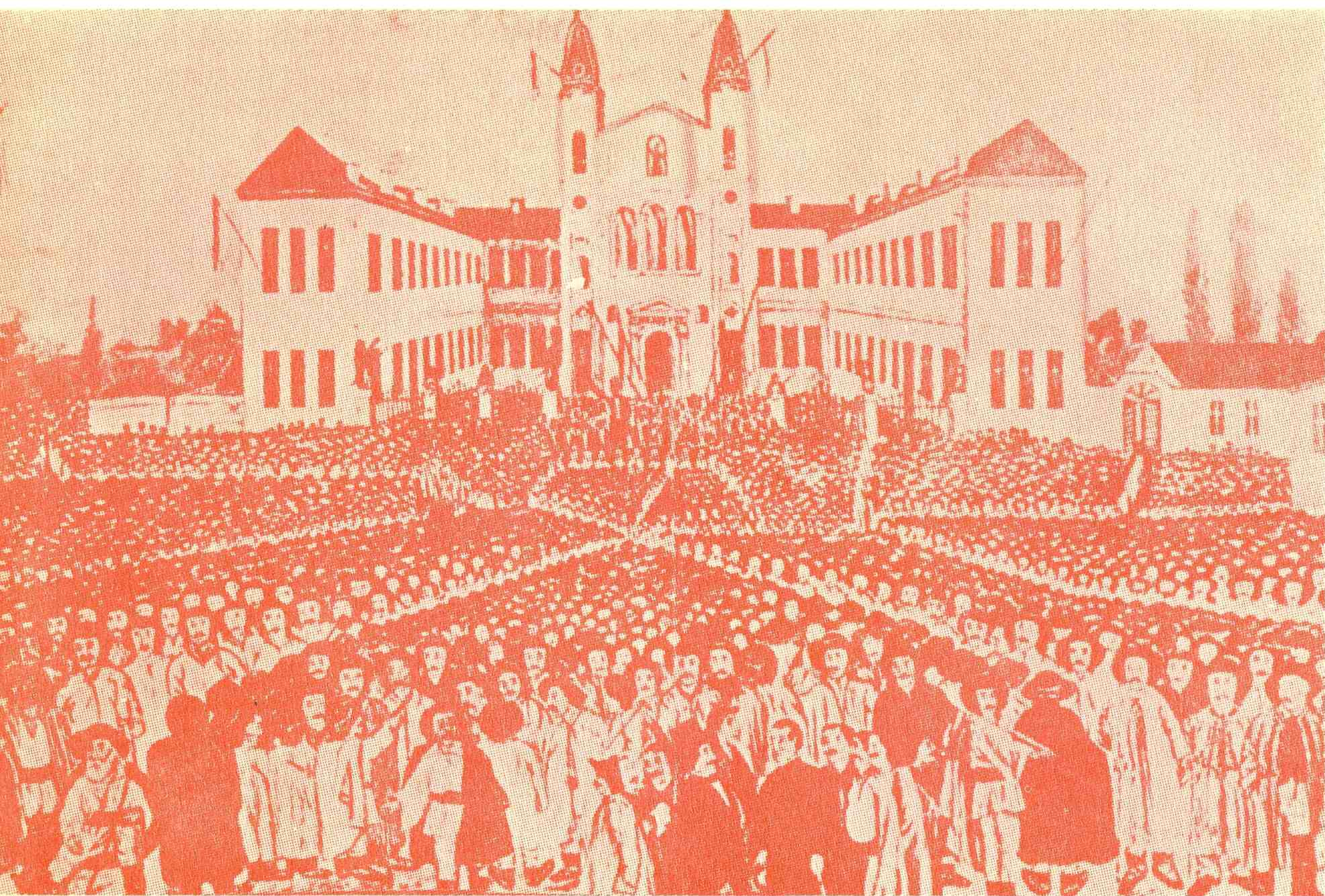
„Trecerea Oltului de către pandurii lui Tudor Vladimirescu" — litografie de K. Danielis editată de Dimitrie Papazoglu

***) Lipsiţi de orice şovinism, răspunzători faţă de propria lor conştiinţă europeană, românii, singurii care îşi păstrau fiinţa de stat în faţa tăvălugului otoman, ce înainta spre centrul Europei, au trimis peste graniţă, în sistemul donaţiilor către locurile aşa zis „Sfinte", valori de dimensiuni incalculabile azi. Din secolul al XIV-lea au sprijinit zeci şi zeci de şcoli de pe o imensă arie teritorială ce cuprinde azi : Bulgaria, Albania, Grecia, Turcia, Siria, Arabia, Israelul şi Egiptul.**

De asemenea, prima tipăritură cu litere arabe pentru Orientul apropiat se realiza la Snagov, în 1701; o întreagă tipografie cu litere arabe era dăruită de C. Brîncoveanu Alepului în 1706 şi prima din Caucaz începea să funcţioneze tot cu ajutorul românilor.

De români şi ajutorul lor se leagă renaşterea greacă, bulgară, sîrbească şi albaneză. În timpul paşalicurilor şi interdicţiei tipăriturilor în limbile naţionale, teritoriul românesc şi instituţiile sale au fost la dispoziţia Balcanilor. La noi au fost tipărite primele cărţi de învăţătură, abecedarele, pentru popoarele balcanice. Şcoala românească a pregătit tineri veniţi de peste Dunăre şi în general din aproape 60 centre din Imperiul Otoman. Au activat, spre exemplu, în România, 43 de şcoli în limba bulgară, între care şi Şcoala Centrală de la Bolgrad susţinută din bugetul statului, 19 tipografii bulgăreşti, ajutate de alte 17 româneşti, 12 biblioteci şi zeci şi zeci de cluburi, societăţi culturale şi politice etc. În România se crea în 1869 Academia bulgară şi se puneau bazele, după exemplul românesc, a viitoarelor instituţii de conducere a statului. Apăreau 57 periodice şi în general, în 80 de ani, erau tipărite în România 80 la sută din totalul publicaţiilor bulgare ale vremii; 400 din intelectualii Bulgariei noi, moderne, au trecut prin România, 253 dintre ei instruindu-se în învăţămîntul superior românesc. Aproape în întregime serviciul medical de după 1878 era realizat cu cei pregătiţi în România (peste 1 000), cu sprijinul, în mare parte, al statului român.

O situaţie similară se constată pentru mişcarea de eliberare albaneză dintre 1844—1912. Primul abecedar în alfabet albanez era realizat şi tipărit în România. În 1892 se deschidea Institutul Albano-Român, cu fonduri bugetare, şi prin care au trecut sau s-au instruit mai toţi fruntaşii luptei naţionale albaneze din ultima sa etapă. România găzduia publicaţiile şi presa albaneză, tipografii, asociaţii, adunări şi congrese naţionale, inclusiv Adunarea de pregătire a proclamării independenţei, care avea loc tot la Bucureşti în noiembrie 1912.

Marea adunare de la Blaj de la 3/15 mai 1848

În aceste condiții în țară unitățile de gardă națională constituite din martie 1866, pe bază de lege, din inițiativa liberalilor-radicali, se declarau gata să preia apărarea orașelor, inclusiv a Capitalei ; erau chemați sub arme și rezerviștii anilor 1864 și 1866; erau create noi unități militare de vînători și artilerie; se votau credite pentru punerea armatei pe picior de război; era organizat serviciul sanitar și cel de intendență; forțe armate erau dislocate la Sud de București; se trecea la constituirea corpurilor de voluntari etc.

Între cei preocupați de organizarea formațiunilor de voluntari se afla și republicanul E. Ghica, fost căpitan în armata S.U.A., în timpul războiului dintre Nord și Sud, și care se angaja să întrețină un corp de cavalerie pe propria sa cheltuială. Exemplul său era urmat de numeroși alții, de instituții, municipalități și mișcarea de înrolare cuprindea toată țara. La orașe și la sate se înregistrau, pe lîngă numeroasele cereri de înrolare, impresionante donații în bani, obiecte și alimente. La începutul lui iunie 1866 se trecea, prin decret, la constituirea unui corp de 10 000 voluntari pus sub conducerea generalului Gh. Magheru și întreținut din buget.

Apelul către români al revoluționarului de la 1848, Gh. Magheru, este semnificativ pentru obiectivele naționale urmărite prin acea masivă mobilizare de forțe a întregii națiuni.

Evocînd gloria străbună, el chema la acțiune pe toți românii, pentru că astfel „Ne vom păstra dară țara și o vom lăsa frumoasă și mare urmașilor, precum ne-au lăsat-o și strămoșii noștri nouă. Cît pentru mine — scria Gh. Magheru — eu îmi voi da viața voios și mîndru pentru această faptă măreață"... „Trăiască România una și nedespărțită".

Primele unități ale corpului de voluntari au fost dislocate la Giurgiu și Buzău. Cei din Buzău, sub conducerea lui Titus Dunca fost căpitan în legiunea lui Garibaldi și viitor combatant în războiul franțel contra Prusiei, din 1870, fratele unui erou din războiul de Secesiune din S.U.A., erau instruiți pentru acțiune în proiectata insurecție din Transilvania, pentru înfăptuirea, odată cu independența, și a unității tuturor românilor.

Victoria rapidă a Prusiei asupra Austriei, politica lui Bismarck de păstrare a Austriei ca pion al politicii germane, spulberaseră planul realizării statului unitar prin insurecția revoluționară în Banat și Transilvania. La dizolvarea corpului său, Titus Dunca ținuse să declare în numele voluntarilor : „Sîntem gata la primul apel a alerga din nou sub bandiera națională. Ducînd inimile noastre libere și brațele noastre sigure, strigătele de arme ale noastre vor fi : Trăiască România una ! Trăiască Magheru, generalul nostru !".

Dar mișcarea din vara lui 1866, prin formule multiple de manifestare a adeziunii naționale la ideile de independență și unitate națională a tuturor românilor, poate fi socotită o adevărată avanpremieră a marii acțiuni de înarmare generală ce o declanșau liberalii-radicali în timpul guvernării lor din 1867—1868. Ea se desfășura în condiții radical schimbate în Transilvania.

Din neputința Imperiului Habsburgic de a menține în oprimare popoarele din cuprinsul său și din dorința claselor dominante din Ungaria de a-și perpetua dominația economică și politică în teritoriile slave și românești, izvorîse dualismul austro-ungar instaurat în 1867. Drumul spre dualism fusese deschis de nobilimea maghiară încă înainte de revoluția din 1848, dar Habsburgii nu-l acceptaseră ca sistem de guvernare decît după catastrofala lor înfrîngere în vara lui 1866, și în urma unor îndelungate tratative transformate într-un adevărat tîrg în detrimentul popoarelor și maselor muncitoare.

Compromisul dualist, de împărțire a puterii între clasele dominante din Austria și Ungaria, avea deci un caracter reacționar declarat și, așa cum istoria a demonstrat-o, șovin.

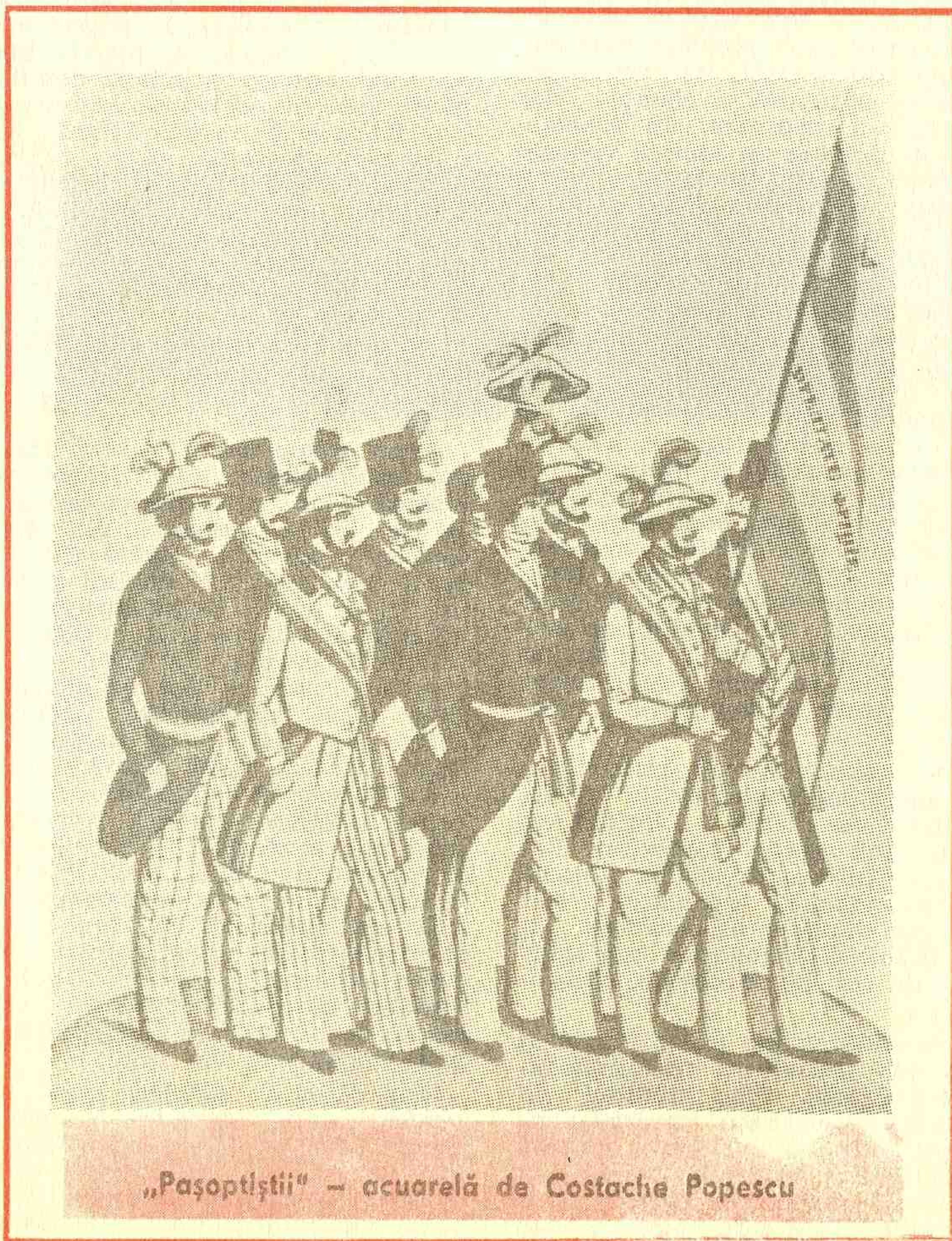
După ce Transilvania — prin încălcarea flagrantă a dreptului său istoric de stat și împotriva voinței națiunii române — era înglobată în Ungaria, maghiarizarea forțată devenea preocuparea centrală a guvernului de la Budapesta. Politica de maghiarizare era îndreptată nu numai împotriva românilor din Banat și Transilvania, ci și contra celor din Slovacia, Croația, Slovenia, Herțegovina și Bosnia, ultimele anexate în 1908. Deznaționalizarea se practica și împotriva celor din Cehia, Boemia, Bucovina etc., aflate sub controlul Vienei. Ca urmare, de-alungul anilor, din 1867 și pînă în 1918, legi și măsuri speciale erau destinate acestui scop. Începutul îl făcea în 1868 Legea învățămîntului și cea a naționalităților, care nu recunoștea decît existența națiunii și limbii maghiare și în același spirit au fost elaborate și aplicate numeroase alte legi cu privire la școală, maghiarizîndu-se și grădinițele de copii, cele cu privire la presă, organizarea administrativă și juridică, activitatea electorală etc.

Noul regim bazat pe forță a determinat intensificarea mișcărilor sociale și naționale, cea românească fiind printre cele mai puternice. Împotriva anexării se pronunțaseră, chiar în Dieta Transilvaniei convocată în 1865, și sașii. Ei declarau actul anexării ca neconstituțional, ca o încălcare flagrantă a drepturilor și autonomiei de stat a Transilvaniei.

Mișcarea de rezistență și protest a românilor, împotriva dualismului, a avut un caracter viguros, de masă și unitar.

Din decembrie 1866 s-a redactat un memorandum de Gh. Barițiu și I. Rațiu, semnat în calitate de protest colectiv și reprezentativ de foarte numeroși români, el sintetizînd petițiile primite din satele și orașele Transilvaniei. Și-au ridicat glasul împotriva dualismului și maghiarizării puținii deputați aleși dintre românii transilvăneni și bănățeni. Cu această ocazie Iosif Hodoș declara că „Numai coroana e comună, în toate celelalte însă și în special în drepturile autonome și legislative, Ardealul e cu totul independent de Ungaria și de celelalte provincii ereditare", iar E. Măcelariu spunea că „națiunea română a luptat pentru dobîndirea libertății patriei și va lupta întotdeauna pentru că fără patrie nu există libertate".

Protesta întreaga presă română de pe ambele versante ale Carpaților, remarcîndu-se mai ales publicațiile „Federațiunea" și „Albina" din Budapesta și Viena, „Românul", „Perseverența", „Reforma", „Traian", de dincoace de Carpați. În „Federațiunea" scria M. Eminescu iar „Reforma", din 16/28 ian. 1867, în articolul **La frații noștri de peste Carpați**, consemna fără echivoc : „România una și nedespărțită, rupînd lanțurile ce o înconjoară astăzi, va apărea pe arena lumii, la marginea Danubiului, mai radioasă și mai strălucitoare, purtînd între fiicele Romei cununa originală a vechii și strămoșeștii ei valori". „Românul" din 20/30 iulie 1867 sublinia că **La unguri istoria doarme** și în Ungaria „unitară", la 5 unguri reveneau 11 nemaghiari. În aceeași publicație Bogdan Petriceicu Hasdeu semna la 6 august 1867 un articol în care conchidea : „Moldova, Transilvania, Muntenia, nu există pe suprafața pămîntului; există o singură Românie... cu un picior în Dunăre și cu altul pe ramificațiile cele mai înalte ale Carpaților, există un singur corp și un singur suflet în care toți nervii și toate suspinele vibrează unul către altul".

„Pașoptiștii" — acuarelă de Costache Popescu

Participant în acele împrejurări, alături de Al. Candiano Popescu, (care a luat legătura cu fruntașii mișcării naționale din Transilvania, Gh. Barițiu, Avram Iancu, Simion Balint și studenții de la Pesta, fiind prins și închis), E. Carada, Carol Davila, Ioan Genoglu, la încercarea de insurecționare a Transilvaniei, B. Petriceicu Hasdeu, revenit la București, din Apuseni, declara în cadrul banchetului organizat în cinstea pompierilor din 1848 la 13/25 sep. 1867 că : „București sau Abrud tot una, tot țară românească. Ne ajunge a ști numai atita — că în acest an pompierii din București și oamenii lui Iancu de peste munți au apărat aceeași idee românească". Erau prezenți la manifestație și transilvănenii Iosif Hodoș și Al. Roman. Relatînd despre manifestare, „Albina" era trasă la răspundere de autorități.

Cea mai importantă manifestare de protest a fost redactarea și difuzarea „Pronunciamentului" de la Blaj, din 3/15 mai 1868, zi în care se împlineau două decenii de la revoluția din 1848.

Actul redactat de G. Barițiu și semnat de alți 8 fruntași, larg difuzat în publicațiile românești, dar și peste graniță pînă în Italia, revendica revenirea la autonomie și organizarea Transilvaniei pe principiile revoluționare din 1848.

Împotriva semnatarilor se intenta proces, primul dintr-o lungă serie. Acțiunea politică de solidarizare cu cei acuzați, teama de răscoală generală, determinau autoritățile să suspende urmărirea judiciară.

Lupta lua și alte manifestări. Apăreau noi societăți culturale, dar cu importanță politică națională cu caracter pan românist ca „Transilvania", inițiată în 1867 la București de studenții transilvăneni, și transformată, sub conducerea lui Al. Papiu Ilarian, într-o adevărată forță de susținere a tineretului din teritoriile încă ocupate, în pregătirea sa superioară și educația patriotică, și mai ales „Asociația literară" din 1866 transformată în Societatea academică și din 1879 în Academia Română, „adevărat parlament cultural" după expresia lui Barbu Ștefănescu Delavrancea, sub cupola căreia se întruneau românii de pretutindeni, ea fiind reprezentarea virtuală a României tuturor românilor.

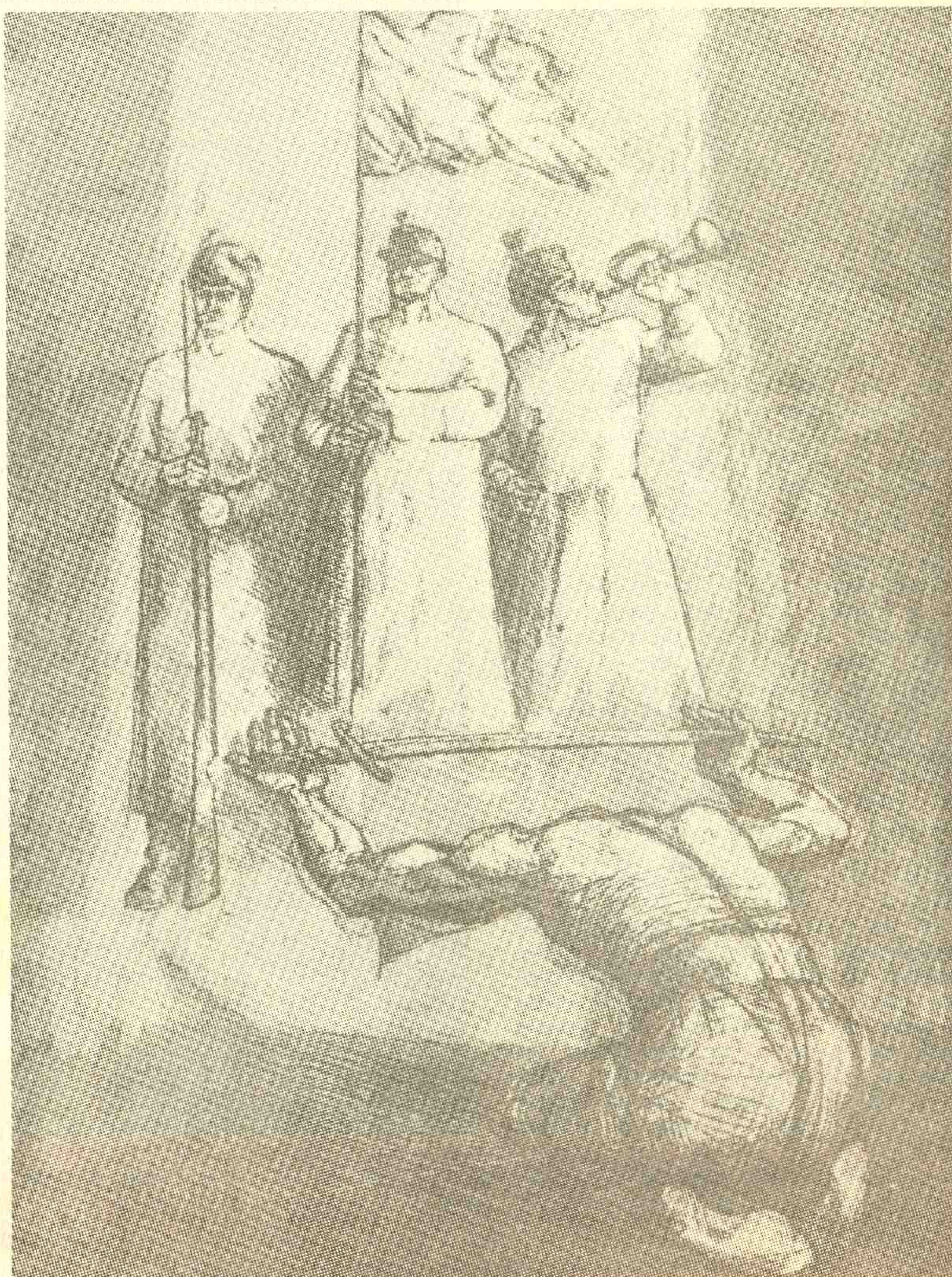
Activitatea culturală subordonată total idealurilor naționale printr-o vastă rețea de societăți cu caracter românist ce se întindea pe tot teritoriul național și peste granițele sale, cu legături multiple între ele, se amplifica fără precedent. În cadrul ei se distingea tineretul. În numele acestui tineret patriot, cu încredere în viitor, scria în februarie 1869 din Torino, Ioachim C. Drăgescu, susținut la studii de Societatea „Transilvania", colaborator al lui Giovanni Vegezzi Ruscalla la activitatea primului seminar de limba română în străinătate că : „Nu prin paciență, ci prin impaciență (revoluție) devin popoarele libere, Transilvania e inima României, în ea, pulsează, bate viața României viitorului...". Să ne dăm mîna, să punem piept la piept (...), să jurăm a muri pînă la unul decît a trăi în sclavie. Astfel vom putea ridica la Alba Iulia altarul unității, libertății și independenței române, sub care vom îngropa suferințele și umilința noastră milenară". Pentru pregătirea revoluției de eliberare el avea în vedere constituirea Societății „Viitorul".

Tineretul era inițiatorul, prin intermediul societății vieneze „România Jună" călăuzită de I. Slavici, M. Eminescu ș.a., a marilor serbări naționale de la Putna din 1871, în condițiile intensificării politicii de deznaționalizare în Austro-Ungaria, și a transformării provinciei de peste Prut într-o simplă gubernie.

Românii de pretutindeni, veniți în pelerinaj la mormîntul Marelui Voievod Ștefan, jurau atunci să continue cu și mai mare ardoare lupta pentru emancipare națională.

Nu mulți ani după aceasta, tineretul și în primul rînd cel de la sate, a luat arma pentru a împlini idealul independenței, jertfindu-se pe cîmpurile de bătălie din Balcani. Tineretul muncitor, intelectual se remarca, de asemenea, pe front și în spatele frontului. Fapte de vitejie legendară înscriau și mediciniștii înrolați ca voluntari, de asemenea, mii și mii de români veniți din provinciile vremelnic ocupate de marile imperii, și spiritul de jertfă ce caracteriza întreaga Daco-Românie se manifesta și în imensele ofrande materiale ale celor de peste Carpați.

„Alexandru Ioan Cuza și bărbații Unirii" — tapiserie de Dimitrie Grigoraș ● „Învingătorii" — tablou de Bogdan Stihi

Victoria României era victoria întregii națiuni care urca o nouă treaptă spre împlinirea visului înălțării statului unitar.

Gîndind și acționînd pentru aceasta, socialiștii chemau națiunea, masele populare, la luptă pentru „Dacia viitoare". În publicația din 1883 se exprima clar crezul constituirii prin luptă a republicii democrate unitare a tuturor românilor, lipsită de orice exploatare : „...sîntem fiii vechii Dacii, voim Dacia viitoare"... „Știm că sîntem 10 milioane de oameni care vorbim aceeași limbă, pentru dînșii vorbim, pentru drepturile lor vom lupta".

Calea luptei revoluționare pentru edificarea statului unitar românesc, în cuprinderea teritoriilor sale naționale era promovată și de Societatea „Carpați" creată simbolic la 24 ianuarie 1882 la București, cu concursul lui C. A. Rosetti. Legăturile și ideologia sa vădesc și influențele gîndirii socialiste.

Noua societate a cărei deviză era — Noi prin noi — avea printre fruntași pe studenții Gh. Se-

căşeanu şi Gh. Ocăşeanu, pe Vasile Maniu, cunoscut luptător pentru România, încă din 1848, acum membru al Academiei Române, ziaristul Al. Ciurcu ş.a. Ea a numărat printre membrii săi şi pe M. Eminescu, I. Slavici, N. Densusianu.

Din iniţiativa societăţii se ridica la Iaşi, în 1883, statuia lui Ştefan cel Mare şi tot ea lansa în august 1885, cînd la Cluj începea să activeze societatea de stat, maghiarizatoare, E.M.K.E., **„Proclamaţiunea revoluţionară a Iredentei Române"**. Proclamaţia tipărită în chenar tricolor şi litere roşii în 100 000 exemplare, difuzată larg în Transilvania, chema pe români să se pregătească de revoluţie. Invocînd pe Horea aprecia că : „Revoluţia vine deşi cerul ni se pare încă senin, pe zare se încrucişează însă fulgere ; ele v-o vestesc". Demascînd pe împăratul de la Viena ca „un tiran ca toţi ceilalţi", lansa ardenta chemare : „grupaţi-vă cu credinţă neclintită în jurul acelora care sînt hotărîţi să meargă, gata la sacrificii cu voi, pe noua cale. Fiţi un singur grup, un singur braţ, atît de solidari ca fiecare să fie cap şi programă pentru sine şi cu toate acestea să fie un singur cap şi o singură programă. Numai aşa veţi duce la izbîndă lupta de legitimă apărare.

În Transilvania toate manifestările româneşti ilustrau în acele zile unitatea de voinţă pentru scuturarea jugului străin. Şcolarii foloseau cărţi cu portretul conducătorului statului român, Carol I, şi cu harta Daco-României. Tricolorul era purtat la chipiu sau pălărie „peste tot" şi flutura de sărbători, conform documentelor oficiale, pe Mitropolia din Sibiu.

În această vreme, **planul redactat** de Ion Axente Sever după 1878, legendarul prefect din 1848, era pus la ordinea zilei. El avea în vedere eliberarea Transilvaniei prin război naţional în cadrul căruia insurecţia moţilor avea un rol important.

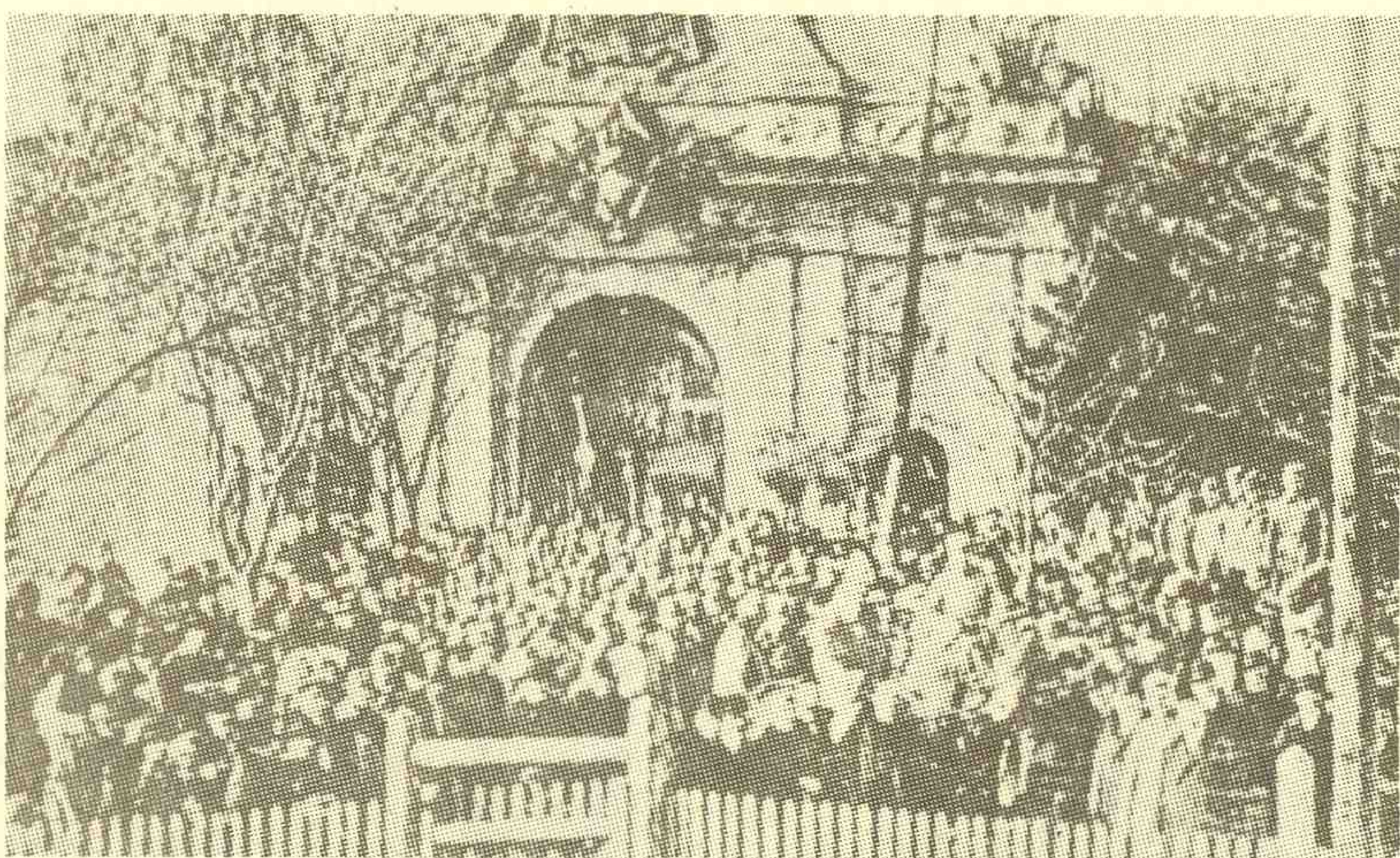
Acţiunea represivă de o deosebită amploare, soldată cu arestări în masă, nu putea stăvili continuarea luptei care cunoştea o diversitate de forme.

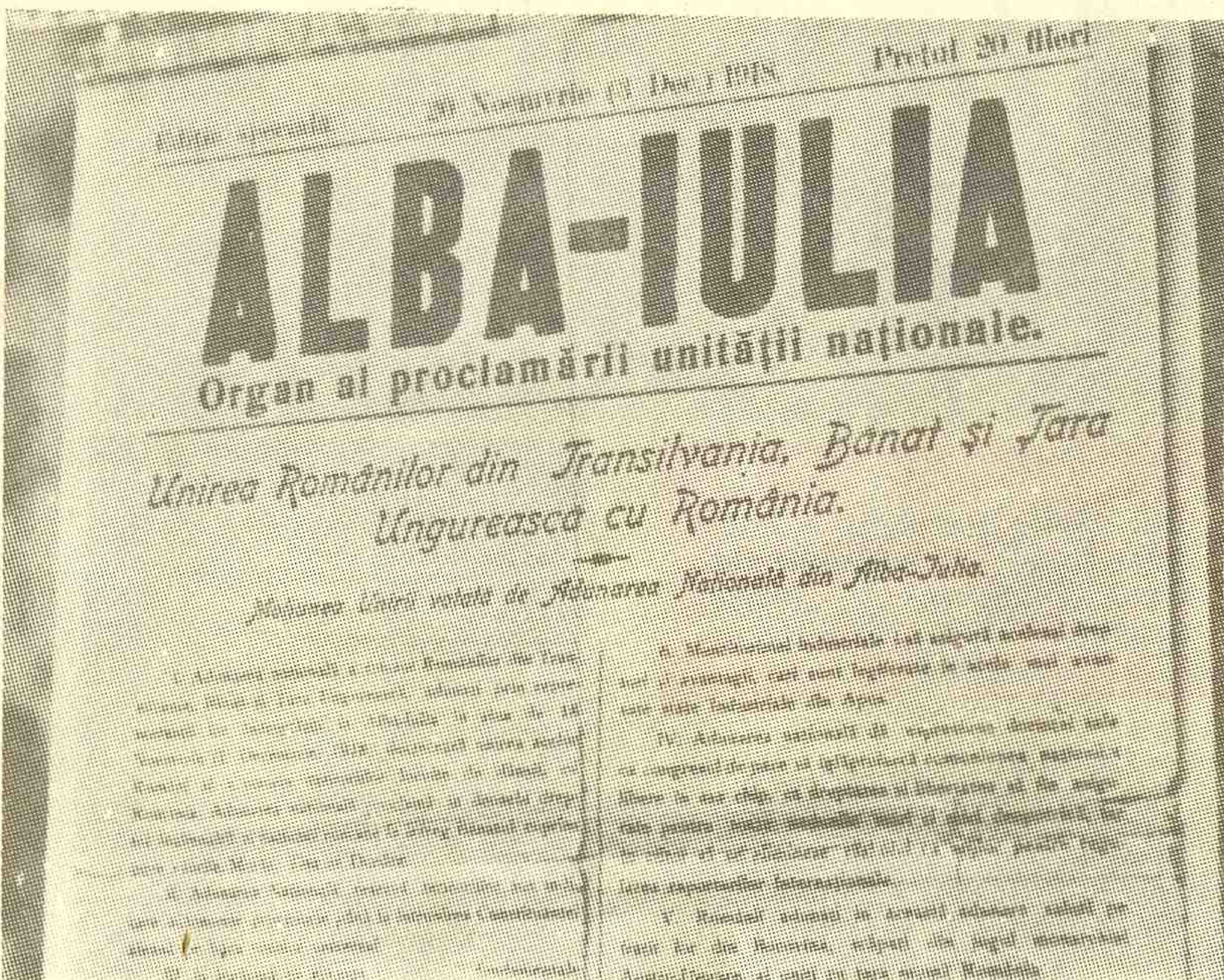
În şirul marilor acţiuni naţionale se înscrie şi mişcarea memorandistă de la sfîrşitul secolului al **IX-lea.**

Iniţiată în 1881, ea culmina cu redactarea şi înmînarea la Viena în 1892 a marelui memorand şi cu procesul de la Cluj intentat semnatarilor săi, fruntaşi ai Partidului Naţional Român. Memorandul analiza multiplele aspecte ale politicii de deznaţionalizare, protesta împotriva anexării Transilvaniei la Ungaria şi revendica dreptul la viaţă naţională proprie. Era înscris în el protestul întregii naţiuni, dacă avem în vedere legătura permanentă între memorandişti şi România, discutarea problemelor abordate în el la Bucureşti, chiar adnotarea proiectului de memorand de şeful statului român şi mai ales marile manifestaţii de solidaritate naţională.

În numele memorandiştilor şi al întregii naţiuni care se solidarizase cu acţiunea, dr. Ioan Raţiu, preşedintele Partidului Naţional Român, rostea la Cluj, de pe banca acuzaţilor condamnaţi la ani grei de temniţă, un adevărat rechizitoriu împotriva politicii oprimatoare, şoviniste. „Ceea ce se discută aici, domnilor — spunea fostul tribun din 1848, acum conducător al rezistenţei românilor transilvăneni — este însăşi existenţa poporului român. Existenţa unui popor nu se discută, se afirmă. De aceea nu ne e în gînd să venim înaintea dumneavoastră să dovedim că avem dreptul la existenţă. Într-o asemenea chestiune nu ne putem apăra în faţa dumneavoastră, nu putem decît să recurgem în faţa lumii civilizate sistemul asupritor care tinde să ne răpească ce un popor are mai scump : legea şi limba.

Ediţie specială — 20 Noemvrie (3 Dec.) 1918 — Preţul 20 fileri

ALBA-IULIA

Organ al proclamării unităţii naţionale.

Unirea Românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească cu România.

Moţiunea Unirii votată de Adunarea Naţională din Alba-Iulia.

De aceea nu mai sîntem aici acuzaţi, sîntem acuzatori".

Mişcarea memorandistă, expresia cea mai înaltă a pasivismului, tactica de luptă adoptată în 1887, de nerecunoaştere a legalităţii actului din 1867, de protest şi boicot a instituţiei parlamentare din Ungaria, a mobilizat întreaga naţiune la luptă pentru libertate, a avizat şi cîştigat Europa pentru susţinerea cauzei româneşti.

Un rol important în difuzarea largă pe plan european a memorandului l-au avut Academia Română şi Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor, ultima creată în 1890 la Bucureşti, devenită de masă şi transformată în 1914 în Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor.

În aceeaşi vreme, a mişcării memorandiste, se crea în Bucovina în 1892, Partidul Naţional Român.

Ecoul mişcării memorandiste a fost enorm în timp şi spaţiu. Numeroasele memoriale redactate între 1881—1892, ca materiale de propagandă naţională, au avut o largă răspîndire în Europa. În sprijinul cauzei româneşti au fost astfel organizate adunări de solidarizare şi protest împotriva politicii oprimatoare a Ungariei, s-au iniţiat dezbateri în parlamente şi congrese internaţionale, au luat atitudine numeroase personalităţi politice şi culturale, savanţi, literaţi, ziarişti de renume etc. Între ei se aflau Georges Clemenceau, Emile Flourens, Cazimir Perier, Paul Deschanel, Ernest Lavisse, Emil Picot, Emile Zola (Franţa), W. Ed. Gladstone, Loyd George, R. Morfill, I. W. Bridges (Anglia), Renato Imbriani, Mazzini jr. (Italia) şi foarte numeroşi alţii.

Protestului lor li s-au alăturat peste ani şi cel al marilor scriitori B. Björson şi Lev Tolstoi.

Idealul unităţii româneşti în graniţele aceluiaşi stat n-a putut fi realizat decît în condiţiile create de primul război mondial şi dispariţia marilor imperii din jur, de lupta eroică, inclusiv cu arma, în războiul reintregirii naţionale.

În declaraţia de război a României adresată Austro-Ungariei în seara zilei de 14/27 august 1916 se sublinia clar... „România, împinsă de dorinţa de a contribui să se grăbească sfîrşitul conflictului şi, sub imperiul necesităţii de a-şi salva interesele de rasă, se vede nevoită a intra în luptă alături de aceia care pot să-i asigure înfăptuirea unităţii sale naţionale".

Începea atunci o încleştare eroică cu enorme jertfe. Pămîntul românesc devenea cîmp de bătaie. Şi trecînd prin luptele de eliberare din Transilvania, apoi prin cele de pe Dunăre, Valea Jiului sau Oltului, de pe Carpaţi, din Mărăşti, Mărăşeşti sau Oituz, ţara lovită de ocupaţia germano-austriacă şi bulgaro-turcă găsea forţa pentru mobilizarea supremă necesară victoriei aşteptată de veacuri.

Contribuiau la aceasta conaţionalii răspîndiţi în toate zările. Din Rusia soseau transilvănenii prizonieri constituiţi în legiuni. 12 000 se aflau între primii înrolaţi ; în S.U.A. alţi 10 000 solicitau constituirea sub însemne româneşti a corpului românilor americani. Şi deşi autorităţile nu l-au acceptat, un prim batalion, în uniforme româneşti şi cu tricolorul românesc, din cei 3 500 care au luptat în armata americană, debarca în Franţa în septembrie 1917, cu România viitorului în gînd.

În Franţa mulţi români s-au înrolat în legiunea străină din armata franceză. Între ei se distingeau, căzînd la datorie în mai 1915, eroismul său fiind răsplătit cu înalte decoraţii franceze, D. Cantacuzino, comandantul unui batalion format din studenţi străini. Ultimele sale gînduri erau închinate ţării. „Cît n-aş da, consemna el, să am aripi să pot zbura ca un vultur în patria mea şi sub cutele steagului tricolor să trec Carpaţii. Năzuinţele unui ideal atît de sfînt şi de drept fiecărui român".

Cu aripile sale de oţel încercase să ajungă acasă în noiembrie 1916, după doi ani de luptă în apărarea Parisului, aviatorul erou, sublocotenent în armata franceză, Ion Todorescu, distins cu înaltul ordin

Coloane ale armatei române trec Carpaţii în ziua de 15/28 august 1916 pentru a elibera pe fraţii din Transilvania ● Participanţi la Marea Adunare de la Alba Iulia, în faţa porţii lui Horea ● Gazeta „Alba Iulia" vestind „Unirea românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească cu România" ● Delegaţi ai comunei Galţiu la Marea Adunare de la 1 Decembrie 1918

Crucea de război. El dispărea însă în drumul de întoarcere peste Balcani.

Formațiuni de luptă — legiuni — se constituiau din voluntari români foști soldați în armata austro-ungară, trimisă împotriva Franței și Italiei. Citeva din regimentele lor au participat la ultima ofensivă italiană.

În același timp româncele aflate în capitala Franței au inițiat, cu concursul conaționalilor, printre care și N. Titulescu, un comitet pentru salvarea românilor aflați în lagărele de concentrare devenite ale morții, din țările Puterilor Centrale.

Toată această luptă se subordona comitetelor naționale românești constituite în marile capitale din Europa țărilor antantofile.

Activitatea lor și pentru propagandă națională era subordonată, din octombrie 1918, Consiliului Național al Unității Române — recunoscut de Franța, Anglia, Italia și S.U.A., și condus de Take Ionescu ca președinte și alți 4 vicepreședinți, între care V. Lucaciu și Octavian Goga.

Baza mișcării pentru unire era însă în țară, cuprinsă de revoluție. În martie și noiembrie 1918 se uneau Basarabia și Bucovina cu România. Iar în Transilvania, lupta revoluționară pentru unire cu țara, condusă de Consiliul Național Român Central, constituit în egală măsură din trimișii muncitorilor din Partidul Social Democrat și cei ai Partidului Național Român, culmina cu „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească", care decreta „Unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dinșii cu România".

Hotărirea celor 1 228 delegați aleși era aclamată de alți 100 000 prezenți la Alba Iulia, dovedind că unirea era dorința și voința tuturor românilor. În acest sens se exprimau și adunările locale ce aveau loc în diversele orașe ale teritoriului de peste munți. Și firesc, în expunerea de motive prezentată de V. Goldiș la proiectul lege de unire a Transilvaniei cu România, spre sfirșitul lui decembrie 1919, în primul parlament al statului unitar edificat, se sublinia printre altele: „Neamul românesc, în totalitatea sa, și-a scuturat lanțurile robiei de veacuri și fără ezitare, uzind de libertatea manifestării dreptului firesc al autodeterminării națiunii, el, într-un gînd și într-un suflet, a dat dovada conștiinței despre unitatea sa națională și și-a declarat voința spre a-și împreuna energiile ființei sale integrale spre a servi astfel cu puteri unite de aici încolo interesele civilizației ce tinde spre desăvîrșirea geniului omenesc... Unirea tuturor românilor într-un singur stat național este urmarea firească a faptului că acest popor, luptînd cu bărbăție împotriva vicisitudinilor istoriei de la zămislirea sa și pînă azi, n-a părăsit niciodată țara unde a fost așezat, ci a păstrat-o fructificînd-o neîncetat cu sudoarea frunții sale și înscriindu-și în istorie dreptul la dînsa prin scump sîngele său vărsat de atitea ori apărînd-o".

Și în adevăr, „Desfășurarea evenimentelor istorice demonstrează — apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R. — în modul cel mai categoric faptul că Unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legice între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități. Tratatul de pace încheiat ulterior n-a făcut decît să consfințească starea de fapt existentă, situația creată ca urmare a luptei maselor populare din România și din Transilvania, a întregului nostru popor".

Maria Totu

SUB SEMNUL MARII UNIRI

Imagine de la Marea Adunare națională de la Alba Iulia. 1 Decembrie 1918

În anul 1905, în cunoscutul său poem „Plugarii", Octavian Goga își definea într-o solemnă profesiune de credință convingerile pe care istoria nu a întîrziat prea mult să i le confirme.

Este vorba despre românii de atunci, despre Transilvania de atunci dar și despre idealurile românilor dintotdeauna:

„Frați buni ai frunzelor din codru,
Copii ai mîndrei bolți albastre,
Sfințiți cu roua suferinții
Țărîna plaiurilor noastre.

Din casa voastră, unde-n umbră
Pling doinele și ride hora,
Va străluci odată vremii
Norocul nostru,-al tuturora".

Martor ocular al evenimentelor imediat premergătoare unirii celei mari, de la 1918, publicistul maghiar Noti Károly dorește să afle însă, pentru cititorii ziarelor — de limbă germană — „Pester Loyd" din Budapesta și maghiară „Aradi Közlöni" — mai ales înțelesul altei strofe din poezia lui Octavian Goga, o strofă în care se spune:

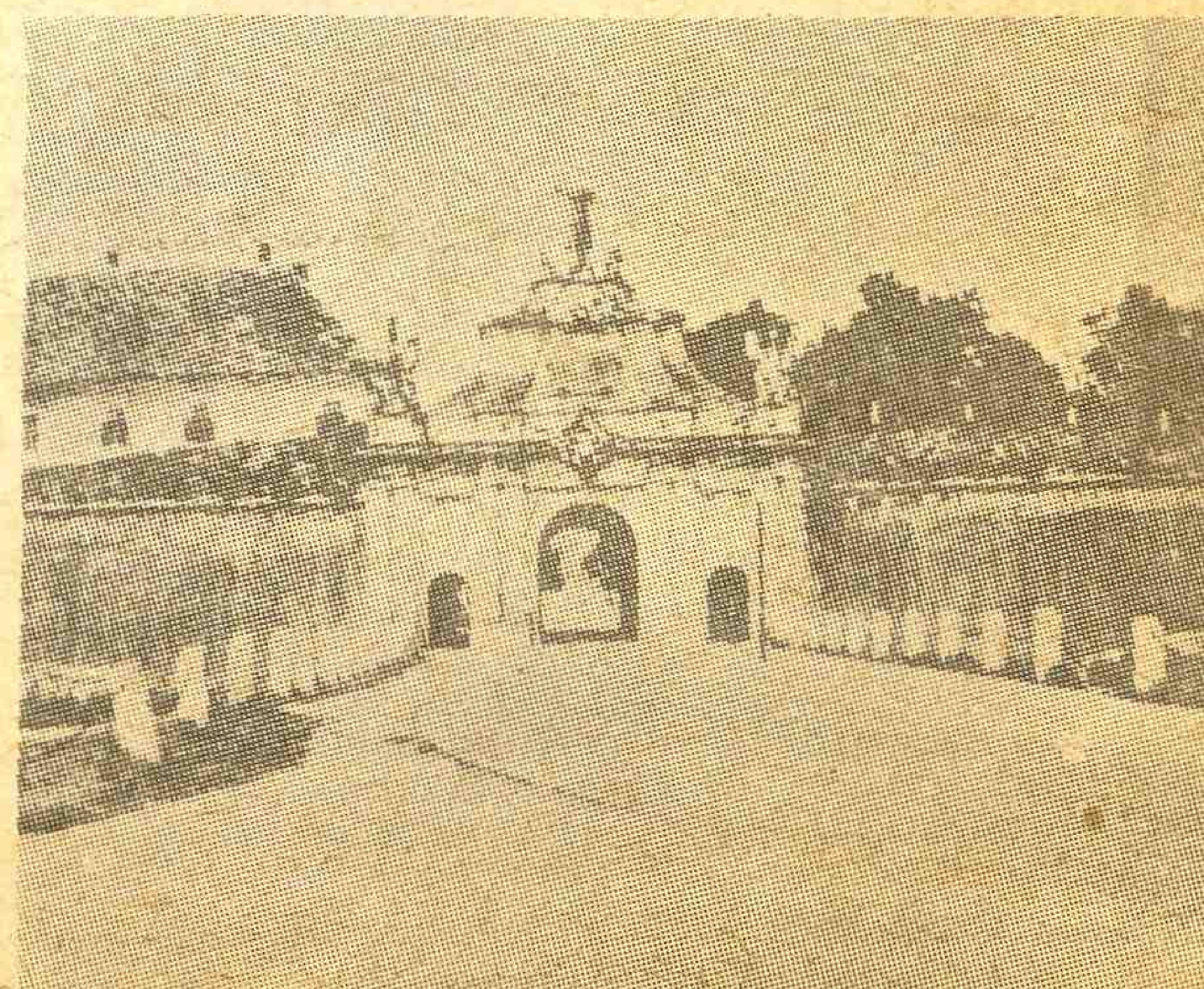
„Ci-n pacea obidirii voastre
Ca-ntr-un intins adînc de mare
Trăiește-nfricoșatul vifor
Al vremilor răzbunătoare."

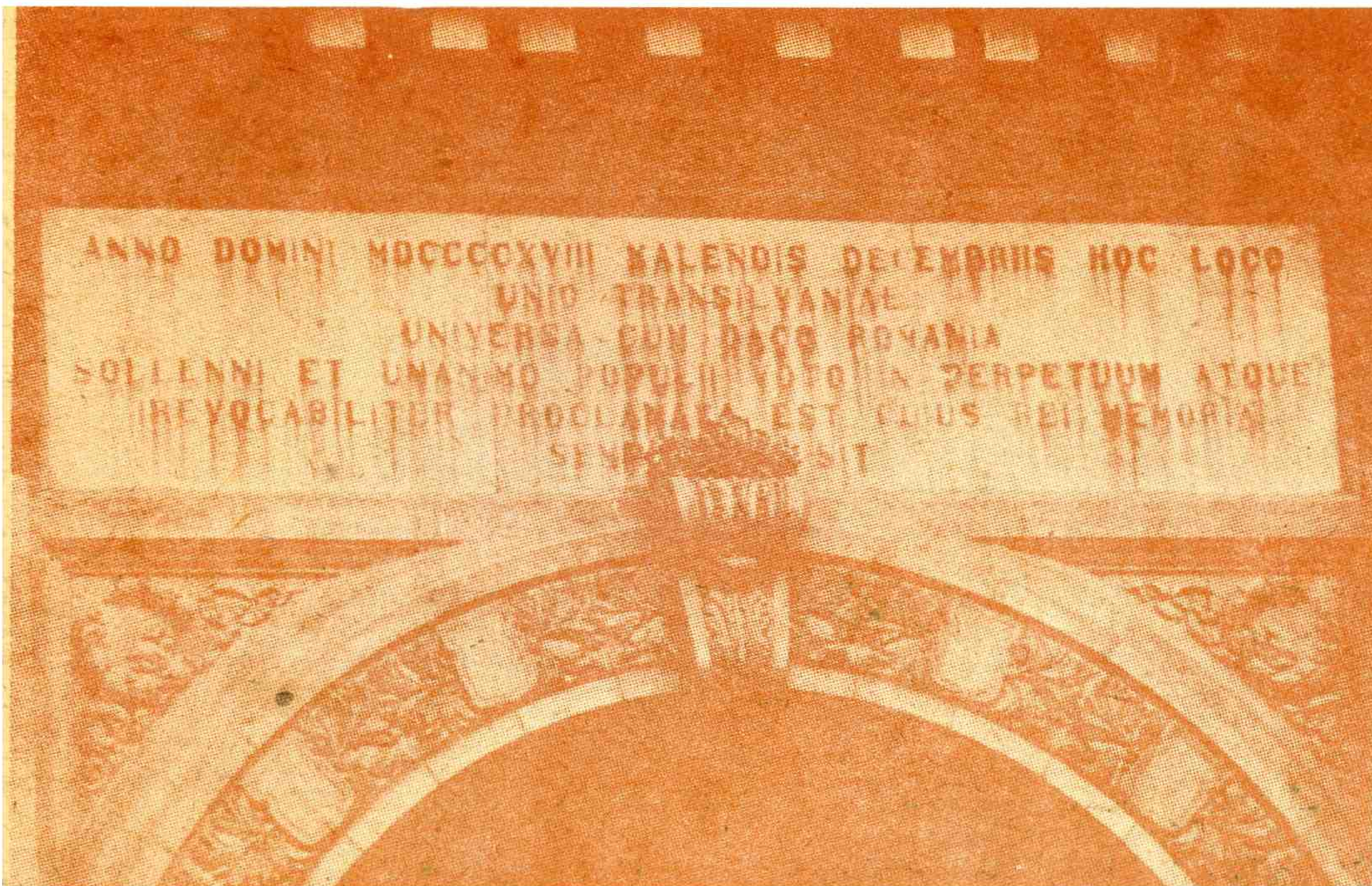
Glasul rațiunii

Nu este sigur că publicistul Noti Károly cunoștea într-adevăr aceste versuri, dar în încăperea în care este primit de către Ștefan Cicio-Pop, președintele Consiliului Național Român și deputat în Parlamentul de la Budapesta, împreună cu alți fruntași români, la întrebările sale privind soarta autorităților și, mai ales, a populației maghiare din teritoriile ce urmau să fie administrate de autoritățile române, i se răspunde încă din acea zi de 16 noiembrie 1918:

— „În ceea ce privește concepția maghiară după care în cazul înfăptuirii dezideratului nostru național, poporul român asuprit se va transforma într-un popor asupritor, trebuie să spun că ea este greșită și cu totul contrară realității.

O națiune, care veacuri de-a rîndul a fost oprimată și care a cunoscut din plin dureroasa amărăciune a asupririi, va ști — învățînd din experiența suferințelor sale — să nu oprime și să nu asuprească pe alții. De altfel, poporul român este mult prea blînd pentru a fi în stare să inițieze o politică de opresiune. Noi, românii din Ungaria, sîntem toți fiii poporului și cred că este cît se poate de natural ca noi să statornicim o politică a poporului în spiritul cel mai democrat al cuvîntului."

Ecouri

Aceste asigurări nu păreau însă destul de convingătoare pentru cei a căror temere o exprimase în întrebările sale Noti Károly.

Presa vieneză, de pildă, făcîndu-se ecoul presei din Ungaria, încearcă să sugereze, — imediat după 1 Decembrie 1918 — că Unirea Transilvaniei cu România s-ar datora, în primul rînd, unei acțiuni militare și nu voinței unanim exprimate de masele populare românești adunate la Alba Iulia.

Presa din țările Antantei, în schimb, chiar dacă nu sesizează nici ea din primul moment profunda semnificație plebiscitară a evenimentului, adoptă în ansamblu o atitudine favorabilă atît față de dezmembrarea monarhiei austro-ungare cît și față de lupta pentru desăvîrșirea unității naționale a poporului român.

Ecourile ei rămîn însă restrînse pentru moment — în raport cu importanța acestei acțiuni, datorită, în primul rînd, greutăților de informare a presei apusene într-o zonă încă greu accesibilă corespondenților ei la sfîrșitul anului 1918.

Mai insistente, unele ziare franceze ca „Le Temps" sau „Le Matin" obțin, însă, încă în cursul lunii decembrie, informații importante privind acțiunile Consiliului Național Român din Transilvania și comunică cititorilor lor entuziasmul fără seamăn cu care masele românești întîmpină aceste măsuri, subliniind, în același timp, și solidaritatea populației germane din Transilvania cu actul unirii.

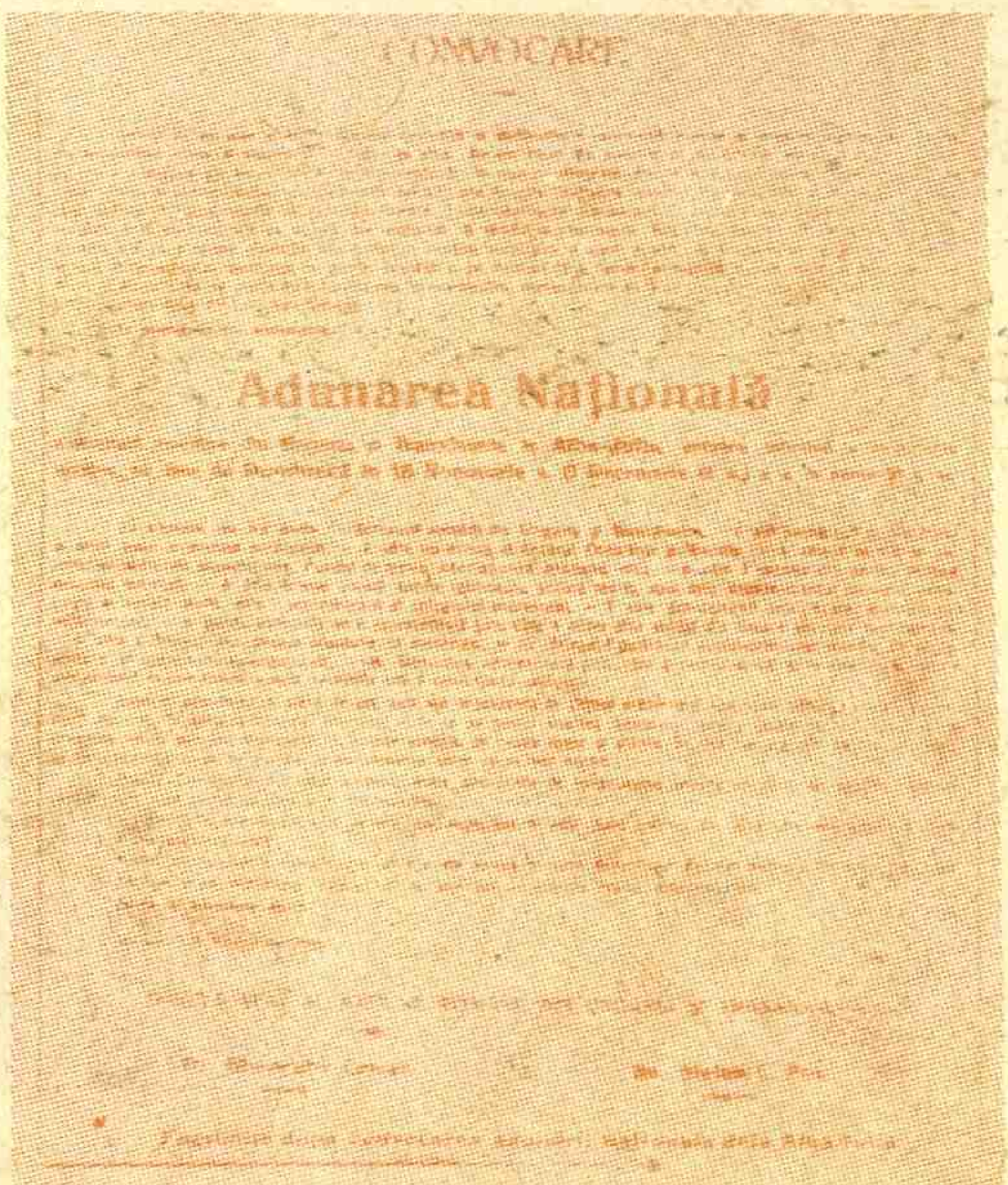
Aceeași preocupare de a-și informa pe larg și cît mai operativ cititorii o manifestă și presa italiană, care rezervă un spațiu amplu consemnării recunoașterii oficiale de către guvernele occidentale a comitetelor naționale pentru unitatea românilor, constituite în Franța și Italia.

Prestigiosul cotidian milanez „Corriere della Sera", relata, de pildă, în acest context, primirea unei delegații a acestor comitete, în frunte cu Vasile Lucaciu, de către președintele Consiliului de miniștri al Italiei, Orlando.

Întreaga presă străină avea să reproducă în aceste zile și mesajul adresat guvernului român de către secretarul de stat american Robert Lansing, mesaj în care se arăta că: „Guvernul S.U.A. a avut întotdeauna în vedere prosperitatea viitoare și integritatea României, ca stat liber și independent." De altfel, încă înainte ca S.U.A. să se fi aflat în război cu Austro-Ungaria, președintele Wilson a trimis șefului statului român un mesaj exprimîndu-i simpatia și stima sa.

„În situația schimbată ulterior, președintele dorește — se arăta în continuare în mesaj — să vă aducă la cunoștință că guvernul S.U.A. a aprobat dorințele poporului român, înăuntrul și în afara granițelor regatului.

Guvernul S.U.A. este martor al marilor suferințe și sacrificii ale poporului român, pentru cauza libertății față de dușmanii și asupritorii săi. Simpatizînd cu spiritul unității naționale și cu dorințele românilor, guvernul S.U.A. va face uz la momentul oportun de influența sa, pentru realizarea drepturilor politice și teritoriale îndreptățite ale poporului român și pentru garantarea lor împotriva oricărui atac dinafară."

CONVOCARE

Adunarea Națională

NT

de OVIDIU HULEA

Alba-Iulia

Decemvrie 1918

de prof. I. CRĂCIUN

Poporul român din Transilvania la 1 Decemvrie 1918

de ST. PASCU

După ce înșiră modalitatea după care se vor desemna delegații la Marea Adunare Națională dela Alba Iulia, textul convocării adaogă: „Suntem convinși că în afară de cei care vor reprezenta toate păturile sociale ale națiunii noastre la această istorică adunare, unde se va hotărî soarta neamului nostru, poate pentru vecie, se va prezenta însuși poporul românesc în număr vrednic de cauza mare și sfântă". Într'adevăr, convingerea redactorilor convocării St. C. Pop și I. Crișan a fost întărită peste așteptările cele mai optimiste. Alba Iulia a cunoscut la 1 Decemvrie cea mai grandioasă manifestare populară, în cel mai curat sens al cuvântului, din tot trecutul ei.

Frontonul Sălii Unirii de la Alba Iulia ● Facsimil după Convocarea Adunării naționale ● Articole de presă despre evenimentele de la 1 Decembrie 1918

În direct de la Alba-Iulia

Cel mai bine informat ziar de limbă engleză este în aceste zile „New York Times" care la 11 decembrie publică sub semnătura corespondentului său din Elveția, Harold Williams, articolul intitulat: „S-a proclamat unirea tuturor românilor. Acțiunea adunării naționale transilvane, desfășurată la Alba Iulia. Socialiștii și-au dat adeziunea. Trupele române sînt așteptate să ocupe 25 de comitate".

Ampla corespondență descrie festivitățile de la Alba Iulia, prezintă în detaliu punctele rezoluției adoptate și consemnează adeziunea socialiștilor la aceasta, introducerea în rezoluție a prevederilor privind votul universal și realizarea reformei agrare.

Entuziasmul mai vechi al românilor din Franța, din alte țări europene și din America, pentru cauza unirii, cunoaște acum deplina afirmare.

Conducerea „Uniunii și Ligii Societăților Românești" — aceeași care formulase la 7 aprilie 1907 primul document politico-național al românilor din S.U.A. adresînd un memoriu de protest împăratului Franz Josef pentru lipsa de libertăți a românilor din Imperiu — salută acum alături de toate asociațiile și de toate gazetele românești de peste ocean împlinirea marelui vis milenar, al Unirii.

Recunoaștere

Merită a fi subliniate însă și ecouri mai apropiate cum sînt cele din partea numeroșilor reprezentanți ai naționalităților conlocuitoare.

Astfel, în manifestul din 3 noiembrie 1918 — semnat de cei mai de seamă reprezentanți ai vieții culturale și obștești ungare — printre care Ady Endre, Béla Bartok, Lölöny György, Kódaly Zoltan sau Varga Jenö — se spune: „Față de națiunile surori nu avem nici o pretenție. Și noi ne considerăm o națiune reînnoită, o forță acum eliberată, ca și acei frați care se ridică fericiți la o viață proaspătă pe ruinele monarhiei (...) Să trăim unii lîngă alții în pace ca națiuni libere lîngă națiuni libere."

La rîndul său, prefectul maghiar al județului Arad, doctorul Varjassy Lajos, afirma: „Eu găsesc cît se poate de natural ca un popor plin de demnitate să nu mai vrea să tolereze robia cum nici noi, ungurii, nu am tolerat-o față de Austria."

La 8 ianuarie 1918, la Mediaș, adunarea reprezentativă a sașilor adopă în unanimitate o rezoluție prin care se pronunță pentru unirea Transilvaniei cu România.

În rezoluție se spune: „Avînd în vedere unirea Transilvaniei cu România și fiind convinși de importanța mondială a acestui act, poporul săsesc din Transilvania... salută cordial poporul român și îl felicită pentru împlinirea idealurilor sale naționale".

În documente similare ale șvabilor bănățeni și germanilor din Bucovina — remise Conferinței de pace de la Paris — hotărîrea luată este motivată în felul următor: „Secole de viață comună ne-au învățat să apreciem pe români la justa lor valoare și experiența din timpurile din urmă n-a făcut decît să ne întărească convingerea că numai unirea cu România va putea să ne ofere garanțiile suficiente pentru existența și progresul nostru."

Regrete

Unirea de la 1918 s-a născut așadar înainte de ceasul profund și grav rămas în memoria oamenilor și pietrelor de la Alba Iulia.

Dar nici nostalgia cercurilor reacționare, nici lupta pentru adevăr și dreptate românească nu s-au oprit în pragul acelui decembrie sărbătoresc.

Încercări noi aveau să prelungească ecoul unirii dincolo de cîntecele lui Iacob Mureșianu, Eduard Caudela, Ion Vidu și Gheorghe Dima.

Țăranii români, studenții, muncitorii și intelectualii din toată țara cîntau, ce e drept:

„Al nostru e, pămînt din vechi pămînt
Și sînge din latinul nostru sînge
Un dor avem în el și cel mai sfînt
Și nimeni astăzi nu ni-l poate frînge.

I-am moştenit tot dreptul din părinţi
La şoapta lui ni se-nfioară buza
Strămoşii frămîntatei noastre ginţi
Dorm îngropaţi la Sarmizegetusa".

Dar peste mai puţin de un sfert de veac, în ziua de 23 ianuarie 1940, cu o zi înainte de marea sărbătoare a Unirii Principatelor Române, cotidianul britanic de mare tiraj „Evening Standard" avea să publice articolul: „Hitler plănuieşte un nou stat în Balcani: Transilvania independentă".

Un raport al legaţiei României la Bruxelles confirmă faptul că cele relatate de ziarul britanic nu erau simple supoziţii şi că guvernanţii horthyşti erau în deplină cunoştinţă de cauză cu amănuntele proiectului.

Aş dori să mă opresc puţin asupra acestui moment avînd în vedere actualitatea lipsei de logică pe care ne-o reaminteşte.

„Acum cîtva timp, se arăta în raportul legaţiei române, propaganda maghiară a adresat redacţiilor locale şi mai multor personalităţi belgiene un text tendenţios, care susţine — în cadrul unei argumentaţii de altfel incilcite şi neguroase — că Transilvania a beneficiat în trecut de un statut special, că populaţiile sînt destul de amestecate, că structura lor psihologică are un caracter specific, că românii au pătruns în Transilvania prin trecătorile munţilor după venirea ungurilor etc."

Din acelaşi raport reiese că textul revizionist nu a găsit o aderenţă imediată la cercurile oficiale, după multe eforturi şi folosind din plin mijloacele materiale bogate pe care le aveau la îndemînă, emisarii horthyşti au reuşit să-l publice în cele din urmă în unele gazete.

Trepte de istorie

Acest fapt a produs indignarea oamenilor bine informaţi determinînd ziare ca „Le Matin", „Aujourd'hui", „L'informateur" şi altele să ia poziţie subliniind lipsa totală de temei istoric, juridic şi moral, al pretenţiilor horthyste.

Au fost publicate cu acest prilej şi argumentele profesorului Gamillscheng în legătură cu „perfecta omogenitate" a elementului românesc în Transilvania, în prezent, ca şi în trecutul său istoric.

Cea mai amplă şi, în acelaşi timp, şi cea mai documentată luare de poziţie antirevizionistă publicată în această perioadă este cuprinsă în articolul „Unitatea românilor datează de 350 de ani. Ea este opera lui Mihai Viteazul" — articol apărut în „La Gazette" sub semnătura lui Jacques Vallin la 9 martie 1940.

„Istoria românilor, despre care se vorbeşte adesea astăzi — arăta autorul — este o sursă inepuizabilă de încercări şi realizări succesive ducînd la unitatea naţională, pe drept încoronată de eforturile urmărite timp de mai multe secole de către o naţiune conştientă de identitatea etnică care îi garanta permanenţa."

„A readuce pe românii din Transilvania sub jugul vechilor împilatori constituie o crimă, deoarece — sublinia Vallin — cea mai fierbinte năzuinţă a acestora a fost dintotdeauna dorinţa de a se uni cu fraţii lor de sînge de dincolo de lanţul Carpaţilor."

Şi, în continuare, acelaşi autor consemnează: „Ceea ce atrage irezistibil pe transilvăneni către fraţii lor din Muntenia şi Moldova este acest fapt pe care nimeni nu-l va contesta: omogenitatea de rasă, de limbă, obiceiuri şi tradiţii, comune unui popor cu trecut milenar."

Verba volant

Impresionat de tenacitatea cu care românii transilvăneni respinseseră toate presiunile şi nenumăratele încercări de deznaţionalizare, acelaşi Jacques Vallin cita cuvintele istoricului maghiar Joseph Benkö, care scria că „ar fi mult mai uşor să smulgi ghioaga din mîinile lui Hercule decît să forţezi pe românii din Transilvania să-şi părăsească obiceiurile şi tradiţiile lor."

Dar încă înainte de Joseph Benkö, şi chiar de martirajul lui Horea, Cloşca şi Crişan de la 1785, guvernatorul Transilvaniei, Martinuzi, recunoştea într-o scrisoare de la 1542 că locuitorii acestei regiuni doreau de mult timp să urmeze acelaşi destin cu fraţii lor din Moldova şi Valahia.

„Soliman Magnificul însuşi a avut, de altfel, foarte clară viziunea unirii Transilvaniei cu Valahia şi Moldova şi dacă nu a susţinut această idee a fost numai din cauza fricii de a nu vedea ridicîndu-se la graniţele imperiului său un stat carpato-dunărean prea puternic."

„Unirea celor trei ţări româneşti sub sceptrul lui Mihai Viteazul nu avea, prin urmare, decît să prefaţeze actul istoric de la 1 Decembrie 1918 — arată în continuare Jacques Vallin — act firesc şi progresist, care avea la bază eforturile seculare ale unui popor omogen şi profund ataşat cauzei unităţii sale naţionale.

Ca un corolar — continuă Vallin — s-ar putea adăuga faptul că aceia care se încăpăţînează să mai pretindă astăzi că ţara lor a fost mutilată, ştiu mai bine ca oricine că teritoriile pe care le rîvnesc nu le-au aparţinut etnic niciodată. Aceste teritorii au aparţinut daco-romanilor care au format, prin fuziunea lor, poporul român de astăzi."

Şi tot Vallin: „De asemenea, cei care speră să dezmembreze o unitate de asemenea natură pierd un timp preţios, pe care l-ar putea folosi mai util în cadrul unei colaborări încrezătoare şi prieteneşti pentru salvgardarea păcii în bazinul balcano-dunărean şi pentru apărarea comună a intereselor europene prezente de pericolele viitoare.

Simpla afirmaţie verbală a unei revendicări de acest gen, în întregime lipsită de fundament este de la început în contradicţie absolută cu necesitatea de a prezerva printr-un efort comun civilizaţia vechiului nostru continent.

Unirea românilor este o unitate internaţională."

Frontispiciul gazetei „Unirea" – Blaj, 1918 ● Frontispiciul gazetei „La Roumanie" – Paris, 1918 ● Sala oglinzilor de la Versailles unde s-a semnat tratatul de pace din 1920

Între vorbe şi fapte

Propaganda revizionistă a horthyştilor şi-a găsit un teren de acţiune şi în Elveţia, de unde consilierul de presă român informa la rîndul său că cele peste 400 de ziare care apăreau în această ţară în franceză, germană şi italiană erau asaltate de articole trimise de corespondenţi din Budapesta, care, bineînţeles, nu făceau această muncă în mod voluntar, adică gratuit, ei fiind stipendiaţi de guvernul horthyst.

Numeroşi corespondenţi străini au avut însă şi de această dată prilejul să cunoască în mod direct realităţile din Transilvania, nu numai din mistificări.

Printre ei s-a numărat şi publicistul american Milton G. Lehrer al cărui volum „Problema transilvană văzută de un american" a fost tradus şi în limba română după 23 August 1944.

Cunoscînd teza rössleriană privind lipsa de continuitate a elementului românesc din Transilvania, Lehrer notează: „...Atît de variate erau argumentele pe care le invocau susţinătorii tezei antiromâneşti, atît de contradictorii erau concluziile la care ajungeau părţile adverse încît, mărturisesc, am pus piciorul pe pămîntul Transilvaniei cu foarte multă sfială".

Şi mai departe: „Parcurgînd Transilvania îţi aminteşti cu zîmbetul pe buze de toate fantasmagoriile şi elucubraţiile fanteziilor şovine şi nu te poţi împiedica să te adresezi defăimătorilor unei realităţi incontestabile spunîndu-le: discutaţi cît vreţi, voi, domnilor, dar cine oare a creat aspectul eminamente românesc al acestui pămînt, cine altul decît poporul român însuşi?".

Atît de des Unirea...

Aşadar, de la Unirea din Decembrie 1918 s-au împlinit 67 de ani...

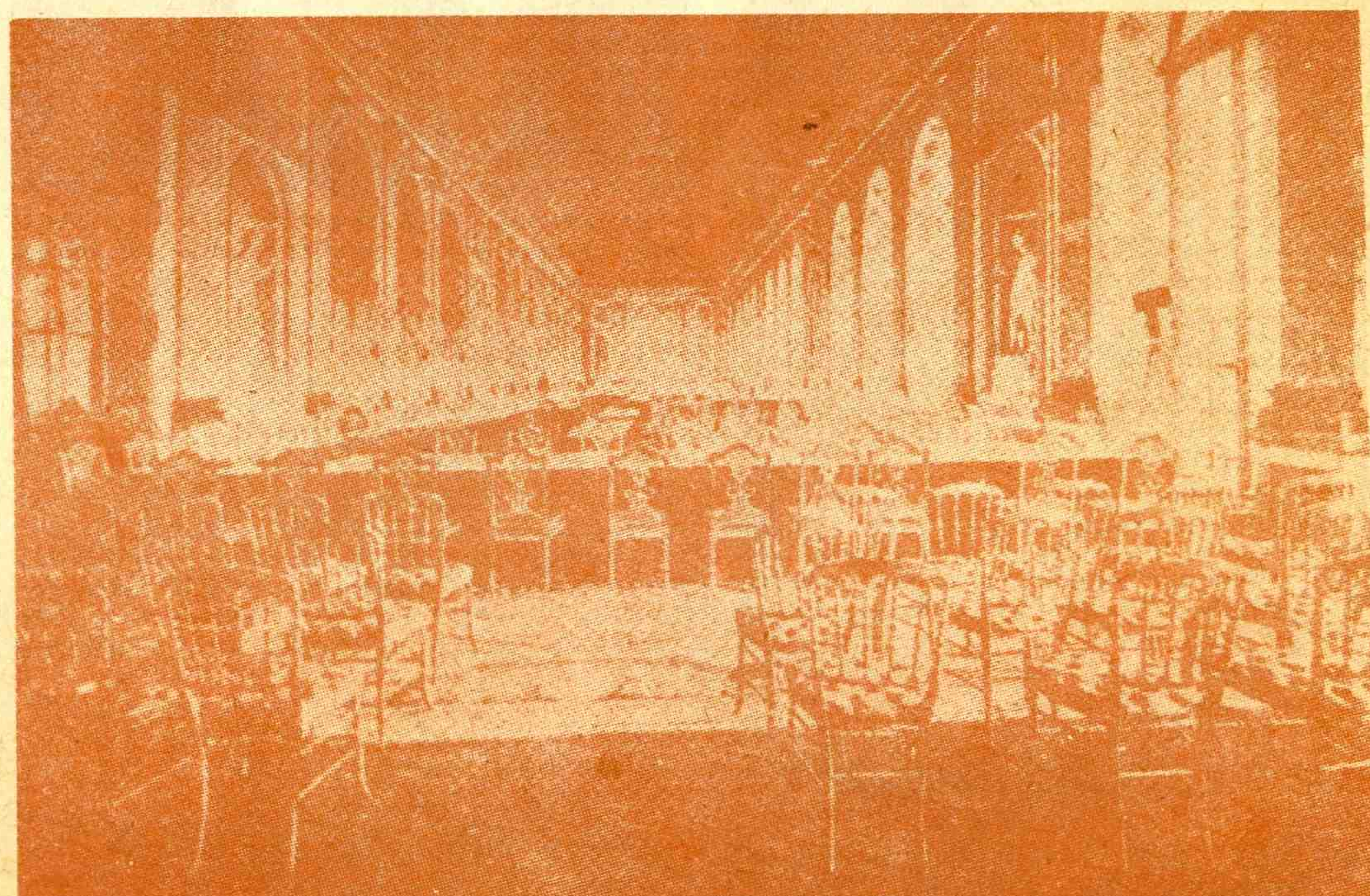
De la cealaltă unire — a principatelor române — s-au împlinit în ianuarie 127 de ani.

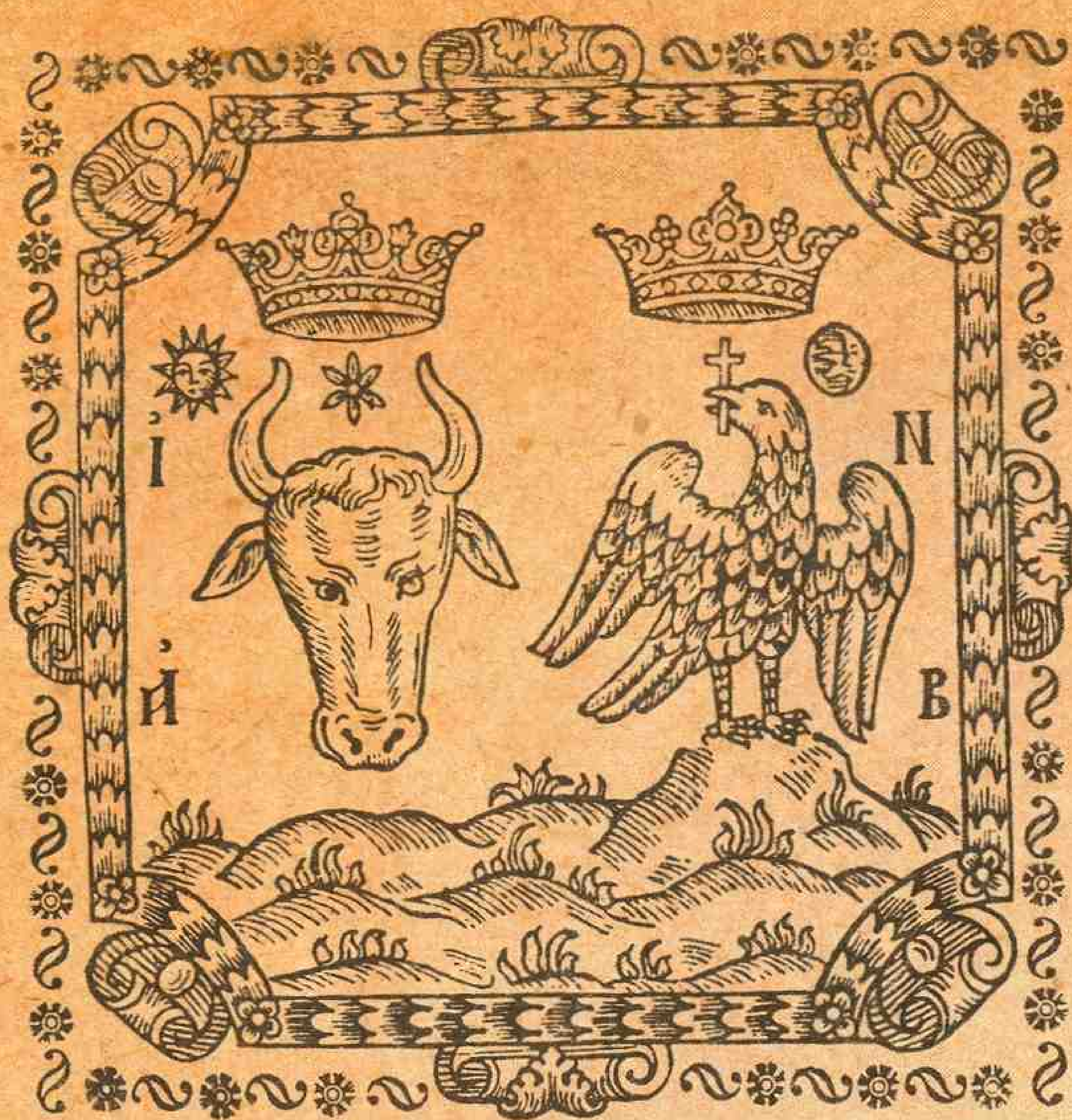
De la prima unire, a lui Mihai Viteazul, au trecut 387 de ani...

De la aceea a lui Burebista — 2057 de ani...

Amintindu-ne aceste trepte ale suişului de astăzi şi de mîine, cred că se cuvine să fim cu adevărat mîndri şi să ne merităm — prin tot ce facem — mereu mai mult mîndria de a trăi într-o ţară în care atît de des unirea şi dintotdeauna unitatea au fost şi rămîn marile, frumoasele şi adevăratele noastre sărbători...

Teofil Bălaj

Dionisie Floru, stema lui Nicolae Alexandru Mavrocordat din Istoria Sfintă, 1716, București.

Dionisie Floru, stema lui Nicolae Mavrocordat din Despre datorii, 1719, București.

Grigorie Stan Brașoveanul, stema lui Constantin Nicolae Mavrocordat din Liturghier, 1747, București.

STEMELE REUNITE ALE PRINCIPATELOR ROMÂNE ÎN XILOGRAVURĂ

Infăptuirea unității politice a tuturor românilor într-un singur stat, după eroica dar efemera Unire realizată de Mihai Viteazul în 1600, nu s-a mai putut împlini decît treptat, prima etapă fiind Unirea Principatelor sub Cuza Vodă, în ianuarie 1859, ca apoi să culmineze la 1 Decembrie 1918 prin desăvîrșirea Marii Uniri.

Această primă etapă alătură într-o singură compoziție unitară stemele Moldovei și Țării Românești. Dar imaginile lor le întîlnim frecvent în xilogravura cărții românești vechi, figurind împreună, cu mult înainte, în stemele voievodale ce decorează numeroase volume tipărite atît în cele două țări românești cît și peste hotare, prefigurînd evenimentul istoric firesc ce va urma peste secole.

Astfel, Ilie Anagnoste, xilograful moldovean din suita lui Petru Movilă, gravează stemele fiului de domn devenit mitropolit al Kievului, Haliciului și a toată Rosia. Cităm doar cîteva volume cu stema sa: **Euharistion**, Kiev 1632, **Apostol**, Liov, 1639, **Trebnic**, Liov, 1645 sau în **Molitvenic**, Kiev, 1646 [1]). Dar și ruda sa Miron Barnovschi-Movilă prezintă în armoaria din **Octoih**, Liov, 1630, imprimat cu cheltuiala sa, stemele celor două țări românești.

Odată cu instaurarea domniilor fanariote în Principate, după Dimitrie Cantemir, în 1711 și Ștefan Cantacuzino, în 1716, unii din noii domnitori vor obține alternativ atît tronul Moldovei cît și al Țării Românești. Stemele lor, xilogravuri realizate de tipografii și gravorii timpului, reunind scuturile celor două țări, vor fi incluse în volumele imprimate la Iași și București, la Buzău și Rîmnic. Ele însă nu sînt semnate conformîndu-se tradiției, și doar investigarea noastră, pe baze stilistice, a determinat – pentru prima dată – recunoașterea xilografilor. Menționînd doar prima apariție a stemelor nu semnalăm reluări ulterioare.

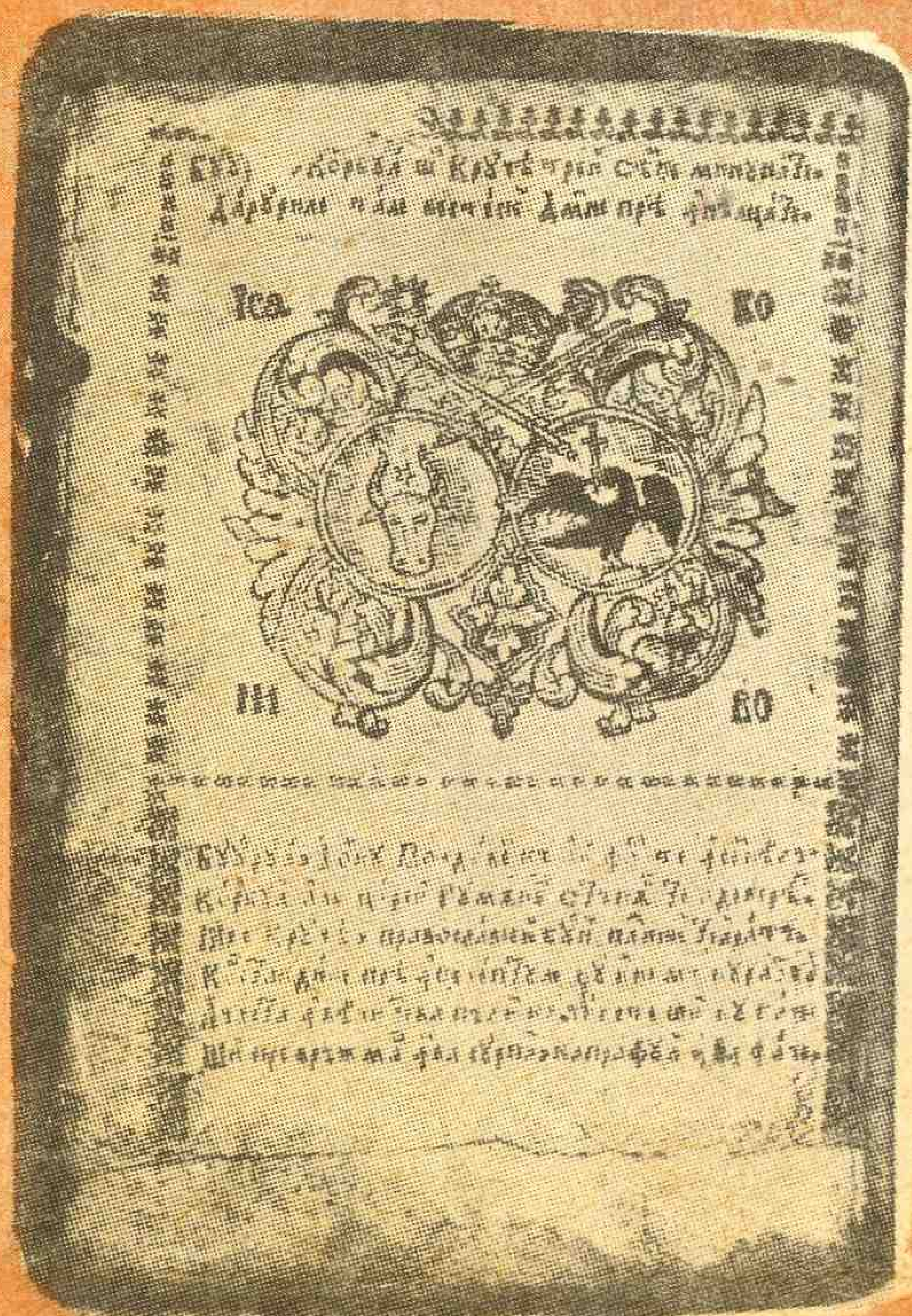
În Țara Românească, încă de la începutul secolului al XVIII-lea, Dionisie Floru, tiparnicul moldovean, gravează stema lui Ioan Nicolae Alexandru Mavrocordat pentru volumul tatălui său Alexandru, **Istoria Sfintă** apărută la București în 1716 (fig. 1). Cadrul pătrat cu colțuri intrînde, decorat ca și mijlocul laturei, prezintă capul de bour moldovean și acvila munteană sub coroane egale, proiectate pe fond alb și peisaj vălurit.

Dar Dionisie Floru mai gravează și o altă stemă pentru același voievod, tipărindu-i volumul **Despre Datorii**, București, 1719 (fig. 2). De data aceasta sînt alăturate, sub aceeași coroană, buzdugan și spadă, scuturile cu însemnele celor două țări încadrate într-o ramă bogată de vegetale cu desfășurare ritmică sinusoidală, colțurile fiind ocupate de doi amorași – heralzi sunînd din trompete. Un cadru rectangular, ca o ramă de tablou cu frunze mărunte, închide compoziția gravată cu o linie mai plină, onctuoasă, față de precedenta care se păstrează într-o sobrietate grafică decorativă.

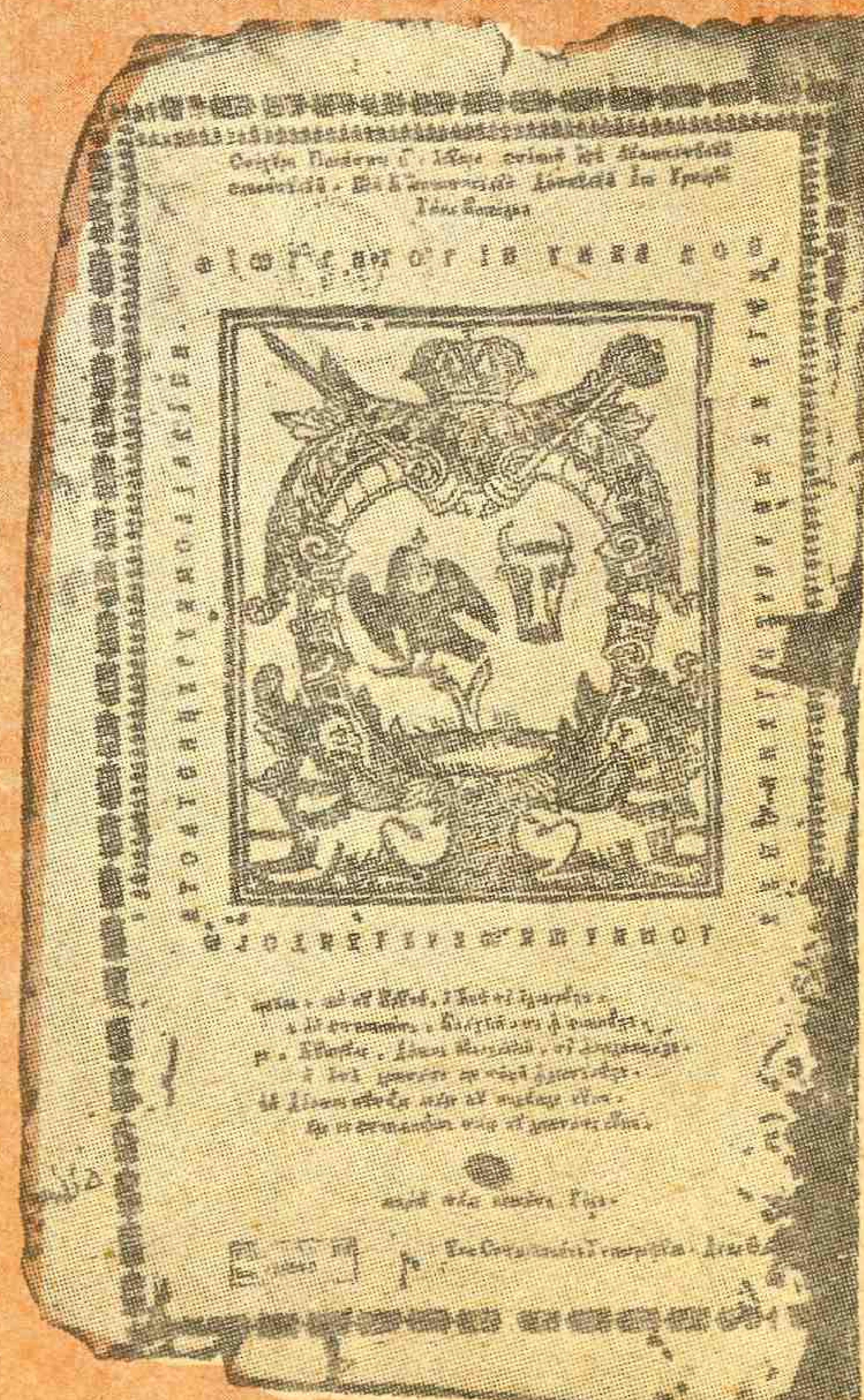
Aceeași idee compozițională a stemei o întîlnim, simplificată, în xilogravura popii Stoica Iacovici din **Pravoslavnica mărturisire** [2]), București,

Mihai Athanasie, stema lui Mihai Racoviță, din Penticostar, 1743, Rîmnic.

Popa Ghirie, stema lui Constantin Nicolae Mavrocordat din Molitvenic, 1747, Buzău.

Duca Sotiriovici stema lui Grigore Ghica din Triod, 1747, Iași.

[1]) Dan Cernovodeanu, **Știința și arta heraldică în România**, București, 1977, pl. CXIV, 2.

[2]) **BRV**, II, p. 88, fig. 289.

1745. Scutul susținut de un heruvim prezintă mai întîi acvila și apoi capul de bour, iar din vegetale heralzii nu mai sună din trompete. Compoziția este încadrată cu o ramă lată cu motive vegetale și capete de heruvimi la colțuri.

Peste doi ani, în 1747, Barbul Bucureșteanul include, în **Liturghiile** ce le imprimă în tipografia Mitropoliei, stema lui Constantin Mavrocordat gravată de Grigore Stan Brașoveanul (fig. 3), colaboratorul său de la Rădăuți, unde înființase tipografia în 1744. Acesta preia schema compozițională a lui Ioanichie Bacov din **Liturghie**, București, 1680, pe care o recompune cu abilitate și fantezie, înlocuind acvila cantacuzină cu un înger ale cărui aripi deschise susțin coroana și însemnele domniei ; gravorul străpunge cu vegetale papirusurile laterale iar heralzii, în costumul adecvat epocii, suflă cu putere în goarne, cum sugerează hașurile ce pornesc vertical în văzduh. Linia este condusă cu nerv iar stilizarea prezintă cea mai subțiratică acvilă neagră din cîte cunoaștem.

O stemă cu totul deosebită, de tradiție, dezvoltată simetric pe lățime, o realizează Grigorie Ieromonah pentru Grigore Alexandru Ghica Vodă. (fig. 4), inclusă în **Triodul** bucureștean ce-l imprimă xilograful în 1769. Cele două scuturi sînt străjuite de două acvile surori, unite pe axul vertical al compoziției ce se privesc înălțîndu-și aripa. Din pieptul lor pornesc elemente vegetale ce ocolesc scuturile și susțin coroana, spada și buzduganul. Desenată cu abilitate și fantezie decorativă, xilogravura desfășoară variate mijloace de expresie, de la zone albe înguste sau extinse, la negru compact, cu punctări și hașuri.

Pentru **Faptele vitejești ale lui Mavrogheni**, imprimată în februarie 1789, în tipografia Izvorului Tămăduirii de la Cișmeaua lui Mavrogheni, numită și tipografia nouă a fraților Nicolae și Ion Lascăr din Ianina, tiparnicul și xilograful Dimitrie Petrovici gravează stema lui Nicolae Petru Mavrogheni (fig. 5). El interpretează cu o linie plină, de grosime aproape constantă, stema cu heralzi din **Liturghierul** buzoian din 1769 a lui Grigorie Ieromonah, la care îi adaugă drept soclu imaginea laterală a unui leu. Acvilei Țării Românești îi agață în cioc un minuscul cap de bour, reprezentînd aspirația domnului de a ocupa și tronul Moldovei, materializînd astfel ideea de unitate a celor două țări.

Și Stanciul Thomovici (Popovici, Bucureșteanul), fiul popii Toma, gravează în stema ce o adaugă volumului pe sfinții Nicolae și Ioan Botezătorul veghind aceeași imagine simbolică a acvilei cu micul cap de bour în cioc.

În **Penticostarul** pe care-l imprimă Stanciu în 1800, el înlocuiește scutul din stema [3]) gravată de Antim Ivireanu pentru **Evanghelia** greco-română, București, 1693, prin stemele reunite ale Principatelor pentru a marca domnia lui Alexandru Constantin Moruzi.

La Rîmnic, iscusitul xilograf Popa Mihai Athanasie, – ilustratorul **Antologhionului** din 1737, comparabil sub raportul bogăției imaginilor cu **Îndreptarea legii**, Tîrgoviște, 1652, sau **Cazania lui Varlaam**, Iași, 1643, – gravează stema lui Mihai Racoviță pentru **Octoihul** din 1742, (fig. 6). Concepută ca un stindard brodat, rama bogată pe fond negru, decorată cu frunze de acant, închide scuturile alăturate ale celor două țări române sub însemnele domniei. Ramuri mari, cu flori și frunze prelungi, răsucite, mențin tradiția stilului definit de Antim Ivireanul. Linia subțire, fină, desenul urmărit miniatural, transcriu factura românească cu o naivă prospețime a sentimentului.

Această stemă va fi interpretată în același spirit de prețiozitate naivă de fiul fratelui său, xilograful tiparnic Gheorghe sin Popa Constantin în **Apostolul** rîmnicean din 1794.

Dar și la Buzău în 1747, un alt xilograf, popa Ghirie – prescurtarea lui Arghirie – gravează pentru **Molitvenic** stema lui Constantin Nicolae Mavrocordat (fig. 7), în care scuturile celor două țări apar pentru prima dată perfect rotunde. Elementele vegetale, ample, cu desfășurări robuste, înglobează și însemnele domniei, redate cu o linie energică.

În Moldova stema lui Ioan Grigorie Ghica Vodă pentru **Triodul** ieșan din 1747 este gravată de însuși tipograful Duca Sotiriovici din Thassos. El așează sculptural doi lei culcați simetric, privindu-se cu capul întors, susținînd cartușul acoperit de acant al herbului muntean și moldovean dominat de coroană, buzdugan și spadă. Riguros lineară, cu hasuri paralele și linii de grosime constantă, ea se detașează pe fundalul alb. De

[3]) Dan Cernovodeanu, idem, pl. LV, 6.

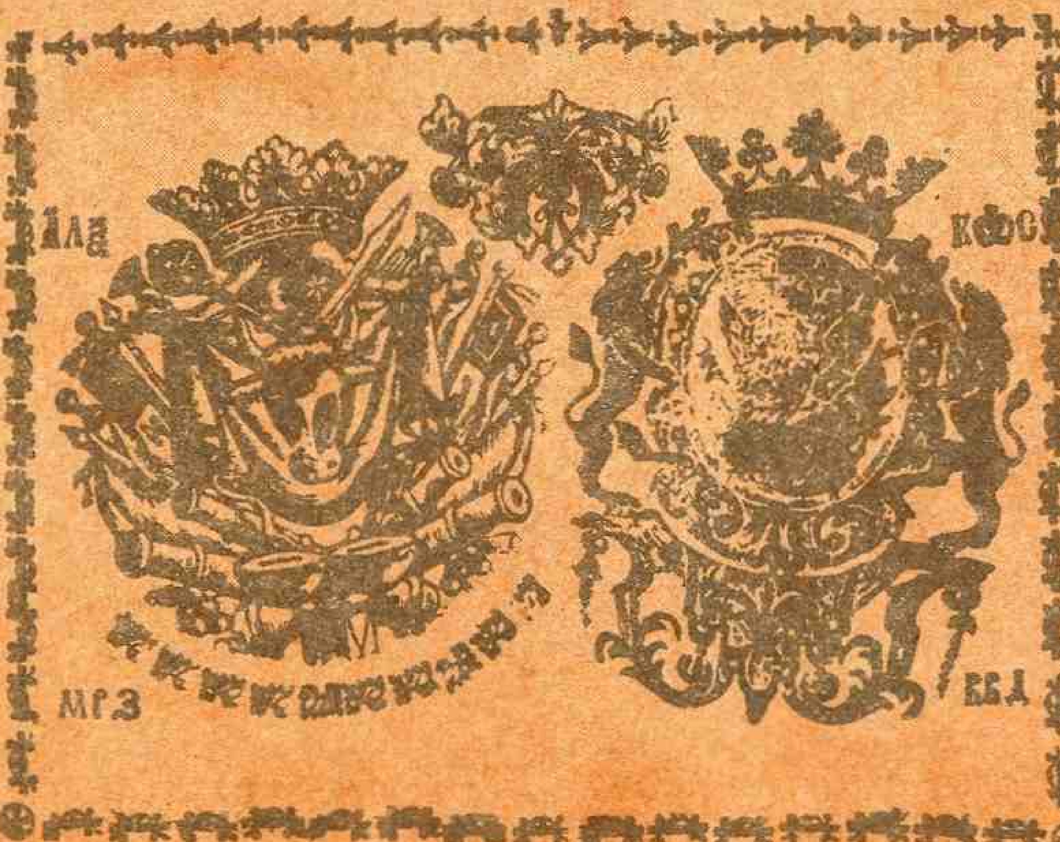
Ieremia Marcu, stema lui Grigorie Ghica din Molitvenic, **1749, Iași.**

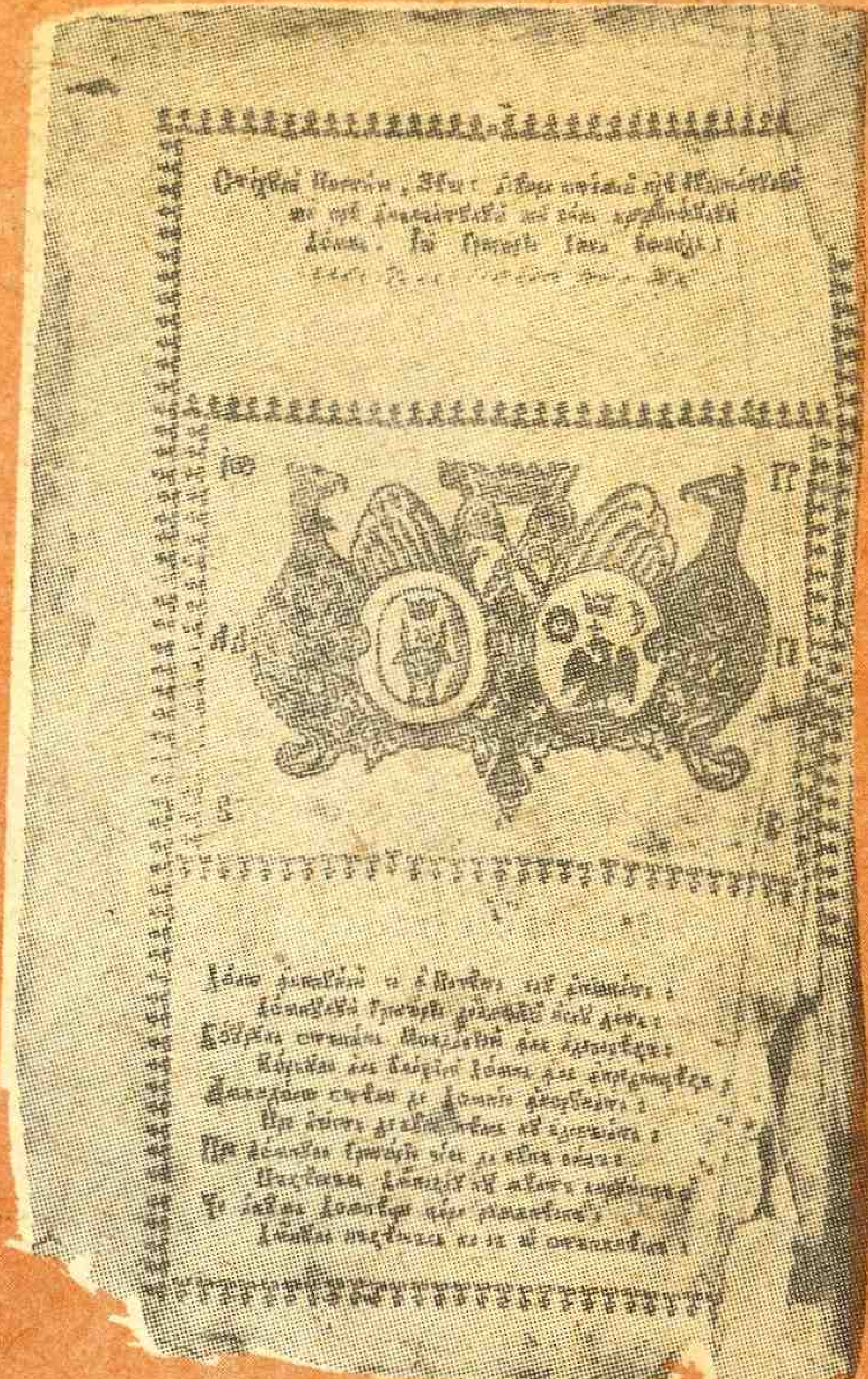
Grigorie Stan Brașoveanul și Sandu Sin Ieremia, stema lui Matei Ghica din Antologhion, **1755, Iași.**

Mihail Strilbițchi, stema lui Constantin Mihai Șuțu din Hrisov de așezămînt, **1793, Iași.**

Mihail Strilbițki, stema lui Alexandru Constantin Moruzi din Tîlcuire la cele patru evanghelii, **1805, Iași.**

Grigorie Ieromonah, stema lui Grigorie Alexandru Ghica (al III-lea) din Triod, **1769, București.**

un pronunțat caracter decorativ, de un grafism primitiv ce pare desenată stîngaci [4]).

Pentru același voievod, Ieremia Marcu tipograful gravează stema **Molitvenicului** ieșan din 1749. Compoziția, redusă la elementele esențiale, prezintă cu sobrietate scuturile reunite încadrate de o ghirlandă, a cărei întrerupere pune în evidență coroana princiară. Xilogravura este tăiată cu energie iar linia hotărîtă a desenului sugerează volumul.

Una din cele mai echilibrate steme ale întregului secol al XVIII-lea românesc aduce compoziția densă, complexă, gravată miniatural, cu grija orfevrului ce sporește tradiția brâncovenească. Această xilogravură a cărei schemă compozițională are ca punct de plecare gravura lui Grigorie Stan Brașoveanul din **Liturghie**, București, 1747, este realizată de acest muntean de origine transilvană și de moldoveanul Sandul sin (al lui) Ieremia, cel care va porni la Blaj spre a da un nou impuls tiparului. Opera lor de gravori și tiparnici – desfășurată la București și Rădăuți, Buzău și Iași –, constituie cel mai elocvent exemplu de unitate a cărții românești. Această stemă a lui Matei Ghica Voievod este inclusă de ambii tipografi în **Antologhionul** ce-l imprimă la Iași în 1755 (fig. 9).

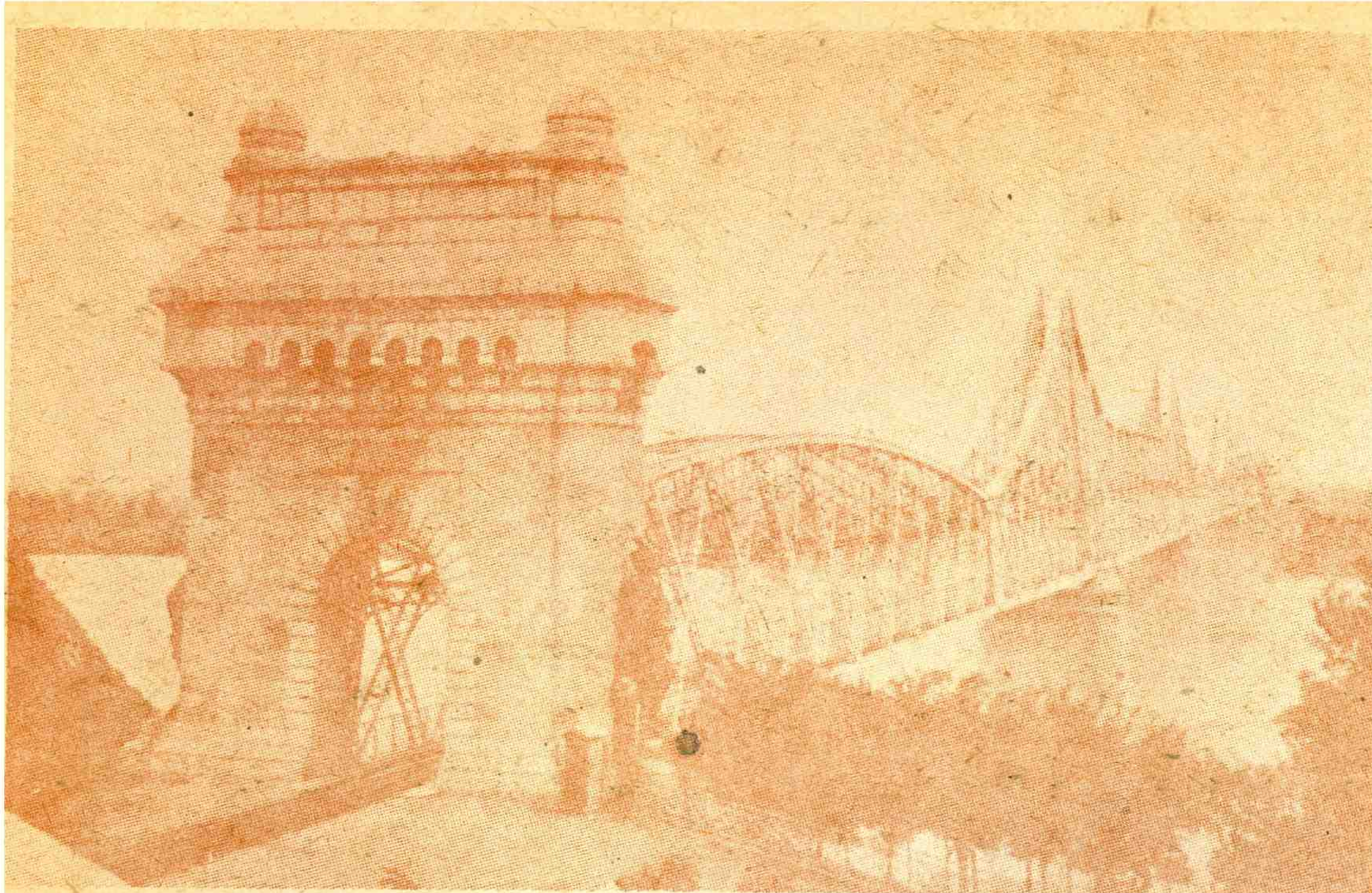
La sfîrșitul secolului al XVIII-lea, protoereul Mihail Strilbițchi, întreprinzătorul tipograf și neobositul gravor în metal și lemn, de origine rus, – a cărui activitate se desfășoară aproape patru decenii în „dulcele tirg al Ieșilor", și nu numai aici ci și la Moviiău și Dumbăsar, – gravează stema lui Mihai Constantin Șuțu pe care o introduce în **Hrisovul de așezămînt** al domnitorului, imprimat la Iași în 1793. Compoziția executată cu finețea și tehnica gravorului în metal, situează scuturile celor două principate într-o panoplie dominată de coroană, sabie și buzdugan, în care elementele adecvate timpului – steaguri, suliți, tunuri și ghiulele, trompete și tobe, sînt în spiritul și stilul epocii napoleoniene.

Ghervasie monahul și Costache Ponciu, imprimînd în tipografia mitropoliei **Tîlcuirea la cele patru evanghelii** în Iașii anului 1805, utilizează xilogravurile protoereului **Mihail Strilbițchi** gravate pentru fiecare principat, pe care le alătură pentru a constitui stema domnitorului Alexandru Constantin Moruzi [5]).

Aceste lemente ilustrative ale cărții românești imprimate în Țara Românească și Moldova decorînd volumele îndeplineau nu numai o funcție estetică ci și una politică. Chiar dacă nu era în intenția stăpînirii sau a xilografului de a sublinia semnificația stemelor, ele marcau prin prezenta lor o realitate adîncă și o aspirație ce amintea constant privitorului legătura indisolubilă a celor două provincii românești.

[4]) N. Iorga, **Scrieri despre artă**, București, 1968, p. 214, îi contestă frumusețea.
[5]) BRV, II, p. 467, fig. 321.

Dragoș Morărescu

ARCURI PESTE TIMP

A lăsa după sine ceva care să dăinuiască e dorința firească a oricărui creator. Cînd Horațiu scria într-o odă **Exegi monumentum...** tocmai acest lucru voia să-l spună, și versul lui a rămas maximă. Istoria omenirii e plină de exemple, din toate domeniile.

Folosind prilejul celor 130 de ani care s-au împlinit de la nașterea inginerului român Anghel Saligny, nu este hazardat să-l plasăm opera în contextul unor asemenea exemple, cu atît mai mult, cu cît urmașii săi de azi au împlinit spectaculos tradiționala vocație de constructor a românului.

Saligny a urmat cursuri liceale la Potsdam, apoi astronomia la Berlin și Școala Politehnică în același oraș. Printre profesorii săi se număra și ilustrul fizician Helmholz. Tînărul obținu diploma de inginer constructor în 1784 perfecționîndu-se în Germania la mari construcții hidraulice și de căi ferate. În 1876 s-a întors în țară, ca inginer la Serviciul de poduri și șosele.

Era o epocă de efervescență. În anul următor România dobîndea independența de stat, printr-un răsunător și eroic război, cucerindu-și locul de drept între statele moderne ale Europei. Țara avea nevoie de dotări, de construcții de tot felul, acțiuni în care Anghel Saligny a jucat un rol de frunte, avînd o valoroasă contribuție la progresul tehnicii. Se număra, în 1881, printre membri fondatori ai **Societății Politehnice Române**, socotind — cum adesea s-a exprimat și mai tîrziu — că „fără școala românească, nu pot exista tehnicieni români". A fost profesor la Școala națională de poduri și șosele, membru al Academiei Române și mai apoi președintele ei. Dincolo însă de toate aceste demnități în care a militat pentru promovarea tehnicii, Saligny a fost constructor. Unul din cei mai străluciți. Și-a consacrat întreaga existență acestei opere din care au rămas exemple monumentale.

A trecut un veac de cînd, în marile porturi dunărene Brăila și Galați, Saligny a ridicat unele din cele mai remarcabile construcții din țară în epoca modernă — docurile, antrepozitele și silozurile. A conceput fundații pe fascii și piloți, terenul fiind slab și cu infiltrații de apă în adîncime, ca pe orice mal jos al unui mare fluviu. La silozuri a utilizat betonul armat, **pentru întîia oară în țară și în lume la construcții de asemenea proporții.** (Brevetul aparține francezului Monier, 1868, dar pentru... vase mari de flori. Saligny a pus tehnologia la punct, fiind considerat printre pionierii ei mondiali.) A realizat celulele magaziilor din silozuri nu prin turnare pe loc, ci cu plăci prefabricate. El a făcut silozurile din plăci hexagonale, cu latura de 2 m, pe toată înălțimea construcției. Ca atare, poate fi considerat ca un precursor al metodelor industriale în construcții în general. A utilizat la construcții armăturile sudate, promovînd un principiu care s-a impus larg, mult mai tîrziu.

O lucrare de referință în analele construcțiilor civile : Podul de la Cernavodă ● Inginerul Anghel Saligny, un cutezător constructor al epocii sale

Silozurile de la Brăila (1888) și Galați (1889) au fost urmate de cele trei silozuri din portul maritim Constanța (1906—1910). Acestea din urmă, cu o mare estacadă metalică la nivelul cheului, marchează un alt progres tehnic : silozurile sînt făcute din celule prefabricate, articulate prin armături sudate, iar temeliile din piloți de beton armat, ceea ce îl situează la Saligny în avangarda tehnicii din vremea lui. Construcțiile în cauză sînt funcționale și azi, contribuind din plin la bunul mers al traficului portuar. De pe un promontoriu care domină rada portului Constanța, statuia de bronz a inginerului Anghel Saligny, ridicată în zilele noastre, privește parcă opera. Rada, mult lărgită de urmași, păstrează în zona ei veche silozurile și portul petrolier realizate de cutezătorul constructor. Silueta cenușie, masivă a construcțiilor lasă senzația de dăinuire peste timp.

Opera inginerului român s-a impus însă și prin construcția de poduri, marea sa pasiune. Saligny avea doar 28 de ani cînd a construit podul rutier și de cale ferată de la Cosmești, peste Siret. A mai construit apoi poduri de cale ferată în Oltenia, Muntenia și Moldova. Opera lui cea mai originală și plină de grandoare este însă podul de cale ferată de la Cernavodă, peste Dunăre. Nu există tratat de poduri în lume care să nu citeze această strălucită realizare. Era după ce România își cucerise independența. Legătura peste Dunăre cu marea era vitală. Linia ferată trebuia să traverseze o zonă mlăștinoasă și apa unui mare fluviu. Saligny a elaborat proiectul timp de doi ani. În toamna lui 1890 a fost pusă piatra fundamentală. În următorii cinci ani podul a fost gata. „Picioarele de sprijin, zidite în piatră, sînt așa de departe unele de altele și-atît de înalte, încît toată uriașa împletitură de fier, pe care aleargă zguduitoarele trenuri, pare că plutește în aer, ușoară ca o dantelă", nota scriitorul Alexandru Vlahuță. Așa era, așa pare și azi după aproape un secol de intensă utilizare.

Două mari inovații aducea Saligny : sistemul de grinzi cu console pentru structura podului și oțelul moale (în locul fierului) la tablier. Folosirea unui asemenea sistem i-a permis să realizeze o enormă deschidere centrală — 190 m. În afară de aceasta, podul mai are patru deschideri de cîte 140 m., fiind, la vremea lui, cel mai lung pod din Europa continentală și al treilea din lume. În afară de podul propriu-zis a mai fost realizat și marele pod peste brațul Borcea, cu trei deschideri de cîte 140 m și viaducte la capetele celor două poduri, însumînd 60 de deschideri de 52—60 m. Construcția a necesitat un volum de muncă enorm pentru acea vreme : 62 000 mc săpături de fundații (pînă la 30 m adîncime sub apă) 100 000 mc zidărie, 1 600 vagoane de oțel, 3 milioane mc de terasamente, 100 km lungime de piloți.

Deși depășit azi în lungime și anvergură de alte lucrări similare din România și din lume, podul lui Saligny deține încă un record mondial : cel de durată în exploatare.

În special în primul război mondial (1916) cînd armata română a încercat să arunce podul în aer pentru a nu fi folosit de trupele inamice, construcția a rezistat, nu s-a prăbușit. Cu toate că — tragică situație — tocmai Saligny a fost nevoit să indice atunci „punctele mai slabe". Micile daune au fost refăcute ulterior.

O lucrare tehnică măreață ! Demn depozit de tradiție și mărturie de pricepere.

...Cel care călătorește azi prin acele locuri se poate convinge singur. Lucrările de acum aproape un veac stau mărturie, așa cum mărturie vor sta peste veacuri marile lucrări de azi. Aproape de locul în care podul inginerului Saligny trece calea ferată peste Dunăre la Cernavodă, un alt pod, unul rutier și feroviar, poartă peste fluviu încă o cale ferată și autostrada București — Constanța. Constructorii români au realizat și un alt mare pod rutier la Vadu Oii, așa cum au realizat, în urmă, podul rutier și feroviar de la Giurgiu, care leagă România de Bulgaria, ca și cele două mari siteme hidroenergetice și de navigație Porțile de Fier I și II, în colaborare cu Iugoslavia.

Cea mai impunătoare operă înfăptuită în anii socialismului, mai precis în ultimul deceniu, se leagă tot de Dunăre. Este Canalul Dunăre — Marea Neagră, apă navigabilă interioară a României, un nou semn pe harta Pămîntului. În această operă de proporții colosale, care pornește de la Cernavodă și ajunge în mare la Agigea, constructorii au înscris lucrări ce vor rămîne în anale ; 150 km de drumuri și traversări, 80 km de linii de cale ferată, 36 de poduri, din care 14 mari poduri rutiere și de cale ferată, 4 porturi. Lucrări de amploare necunoscută pînă în prezent în România au executat urmașii lui Anghel Saligny : excavarea a 300 milioane mc de pămînt și rocă, turnarea a 4,2 milioane mc de betoane, montarea a 24 345 tone confecții și echipamente metalice...

În sud-estul țării lucrări de anvergură stau mărturie peste timp vocației de constructor a poporului român, încoronată în ultimii 20 de ani în special de cele mai spectaculoase mărturii din întreaga sa istorie.

Dorin Iancu

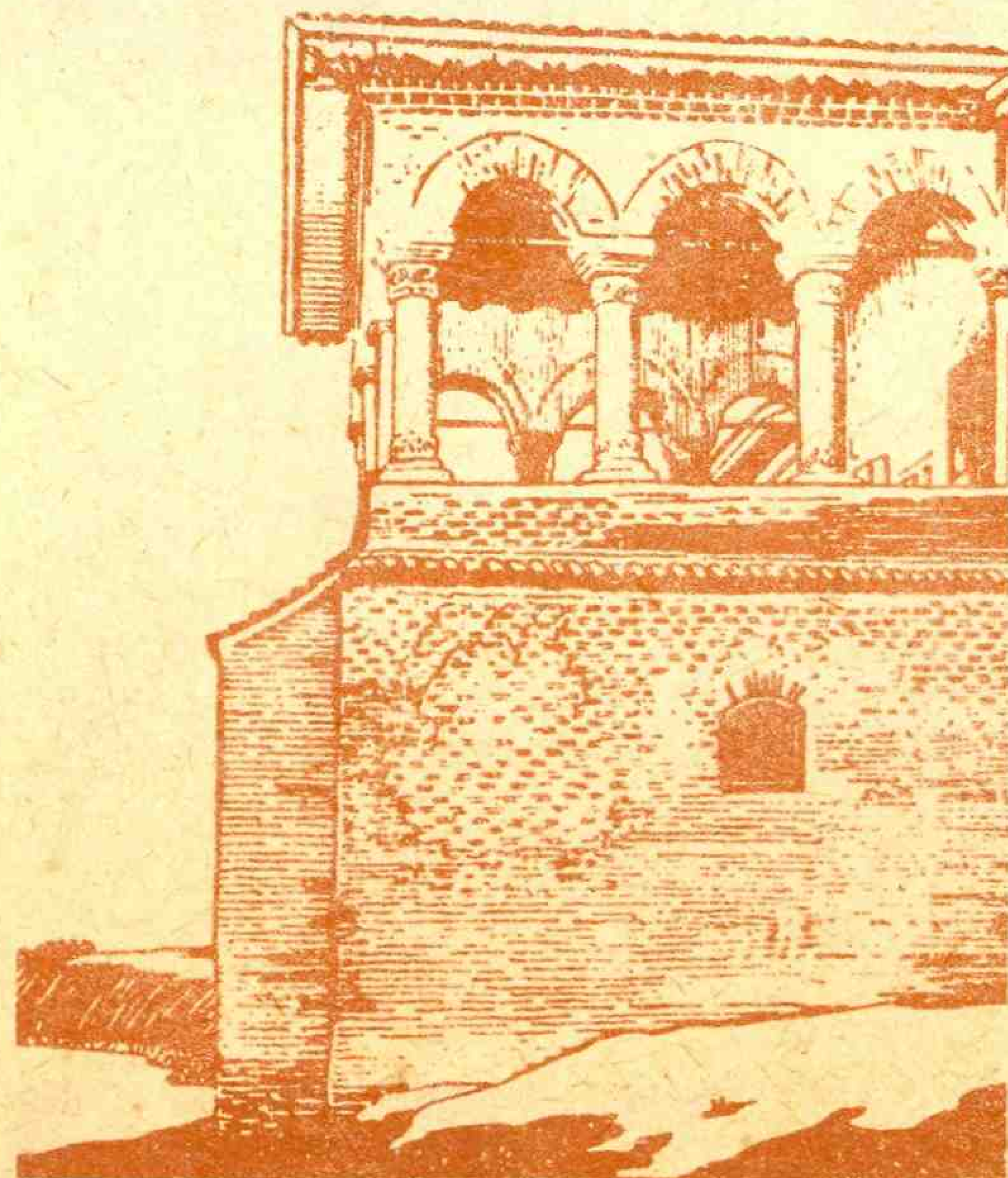

Fascinația blîndului cărturar

Cărțile „de călătorii" ale lui Iorga sînt de fapt adevărate cărți de învățătură (în buna tradiție a veacurilor trecute); sînt cărți de „minte, inimă și literatură"; sînt, nu mai puțin, jurnale cu impresii diverse, provocate cel mai adesea de peisajul geografic dar și de cel uman; pe alocuri sînt chiar mici competiții de morală și nu în ultimul rînd cuprinzătoare desfășurări de istorie, etnografie, istorie a artei. Oricum le-ai privi, oricum le-ai citi, ele sînt mai mult decît simple cuprinderi de descrieri ale peisajului pitoresc, ochiul istoricului cuprinzînd locuri și oameni într-o imagine vastă, asupra căreia erudiția coboară nu strivitoare ci calm învăluitoare, inegalabilă. „Drumuri și orașe din România", „Sate și preoți din Ardeal", „Sate și mănăstiri din România", „Neamul românesc din Ardeal și Țara Ungurească", „România cum era pînă la 1918" sînt tot atîtea prilejuri de desfătare și necontenită încîntare. La fiecare pas, savantul evocă nume, oameni, evenimente, trimite la împrejurări și date istorice, conturează portrete, astfel încît ceea ce așteptai a fi o simplă descripție literar-geografică se dezvăluie drept o pasionantă incursiune într-un univers copleșitor și fascinant. Este spectacolul erudiției îmblînzite. Aici, ca de altfel în multe din scrierile sale zise „de popularizare" (iar savantul ar fi tradus asta prin „pentru popor"), informația uriașă se condensează în asociații frapante, în desluşiri sintetice, adînc grăitoare. O imensă simpatie pentru omul obișnuit, pentru omul muncitor, pentru țărani, respiră în paginile acestor cărți, care de altfel unor astfel de oameni le sînt destinate. **„Am scris mai mult pentru acel public care prețuiește și folosește scrierile mele"**, afirmă Iorga în prefața la ediția I a cărții „Sate și mănăstiri din România", publicată în 1905. Acest public **„nu e strălucit, în el nu se întîmplă oameni bogați și de neam mare, cari n-au nevoie nici de ceea ce spun eu, nici de limba în care spun; în el nu se întîmplă intelectuali fini, cari caută sentimente prefăcute, idei de o falsă originalitate și cuvinte abătute de la sensul lor obișnuit, cum se află în bătrînele literaturi europene: acești oameni intelectuali și învățați nici nu înțeleg felul meu de a scrie, care e acela în care s-a scris pînă la introducerea modelor apusene, felul de a scrie al cronicarilor și tălmăcitorilor bisericești, care corespunde felului de a vorbi al poporului. Mă îndrept către cei mulți, umili și săraci: către învățătorul și preotul din sate, către cetitorul de peste munți, om cu inima curată, către tinerii din școlile înalte și către cei ce le-au părăsit de puțină vreme pentru a intra în viață. Sînt încredințat că aceea ce spun aice e pe înțelesul și pe inima lor."**

Sînt aici cuprinse desluşit cîteva idei extrem de importante ale și despre scrisul lui Iorga. Este în fond o perfectă autodefinire și o îndreptățită subliniere a unei descendențe spirituale fundamentale. Avea deplină dreptate George Călinescu atunci cînd îl socotea pe Iorga „un cronicar întîrziat, mustrător ca și Neculce, mare catehizator, ca un Arbore, de regi, bîrfitor, înțepător, dar om bun al pămîntului." Iorga spune doar atît: că felul său de a scrie este cel al „cronicarilor și tălmăcitorilor bisericești" și mai spune un lucru fundamental: că acest fel de a scrie corespunde felului de a vorbi al poporului. Afirmația este extrem de importantă și profund revelatoare. Savantul de prestigiu internațional, profesorul universitar, omagiat de numeroase academii din lume, cărturarul erudit și poliglot aude și simte „felul de a vorbi al poporului", asta pentru că, vorba lui Călinescu, este în fond, un „om bun al pămîntului".

Să ne întoarcem, conduși de acest „om bun al pămîntului" într-o preumblare chiar în locurile acestui pămînt, căruia i-a scris istoria, i-a cercetat vechimile și temeliile, i-a prețuit frumusețile și oamenii. Căci, la drept vorbind, ce alta se cuprinde în aceste pagini din „România cum era pînă în 1918", să zicem, decît un omagiu discret și tulburător al „oamenilor pămîntului"? Să deschidem deci această carte (și ce omagiu mai deplin poate fi decît acela de a străbate la rîndul nostru locurile acestei „terra mirabila", cu cartea învățatului în mînă — și mai ales cu ea în minte —, amintindu-ne mereu acel îndemn al său de căpătîi: **„cetiți înainte de a pleca"?**) și să **recitim** țara „așa cum era pînă în 1918".

Ochiul netulburat al memoriei

N-am ști cu ce să începem, așa că vom deschide pur și simplu cartea la primele file unde citim despre Dunăre la Severin. Ceea ce frapează chiar de la început este întîlnirea cu expresia rară, cu metafora surprinzătoare, cu imaginea de mare plasticitate. Drumețul ajuns aici constată că pe malul românesc casele sînt rare, **„ascunse supt căciulile de stuh ale sărăciei"**. Este locul unde **„Carpații se apropie de Dunăre s-o strîngă și valurile-i strîmtorate se vor lovi dincolo, îndată, în straja Balcanilor. Mîntuirea e numai în săparea adîncului, unde, și acolo, se împotrivesc stînci ascuțite. Mai nerăbdători sînt deocamdată Carpații. Ei scot mai înainte stîncile lor, învelite cu iarbă uscată"**... etc. Imaginile sînt izbitoare și stăruie în minte, expresia e de tot memorabilă: **„...stînca din fund înaltă colțuri ascuțite care cheamă la luptă, iar corăbiile la pieire"**. Peisajul natural, ca și cel uman, e văzut cu un ochi al înțelesurilor, cumpănitor și sintetic. La Turnu Severin, **„mahalale nu există**, constată istoricul, **mahalale strîmbe, scunde, rău legate — sat degenerat și oraș decăzut — care sînt caracteristice pentru întregul Orient și pentru o mare parte din țara noastră. Oamenii săraci**, mai notează cărturarul, **sînt țărani rătăciți cari și-au schimbat pentru zdrențe frumosul lor port. Sîrbi trecuți peste larga apă de hotar, țigani cu picioarele goale, negre, mai-mai ca o cizmă rău văcsuită"**. Amănuntul din urmă, să recunoaștem, e cu totul neașteptat. Observația e totdeauna mai generală și rareori notației îi lipsește sublinierea unui substrat motivațional. **„Azi Cernetul e o mahala răzleață a acestuia** (adică a Severinului), **locuitorii n-au pămînt ca sătenii, și, dacă n-ar fi munca la boierul de aproape și scutirea de lucrul șoselelor, ciobanul ar trece cu oile acolo de unde s-a stăpînit trei veacuri unul din județele țării"**. Astfel un fapt de viață socială e legat de o întreagă evoluție (în cazul în față, involuție) istorică și printr-o imagine sigură este legat prezentul de rădăcinile lui istorice. Vibrația patriotică nu lipsește nici o clipă, uneori paginile fiind de-a dreptul impresionante. **„Vîrciorova a rămas în urmă**, scrie Iorga la un moment dat, **pe malul nostru, și acum Orșova ungurilor** (sîntem doar la 1905, să nu uităm), **își oglindește casele albe în apele rîului. Pe stînca din dosul ei, ca o ultimă salutare sau ca un cuvînt de bună venire, o mînă pioasă a scris cuvîntul de legătură: «România»"**.

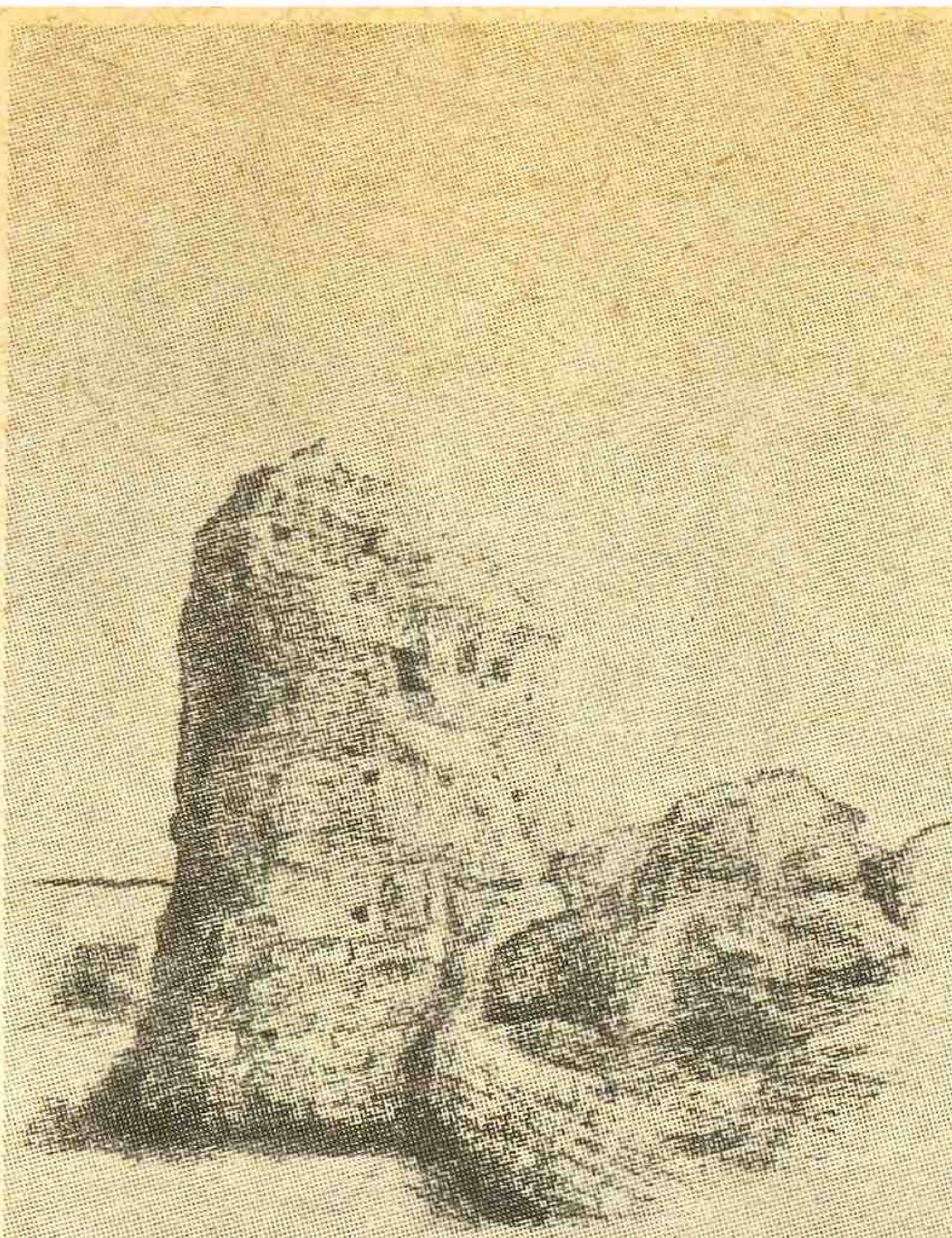
Poartă în județul Argeș (sus) ● Pridvor la Comana (stînga)

Chipuri și priveliști

Pe Valea Topolniței, tot în ținutul Mehedinților, observația se îndreaptă de la spațiul arhitectonic, decorativ (**„Satul Halinga are case bune, printre care se văd unele coperite cu țigle și zidite îngrijit“...**) către tipul uman: **„Aici și mai departe sînt multe chipuri puternice, cu fața mare, avînd profilul foarte curat, ochii bine deschiși, nasul drept, mic, buze fine, bărbia hotărîtă și mîntuită cu o gușă ușoară, ca în unele profiluri de monede grecești“.** Iarăși o trimitere surprinzătoare. Dar asemenea aprecieri și acolade sînt frecvente în scrisul lui Iorga. Altă dată (în Gorj) observația tipologică este reluată și extinsă de la fizionomii la notații mai ample. Oamenii sînt vrednici de această țară și de trecutul lor **„ale cărui urme le acopăr lanurile de porumb înnoite an de an, timp de douăzeci de veacuri. Sînt mîndri, puternici, înfășurați împărătește în zeghile lor albe de «munteni»: văd cîțiva țărani grași, roșcovani cum nu se întîlnesc pe aiurea, bătrîni cu chimirul plin și bogăția întinsă, cari din porcii ce nu se mai primesc acum la veșnica graniță de ură și din prunele livezilor au făcut bani buni ce pot sprijini noua viață a satelor“.** Pandantul social al notației este remarcabil. Cîteva pagini mai apoi, descriind piața din Tg. Jiu, remarcă frumusețea statuară, mîndria țăranilor și țărăncilor așezați cu marfa pe marginea trotuarului. **„Figurile sînt energice, figurile pline, arse de soare; ochii privesc drept, fără sfială. Bărbații poartă pînzeturi albe sau lungi mantale de postav. Fotele, cămășile cusute ale femeilor sînt dovezi de îngrijire și de un gust ales. Toți par mai puternici, mai mulțumiți — cum am zis — decît vecinii lor, mehedințenii. Aceștia din urmă au altă înfățișare fizică: blonzi, figuri neregulate, curioase; desigur că în ei trăiește alcătuirea vechiului dac, pe cînd dincoace, pe acest pămînt, zgîriat la întîmplare, dă lagăre, marmure, vase și monede romane, romanitatea biruitoare se menține și în chipuri.“** Asemenea considerații nu sînt simple reacții de moment, simple impresii notate ca atare ci intuiții interesante și asociate cu informația cea mai autorizată. Din asemenea asocieri răsar uneori figurări de o deplină măreție, ca în această însemnare despre sat de lîngă Bucovăț. **„Chipurile sînt foarte amestecate,** notează fizionomistul: **pe lîngă fața caracteristică, fină, a olteanului din șes se văd obrazuri umflate de oameni bălani, cu croiala grosolană. Întîlnești și cîte un jupîn cu giubea, stînd măreț în fundul carului, dar cei mai mulți drumeți poartă mantaua și potori de abă, îndeobște fără fireturi, și înalta căciulă turtită, fără țugui, pe care au făcut-o cunoscută tuturora portretele lui Tudor. Ei arată oameni cu stare și mîndri de neatîrnarea pe care li-o dă aceasta.“** Cît privește femeile (a căror față e înconjurată de un văl — „ochii sînt mari, negri în subțirea față albă“), **„și se pare că vezi din acele doamne și jupînese pe care vechii zugravi le înfățișează în rîndurile ctitorilor“.**

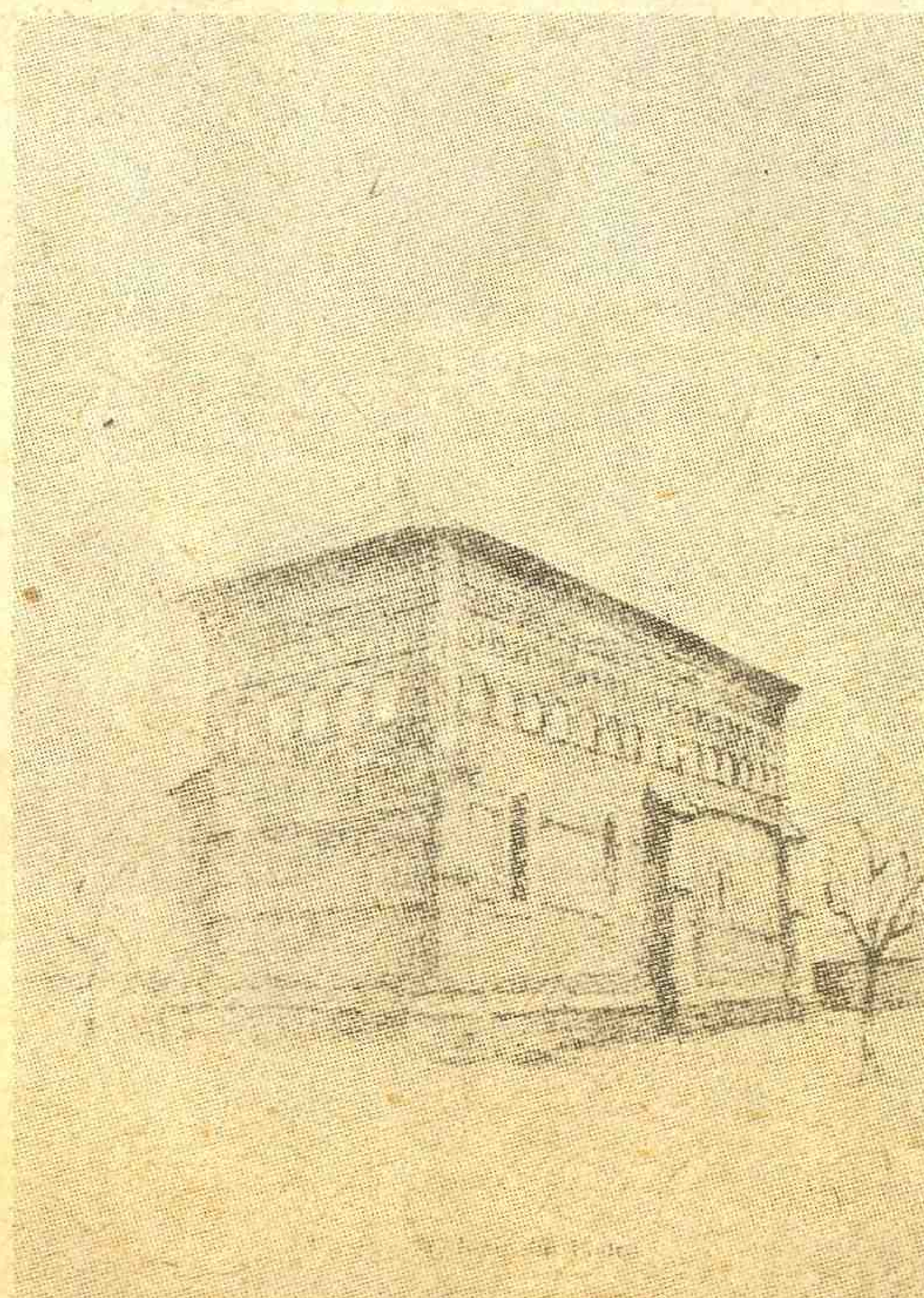
Interesat de arhitectură, savantul știe prețui și monumentele artei feudale, ctitoriile monastice din Oltenia, dar și liniile simple sau ingeniozitatea soluțiilor unor locuințe țărănești. La Tarnița, unde casele sînt puține, **„destul de gospodărești însă, dar sărace, cu vetre primitive de lut în odăile fără găteală“**, ceea ce interesează mai mult la acest tip de clădiri din lemn **„întrețiunte și muruite cu lut, cu acoperișul triunghiular ca o glugă de șindrilă sau de lați“** este scara **„piezișă care străbate interiorul, ducînd la rîndul de sus, scara vizibilă din afară, cu marginea ei împodobită“.** La Baia de Aramă în schimb, o prăvălie „sămănată printre case“ are ceva „provizoriu în neisprăvirea și neîngrijirea ei“. E suficient, iată, cîte un singur astfel de amănunt pentru ca apoi comentariul să vină surprinzător de logic și de probabil: **„Se vede omul venit de aiurea, după cîștig, locuitorul neînrădăcinat“.** Poate că observația e doar de bun simț, dar cu siguranță concluzia e revelatoare.

Mai mult totuși decît amănuntul arhitectonic (să nu ne înșelăm totuși, Iorga străbate țara urmărind **mai ales** a depista și analiza operele de artă ale veacurilor trecute, așa că interesul său pentru arhitectura bisericească, voievodală, pentru conacele boierești ș.a.m.d. este evidentă), îi reține

Ruinele cetății Hîrșova

atenția faptul artistic ținînd de vestimentație. În același ținut al Severinului remarcă un lucru surprinzător: **„arta nu e în locuință ci în veșmînt“.** Și chiar face numeroase notații remarcabile în această privință: **„Ce e mai frumos decît tot ce a putut da vechea artă, decît chiar cadrul de natură, așa de impunător totuși, e portul sătenilor muntelui. Văzut în oraș sau chiar în alaiul coborîtor de către Tismana ori lîngă izvoarele ce se joacă pe pietre în Valea Găinii, el dă, în neasemănata varietate a florilor și a liniilor de pe oprege, în nesfîrșitele variante ale rîurilor de la gît, de pe mîneci, de pe piept, o priveliște neuitată“.** „Priveliște neuitată“ este însăși compoziția pe care o realizează, stăpînit de încîntare, vorbind despre „regalele cusături“ care se leagănă ritmic, despre maramele care „ca spuma joacă în vînt“, în vreme ce **„fluturi și salbe își schimbă jocurile, și deasupra mulțimii ciobanul cu căciula înaltă, ori cu pălăriuță rotundă ardelenească, bătrînul preot de sat cu barbă încîlcită, călări, domină vuietul, strălucirile și scînteierile.“** Interesul său este atît de mare pentru acestea, încît, iată, vorbind de două așezări, Vînjul Mare și Vînjulețul, le arată a fi **„dincolo de hotarul mîndrelor oprege și al cămășilor înflorite“.** De fapt, savantul proceda aici întocmai ca un specialist în arta populară care împarte țara în zone etnografice, fiecare determinată, dominată de anumite tehnici, motive etc.

Monumentul de la Piatra Neamț, ctitorie a lui Ștefan cel Mare

Arhitectura profunzimilor

Pretutindeni savantul se simte în largul său, se simte „acasă“. Toate îi sînt familiare. Pare că recunoaște pretutindeni locuri și împrejurări știute de mult. Informația istorică, științifică, etimologiile abundă și dau descrierilor un aer fastuos și uimitor. **„Ținut de hrană cu așezări trainice“**, Severinul își arată vechimea prin numele așezărilor terminate în -ova **„care merg de la Orșova, Hinova, Rogova și se întind într-o mare parte a Serbiei de nord“.** Cîte o ipoteză este avansată discret și cu tonul acela pașnic și cald, de învățător al neamului, pe care îl avea și Pârvan (în „Începuturile vieții romane la Gurile Dunării“, bunăoară). **„Gîndindu-te la Berzaca dacică, e o întrebare dacă sufixul slav (-ova) nu s-a așternut asupra unuia dacic, mai vechiu“.** Lecția de istorie se desfășoară calm și senin, fără nici o notă falsă, fără aerul academic al expunerilor inabordabile. **„Din altă parte,** scrie într-un loc, **Gorjul sărac se anunță printr-un nume care trezește amintiri istorice. La Țințăreni, venind din sus, Tudor și-a așezat una din taberele în care a stat mai multă vreme. Interesant moment din viața noastră națională și interesant nume de sat care trimite la un sat de obîrșie prin cine știe ce părți de baltă, Țintarii“.** Erudiția se desfășoară apoi fastuoasă, netulburată, prin asocieri de idei și întemeieri succesive de ipoteze clădite solemn, într-un edificiu impresionant prin rigoarea gîndirii și puterea de a lega fapte de istorie și realități evenimențiale. **„Broștenii sînt și ei veniți din jos, aici ca și în Moldova numele acesta înfățișind locuitori de părți mlăștinoase; Băltenii, ba chiar și Rovinarii, de la «rovine» băltoase, mai departe, au aceeași origine. Contra părerii obișnuite au fost deci și colonizări de jos în sus. Peșteana corespunde unui sat ardelenesc, iar la Iaș ca și la alt Iaș din Argeș, se vede că originea vechii capitale moldovenești n-are nimic a face cu iazigii, cărora, de fapt, la unguri (v. Iász-berény, centrul lor), ca și la slavi, li se zice: Iași. E numele întemeietorului, vechi nume ca și al acelor «moși» cari au dat numele lor la Vlădulenі și Drăgotești, la Româneşti, din marginea «Tîrgului» de pe Jiu: Vlădulea, Dragotă, Roman“...** etc.

Explicația istorică nu e niciodată stearpă, cîlțoasă ci e străbătută cel mai adesea de fiorul evocărilor. **„Și Vladimirii lui Tudor e un astfel de sat moșnenesc. Numele venind de la Vladimir, «moșul» întemeietor, fără sufixul obișnuit -ești, corespunde numele Novacilor (de la Novac, cu aceleși fel de derivație). Mult din sufletul lui Tudor se explică prin acești înaintași războinici. De la ei avea mîndria, demnitatea, cunoștința de drept, hotărîrea iute. Crescut în acest mediu de sărăcie dîrză, el nu putea fi altfel.“**

Notațiile caracterologice sînt, ca și acestea, excepționale, Iorga avînd intuiția reprezentărilor structurale, definitorii pentru tipul uman din fiecare ținut. Cînd nu abordează etimologiile, savantul are în vedere alte considerații și nu scapă nici un prilej pentru a transforma ceea ce ar putea fi doar consemnare exterioară, documentar-turistică în notație de amănunt, în subliniere de înțelesuri adînci, definitorii. În ținutul Gorjului, vechiul tip de țărani liberi, de moșneni, e privit admirativ, pentru dîrzenia lor, pentru spiritul încrîncenat și stăruitor care vădește o vitalitate și o dorință disperată de menținere cu orice chip peste vitregiile istoriei. **„Vechile origini boierești se vădesc și în numărul satelor de moșneni, care țin cu îndărătnică mîndrie la tradițiile lor, chiar atunci cînd, după vechea glumă, omul, întinzîndu-se pe pămînt, își pune capul pe o țarină vecină și picioarele pe alta. Datele războinice se perpetuează în vendetta care, ca în Serbia și depărtata Corsică, făcea ca familii întregi să se nimicească, răzbunîndu-se pînă la distrugerea totală un omor pentru un alt omor. Mi se spunea că pînă astăzi** (intervine savantul cu o informație care, iată, ne scoate din faptul tradițional, din atemporalul istoric și ne aruncă, deruntant, în cea mai apropiată actualitate) **se urmează așa, fără ca o asemenea crimă să aducă un discredit moral. Se întîmplă și cîte o căsătorie care curmă cumplita ură. Și cu prilejul noilor împroprietăriri capete au fost zdrobite cu ciomagul pentru simpla «încălcare» a unui teren ținut în arendă.“**

Drumețul, iată, nu este unul simplu, absorbit de admirații prozaice, ci un cărturar care schimbă hainele de lucru și se mută din cabinetul operelor sale intrînd în miezul realității palpabile, concrete, pe care știe să o vadă cu un ochi iscoditor. Are ureche bună căci surprinde (și reține) sonorități dialectale aparte. Pe valea Topolniței, remarcă faptul că la fel ca în Banat se zice **„carce"**, **„parce"**, pentru „carte", „parte", **„binie"** pentru „bine". Cineva îi arată o **„padină"** (rostit pagină) un **„ruf"**, adică un platou. Cutare om, supus la dijmă, plătește **„îndoire"**, **„întreire"** („adecă să dea, explică Iorga, jumătate sau a treia parte din rodul pămîntului ce i s-a încredințat să lucreze"), ba mai e obligat și la un număr de zile **„de ciubote"** (= pe deasupra). La un surugiu reține vorba **„țipătă"** pentru țipenie. Altul rostește : **„vorbeaște"**, **„socoteaște"**. La Cerneț, lîngă Severin, constată că se păstrează nestinsă, în tot județul Mehedinți și ca nicăieri altundeva în țară, **„viața veche cu toate formele și datinile ei"**. Aici, în acest sat, flăcăii se cheamă **„cumnați de mînă"** și se invită de cu zori în casă, la sărbătoarea care urmează. Vechi rînduieli cutumiare, străbune legături de rudenie, de cumetrie se perpetuează vii, neatinse de vreme, remarcă drumețul nostru.

Limpedea limbă românească

Drumul astfel străbătut e plin de desfătări, căci însoțitorul nostru știe să descopere (rostim o banalitate) profunzimi neașteptate și ivește frăgezimi de limbă care te uimesc. Calea ferată spre Strehaia merge întîi **„pe priporul Dunării, într-un vălmășag de dealuri"**. Cîte un fapt pe lîngă care poate ai fi trecut nepăsător, existența unei vechi exploatări miniere la Baia de Aramă, prilejuiește una dintre acele memorabile construcții retorice, un adevărat edificiu al ideilor înlănțuite nesfîrșit într-o frazare de tot admirabilă. **„Și, într-adevăr, chiar dacă această Baie, pe lîngă a Moldovei, a Maramureșului (Baia Mare), a Crișului este foarte veche, deși la început se va fi lucrat și mai încolo, către Tarnița, chiar dacă de aici se va fi scos aramă pentru grosolanii bani dacici, imitînd pe cei ai regilor macedoneni și dacă romanii au lucrat aici pentru armele lor de bronz, dacă Mircea I se înțelegea cu un sas pentru exploatarea gropilor, dacă, în sfîrșit, într-o vreme mai nouă, supt Matei Basarab, se scotea de aici minereul pentru a-l arde, cum spune călătorul sirian Pavel de Alep, circiumarii, negustorii, meșterii par a fi venit de peste Dunăre, din sîrbime, încetățenindu-se apoi în acest colț muntean de Oltenie. De aici aspectul tîrgului balcanic, care se menține"**. Cîte o însemnare străjuiește deschideri spre lumile cele de demult, cu plăcerea privirilor îndreptate către adîncurile cele mai îndepărtate. Drumul ce însoțește Dunărea e presărat de amintiri ale trecutului, lîngă care ochiul istoricului se oprește cu luare aminte : **„Tablele cu inscripțiile împăraților în clare și subțiri caractere latine sînt încă legate de scheletul stîncilor"**. Sigiliul Romei se regăsește pretutindeni în aceste locuri : **„Șoselele de azi, de-o parte și de alta, sînt în legătură cu drumurile pe care cazmaua romană în mîini voinice de soldat le-a deschis întîia oară. Se văd încă găurile săpate în piatră de uneltele lor"**. Metafora țîșnește la fiecare pas, din paginile însemnărilor de călătorie, superbă și fremătătoare : **„...din cetatea lui «Laioș Crai» a rămas un dinte știrb de granit, și din ape se ridică altul, ca și cum l-ar fi pierdut în cale un uriaș clăditor de palate"**.

Cîte o „inscripție" gravată cu amărăciune pe cremenea necurmatelor suferinți înfiorează patetic. **„După cîteva rătăciri ea** (șoseaua) **a ajuns pe malul sting. Un munte înalt, gol, cu fruntea ascuțită, răsare înainte. Jos, o gheretă și o pirghie tricoloră stă în fața unui stîlp de hotar văpsit în culorile Ungariei, lîngă care păzește un funcționar cu chipiul înalt. De acolo înainte, prin munți și vale, neamul românesc nu mai stăpînește țara sa"**. Priveliștile gorjene sînt asociate necontenit prezenței omului și creațiilor sale. **„Un simț deosebit de artă a durat în acest județ al Jiului de sus pînă în zilele noastre. Porturile populare... au pentru Oltenia aceeași strălucire ca porturile din Argeș și Muscel pentru Muntenia ; aceeași stăpînire triumfătoare a roșului în romburile care se îmbină în unghiuri, dar aurul, argintul sînt mult mai mari, numai pe margeni. Oricum bogăția acestor cămăși cu înflorituri discrete pe umeri, pe mîneci și la sîn, a acelor velnice vechi și a acestor catrințe mai nouă pare a fi în legătură, și aici, ca și peste Olt, cu vechile reședinți ale voievozilor, de la a căror bogăție s-au îndemnat și țăranii... Ar trebui să se admită deci că aici a fost scaunul lui Litovoi voievod în veacul al XIII-lea"**.

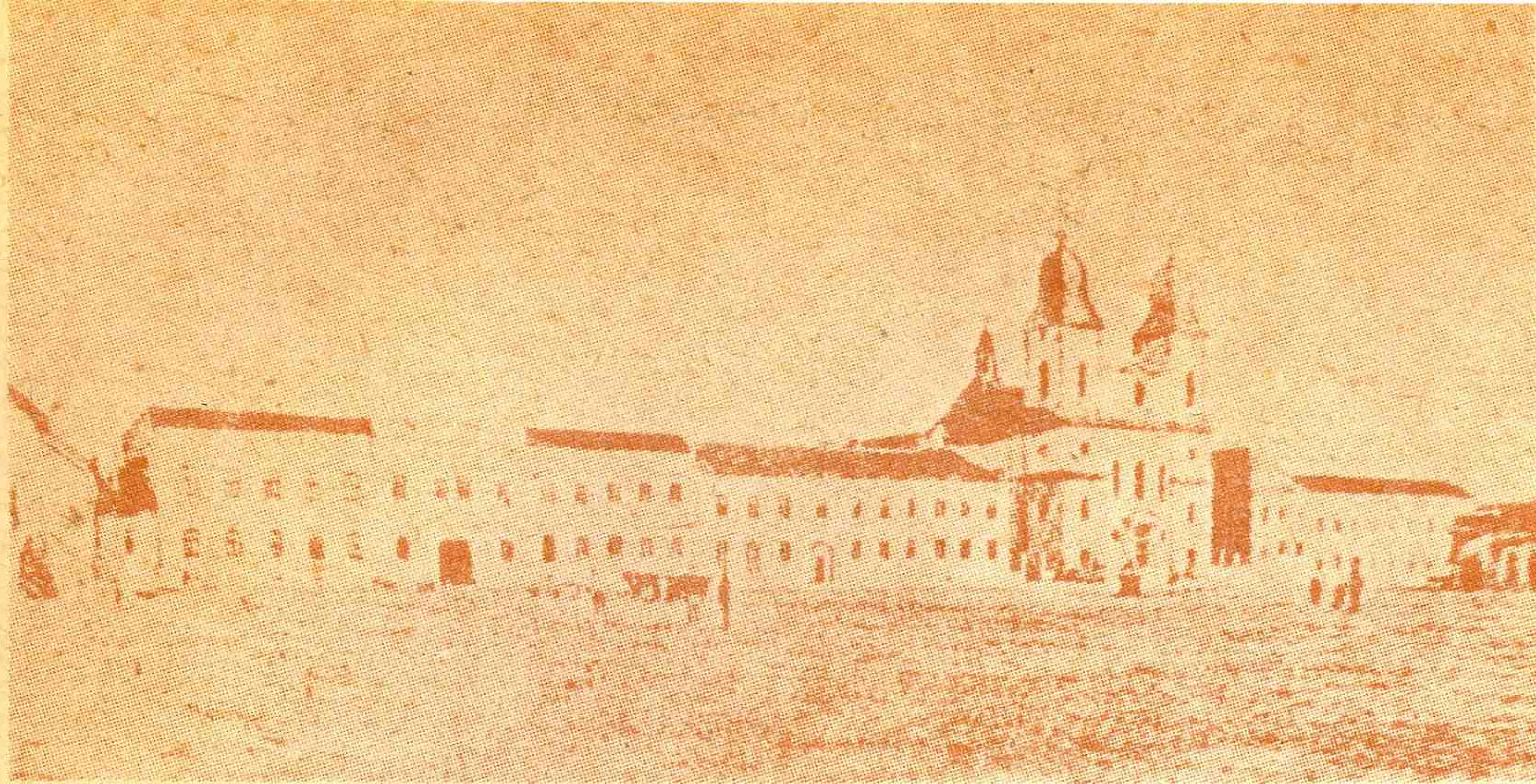
În Țara Bârsei : Hora (sus) ● Frumuseți din ținutul Sibiului (mijloc și jos)

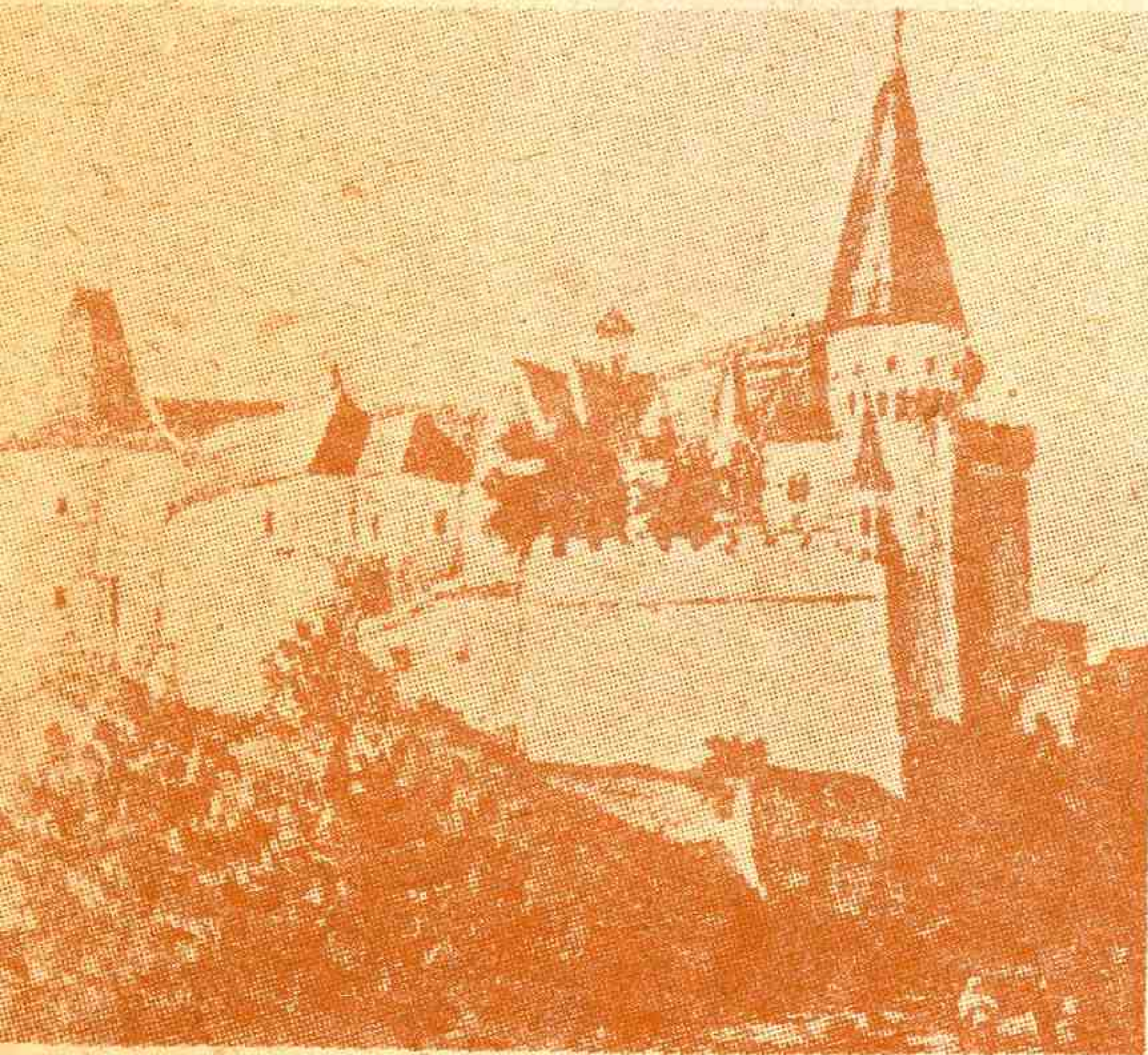
Peisajul îmbracă și el, adesea, culori ale stărilor sufletești, se personifică sublim. **„De-a lungul Jiului șoseaua incomparabilă a îmbătrînit ; pare că poartă urmele rușinii pe care au impus-o țării năvălitorii străini, cari pentru întîia dată au răzbătut nepedepsiți prin aceste locuri"**. Tonul este aici grav, întristat, cu adevărat cronicăresc, plin de mireasmă, cum spune Călinescu.

Gînduri și sentimente

Cîte un popas deschide priveliștii sprijiniri în umbra cuvintelor care nu trec pe deasupra imaginii, ci coboară asupra înțelesurilor mai adînci ale gîndurilor stîrnite de acel loc. Ochiul cuprinde și desfășurarea și peisajul „închis" în taina fiecărui colț de pămînt, zugrăvit, iată, cu milă și înțelegere și adesea cu nesfîrșită tristețe. **„La dreapta se vede, mîndră în decăderea ei, astăzi măcar ferită de ruina desăvîrșită, acea biserică din Mofleni a vechiului Bucovăț, cu pereții roșii de cărămidă săpați în firide. Ne urcăm către Bucovățul cel Nou din vîrful dealului, mare și urîtă clădire, unde am spus că s-au cărat pînă și mormintele. Sentinele îmbrăcate bine, măcar de hatîrul iernii, păzesc zidurile mănăstirești, care cuprind o temniță. Neapărata circiumă pentru paznici și pentru rudele osindiților își cască ușa în apropiere. Satul lung, destul de sărac, cu negre curți noroioase îmbulzite de coșare, cu copaci netrebnici în crengile cărora se prinde finul și cocenii, e urît, trist, lipsit de viață"**. Ochiul călătorului înregistrează toate aceste dezolante peisaje care nu sînt din păcate simple accidente imagistice, strecurate între atîtea priveliști pline de farmec, ci note grave ale unui fundal real, permanent, nebănuit. E lumea tristă a satelor sărace care aveau să se ridice la răscoală și a căror realitate răzbate, iată, în aceste pagini care nu sînt nicicum ale unui observator indiferent.

În preajma Calafatului se ascunde un sat, al cărui nume singur este grăitor : **Viriți, adevărat loc de adăpost sigur,** zice cărturarul, **al „viriților" de frica turcului de peste Dunăre — căci sîntem pe drumul Calafatului — sau de frica zapciului. În cele dintîi curți, și pînă departe, vedem numai bordeie. De pe ogeagul de lut curge fumul în valuri, găinile scormonesc pe coperiș... Case adevărate se întind mai încolo, în curțile învălmășite și răscolite prin care-și fac cîte ceva de lucru săteni cu fața adormită. Nu se găsește vreo primărie, vreo școală. Numai bordeiele și căscioarele de pe vremea lui Pazvantoglu, cînd cîrjaliii străbăteau în voie**

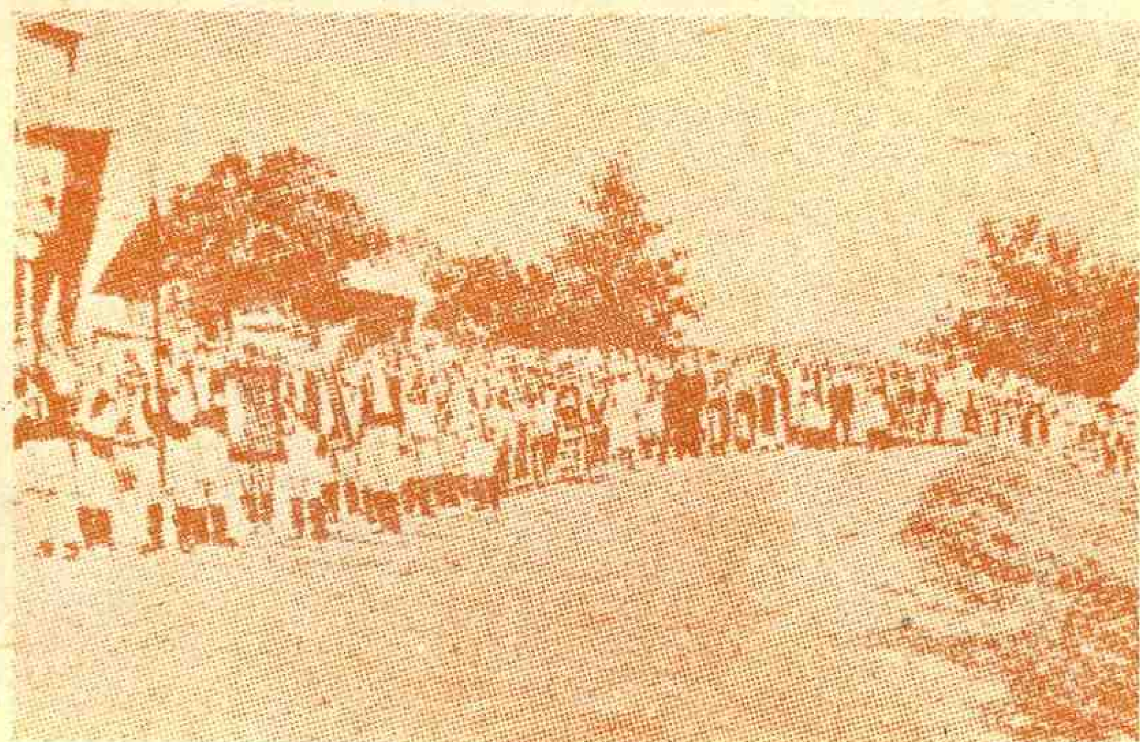
Școlile Blajului (sus) ● Cetatea lui Matiaș Corvin (stinga) ● Chipuri din Petroșani (deasupra)) ● Porturi din Țara Hațegului. La Bouțari (dedesubt) ● Ruinele monumentului de la Adamclisi (jos)

prin toate aceste sate nenorocite, culegînd banii de argint lucitori și fetele frumoase".

Prin satele dinspre Tîrgu Jiu, cu case de bîrnă, „foarte proaste" (**„la multe lipsește și varul și lutul ; ferestrile sînt abia căscate și le acoperă cîte o fărîmă de geam cețos. Rareori vreo poartă spartă ; niciodată o podoabă, o floare. Uneori sînt adevărate poieți goale, și pe dinăuntru și pe din afară"**) observă călătorul — care acum privește toate acestea cu ochiul omului politic, al semănătorului de lumină, al jurnalistului, al reformatorului social — trebuie **„nu pămînt, cît învățătură, lumină, simț de ce este viața și cum trebuie trăită"**. Altfel decăderea e fără capăt. **„Pînă și hanurile, ținute pe aici de țărani, nu de evrei, ca în Moldova, sau de greci ca în multe părți muntene, seamănă cu niște spelunce nelocuite. Țuicarii își beau prea mult țuica și... așa fac și învățătorii, care ar trebui să stîrpească deprinderile rele".**

Dascălul moral care a fost toată viața Nicolae Iorga reține cu tristețe starea degradării lumii rurale și remarcă totodată cu amărăciune nepăsarea oficialităților. În părțile mehedințene observă că oamenii au în ei **„posibilități nesfîrșite de mai înaltă civilizație"**. Un Ioan Tortoreanu, de la Tarnița, meșter așezat în marginea tîrgului Baia de Aramă, **„fără învățător și sfătuitor, fără îndemn și fără carte"**, a rînduit un atelier, ține moară de el lucrată. **„E carătaș, cu tot ce se cere de la breasla lui, e morar, e tot ce vreți și mai ales tot ce vrea el"**. Spune cu mîndrie că are douăsprezece meserii. **„Și bunul stat român îl încurajează punîndu-l la bir pentru fiecare dintre ele..."**

Degradarea peisajului moral, social, economic e consemnată cu strîngere de inimă și decepționantă înțelegere a proporțiilor acestor stări. **„Tot drumul pînă la Oltenița e pe lîngă case de proprietari expropriați, unele pe calea ruinei, îndată după plecarea stăpînului, pe lîngă bogate ogoare de grîu și porumb. Bogăția aceasta o cară la Dunăre o linie îngustă făcută de nemți; acuma — rușine și scandal ! — cine vrea își ia vergi de fier din șine, și micuțele vagoane ruginesc. Ai impresia că treci printr-o țară total neadministrată"...**

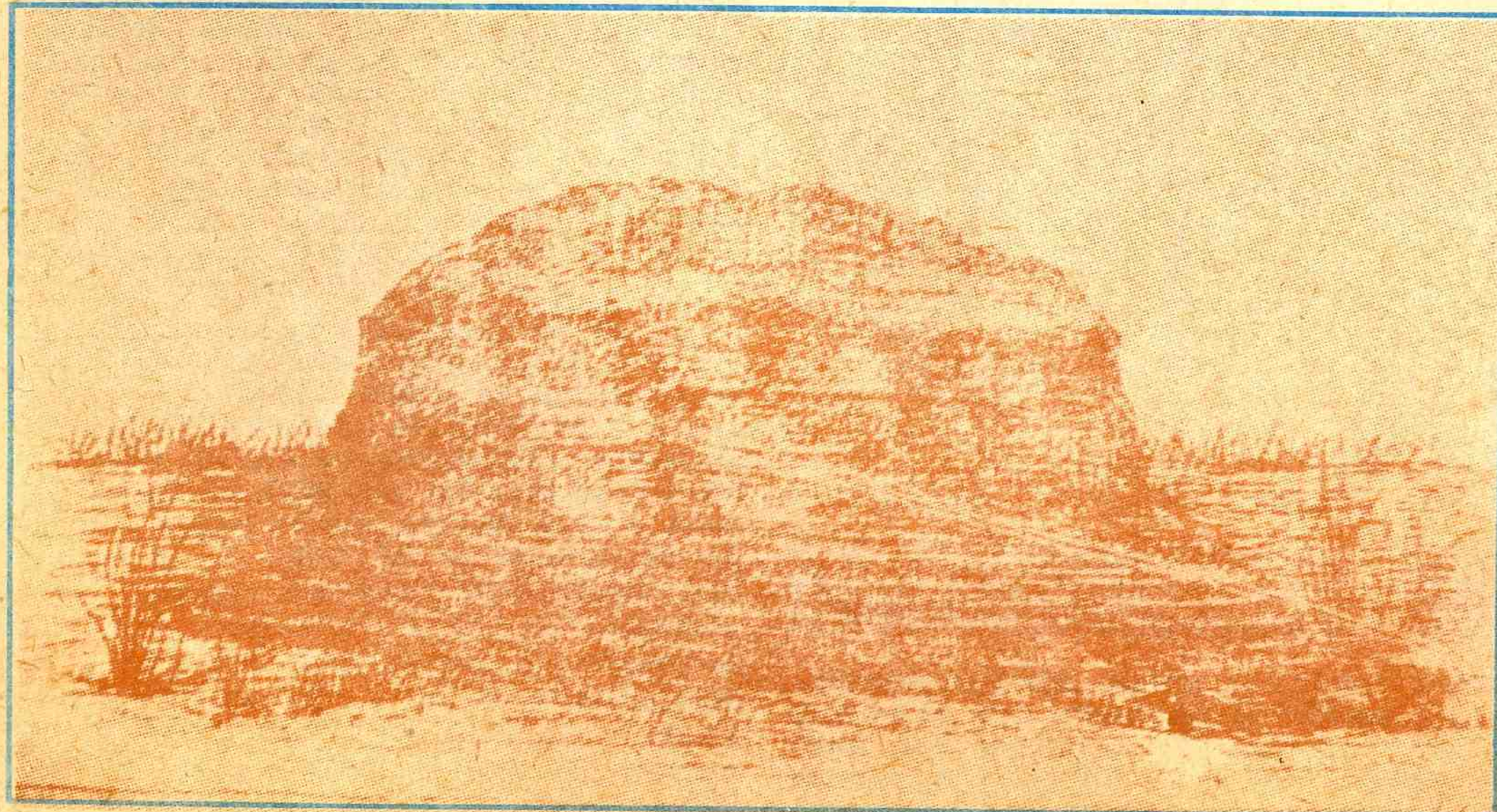
Răscolind amintiri, înțelesuri

Sînt și pagini luminoase, străbătute de fiorul descoperirii unei lumi necurmat legate de cele mai profunde legăminte ale stăruinței. Simpla privire a unor oameni care au măreția unor peisaje este îndestulătoare pentru a da seama despre păstrarea unor rosturi încă ale demnității neclintite. Oamenii din șesul oltean, **„cînd merg călări cu căciulile înalte, totuna de late la bază și la vîrf, cu mantiile de abà albe plutind în vînt și acoperind ca un valtrap spinările cailor mărunți, ți se pare în adevăr că vezi osteni de lupte sau de răscoală, dintre cei care au făcut vestite aceste plaiuri"**. De aici evocarea lui Tudor vine singură, se așează netulburată, ca o emblemă a neclintirii. **„Icoana de căpetenie tăcută, cu fruntea încrețită, cu buzele strînse, a lui Tudor răsare înainte-ți, și pare că-l vezi pornind în ziua de februar, cu un cer de plumb greu, ca acesta de astăzi, cu văzduhul tot așa de rece — cer și văzduh ca și cugetul lui de om cu sufletul închis, care grămădește ura și-și hrănește dintr-însa setea de răzbunare — parcă-l vezi pornind, cu cetele norodului, în largile mantale de abà albă, pentru a-și înfrunta ursita."**

Peisajul orașelor dezvăluie cîteodată surprinzătoare descoperiri, ca aceea a unei lumi rămasă în stăruințe vechi și aproape neschimbate cum i se pare a descifra în rînduirile de pe una din străzile Craiovei. **„Pe ea se întind, de o parte și de alta, prăvălii numai românești, ținute, poți zice, de țărani pentru țărani. Ce curățenie, ce hărnicie, ce înțelegere, ce cuviință !"** Cutare meșter cojocar își coase „cinstit și răbdător", cu gust, cojoacele albe cu cusături ; negustori stau alături, „fără inimă rea" ; fără să caute a-și smulge mușterii „cu gura mare". „Cumpără cine de unde-i place". Calfele sînt și ele „curate-curate", băieți de țăran, „voinici, voioși, cu uitătura așa de senină", așează în lăzi „isprăvile" meșterului. **„Întîia oară mi-a fost dat să văd aici o industrie, un comerț românesc, izvorîte din vechi timpuri, din și pentru viața satelor înaintînd în vremi moderne și prosperînd".** Imaginea pare cam idilică, dar în esență vine a ilustra aceeași lume pe care credea a fi fost cîndva în vechiul stat românesc, cu rînduială străbună, cu boieri gospodari și domnitori harnici și o țară de omenie, acel fel de „republică" țărănească pe care și Eminescu o socotea a fi viețuit în timpul domniilor drept cîrmuitoare ale unui Matei Basarab ori Mircea cel Bătrîn...

Filele se aștern una după alta. Alte ispitiri se nasc la fiecare pagină întoarsă. Răsfoirile acestea sînt un bun îndemn la drum, care, ca și drumurile învățatului savant, erau drumuri ale descoperirii de sine și întăririi încrederii de sine. **„M-am întors cu această carte,** scria istoricul în aceeași prefață amintită la început, **și cu un sentiment mai puternic despre însușirile alese ale țării și poporului nostru"**. Această încredere dovedim a o întemeia și noi pe aceste necontenite reveniri către spațiul de suflet care este pămîntul românesc, pe care a-l cunoaște înseamnă a-l prețui. Și pentru aceasta e nevoie să îl descoperim neîntrerupt.

Petre Brașoveanu

Bogdan Stihi : „Posada"

„Mulţimea nenumărată a românilor, sus, pe rîpi, alergînd din toate părţile, arunca săgeţi asupra oastei ungureşti care era în fundul văii, pe drum, care însă nici nu ar fi trebuit numit drum, ci mai curînd un fel de corabie, strîmtă, unde, din pricina înghesuiclii, cei mai sprinteni cai şi ostaşi cădeau în luptă"... (Petru de Dusburg, „Cronica pictată de la Viena")

Drum spre POSADA

Drum spre Posada Loviştei, peste dealul Clocoticiului (deal-hotar între Argeş şi Vîlcea), drum peste timp.

Călătorim pe „drumul cel mare" sau „drumul cel vechi" al Ţării Loviştei, singurul care, înainte de construcţia şoselei din defileul Oltului, făcea legătura între Muntenia şi Transilvania. Pe aici, pe „drumul cel vechi" al Loviştei, şi-a înfipt cîndva hotarul „ţara lui Seneslau, voievodul românilor", urmat d eTihomir, tatăl lui Basarab I Întemeietorul, ctitorul Ţării dintre Carpaţi şi Dunăre, ţară a cărei întemeiere, spun izvoarele, s-ar fi decis tot prin aceste locuri. Pe undeva, prin apropiere de Perişanii Loviştei, într-un cleşte de stînci ce sugrumă „drumul cel mare", a fost Posada înfrîngerii lui Carol Robert d'Anjou de către Basarab Întemeietorul, pecetluindu-se acum 656 de ani, în 1330, fiinţa Ţării Româneşti.

Pădure, dragă pădure...

Tot drumul, de la Sălătrucu (ultimul sat al Argeşului) la Perişani (primul sat al Loviştei şi al Vîlcei), peste Clocotici, e doar pădure. Pădure revărsîndu-se cu frunzişuri şi umbre grele peste stîncile drepte, severe şi lunecoase ca un perete, care sugrumă „drumul cel mare" devenit deodată mai mic, îngustîndu-se şi încolăcindu-se în volute strînse, ca o cărare, ca o potecă. Am intrat, trecînd Clocoticiul, în Loviştea, am intrat în „ţara" de munţi şi păduri de sub negura Făgăraşului, care ne primeşte în braţele ei. Pădure la dreapta, la stînga, pădure jos, în prăpăstii, iar sus, pe stînci, coroanele brazilor, înfipte

cu vîrfurile de piramide în cer, fac deasupră-ne un cer verde-ntunecat, parfumat ca o noapte de primăvară, greu ca una de iarnă. N-am mai încercat, pînă acum, senzația de a ne acoperi cu pădurea, proiectînd-o deasupră-ne, desfășurînd-o ca pe un baldachin. Ne uităm în sus — sau în jos, nu mai știm unde — încercînd să găsim o poiană, o spărtură prin care să vedem, totuși, cerul. Țesătura e compactă, numai și numai pădure.

Pădure grea, dar nu sumbră, nu rece, ci încălzită de calde suflări, pădure vie, fremătătoare, pădure în care urechea distinge, printre palele vîntului dimineții, șopot de voci, susure de tălăngi, scrîșnet de fierăstraie, o întreagă mișcare de viață, o întreagă mișcare a muncii și vieții omului. Nu vezi oamenii care, pe-aici, ca pe tot drumul „cel mare", „cel bătrînesc", doboară copaci, ară ogoarele din „arsùri", mînă vite și cai la scaldă sau la păscut, nu vezi nici turmele de mioare ce pasc iarba crudă, saturată de umezeala nopții care abia s-a șters. Le simți, însă, pe toate. E o pădure-junglă, dar o junglă vie, umană; un paradis istoric, am zice. Fiecare palmă de loc, de pădure, de stîncă, de luminiș, de pajiște, de pășune, de țărînă, e cercetată, cultivată și fructificată din vremuri imemorabile, fiecare munte, izvor sau colină au — pus de oamenii ce le-au stăpînit — un nume, de la cele dacice sau romane pînă la cele aluvionare, nu mai puțin fermecătoare și vechi.

Intrăm în fortul natural al unei pîlnii montane, folosită cu geniu arhitectonic de Basarab ca să-și ascundă în eternitate și ca să-și pună în pagina prezentului — și a viitorului — fapta, marea lui faptă, marea zidire a unei țări. Pădurea parcă s-a mai rărit, valea parcă s-a îngustat, bulbucările stîncilor cresc parcă mai înspre cer, grele, pleșuve, pîrjolite și teșite de soare, de ploi, de timp, nefertile și sumbre ca niște cranii de căpetenii ale oștii lui Carol Robert, dezvelite acum, la săpături. Senzația, desigur, e literară (pădure, de fapt, mai e destulă pe-aici !), favorizată de lumina crudă a soarelui munților, ascuțită și tare, răsfrîntă aspru de gresiile stîncilor. E dimineață, devreme, și Loviștea, diminețile, în locurile în care pădurea se subțiază, în „arsùri" sau în pîlnii de munți, se expune soarelui nudă și aspră, fără nici un artificiu decorativ. Ca aici, lîngă Perișani, la vreo doi kilometri de sat, spre cătunul Pripoarelor, loc cu vestigii de castru roman, loc unde, spun istoricii, a fost și Posada.

Iorga sau Giurescu?

Plănuisem această călătorie, cu niște anotimpuri în urmă, în tovărășia eruditului folclorist, profesorul Mihai Pop, unul din harnicii și avizii exploratori ai Loviștei, și a istoricului Constantin C. Giurescu, cel care, cîndva, ca și Iorga, crezuse că Posada marii victorii a Basarabului nu fusese aici, ci în altă parte, undeva, pe drumul de miazănoapte al Cîmpulungului, între Rucăr și Bran sau în zona Brașovului. Ulterior, adoptînd argumentele lui Gr. Tocilescu, istoricul fixase Posada aici, în Loviștea. Această decizie fusese fructul unor deducții construite, desigur, pe un eșafod de fapte, de documente, pledind, dacă nu chiar enciclopedic, totuși logic [1], pentru „Posada Loviștei", nu a Rucărului sau Branului. O călătorie cu avionul, în companía unor militari, specialiști strategi, soldată cu obținerea unor relevee care au scos din adîncul țărînei, al memoriei locului, tocmai datele bătăliei de la Posada, coincizînd perfect cu izvoarele epocii, întărise convingerea lui C.C. Giurescu, ce, în discuțiile ulterioare pe tema localizării Posadei, persecutase argumentul advers, iorghian, pînă la anulare, folosind întregul tir al erudiției și al logicii, percutat de un mare temperament. Dar de călcat Posada cu pasul, de cercetat locul, C.C. Giurescu n-o făcuse niciodată. Profesorul Mihai Pop îl incitase s-o facă, istoricul acceptase, poate ca să-și spulbere și ultimele rezerve [2]; mi se făcuse onoarea să fiu cooptat, ca reporter, deci cronicar, în această ilustră tovărășie, în acest frisonant excurs peste timp, dar boala, apoi moartea lui C.C. Giurescu, au retezat un plan ce, poate, ar fi adus surprize.

Coborîm din mașină în valea Posadei, între stîncile grele, sub soarele care arde. Un

Solul lui Basarab oferind pace lui Carol Robert. Anul 1330.

defileu cît o strungă, cît să treacă o turmă de oi, cu cîinii străjeri pe lături, un loc pe care numai imaginația îl face copleșitor, altminteri un defileu-miniatură [3], dintr-o țară-miniatură, parte din țara cea mare a Basarabului, pe care o înviem din adînc, din istorie, din legendă, apelînd, pe lîngă vechile texte, chiar la niște miniaturi.

Excursie pe un evantai de imagini

Din cele 300 de miniaturi ce ornează „Cronicon pictum Vindobonensis" („Cronica pictată de la Viena"), cu celebru-i capitol dedicat bătăliei de la Posada, ne interesează doar trei [4], ce încercuie cu rigoare, dar și cu vervă, cu culori delicate, scumpe, în gustul epocii și al curții de la Viena, momentele-cheie ale strălucitei victorii care avea să consacre independența țării de la Dunăre și Carpați. Iată-l, în prima miniatură, pe solul lui Basarab („voievodul nostru transalpin", cum îl numeau documentele cancelariei regale ungare), ce, amenințat de Carol Robert cu pierderea sceptrului, poate chiar a țării, trimite, prin sol, o ofertă de pace, respinsă semeț de angevinul prost sfătuit. Atitudinea omului care aduce scrisoarea e respectuoasă, plină de deferență, dar, în același timp, bărbătească, demnă, reprimînd parcă o încordare, un zvîcnet al ființei, sugerînd puterea ofensivă a unui tînăr stat, a unui neam de oameni decişi să nu accepte încovoierea, necum risipirea prin vînturi. A doua și a treia miniatură ne aruncă în plină Posadă, cu români în sarici, bărboși, cu căciuli țurcane, prăvălind de sus, de pe stînci, bolovani și săgeți asupra dușmanilor, cu regele ungur fugind îngrozit, în haine împrumutate, ca să înșele destinul, ca să scape de moarte, cu cavalerul ce-i îmbrăcase veșmintele și însemnele căzut la pămînt, zdrobit de pietre, totul într-un „halo", într-o fierbere, ai zice, a culorilor, ce par a sparge răceala miniaturii, strigînd, umplînd cerul de vuiet. Va fi fost, desigur, o prea plină de vuiet această luptă în care oșteni, pe lîngă români, au fost și munții, desferecîndu-și pietrele ca să-i pedepsească pe cei ce le năpădiseră vatra, vor fi curs, desigur, rîuri de sînge, vor fi căzut asupra dușmanilor, pe lîngă avalanșe de stînci și nori de săgeți, și ereți, ce vor fi fost cu siguranță în această „țară a vînătorii" care e Loviștea, vor fi zburat metalic de pe mănușa de zale a prințului Basarab, pînă s-au făcut fluturi decorativi de argint, topiți în zări, fiindcă prim-planul scenelor e ocupat de tumultul luptelor.

Basarab, în aceste miniaturi, nu se vede. El nu se vede, el, ca orice mare învingător, s-a retras îndărătul victoriei, despuindu-se de aura meritului ca să încununeze cu ea fruntea celui în drept, a poporului. El, ca orice mare întemeietor sau ctitor, s-a retras îndărătul operei, al ctitoriei, lăsînd victoria, ctitoria sau opera să vorbească doar ele.

Astăzi, strunga Posadei e un cătun, pe-aici sînt case, valea, rămasă pustie cîteva veacuri, s-a populat după 1600. De pe prispe mă privesc femei cu obrazul ascuns în basmale negre, ici-colo mă latră cîte un dulău flocos. O casă frumoasă, mare, cu prispă înaltă, pusă pe temelie de bolovani, ca o fortăreață, veghează intrarea Posadei, cînd vii dinspre inima Perișanilor. Pare un turn străjer, semețit peste bolovanii ciclopici ai văii Băiașului. Nici un zgomot, nici o mișcare. Poarta e zăvorîtă. Dau ocol alcătuirii masive de trunchiuri și acareturi, bat, nu pot intra. Înăuntru, în curtea în care se află casa, sînt, poate, doar oile, dar și cîinii. „Stăpîne, stăpîne, / Mai cheamă și-un cîne"... Una din casele Mioriței ? Sîntem și-aici tot pe tărîmul legendei.

Jos, la picioare, Băiașul. Rîu minuscul, nu mai mare ca un izvor, dar teribil la revărsări. Tot țărmul e plin de pietroaie, de bolovani uriași, smulși de ape în năbădăile primăverilor. Rîul, vînturile, zăpezile, ploile, întreaga lucrare a vremii, a întîmplărilor, a catastrofelor, a istoriei au modificat, desigur, în șase sute de ani, relieful, între Posada veacului al XIV-lea și cea de acum nu mai e, poate, decît o vagă asemănare. Valea, ca orice vale, a fost cîndva ca un „V", pe urmă s-a îndulcit, s-a rotunjit, a devenit ca un fel de „U", și, ajutat de Băiaș, timpul geologic,

pe-aici pare a-şi continua lucrarea, şi încă febril, astfel încît, peste alţi şase sute de ani, nu vom mai întreţine relaţii cu imaginea vechii Posade decît prin mijlocirea documentului de arhivă, a miniaturilor din „Cronicon pictum", a textului lui Petru de Dusburg.

Pămînt de fier, pămînt de sînge

Urcăm pe versantul din dreapta văii, pe „Rîpile roşii", ca să luăm, de sus, imaginea, cîtă mai e, a Posadei ce va fi fost cîndva. O plantaţie tînără de salcîmi, răsădiţi acum cîţiva ani, ca să oprească eroziunea solului, ne ocroteşte drumul, ca un suiş ritual spre trepte de azur. Dincolo de plantaţie, pămîntul stîncos e roşu :„Rîpile roşii". Pămînt bogat în oxizi de fier, dar legenda, care urmează alt curs, diferit de cel al geologiei, îl vrea roşu de sînge, de sîngele acelei Posade ce-a sigilat cu culoarea lui, după ce Carol Robert îşi pierduse pe-aici împărătescul sigiliu (fapt autentic, relatat de Petru de Dusburg), pagina sacră a libertăţii ţării românilor.

„...Ci ostaşii regelui erau cu toţii prinşi — scrie Petru de Dusburg — ca nişte peşti în vîrşă sau în mreajă. Au căzut tineri şi bătrîni, principi şi nobili, fără nici o deosebire. Căci această tristă întîmplare a ţinut mult, din ziua a şasea a săptămînii pînă în ziua a doua a săptămînii viitoare, în care zile ostaşii aleşi aşa se izbeau unii de alţii, precum în leagăn se leagănă şi se scutură pruncii sau ca nişte trestii bătute de vînt." Sub vîntul rece al dimineţii, ce dă foşnet metalic frunzelor crude ale salcîmilor, am ajuns sus, pe culmea versantului. Valea se vede bine, paşnică, însorită, pustie, pe drumul din fundul ei nici ţipenie, tumultuosul Băiaş pare o dungă palidă de lumină, îngheţată ca într-o miniatură ; nimic nu clinteşte, „trupurile tuturor, atît ale feţelor bisericeşti, cît şi ale nobililor laici, acolo, pe locul luptei, aşteaptă timpul învierii de apoi" ; tînguirea „Cronicii pictate" se pierde sub vînt, se pierde în peisaj, devine, ca şi peisajul, miniatură. Pămîntul, în jur, e miniatură, pictat cu roşu între verdele plantaţiei tinere şi albastrul intens, ultramarin al cerului (sînt chiar culori din „Cronicon pictum" !) ; stîncile, clădite ciorchine printre copaci, sînt îngrămădiri detritice în care intră marne, oxizi de fier, material eterogen, ca într-o pulpă de fructe de diferite culori. Sînt munţi fragili, munţi de miniatură, pe care apele îi pot ferestrui cu uşurinţă, în care un izvor ca Băiaşul poate produce spectaculoase chei, lăsîndu-i într-un echilibru precar încît ţi-ar fi frică să spargi de pereţii stîncoşi un ou, ca nu cumva să provoci, imprudent, nişte avalanşe, la fel ca şi cele de demult. „Uciderea cea mai cumplită căci a căzut mulţime de ostaşi, principi şi nobili, şi numărul lor nu se poate socoti — a fost în ziua a şasea... Nici cei mai de aproape ai lor nu putură să-i găsească pe iubiţii lor

Facsimil necolorat. Cron. pict. Wind. Fila 41

ca să-i îngroape". Dacă ai picura, de sus, un strop de acid, munţii aceştia ar face efervescenţă, slobozind bule dulci, ca din cristale de zahăr, spre cerul curat ca un fund de pahar. Nu-i o metaforă, cîndva aşa s-a şi întîmplat, numai că bulele n-au fost dulci, ci, zic istoricii, acre, acre precum oţetul, ceea ce iarăşi nu-i metaforă. Ca şi romanii, cu multe veacuri în urmă, cînd au desferecat rocile văii Oltului ca să-şi taie drum, ostaşii lui Basarab au picurat pe munţii aceştia oţet, vărsat din gigantice chiupuri de piatră friabilă, care a sfîrîit, s-a topit, s-a rupt şi, legată de funii, a aşteptat, aici, sus, pe creste, intrarea în cleştele văii a hoardelor de năvălitori, ca să se reverse asupră-le odată cu miile de săgeţi slobozite din arcuri „ca nişte stropi de ploaie torenţială", pustiitoare, fierbinte, acidă, vărsată din „paharul morţii crîncene", care nu i-a cruţat decît pe prinşi. „Şi românii au dus mulţi prinşi cu sine, atît răniţi, cît şi nevătămaţi, şi au luat foarte multe arme şi hainele preţioase ale tuturor celor căzuţi ; şi bani în aur şi în argint şi vase preţioase şi cingători de sabie şi multe pungi cu groşiţe late şi mulţi cai cu şei şi frîie, ce toate le-au luat şi le-au dus la Basarab voievod. Iar regele (Carol Robert, n.n.) şi-a schimbat însemnele armelor sale, cu care a îmbrăcat pe Desev, fiul lui Dionisie, pe care, crezîndu-l a fi însuşi regele, românii cu cruzime l-au omorît. Şi regele abia a scăpat cu cîţiva inşi".

Epilog sub tobele ploii

De aici, de sus, se vede, dincolo de Posada, Loviştea, o mare parte a ei, cu sate albe, sticlind prin aburul verde al codrilor ca nişte puncte într-o Cale Lactee. Loviştea legată undeva, peste zări, unde ochiul nu mai pătrunde, de piscurile cu căciuli de nea ale Făgăraşului, muntele peste care a venit Carol Robert, vrînd să ia în picioarele cailor nişte stînci, nişte oameni, nişte temelii, nişte neclintiri.

(Dar oare, într-adevăr, chiar pe-aici a venit Carol Robert ? În casa cu prispă înaltă de la intrarea Posadei, în casa tăcută, pusă pe talpă de bolovani, despre care am pomenit mai sus, trăieşte un bătrîn, învăţătorul Dodică

Dezastrul armatei ungurești. Fuga lui Carol Robert (1330)

Constantinescu, scormonitor de decenii al istoriei locului, unicul om din Loviștea care pretinde (așa zic loviștenii : „pretinde“ !) că Posada n-ar fi aici, ci pe plaiul cîmpulungean dintre Bran și Rucăr. „Bine, tovarășe învățător, i-am zis — căci, înainte de-a părăsi Perișanii, l-am căutat, l-am găsit acasă —, bine, dar Constantin C. Giurescu“... M-a oprit, sancționînd profesoral cu indexul — un index care era, de fapt, al lui Nicolae Iorga — un prea pripit partizanat, întrebîndu-mă sec : „Și dovezile ? Unde-s dovezile ?“ „Dar dv. aveți dovezi că Posada n-a fost aici ?“ „N-am încă. Dar poate că voi avea“. „Cunoașteți însemnările lui Matej Strykowki ?“ Da, bătrînul învățător auzise de ele, și, citîndu-l pe istoricul polonez, călător pe la noi în veacul al XVI-lea, cel care zice că Posada victoriei lui Basarab se află la două zile de drum cu caleașca, cînd pleci din burgul Sibiului, am încercat să-l conving, după ce însumi mă convinsesem, că doar aici, în Loviștea, s-ar putea aplica, cu exactitate, socoteala istoricului. Nu eram primul, evident, care i-o spuneam, nici primul pe care bătrînul învățător l-a ascultat cu politețe, dar fără să se lase clintit din credința lui. Am notat această întîlnire cu bătrînul învățător din Perișani pentru insolitul ei, părîndu-mi o maliție sau o ironie a timpului ca tocmai un om din Loviștea să alunge Posada din „țara“ lui. „Ași ! — mi-a spus, ulterior, un localnic, perișan din tată-n fiu — nu vă luați după dom' Dodică, dînsul zice ce zice fiindcă nu-i loviștean, e venetic, e venit din Argeș“. Deci problema localizării Posadei, încurcată între partizanate locale, rămîne deschisă. Cu o deschidere, totuși, după cum covîrșitoare dovezi o atestă [5], spre Loviștea...

...Fulgerată, din nou, de istorie, ca de un paloș, care sparge cadrul suav al miniaturii, Țara Loviștei își dilată iarăși dimensiunile, și le sporește, totul devine, deodată, vast, grandios, fără țărmuri și fără margini, ceva atrage parcă în sus reliefurile, ca un magnet ; „țara“ de munți și pășuni se confundă cu cerul, este cît cerul, cuprinsă-n volute și bucle de nori mișcători care dau peisajului un balans ca de valuri de mare, o ritmare în registre diferite, pe necuprinse întinderi, a motivelor ce urcă mereu, tinzînd spre înalturi. Arbori străvechi, seculari, și salcîmi tineri, abia plantați, poposiți între volute și goluri, preiau în invers jocul de linii, cu deschiderea ca de aripi a crengilor, atrăgînd și mai sus reliefurile, într-o țară amețitor de înaltă, amețitor de netărmurită. Sîntem la Posada, la intrarea în Loviștea, la triumfala poartă a vechii „țări“, la triumfala poartă a Țării Românești, și aștept ceva, un eveniment, care să pună semn falnic acestei intrări. Este chiar tranziția luminii. Este violentă, fulgerătoare, ca și o lovitură de paloș care ți-ar despărți capul de trup. Cerul dispare într-o clipită, o umbră densă, ca de pădure, mă soarbe în vîrtejele ei frunzoase, sclipește un zigzag de foc, se-aude un bubuit, apoi altul, cerul cîntă cu toate tobele, e furtună, vine ploaia de primăvară.

Sub ploaia care acoperă totul, „torențială“ ca și în paginile lui de Dusburg, tabloul s-a șters, Posada a dispărut, s-a ascuns, s-au rătăcit toate cărările istoriei, toate urmele, toate semnele pe care, cu-atîta grijă, le pusesem mai înainte, ca să pot recompune, cu ajutorul lor, un loc, o epocă.

Cobor în vale, ud pînă la piele și, pe șosea, pe aceeași șosea care sub soare era pustie, iată un om, un bărbat între două vîrste, cu capul gol, cu apa șiroindu-i pe obraji, cu haina de dimie neagră desfăcută, ca ploaia să-i bată și pieptul, vesel nevoie mare, ca și cum ar fi găsit, aruncată de spumegarea Băiașului peste maluri, vreo comoară de-a Basarabului. Rîde la mine cu toată gura :

— Ei, tovarășu', vezi ce ploaie ?

Plouă bogat peste Țara Loviștei. O să fie — zic semnele — un an bun.

Ilie Purcaru

---

1) „De la «castelul Argeș», unde știm sigur că armata ungară ajunsese, drumul cel mai scurt nu era prin Cîmpulung, Bran și Brașov, ci prin Loviștea și apoi pe valea Oltului, spre Sibiu. E mai probabil deci ca lupta să fi avut loc pe aici, așadar între Curtea de Argeș și Sibiu, poate prin Loviștea, între Sălătruc și Perișani“ (Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu : „Istoria românilor“, vol. 1, Editura științifică și enciclopedică, București, 1975).

2) Tot Constantin și Dinu C. Giurescu, în „Istoria...“ citată, după ce zic că Posada marilor bătălii de la 1330 a fost „poate (subl. ns.) prin Loviștea“, lîngă Perișani : „Un răspuns sigur nu vom avea decît după ce se vor face cercetări amănunțite pe teren și săpături arheologice pe cele două trasee“. (Loviștea și Bran-Rucăr, n.n.)

3) Andrei Pandrea, într-o foarte interesantă carte intitulată „Medic la Boisoara“ (jurnalul unui stagiu de doi ani, ca tînăr medic în Țara Loviștei, E.P.L., 1967), măsoară astfel, cu pasul, locul : „Defileul nostru este orientat aproximativ est-vest și are o lungime de circa 2 050 de pași de-ai mei (am pasul de 1,01 m), lățimea minimă fiind de 7 pași și cea maximă de 30—50 de pași. Din aceștia, circa 180 de pași spre Perișani și cam 140 de pași spre Surdoiu, deci în total cam 320 de pași, reprezintă porțiunea drumului din regiunea cea mai largă a defileului. Cheia cea mai îngustă se desfășoară pe o lungime de circa 1 730 de pași. Latura drumului dinspre apa Băiașului este peste tot foarte abruptă. Coasta Bratii, Piatra Șanțului și Muchea Perișanilor, care mărginesc drumul, au înclinații atît de mari, încît nu pot fi escaladate. Dincolo de apa Băiașului, pe malul stîng, clinele terminale ale Priboiesei, cu Rîpele ei Roșii, urmate de Cozia, au pantele terenului tot prăvălite, dar mai accesibile. Stării actuale a drumului îi pot fi aduse unele corective ipotetice, legate de unele posibile modificări pe care le va fi suferit acesta în decursul timpului. În mare însă, topografia va fi rămas, în aspectele ei esențiale, aceeași“.

4) Dar înainte de ele, de miniaturile-document ale „Cronicii pictate de la Viena“, trebuie să alungăm, să epurăm din memorie o imagine, de fapt tot o miniatură, o grațioasă și gratuită legendă, pictată cu cuvinte, pe marginea unui adevăr care lipsește. După tradiția literară, păstrată în cronica cea mai veche a Țării Românești, această Țară Românească s-ar fi întemeiat printr-o descălecare din Făgăraș, de unde ar fi venit „Negru Vodă“ (Basarab I Întemeietorul ?), ocupînd pămînturile dintre Dunăre și Carpați, ctitorind orașe, biserici și curți domnești. Legendei i-au dat credit destui istorici, înrîuriți, desigur, și de povestea întemeierii Moldovei. Astăzi, spun majoritatea istoricilor, se știe că întemeierea Munteniei se datorează nu „descălecătorilor“, ci „reunirii sub o singură stăpînire, românească, a diferitelor formațiuni politice, cnezate și voievodate, din dreapta și din stînga Oltului. Ea nu s-a făcut dintr-o dată într-un singur an, ci a cerut mai multe decenii. A fost precedată de încercarea neizbutită, a lui Litovoi și Bărbat, și a fost încoronată de strălucita biruință de la Posada a lui Basarab cel Mare, Întemeietorul“ (C. C. și D. C. Giurescu, op. cit.). Și totuși...

Și totuși, în ultimul timp, o seamă de cercetători afirmă, bazați pe probe nu o dată tulburătoare, că Negru Vodă a existat, ceea ce împinge întemeierea Țării Românești cu un veac mai în urmă !

5) Autorul acestor rînduri, ca vîlcean, înclină, desigur, spre Posada Loviștei... (Așa cum înclină, dealtfel, evasimajoritatea cercetătorilor, vîlceni sau nu !)

Poeme de Nicolae Dan Fruntelată

Stea australă

Eu am plecat în Indii
spune-le prietenilor, spune-le vecinilor
cînd vor întreba ce fac, ce facem –
el, cum îl știți, se teme de iarnă,
la nașterea lui o stea australă urca
a plecat s-o găsească, s-a mutat mai la sud
dacă vă e dor căutați-l în inima mea
Umbră pe-un țărm de ocean, în nisipul fierbinte
își îngroapă urmele, scoica unui cuvînt
îl rănește de moarte
nu-l tulburați, o liniște grea
ca o corabie abandonată
îl duce departe
S-ar putea să fie acolo
într-o pădure de palmieri
s-ar putea să-l fi visat, s-ar putea
să fi fost niciodată sau ieri
Lăsați-l dar, pe țărmul poemului
căutați-l în lacrima mea
singurul dor ce mai poate să-l doară
la nașterea lui, o stea australă urca.

Mori de vînt

Dona Isabel, dona Dolores
lumini pictate pe zidul dinspre răsărit
al morilor de vînt
acolo în indepărtata
trufașa, neînțeleasa
veche Spanie
Bărbați plecați cu miile de ani
să cucerească iar cîte-un pămînt
și ele singure, uitînd de dor
se macină în morile de vînt
Dona Isabel, dona Dolores
lumini pe zidul dinspre răsărit
niște ochi bolnavi de așteptare
din care și speranța a fugit.

Memorie

Babilonul, Roma, Danemarca
miros a moarte
prințe, învață-mă să uit
cărțile lor disperate
lansîndu-și semnalele ca niște
planete în derivă
e frig, e dimineață, e seară
lumea are grijile ei
foamea, neliniștea, teama
aurul, argintul, arama
unul într-altul ne strîngem
împreună respirînd, respirîndu-ne
și ce chef uriaș am să întorc
măcar o clipă, acolo, departe
unde-au fulgerat toate întrebările
unde s-au spus toate cuvintele
Babilonul, Roma, Danemarca
miros a moarte

Lacrima

Astăvi voi privi marea
pînă la durere, pînă la liniște
pînă la uitarea de sine
ca pe singura speranță o voi privi
ca pe singurul drum către Roma
voi simți neliniștea ei urcîndu-mi în trup
va fi iarnă și vară
va trece veacul apoi
legănătoare iluzie
seara abia, auzi-voi vîntul zadarnic
rostindu-i numele :

sunt lacrima rerum
lacrima rerum

O INSULĂ «ÎNȚESATĂ» CU VESTIGII ȘI MISTERE

n anul 1492, pe vremea cînd Cristofor Columb cunoștea extazul primului european ce zărise vreodată țărmurile Noilor Indii, pe lutul în formă de inimă de la confluența celor șase „cozi" ale lacului Snagov, locuitorii plănuiau înălțarea pe temeliile vechiului lăcaș, slăbit de seismul din 1476, a unor edificii noi, gîndite cu și mai multă imaginație și măiestrie. Mărginit de falnice păduri seculare, ostrovul adunase și cernuse de-a lungul sutelor de ani atîtea fapte crunte încît se putea spune că istoria lor întrecea, cu prisosință, întîmplările năprasnice din multe bastioane, castele, și turnuri ale Londrei, și ale Parisului.

Între 1518—1520, Neagoe Basarab desăvîrșește construcțiile începute la sfîrșitul secolului trecut, lucrătorii și slujitorii săi lăsînd neatinse tainițele și criptele din ovalul format de temeliile zidurilor, cu grosimi de peste un metru, ale anterioarelor edificii. Au rămas astfel nepătrunse tainele păstrate în mormintele cu sicrie din bîrne masive. În ele, printre aurării, s-a descoperit, în 1933, un inel pe care era gravată o veche stemă a Țării Românești, semn că inelul înconjurase degetul domnesc, neantizat de trecerea timpului, al unui voievod. S-a aflat, de asemeni, o criptă tainică în care se găsea mormîntul unui cavaler care purta un inel de aur ascuns în faldurile îmbrăcămintei, în dreptul inimii, cum arată Dinu Rosetti. Cavalerul ținea între ceea ce fuseseră degetele o coroniță cu pietre din granat implantate pe foi de aur. Identitatea acestui cavaler l-a frămîntat pe venerabilul istoric vreme de 40 de ani. În anul 1973, după îndelungate cercetări, Dinu Rosetti demonstrează că mormîntul păstrează rămășițele pămîntești ale neînfricatului Domn Vlad Țepeș, fiul lui Vlad Vodă Dracul și nepotul marelui Domn al Țării care a fost Mircea cel Bătrîn.

Dacă dovezile aduse de către experimentatul arheolog vor fi sprijinite și de alte descoperiri, atunci observațiile și deducțiile acestuia deschid o pagină nouă, palpitantă și nebănuită, despre viața aprigului Țepeș. Inelul și coronița, ultima dovedită a fi un premiu de turnir, ilustrează o sensebilitate și un spirit romantic ce tind să atenueze asprimea trăsăturilor din unele cronici medievale. Dinu Rosetti spunea în această privință: „Ascuns sub un fald al hainei în partea stîngă a pieptului, prins într-o cheutoare de mătase (s-a găsit, n.a.), un inel feminin de aur, cu piatra descompusă. Să fi fost acesta mormîntul lui Țepeș, cavaler vulnerat într-un secol de cruzime prin săgeata sentimentală a unei doamne sau domnițe ?..."

Dar dacă de la construcțiile ridicate prin porunca lui Neagoe s-a scurs aproape o jumătate de mileniu, atunci cînd au fost edificate pe insulă așa-numitele „înălțări anterioare" ? Și cînd au fost ele consolidate drept cetate ? Și cît de profunde erau atributele de cetate? Și care au fost faptele de arme de aici, de pe insulă sau din jurul ei ?...

Primul lăcaș insular a fost ridicat în vremuri cînd nici măcar străbunicul lui Cristofor Columb nu-și imagina că numele (stră)nepotului său o să intre triumfal în istorie. Să fi fost prin 1380, poate prin 1350, poate și mai de mult, deoarece săpăturile arheologice conduse în 1933 de către Dinu V. Rosetti s-au concentrat pe un crimpei de întindere redusă, nedezvăluind în consecință decît o parte a vestigiilor. Și totuși despre primele lăcașuri se știe cu precizie că ființau înaintea anului 1400. Cel puțin două hrisoave de danie concurează întru autentificarea acestei opinii. Primul este dat de diecii lui Mircea cel Bătrîn și datat între 1408 și 1418. Prin el, Domnul „...cu a sa bunăvoință cu inima curată și luminată" întărește unui slujitor, satul Ciulnița de pe Buzău care anterior fusese dăruit, de către un frate al Domnitorului lăcașurilor insulare ale „domniii mele de la Snagov". Dar cum în mod obișnuit o danie nu-și schimbă primitorul doar în cîțiva ani, cum pentru construirea lăcașurilor a fost necesară ridicarea unui pod, o reală „organizare de șantier", se poate presupune că edificiile existau anterior anilor 1400. Dar într-un hrisov emis la 7 octombrie 1428 de cancelaria Voievodului Dan al II-lea se notifica: „Eu... Dan Voievod... cu bună vrere domniii mele și cu curată și luminată inimă a domniii mele și aprinzîndu-se cu dragoste... (de lăcașurile)... care iaste Snagov... (mi-am adus) aminte domniia me de dăruiri ce au dăruit părintele domniii mele, ...cu bună dragoste și cu dorire am dăruit cu bălțile și cu toate locurile și satele: Frînghișești... și Turbații...". Din hrisov rezultă că Dan I, tatăl lui Dan al II-lea, oferea lăcașurile ostrovului care erau, probabil, de mult înălțate. Ori Dan I, cum arată una dintre cronicile traduse de cronograful lui Mihail Moxa a fost „...ucis «în luptă la fruntariile țării n.a.»... în anul 6902 (1393) luna septembrie 23". P. P. Panaitescu datează drept 1386 anul conflictului, ceea ce dovedește, prin prisma hrisovului lui Dan al II-lea, că lăcașurile insulare existau chiar înainte de anul 1380.

Investigațiile arheologice au scos la lumină monede din vremea lui Vladislav I — Vlaicu — (1364—1377) așezate în mormintele unor persoane de rang. Știindu-se că tradiția pretindea ca bănuții să fie din cei aflați în circulație, momentul ridicării primelor lăcașuri insulare coboară înainte de anul 1370.

Spre aceeași opinie se îndreaptă părerile multor istorici. „După părerea noastră, artă C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, și la Snagov a fost o mînăstire, mult mai veche decît aceea ce se constată pe vremea lui Mircea cel Bătrîn și pe care nu acesta a ridicat-o".

Hrisoavele amintite „se concurează" deoarece dacă Mircea cel Bătrîn consideră lăcașurile ale Domniei sale, Dan al II-lea, din partida adversă, le consideră întărite cu danii de către Dan I, fratele mai mare și vitreg al lui Mircea. Documentele sînt emise de voievozi aparținînd celor două ramuri descendente din Radu Vodă, numit și Radu Negru, mlădițe care, după ce unul dintre fiii lui Mircea, Vlad Vodă, a fost investit cu ordinul Dragonului, au intrat în istorie drept familiile învrăjbite: Drăculeștii și Dăneștii.

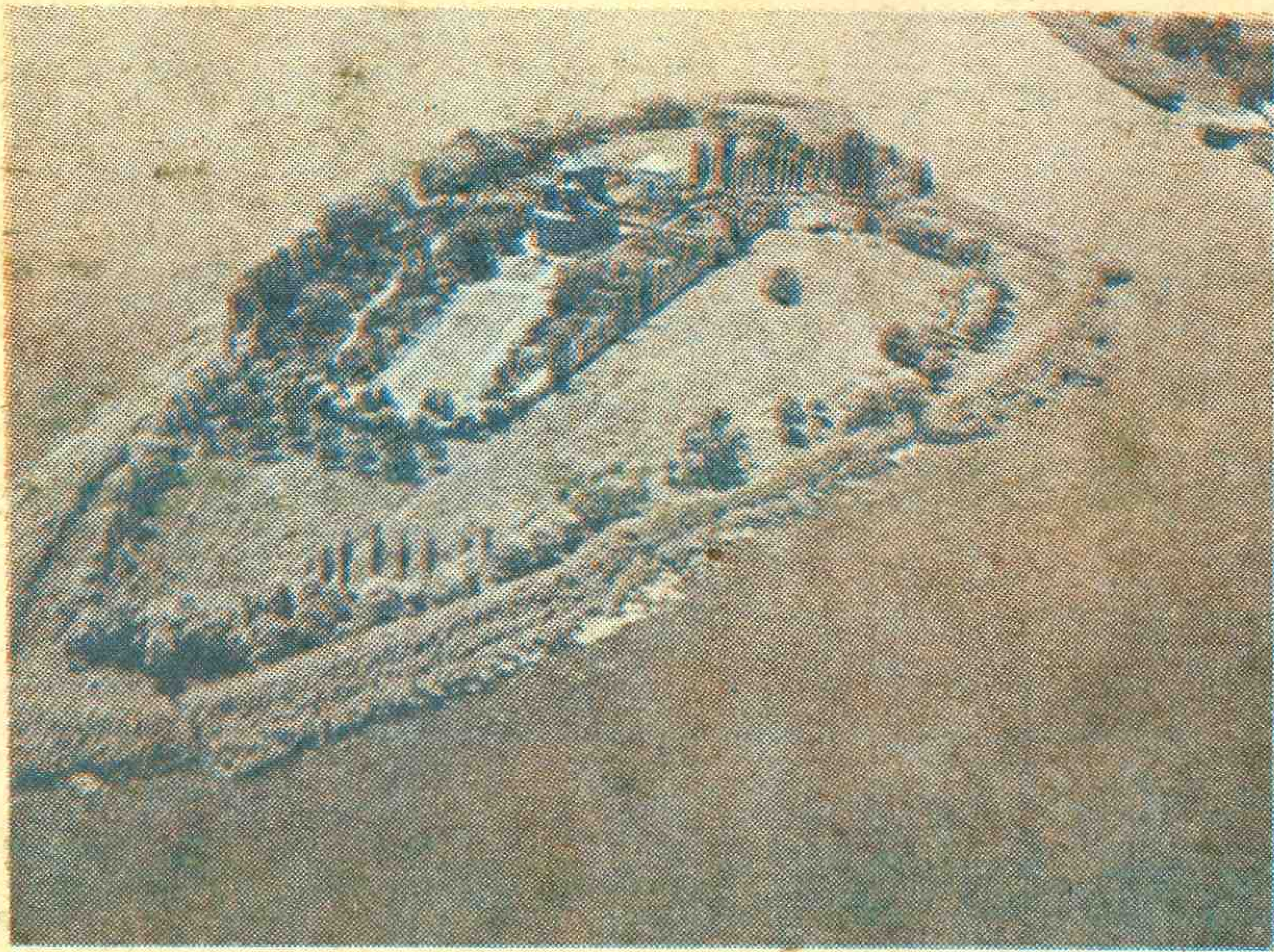
Luptele dintre cele două familii, de altfel înrudite, din căsătoria lui Radu Vodă cu Ana născîndu-se Dan I, iar din cea de a doua, cea cu Calinichia, Mircea, au fost teribile. Un nesățios spirit de răzbunare a făcut ca sîngele să se verse zeci de ani, generații de generații. Cîteva din tragediile acestea s-au desfășurat și în ostrovul de la Snagov. Iată unul dintre episoade: Vlad Țepeș, după ce îl face prizonier pe Dan al II-lea, îl pune pe acesta să-și sape singur mormîntul; poruncește să i se facă de viu slujba morților, apoi să fie ucis prin tăiere.

Aprigul Vodă Țepeș și-a legat numele prin numeroase fire, văzute și nevăzute, de Snagov. El a hotărît și împlinit încă din 1457 fortificarea construcțiilor insulare pe care le-a dotat cu un turn înalt de observație, un pod incendiabil, zidurile de apărare au fost întărite cu contraforți. O atenție specială pare a fi fost acordată tainițelor subterane, tunelurilor și închisorii.

Despre misterioasele hrube ilustrul istoriograf G. I. Ionescu-Gion scria: „Pînă și tainițele de la Herăști, adică ascunzătorile, sînt făcute cu mare și neasemuit meșteșug, meșteșug totuși, adăugăm noi, nu atît de mare ca acela cu care erau făcute trapele de la mănăstirea Snagovului, poate de Vlad Dracul, după modelul trapelor văzute de el la cetatea imperială a Nürnbergului în 1431".

Paleta numismatică scoasă la lumină pe insulă este vastă. Ea include relicve monetare ce vin încă din secolul II î.e.n., apoi patru dinari bătuți în Roma anilor 69—42 î.e.n., mărturisind că pe insulă și-au plimbat pașii înaintași din urmă cu peste 2000 de ani. Alte vestigii descoperite în ostrov corespund anilor 1800 î.e.n. Dar există semnul că insula a fost locuită chiar în urmă cu 4000 de ani.

S-au mai descoperit aici monede bizantine, apoi cîțiva dintre primii bani bătuți în Țara Românească (între 1364—1377), monede gravate mai tîrziu de meșterii lui Mircea cel Bătrîn, monede străine și bani... falși „procesați" tot pe insulă, poate pe la anul 1650. Ultimii au fost emiși într-o tainică bănărie tot pe insulă. În decursul anilor pe ostrov au existat ateliere, pentru felurite meșteșuguri. Aici au fost lucrate multe și uneori ciudate obiecte între care și corpuri din ceramică pentru sonorizarea incintelor, dovedind, că pe insulă, în mod surprinzător, se efectuau „cercetări" de acustica încăperilor încă dinaintea anului 1400. Pe micul ostrov unde, fiecare palmă de pămînt poate depăna o întreagă

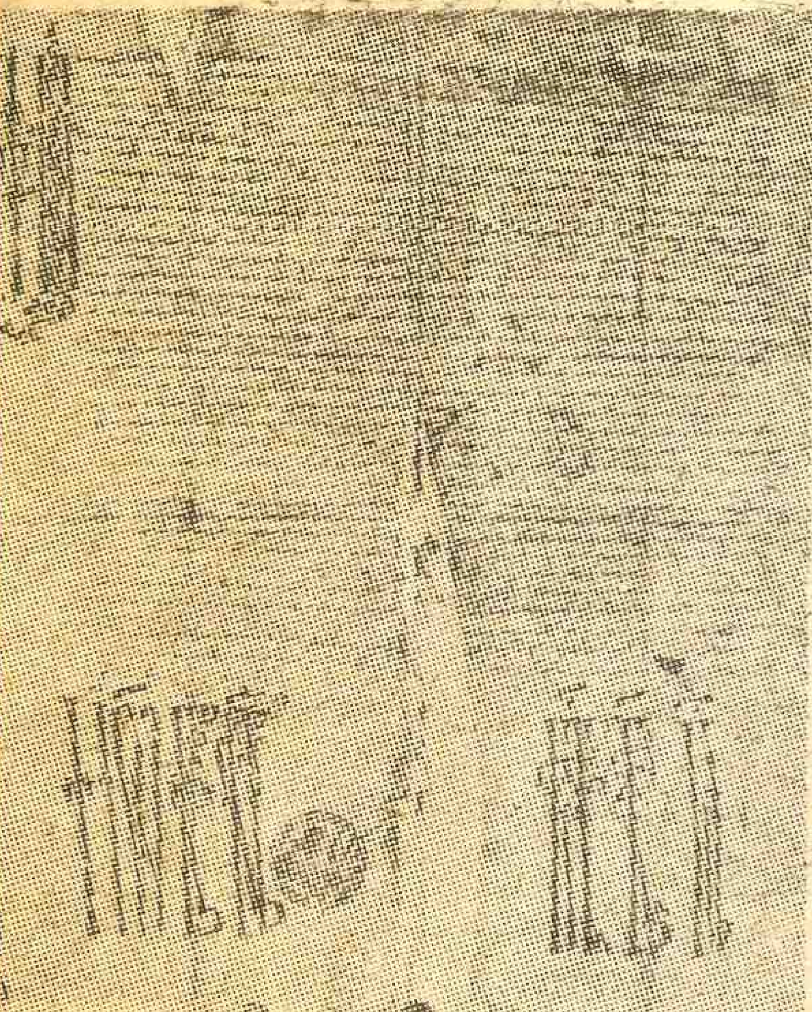
În formă de inimă, insula Snagovului relevă în această fotografie aeriană cîteva din „elementele" care au făcut-o celebră. Se observă, de pildă, conturul fostelor ziduri ale cetății, al incintei închisorii precum și drumul spre podul incendiat de eteriștii retrași de pe insulă în 1821. Turnul de observație al clopotniței a fost redus cu mai mult de un etaj după stricăciunile provocate de cutremurul din 1940. După unele legende, undeva, în jurul acestui turn s-ar afla comorile lui Țepeș.

Ușa de stejar sculptat de la edificiul ctitorit în 1453 în partea de Sud a insulei (față de lăcașul central). După dispariția construcției în apele lacului, ușa a plutit o vreme pînă la Turbați. A fost scoasă din apă și păstrată în acest sat începind cu anul 1805. De aici a fost adusă la Muzeul de artă din București. În afara valorii artistice, ușa sculptată se constituie ca o primă autentificare (după înscrisurile de pe ea) a existenței, încă în urmă cu un mileniu, a unei comunități pe insula Snagov. (Fotografie după un desen al lui H. Trenk apărut în „Revista română" din 1861)

istorie, s-au mai produs țesături, splendide giuvaericale, odoare de preț, vinuri, miere, indulgențe pentru „specula iertării păcatelor“ (George Mandrea), miniaturi, sculpturi, picturi, podoabe arhitecturale, covoare, medalioane, litere de tiparniță, gherghefuri, broderii, măiestre cărți in limbile română, greacă, slavă și arabă, butii și cufere pentru dosirea comorilor, ...sfaturi ...unele cuprinse în cartea de poveţe, a lui Antim Ivireanu — și cite altele..., fără a se putea omite fierăria pentru priponirea captivilor, instalațiile de tortură și sculele pentru cazne, acestea din urmă, însă, cum spun legendele, aduse din import în contrapartida unor grele pungi cu galbeni.

Ultimele obiecte sint legate de faptul că insula a funcționat de-a lungul unei bune jumătăți de mileniu și drept loc de suplicii sîngeroase și gazdă a unor crîncene imprizonierări. „...Țepeș ...înălțase la Snagov (arată Odobescu n.a.), în clădirile dinspre miază-zi, un fel de cameră de tortură din care osînditul, după ce suferise caznele impuse cu fier și foc, era azvîrlit, prin mijlocul unui scripete sau unei baliste, în adîncul iazului“, iar G. I. Ionescu-Gion, Bilciurescu și Dianu, aminteau, înainte de 1900, că pe insulă s-ar fi aflat o cameră de suplicii cu podea rabatabilă ce-și răsturna victimele în vîrfurile unei mulțimi de țepi. Adîncitura ei mai era încă „la vedere“ prin 1850. De fapt săpăturile din 1933 au descoperit rămășițele unor decapitați (din epitafuri, reiese că

Hrisovul de danie al lui Basarab cel Tînăr pentru mănăstirea Snagov, datat 23 martie 1482

nu erau tăiați întotdeauna pe insulă), adesea, drept pedeapsă li se amputau brațele.

De aceea, insula Snagov, de sub calmul și liniștea ce o stăpînesc astăzi, dezvăluie, o încărcătură istorică fabuloasă, strînsă de-a lungul a mii de ani cu un sîrg ieșit din comun și depășind-o pe cea a multor faimoase castele și cetăți medievale din acele vremuri. Care este explicația unei asemenea, aparent miraculoase, concentrări ?

Pe de o parte momentele prin care trecea Țara Românească au fost adesea crîncene și de mare intensitate, pe de altă parte poziția geografică ideală a insulei a atras înaintașii din urmă cu sute de ani întru consolidarea unei cetăți pe ostrovul înconjurat și apărat de cordoanele concentrice de păduri și ape și distanțat în mod egal de căile bătute pe atunci de către convoaiele pămîntenilor — drumul prin Podul Băleni, spre Tîrgoviște și Transilvania în vestul Snagovului și cel prin Podul Cotrocianului, situat pe Ialomița deasupra Armășeștilor, spre Moldova. Drumul prin Tîncăbești — Țigănești s-a deschis mult mai tîrziu, urmare a unor jalbe din 1841 ale negustorilor ploieșteni ce scriau Domnului : „Cu lacrimi prea plecați alergăm la mila înălțimii voastre, a se milostivi de a nu se depărta de un

Vlad Țepeș — domn al Țării Românești între 1456—1462 și 1476.

asemenea folos al orașului nostru cu mutarea (drumului, **n.a.**). Și bine chibzuind înțelepciunea prea înălțimii voastre, mai de cuviință ar fi a se muta pe drumul Țigăneștilor fiind mai cu apropiere de București la orașul nostru decît pe unde se află statornicit...“ (după G. M. Petrescu **Sava fost** Gh. Zagoriț).

Au fost și vremuri cînd faima insulei Snagov era dintre cele mai crîncene. Erau reverberațiile supliciilor și variatelor genuri de închisori ce-și făcuseră tradiție pe insulă.

Începînd de prin 1420 un adevărat carusel de întîmplări și răzbunări sîngeroase și-a aruncat victimele pe ostrovul snagovean.

Cam din sută în sută de ani, din cite se știe, **încrîncenarea a atins** pe insulă apogeul cruzimilor, la mijlocul secolului XV în urma luptelor dintre familiile boierești ale Dăneștilor și ale Drăculeștilor, apoi în jurul anilor 1550 cînd luptele dintre grupările boierești și mai ales roadele **răzbunărilor lui** Mircea Ciobanul, ale soției sale Chiajna și ale urmașilor lor, cu predilecție împotriva familiei visternicului Udrea, au înmulțit pe insulă osemintele celor decapitați și mai tîrziu, în **jurul anilor 1650**, cînd familia Cantacuzino și dușmanii acesteia, familiile Bălenilor, Leurdenilor și a lui Hristea (denumit și Hrizea, cel cu castelul din Băteni, tatăl cronicarului Radu Popescu), s-au pedepsit succesiv aici, suferind alternativ pe ostrov, cînd unii, cînd, ca într-un balansoar al groazei, adversarii lor, apoi cei ce îi oprimaseră pe aceștia și așa mai departe... Astfel a fost ucis pe insulă, în anul 1663, înțeleptul postelnic Constantin Cantacuzino, a fost surghiunit acolo principalul vinovat, Stroe Leurdeanul, apoi, roata norocului întorcîndu-se, a fost deținut aici fiul postelnicului, viitorul domn Șerban Cantacuzino, mai tîrziu, după înscăunarea sa cîțiva dintre dușmanii acestuia...

Despre înfățișarea temniței, de pe insulă, Anton Maria Del Chiaro scria în 1718 că este „un tenebroso carcere... chiamato Sinagof, dove chi e condamnato (este vorba despre Giovanni Abrami, prietenul lui Ivireanu n.a.), per lo piu vi muore strangulato miseramente e contutta segretezza..“: din fericire... „Maurocordato fu fatto prigionere dagli ussari...“ situație ce a favorizat obținerea ordinului de eliberare a nefericitului.

Pe insulă au avut de suferit mulți luptători pentru dreptate și pentru mai bine. În anul 1836 a fost deținut pe insulă Teodor Diamant, fondatorul Societății agronomice și manufacturiere de la Scăieni, adept al socialismului utopic promovat de Ch. Fourier. În închisoarea din mijlocul lacului Snagov au fost închiși în 1840 D. Mitiță Filipescu, D. Machedonschi, Mihai Molojescu, Constantin Baronescu, participanți cu toții la mișcarea revoluționară din acel an. Călătorului ce se oprește astăzi în splendoarea insulei este greu să-și imagineze cumplitele cazne la care erau supuși penitenții în acea „prison fort ancienne où les détenus étaient soumis a un regim de plus durs... une déténtion prolongée équivalait à une extermination certaine dans les souffrances de la faim, du froid, des tortures et du désespoir...“ (după G. Zane).

Ilustrul istoric Costache Aricescu este condamnat și el, în 1850, la 10 luni de surghiun pe insula snagoveană. Dar mai norocos, el nu este pus în lanțuri. Deși, în chilie nu era lăsat în pace de către „chițorani“ cît mîna și arătări „ghimpoase“ (cum le numește Aricescu), el se plimbă prin împrejurimi, face și o baie nedorită printre ghețurile lacului, se simte încîntat și întremat de natura locurilor : „Uneori în nopțile frumoase, își amintea Aricescu, pluteam pe lac pînă spre ziuă. Aceste momente nu le poate uita omul chiar în sînul celei mai dulci fericiri“. La terminarea exilului el compune o poezie de adio : „Insulă iubită / Unde a rămas / Inima-mi sdrobită / Adio ! Te lasu ! / ... / Adio, plătică / Dulce peștișoru / Cu gurița dulce / Cu carne d'Anoru / Și tu copiliță / De la Țigănești / Cu dulce guriță / Și cu ochi șerpești“.

Ca un revers al medaliei și domolind clocotul întîmplărilor aprige, pe insulă s-au depănat și perioade dăruite cu aureola creației și muncii de tipărire a cărților acelor timpuri.

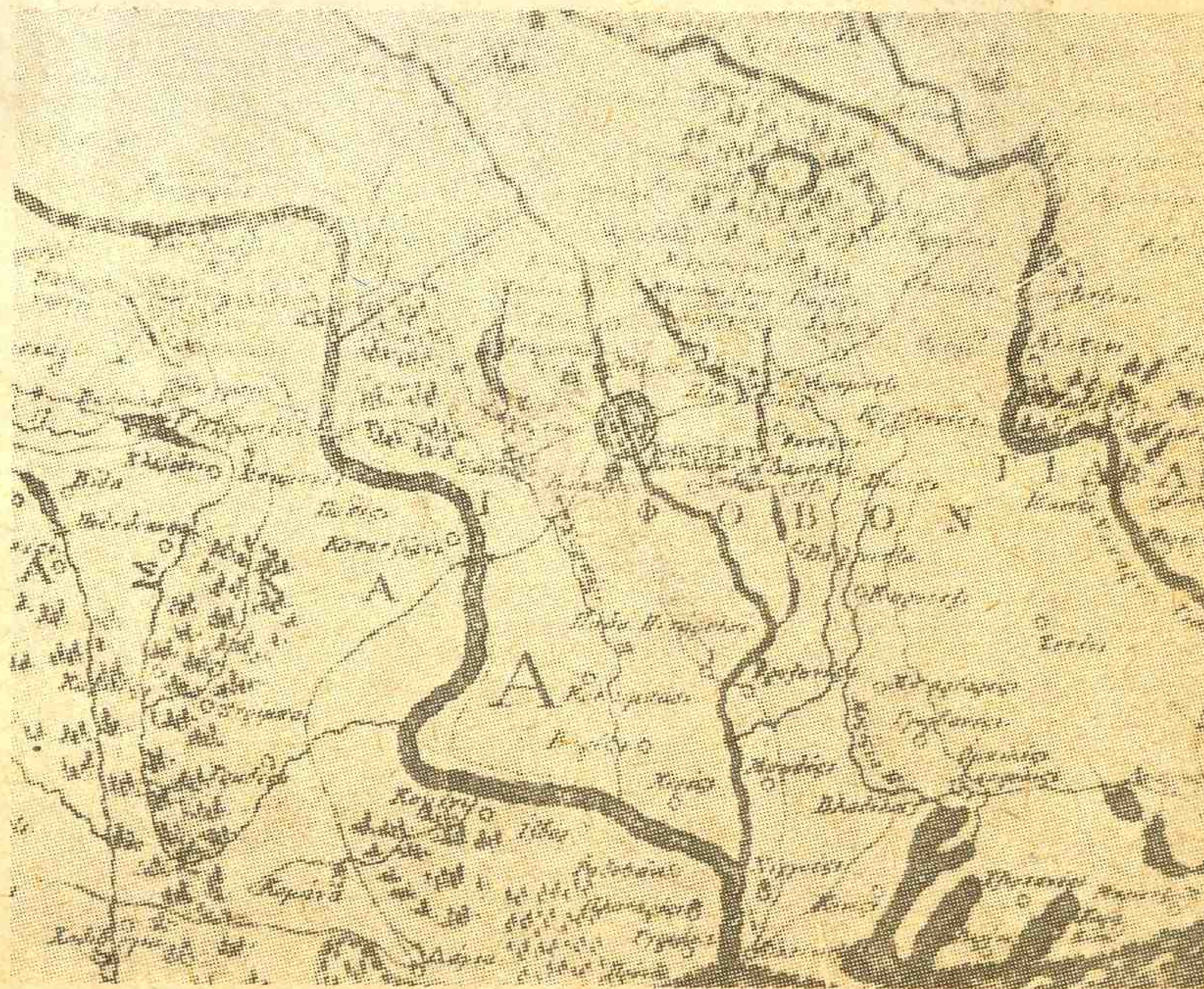
Nu numai tipăriturile, ce deveniseră renumite „pînă la marginile pămîntului“ (G. I. Ionescu-Gion), dar și teascurile și sculele tipografice au fost trimise de pe insula Snagov peste mări și țări spre promovarea începuturilor artei tipografice în acele locuri. Constantin Brîncoveanu a dăruit Alepului, în anul 1701, o tipografie snagoveană cu litere arabe și cu cele trebuincioase și tot din porunca sa, Antim Ivireanu a trimis la Tbilisi specialiști, se pare că și scule, cu care se tipărește în 1709, în capitala georgiană, prima carte editată acolo.

O contribuție de seamă la istoria acestor locuri a avut-o Antim Ivireanu — scriitor, editor, gînditor, tipograf, sculptor, miniaturist și caligraf... El a trăit și a lucrat pe insulă între anii 1694—1701, fiind din 1696 și egumen al lăcașului. Din cuvîntările sale rezultă pregnant valența laică, înclinată spre veselie a omului din popor, chiar și în vremurile crunte din urmă cu 300 de ani cînd Ivireanu se plîngea în didahiile sale că „lumea se duce mai des pre la cîrciume, pre la hore și pre la jocuri“ ... decît în locurile de cult iar în biserică „vorbesc și rîd și fac cu ochiul unul altuia mai rău decît pe la cîrciume...“. Dacă lăcașul insular a mai avut conducători remarcabili, de pildă în persoana lui Ioasaf Snagoveanul, cel ce a făcut parte alături de Cezar Bolliac și Petrache Poenaru din comisia pentru dezrobirea țiganilor, comisie instituită de guvernul provizoriu ales cu prilejul revoluției de la 1848, pe insulă au trecut destui egumeni de genul „... hoțului în mantie de arhiereu, așezat ca să simtă plăcerile pântecului și mulțămirea grămezilor de aur...“ (din referirile lui Nicolae Iorga relative la lăcașul de pe insula Snagov). Se cunoaște că mănăstirii i se făceau danii, dar în mod „nelămurit“ urmele unora se pierd din catastifuri, că „la 25 ianuarie 1536 Matei Basarab împuternicește pe Iancu Căpitanul să-și țină vad de moară pe ocina lăcașului“ deoarece Iancu Căpitanul împrumutase călugării „ca să-și scoată argintăriile... de pe unde au fost risipite“ (Nicolae Șerbănescu), egumenul Rafael (1577—1580) „... a dat o moșie a mănăstirii lui Radu Țigănescu, luînd în schimb o țigancă...“ (Nicolae Șerbănescu). Fapte asemenea reies și din dosarele de judecată, precum Dosar 37/1861 „Arhimandritul Vasile pentru a se depărta din datoria de egumen al mănăstirii Snagov“, sau din dosarul 1495/1864 „Relativ la descoperirea abuzurilor făcute de către arhiereul Calist la mănăstirea Snagovului...“ (Nicolae Șerbănescu). Și Odobescu vorbind de stareţul Teodosie de la Snagov, pedepsit să returneze în anul 1674 „argintul cel pierit de dînsul“ scria indignat : „Așa ! părinte Teodosie ! Ți se-ncredințează o mănăstire ca să cauți de dînsa și s-o îngrijești și sfinția ta o jefuiești de argintăriile ei ? Cine știe cîte interesante modele de orfevrărie medievală le vei fi prefăcut, nerușinate spoliator, în monedă sunătoare ?“

Deși am punctat aici doar cîteva din documentele de istorie a insulei Snagovului, faima ei a depășit de mult, de sute de ani, hotarele țării. Ostrovul apare pe renumita hartă din anul 1700 a Stolnicului Cantacuzino, pe harta lui Rigas Vilestinlys, pe harta lui Specht și pe multe altele.

Astăzi ținutul Snagovului împletește liniștea, speranța, recreerea cu amintirea înaintașilor, fiindcă „oameni noi, înflorind în marea lumină a vieții (cum arată Vasile Pârvan, n.a.), se pleacă cu reculegere spre pămîntul unde dorm oamenii vechi, din faima cărora au crescut ei, oamenii noi, ca florile noi din pulberea florilor vechi“.

Gheorghe I. Săndulescu

Insula Snagovului se bucură de o asemenea celebritate în secolul al XVIII-lea, încît Rigas Velestinlys o desenează pe harta din 1793 ceva mai mare decît jumătate din Bucureștii acelor vremuri.

CĂLĂTORIE ÎNTR-O BIBLIOTECĂ

Biblioteca centrală universitară „Mihai Eminescu" din Iași

Se poate spune că, după cum cățărîndu-te pe coastele prăpăstioase ale unui munte, fiecare rocă îți vorbește despre milenara suprapunere a erelor geologice, într-o bibliotecă fiecare carte îngălbenită și fiece manuscris scorojit de vreme sînt mărturii emoționante ale trecutului istoric.

În acest fel îți vorbesc și miile de manuscrise și cărți rare aflate în depozitele Bibliotecii centrale universitare „Mihai Eminescu" din Iași, tezaur public de carte pe drept considerat cel mai vechi de pe cuprinsul țării noastre. Pentru că începuturile acestei venerabile instituții se situează încă în anul 1640, cînd domnitorul Vasile Lupu înzestra cu o bibliotecă Academia pe care tot el o înființase... Apoi, fondul de carte care a supraviețuit vîlvătăilor vremii s-a reîntrupat în rafturile bibliotecii primei mari școli din Moldova, Academia Mihăileanu, în anul 1835, crescînd de atunci asemeni unui stejar adînc înrădăcinat în glie, care cu toate vijeliile și uscăciunile își desface neîncetat coroana de ramuri tot mai uriașă...

Pe la mijlocul veacului trecut însă, toată biblioteca ieșeană, însumînd vreo 2 000 de volume, ocupa o singură încăpere într-o veche casă boierească. Mult timp ea a supraviețuit prin grija unor cărturari de inimă. I-au dăruit numeroase cărți valoroase oameni de seamă ca Vasile Alecsandri, Cezar Bolliac, Hașdeu, Gheorghe Asachi și alții. De cîteva ori biblioteca a trebuit să-și schimbe lăcașul pînă a ajuns la edificiul modern de azi construit în 1934...

Dar iată-ne pătrunzînd dincolo de ușile impunătoare, urcînd scările monumentale de marmură, rotindu-ne privirea pe zidul circular al amfiteatrului, pe mozaicul sclipitor al holurilor din clădirea aflată în plin centru al Iașului. Știm că azi prestigioasa instituție culturală ieșeană deține peste 2 260 000 de volume din cele mai diverse domenii, dar pașii ne poartă mai întîi către acele rafturi înțesate de cărți unde simțămîntul că treci în revistă înfățișări, oameni și obiceiuri de mult apuse te ia în stăpînire fără să-i opui nici o rezistență...

Iată acel faimos manuscris în limba greacă, caligrafiat pe foi de pergament, numai cu litere mari, ornamentate și fără punctuație, cum se obișnuia în vechime. El cuprinde și portrete pictate în culori vii — albastru, roșu, auriu — înflorituri în linii de aur ca și notații muzicale de cel mai vechi tip bizantin. După părerea specialiștilor, manuscrisul acesta datează din secolul al VII-lea, scris poate chiar de Maria Porfirogenet, împărăteasă a Bizanțului.

Alt manuscris de mare preț aparține lui Nicolae Costin, cronicarul. E „Ceasornicul domnilor", traducere după opera scriitorului spaniol Guevara care nu se sfia să condamne lăcomia nobililor. Acesta, ca și alte manuscrise găsite în averea mînăstirilor, au fost aduse aici de către marele cărturar Bogdan Petriceicu Hașdeu care, în timpul activității de coordonator pe care a desfășurat-o între 1859—1862, dăduse bibliotecii numele de „Ulpia", asemeni tezaurului de scrieri din Roma împăratului Traian... Se știe că și Mihai Eminescu a funcționat aici ca bibliotecar. Multe manuscrise cu legende și letopisețe, datorate caligrafilor din mînăstirile Moldovei și cronicarilor, au fost achiziționate de marele nostru poet. Ceea ce nu i-a împiedicat pe puternicii timpului să-l concedieze din acest post în 1875...

Dar să mai amintim din cele aproape opt mii de vechi tipărituri românești și cărți rare străine existente în patrimoniul bibliotecii pe care o vizităm, „Cartea românească de învățătură" a lui Varlaam tipărită la Iași în 1643, Psaltirea în versuri a lui Dosoftei din 1673, cele 200 de manuscrise de muzică bizantină sau lucrarea „Suma de arithmetica" de Fra Luca Paciolli, apărută în 1521 și fiind unul dintre cele trei exemplare cunoscute în întreaga lume. Piese de excepție ale marii biblioteci ieșene care deschid însă un șir bogat de alte înzestrări bibliologice : 11 000 albume de artă, 13 000 de opere și partituri muzicale, 800 de vechi atlase din diverse țări ale lumii, 2 300 de stampe și documente...

Către lumina acestor comori, păstrate cu grijă în rafturile bibliotecii cu statuia lui Eminescu în prag, la poalele Copoului, urcă în fiecare an zeci de mii de cititori, în majoritate tineri, mulți dintre ei studenți ai facultăților ieșene. Ei știu că de aici, dintr-o asemenea bibliotecă, cititorul, ca un călător cutezător ajuns pe un pisc înalt, poate cuprinde întreaga măreție a pămîntului, cu toate bogățiile lui, pe care el este menit să le stăpînească și să le dezvolte la infinit.

Noe Smirnov

HOMO VIATOR

Cea dintîi participare românească la o reuniune internațională

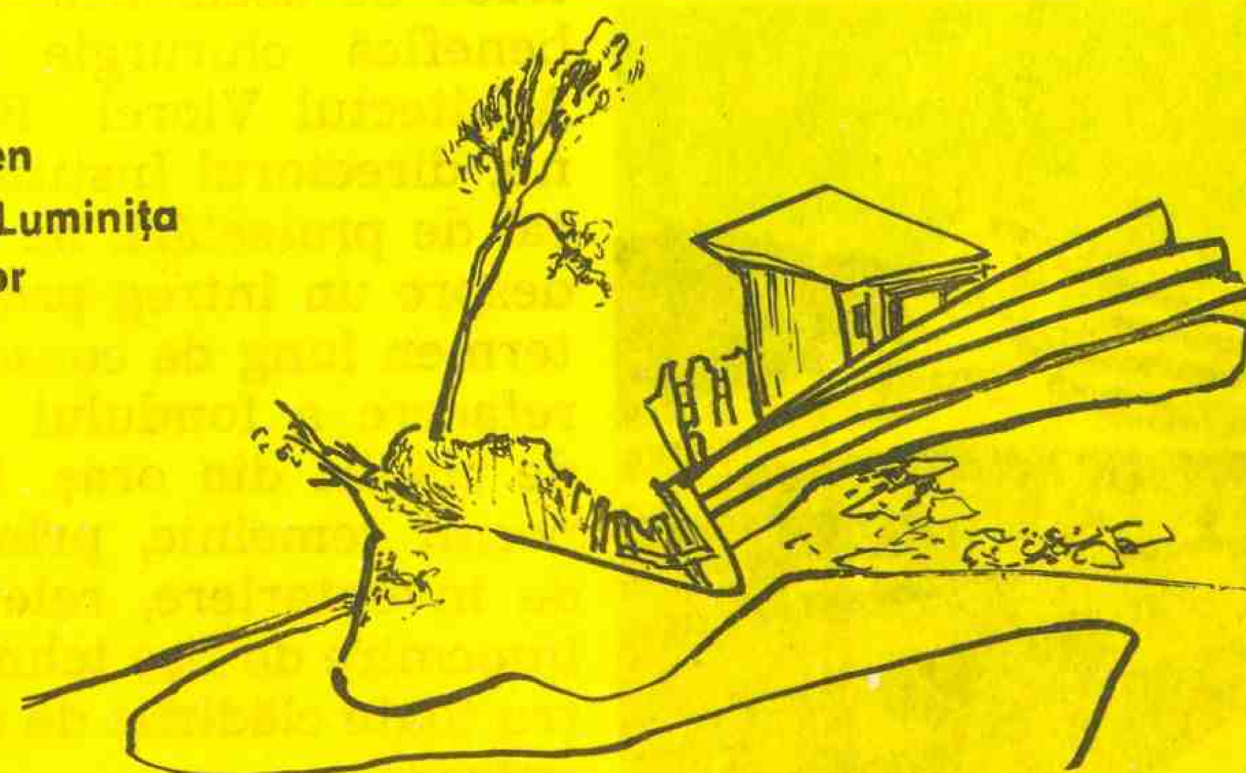
În 1414 începea la Constantz, în Baden Würtemberg, celebrul conciliu ecumenic ce-și propusese să pună capăt marii schisme a Occidentului. Reuniunea, de anvergură puțin obișnuită pentru acea vreme, a durat pînă în 1418, a adunat la masa tratativelor prelați de pretutindeni și, între alte măsuri de ordin religios, a decis condamnarea la moarte, prin ardere pe rug, a lui Jan Hus (1369—1415), reformatorul ceh născut la Husinec în Boemia, fost rector al Universității din Praga și adept al doctrinei lui Wyclif (1320—1384), teologul englez care s-a ridicat împotriva papalității. La conciliul ținut în localitatea de pe malul lacului cu același nume a participat și Grigore Tamblac, scriitor religios, considerat „primul reprezentant al literaturii române vechi" (**Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900**, București, 1979). El venise la Constanța în februarie 1418 în calitate de mitropolit al Kievului, trimis de cneazul Vitold al Lituaniei, dar și ca reprezentant al bisericii ortodoxe din Moldova („Noi presupunem că Grigore Tamblacu a putut fi împuternicitu a reprezenta la acelu sinodu și biserica Moldovei", Melchisedec Episcopul, **Vieața și scrierile lui Grigore Tamblacu**, București, 1884). Tamblac, susține Konstantin I. Karadja, (**Delegații din țara noastră la Conciliul de la Constanța (Baden) în anul 1415**, București, 1927), a acceptat hotărîrile sinodului, ceea ce n-au făcut ambasadorii laici ai Moldovei și Munteniei — trimișii lui Alexandru cel Bun și ai lui Mircea cel Bătrîn. Aceștia — Georgio Samusinis și Stanislaus Rotampan din Moldova, cavalerul Tugomir sau Dragomir din Țara Românească — au refuzat să-și dea adeziunea la rezoluțiile soborului, rămînînd pe poziția de apărători fideli ai credinței ortodoxe, cum primiseră, cu siguranță, indicații de la domnii țărilor care-i trimiseseră.

La conciliul de la Constanța românii au avut și alți **exponenți**, presupun unii cercetători. Konstantin I. Karadja în lucrarea citată consideră că alături de delegația condusă de Grigore Tamblac și de reprezentanții domnești, și-au trimis soli și tîrgurile din Moldova (Suceava, Tîrgu Neamț, Roman, Iași, Baia, probabil Orhei, Galați, Bîrlad, Bacău) și Muntenia (Cîmpulung, Argeș, Turnu Măgurele). Din Transilvania participa episcopul catolic Ioannes din Oradea și, fără îndoială, trimișii burgurilor. Același cercetător, în scrierea **Portretul și stema lui Grigore Tamblac și misiunea sa la Conciliul de la Constanța**, București, 1944, face afirmația că românii aveau cu ei 180 de cai și că fuseseră găzduiți în casele lui Hans Rauch, în timp ce solia lui Tamblac (găzduit de Ulrich von Holz) avea la dispoziție numai 80 de cai!

Amploarea delegațiilor românești la conclavul de la Constanța din 1414—1418 și împuternicirile lor sînt dovezi peremptorii că principatele dunărene intraseră, cu mult mai înainte, în sfera de interes religios și politic a capilor bisericii creștine. Prezența lor aici însemna, practic, prima participare românească la o conferință internațională de o asemenea dimensiune, începutul activității diplomației moldo-valahe în concertul națiunilor.

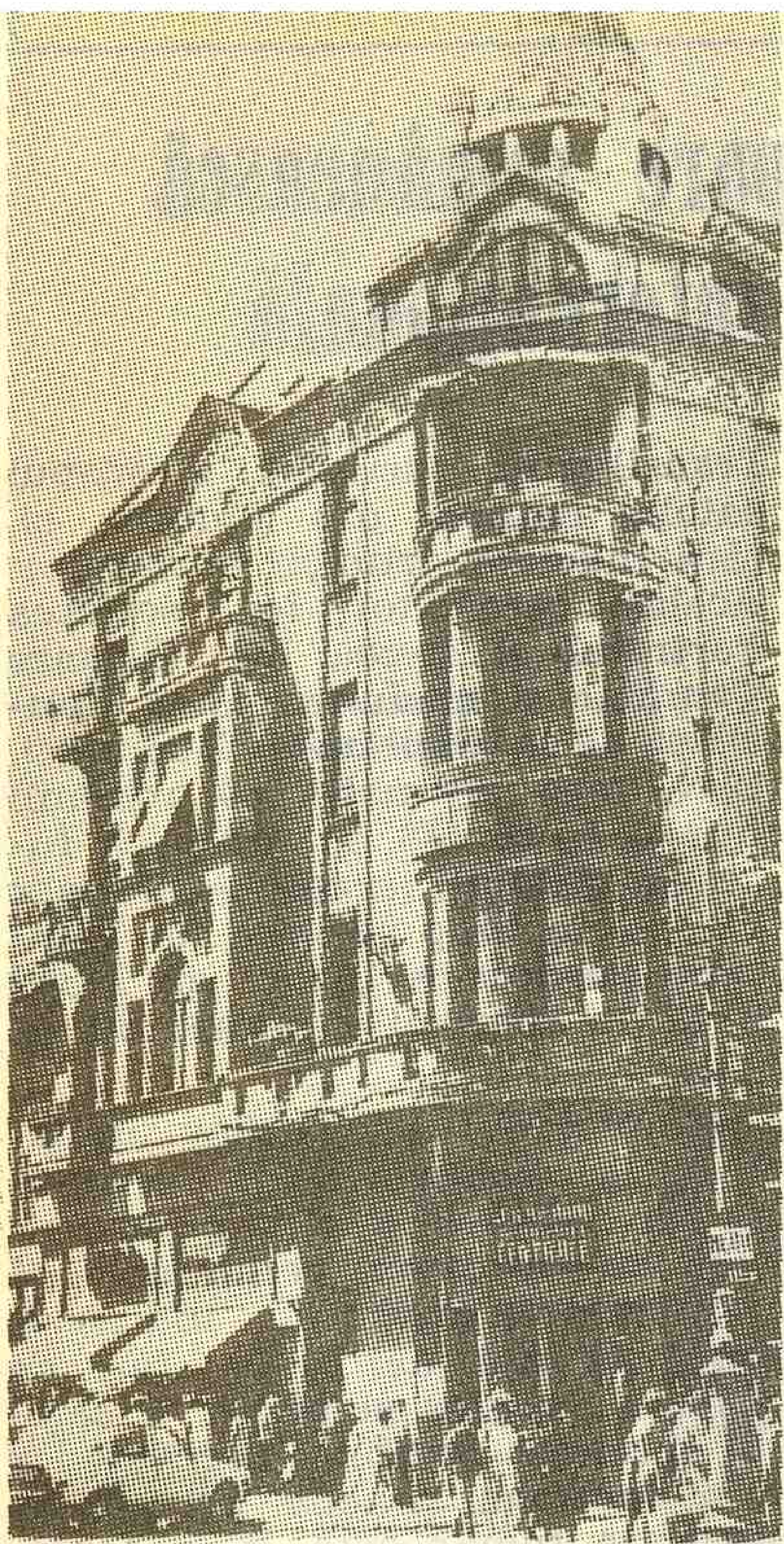
Grigore Tamblac, român născut la Tîrnovo (Cf. Melchisedec Episcopul, **op. cit.**), sosea în Moldova în 1401 ca trimis al patriarhului Matei al Constantinopolului. Era nepotul lui Kiprian, numit oficial mitropolit al Moscovei la 23 mai 1381. El însuși, Tamblac, purtase mitra de mitropolit al Kievului (15 noiembrie 1415), calitate în care luase parte la sinodul amintit. Participarea lui la Constanța este o certitudine despre care referă și cercetători ruși (A. I. Iațimirski, **Grigorii Țamblak**, Petersburg, 1904) și bulgari (Penio Rusev, Anghel Davidov, **Grigorii Țamblac v Rumănia i v starata rumănska literatura**, Sofia, 1966; Penio Rusev, **Grigorii Țamblac — bălgarski, srăbski, rumănski i ruski pisateli**, Sofia, 1968). Cronicarul Ureche susține că Grigore Tamblac ar fi reprezentat Moldova și la conciliul de la Florența (1438—1439). Gheorghe Șincai, însă, consideră că Tamblac vizitase Italia, de data aceasta ca mitropolit al Moldovei, în 1435: „Grigore, arhiepiscopul Moldovei, primindu-se cu toată cinstea de patriarhul Evghenie, i-au făgăduit de față că va ținea deplin toate obiceiurile Bisericei Romei (**Cronica românilor, II**, București, 1978). La Florența, scrie Șincai, Moldova a fost reprezentată de Damian, urmașul lui Macarie...

Valentin Borda

Desen de Luminița Tudor

GERIATRIE URBANISTICĂ

De la început te surprinde cromatica străzii. Fiecare clădire este tratată în altă culoare, fiecare element de arhitectură — cornişă, ancadrament, fronton, logia etc. — a fost pus în valoare printr-o altă nuanţă. Piaţa Avram Iancu, vechiul centru civic al Aradului, respiră o frumuseţe şi o prospeţime care ar putea fi cele de acum un secol sau două.

Cu migală, cu talent şi desigur şi cu cheltuială, edilii oraşului au ţinut să-i păstreze şi chiar să-i refacă identitatea. Să-i pună în valoare fondul valoros de construcţii care i-a marcat istoria, chiar dacă aceiaşi edili au întreprins în acelaşi timp o restructurare urbanistică de mari proporţii.

Căci iată, în ultimii 20 de ani populaţia oraşului Arad s-a dublat. Numai din 1965 încoace s-au construit peste 35 000 de locuinţe, adică cît un oraş nou mai mare decît cel vechi. S-au produs transformări edilitare de mare anvergură, inclusiv remodelarea reţelei stradale şi deschiderea unor noi pieţe şi bulevarde. Şi chiar dacă ritmul şi tehnicile moderne de construcţie au impus o nouă estetică în arhitectură, oraşul vechi se recunoaşte pe sine în imaginea de azi.

Clădirile-emblemă ale oraşului — unele monumente autentice, altele numai cu valoare sentimentală — au fost păstrate, refăcute şi puse în valoare.

Am luat la început exemplul pieţei Avram Iancu, dar nu e singurul posibil. Întregul bulevard al Republicii, axul de gravitaţie al oraşului, trece de asemenea printr-o benefică chirurgie plastică. Arhitectul Viorel Bulgăreanu, directorul Institutului local de proiectări, ne vorbeşte despre un întreg program pe termen lung de conservare şi refacere a fondului valoros de clădiri din oraş. Program pornit temeinic, prin studii de inventariere, relevare şi întocmire de fişe tehnice pentru toate clădirile de oarecare valoare.

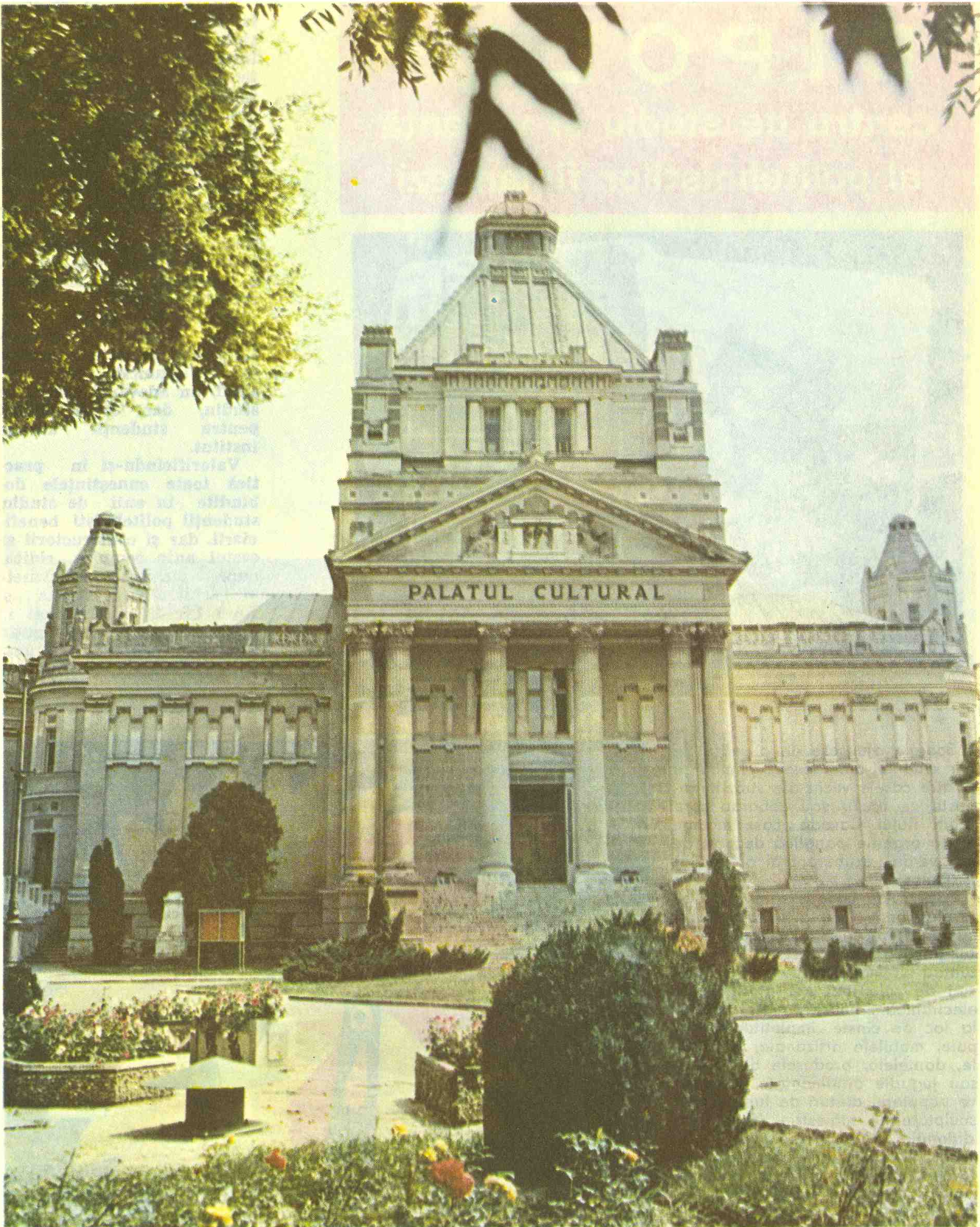
Într-o primă etapă, deja consumată, s-au readus la arhitectura iniţială — sau la aspectul dintr-o perioadă considerată optimă — faţadele exterioare, inclusiv parterele comerciale, cele care au avut cel mai mult de suferit de-a lungul timpului.

Într-o a doua etapă, aflată în curs de execuţie, se are în vedere restructurarea interioarelor caselor de locuit după necesităţile şi funcţionalită-

țile habitatului contemporan. Modernizarea are în vedere nu numai refacerea instalațiilor de apă și canal sau introducerea încălzirii centrale, ci chiar o altă compartimentare a apartamentelor și înlocuirea vechilor planșee de lemn cu planșee de beton, astfel încît bătrînele locuințe să cîștige în stabilitate și durată. Căci, să nu uităm, multe dintre ele au fost ridicate cu 100 sau 200 de ani în urmă.

O a treia etapă, pentru care sînt pregătite proiectele, va consta în plombarea interioarelor dintre cvartaluri. În locul vechilor anexe gospodărești — azi inutile, nevaloroase arhitectonic și multe insalubre — se vor construi locuințe noi, armonios încadrate ca registru de înălțime și gabarit, cu magazine la parter, dar în sistem de circulație exclusiv pietonală, cu rezolvarea problemelor de spații verzi, a locurilor de joacă pentru copii etc.

Este de înțeles că o asemenea geriatrie de mari proporții, a orașului, cere timp, migală și nu în ultimul rînd fonduri bănești. Arhitecta Dana Mihailovici, de la Întreprinderea de gospodărire a fondului locativ de stat (care deține mai mult de jumătate din clădirile vechi), este mult prea conștiincioasă profesional pentru ca să accepte soluții pripite. Pentru fiecare clădire în parte a consumat maldăre de dosare din arhivă, a revăzut planuri inițiale, fotografii de epocă, a făcut adevărată arheologie în tencuiala caselor. Nu de puține ori ornamentele sau culoarea au fost astupate de reparații grăbite, o lucarnă sau un fronton au fost pur și simplu înlăturate, lemnăria înlocuită complet, cu alta mai simplă, de serie. Acum, după o sută de ani, cîte o clădire apare banală, neutră, fără nici o estetică. Iar arhitecta Dana Mihailovici ia totul de la capăt. Caută vechi fotografii, urmărește detalii cu lupa, căci fiecare amănunt ar putea să-i sugereze ceva despre aspectul inițial. Așa s-a întîmplat cu clădirea din Piața Avram Iancu nr. 9. Puține elemente aminteau de aspectul ei original. I-au trebuit luni de căutări ca să refacă proiectul frumoasei case în stil secession care se vede azi. Ornamentația a fost refăcută integral. La fel aticul, frontonul, tîmplăria parterului. Nuanțele de vernil și ocru au fost descoperite adînc sub tencuiala fațadei. Poarta impunătoare, din lemn masiv a necesitat și ea un tratament special și migălos. Planșele de refacere le-a lucrat la scara 1/1. Le aducea pe șantier cu mașina, umplînd toată bancheta din spate a automobilului și uneori portbagajul. Fiecare clădire este o poveste fascinantă. Iar Piața Avram Iancu este un ansamblu monumental valoros nu numai prin elemente disparate ci prin ansamblul ei.

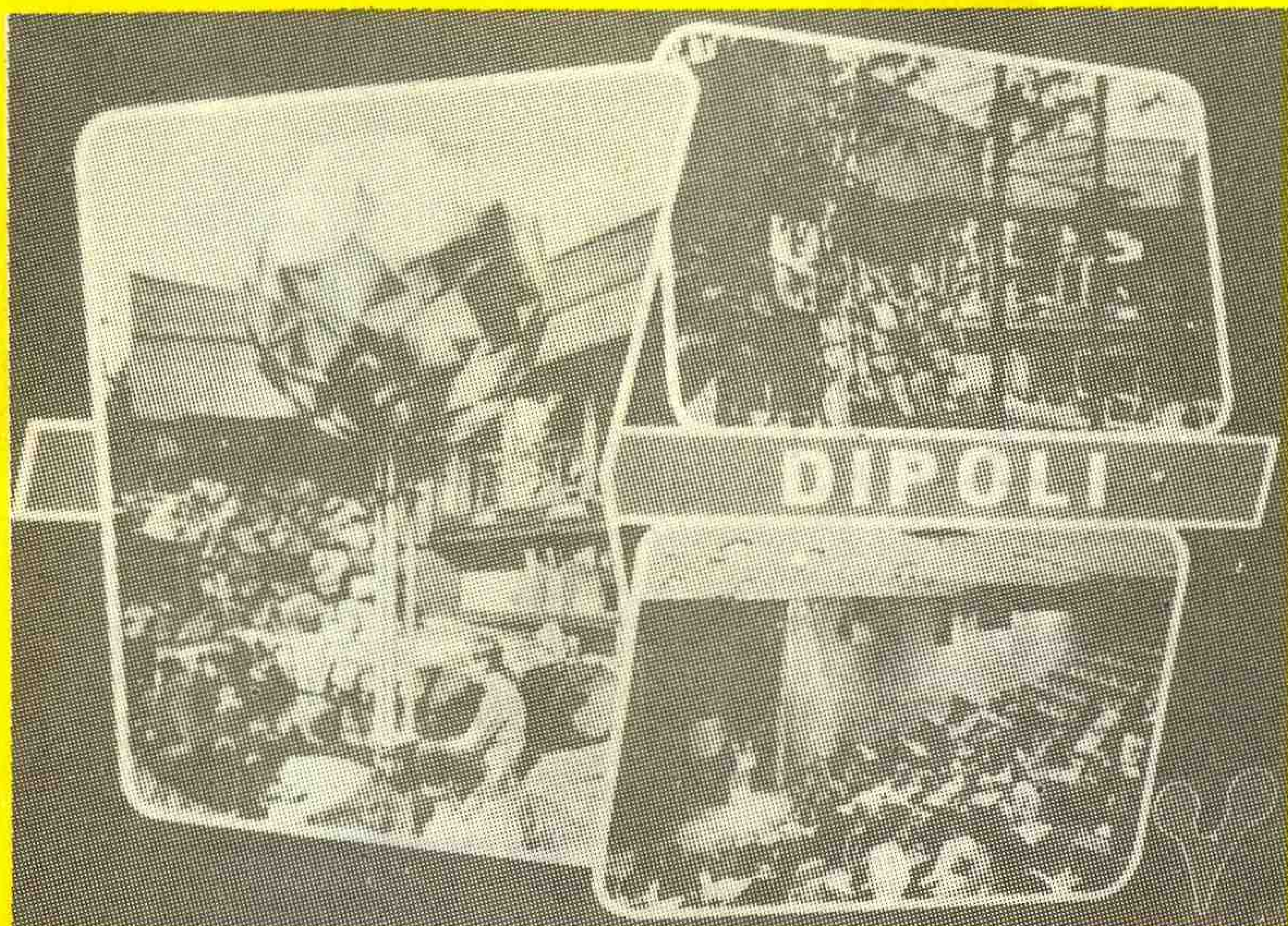

Desigur pulsul alert al vieții într-un oraș industrial modern are nevoie de alte norme urbanistice decît cele de acum un veac sau două. Or, această piață obturează astăzi un mare bulevard. Se vorbește de mai mulți ani, în Arad, despre străpungerea ei, și ideea naște tensiuni și partizanate sentimentale printre locuitori. Municipalitatea a analizat pînă acum cîteva zeci de variante. Proiectul considerat cel mai bun a fost supus unei largi dezbateri publice și din nou refăcut. Într-un viitor apropiat se va trece la deschiderea bulevardului în soluția cu cele mai puține sacrificii. Se vor păstra bineînțeles toate monumentele istorice și de arhitectură și se va completa frontul stradal cu clădiri noi, care vor prelua motive arhitectonice tradiționale, astfel încît orașul să-și păstreze peste timp identitatea.

G. Ostroveanu

DIPOLI – centru de studiu şi vacanţă al politehniştilor finlandezi

Nu departe de capitală, la circa 12 kilometri de Helsinki, într-un peisaj tipic finlandez, cu stînci şi mesteceni tineri ale căror vîrfuri încearcă să fure cît mai mult din binefacerile soarelui prea puţin darnic în această regiune, te întîmpină un grup de căsuţe din lemn, avînd unul sau două etaje, armonios integrate în decorul aspru al rocilor gri-cenuşii, cu geamuri largi, umbrite de arborii din jur, de o sobrietate şi simplitate specifică locului.

Este vorba despre complexul „Dipoli" — proprietatea Universităţii tehnice (a Politehnicii) din Helsinki, un adevărat centru de studiu, dar şi de odihnă pentru studenţii acestui institut.

Valorificîndu-şi în practică toate cunoştinţele dobîndite în anii de studiu, studenţii politehnişti beneficiarii, dar şi constructorii acestui unic complex, ridicat după planurile îndrăzneţe ale arhitecţilor Reima şi Raili Pietilă, au îmbinat în mod strălucit — poate puţin cam sever pentru gustul nostru meridional — elemente de construcţie moderne: beton şi sticlă, adăugîndu-le însă şi un element „cald": lemnul de molid. S-a născut astfel un lăcaş studenţesc modern, original ce a stîrnit nenumărate păreri pro şi contra, dar nu a putut lăsa pe nimeni indiferent.

Pe o suprafaţă de circa 10 500 metri patraţi găsim astfel tot confortul necesar recreării, meditaţiei sau studiului: terenuri sportive, alei străjuite de lucrări sculpturale — între care, cu valoare de simbol studenţesc, este „Buzunarul studentului", un panou uriaş din beton cu o imensă gaură pe mijloc, semnificînd buzunarul, veşnic spart, al studentului — apoi un restaurant modern de aproape 4 000 metri patraţi, o originală biserică din lemn şi piatră clădită în stilul bisericilor tradiţionale din lemn, asemănătoare bisericilor din lemn de pe teritoriul ţării noastre, în sfîrşit, impunătoarea clădire a congreselor, cu un mare amfiteatru, bibliotecă, săli de studiu.

Mioriţa Câmpean

Legenda cocoşului lusitan

Soarele ajunsese de o suliţă pe cer cînd mi-am început plimbarea printre casele vechi ale străzilor înguste ce urcau sau coborau spre albia rîului Cavado, care încinge într-o argintie panglică decorul de un verde exuberant al orăşelului Barcelos.

Paşii m-au condus spre piaţa oraşului, unde forfota vizitatorilor şi cumpărătorilor „serioşi" egala efortul priceputilor negustori ce-şi prezentau cît mai atractiv marfa. Alături de cele mai noi produse de electronică şi îmbrăcăminte, stăteau la loc de cinste împletiturile din paie, mobilele artizanale, ţesăturile, dantelele, produsele de rotărie sau jugurile ornamentate cu motive populare, alături de furci şi fuse sculptate cu măiestrie, lămpi tradiţionale sau cuverturi. Dar în tot locul, în toate dimensiunile şi culorile posibile, m-a frapat prezenţa unui cocoş din ceramică. Era celebrul „Galo do Barcelos".

Aşezarea Barcelos are o bogată istorie. Aici a fost sediul primului conte al Portugaliei (1298) şi a primului duce de Braganza (1442), dinastie care avea apoi să domnească în ţară.

Dar printre nenumăratele istorii legate de acest pămînt cu oameni harnici şi ospitalieri, un loc deosebit îl ocupă legenda cocoşului de Barcelos, un cocoş la fel de celebru ca cel galic.

De altfel, mai fiecare popor are o istorie cu un galinaceu. Noi, în afara acelei minunate punguţe cu doi bani, avem încă multe elemente în arta noastră populară legate de acest personaj, care a intrat de mult ca motiv zoomorf între elementele caracteristice ale ceramicii româneşti din importantul centru al olăritului românesc care este Horezu.

Legenda cocoşului de Barcelos începe, ca orice poveste cu... a fost odată... Aşa că într-o bună zi, dis de dimineaţă, locuitorii aşezării se treziră în larma unei veşti despre o crimă săvîrşită de un necunoscut care reuşise să se facă nevăzut.

Nu peste mult timp, îşi făcu apariţia în localitate un om tăcut şi modest îmbrăcat, venit din Galiţia, asupra căruia căzu imediat bănuiala. Autorităţile se hotărîră să-l aresteze, cu toate protestele bietului om care susţinea întruna că-i nevinovat. Nimeni nu avea timp să-l audă, nimeni nu voia să creadă că acest om nu are nici un amestec cu cele întîmplate. Nici mai mult, nici mai puţin, se hotărî ca el să fie spînzurat!

În drum spre spînzurătoare, „ticălosul" avu dreptul, aşa cum era datina, la o ultimă dorinţă. Ceru să fie pus faţă în faţă cu judecătorul care îl condamnase. Respectîndu-i-se dorinţa, fu însoţit la locuinţa judelui, care tocmai era cu prietenii la un chiolhan.

Omul din Galiţia ceru îndurare şi-i spuse judecătorului — enervat că fusese deranjat — că-şi făcea păcate cu un biet sărăntoc nevinovat.

Văzînd că toţi cei de faţă rîd şi nici vorbă să-i dea crezare, se uită cu jind la masa îmbelşugată şi, arătînd spre un cocoş fript ce stătea într-o tavă cu picioarele în sus, după ce înghiţi în sec, şi se şterse cu dosul palmei pe la gură zise mesenilor: „E la fel de sigur că eu sînt nevinovat, ca şi acest cocoş care va cînta cînd voi fi spînzurat!". După ce se priviră uimiţi, mesenii izbucniră în hohote de rîs. Batjocura celor ghiftuiţi şi ocările lor nu mai conteneau. Dar cum, vorba ceea, nu se ştie de unde sare iepurele, nimeni nu se atinse de cocoş, cu toate că toţi cei din jurul mesei îi aruncau din cînd în cînd priviri hulpave. Fiecare brava mai mult ca celălalt, dar cocoşul rămase neatins. Şi neprevăzutul apăru. Ceea ce nimeni nu credea, dar toată lumea aştepta, se întîmplă în momentul cînd pelerinul este sub ştreang, cocoşul fript se rostogoli în picioare pe tavă, şi trase un „cucurigu" cît îl ţineau puterile de se cutremură încăperea şi zornăiră geamurile.

Judecătorul se dumiri cel dintîi, se ridică de pe scaun şi, burtos cum era, o luă la goană spre locul spînzurătorii, unde, bietul om era în ştreang, dar nodul refuza să se înnoade pentru a-i pune capăt zilelor. Judele strigă să-l scoată din ştreang şi apoi îi dădu drumul spunîndu-i cu blîndeţe, spăşit, pelerinului, că nu este vinovat şi că s-a produs o greşeală, de care el singur şi-a dat seama la timp.

Pelerinul coborî de pe eşafod, şi, cum îi stă bine călătorului cu drumul, se pierdu în depărtări, în timp ce mulţimea adunată rămase pălăvrăgind pînă pe înserate în jurul spînzurătorii.

Cocoşul lusitan, vărul literar al celui moldav din istoria punguţei cu doi bani a hîtrului humuleştean, a rămas viu în memoria şi tradiţiile populare. De altfel scriind: „Cucoşul, cum vede şi astă mare nedreptate...", Ion Creangă ilustra acel spirit al dreptăţii şi cinstei care trebuie să-l caracterizeze pe om.

Cucurigu! boieri mari,
Daţi punguţa cu doi bani!

Florin Colonaş

TIMUR LENK
sau PĂMÎNT SUB COPITELE CAILOR

1.

Știind cîte a făcut Timur Lenk într-o viață de om nici nu-ți vine să crezi că a avut timp să mai fie și copil...

Nu degeaba se spune că el a dovedit de copil o voință de fier, din care cauză lumea a început să-i spună Timur de la **Temir** care în limba turcă înseamnă fier. Mai tîrziu, cînd o săgeată străină i-a rănit piciorul, oamenii l-au mai zis și **Lang,** care în persana tadjică înseamnă șchiop. Așa i-a apărut numele Timur-i-Lang, adică Timur cel Șchiop. Nume pe care europenii l-au adus la forma Tamerlan.

Oamenii lui îl acceptau ca pe un stăpîn atotputernic, de temut, în timp ce dușmanii l-au botezat Spaima lumii sau Balaurul. Dar indiferent cum i s-a spus de către unii sau de către alții, la frîngerea secolelor 14 și 15 el a ajuns să stăpînească o jumătate din lumea cunoscută la acea dată. În anul 1405, cînd s-a stins din viață cu cîteva zile înainte de a împlini 69 ani, a lăsat urmașilor săi un imperiu colosal care se întindea de la Moscova pînă la Delhi și din Mongolia pînă la Mediterană.

Timur Lenk, cum i se mai spune, s-a născut în anul 1336 în familia unui feudal mongol. De mic a dat dovadă de inteligență sclipitoare, de fermitate, clarviziune și elocință. Realiza totdeauna ceea ce-și punea în cap, indiferent prin ce mijloace.

Datorită calităților sale, hanul din Mughalistan i-a încredințat stăpînirea regiunii Mavarannahr, cum se numea în limba arabă ținutul dintre rîurile Sîrdaria și Amurdaria. Cu alte cuvinte teritoriul actualului Uzbechistan. A căzut însă curînd în dizgrație trebuind să fugă peste Amurdaria. Timp de patru ani a dus o viață de nomad, făcea incursiuni prin împrejurimi. Cu ocazia uneia dintre aceste acțiuni a fost rănit la genunchi de o săgeată care l-a făcut infirm pentru tot restul vieții.

După ce armata din Mughalistan a fost alungată din Mavarannahr, Timur s-a întors acasă. Împreună cu emirul Husein a fost numit în fruntea armatei însărcinate cu apărarea din fața unei invazii a hanului din Mughalistan. S-a întîmplat însă ca ei să fie bătuți crunt în apropiere de Tașkent, armatei dușmane deschizîndu-i-se drumul către Samarkand.

Era în anul 1365. Timur avea 39 ani.

În secolul al 14-lea Samarkandul amintea încă de pustiirile lui Cinghiz Han. Cu toate acestea, orașul ajunsese cel mai mare centru comercial și al meseriilor din Mavarannahr. După înfrîngerea de la Tașkent, feudalii au lăsat Samarkandul în voia soartei. Se părea că orașul va cădea din nou pradă armatelor hanului.

În Samarkand se afla o grupare cunoscută sub numele de **sarbadari,** alcătuită din meseriași care luptau împotriva expansiunii mongole. Această grupare s-a angajat să apere orașul. Ei au baricadat toate străzile orașului lăsînd libere doar intrările cîtorva dintre ele. După ce dușmanii au pătruns în oraș, s-au trezit atacați de peste tot, fără putința de a fugi undeva. Cu acest prilej ei au pierdut 2000 de oameni, cei scăpați teferi rupînd-o la fugă în cea mai mare dezordine și debandadă.

În primăvara lui 1366 emirii Timur și Husein au pornit cu oaste spre Samarkand. Mascîndu-și perfect intențiile, ei s-au prefăcut a fi prieteni ai locuitorilor orașului. I-au invitat pe conducătorii sarbadarilor în corturile lor pentru a le mulțumi și a le oferi daruri, dar aceștia au fost măcelăriți pînă la unul.

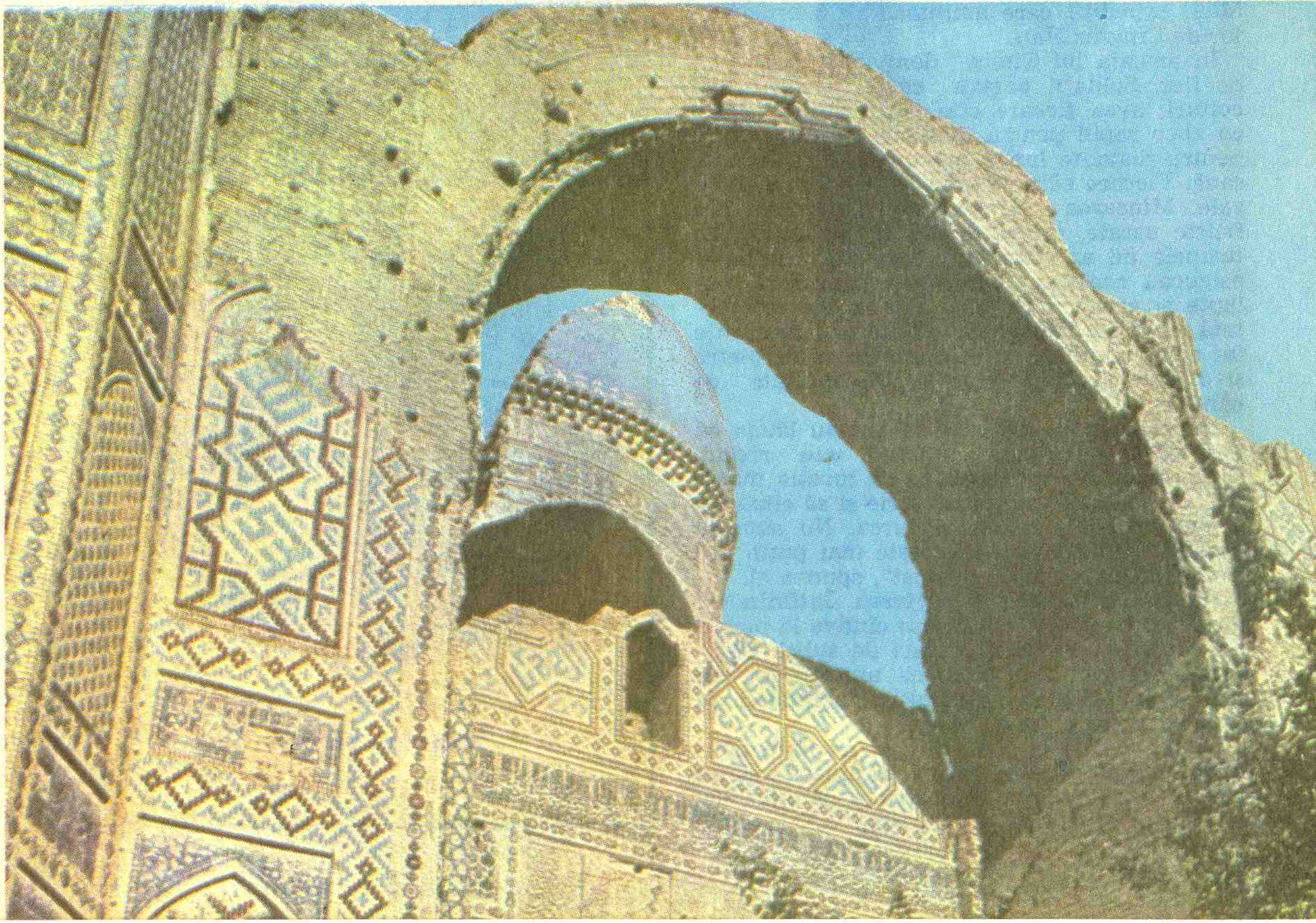
În 1370 între cei doi emiri a izbucnit o serie de conflicte, Timur reușind să-l ia prizonier pe Husein și să-l ucidă. Acesta însă nu se putea proclama han pentru că nu era urmaș de-al lui Cinghiz Han. S-a mulțumit însă cu titlul de Mare emir.

2.

Pentru a-și putea consolida puterea, Timur a pus la cale o serie de războaie de cucerire. La început a țintit spre Asia Centrală. În 1368 el a reușit să cucerească ținutul Horezm,

Moscheia Gür-Emir din Samarkand, unde este înmormîntat Timur Lenk și doi dintre fiii săi (stînga) ● Moscheia Charîm, construită de una din soțiile marelui han în timp ce el se afla într-o expediție (jos)

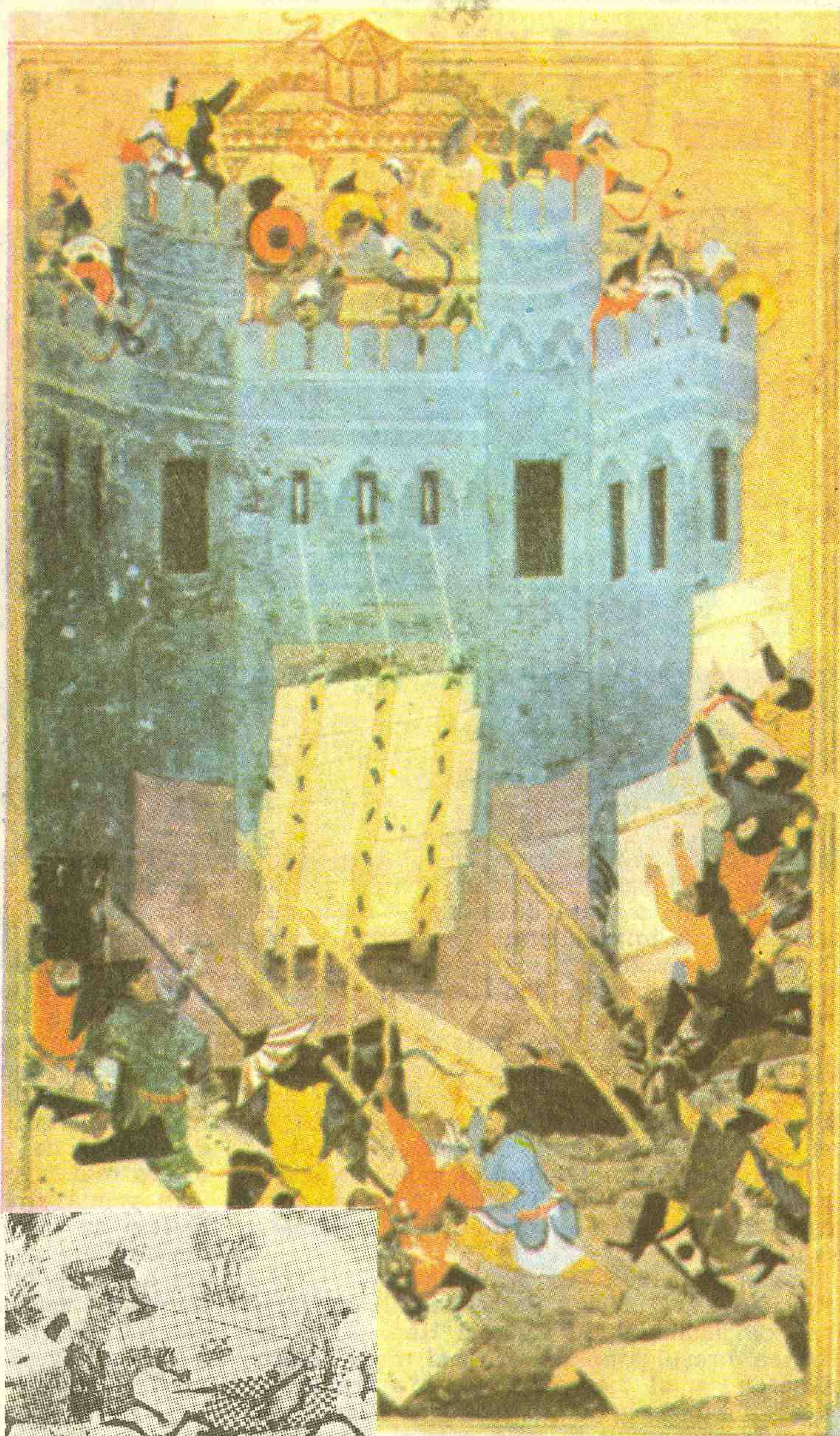

Soldat tătar

TIMUR LENK sau pămînt sub copitele cailor

Asediul unei cetăţi

o parte a actualului Uzbechistan, dar numai după cinci încercări.

Timur a luptat mult şi cu Hoarda de Aur numită şi Hanatul Kipceak. El a strîns o armată imensă cu care a reuşit să o cucerească în trei etape : 1389, 1391, 1395. Cu ocazia ultimei expediţii armata sa a ajuns pînă la graniţa Rusiei. După anul 1380 Timur a întreprins sistematic expediţii împotriva Iranului, Azerbaidjanului, Gruziei, Siriei şi Asiei Mici, expediţii care aminteau prin cruzimea lor de Cinghiz Han.

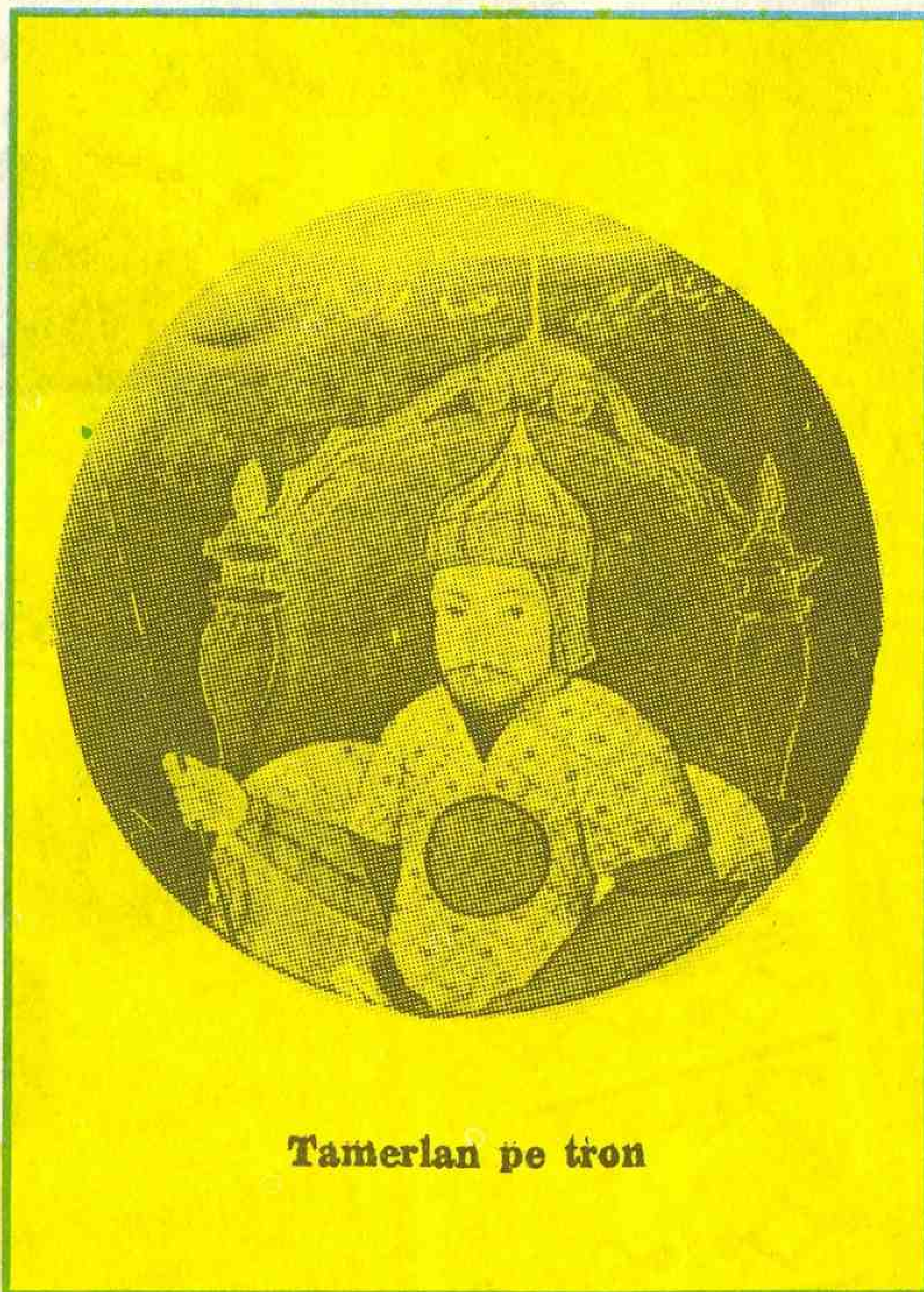
În armata lui Timur domnea o disciplină de fier. Soldaţii purtau cămăşi de zale şi coifuri, avea fiecare cîte două săgeţi uşoare cu zbor rapid pentru distanţe scurte şi două pentru distanţe lungi, precum şi o sabie persană. Fiecare călăreţ avea un cal protejat cu zale. Mîncarea armatei se compunea din fructe uscate, alimente din făină, orez, iar turmele de animale care însoţeau armata îi asigurau acesteia cantitatea necesară de lapte şi carne proaspătă. Hrana era completată cu vînat. Meseriaşii călătoreau în căruţe iar armamentul greu — aruncătoare de pietre şi obiecte arzînde — erau transportate pe cămile.

Nu erau mulţi cei care se puteau lăuda că l-au văzut pe Timur zîmbind sau rîzînd. Creierul lui lucra totdeauna cu turaţia maximă. Cu toate că nu ştia să scrie şi să citească, Timur vorbea persana şi turca. Nu suporta prostia. „Un duşman isteţ este mai puţin periculos decît un prieten prost", spunea el.

Nu ştia ce înseamnă iertarea. Întîlnindu-l după ani pe cel care îl rănise cîndva la picior, l-a împuns pe acesta cu zeci de suliţi. Călăreţul care rămînea în urma unităţii lui era pus să mărşăluiască desculţ, ducîndu-şi pe umăr ghetele pline cu nisip...

Timur avea trei principii : să nu lupţi niciodată pe pămîntul pe care îl stăpîneşti ; să nu ajungi niciodată in defensivă ; să ataci cu iuţeala şi cruzimea vulturului. „Duşmanul trebuie pus în genunchi mai înainte de a pricepe ce se întîmplă cu el", spunea el. Nu schimba niciodată ordinul dat. Era crud cu laşii, fricoşii şi cu cei slabi, pe cei curajoşi îi acoperea cu onoruri şi daruri. Era milostiv — pare ciudat, nu ? — cu locuitorii oraşelor care i se predau fără luptă.

Timur este unul dintre precursorii războiului psihologic. În prima zi pe cortul lui era înălţat un steag alb, semn că viaţa adversarilor va fi salvată dacă se vor preda fără luptă. Steagul roşu însemna că dacă vor deschide porţile oraşului vor fi protejate vieţile cetăţenilor de rînd, căpeteniile urmînd a fi executate. În fine, steagul negru însemna că în următoarele trei zile vor fi ucişi în chinuri groaznice toţi locuitorii. La Sivas, în Turcia, a dat ordin să fie îngropaţi de vii 4 000 dintre apărătorii oraşului ; la Bagdad au fost ucişi din ordinul lui 80 000 de oameni.

Tamerlan pe tron

Nu împărţea puterea cu nimeni, îndată ce cucerea un nou teritoriu încredinţa conducerea acestuia unuia dintre fiii sau nepoţii săi. Pentru a fi perfect informat, a creat o reţea de spioni cum n-au fost multe, alegîndu-şi ...detectivii dintre meseriaşi, fachiri, astrologi, chiar şi dintre prostituate şi cerşetcri. De la ei afla despre orice nemulţumire sau încercare de revoltă, despre mişcarea fiecărei caravane, despre indivizii nou veniţi în aşezare, mai ales în bazarul din Samarkand. Informaţia neadevărată se pedepsea cu tăierea capului.

Cînd i-a murit fiul cel mai mare el a rămas multe zile în faţa tablei de şah. Era un jucător remarcabil, el a propus variante mai complicate ale şahului, cu un număr dublu de piese „tari" şi cu 200 pioni.

Pentru a-şi nemuri numele şi epoca a construit — în cea mai mare parte cu muncă forţată — edificii grandioase la proiectarea cărora a chemat pe cei mai luminaţi savanţi şi arhitecţi. De numele lui este legată înflorirea Samarkandului pe care l-a ales drept capitală a imperiului său. În timpul lui s-au înălţat la Samarkand palate minunate, moschei, biblioteci. Cînd se întîmpla ca unul dintre obiectivele construite să nu-i placă dintr-un motiv sau altul, sau dintr-un capriciu, edificiul trebuia dărîmat iar arhitectul plătea cu capul. În locul lui se înălţa altul după pofta şi gustul lui.

3.

În pragul secolului al 15-lea, Timur a ajuns în relaţii încordate cu dinastia Ming din China. Pentru a rezolva situaţia, Timur s-a gîndit s-o cucerească. Era însă destul de bătrîn, iar piciorul îl chinuia tot mai tare, încît aproape nu mai putea călări. Sîngele însă îi alerga la fel de năvalnic prin vine ca în anii tinereţii.

Înainte de a pleca în expediţie el a organizat la Samarkand un mare carnaval la care au venit soli din multe ţări, toţi încărcaţi cu daruri. Solul din Castilia a adus o tapiserie superbă, Bizanţul a trimis aur, sultanul Egiptului o girafă şi nouă struţi. În cortul primei soţii a lui Timur se afla un copac din aur cu trunchiul de grosimea piciorului unui om adult.

În mijlocul solemnităţii Timur s-a ridicat şi a început să se pregătească pentru expediţie. Anul 1404 era pe sfîrşite. Trecuse şi octombrie, de aceea generalii l-au sfătuit să amîne plecarea pînă în primăvară. Timur nu s-a lăsat însă înduplecat, mai ales că astrologii l-au asigurat că vremea era tocmai potrivită pentru o asemenea expediţie.

Timur a părăsit Samarkandul odată cu prima zăpadă. Armata lui număra 800 000 de soldaţi. Drumul prin zăpadă şi ger, prin furtuni a fost epuizant. A făcut multe victime. În ianuarie 1405 armata lui a ajuns în oraşul Utraru pe Sîrdaria, la 350 kilometri de Samarkand. Timur s-a îmbolnăvit, era răcit, avea febră şi „tuşea ca o cămilă strînsă de gît". Doctorii au făcut tot ce le-a stat în putinţă, alţii s-au rugat lui Allah să-i dea sănătate. Nu l-au ajutat nici doctorii, nici Allah. În ziua de 19 februarie 1405 el a respirat pentru ultima dată.

În urma lui Timur Lenk au rămas construcţii admirabile, el a contribuit la dezvoltarea culturii, a meseriilor şi comerţului. A dat ordin pentru construirea unor mari sisteme de irigaţii...

Toate acestea pălesc însă în faţa cruzimii fără margini cu care el a ucis milioane de oameni care nu aveau altă „vină" decît pe aceea de a se fi ridicat întru apărarea pămîntului strămoşesc. El a făcut să dispară sub copitele cailor ţări pe care le-a asuprit şi exploatat fără milă...

Nicolae Nicoară

LÎNGĂ ELBA, ANOTIMPURILE...

Note de călătorie în R. D. G.

Era liniște pe Brühlsche Terrasse (Terasa Nuferilor — 1814) o liniște rece, de început de toamnă, liniște tulburată doar de sirenele nenumăratelor șlepuri lunecînd agale pe Elba și de pașii noștri risipind imperii de frunze. Acolo, sub umbrele baroce de pe Terasa Nuferilor, am regăsit poezia. Iar poezia la Dresda e vis povestit.

Priveam Elba de pe terasa cu nume de floare, priveam Elba în trecerea ei majestuoasă pe sub podurile lungi, arcuite domol, care — departe de a o îngenunchea — îi sporeau grandoarea : Marienbrücke și Gheorghi Dimitroff, Dr. Rudolf Friedrichs și Brücke der Einheit, și mai ales Blaues Wunder, podurile Dresdei pe sub care curgeau amurguri ireale de parcă însăși lumea culorilor, imperiul de clasică frumusețe din Galeria Alte Meister, se topise în apele fluviului. Și între poduri turnurile baroce ale Catedralei, ale palatului Zwinger, ale Primăriei zideau alte punți :

Punți de umbră.

Punți de metafore peste trupul Elbei.

Pe astfel de punți am trecut spre Zwinger într-o dimineață de septembrie cînd anotimpurile curgeau mai repede decît Elba, cînd conturile lucrurilor se pierdeau în imagini de risipire. Am intrat la Zwinger cu teamă. Cu neliniște. Cu ochii bolnavi de lume, de culori, de vise.

Copleșitor, construit cu risipă de fantezie, dar cu un simț al echilibrului desăvîrșit, baroc arborescent cu aripile palatului crescînd una dintr-alta, cu terase suprapuse și fastuoase scări exterioare, cu sute de ferestre deschise spre lume din cele patru aripi fiecare de 116 m formînd un imens pătrat avînd în mijloc eternele fîntîni, acesta este Zwinger-ul (1710—1752) palat princiar, capodoperă a barocului german ridicat lîngă Elba de arhitectul Mattheus Daniel Pöppelmann.

La Zwinger piatra are voluptatea mătăsurilor și a dantelelor imperiale, lîngă statuile de gresie ale lui Balthasar Permoser aerul vibrează. o perpeută sărbătoare, baia nimfelor fiind un adevărat paradis de piatră : fîntîni, cascade, tritoni, grote, delfini și nimfe închipuie acolo un joc al uitării. Adică al timpului.

Sînt multe muzee la Zwinger : Muzeul porțelanului, Muzeul de matematică și fizică, Muzeul zoologic, Muzeul de istorie, dar puterea de magie a pînzelor vechilor maeștri ne-a atras fără întoarcere spre sălile Galeriei lui Semper, Galerie Alte Meister, una din aripile palatului închizînd latura sa dinspre Elba.

Dacă ar fi să alegem pentru muzeul nostru imaginar cîteva pînze din cele peste 650 cîte sînt expuse, am alege mai întîi Rubens. Pentru bucuria de a trăi, pentru bucuria culorii. La Rubens culoarea este lumină și este ispită și blestem, în pînzele sale de la Dresda — aproape toate de mari dimensiuni, alegorii sau scene biblice — culoarea curge gîlgîind peste trupurile goale ca în „Bethsabèea la fîntînă“ (spre 1635) sau „Mercur și Argus“ (1635/1638).

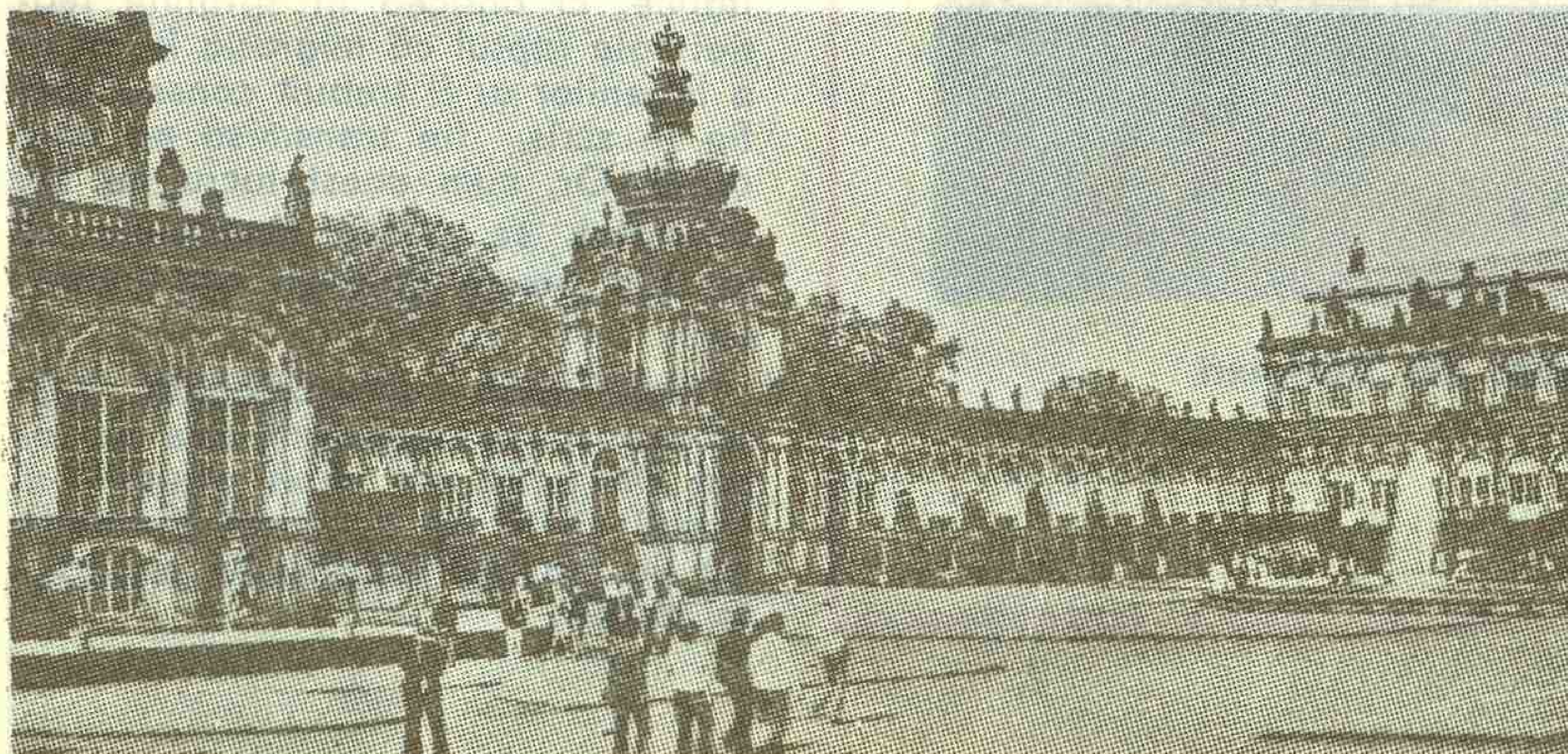
Iar apoi am alege Rembrandt. Numele său strivește, apasă cu greutatea în aur a pînzelor cu care puține galerii din lume se mîndresc. Apropierea se face cu o anume solemnitate, cu un anume ritual, e mai degrabă o inițiere secretă ce se refuză multora. Tablourile sale sînt grave prin tonurile culorilor chiar și atunci cînd pictează un subiect aparent vesel cum este acel „Autoportret cu Saskia pe genunchi“ (1635), tablou celebru „știut“ din atîtea istorii ale artei.

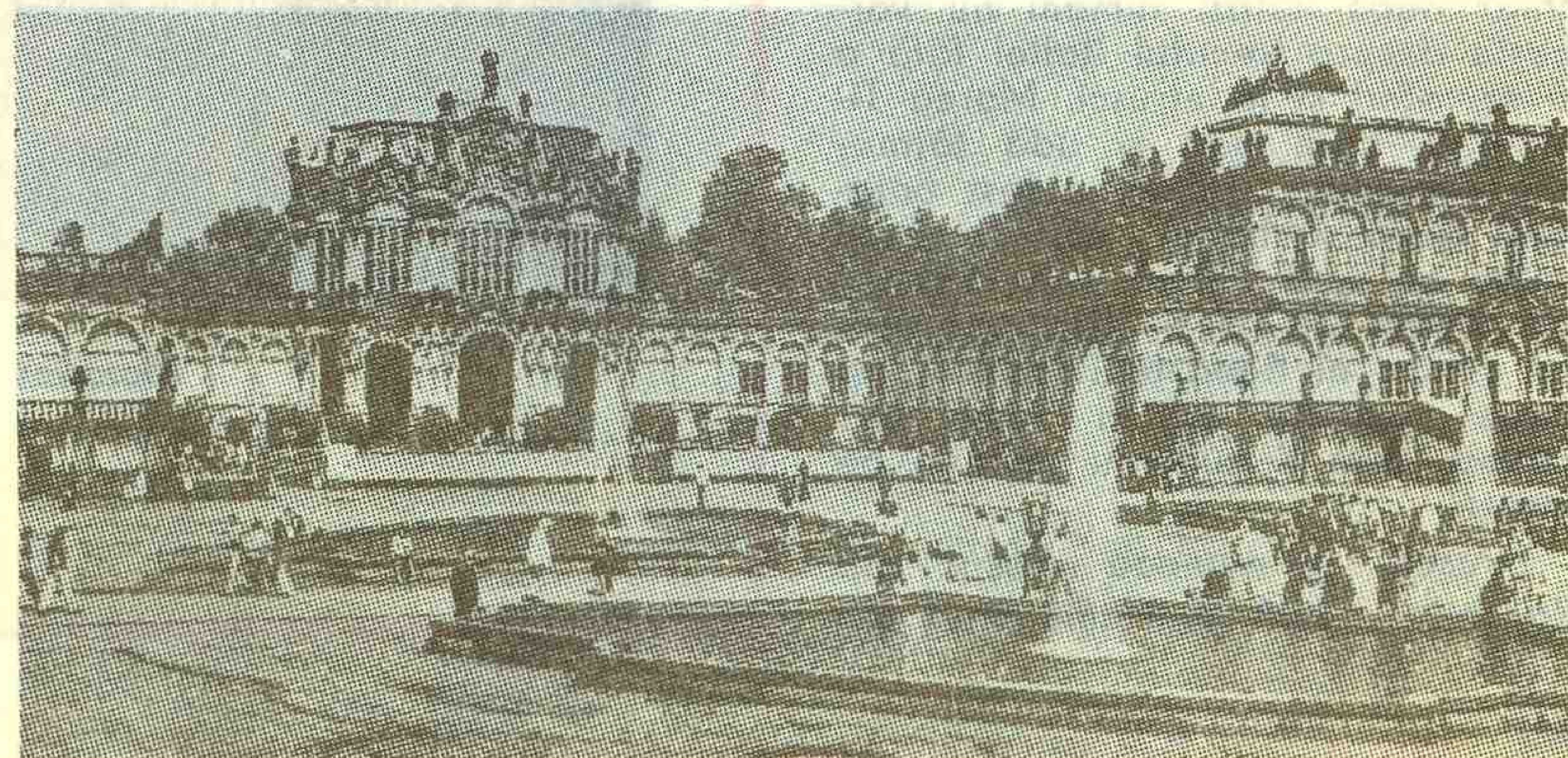
Lîngă „Madona Sixtină“ a lui Raphael (1512/1513) culorile se amestecă dureros în sîngele nostru, spiritul Renașterii aprinde tonurile veșmintelor fastuoase, o lumină lăuntrică dă puritate culorii. În schimb Vermeer van Delft cu cele două pînze expuse la Dresda „Mijlocitoarea“ (1656) și „Tînăra femeie citind o scrisoare“ (1657) aduce o lume de abur și șoaptă, de melancolie și renunțare. Umbre de fluturi cutreieră pînzele sale pictate în culori blînde, catifelate, cu vermillonuri calde și oranguri luminoase. Jan van Eyck și Pieter Breughel de Catifea impresionează mai ales prin bogăția detaliilor, prin rafinamentul pictural inegalabil. Și alegerea noastră ar putea continua cu Giorgione, Tițian, Tintoretto, Cranah, Canaletto, Ruisdael etc.

Am revenit cîteva zile la rînd în Galeria vechilor maeștri, în acel imperiu al culorilor eterne unde anotimpurile sînt doar lumini și umbre, căci timpul curge acolo în alte tipare.

La Dresda am prins din urmă vara, am prins din urmă ultimele zvîcniri agonice ale anotimpului ce ne fusese refuzat la Berlin și Potsdam, în munții Hartz și la Gotha. Iar vara la Dresda are accente meridionale, voluptuoase ca pînzele lui Rubens, cu străluciri neașteptate precum diamantele din Bolta Verde. Vara la Dresda — mai mult decît un anotimp între altele — este împlinirea aspirației acestui mare oraș spre lumină și culoare. Am străbătut timp de o săptămînă în lung și-n lat Dresda, de la Zwinger la Radebeul, de la Pilnitz în Postplatz, am uitat de curgerea timpului în sălile maeștrilor de la Zwinger și Albertinum sau în parcul baroc al castelului Pilnitz, avînd însă peste tot revelația unui oraș unic, inconfundabil. Spiritul Dresdei, dinamic și contemplativ, exact și fabulos totodată, ne-a însoțit permanent în drumurile noastre prin spațiul acestui oraș german. Ca și vara. Iar vara la Dresda începe și se termină pe malurile Elbei.

Aurel Ștefan Alexandrescu

ENIGMATICII ETRUSCI

Detaliu de pe un sarcofag : chipurile a doi soţi etrusci care au trăit înainte de anul 500 î.e.n.

1985 – Anul etruscilor

Aşadar, anul 1985 a fost – ştiut, neştiut – Anul Etruscilor.

Mulţi se vor întreba probabil de ce tocmai 1985 a fost ales pentru această aniversare ? Întrebare cît se poate de normală dacă avem în vedere faptul că acest an nu marchează nici o dată rotundă din existenţa civilizaţiei demult apuse a etruscilor. De altfel, ştim atît de puţine lucruri despre etrusci, încît s-ar putea ca în 1985 să se fi împlinit cu adevărat o sumă rotundă de ani de la unul sau altul dintre evenimentele care, au marcat această civilizaţie.

A fost, de fapt, prima mare civilizaţie apărută în Apenini în timpul cînd Roma era alcătuită doar din cîteva biete case din chirpici. De bună seamă că locuitorii de acum peste 2 500 ani ai acestei zone aveau toate motivele să presupună că ţara în care ei trăiau se va numi în viitorime Etruria. Lucru care însă nu s-a întîmplat chiar dacă astăzi nimeni nu vorbeşte despre trecutul Italiei fără a a se referi şi la etrusci. Marea Tireniană, care uda şi udă ţărmurile peninsulei italice, a fost botezată după Tyrhenei sau Tyrsenei, nume cu care grecii i-au botezat pe etrusci. La fel şi Toscana, vestitul centru al Renaşterii italiene, îşi trage numele de la Tusci sau Etrusci, cum îi numeau romanii pe etrusci.

Etruscii se numeau Rasna sau Rasenna, adică cu nume care astăzi mai apar doar pe frontispiciile vilelor somptuoase şi pipărate pe care străini sentimentali dar bogaţi şi le construiesc în apropierea fostelor aşezări şi morminte etrusce.

Etruscii sînt înconjuraţi astăzi de o aureolă tainică, cu toate că sînt binecunoscute frescele din mormintele etrusce, că se cunosc elemente ale dansurilor lor etc. Se cunoaşte, de asemenea, faptul că ceramica în relief era arsă de etrusci pentru a imita perfect metalul. Cauza acestei aureole de taină este datorată în principal faptului că nu s-a găsit încă un răspuns viabil la două întrebări : de unde au venit etruscii şi ce limbă vorbeau ei ?

Aşadar,

Mormînt etrusc din Cerveteri

De unde au venit etruscii ?

Etruscii au apărut pe scena istoriei, pe teritoriul din centrul Italiei – cam pe locurile unde se află astăzi Florenţa, Siena, Velterra, Orbetello şi Arezzo – în anii 800–750 înaintea erei noastre, unde a existat o cultură primitivă. Spre deosebire de vecinii lor şi de triburile italice care trăiau în alte locuri ale peninsulei, etruscii erau constructori de drumuri şi experimentaţi constructori de apeducte. Ei se pricepeau de minune să înalţe statui de bronz şi teracotă, cunoşteau tehnica picturilor pe pereţi şi a decorării ceramicii. Erau pricepuţi în extragerea minereurilor de fier. Specialiştii susţin că etruscii au extras în fiecare an, pe parcursul unei perioade de 400 ani, între 10 000–12 000 tone minereu.

Etruscii erau agricultori şi navigatori şi făceau comerţ nu numai cu Grecia şi coloniile acesteia, dar şi cu Cartagina situată în Nordul Africii. Ei erau, de asemenea, buni călăreţi şi aveau o armată foarte bine instruită.

Pînă aici toate bune, dar de unde au venit ?

Istoricul grec Herodot a stabilit, foarte categoric, încă în secolul al V-lea î.e.n., originea lor. El susţinea că etruscii au venit din Lidia, un vechi regat din Asia Mică, situat aproximativ pe teritoriul actual al Turciei. Îl reproducem pe Herodot din volumul „The Etruscans" de Raymond Bloch apărut la „Thomes and Hudson" din Londra în anul 1963 : **„Pe timpul domniei lui Atys, fiul lui Manes, o foamete cumplită a cuprins întreaga Lidie. Cîtva timp lidienii au continuat să-şi ducă viaţa lor obişnuită. După aceea, văzînd că foametea nu încetează, ei au căutat remedii, unii gîndindu-se la un lucru, alţii la alt lucru. Se spune că atunci au fost născocite jocul cu zarurile, jocul cu arşice, jocul cu mingea şi altele... Acesta era felul în care ei şi-au folosit născocirile pentru a combate foametea : o dată la două zile ei jucau de dimineaţă pînă seara, aşa încît să-şi abată atenţia de la chinuitoarea foame. Ei au trăit în acest fel vreme de optsprezece ani.."**

După aceea – rezumăm noi scrierea lui Herodot – regele Lidiei a împărţit poporul lidian în două mari grupuri, unul urmînd să rămînă în ţară, celălalt să plece. În fruntea grupului care urma să plece l-a pus fiul său Tyrrhenos. Aceştia au coborît la Smirna, Izmirul de astăzi, şi-au construit corăbii pe care le-au încărcat cu lucrurile lor de preţ, apoi au ridicat ancora plecînd în căutarea unui ţinut prielnic vieţii. Astfel au ajuns în ţara umbrilor. Aici, după ce şi-au construit cetăţi, ei şi-au schimbat numele din lidieni, zicîndu-şi tirenieni după numele fiului regelui.

Toţi cei care au urmat după Herodot – Strabon, Virgiliu, Ovidiu, Plutarch, Cicero, Seneca – au adoptat supoziţia „părintelui istoriei".

Teoria lui Herodot a rezistat 400 de ani, pînă la Dionysos din Halikarnas, care a afirmat că etruscii nu au venit de nicăieri, că ei sînt locuitorii băştinaşi ai peninsulei italice. El aducea în sprijinul teoriei sale faptul că migraţia în masă a lidienilor ar fi trebuit consemnată fie în scris, fie transmisă pe cale orală. Or, cum acest lucru nu s-a întîmplat, se poate presupune că etruscii provin dintr-un trib autohton.

Majoritatea etruscologilor susţin astăzi că important este nu locul de unde au venit etruscii, ci faptul că ei au cunoscut perioada lor de maximă înflorire în peninsula italică.

Statuetă dintr-un templu etrusc din Tarquinia

Himera — element frecvent în arhitectura etruscilor

Ce limbă vorbeau etruscii?

Multe dintre enigmele care îi înconjoară astăzi pe etrusci ar fi fost — poate — elucidate dacă s-ar fi păstrat limba pe care o vorbeau sau cărţi de ale lor. Mai mult ca sigur că în urmă cu 2 000 de ani oamenii cunoşteau etrusca, din moment ce şcolari romani o învăţau exact cum învăţau greaca. Împăratul roman Claudius avea soţia etruscă. În secolul I al erei noastre el a scris o istorie a poporului etrusc, în douăsprezece volume. Din păcate, această lucrare s-a pierdut împreună cu alte lucrări la fel de importante.

Pînă în zilele noastre au ajuns cca 10 000 inscripţii, majoritatea foarte scurte, fie inscripţii funerare, fie dedicate zeilor. În afara a 200 cuvinte — nume de oameni — sensul celorlalte este greu de desluşit.

Speranţa că, în sfîrşit, scrierea etruscă va putea fi dezlegată a mijit în anul 1964 cînd arheologii au descoperit în apropierea oraşului etrusc Caere (actualmente Cerveteri)' la sud-vest de Roma, trei tăbliţe de aur. Era vorba despre un text pe care stăpînul din Caere îl adresa unei zeităţi pe care cartaginezii o numeau Astarte iar etruscii Uni. Tot ce s-a putut înţelege din acest text a fost că în jurul anului 500 î.e.n. etruscii şi cartaginezii trăiau împreună într-un oraş. S-a descoperit cu acest prilej că etruscii întreţineau relaţii cu cartaginezii, ceea ce insemna că ei erau buni navigatori într-o perioadă cînd ceilalţi locuitori ai peninsulei se temeau de mare sau o urau.

Despre originea asiatică a etruscilor sau cel puţin despre influenţa asiatică asupra lor, stă mărturie faptul că vechile morminte descoperite în Lidia sau în Lykia vecină seamănă surprinzător cu cele ale etruscilor, la care au fost incorporate elemente noi ca lei, sfincşi, palmieri etc.

Foarte interesantă era poziţia femeii în societatea etruscă. Chiar dacă pare forţat să spunem că etruscii au fost primii feminişti, libertatea şi egalitatea femeilor etrusce cu bărbaţii a constituit un şoc pentru greci şi romani. Femeile etrusce nu îşi schimbau numele după căsătorie, purtau veşminte elegante, luau parte la jocuri, dansuri şi întîlniri sportive alături de bărbaţi. Femeile din păturile superioare aveau lăzi din bronz împodobite cu făpturi mitologice şi adesea cu inscripţii, ceea ce dovedeşte că ele erau ştiutoare de carte.

Alunecarea în uitare

Etruscii nu au reuşit să unifice triburile şi oraşele lor, cetăţile etrusce purtau adesea războaie între ele din care cauză nu au fost în stare să opună rezistenţa cuvenită grecilor. Etruria nu a existat niciodată ca un stat unitar. Oraşele deţineau o perioadă primatul, apoi decădeau. Aşa a fost cazul cu Tarquinia în secolul al VII-lea î.e.n., aşa a fost cazul cu Caere, aşezarea în care erau confecţionate vestitele obiecte de ceramică în relief. Aşa a fost cazul cu Veje...

Multă vreme istoricii au vorbit despre existenţa unei federaţii a douăsprezece oraşe etrusce, dar în realitate nu a existat o asemenea federaţie, ci doar o alianţă pe baze religioase. Cînd Roma şi-a pornit expansiunea, oraşele etrusce nu şi-au dat niciodată mîna întru apărare. Prima aşezare căzută sub ocupaţia romană a fost Veje, situată la numai 12 km. de Roma. Romanii şi etruscii şi-au dat însă mîna în faţa pericolului pe care îl reprezentau barbarii veniţi din Galia.

Mai tîrziu, oraşele etrusce s-au ridicat împotriva Romei slăbite, dar au fost învinse întrucît nu şi-au coordonat acţiunile. Între anii 358—265 î.e.n. Roma a supus oraşele etrusce unul cîte unul. În timpul celui de al doilea război punic (218—202) î.e.n. etruscii au fost obligaţi să pună la dispoziţia Romei cantităţi însemnate de cereale, arme etc., pentru ca aceasta să poată învinge Cartagina, aliata de odinioară a etruscilor...

Mulţi etrusci au fost asimilaţi şi au luptat în cadrul legiunilor romane. În anul 87 î.e.n. a fost dată **Lex Iulia** prin care etruscilor li se acordau aceleaşi drepturi avînd totodată şi aceleaşi îndatoriri ca romanii.

Etruscii au alunecat în uitare odată cu căderea Romei. Casele lor s-au deteriorat cu timpul, la fel ca şi templele lor împodobite cu teracotă în relief. Mormintele lor pline de bijuterii, arme, vaze etc. au căzut victimă jefuitorilor. Au rămas de la ei urme de drumuri, piloni de poduri, apeducte şi elemente de canalizare şi — ca o sfidare — zîmbele lor enigmatice de pe sarcofage şi pietre funerare...

Alice Theodorescu

Morminte etrusce împodobite cu elemente din viaţa cotidiană

WATERLOO

UN SAT PENTRU ETERNITATE

Un sat obişnuit, nimic exotic

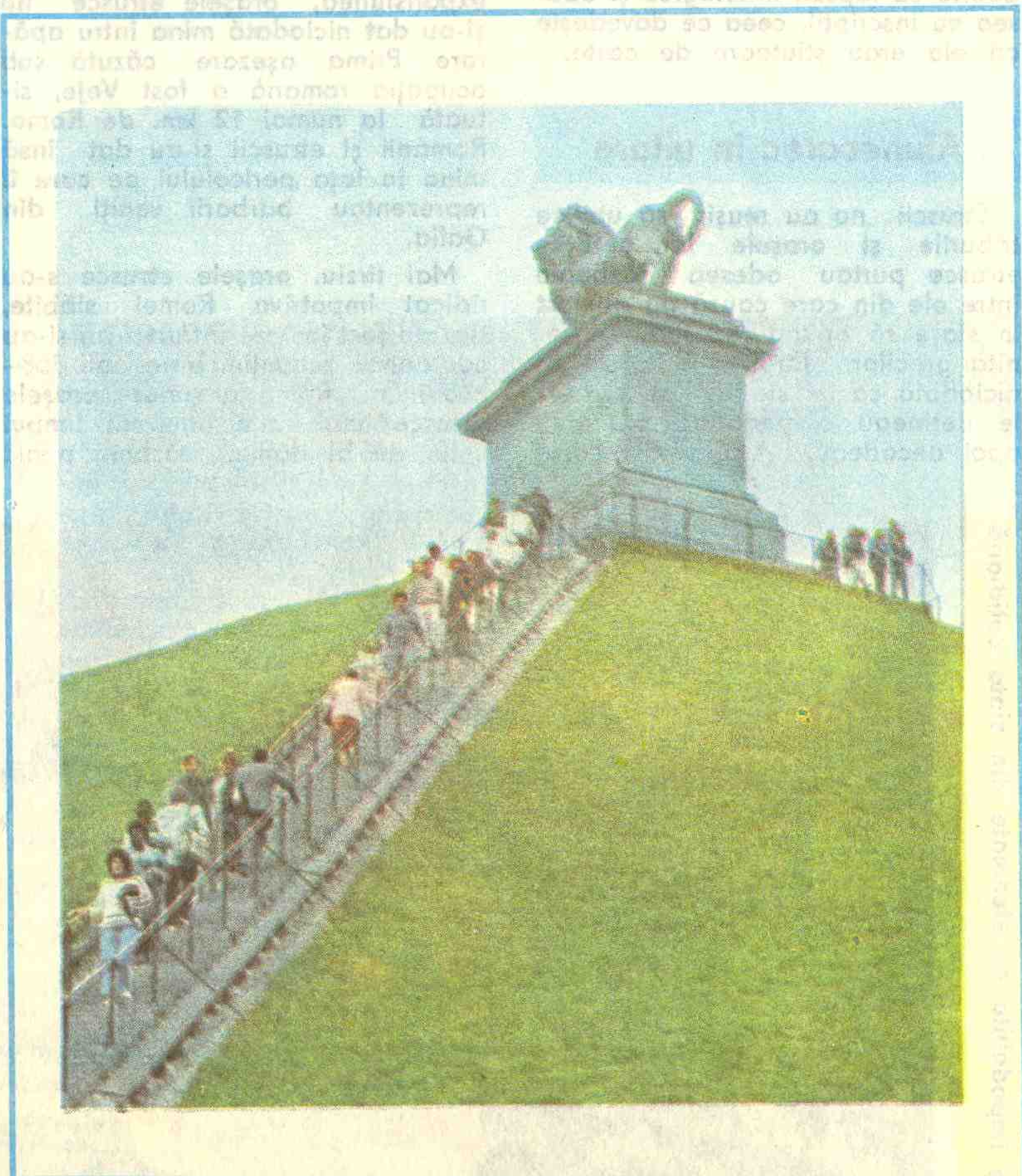
La 12 kilometri sud de Bruxelles, capitala Belgiei, se află un sătuleţ cu nume apocaliptic: Waterloo. Un sat despre care pînă la 1815 nu auziseră decît locuitorii săi, precum şi cei din satele învecinate. Dacă cineva ar fi vrut să raporteze acest sat la scara Europei, singurul lucru pe care l-ar fi putut face ar fi fost acela să spună că el se află la 800 kilometri de Berlin, la 240 kilometri de Londra şi la peste 275 kilometri de Paris.

Locuitorii săi nu ştiau desigur aceste distanţe, pe ei depărtarea celor trei capitale nu-i interesa cîtuşi de puţin, nici unul nu-şi pusese în gînd să călătorească la Berlin, la Londra, sau la Paris.

Toate acestea însă pînă în zilele de 17 şi 18 iunie 1815. Două zile care au schimbat destinul satului Waterloo odată cu destinul întregii Europe. Poate al întregii lumi. Atunci Waterloo a intrat pentru totdeauna în istorie. Numele lui este rostit din acel an în toate colţurile lumii, de atunci nu există copil de şcoală care să nu fi auzit de numele acestei aşezări.

La Waterloo lui Napoleon i s-a dat lovitura de graţie.

În amintirea remarcabilei victorii a aliaţilor asupra lui Napoleon, la Waterloo a fost ridicat un monument grandios, în apropierea şoselei care leagă Bruxelles-ul de Charleroi. Monumentul reprezintă un leu din bronz urcat pe un postament de pe care priveşte în direcţia din care a atacat armatele lui Napoleon, cîntăreşte 26 tone şi a fost oferit de olandezi, care luptaseră în coaliţia antinapoleoniană. Pentru a ajunge sus, la picioarele leului, vizitatorul trebuie să urce nu mai puţin de 228 trepte de piatră.

Să urcăm, deci, cele 228 trepte...

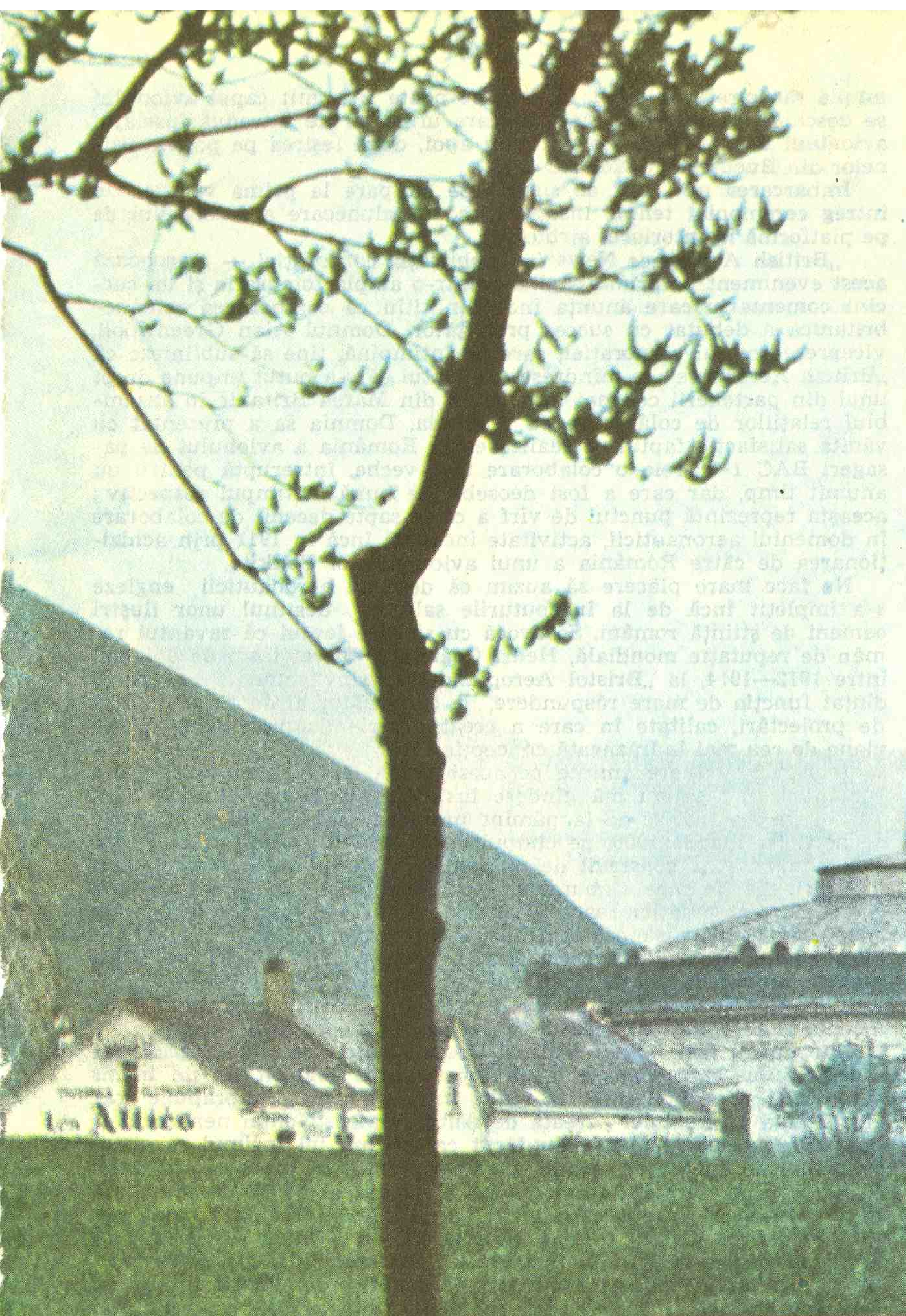
Celui care urcă movila asemănătoare unui muşuroi imens, împrejurimile îi apar parcă etalate în palmă.

Să ne imaginăm deci cum a fost în urmă cu 170 de ani.

Aşezîndu-ne în poziţia inversă celei a leului, în faţă vom avea înălţimea Saint Jean. Pe ea se fortificaseră englezii conduşi de Wellington. În spate, adică în direcţia în care priveşte leul, se află o mare proprietate „La Belle Alliance". De acolo a atacat Napoleon, soldaţii lui trebuind să asalteze în contrapantă înălţimea Saint Jean.

Situaţia politică era următoarea: După evadarea lui din insula Elba, unde se retrăsese, în anul 1814, cînd fusese obligat să abdice, Napoleon a ajuns la 1 martie 1815 în Golful Juan la ţărmul Franţei. Au început cele „o sută de zile" ale gloriei sale cînd, la început, fără a trage măcar un singur glonte, a recucerit Franţa în mai puţin de o lună. Guvernul Bourbonilor a căzut din nou, refugiindu-se în Belgia. După aceea împăratul a pătruns în Belgia, planificînd să desfăşoare lupte separate cu englezii, olandezii şi prusienii, care îşi aveau armatele pe teritoriul acestei ţări.

La 16 iunie generalul Ney, care comanda o parte a armatei lui Napoleon, i-a învins pe englezi. În aceeaşi zi, Napoleon a învins armata prusiană a lui

Blucher. Victoriile lor nu au fost însă depline, bătălia finală avea să se dea la Waterloo unde Wellington şi-a refăcut şi întărit armata anglo-prusiană. Napoleon era atît de sigur de victorie, încît şi-a permis să trimită 30 000 soldaţi, sub comanda mareşalului Grouchy, să-i urmărească pe prusieni care se retrăgeau. Îi mai rămăseseră totuşi 72 000 soldaţi şi 240 tunuri în timp ce Wellington dispunea de numai 67 000 soldaţi şi 159 tunuri.

În ziua de 17 iunie a plouat tot timpul.

La 18 iunie orele unsprezece şi jumătate a început lupta finală. Englezii aveau o poziţie mult mai bună, se apărau cu spatele la pădure. Ca urmare, armata franceză comandată de Napoleon a fost înfrîntă de armata anglo-prusiană comandată de Wellington-Blucher.

Odată bătălia terminată, au intrat în arenă istoricii şi strategii militari, care au început să se întrebe cu tot mai multă insistenţă şi cu tot mai puţine şanse de a afla un răspuns definitiv :

De ce a fost înfrînt Napoleon?

Aceasta este doar una dintre întrebări care, pentru a fi completă, ar trebui să sune astfel : de ce a fost înfrînt Napoleon cînd — aparent — cîştigase bătăliile cu englezii şi prusienii ? S-a datorat aceasta faptului că el a atacat cu întîrziere ? Sau faptului că lui Wellington i-a venit în ajutor, în ultimă clipă, armata lui Blucher care, printr-o manevră abilă, a reuşit să scape de următori. Sau la mijloc a fost ignoranţa mareşalului Grouchy, care nu a înţeles mersul evenimentelor ? Să fi luptat englezii cu mai multă îndîrjire, cu mai multă tragere de inimă decît francezii ? Să fi avut cumva terenul greu, îmbibat cu apă, cuvîntul hotărîtor ? Să fi avut cumva Napoleon o pauză în gîndirea sa militară, altfel genială ? A subapreciat cumva Napoleon artileria, care a început să acţioneze cu întîrziere ?

Iată felurite întrebări la care răspunsul este greu, dacă nu imposibil, de dat. Poate că un răspuns acceptabil ar trebui să conţină ceva din răspunsul la fiecare din întrebările de mai sus. Nu ne referim la ultimele trei, patru pentru că pur şi simplu nu avem chef să ne batem capul cu lucruri care nu s-au întîmplat ! Bătălia de la Waterloo s-a desfăşurat aşa cum bine ştim cu toţii. Despre cruzimea cu care s-au măcelărit armatele în conflict stau mărturie cei 49 000 morţi cîţi au înregistrat combatanţii. Morţii au fost singurul lor element comun. Din cei aproape 140 000 soldaţi angrenaţi în luptă pe un front de numai 5 kilometri, au căzut o treime. 50 000 morţi pentru un teren de numai cîţiva kilometri pătraţi ! Răniţii nu au fost nici măcar număraţi...

Există localnici la Waterloo, cărora le scapă semnificaţia celor petrecute în urmă cu 170 de ani în mica lor aşezare. Poate este şi firesc să fie aşa din moment ce bătălia de la Waterloo nu a fost, de fapt, a lor. Cîmpul de bătălie de la Waterloo a fost terenul neutru pe care s-a desfăşurat o cumplită măsurare de forţe între armate care ar fi făcut mult mai bine dacă ar fi rămas fiecare la ea acasă. Localnicii trec pe la poalele dealului în vîrful căruia tronează colosalul leu de 26 tone fără să întoarcă măcar capul. Şi de ce l-ar întoarce ? Ei, ţăranii belgieni, ar trebui să admire monumentul ridicat pe pămîntul lor de olandezi, ca semn al victoriei repurtate de englezi şi prusieni împotriva unui... francez ?

Comandanţii şi generalii de la Waterloo au intrat cu toţii — biruitori şi biruiţi — în istorie : Napoleon, Wellington, Ney, Blucher... Straniu cum devin unii nemuritori ! „N"-ul lui Napoleon, un N imperial ce-i drept, este peste tot la Waterloo : pe sticle, pe tabachere, pe furculiţe, pe linguriţe, pe pahare... De ai zice că bătălia de la Waterloo a fost cîştigată de el în persoană. În muzeul local, Wellington tronează în mărime naturală din ceară, printre oase, cranii, monede, nasturi şi alte rămăşiţe ale splendorii culese de pe cîmpul de bătălie de acum o sută şaptezeci de ani.

Nimeni nu a avut şi nu are timp să se gîndească la zecile de mii de ţărani care au căzut pe cîmpul de luptă. Pentru ei nu există nici măcar un cimitir, o groapă comună.

Dar nu cumva recoltele pe care ţăranii din Waterloo le culeg an de an mai bogate se datoresc faptului că grîul şi secara lor îşi trag încă sevele din pămîntul amestecat cu sînge omenesc în bătălia aceea cumplită cînd sîngele verde al ierbii ajunsese aproape roşu... ?

N. N.

LA HURN unde s-a scris

O NOUĂ PAGINĂ ÎN CARTEA AVIAȚIEI ROMÂNEȘTI

După cele cîteva zile petrecute la Londra, am pornit dis-de-dimineață, pe calea aerului, către Hurn, o mică localitate din sudul Angliei, unde se afla una dintre importantele uzine de avioane ale corporației „British Aerospace" — cea mai mare organizație constructoare de avioane din lumea occidentală, cu excepția Statelor Unite ale Americii. Să mai reținem încă un detaliu: „British Aerospace" a apărut în constelația marilor forțe ale tehnicii aeronautice abia în 1976, în urma naționalizării fostelor companii: „British Aircraft Corporation" (B.A.C.), „Hawker Siddeley" și „Scotish Aviation". Creșterea capacității de rezistență a industriei aeronautice britanice în aspra luptă de concurență care se desfășoară azi în lume a constituit liantul acestei fuziuni. Vizita la Hurn — una din cele 17 localități din Marea Britanie în care British Aerospace dispune de uzine și ateliere, nu-i întîmplătoare. În ziua sosirii la Hurn, pe o vreme luminoasă ca un zîmbet de adolescentă îndrăgostită, urma să fie expediat în țara noastră, pe calea aerului, fuselajul primului avion de pasageri BAC 1-11, cu care începea de fapt finalizarea vastei acțiuni de cooperare în domeniul aeronauticii, dintre România și Marea Britanie, stabilită în urmă cu cîțiva ani, cu prilejul vizitei președintelui Nicolae Ceaușescu în Marea Britanie.

Fuselajul, lung de cîțiva zeci de metri, instalat pe o platformă mobilă, aștepta semnalul de îmbarcare într-un Super Guppy — un airbus imens, ce seamănă mai degrabă cu o balenă, talie maxi, decît cu un avion. Frapează deopotrivă poziția avionului-cetaceu. Printr-o amplă răsucire spre stînga a ceea ce poate fi numit capul avionului se deschide un adevărat hău, în care urma să fie introdus fuselajul avionului BAC 1-11, ce se va numi apoi, după ieșirea pe porțile uzinelor din București, ROMBAC 1-11.

Îmbarcarea nu-i atît de simplă pe cît pare la prima vedere. Un întreg ceremonial tehnic însoțește ușoara alunecare a fuselajului de pe platformă în interiorul airbusului.

„British Aerospace News" — publicația corporației — marchează acest eveniment pe prima pagină printr-o amplă fotografie și un succint comentariu care anunța încă din titlu că colaborarea româno-britanică a debutat cu succes promițător. Domnul Alan Greenwood, vicepreședinte al corporației, care ne întîmpină, ține să sublinieze că „British Aerospace" se mîndrește cu faptul că s-a putut impune drept unul din partenerii cei mai importanți din Marea Britanie în ansamblul relațiilor de colaborare cu România. Domnia sa a prezentat cu vădită satisfacție faptul că realizarea în România a avionului de pasageri BAC 1-11 reia o colaborare mai veche, întreruptă pentru un anumit timp, dar care a fost deosebit de bună la timpul respectiv; aceasta reprezintă punctul de vîrf a circa șapte decenii de colaborare în domeniul aeronauticii, activitate începută încă în 1911 prin achiziționarea de către România a unui avion Bristol Boxkite.

Ne face mare plăcere să auzim că destinul aeronauticii engleze s-a împletit încă de la începuturile sale cu destinul unor iluștri oameni de știință români. Se evocă cu simțire faptul că savantul român de reputație mondială, Henri Coandă, a lucrat timp de doi ani, între 1912—1914, la „Bristol Aeroplane Company", unde i s-a încredințat funcția de mare răspundere, de conducător al departamentului de proiectări, calitate în care a creat o serie de monoplane și biplane de cea mai îndrăzneață concepție.

Îl ascult cu luare aminte pe acest domn, prea sigur de el, și ca român nu pot să nu mă gîndesc instantaneu că primul avion din lume care s-a înălțat de la pămînt propulsat de propriile-i mijloace de bord (în martie 1906, pe cîmpul de la Montesson, de lîngă Paris) a fost inventat și construit de un român: Traian Vuia. Și că primul avion cu reacție care a zburat, cu mult înainte de epoca descoperirii și proliferării aviației reactive, a fost gîndit și construit tot de un român — Henri Coandă, și a zburat în decembrie 1910 la Issy les Moulineaux, lîngă Paris. Dacă ar fi fost ca noi românii să ne legăm numele numai de aceste două evenimente epocale cred că era deajuns ca numele României să fie înscris la loc de frunte în cartea de început a aeronauticii, această mare cucerire a geniului uman.

Dar nu au fost numai Vuia și Coandă... Privesc silueta grațioasă a fuselajului care dispare încet, încet, parcă înghițit de un imens șarpe boa, și pe imaginea lui reală, înaintea mea se suprapune fragila siluetă a „libelulei" creată de Aurel Vlaicu. Numai nenorocul și lipsa mijloacelor materiale au făcut ca avionul lui (primul construit pe pămîntul României), gîndit și experimentat în machete, să nu-și fi luat zborul înainte, de avionul lui Vuia sau al lui Santos Dumont. Și tot nenorocul (tragica moarte a „Vulturului din Carpați", cum i s-a spus lui Aurel Vlaicu) a făcut ca avionul său „Vlaicu III" să nu fie fabricat în serie în România, printr-un contract cu firma „Marconi". Ar fi fost un început al industriei aeronautice românești în pas cu veteranii de azi ai aeronauticii mondiale, indiscutabil cu mult mai timpuriu decît cel realizat prin fabricația avioanelor I.A.R., S.E.T. și I.C.A.R.

Dar între aceste trei piscuri înalte ale gîndirii și creației românești din domeniul aviației, cîte mari înălțimi ale spiritului inventiv nu au existat pe pămîntul României?

Ioan Românul din Alba Iulia și Konrad Haas din Sibiu care încă din secolul al XVI descriau în premieră mondială rachetele formate din mai multe trepte și experimentau diferite pulberi pentru mișcarea lor; Alexandru Ciurcu — care în 1881 propune instalarea buteliei reactive pe un aerostat, fiind primul dintre vizionarii propulsiei prin reacție; Rodrig Goliescu — creatorul, în 1909, a unui avion care funcționa pe principiul zborului coleopteric (abia azi studiat cu seriozitate); Tache Brumărescu — care a construit în 1910 avionul „Columba", prevăzut și cu elice verticală, ce-i permite să decoleze... vertical; scriitorul Ion C. Visarion — creatorul, în 1911, al unui elicopter avînd o prioritate constructivă folosită și azi, adică posibilitatea înclinării axului elicei pentru a fi folosită atît la ascensiune cît și la înaintare.

În aceiași ani de început, Stelian Dumitrescu din București a construit pentru prima oară un biplan ale cărui aripi își puteau mări sau micșora suprafața portantă în timpul zborului (avioanele cu geometrie variabilă de azi); Herman Oberth, din Mediaș, ale cărui lu-

crări anticipau încă în 1912 racheta cu combustibili lichizi, azi singurul aparat de zbor pentru călătorii spațiale; Grigore Brișcu este constructorul unui model de elicopter, care folosește pentru prima oară principii de bază în construcția elicopterelor, valabile și azi: pasul variabil al palelor elicei și folosirea a două elicii acționate coaxial în sensuri de rotație opuse. Dar cît de mult au însemnat la vremea respectivă pentru progresul aeronauticii invențiile savantului român Elie Carafoli, el fiind creatorul primului avion din lume cu aripa situată sub fuselaj, proiectat și apoi fabricat în serie în România.

Numai dorul nestins pentru zbor al românilor a făcut ca între cele două războaie mondiale să se dezvolte în România o industrie aeronautică capabilă să creeze avioane cu înalte performanțe tehnice, care și-au confirmat alesele calități în mari concursuri aeronautice, în tentative pentru stabilirea unor recorduri de acrobație sau de distanță.

Bijuteria uzinelor de la Brașov ajunsese avionul IAR-80, cotat al patrulea în lume ca viteză, dar mult mai manevrabil decît tipurile similare existente la vremea respectivă pe plan mondial. În răstimpul care a trecut de la zborul lui Traian Vuia, s-au construit în România mai mult de 80 de tipuri de avioane din care 70 de concepție proprie, la care se adaugă 30 tipuri de planoare și motoplanoare.

...La Hurn sorbeam din priviri întîiul mesager al marilor nave aeriene pe care le va produce industria noastră aeronautică, convins fiind că ROMBAC-ul nu apare pe loc gol, ca o floare rară într-un pămînt sterp. Există în România o tradiție de mare valoare, căreia ilustrul nostru conducător i-a oferit, după 1968, toate șansele de exprimare.

Un moment crucial al confirmării acestei tradiții, se petrecea în acea zi luminoasă de aprilie, la Hurn.

Marea problemă pentru noi românii este acum recuperarea timpului pierdut. Cooperarea se dovedește a fi mijlocul cel mai potrivit pentru cîștigarea acestei bătălii anevoioase. În nici un caz nu poate fi luat drumul de la capăt de unul singur. Am biruit noi românii în bătălii ce păreau, la prima vedere, de necîștigat. Prin îndîrjite eforturi, vom cîștiga-o și pe aceasta.

Rombac-ul va înscrie România alături de puținele țări din lume care construiesc aeronave cu asemenea performanțe deosebite; alături de Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii, Anglia, Franța, Olanda.

Primul „Rombac" l-am mîngîiat doar cu privirea, pe al doilea însă și cu mîna. Îmi plimb degetele pe fuselajul alb și neted și în același timp simt cum inima își întețește bătaia; inexplicabil, mă emoționez. Poate să fie la mijloc și gîndul că sînt martor la nașterea unei tradiții: România — constructoare de mari aeronave pentru pasageri.

În imensa hală unde se afla în diverse stadii de construcție felurite tipuri de avioane, de la cele de pasageri pînă la cele mai sofisticate avioane de luptă. Rombac „number two" este personajul principal. Ca oricărei mari vedete i-a fost rezervată o cabină specială. Imense paravane din pînză albă, coborîte din înaltul halei, ocrotesc aeronava din toate cele patru părți de privirile indiscrete. Accesul în interiorul acestui spațiu al preciziei se face pe un traseu anume stabilit, accesibil doar celor care au responsabilități în construirea avionului. În interior domnește o atmosferă calmă, aparent liniștită, pentru că la o observare mai atentă frapează minuțiozitatea, concentrarea cu care se execută fiecare operație, cu care se verifică fiecare detaliu. De pe o placardă de mari proporții, așezată de-a curmezișul halei, la o înălțime convenabilă privirii, îmi notez îndemnul-avertisment: „Nu uita că și tu poți fi pasagerul acestui avion".

Iată că propaganda vizuală este folosită ca un mijloc de educare și pe alte meridiane.

Ascult explicațiile detaliate ale gazdelor și rămîn convins că a fi constructor de avioane înseamnă a te obișnui pînă la reflex cu ideea că în această meserie nu este permis să greșești în nici un fel, sau să te abați, oricît de neînsemnat, de la regulile tehnice și tehnologice stabilite riguros, după canoanele multor științe, de la matematică și fizică pînă la bionică, de la mecanică la cele mai subtile domenii ale chimiei. După legi internaționale pe care trebuie să le respecte obligatoriu orice firmă constructoare de avioane. Fiecare piesă, fiecare subansamblu își poartă, pe toată durata de existență a avionului, un autentic buletin de identitate, în care sînt indicate numărul șarjei și unitatea care a elaborat materia primă, certificatele de calitate ale materialelor, numele muncitorului care a prelucrat piesele, le-a montat în subansamble, pînă la ultimul retuș al avionului. Greșeli „fără cauză" și „fără autori" nu pot exista. Răspunderea este aici legea numărul unu a muncii. La toate aceste reguli de fier, așezate sub forța implacabilă a științei, se vede că nu strică și un omenesc apel la conștiință, la fibra sensibilă a inimii, cum lasă limpede să se înțeleagă permanenta aducere aminte de deasupra viitoarei aeronave. De unde se vede că nimic nu poate fi creat cu nădejde dacă nu are în el și un dram de căldură omenească.

Poate mai mult ca în oricare alt domeniu, avioanele se fac și cu inima, nu numai cu rigoarea minții.

Ioan Erhan

CALEIDOSCOP

Casa cea mai economică din lume

Nu cred că strămoșii noștri, cînd își așezau casele în zonele ferite de vînturi și de umezeală și le orientau cu ferestrele spre soare erau conștienți că fac o „arhitectură bioclimatică". Ceea ce nu poate fi pus la îndoială este că, în siguranța și înțelepciunea cu care își rostuiau casele, se regăsea o experiență de veacuri a unor meșteri Manole, ce construiau frumos și durabil, edificii ce le privim astăzi ca pe opere de artă.

Toată această experiență, adusă „la zi", pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane, alcătuiește ceea ce mai nou se numește „arhitectură bioclimatică" — noțiune în care se circumscriu: alegerea locului, orientarea și forma casei pentru a se profita cît mai mult de o climatizare naturală.

O asemenea casă, despre care se afirmă cu temei că este cea mai economică din lume, a fost construită de societatea japoneză Ohbayashi, ea adăpostind acum centrul său de cercetare în acest domeniu de mare interes social.

La acest imobil, în comparație cu construcțiile clasice, consumul anual de energie este redus de la 400 milioane calorii pe metrul pătrat, la mai puțin de 100 milioane calorii/mp. Și aceasta, numai pe baza unor dispozitive (de altfel, cunoscute) de producere a energiei solare, de stocare și de economisire a ei.

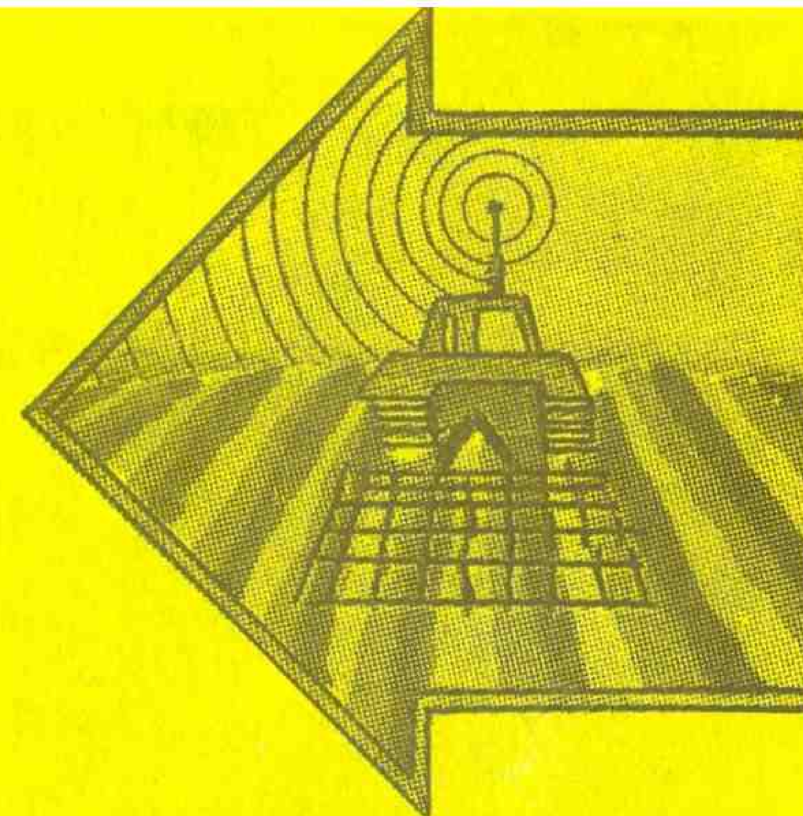
Ceea ce au adus nou specialiștii japonezi este forma imobilului, aproape cubică, limitîndu-se astfel schimbările termice între mijlocul clădirii și exterior; partea dinspre nord, cea mai expusă la soare la Tokio, este realizată dintr-un

perete dublu de sticlă, cu efect de seră, iarna fiind folosit pentru încălzire. Vara, în schimb, o înclinare savantă a acestor geamuri (în formă de piramidă inversă) reflectă spre exterior razele verticale, mai violente, vara, instalația solară respectivă este utilizată la producerea gheții!!

Alte inovații economice: ușile sînt dispuse numai paralel cu direcția vîntului; volumul de încălzit a fost redus prin micșorarea plafoanelor; izolațiile au fost extinse pînă la fundația imobilului; au fost aplicate numai anumite vopsele, în stare să îmbunătățească luminozitatea. Aceasta a făcut ca consumul de lumină (energie electrică) să fie redus la jumătate, profitîndu-se la maximum de lumina naturală și utilizîndu-se lămpi fluorescente.

Și încă o mențiune: întregul sistem de climatizare este controlat permanent de un ordinator care, analizînd datele meteo (temperatura exterioară, vînt, soare, nori, umiditate etc.), deschide sau închide „supapele" respective de căldură, stabilind permanent starea de temperatură optimă la beneficiar. E un adevărat beneficiar posesorul unei asemenea case!

Se schimbă vremea pe Pămînt?!

„..Datorită efectului de seră (anhidrida carbonică emanată în atmosferă lasă să pătrundă razele ultraviolete ale soarelui, în schimb, blochează radiațiile infraroșii dinspre pămînt spre spațiul cosmic) temperatura pe glob va crește, în medie, cu cel puțin 2 grade Celsius la începutul secolului următor" — se afirmă într-un recent studiu elaborat de renumiți specialiști în cercetarea și protejarea mediului înconjurător. „Trebuie să explicăm lumii — spune meteorologul american Jan Hoffman, unul din principalii autori ai studiului — că vor avea loc schimbări importante în clima Terrei, mult mai devreme decît credeam (între 1990 și 2000) și că trebuie să fim pregătiți, trebuie să ne obișnuim cu ele".

În ce ar consta aceste posibile modificări ale climei? Sînt ele atît de alarmante, căci, la urma urmei, creșterea temperaturii reprezintă un avantaj clar — reducerea cheltuielilor pentru încălzire...

Modelele teoretice ale schimbării sistemului climatic (un fel de scenariu a ceea ce ar putea fi, a ceea ce s-ar putea întîmpla în asemenea situație) indică în primul rînd că numeroase regiuni din Africa, Orientul Mijlociu, India și China ar suferi mult mai puțin de lipsa de apă, resimțită acut la ora actuală. În schimb, zona centrală a continentului nord-american, ca și zona estică a Europei ar căpăta o climă mult mai uscată, improprie culturii griului, porumbului, orzului și altor plante de mare importanță nutritivă. Și asta numai pentru două grade în plus!!

Ce s-ar mai putea întîmpla? S-ar putea ca, datorită topirii mai accentuate a calotei glaciare polare, nivelul apelor oceanice să crească, producîndu-se mari inundații și, ca efect direct, migrația unor mari mase de oameni....

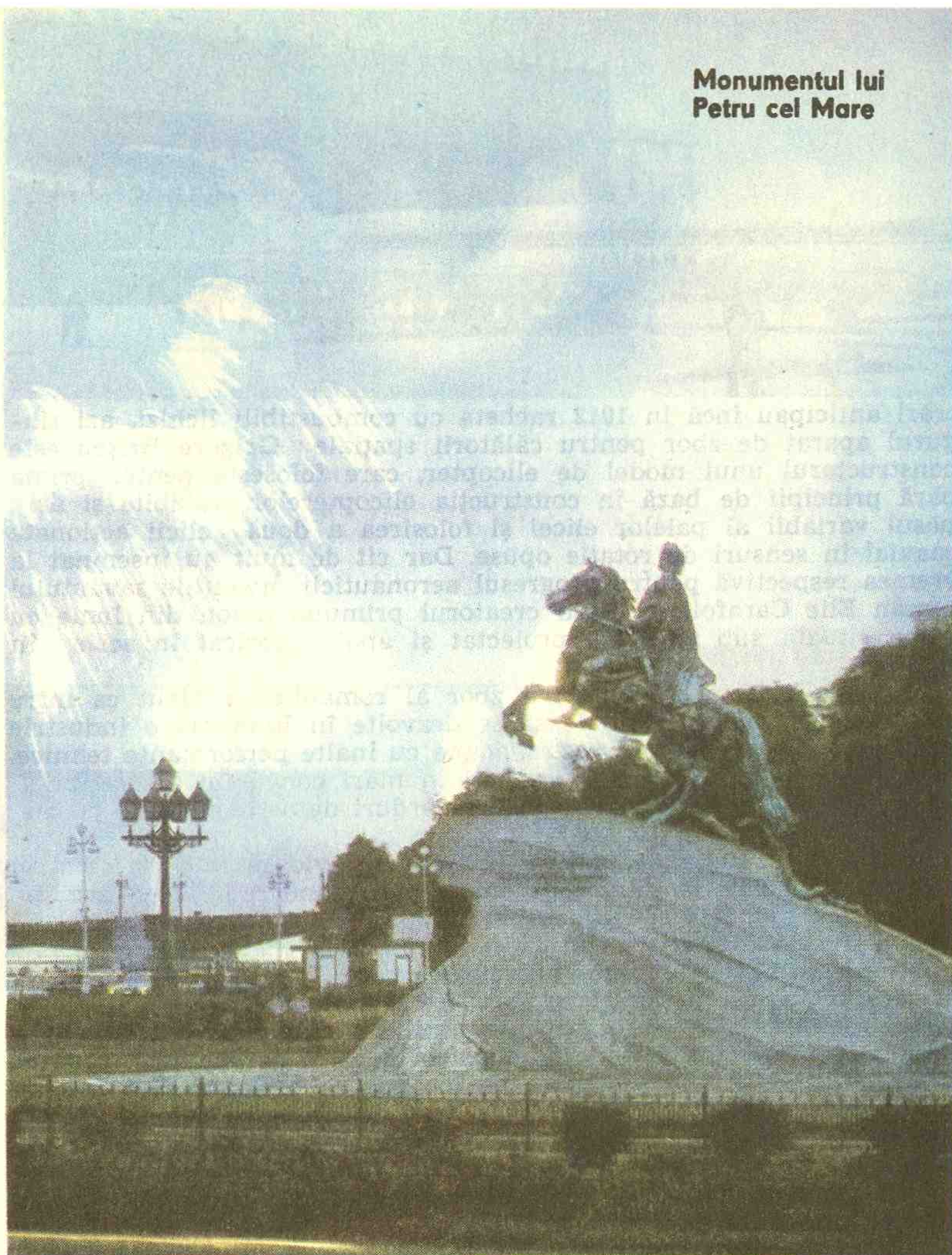
În sfîrșit, echilibrul ecologic regional, agricultura, sănătatea oamenilor — sînt alte aspecte ale vieții în care pot interveni modificări. Se poate deci trage concluzia că această modificare a climei terestre în viitor ar putea avea efecte nefaste în anumite zone, fără a constitui însă o schimbare catastrofală pentru întreaga omenire.

Am folosit în aceste rînduri, cu precădere, un mod de exprimare prezumtiv: „s-ar putea", „ar fi posibil" ...„poate" ...Și aceasta, pentru că toate afirmațiile nu trebuie luate decît ca simple previziuni. Iar previziunile meteorologice, știți și dvs. cum sînt uneori...

C. Ismăileanu

Cheiurile NEVEI

Monumentul lui Petru cel Mare

Pe Neva trec adevărate banchize, dinspre Golful Finic suflă un vînt glacial. Mă plimb pe cheiurile de granit, meridional impenitent, înfășurat doar într-un trenci pe care vîntul înghețat din nord pare a vrea să-l smulgă de pe mine și să-l spulbere în văzduhul lăptos. Părăsisem un București exuberant, numai soare și verdeață, în piețele orașului apăruseră ridichile de lună, frageda salată, la Șosea, pe malul Herăstrăului, o mulțime eliberată de rigorile iernii vocifera fericită. Parfumul primăverii ne îmbăta... Iar aici, mă reîntîlneam cu iarna, dar nu acel anotimp ambiguu, bucureștean, alternînd frigul, ceața, umezeala și zăpada cu zile de o limpiditate și frumusețe de neînchipuit, pe parcursul a multor luni, sfîrșind pînă la urmă a exaspera. Apoi știuta, mult așteptata explozie de lumină, survenită într-un sfîrșit de aprilie ori început de mai, trecerea aproape fără tranziție de la lapoviță și ninsoare la căldura africană. Aici, reîntîlneam iarna, anotimpul-rege, mai mult, o stare de spirit, aș spune, emanație a Septentrionului ce s-a insinuat în sufletele oamenilor și le-a impus un anume mod de gîndire și existență.

Mă plimb, așadar, pe cheiurile de granit ale Nevei, îmbrățișînd cu privirea vaste spații. Palate se succed pe kilometri întregi și de la distanța de unde le contemplu ele par născute din apele întunecate ale fluviului și mării. Poduri triumfale se arcuiesc peste Neva. Impresie de măreție și solemnitate, de gravitate severă și oarecum tristă. Îmi pare că din acest spațiu spontaneitatea a fost expurgată. Totul este ceremonial, totul are o curgere solemnă între cer și ape cenușii, sub ziduri și coloane ciclopice de granit.

Dar îmi vine în minte ora de balet la care am asistat, la clasa celebrei Dudinskaia. A fost o favoare de care acum sînt conștient. Am contemplat, alături de francezi, americani și scandinavi, un grup de eleve din ultimul an al Școlii de coregrafie leningrădene, dansînd. Este impropriu să le mai numești eleve, sînt, de fapt, de pe-acum artiste, balerine de valoare.

O primă consacrare constă în faptul că celebra profesoară (care a fost o nu mai puțin celebră balerină) te acceptă în clasa ei. Cele cîteva fete au viitorul asigurat, la absolvire, marile teatre ale Uniunii Sovietice și le dispută. În somptuosul decor al Teatrului de operă și balet „Kirov", am asistat la un spectacol cu „Giselle", de o calitate artistică greu de egalat. Și din nou îmi spun că impresiile pot fi înșelătoare și sub aparenta glacialitate și solemnitate să se ascundă temperamentul arzător.

Catedrala Sf. Nicolae
Monument de arhitectură (1753–1762)

Îmi vin apoi în minte atîtea drame, atîtea patimi consumate în această uriașă, geometrică Veneție a Nordului. Cineva îmi arată palatul prințului Iusupov, unul din uriașa constelație de clădiri monumentale ce alcătuiesc această metropolă. Cine ar bănui contemplîndu-i fațada neoclasică (întreg Leningradul nu este decît o imensă și superbă colecție de stiluri arhitectonice) că aici s-a desfășurat una din cele mai sumbre drame, demnă de Evul Mediu și nu de începutul acestui secol?

Conjurații l-au atras pe atotputernicul Rasputin (confidentul țarului și țarinei, cel ce numea și destituia miniștrii după bunul său plac), pretextînd o petrecere, un chiolhan, mai bine zis, atît de dragi prea cuviosului stareț.

I-au dat să bea vin, apoi prăjituri umplute cu cianură, în stare să omoare nu unul, ci zece oameni și văzînd că otrava nu-și face efectul, l-au împușcat, i-au zdrobit capul cu măciuca și l-au aruncat în Neva. O crimă sordidă, pe măsura acelui personaj, descins parcă din poveștile

cu șamani. Prințul Iusupov, cel ce i-a dat lovitura de grație, împușcîndu-l, justifică în memoriile sale asasinarea lui Rasputin, afirmînd că a dorit să salveze Rusia și monarhia de influența malefică a acestuia. Nu mai era însă nimic de salvat, fiindcă abia peste un an, în același oraș, avea să izbucnească Revoluția. Semnele acestui deznodămînt fatal care a schimbat destinul împărăției Romanovilor n-au fost luate în seamă, sau au fost strivite cu brutalitatea ce a caracterizat guvernarea autocraților ruși dintotdeauna. Pe o insulă, în mijlocul Nevei, se înalță fortăreața Petru și Pavel. Timp de vreo două secole a fost una din cele mai temute închisori politice. Cîte elanuri, cîte speranțe de înnoiri sociale nu s-au zdrobit de zidurile sale!

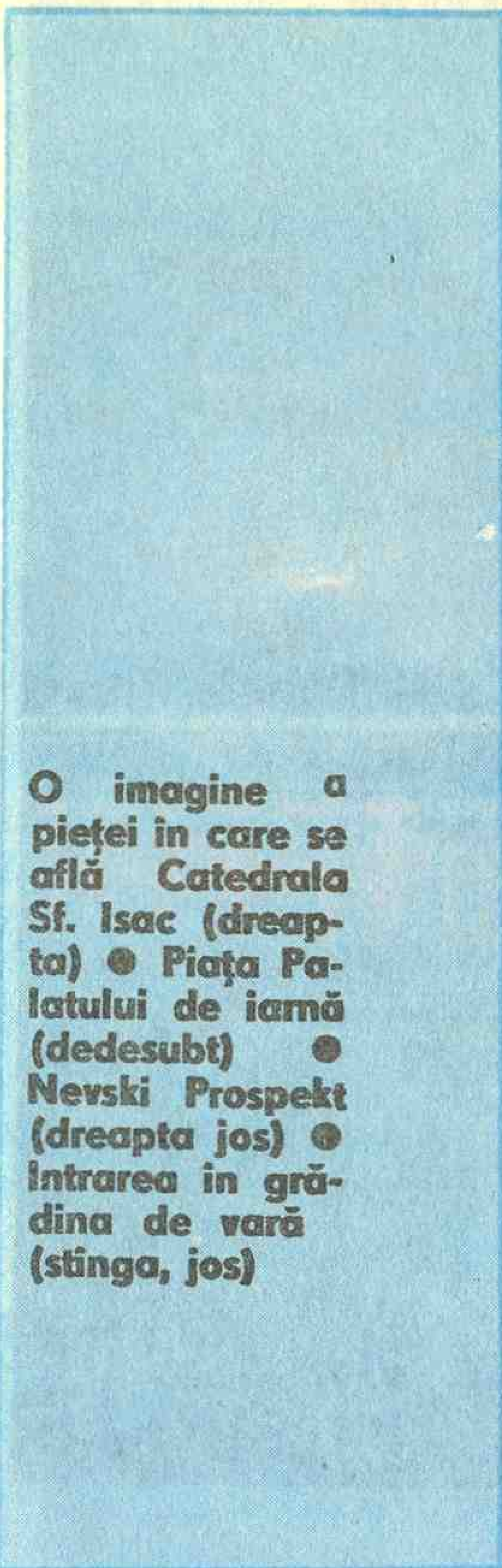
I-a cunoscut temnițele în 1790 Aleksandr Radișcev, cel ce în a sa „Călătorie de la Petersburg la Moscova" descria starea precară a iobagilor ruși. În 1825 fac cunoștință cu sinistra pușcărie decembriștii (cîțiva vor fi executați, ceilalți, exilați, mai apoi, în Siberia). Două decenii și jumătate mai tîrziu, în 1849, un alt grup de tineri intelectuali, cei din jurul lui Petrașevski, sînt întemnițați în fortăreață, sub acuzația de complot împotriva statului. În ultimul moment, sentința de condamnare la moarte a fost comutată în deportare în Siberia. Pe Feodor Dostoievski, care fusese și el arestat, acest eveniment tragic îl va marca și-i va marca viitoarea operă în mod definitiv. Fratele lui Lenin, Aleksandr, va fi executat aici sub acuzația de a fi participat la un atentat împotriva lui Alexandru al III-lea. Cît de înșelătoare sînt aparențele! De la distanța la care mă aflu, strălucirea săgeții de aur din vîrful catedralei Petru și Pavel, construită în interiorul fortăreței, are ceva sărbătoresc, sugerînd speranță și bucurie. O rază de lumină pe cerul plumburiu. Nu mă îndoiesc că aceleași sentimente trezea și celui ce o contempla acum un secol, neștiutor de dramele ce se consumau îndărătul acelor ziduri îndepărtate. Dar, în definitiv, există decor care să justifice numai o anumită stare de spirit? Peste tot, drama, bucuria și speranța își dau mîna și nu mă mai mir deci cînd citesc extaz și fericire în ochii celor ce privesc, alături de mine, îndepărtata siluetă dintre ape a fortăreței.

Dimensiunile Palatului de iarnă sînt strivitoare. Iar bogăția colecțiilor și obiectelor de artă pe care le adăpostește, copleșitoare. În general, mă feresc de superlative, cel mai adesea ele sînt dovada neputinței noastre de a exprima, de a analiza impresii puternice, impresii-șoc. Mă văd din nou silit să recunosc că în fața colosalului palat, dar mai ales, purtat de fluviul de oameni prin nenumăratele săli ale Ermitajului, am resimțit această incapacitate de a discerne, de a găsi puncte de reper, criterii care să-mi permită eșafodarea unor judecăți de valoare, a unor impresii cît de cît nuanțate. Lipsa de măsură a tot ceea ce mă înconjoară (și întrebuințez expresia în sens literal), îmi anulează spiritul de analiză. Au trebuit să treacă zile, a fost necesar să revin în piața palatului de cîteva ori și din preajma coloanei lui Alexandru să-l contemplu pentru a mă familiariza oarecum cu dimensiunile sale.

Construcția a început sub domnia Elisabetei, fiica lui Petru cel Mare. Avea, în momentul inaugurării, în 1764, 1050 de încăperi, 117 scări și 1945 de ferestre. Familia imperială număra în slujba sa circa 1100 persoane. Un incendiu distruge în 1837 palatul (opera arhitectului Bartolomeo Rastrelli, de altfel autorul și al altor celebre clădiri petersburgheze). Doi ani mai tîrziu este reconstruit cu fidelitate remarcabilă de către arhitecții Vasili Stasov și Alexandr Brullov.

O parte a Palatului de iarnă adăpostește colecțiile Ermitajului deschise publicului larg abia după revoluție. Pînă în 1917, întregul complex a fost reședința autocraților ruși. Privindu-l, înțelegi imensa bogăție și forță de care au dispus Romanovii pînă în momentul prăbușirii lor. Și comparîndu-l cu ceea ce știi despre viața mujicilor și-a muncitorilor ruși, realizezi insolența acestei construcții de proporții faraonice. Istoria a sancționat însă drastic și în acest caz oarba patimă de putere și măreție, și de mai bine de șase decenii, Palatul de iarnă, Ermitajul sînt locuri iubite iar nu temute, spații ale frumuseții spirituale și nu „oraș interzis", distant, copleșitor de distant și dominator.

Colecțiile Ermitajului au fost achiziționate, în scopuri personale și deloc filantropice, de Ecaterina a II-a, apoi de urmașii săi. Emisari speciali colindau Franța, Germania, Italia, Austria pentru a achiziționa în numele împăraților ruși tablouri și obiecte de valoare. Galeria de pictură aparținînd Iosefinei, prima soție a lui Napoleon, a fost cumpărată de Alexandru I (îi dădea mîna, domina scena politică europeană, cazacii săi ajunseseră, după prăbușirea imperiului francez,

O imagine a pieței în care se află Catedrala Sf. Isac (dreapta) ● Piața Palatului de iarnă (dedesubt) ● Nevski Prospekt (dreapta jos) ● Intrarea în grădina de vară (stînga, jos)

pînă la Paris). La fel procedează, ceva mai tîrziu, Nicolae I. Chiar dacă în 1852, Ermitajul a fost deschis ca muzeu, de această favoare s-a bucurat un cerc restrîns de vizitatori, aparţinînd, evident, protipendadei. Dar nici în aceste condiţii colecţiile nu puteau fi admirate prea des, fiindcă frecvent, în diferitele săli se organizau baluri, dineuri, recepţii. Doar Revoluţia avea să redea Ermitajul şi Palatul de iarnă celor ce, de fapt, îl înălţaseră şi din truda cărora s-a reuşit toată această uriaşă acumulare de frumuseţe şi bogăţie — milioanelor de oameni simpli de pe întinsul Rusiei.

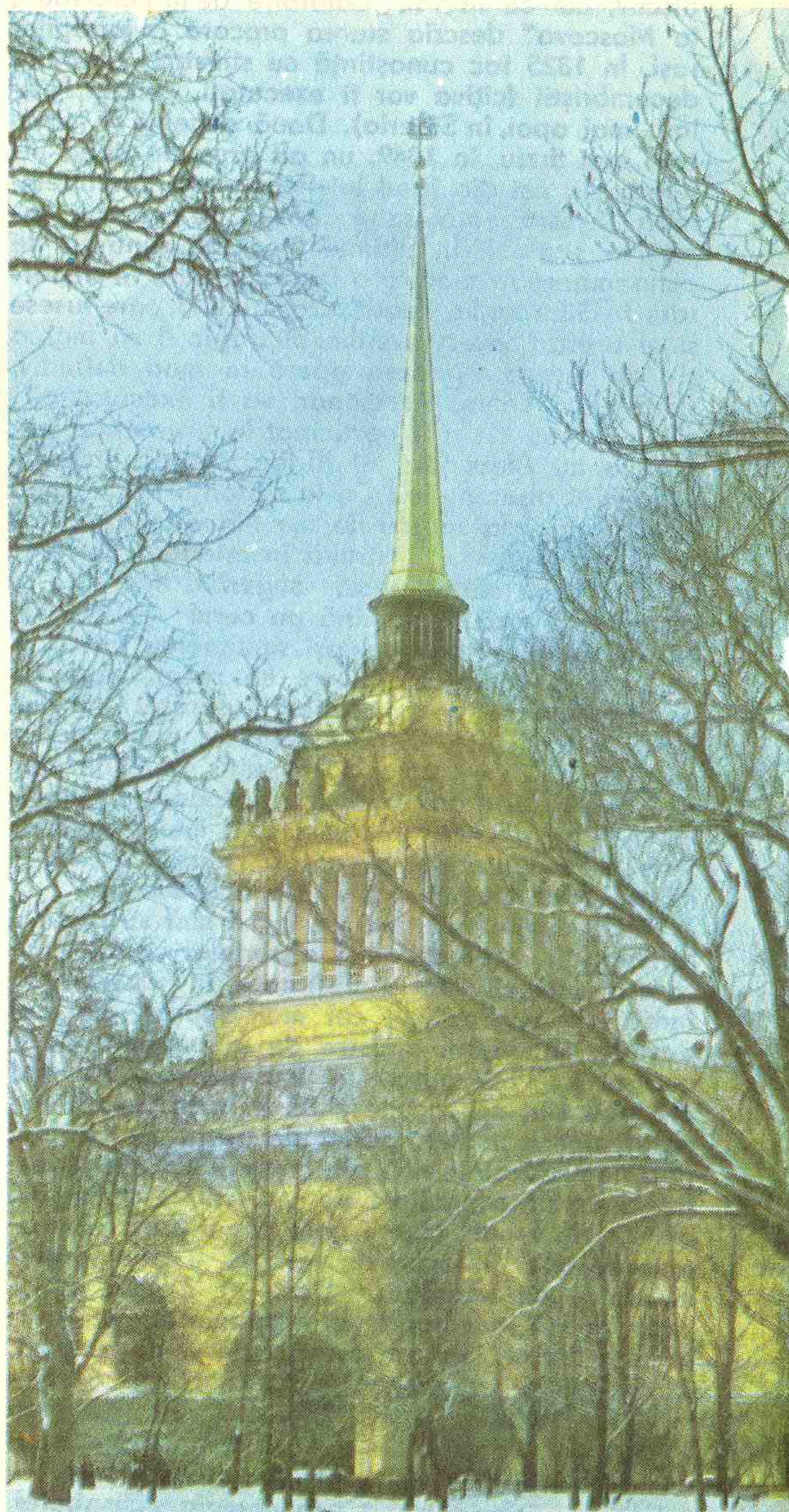
...Comorile Egiptului faraonic, Babilonului, Indiei, Chinei, Asiei Centrale, Japoniei te fascinează prin splendoarea, somptuozitarea sau fineţea execuţiei. În faţa unui păun uriaş, lucrat în argint şi aur, a cărui coadă larg desfăcută străluceşte orbitor (sînt sute de pietre preţioase încrustate în metalul nobil), am revelaţia dublei naturi a imperiului rus defunct, întins pe două continente. Revăd în minte vechi gravuri, înfăţişînd vînători de samuri din îndepărtata, misterioasa Siberie, ofrandele aduse ţarilor de către negustori intreprizi, de pe urma unor călătorii aventuroase ce i-au făcut să ajungă pînă la Amur, de unde începea fabuloasa împărăţie a chitailor. În severul, uriaşul decor al Palatului de iarnă, aceste colecţii creează vizitatorului o stare de şoc, de uimire interzisă, amintind de fascinaţia copiilor cînd ascultă isprăvile lui Sindbad Marinarul sau a'e lui Aladin. Nu altfel vor fi reacţionat europenii secolelor trecute cînd vreo ambasadă turcă sau persană, cu tot fastul şi ceremonialul cunoscut, apărea în goticele lor capitale. Îmi pare că arta Greciei antice este „mai acasă" în sălile Ermitajului. Cele mai multe obiecte provin de pe urma săpăturilor efectuate pe ţărmul Mării Negre, acolo unde înfloreau cu două milenii şi jumătate, ori chiar mai mult, colonii greceşti.

Maeştrii Renaşterii fac faima Ermitajului. Colecţiile de pictură flamandă şi olandeză sînt printre cele mai bogate din lume (nicăieri, de pildă, nu sînt reunite atîtea tablouri de Rubens). Se apreciază că sînt circa 650 000 de picturi, statui, gravuri, desene, obiecte etc. care reprezintă arta occidentală, în evoluţia ei (pînă, de pildă, la Toulouse-Lautrec şi Picasso, din primele sale perioade).

Ermitajul îmi pare înconjurat de o aură legendară care iradiază, înnobilînd întreg Leningradul, prestigiul său incomensurabil fascinează, îl străbaţi în transă, conştient fiind că nu vei putea reţine nici a mia parte din frumuseţile ce ţi se oferă.

Dar poate că mai importantă, mai necesară este tocmai această „baie" spirituală, această purificare care chiar şi numai pentru cîteva ore, ne face mai reflexivi, mai buni.

Mihai Valeriu

Fortăreaţa Petropavlovsk (stînga, sus) ● Piaţa Catedralei Sf. Isac (stînga, mijloc) ● Biserica din fortăreaţa Petropavlovsk — monument de arhitectură din sec. XVIII (stînga, jos) ● Podul Palatului (dreapta, sus) ● Amiralitatea — monument de arhitectură — 1806–1823 (dreapta, mijloc) ● Boris Ugarov: „Leningrădeanca" — 1941 — Muzeul rus de artă din Leningrad (jos)

SERBĂRILE ZĂPEZII '86

Cea de-a VIII-a ediția a „Serbărilor zăpezii" — eveniment de iarnă devenit foarte popular — a fost reușită pe toate planurile: realizare artistică și virtuozitate sportivă, participare a tinerilor spectatori, condiții tehnice și organizatorice din cele mai bune.

Noutățile ultimei ediții: desfășurarea manifestărilor în două etape și, respectiv, zone: Cîmpulung Moldovenesc (județul Suceava) și Șuior-Mogoșa (județul Maramureș), creîndu-se astfel posibilitatea participării largi a tineretului și punînd în valoare un potențial local, spiritual și turistic, de excepție (prezențe precum Sofia Vicoveanca la Cîmpulung-Moldovenesc și Dumitru Fărcașu la Șuior-Mogoșa nu trebuie comentate), parada portului popular, virtuozitate sportivă (Căciulă Valentin rămîne un campion al săriturilor), demonstrații inedite (spectaculoase rachetomodele asigurate de vicecampionii balcanici din județul Suceava), bucuria publicului prelungită într-o uriașă discotecă pe zăpadă (la fiecare etapă au fost prezenți peste 25 000 de tineri).

De fapt noutățile la care m-am referit sînt de natura concepției organizatorice și a unor categorii de activități ce vizează spectaculosul și realizarea unei bune comunicări cu publicul participant (nu doar spectator); în ultimă instanță, întregul program a fost nou, nerepetînd nici „schema", nici conținutul principalelor elemente care compun în mod tradițional o astfel de manifestare: jocurile de pîrtie, muzica, umorul, demonstrațiile sportive, folclorul, dansul modern au fost pregătite (sau integrate) în mod special pentru o anume ediție — ca în fiecare an, dealtfel.

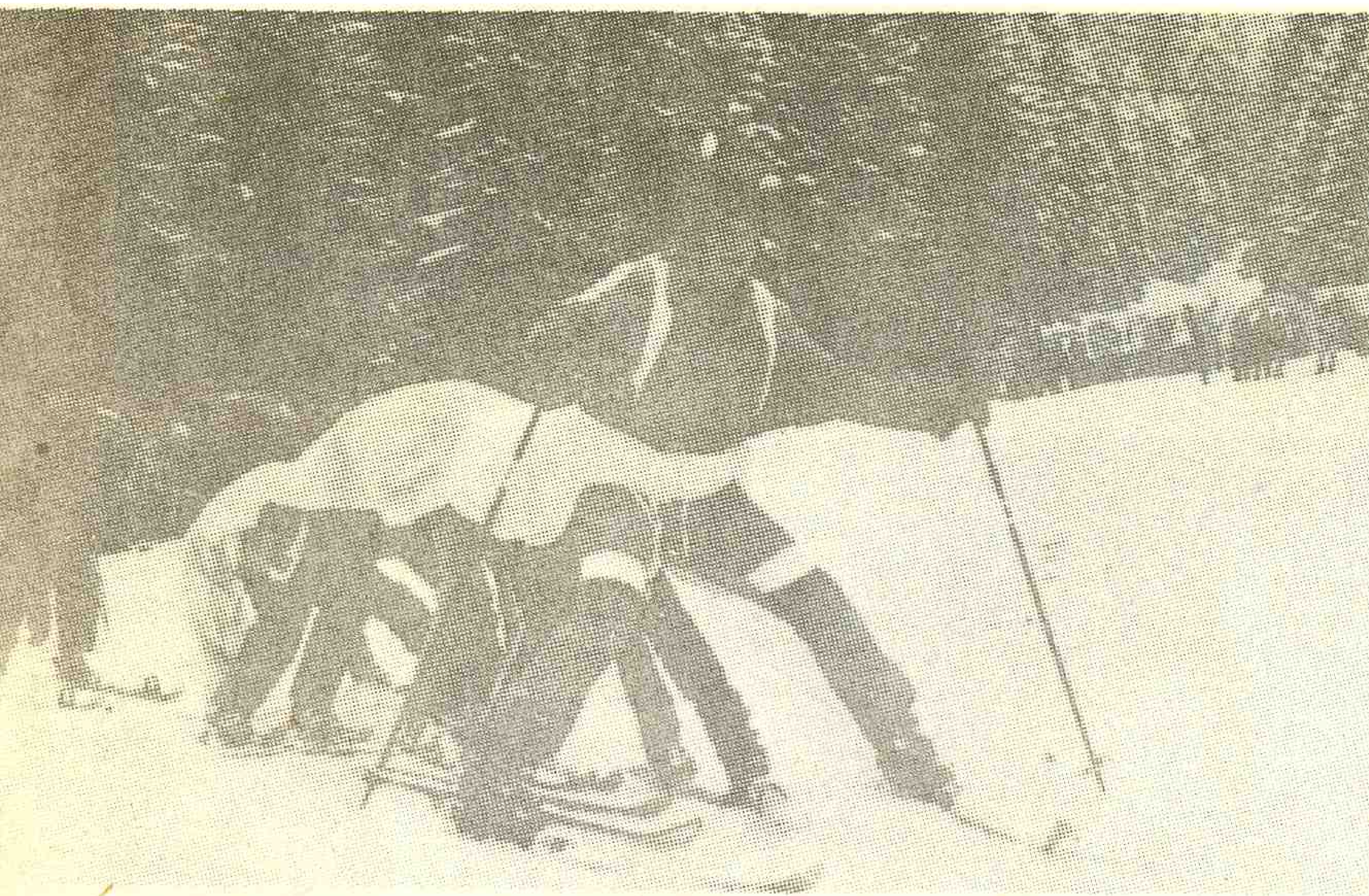
Am reținut necesitatea extinderii acestui tip de manifestări (de fapt după exemplul — inclusiv metodologic — al „Serbărilor..." au fost organizate multe altele la: Păltiniș, Semenic, Poiana Brașov, Pîrîul Rece, Durău etc.) și organizarea și în alte zone ale țării decît cele tradiționale. Este, într-un fel, firească această popularitate a unei acțiuni extrem de complexe (care conține, deci, artă, sport, umor, acrobație și virtuozitate, implicare și participare a publicului) grefată pe valorificarea potențialului spiritual al unei anumite zone, făcută cu mijloace simple dar de bună calitate, vizînd în principal comunicarea cu tinerii prezenți, ridicarea activității turistice la o dimensiune educativă în consens cu sarcinile ce revin turismului de tineret.

UN AMFITEATRU CU 20 000 DE SPECTATORI

La Cîmpulung Moldovenesc

O acțiune de mare anvergură, o manifestare tinerească, cu profunde valențe educative, continuă tradiția organizării, în vreme de iarnă, mereu în alte stațiuni montane, și de fiecare dată cu un plus de carate în frumusețe și calitate: **„Serbările zăpezii"**. Intrate în programul de activități B.T.T., inițiatorul și organizatorul tuturor celor opt ediții, „Serbările zăpezii", se constituie, la ora de față, într-o acțiune de referință a generației tinere, înscrisă în registrul de activități de excepție și proiectată în spațiul eficienței educative, al cîntecului și dansului, al divertismentului. Toate aceste atribute s-au ilustrat, în plenitudinea lor, și la actuala ediție — a opta — a „Serbărilor zăpezii" desfășurate la Cîmpulung Moldovenesc, într-un splendid decor hibernal, într-o atmosferă tinerească, momentele electrizante, pline de suspans și inedit fiind urmărite și savurate de peste 20 000 spectatori, record absolut în materie de participare.

Dar să derulăm filmul manifestării, reținînd — determinați, desigur, de spațiul prea mic pentru o acțiune așa de mare — secvențele principale, mai semnificative. Nu înainte de a fixa, pentru frumusețea sa, cadrul în care au avut loc. Amfiteatrul, marea scenă a manifestării este însăși natura. Pe dealul Runc, într-o poiană ce se deschide spre orașul din vale ca un evantai, coborînd dinspre vîrful muntelui cu păduri de brazi, aici a fost teatrul de desfășurare a fascinantei manifestări. În vale — orașul Cîmpulung Moldovenesc, așezare străveche, cu noile ctitorii ale timpului prezent foarte proeminente, ce se încheagă în străzi drepte și lungi, rînduite pe malurile rîului Moldova. Dincolo, în față, dealul Deia din suita obcinelor bucovinene de un pitoresc neasemuit. Localnicii — harnici, inimoși, captivați de misiunea lor de gazde a ediției a 8-a a „Serbărilor" — au făcut totul pentru o reușită deplină; au construit o scenă uriașă în aer liber — decorația: o suită de alegorii cu personaje de basm, datorată unui grup de decoratori din Suceava în frunte cu prof. Ichim Cristina — o tribună pentru oaspeți, un „turn de control" pentru amfitrionii manifestării, iar la ca-

bana schiorilor, unde s-a instalat „comandamentul", cuptorul de cărămidă și ceaiul fierbinte îi dezmorțea la nevoie pe cei ce nu mai rezistau asprimii gerului pe pîrtie. Temperatura – minus 10 grade ! Un splendid decor natural. Trăiești puternice emoții, puternice revelații în fața peisajului mirific, cu crestele de cetină ale brazilor împodobite de albul strălucitor al zăpezilor.

Am descris cadrul manifestării deoarece, alături de talentul, inspirația și măiestria protagoniștilor care s-au produs la „Serbări" natura însăși a sporit gradul de măreție al acțiunii. Inițialele „B.T.T." care dincolo de sensul lor real, cunoscut și îndrăgit de tineri, consacrind un nume și un renume, inspiră triada „Bucurie – Turism – Tinerețe". A fost o ceremonie a cîntecului o alegorie a umorului și hazului, un univers al bucuriei și aspirațiilor tinereții trăite în ambianța pădurii și a zăpezilor...

Așadar, revenind la „scenariul zilei" – și cum ziua bună de dimineață se cunoaște – să arătăm că încă din primele ore ale dimineții orașul a trăit evenimentul cu intensitate, mii și mii de tineri, din județul Suceava și din cele megieșe, dar și mai de departe – erau grupuri chiar din Brăila– au sosit la „Serbări". Numai cu bilete procurate prin agențiile județene ale B.T.T. au sosit peste 10 000 de tineri. Cinstea de a fi în fruntea alaiului ce a străbătut orașul și a luat, pieptiș, muntele spre locul „Serbărilor" au avut-o ansamblurile folclorice din zonă, laureate ale unor faimoase festivaluri internaționale, deținătoare ale marilor premii ale „Cîntării României", deci vestitele formații din Cîmpulung, Fundul Moldovei, Cașvana... O paradă a cîntecului și portului, a obiceiurilor tradiționale. În fruntea uriașei coloane – un torent viu, multicolor – călăreți iscusiți, pe cai buiestri, cu covoare strălucitoare sub șei și pe sănii, ilustrau mesajul de bucurie și mîndrie pentru locuri, cîntec și port... Cînd, după un ceas, marea coloană a ajuns sus, orînduindu-se într-un imens amfiteatru, s-au auzit primele semnale... cosmice, închipuita navă, cu invitații „Serbărilor", sosea din spații siderale. Dar încă mai devreme mulțimea spectatorilor a făcut cunoștință cu personajele legendare, în compania cărora aveau să trăiască momente de încîntare ore în șir. Fiecare avea de povestit peripețiile prin care a trecut pentru a ajunge la „Serbări". Fiecare rostește cîteva cuvinte în limba sa, și în cinstea fiecăruia se difuzează cîte o frumoasă melodie din țara de origine.

...Sosește nava cosmică. Neguri colorate – efecte ale pirotehniei – se spulberă și pe scenă apar invitații. „Olimpiada tinereții", cum mai sînt numite „Serbările zăpezii", începe. De sus, pe pîrtie se lansează schiorii purtînd uriașa eșarfă cu înscrisul „Serbările zăpezii". În fața scenei – facem cunoștință cu sportivii reprezentanți a cinci județe care vor face demonstrații și vor prezenta diferite jocuri de virtuozitate pe schiuri în care disting monitori din Maramureș – semn de recunoaștere acele gube mițoase – Bistrița-Năsăud, Suceava, Iași și din Sinaia. Deschizători de pîrtie, doi prichindei, cu schiurile și bocancii mai mari decît ei, Roxana Poptămaș, de cinci ani și jumătate, și Iulian Pălămaru, de 6 ani, în tradiționale și măiestre costume bucovinene. Coborîrea în „cristiane" e însoțită de imnul „Serbărilor" din care transcriem prima strofă semnificativă pentru eveniment : „Sub semnul fulgului de nea / Din nou cu sportul și cu muzica / Sub semnul iernii, de vis și feerie / Să facem din serbări prilej de bucurie !". Autorul versurilor – un poet anonim, dar compozitorul un cunoscut și apreciat om al muzicii : Petre Magdin. Se rostește „jurămîntul" care produce o mare animație. „Cine nu se distrează cu noi, se distrează împotriva noastră" – se spune la un moment dat. Hazul crește, pe măsură ce se intețesc replicile muzicale, efectele de lumini ale norilor colorați, exploziile petardelor. Din legendă vin pe scenă ilustrele personaje : Păcală, care sosește cu... ușa în spate, Ali Baba, care își face apariția fără cei patruzeci de hoți, „opriți pentru a presta servicii de... ordine și disciplină", prietenul copiilor, Pinocchio, care vine de pe o insulă cu copii mincinoși, Winetou, din țara pieilor roșii, Ivan Turbincă, Gulliver, evident din țara piticilor, Greierele și Furnica, și, firește, Făt-Frumos. Personajele din basmele care ne-au încîntat tuturor copilăria povestesc snoave, întîmplări, fapte de viață unele dibaci înfipte în realitatea noastră, însoțite de aciditatea satirei și umorul tonic. Pentru că iată, e momentul să spunem, în „angrenajul piesei" au intrat membrii grupului „Ars Amatoria" și „Divertis" atît de cunoscute și apreciate pe meridianele tinereții. Reporterii și interlocutorii – în funcție de rolurile personajelor pe care le interpretează cu aplomb, inspirație și măiestrie – membrii celor două grupări de marcă : Ioan T. Morar și Ioan Groșan, poetul și prozatorul, un cuplu celebru de-acum – adică „Ars Amatoria" și, apoi, Tony Grecu, cu băieții lui, Dorin Antonesei, Vali Gora, Cr. Grețcu, Tr. Moraru, Doru Pircălabu, Darie Valentin, George Țira, Silviu Petcu, au fost principalii „responsabili" cu umorul fin, gagurile savuroase, adică cu ceea ce se cheamă bună dispoziție. Așa cum, pe de altă parte, „interpreții" demonstrațiilor sportive pe pîrtie, din rîndurile cărora se detașează Valentin Căciulă și Marian Burchi, din Sinaia, foști componenți ai loturilor naționale de schi, cu cărți de vizită în care se înscriu performanțe sportive valoroase, și alături de ei, ceilalți sportivi din județele amintite, împreună cu copii de la C.S.S. din Cîmpulung, conduși de profesorul Iuliu Pața, au demonstrat, în secvențele acrobatice, sărituri de la trambulină – care au tăiat respirația spectatorilor –, viraje speciale (royal, klamer) virtuozitate, curaj și măiestrie. Și nu în ultimul rînd trebuie menționat la acest capitol al demonstrațiilor sportive aportul „regizorului", profesorul Romeo Samur, șeful monitorilor. Pentru că, într-adevăr, secvențele cu „Miriapozii schiori", care trec prin tunele, pierzîndu-și... coada, Tom și Jerry, primul, păcălit ca și pe micul ecran, „Ursulețul Panda", ca și „Schiorițele buclu-

cașe", întrecerea pe uriașii saci de nylon, ori meciurile de tenis și volei pe... schiuri și pe zăpadă au fost tot atîtea teme îndrăznețe și lecții de virtuozitate, care au produs și hazul dar și încîntarea mulțimii de pe margini. În același context, al marilor reușite, se înscriu secvențele intitulate „masă rotundă despre tinerețe fără bătrînețe", „emisiunea locală" sau „operația", în care s-au distins, din nou, prin fantezie și spontaneitate, membrii grupurilor satirice „Divertis" și „Ars Amatoria".

Bogatul film al „Serbărilor" a mai avut ca protagoniști de faimă, pentru secvențele muzicale, pe marea vedetă a cîntecului bucovinean, Sofia Vicoveanca, pe Vasile Șeicaru și Ștefan Hrușcă, cu chitarele lor miraculoase, formația vocal-instrumentală „Compact" din Cluj-Napoca, condusă de C. Cămărășan, momente de succes care au lăsat deosebite impresii despre artă și frumos pe această cărare peste timp a tinereții.

Dar iată că din „turnul de control", acolo unde s-au aflat tot timpul pe fază, legînd o secvență de alta, Cristian Țopescu, volubil cu comentariul său inspirat, spontan și spiritual, cum îl știm, și „dirijorul" competent, autorizat și pasionat, Andrei Partos, la „pupitrul" muzical, ni se vestește sosirea lui „Neptun" zeul mărilor într-o albie cu care speră să se reintoarcă în... Marea Neagră. Și splendida feerie pe zăpadă se apropie de sfîrșit. Nava își ia zborul cosmic, ducîndu-și înapoi, în basme, personajele îndrăgite, în văzduh se înalță nori colorați, se aud sunete ciudate și o muzică stridentă înscețește alaiul, spre cerul albastru se lansează rachete ce sînt recuperate și coborîte de mici parașute, doi deltaplaniști survolează marele amfiteatru viu, uimind spectatorii prin curajul și iscusința lor de a plana și ateriza cu această ciudată construcție și, în sfîrșit, această manifestare, „cum n-am mai văzut niciodată pe plaiurile noastre", cum spuneau localnicii, se-ncheie, cu impresii, imagini și amintiri de neuitat pe care cei peste 20 de mii de spectatori le-au meritat cu prisosință. Iar ca documente despre bogăția și farmecul acestei feerii pe zăpadă vor vorbi, peste timp, filmele realizate de echipele de televiziune și cinematografie. Printre protagoniștii și... secvențele „Serbărilor" l-am zărit alergind, pentru a nu scăpa nimic, cu ochiul atent și aparatul de filmat tot timpul în priză, pe Mircea Daneliuc, regizorul care ne-a dat deja pelicule memorabile, atras de acest eveniment inedit ce s-a petrecut pe meleagurile copilăriei.

Noi nu mai avem nimic de adăugat decît că ideea educației prin turism — deviză și misiune generoasă a B.T.T., prinde viață prin forme și mijloace atractive și, deopotrivă, mobilizatoare și convingătoare, în măsură să satisfacă gustul pentru frumos, să promoveze divertismentul de calitate, cu un profund conținut educativ. Este ceea ce și-au propus și cu acest prilej „Serbările zăpezii", organizate în Cîmpulung Moldovenesc, cu sprijinul organelor locale de partid și de stat și al Ministerului Turismului, este o ipostază a posibilităților de manifestare a tineretului, prin joc și spectacol, o dimensiune a tinereții în care pe lîngă fortificarea fizică, acțiunea capătă și valențe morale, cultivînd adevărul și frumosul vieții.

Vasile Căbulea

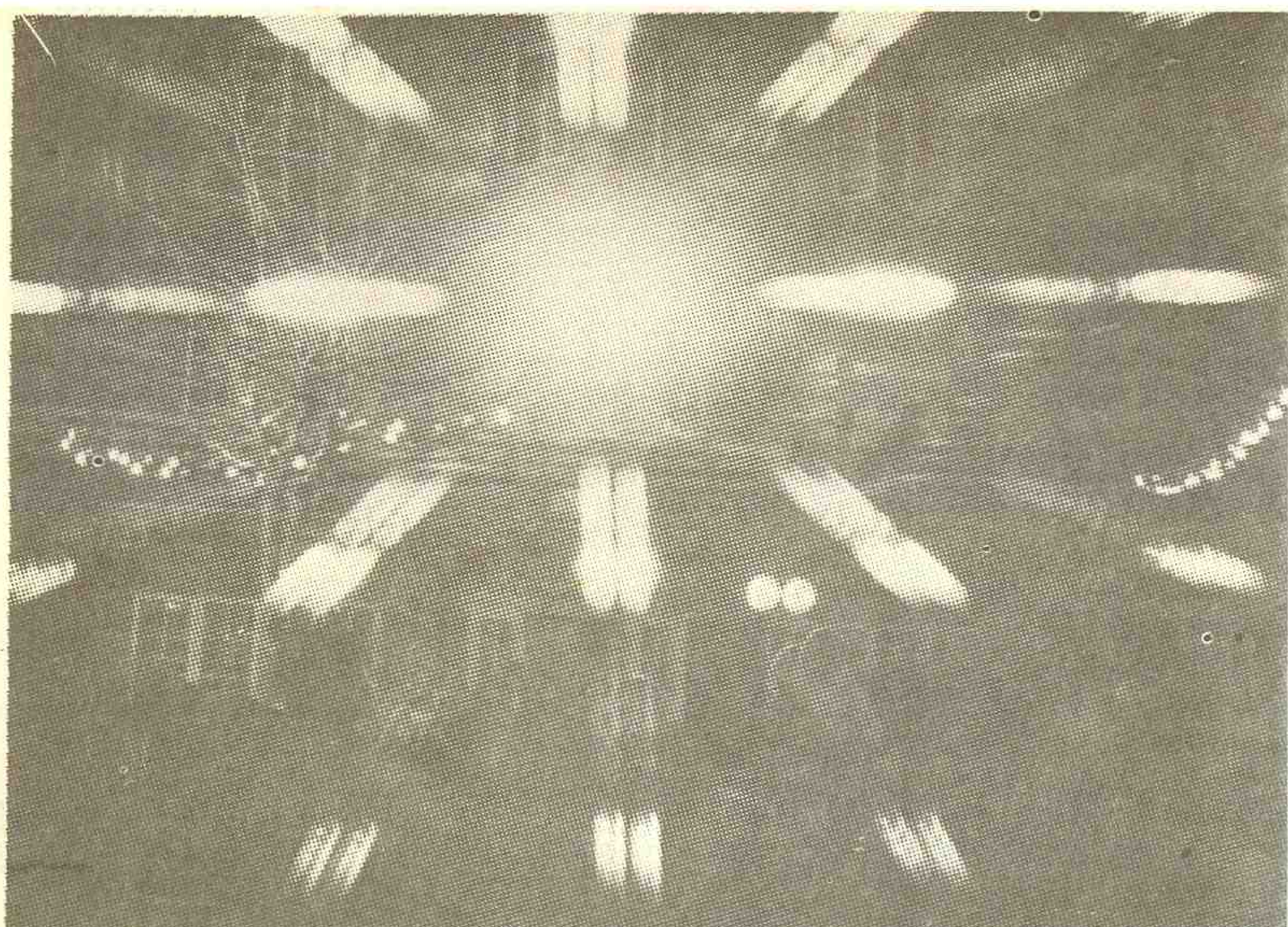
TĂRÎMUL TINEREȚII FĂRĂ BĂTRÎNEȚE

Serbările zăpezii la Șuior Maramureș

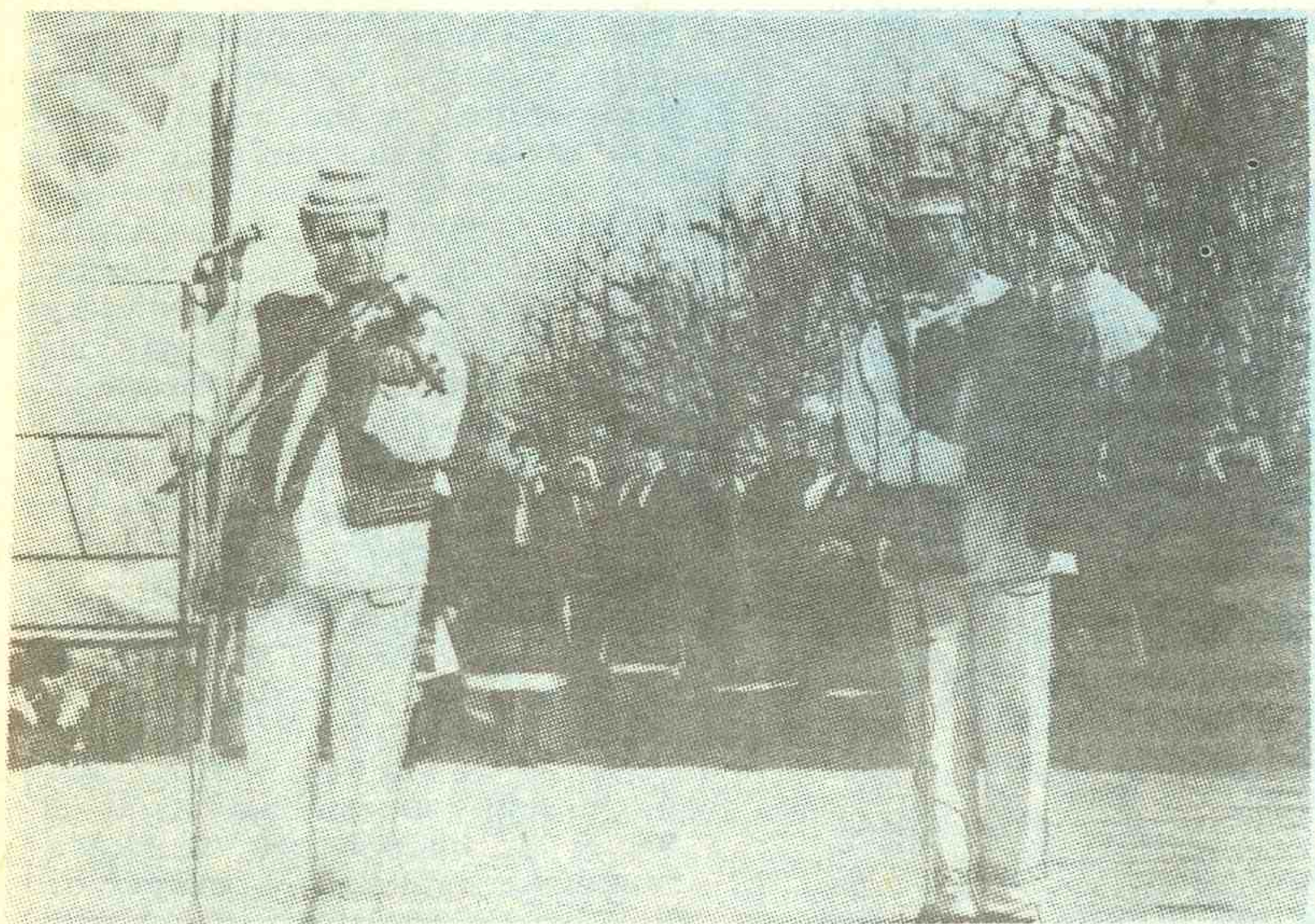

Timp de cîteva zile, mica și cocheta bază B.T.T. Șuior din Maramureș a cunoscut febra specifică unui mare eveniment: pregătiri intense, repetiții, afluența neîntreruptă a publicului... Motivul? Caravana „Serbările zăpezii", ajunse la a opta ediție, poposește pentru prima oară în Maramureș, atrăgind, ca de fiecare dată, mii de spectatori dornici să se întîlnească, la ei acasă, cu Bucuria, Turismul și Tineretea. Și poate că, așa cum ne-am convins, n-a existat niciodată o potrivire mai mare între spiritul întregii manifestări și spiritul oamenilor și-al locurilor de aici, nu s-a atins în nici o ediție rezonanța profundă care s-a făcut simțită în 22 și 23 februarie între organizatori, „interpreți" și spectatori. Începind de sîmbătă seara, cînd pe platoul special amenajat al bazei, în încrucișarea feerică a rachetelor multicolore, grupul de hard-rock clujean „Compact", formațiile de umor „Ars Amatoria" și „Divertis" au prefațat în fața a 5 000 de participanți spectacolul-eveniment de duminică, și continuînd a doua zi pe nu tocmai ușoara pîrtie de la Mogoșa, Serbările de anul acesta au vrut și au reușit să suprapună o atmosferă de basm peste un spațiu de basm, cum este cel al Maramureșului. Sub egida Biroului de Turism pentru Tineret, și a Ministerului Turismului, peste 20 000 de turiști maramureșeni și din județele învecinate au fost

martorii entuziaști ai unei adevărate sărbători distractiv-sportive și folclorice de șase ore, trăind în ger temperatura înaltă a poveștilor noastre și străine, din care au „descălecat" în carne și oase Făt-Frumos, Ali-Baba... Dar s-o luăm mai pe-ndelete...

Ora 9.00 — Pe marea scenă construită la baza pîrtiei, își fac loc apariția cele mai bune formații folclorice maramureșene, multiplu laureate ale Festivalului național „Cîntarea României", într-un spectacol de o oră care a încîntat asistența prin nivelul deosebit al prestației artistice și mai ales prin grija manifestată de a păstra și a prezenta ca atare valorile autentice, nealterate ale cîntecului și jocului popular din această zonă a țării. Rînd pe rînd stîrnesc binemeritate ropote de aplauze ansamblurile „Mara" din Sighetul-Marmației, „Cercănelul" din Borșa, cunoscuții frați Petreuș, formația Căminului cultural din Desești și extraordinarul grup de copii din Budești, condus de profesorul Petru Dunca, într-o explozie de spontaneitate și gingășie cum rareori am avut prilejul să vedem.

Ora 10 — Semnale sonore din spațiu, rachete fumigene și Imnul Serbărilor vestesc sosirea iminentă a oaspeților de onoare, conduși de ghidul B.T.T. ad-hoc, Păcală-în-satul-lui. Din nava „specială" construită de lemnarii maramureșeni coboară Făt-Frumos, Ivan Turbincă, Ali-Baba, Gulliver, Pinochio, Winetou... Sînt, de fapt, membrii celui mai în formă grup de umor la ora aceasta, grupul „Divertis". Concomitent, din înaltul pîrtiei, schiori-monitori îndrumați de prof. Romeo Samur, coboară în plug purtînd drapelele țării și pancartele județelor participante: Cluj, Mureș, Satu-Mare, Suceava și Maramureș. De la stația de radio amplificare vocile inconfundabile ale lui Cristian Țopescu și Octavian Vintilă fac primele comentarii, cu prestanța, spontaneitatea și finețea lor bineștiute. Pe scenă, reporterul frenetic Ioan T. Morar (Ars Amatoria) ia interviuri tuturor personajelor, sub deviza „Cine nu se distrează cu noi, se distrează împotriva noastră!".

Ora 10.30 — Începe cavalcada probelor și-a demonstrațiilor sportive. Raliul vehiculelor ciudate, „coborîrea ascendentă", volei și tenis de cîmp pe schiuri, menajul ideal, slalomul paralel, caiac-canoe pe pîrtie sînt tot atîtea prilejuri de a stîrni interesul și hazul celor care împînzesc pînă departe, sus, acum neîncăpătoarea poiană Mogoșa. Un moment aparte l-au constituit săriturile de la trambulină efectuate de doi ași ai schiului alpin, Valentin Căciulă și Marian Burchi, din Sinaia, pe fundalul muzical asigurat de Ileana Popovici și Andrei Partoș. Adăugînd la acestea „comperajul" umoristic de cea mai bună calitate asigurat prin intervențiile personajelor (interpretate de Toni Grecu, Doru Apreotesei, Silviu Petcu, Cristian Grețcu, Lucian Perța, George Țara, Doru Pîrcălab), cît și contribuțiile muzicale ale lui Gheorghe Gheorghiu și ale grupului „Compact", vom avea imaginea unei dimineți care s-a prelungit peste... prînz, sub un cer senin, brăzdat doar de rachetele cu rază pașnică de acțiune ale B.T.T.-ului.

Ora 13.00 — Personajele se pregătesc să părăsească acest tărîm maramureșean al tinereții fără bătrînețe, dar un sunet fermecat le oprește în ultimul moment „decolarea": este taragotul lui Dumitru Fărcaș care electrizează mulțimea și face trecerea firească spre momentul apoteotic al Serbărilor cînd 20 000 de mii de oameni dansează cu mic și mare în probabil cea mai mare discotecă în aer liber găzduită vreodată de aceste locuri. Sînt clipe fascinante, la fel ca și cu o săptămînă înainte la Cîmpulung-Moldovenesc, demonstrînd, dacă mai era nevoie, că acțiunile propagandistice și educative merg mînă în mînă cu voia-bună, umorul de calitate, toate pe fondul unei ireproșabile organizări. Cu un scenariu de Ioan T. Morar și Toni Grecu, cu scenografia lui Dodu Bălășoiu, „Serbările zăpezii" 1986 au atins în Maramureș un punct de vîrf care cu greu va putea fi depășit.

Ioan Groșan

ARHEOLOGII clarului de lună

Articolul cu titlul de mai sus, semnat de Gordon Coaskell şi care a stîrnit un interes aparte în lumea istoricilor, arheologilor şi oamenilor de artă din numeroase ţări, a apărut în **„Reader's Digest"**, cel mai mare magazin al lumii, tipărit în 13 limbi, cu un tiraj de 28 milioane exemplare. Gordon Coaskell analizează fenomenul ingrijorător apărut pe malurile Mediteranei, constînd în pirateria cu vestigii arheologice, fenomen cu consecinţe incalculabile pentru ştiinţa istoriei.

Lupta se dă de fapt între **ţările bogate arheologic** – Italia, Grecia şi Turcia – şi **ţările sărace arheologic**, acestea din urmă mult mai numeroase: Elveţia, Germania, Suedia, Marea Britanie, S.U.A. etc. Legislaţia în domeniu este contradictorie şi de acest lucru profită indivizi lipsiţi de scrupule care fac din traficul cu antichităţi un **bussines** ca oricare altul, mai rentabil însă chiar decît acţiunile bursei.

Fenomenul este cu atît mai condamnabil, cu cît acţiunea iresponsabilă a **„arheologilor clarului de lună"** pune în pericol insuşi mesajul acestor vestigii, care poate fi descifrat numai prin săpături efectuate sub controlul calificat şi metodic al specialiştilor. Generată de voga anticului, pirateria arheologică este greu de combătut datorită faptului că de cele mai multe ori se petrece la adăpostul întunericului nopţii.

Articolul lui Gordon Coaskell constituie un semnal de alarmă împotriva ignoranţei şi nepriceperii agresive a celor care, în goana după îmbogăţire cu orice preţ, distrug pentru totdeauna urmele fragile ale trecutului istoric al civilizaţiei umane.

N-ar fi de mirare ca într-o bună zi să dispară chiar şi Colisseul, ingrămădit în vitrinele colecţionarilor particulari din S.U.A.

„TRECUTUL NOSTRU DISPARE ÎN NOAPTE"

„În fiecare dimineaţă, reîntorcîndu-mă la munca mea – i-a spus cu un surîs obosit un arheolog italian reporterului – **arunc o privire asupra Colisseului pentru a mă asigura că nu a fost furat. Poţi şti vreodată în vremurile noastre?"**

Este un fapt constatat că în materie de arheologie nu mai poţi fi sigur de nimic. Extinderea fără precedent a pieţei de mărfuri arheologice a provocat o înflorire a săpăturilor arheologice ilegale, a actelor de contrabandă cu aceste obiecte sau a furturilor pur şi simplu, care despoaie rapid cele mai multe dintre ţările mediteraneene de miile de comori ascunse în subsolurile lor sau pierdute sub mare.

„Trecutul nostru dispare în noapte, spunea cu nelinişte acelaşi arheolog italian, **şi mă tem că nu există nici un mijloc pentru a opri acest fenomen".**

Piaţa clandestină de antichităţi se bazează pe trei tipuri de cumpărători la fel de avizi: **turiştii**, hotărîţi să ducă cu ei mostre din vechea autenticitate (o tînără americană a plătit 100 dolari pe un fragment dintr-o statuie antică reprezentînd o ureche); apoi **colecţionarii** care fac să urce preţurile, nu atît din dragoste pentru lucruri frumoase, cît pentru că obiectele de contrabandă sînt un mai bun plasament decît cea mai mare parte din acţiunile bursei (descoperirile arheologice îşi triplează, în medie, valoarea în zece ani); în sfîrşit, **muzeele**: s-ar zice că se creează zeci de muzee în fiecare săptămînă, în special în oraşele din S.U.A. şi în ţările care nu dispun de relicve arheologice. Nu e deloc surprinzător că aceste instituţii caută să-şi aranjeze vitrinele, indiferent de preţ.

CINE SÎNT DE FAPT ARHEOLOGII CLARULUI DE LUNĂ?

Toate ţările mediteraneene au de suferit din cauza acestor practici, dar Italia, Grecia şi Turcia, cele mai bogate în antichităţi, sînt fără îndoială cele mai grav atinse. În Italia, în ciuda enormei cantităţi de obiecte scoase din pămînt de-a lungul secolelor, solul păstrează încă relicvele a patru mari civilizaţii: greacă, cartagineză, etruscă, romană. Sînt experţi care apreciază că ceea ce a rămas să fie descoperit este cel puţin egal cu ceea ce a fost scos la lumina zilei.

Numeroşi ţărani italieni, atraşi de creşterea astronomică a preţurilor oferite, s-au pus pe săpat pămîntul. Într-o zi s-a pus unui primar dintr-un sat întrebarea cîţi dintre locuitori se ocupă cu săpături clandestine.

– Toţi, fără excepţie, a răspuns el simplu.

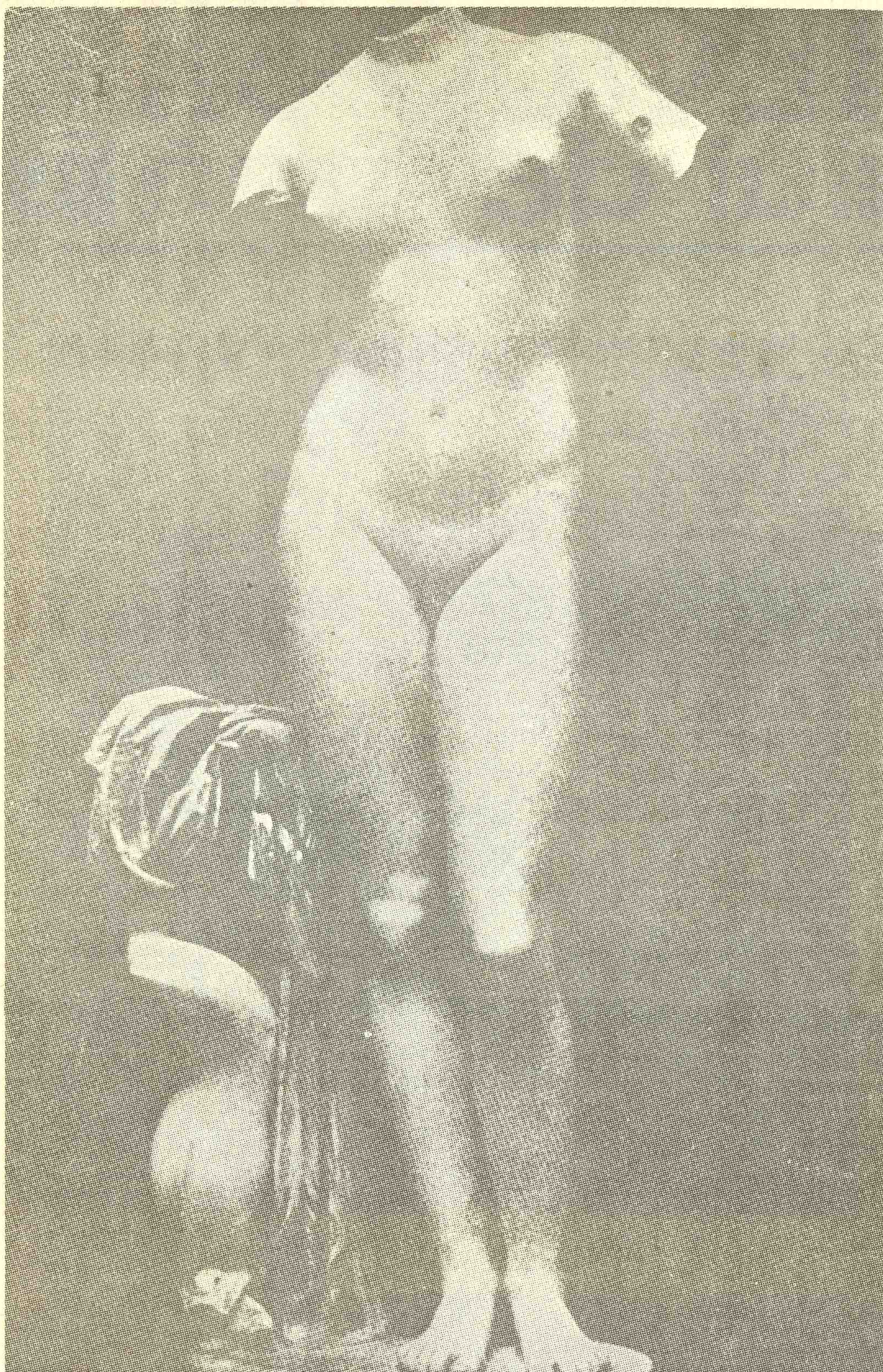
Mormintele etrusce sînt un obiectiv de predilecţie. Rămîn poate mai multe sute de mii să fie descoperite şi se estimează că, numai în regiunea Tarquinia, ar exista între 20 000 şi 30.000. Cu puţin noroc, un ţăran poate să găsească într-un singur mormînt o duzină de obiecte care îi vor aduce un venit cu mult mai mare decît un an de muncă. Puţine dintre aceste săpături clandestine sînt descoperite, iar dintre acestea şi mai puţine fac obiectul unor procese soldate cu condamnări. Dealtfel, nu se dau de cele mai multe ori decît amenzi uşoare şi cel mult cîteva zile de închisoare.

A găsi un mormînt etrusc este adesea mai uşor decît un joc de copii, multe morminte găsindu-se la adîncimea de jumătate de metru. Imediat ce se descoperă un sector interesant, apar pretinşi vînători, amorezi, vagabonzi sau diverşi inşi care-şi cară cortul în spinare. Sînt în general înarmaţi cu o lungă tijă de oţel numită „ac de pălărie", cu care sondează terenul, în căutarea mormintelor. Alţii spionează săpăturile legale ale arheologilor de pe şantierele oficiale pentru a pătrunde acolo odată cu căderea nopţii.

„Noaptea este timpul în care noi sîntem plini de activitate – spune unul dintre aceşti „arheologi" clandestini zîmbind. **Statul sapă în timpul zilei iar noi în timpul nopţii".**

Cînd se descoperă un mormînt, hoţii îl străpung adesea săpînd o gaură prin care se strecoară **un om suplu**, înarmat cu o lumînare aprinsă pentru a vedea dacă aerul este respirabil. Dacă lumînarea se stinge, trebuie să aştepte să se reîmprospăteze aerul în cavitate. Cînd furtul dintr-un mormînt important cere un anumit timp, se pune pe orificiu un grilaj acoperit cu ramuri şi se lucrează zi şi noapte. O bandă de jefuitori de morminte obişnuia să se folosească de serviciile unei fete frumoase. Apărea un paznic sau un poliţist? Imediat un bărbat îmbrăţişa fata ca un veritabil îndrăgostit şi intrusul se îndepărta discret, ca orice italian care se respectă. Dealtfel, paznicii sînt foarte puţini şi prost plătiţi.

„E suficient să-i dai 5.000 de lire unui paznic şi el devine surd şi orb, mărturisea surîzînd un

Dacă Afrodita nu încape într-o valiză, ingeniozitatea contrabandiştilor de antichităţi găseşte soluţia: statuia va fi tăiată în bucăţi şi transportată într-o cuşetă de wagons-lits

căutător clandestin. **Pentru 10.000 de lire ar merge pînă la a ne da o mînă de ajutor".**

O PLASĂ CONTRA TORPILELOR PENTRU PROTEJAREA UNEI EPAVE

Dacă supravegherea mormintelor este dificilă, cea a fundurilor de mări pune şi mai multe probleme. Coastele tuturor ţărilor mediteraneene şi în special cele ale Greciei şi Turciei sînt presărate de epave din diverse epoci istorice şi este foarte uşor oamenilor-broască să pună mîna pe obiectele de valoare. În largul insulei Mallorca şi al altor insule din arhipeleagul Baleare, din vestul Mării Mediterane, au fost localizate aproximativ 170 de epave; cu excepţia a două epave, toate celelalte au fost în întregime jefuite de scufundători submarini.

În urmă cu cîtva timp autorităţile franceze au fost avertizate că o epavă romană de o bogăţie şi un interes excepţionale a fost reperată în largul Saint-Tropez-ului. Autorităţile au decis interzicerea oricăror investigaţii pînă anul următor, cînd urma să se efectueze o explorare metodică. S-a acoperit deci epava, folosindu-se în acest scop o plasă de oţel anti-torpilă solid ancorată de fundul mării. Dar în primăvara următoare s-a descoperit că plasa fusese tăiată şi că pe epavă nu mai era nici măcar o amforă.

CAPITALA MONDIALĂ A TRAFICULUI DE ANTICHITĂŢI

Arheologii au deplîns mult timp un astfel de jaf, însă publicul nu s-a sinchisit prea mult. Italienii au chiar tendinţa să-i aplaude pe jefuitorii de morminte, cărora le dau afectuos numele de **tombaroli**. Explicaţia acestui stadiu curios al lucrurilor se poate găsi în legislaţia italiană, conform căreia obiectele descoperite în sol nu aparţin nici celui care le-a descoperit, nici proprietarului terenului, ci numai statului. Or, italienii adoră să vadă statul înşelat, şi jaful unui mormînt nu constituie în ochii celor mai mulţi dintre ei o abatere mai gravă decît o parcare nepermisă. Călătorii clandestini îşi vînd mărfurile la una din cele 5 sau 6 reţele de intermediari, organizaţii clandestine conduse în general de elveţieni sau de americani. Aceste reţele oferă toate garanţiile comerciale în privinţa „seriozităţii", plătesc relativ bine, uneori în avans şi nu divulgă niciodată locul unde îşi fac achiziţiile. Unele dintre aceste organizaţii merg pînă acolo încît trimit salarii regulat celor care se îndeletnicesc cu astfel de săpături. Aceste organizaţii dispun de filiere protejate de „daruri" plasate unde trebuie pentru a face ca obiectele de contrabandă provenind din Italia, Grecia sau Turcia să ajungă la destinaţie, de regulă în Elveţia. De îndată ce antichităţile au părăsit în acest mod ţara lor de origine, ele capătă toate atributele legalităţii şi respectabilităţii. Antichităţile sînt expuse la lumina zilei şi cumpărate pe faţă de muzeele şi colecţionarii cei mai respectabili. Capitala mondială a acestui trafic este oraşul Bâle din Elveţia. Aici apar într-un fel sau altul, majoritatea obiectelor scoase la lumina zilei pe malurile Mediteranei în timpul săpăturilor ilegale. Anumite obiecte rămîn la Bâle, dar cea mai mare parte, prezentate în elegante cataloage ilustrate, sînt dispersate în timpul vînzării la licitaţii. Aceste licitaţii care au loc periodic la Bâle, la Berna şi la Lucerna permit reprezentanţilor celor mai mari muzee din lume şi colecţionarilor particulari să poată contempla ceea ce reprezintă negustorii. După aceste vînzări marii negustori francezi, germani şi americani îşi reînnoiesc stocurile.

STATUIA DIN VAGONUL DE DORMIT

Dacă obiectele sînt suficient de mici pentru a încăpea într-o valiză, nu e dificil să fie trecute peste frontieră prin contrabandă. Valul de turişti şi de muncitori italieni care trec zilnic frontiera italo-elveţiană este atît de mare încît este practic imposibil să se scotocească prin toate bagajele lor.

Vameşii turci, mai bănuitori, au oprit la un moment dat un „turist" vest-german suspect. Ei au descoperit că portabagajul maşinii lui era plin pînă la refuz cu mici piese arheologice. Atenţia vameşilor fusese atrasă de faptul că „turistul" venea pentru a douăzecea oară în decurs de un an în Turcia.

Antichităţile voluminoase pun o cu totul altă problemă. Piesele înalte sînt cel mai adesea ascunse în camioane încărcate cu mărfuri diferite. Dar traficanţii folosesc în egală măsură şi vaporul. În fiecare vară Mediterana este brăzdată de mii de ambarcaţiuni de agrement. În timpul nopţii este uşor pentru unele dintre aceste ambarcaţiuni să acosteze pe ascuns cu scopul de a îmbarca o încărcătură şi a atinge înaintea zorilor siguranţa largului mării.

Un funcţionar de la **Wagons-Lits** a ascuns într-o zi o statuie într-o cuşetă neocupată, fără ca cineva să-şi dea seama. Era o splendidă statuie de marmură reprezentînd o tînără femeie, mai mare decît mărimea naturală, descoperită de un ţăran grec care a vîndut-o în secret unui anticar atenian. Acesta a ţinut statuia ascunsă un anumit timp căutînd un mijloc de a o face să ajungă prin contrabandă la Paris. În faţa dificultăţii acţiunii, anticarul sfîrşi prin a tăia statuia în mai multe bucăţi care traversară Europa şi ajunseră, în final, la destinaţie. Statuia a fost restaurată şi cumpărători din partea multor mari muzee au alergat în bloc pentru a o admira. Unul dintre ei, un american, a povestit reporterului că toată lumea dorea să cumpere statuia, dar din pricina dimensiunilor sale mult prea mari toţi ezitau. În final nimeni nu a îndrăznit să o cumpere, dar nici anticarul nu păstră prea mult timp achiziţia care-i dădea atîta bătaie de cap. A fost confiscată de poliţia franceză şi reexpediată în Grecia unde azi face faima muzeelor ateniene. Urmele tăieturilor sînt atît de fine încît sînt abia perceptibile. Dar ingeniozitatea contrabandiştilor nu se opreşte aici.

CEA MAI BUNĂ ASCUNZĂTOARE ESTE SITUATĂ LA VEDERE

Un profesor străin care a cupărat ilegal un vas etrusc în timpul unei călătorii în Italia se întreba cum să-l scoată din ţară. El umplu vasul cu tablete de ciocolată cu o marcă cunoscută în lume — Toblerone —, apoi îl legă cu o fundă roşie, îl puse ostentativ sub braţ şi trecu vama italiană. El avu doar o tresărire atunci cînd vameşul îl interpelă:

— **Ah, domnule, după cum văd, vă plac ciocolatele noastre !**

Profesorul surise, oferi ciocolate celor din jur și trecu în Elveția în toată siguranța. Acest cuvînt — securitate — este în centrul oricărei probleme. Profesorul nu s-a neliniștit nici atunci cînd a trecut prin vama elvețiană cu vasul etrusc sub braț. Elvețienii, renumiți pentru spiritului lor civic, sînt foarte indignați atunci cînd italienii îi acuză de favorizarea contrabandei de antichități. Adevărul este că Elveția se numără printre țările sărace în vestigii arheologice, ca și Germania, Suedia, Marea Britanie sau Statele Unite ale Americii. Elveția are, în ceea ce privește relicvele arheologice, legi radical diferite de cele care sînt aplicate în țările bogate din punct de vedere arheologic, ca Italia, Grecia și Turcia. Atunci cînd un polițist italian surprinde pe cineva în posesia unui vas, acela trebuie să demonstreze că nu provine dintr-un furt. În schimb, un polițist elvețian nu-i va acorda nici cea mai mică atenție, în afară de situația puțin probabilă că o terță persoană se va apuca să demonstreze că vasul provine efectiv dintr-un furt.

REMEDII PENTRU HEMORAGIA CULTURALĂ

În ochii italienilor, remediul ar apărea destul de simplu. Este suficient, afirmă ei, ca toate țările să interzică posesia, vînzarea, cumpărarea, importul, transportul și exportul oricărui specimen arheologic care nu face obiectul unei licențe de exportare acordată de țara de origine. Italienii subliniază că dispoziții legale în acest domeniu ar pune rapid capăt acestei veritabile „hemoragii culturale", iar argumentele lor par logice, dacă pornești de la ideea că fiecare țară are dreptul să-și păstreze obiectele din solul ei.

Evident, s-ar putea analiza această întrebare și sub un alt unghi de vedere : dacă într-adevăr s-ar aplica astfel de legi draconice, muzeele țărilor sărace în antichități ar fi reduse numai la colecțiile deja existente. Niciodată nu ar putea avea nici cea mai mică parte din obiectele noi care se descoperă zilnic în lume.

Negociatori ca Elie Borowski — expert foarte cunoscut și stabilit la Bâle — se ostenesc să demonstreze că ei aduc un mare serviciu favorizînd schimbul internațional de comori arheologice, rupînd „barajele" stabilite de țările mediteraneene, atîta timp cît nu va fi pus la punct un plan rezonabil de împărțire a bogățiilor. Prin sistemul actual — afirmă Borowski — mii de obiecte pot să ajungă la public. Chiar dacă un colecționar particular cumpără o antichitate, aceasta va sfîrși adesea prin a fi expusă într-un muzeu în urma unei donații sau a unei dispoziții testamentare.

Această problemă spinoasă se învîrte în jurul unei întrebări foarte simplu de elucidat : poate un cetățean oarecare să revendice un drept exclusiv la posesie în cazul acestor obiecte ? Italia spune : **„Descoperirea unui vas într-un teren care nu vă aparține nu vă conferă nici un drept de prioritate, acest vas face parte integrantă din cultura noastră națională".** Dar celelalte țări au tendința de a replica cu aceeași logică : **„Descoperirea unui vas pe teritoriul italian nu conferă Italiei neapărat dreptul exclusiv la posesie. Acest vas face parte din cultura universală, iar cultura noastră este de asemenea moștenitoarea grecilor, a etruscilor și a romanilor".**

După ani de dezbateri, Națiunile Unite au sfîrșit prin a adopta, prin organismul specializat UNESCO, următoarele recomandări : **a. Toate țările sînt obligate să se conformeze modelului italian de licențe de exportare ; b. Țările bogate în antichități vor trebui să împartă bogățiile lor arheologice cu țările mai puțin favorizate, fie prin vînzări, fie prin schimburi.**

O monedă, o agrafă, un pandantiv sau un fragment cît de mic dintr-o statuie — un picior, o mînă, un deget sau chiar o ureche valorează, pentru turiștii amatori de antichități, o mulțime de dolari. Problema e să intre în posesia acestor obiecte.

UN SISTEM ECHITABIL PENTRU ÎMPĂRȚIREA DUPLICATELOR

Ideea promovată de UNESCO este seducătoare dar dificil de aplicat. Țările bogate arheologic au pus accentul, firește, pe aplicarea primului punct dar au făcut foarte puțin pentru al doilea. Desigur, nimeni nu a crezut cu adevărat că Italia, Grecia și Turcia vor accepta să se despoaie de antichitățile lor, care reprezintă o reală valoare, unică și inestimabilă. Întrebarea care se pune se referă la ceea ce arheologii numesc **duplicate.**

Toate obiectele vechi au fost fabricate manual, deci rar se vor găsi două obiecte identice. Dar există multe obiecte a căror similitudine este suficientă pentru a justifica termenul de duplicat. Există cantități fabuloase din aceste obiecte în muzeele de stat din toate țările mediteraneene. La Roma, de exemplu, vastul muzeu din Villa Iulia expune în jur de 20 000 de obiecte provenind din morminte etrusce. Sînt atît de multe, încît ochiul și spiritul se plictisesc să contemple rînduri nesfîrșite de vase cvasiidentice. Și acest lucru nu-i încă totul, căci mai rămîn aproximativ 60 000 de obiecte în depozite.

Arheologii și muzeografii din mai multe țări mediteraneene au formulat un sistem mult mai logic pentru a dispune de duplicate : să se păstreze specimenele într-adevăr ieșite din comun — o zecime, o sutime de exemplare din același model — și să se schimbe celelalte. O astfel de soluție ar elibera dintr-o dată depozitele supraîncărcate și ar procura resurse foarte utile pentru a extinde lucrările arheologice. În același timp s-ar da o lovitură mortală scotocelilor clandestine prin terenurile bogate în vestigii ale antichității, inundînd piața cu o mulțime de obiecte autentice la prețuri rezonabile.

Dar ideea scoaterii la vînzare a patrimoniului național a fost prost primită. Cu o excepție, muzeul de egiptologie din Cairo a acceptat să vîndă o parte din nenumăratele obiecte din colecția sa.

O CERCETARE ARHEOLOGICĂ ESTE O CARTE PE CARE NU O POȚI CITI DECÎT O SINGURĂ DATĂ

Trebuie remarcat că în toată această vorbărie despre proprietatea legală asupra antichităților se uită mereu adevărata victimă a științei cercetărilor arheologice.

Un arheolog demn de acest nume acordă mai puțină importanță destinației finale a unui vas, cît mai ales studiului minuțios al inscripțiilor sau motivelor cu care vasul este ornat și al materialului din care este făcut. Arheologul vrea să cunoască înainte de toate proveniența unui obiect, adică locul exact și condițiile precise în care el a fost descoperit. S-ar putea într-adevăr să fie de importanță capitală dacă obiectul se află la 1 cm dedesubtul unui strat subțire de nămol uscat (ceea ce ar putea indica o veche albie de rîu), sau la 1 cm deasupra unui sol acoperit de cenușă, indice probabil al unui incendiu istoric.

O cercetare arheologică a fost adesea comparată cu o carte pe care nu o poți citi decît o singură dată, chiar în momentul săpăturilor. Semnele relevate în cursul acestei lecturi fugitive umplu lacunele istoriei și artei. Ele au în ochii savanților mai multă importanță decît înseși antichitățile. Săpătorilor clandestini puțin le pasă de astfel de scrupule. În graba, ignoranța și nepriceperea lor, ei distrug pentru totdeauna trama fragilă a istoriei.

Aici este adevărata hemoragie. Pierderea pentru știință, pentru istorie e mult mai gravă decît pierderea de obiecte. Iată de ce — conchide Gordon Coaskell — inteligența umană trebuie să găsească un mijloc de a conserva și repartiza echitabil între toți fastuoasa moștenire a trecutului.

Florian Popa Micșan

O tentativă hitleristă

Alipirea Austriei — scopul vital al lui Hitler

Pentru Adolf Hitler, născut în Austria, alipirea acestei țări la Germania devenise unul din scopurile sale vitale, menționate până și în „Mein Kampf". După dobîndirea puterii va milita în mod consecvent pentru realizarea acestui țel. Planurile lui vor fi însă dejucate de doi politicieni, dictatori ca și el : Engelbert Dollfuss și Benito Mussolini. Înțelegerea lui Hitler cu conducătorul italian a fost posibilă pînă la urmă, nu însă și cu liderul austriac, care va plăti cu prețul vieții înfruntarea sa cu hitlerismul în ascensiune.

Confruntările dramatice ale lui Dollfuss cu hitleriștii au avut loc în urmă cu 50 de ani, în iulie 1934.

Situația din Austria în urmă cu o jumătate de secol

Mutațiile teritoriale și politice de după primul război mondial au dus la prăbușirea vechii monarhii habsburgice perimată din toate punctele de vedere. La 12 noiembrie 1918 Adunarea națională provizorie a proclamat, la Viena, Republica. Austria pierdea 70 la sută din populație și 72 la sută din suprafață. De asemenea îi lipseau sursele de materii prime și alimentare ieftine, obținute pînă atunci prin exploatarea altor popoare ; s-a redus și baza de combustibil, capacitatea pieții interne dovedindu-se și ea insuficientă pentru nevoile austriece. O moștenire grea lăsată de monarhie era și armata de aproape o jumătate de milion de funcționari, care acum, în parte, n-aveau locuri de muncă. Căutau cu febrilitate de lucru un număr de două ori mai mare de soldați demobilizați.

Trebuiau plătite, totodată, reparațiile de război prevăzute în Tratatul de pace de la Saint Germain, încheiat la 10 septembrie 1919. În această situație, grea din punct de vedere economic și politic, atît pe plan intern și internațional, în Austria a apărut ideea Anschluss-ului, deci a alipirii țării la Germania.

Numărul adepților acestei idei a început să neliniștească pe unele din țările Antantei, mai ales pe Franța, deoarece realizarea ei ar fi dus la întărirea Germaniei. S-a introdus astfel, în Tratatul de pace, articolul 88 bis, care interzicea Austriei alipirea la Germania. Această interdicție a fost repetată după aceea în așa zisul Protocol de la Geneva din 4 octombrie 1922. Sub presiunea marilor puteri a fost schimbată denumirea statului în Republica Austria **(Republik Österreich)**

Numai o Austrie independentă asigură pacea

Pe măsura stabilizării situației interne și internaționale, ideea Anschluss-ului pe care se bătuse suficientă monedă în sensul că ar constitui un bun remediu în stare să asigure reducerea obligațiilor legate de reparațiile de război, întărirea valutei, respectiv lichidarea șomajului, și-a pierdut rațiunea de-a mai fi vînturată. A devenit tot mai generală convingerea că existența unei Austrii independente va servi la întărirea păcii, valoare supremă pentru societatea austriacă care suferise din cauza unui război mult prea îndelungat. Încet, încet, Austria a început să depășească unele din greutățile economice pe care le întîmpinase, dezvoltîndu-și în principal agricultura.

Ascensiunea respectivă a fost întreruptă din cauza izbucnirii puternicei crize economice din lumea capitalistă. Guvernele au început să se schimbe la cîteva luni. Într-o asemenea situație, la 13 mai 1932 cancelar al Austriei a devenit unul din militanții mișcării țărănești („Landbund"), Engelbert Dollfuss, născut în 1892.

Dollfuss (în dreapta) într-o convorbire cu Emil Fey (sus) ● În timpul manevrelor armatei italiene : de la stînga : Dollfuss (cel mai scund), G. Gömbös din Ungaria, B. Mussolini, von Horbortei, secretar în M.A.E. al Austriei. În spatele lui Dollfuss stă A Rintelen (jos)

Ascensiunea lui Dollfuss

Noul cancelar nu făcea parte din rîndul politicienilor de primă mărime din Austria (nici la figurat și nici la propriu — înălțimea lui fiind de 151 cm.). Era însă destul de cunoscut și de popular. Ca director al Camerei agricole introdusese în 1927 un sistem de pensii și de ocrotire a sănătății agricultorilor.

Provenea dintr-o familie de țărani nu prea înstăriți și care — așa cum spune unul din biografii lui Dollfuss — conform obiceiului, toată familia mînca din același blid. Părinții doreau să-și facă odrasla preot. Aceasta însă se va muta de la Facultatea de teologie din Viena la cea de drept. În anul 1914 se înrolează în armată. Luptă pe frontul italian, într-o formație de elită, evidențiindu-se în funcția de comandant. Își continuă studiile, după război, angajîndu-se, la absolvirea facultății, în organizațiile țărănești. Noul cancelar considera că sarcina primordială a guvernului o constituie rezolvarea problemelor economice ale statului austriac. A fost un succes pentru el faptul că a obținut din partea Ligii Națiunilor un împrumut în valoare de 300 de milioane de lire cu o restituire eșalonată pe o perioadă de 20 de ani.

Prețul acestui împrumut era legat și de confirmarea că în Austria se va renunța la ideea Anschluss-ului, cunoscut fiind că Dollfuss făcea parte din militanții de frunte care se pronunțau pentru păstrarea suveranității Austriei.

Odată cu ajungerea la putere a lui Hitler (ianuarie 1933), partidele politice din Austria își revizuiesc atitudinea în legătură cu Anschluss-ul, îndeosebi Partidul Social-Democrat. „Micul cancelar" (în termeni malițioși denumit **Milmetternich**) a înțeles necesitatea de-a lupta împotriva hitlerismului. Politica pe care o ducea însă se bucura de un sprijin tot mai neînsemnat din partea societății, aceasta pe măsură ce situația internă se complica.

Aplicînd la împrumutul amintit, obținut din partea Ligii Națiunilor, și împotrivindu-se vehement concepției antinaționale a Anschluss-ului, noul cancelar și-a făcut adversari înverșunați în rîndul reprezentanților principalului curent de dreapta — Grossdeutsche Partei — de orientare naționalist-socialistă. Se știa că din 1926 naziștii austrieci erau subordonați conducerii germane, fiind instruiți la Berlin. După cele petrecute, ei au intrat imediat în acțiune, organizînd tot felul de atentate cu bombe. În Bavaria a fost construită o legiune austriacă compusă din detașamente de mii de membrii ai SS și SA încadrate nu numai cu hitleriști devotați dar și cu indivizi aflați în conflict cu normele de drept.

Posturile de radio de la München au început să transmită audiții în care chemau populația austriacă să se împotrivească lui Dollfuss.

Pierzîndu-și sprijinul, atît din partea stîngii socialiste, cît și al partidelor de dreapta, ce alunecaseră pe panta filogermană, cancelarul și-a căutat aliați în detașamentele de „Apărare a Patriei" **(Heimwehr)**, înființate în 1919. Indiferent de apartenența politică, mișcarea întrunea sufragiul celor mai diverse pături sociale : țărani, o parte din clasa muncitoare, studenți, monarhiști, intelectuali, preoți catolici, industriași evrei etc. Formate și instruite de către ofițeri demobilizați, participanți la primul război, detașamentele Heimwehr-ului au devenit o importantă forță militară și politică. Pentru comandantul acestora, prințul Ernest Starhemberg, independența țării era bunul cel mai de preț. Tot el era însă și un partizan fanatic al fascismului de tip mussolinian.

În curînd Dollfuss a făcut din Heimwehr un organ oficial de stat. Membrii acestuia au început să devină ajutoarele poliției și jandarmeriei. Activitățile respective le făceau și mai devreme, practic de la cooptarea în guvern a maiorului Emil Fey. La 31 mai 1933, după lovitura de stat din martie și desființarea „Schutzbund-ului", Dollfuss a anuntat înființarea „Frontului Patriotic" **(Vaterländische Front)**. Această organizație suprapartinică avea să grupeze pe toți cei care se solidarizau cu politica guvernului. În fruntea ei se afla cancelarul.

În ziua de 19 iunie 1933 a fost dizolvat Partidul fascist austriac și arestați liderii acestuia. Însă activitatea desfășurată de hitleriști în Austria n-a încetat. La 3 octombrie 1933, tînărul nazist Rudolf Dertil a încercat în fața parlamentului să-l lichideze pe cancelar. Dollfuss a fost doar ușor rănit. Pedeapsa dată atentatorului, pentru o asemenea faptă, a fost mult prea blîndă. Dertil a fost condamnat numai la 5 ani de închisoare.

Naziștii austrieci își intensifică acțiunile

Impulsionat de Mussolini și de Heimwehr, Dollfuss a început răfuiala și cu social-democrații. La aceasta s-a ajuns în februarie 1934. S-au dat lupte sîngeroase pe străzile Vienei și în alte cîteva orașe austriece. Ele au in-

eşuată

trat în istorie sub denumirea de revolta „Schutzbund". „Micul cancelar" a desființat atunci mișcarea legală social-democrată și pe cea comunistă, îndepărtînd astfel forțele care îl puteau ajuta în menținerea suveranității Austriei.

În zilele de 14—15 iunie Hitler s-a întîlnit cu Mussolini la Veneția. Se știe că au discutat și problema Austriei. Führerul a promis că nemții vor renunța la Anschluss, cerînd „doar" să se accepte participarea naziștilor austrieci la guvern. Mussolini, care era legat printr-o prietenie personală trainică de Dollfuss, cît și prin tratatul de prietenie austro-italian din 6 februarie 1930, i-a acordat în continuare sprijin. N-a fost deci convins să accepte unele schimbări pe care Hitler și le dorea în Austria.

Insuccesul acestei convorbiri i-a determinat pe naziștii austrieci să treacă grabnic la acțiune. Scopul lor era eliminarea, în primul rînd, a lui Dollfuss. Învățînd din experiența nereușită în octombrie 1933, au hotărît să se pregătească mult mai minuțios.

La Zürich și München au organizat consfătuiri cu participarea inspectorului NSDAP pentru Austria Theo Habisscht, comandantul de stat major, Rudolf Weydehammer, SS-Sturmbhanführer Fridolin Glass, comandantul SA din Viena care funcționa ilegal, Otto Gustav Wächter, gauleiterul Austriei și reprezentantul adepților lui Hitler din cadrul Ministerului Apărării Naționale. Răspunderea pentru întreaga acțiune i-a fost încredințată lui Wächter. Puciul trebuia trebuia să aibă loc la 24 iulie 1934, în timpul ultimei ședințe a guvernului care urma să intre în vacanță. Se hotărîse să fie arestați miniștrii care participau la ședință, iar Dollfuss să fie obligat să demisioneze. Noul cancelar urma să devină Anton Rintelen, ambasadorul austriac de la Roma. La 30 iunie 1934, în „noaptea cuțitelor lungi", în Germania au fost lichidați principalii lideri ai SA împreună cu alți adversari ai lui Hitler. Evenimentul respectiv a slăbit din vigilența multor politicieni. S-a crezut că partidul hitlerist va intra pe făgașul unor dispute interne, profunde și de lungă durată. Pe aceasta conta și cancelarul Dollfuss. A început deci să se pregătească liniștit pentru concediu, trimițîndu-și mai întîi soția și copiii în stațiunea italiană Riccione, unde era invitat de Mussolini, urmînd să vină și el după ședința guvernului, care se amînase în ultima clipă pentru 25 iulie 1934. Schimbarea i-a surprins pe hitleriști, cărora nu le-a lipsit mult să se dea în vileag, mai ales că la Berlin fuseseră deja difuzate comunicate prin care se informa despre lovitura de stat de la Viena. Poliția austriacă primise și ea informații despre ceea ce se plănuia.

Numai că acestea au fost subestimate la început. Zvonurile repetîndu-se, ministrul securității, Emil Fey, și adjunctul său, maiorul Wrabel, au hotărît să dea de urma celor care pregătesc atentatul, fără să-l informeze pentru moment pe Dollfuss.

Desfășurarea atentatului

În ziua de 25 iulie la orele 11,30 la reședința cancelarului din Ballhausplatz a început ședința cabinetului de miniștri fără ca nimeni să-și fi dat seama de gravitatea situației în care se aflau. În jurul orei 12,30 s-a primit știrea că un grup de atentatori înarmați au părăsit locurile în care se ascunseseră și se îndreaptă, în trei camioane, spre centrul orașului. A fost alarmat imediat Heimwehr-ul vienez, armata și un detașament special al poliției, iar la 12,30 s-a întrerupt ședința guvernului pentru a-l informa pe Dollfuss de pericolul care îl amenința. Cancelarul a cerut miniștrilor să plece imediat. La orele 13,02 fix, hitleriștii s-au postat în fața sediului cancelarului. Acesta era păzit în exterior numai de doi polițiști, iar în interior de doisprezece.

O parte din ei erau însă de partea atentatorilor ceea ce le va facilita intrarea în clădire. Dollfuss împreună cu aghiotantul personal și Fey au încercat să părăsească clădirea printr-o ieșire ascunsă de la una din camerele de pe colț, dar au constatat că aceasta era încuiată. S-au retras pînă la urmă în cabinetul cancelarului, unde au apărut imediat hitleriștii.

În același timp, o altă grupă a atacat clădirea stației de radio de la Viena — Ravag. După ocuparea clădirii naziștii au transmis un comunicat privind demisia cancelarului Dollfuss și preluarea conducerii guvernului de către Anton Rintelen.

Încurcături neprevăzute

În timpul respectiv, comandantul grupului de atentatori — Wächter, singurul care cunoștea toate dedesubturile politice ale atentatului și care trebuia să „pertracteze" cu Dollfuss, urmînd să-l forțeze să renunțe la postul de cancelar — mergînd cu un autoturism în spatele camioanelor care îi transportau pe hitleriști, a fost oprit inopinant, la o intersecție, de către un polițist de la circulație. Așadar Wächter a întîrziat la Ballhausplatz, găsind baricadată intrarea. A încercat să-i contacteze pe fereastră pe atentatorii dinăuntru, dar fiind cunoscut numai de o parte din ei, n-a reușit să pătrundă în clădire. Cînd la fața locului au apărut mașinile poliției a trebuit să dispară de urgență. Astfel, atentatorii au rămas în interiorul clădirii, practic fără comandant, producîndu-se o mare harababură. În același timp, din întregul personal al cancelariei, nimeni n-a încercat să opună rezistență naziștilor înarmați. Singurul care a făcut-o a fost cancelarul Dollfuss. El s-a aruncat asupra unuia din hitleriști, Otto Planetta, fost sergent în armata austriacă. Îmbrîncindu-se cu el, Dollfuss a primit două gloanțe în ceafă. Aceasta s-a petrecut la cîteva minute după ora 13,00.

Din grafica românească antifascistă. Iosif Ross: „Omul de la balamuc". (Hitler, 1934)

Cu toate întîmplările neprevăzute, lovitura avea mari șanse de izbîndă. Lucrurile au fost încurcate și mai grav de cel pe care în asemenea momente se conta cel mai mult, de Anton Rintelen. În momentul hotărîtor fostul ambasador a suferit un șoc nervos. În acțiune a intrat atunci Fey, al cărui rol a fost dublu în timpul evenimentelor, rol care nici pînă azi n-a fost elucidat (la fel ca și cel de al treilea glonte tras în Dollfuss). Cînd detașamentele de poliție se pregăteau să atace clădirea în care se afla cancelarul Fey, șeful securității a oprit acțiunea; apoi — într-o scrisoare adresată membrilor guvernului, care se aflau în dezbateri la Ministerul Apărării, a pus atentatorilor condiția: acceptă guvernul lui Rintelen dacă ocupă funcția de vicecancelar. Rintelen era însă în continuare în stare de șoc. De la hotelul „Imperial" a fost transportat la Ministerul Apărării. Acolo, în ciuda faptului că toți erau gata să-l accepte ca lider, a încercat să se sinucidă, rănindu-se grav cu pistolul. Sub escortă a fost transportat la spital.

Înmormîntarea cancelarului Austriei, Engelbert Dollfuss, omorît de hitleriști la 25 iulie 1934

În acest timp cancelarul Dollfuss zăcea într-o baltă de sînge pe podeaua sălii de bal, unde în 1815 avusese loc Congresul de la Viena. Cerea, în zadar, să-i fie trimis un medic și un preot. Atentatorii încercau în continuare să-l forțeze să-și semneze demisia, împingîndu-i sub nas un taburet cu o foaie de hîrtie, respectiv cu toc și cerneală. Nu s-a lăsat însă înduplecat. A murit în jurul orei 15,45.

Epilogul atentatului tragic

După comunicatul transmis la radio de către hitleriști, în întreaga țară au izbucnit lupte. Naziștii au încercat să declanșeze o revoltă națională. Președintele Republicii, Wilhelm Miklas, a decretat starea de urgență și telefonic l-a însărcinat să preia conducerea guvernului pe ministrul educației, Kurt Schuschnigg.

Baricadați la Ballhausplatz, după moartea lui Dollfuss atentatorii și-au dat seama că nu mai au nici o ieșire. Au început deci negocierile cu trimișii lui Schuschnigg. La cererea naziștilor a fost chemat în clădire

ambasadorul german la Viena, Kurt Rieth. El a obținut pentru aceștia, „garanții ferme" prin care se asigura trecerea în siguranță a graniței germane.

În același timp polițiștii au eliberat stația de radio. În jurul orei 20,00 situația în Capitală se clarifica. Lupte s-au mai dat numai în provincie, terminîndu-se abia pe 28 iulie. Ajutorul așteptat de naziști din Germania n-a venit.

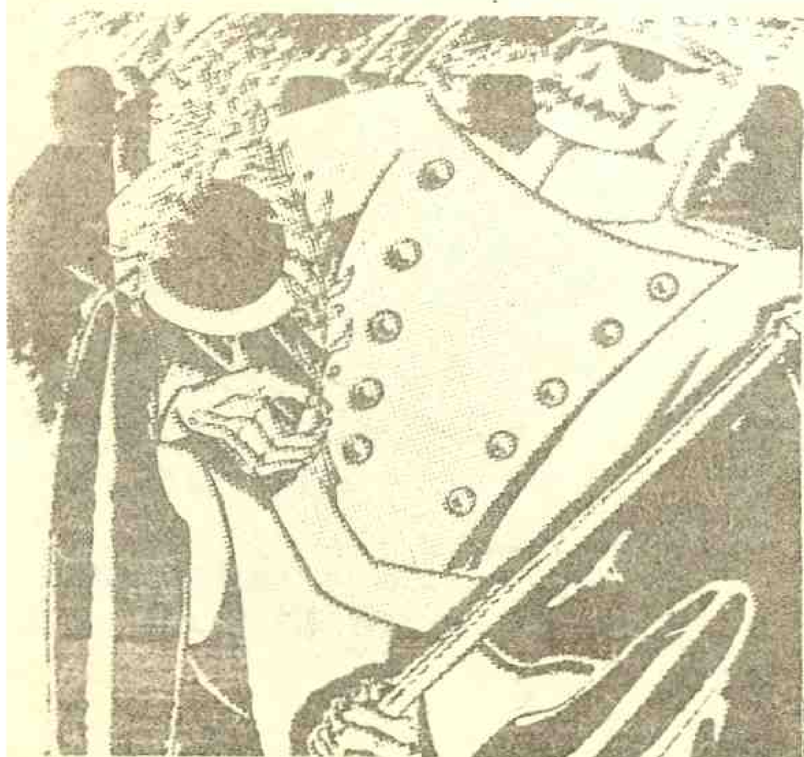
Nefiind gata să întreprindă acțiuni militare, Hitler a făcut tot ce-i stătea în putință pentru a nu fi implicat în vreuna din aceste acțiuni. A suspendat activitatea postului de radio de la München și l-a rechemat de la Viena pe ambasadorul Rieth. În locul lui l-a numit pe Franz von Pappen, fost cancelar și fost militant al Partidului catolic Centrum. În scrisorile de acreditare către autoritățile austriece, cu care von Pappen a venit la Viena, atentatul asupra lui Dollfuss era aspru înfierat. Cei 13 participanți la lovitură au fost condamnați la moarte și spînzurați. Printre ei s-a aflat și Otto Planetta. Rintelen a fost condamnat la închisoare pe viață. A fost eliberat în 1938, după invadarea Austriei de către armatele hitleriste. În anul 1941 și-a publicat memoriile, la München, în care încearcă să se prezinte într-o postură de erou.

Tribunalul militar l-a scos cu fața curată pe Fey. Lui i s-a păstrat și portofoliul în guvern pînă în 1935, cînd a preluat funcția de președinte al Societății de navigație pe Dunăre. După ocuparea Austriei de către Germania hitleristă, s-a sinucis împreună cu soția și fiul lor făcînd prin aceasta dovada fidelității față de independența patriei. Unii presupun că la actul de sinucidere ar fi contribuit din plin și hitleriștii.

Cert e că după atentatul nereușit din 25 iulie 1934, pentru un timp, naziștii din Austria au început să bată în retragere. Societatea privea acum cu teamă concepția Anschluss-ului. La 12 februarie 1938 însă prin dictatul de la Berchtesgaden Hitler impune lui Kurt von Schuschnigg ceea ce nu acceptase Mussolini și Dollfuss cu cinci ani în urmă, prezența unui nazist în guvern în persoana lui Seyrs Inquart, ca ministru de interne, și amnistierea tuturor naziștilor arestați. Apoi, în mai puțin de o lună, Austria a fost cotropită de Germania hitleristă și Anschluss-ul a devenit o realitate recunoscută în aprilie 1938 de puterile occidentale. Misiunile diplomatice de la Viena se vor transforma în același timp în consulate generale.

Nicolae Mareș

(După un documentar al lui K. Trybulski)

Din grafica românească antifascistă Gh. Lavin: „Pacifismul Germaniei" (1935)

CETĂŢI MEDIEVALE ROMÂNEŞTI

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
B	R	A	S	O	V	■	A	R	A	D
R	O	M	A	N	A	S	I	■	P	R
A	D	O	R	I	A	N	■	V	A	I
I	N	C	A	■	S	■	G	A	R	D
L	A	■	T	T	■	G	I	L	A	U
A	■	B	A	Z	N	A	■	S	R	■
■	D	E	N	■	E	L	O	■	E	
T	I	M	I	S	O	A	R	A	■	
U	M	I	■	P	■	N	L	■	I	R
R	I	S	N	O	V	■	A	R	T	A
N	E	A	M	T	■			R	E	

ORIZONTAL: 1) Oraș în care vechiul bastion al Țesătorilor, clădit între 1425—1436 și refăcut, adăpostește Muzeul „Cetatea Brașovului și fortificațiile din Țara Bîrsei" — Cetate ridicată pe malul stîng al Mureșului, lîngă orașul cu același nume, în anii 1762—1783, construită în formă de stea cu șase colțuri, avînd trei rînduri de cazemate subterane și mai multe rînduri de șanțuri. **2)** Alt castru roman în afară de Moigrad și Buciumi aflat în județul Sălaj — Capre! **3)** Alături de cetatea Bihariei și Pomezeu merită să fie vizitată în județul Bihor și această cetate — Drumul de-a lungul lor era apărat prin cetăți. **4)** În plus — Delimitează curtea. **5)** La ieșirea din Brăila! — Teșite! — Localitate din județul Cluj în care pot fi admirate urmele unui castru roman și ale unui castel medieval ridicat în secolul al XV-lea. **6)** Alături de cetatea Șiria și Șoimuș menționată de un izvor din 1278, tot în secolul al XIII-lea a fost înălțată și această cetate din județul Arad — Sere! **7)** Din (înv.) — Localitate în U.R.S.S. — La întrecere! **8)** Cetatea acestui oraș bănățean a fost zidită în secolele XV—XVI, și a jucat un important rol militar. **9)** Abreviație pentru constelația Ursa „Minor" — Nistor Lucian — Alifie de la Cugir! **10)** Cetate construită în secolul al XIV-lea și restaurată ulterior care domină tot șesul Bîrsei. În mijloc se află o fîntînă săpată în stîncă (1623—1640), avînd o adîncime de 146 m — Priceperea în construcția de cetăți de pildă (pl.). **11)** Cetate ridicată de Petru I Mușat (1374—1391) și consolidată de Ștefan cel Mare care a rezistat tuturor asalturilor unor armate cotropitoare conduse de Sigismund de Luxemburg (1395), Mohamed al II-lea (1476) sau Ioan Sobieski (1691) — Sat aparținînd orașului Călan, județul Hunedoara, unde s-a construit în secolul al XIV-lea o fortificație.

VERTICAL: 1) Una din cele mai importante cetăți de la Dunăre, de formă pentagonală cu cinci incinte concentrice și cinci bastioane — Punct de observație al unei cetăți. **2)** De mare interes turistic sînt și ruinele cetății (secolul XI) din acest sat al județului Bistrița-Năsăud, o vreme stăpînită și de Petru Rareș, domnul Moldovei — Țesătură țărănească de lînă albă. **3)** Izbucnire violentă (fig.) — Înlăturată din funcție. **4)** Sat aparținînd orașului Sovata, din județul Mureș, unde se păstrează ruinele unei cetăți medievale — Nedelcu Marin. **5)** Ornament în cojocărie (tr.) — Teze! — Localitate în S.U.A. **6)** Comună în Franța — Element de compunere cu sensul de „nou". **7)** Sorescu Natalia — Prozator român contemporan, autorul romanului „Bărăgan". **8)** Usturoi (reg.) — La intrarea în Giurgiu! — Comună din județul Sibiu cu o interesantă cetate. **9)** Dans în trei timpi — Reper! **10)** Rolul cetăților și fortificațiilor — Însuflețesc marionetele. **11)** Procesul de formare a poporului român poate fi urmărit și prin cercetarea descoperirilor arheologice (secolele IX—X) din această comună a județului Ilfov — Oraș din județul Satu Mare unde poate fi admirat Castelul-fortăreață construit în secolul al XV-lea, care adăpostește Muzeul de istorie și științele naturii.

Dicționar: ELO, AMOC, ONI, SPOT, VAAS.

Prof. Teodor Axioti

D-ALE VÎNZĂRII (I)

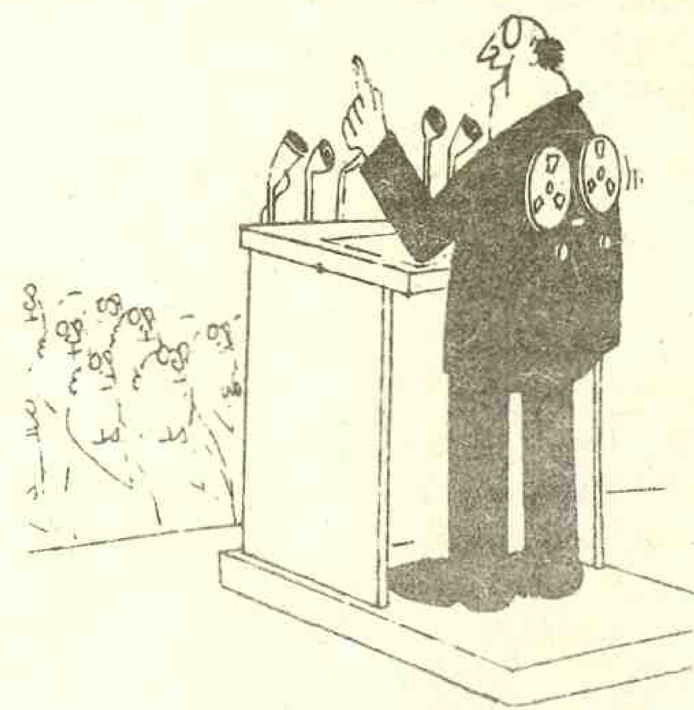
● **Printre piesele oferite spre vînzare la o importantă licitație care a avut loc la Londra, consacrată epocii victoriene, a figurat și o piesă neobișnuită. Era vorba de o bucată din... tortul de nuntă al reginei Victoria. Prăjitura, „oarecum" veche, se afla așezată într-un frumoasă cutie pe care stă scrisă data confecționării tortului: 10 februarie 1840.**

● **Anunț la mica publicitate: „Cumpăr canapea și 2 fotolii (eventual schelete). Tel..."**

● **Un cotidian new-yorkez, vrînd să verifice cunoștințele cititorilor săi, a publicat un anunț prin care se făcea cunoscut că se va vinde la licitație „un aparat de radio, bine conservat, care a servit lui Cristofor Columb în călătoria sa pentru descoperirea Americii". Spre mirarea tuturor au existat... 66 de amatori dornici să achiziționeze aparatul.**

● **Aproape că nu-ți vine să crezi, dar Arabia Saudită cumpără cămile din... Australia. O primă comandă de 200 de „corăbii ale deșertului", în valoare de 500 de dolari fiecare a și fost livrată, un alt lot urmînd să fie expediat ulterior. Dar de unde cămile în Australia? La începutul secolului trecut un număr de cămile din Asia de Sud au fost cumpărate de proaspeții locuitori ai Australiei pentru a fi folosite la transportarea materialelor necesare construirii unor căi ferate. O parte dintre ele au trăit în sălbăticie și numărul lor a crescut rapid. În epoci mai apropiate numărul cămilelor australiene a scăzut, ele fiind vînate pentru piei și pentru carnea folosită ca hrană pentru alte animale. Și, totuși, numărul lor a rămas considerabil. În Australia cămilele domesticite sînt, de asemenea, folosite ca mijloc de divertisment pentru turiști.**

● **Cel mai recent produs de export al Groenlandei are, fără îndoială, 100 000 de ani. Se topește lent în paharele clienților din unele localuri din Tokio sau New York, iar promotorii acestei idei și ai acestui nou business îl consideră cea mai pură gheață de pe Pămînt. Este vorba de cuburi de gheață decupate din vechii ghețari ai Groenlandei,**

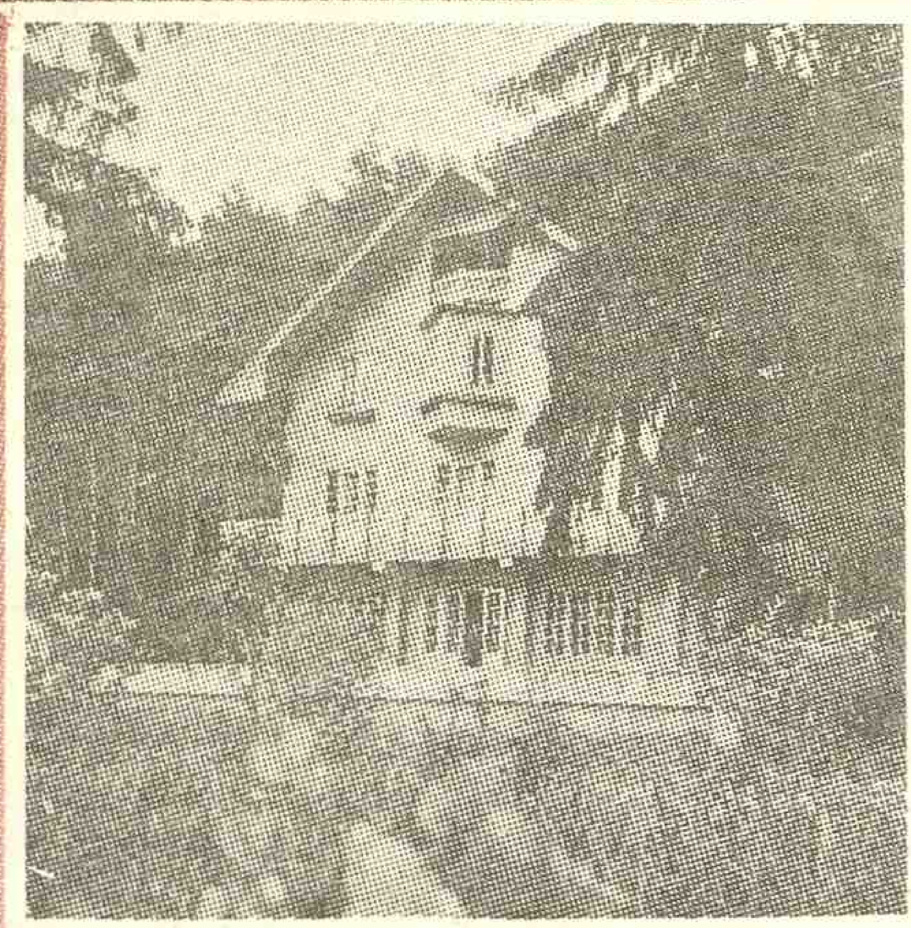
care încorporează bule de aer, comprimat sub greutatea gheței. În timp ce cuburile se topesc în pahare, aerul „preistoric" este eliberat, producînd ușoare explozii, descrise de Departamentul regal danez pentru comerțul Groenlandei drept adevărate „șoapte ale trecutului". De cîțiva ani, o serie de firme au exportat, mai ales spre Japonia, între 10 și 20 de tone de cuburi de gheață. Întrucît s-a format din zăpada care a căzut cu mult înainte de a fi existat poluarea aerului, vîrsta ei ajungînd pînă la 100 de milenii, gheața din Groenlanda este considerată cea mai curată din lume, „mai curată chiar decît apa distilată". La New York, un săculeț de un kilogram de gheață se vinde pentru suma de 7 dolari. Se apreciază că dacă fiecare om de pe planetă ar achiziționa zilnic un astfel de săculeț resursele ar ajunge pentru două milenii.

S. T.

SIMPOZION

TURISMUL CULTURAL ÎN CONTEXTUL ACTIVITĂȚII DE FORMARE MULTILATERALĂ A TINERETULUI

PÎRÎUL RECE, 1–3 NOIEMBRIE 1985

TURISM ȘI CIVILIZAȚIE

Omul printre atîtea semne distinctive ca ființă rațională îl are și pe acela de a simți și trăi nevoia deplasării în spații diverse mînat de dorința de a cunoaște și de a medita asupra unor realități depărtate de modul său de viață și de muncă. Călătorim pentru a lua contact cu lumi, mentalități, comportamente, obiceiuri, tradiții diferite, în scopul satisfacerii multor — încă neconștientizate — trebuințe ale noastre.

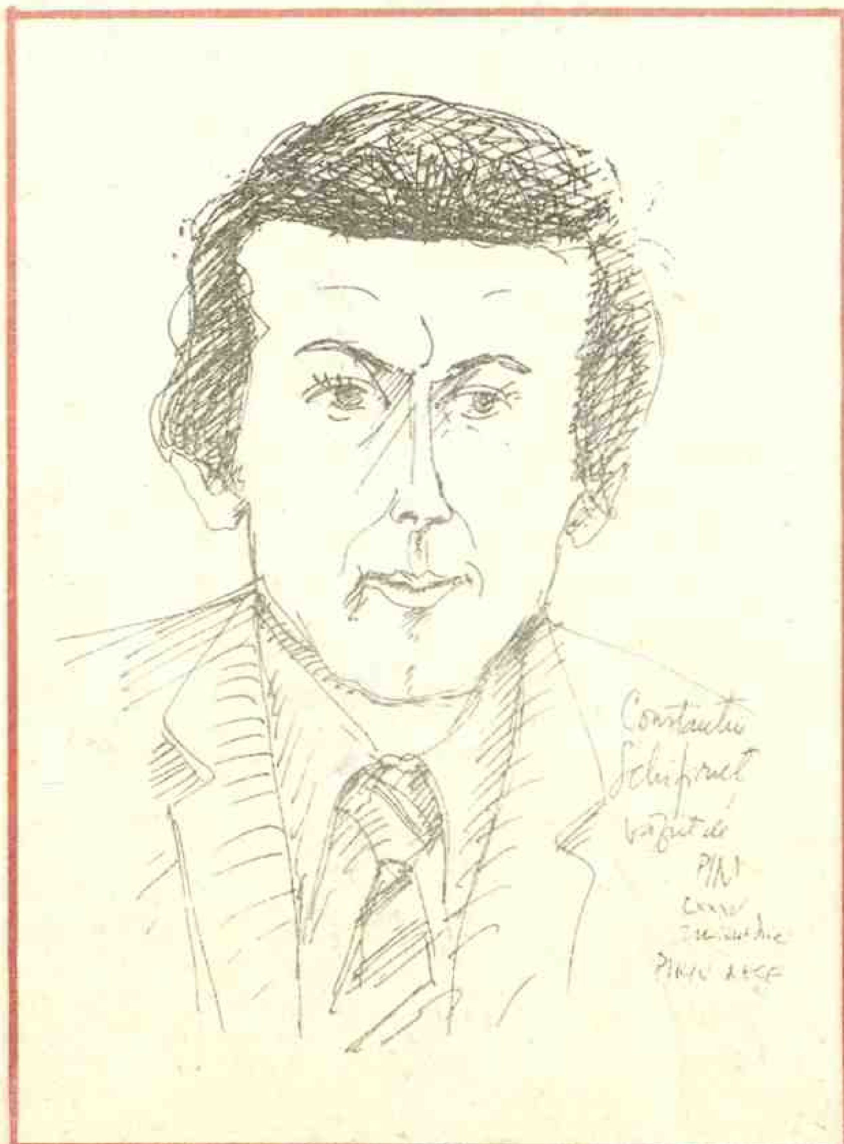
Omul contemporan supus atîtor influențe, fiecare cu gradul său de intensitate și de pozitivitate, simte altfel necesitatea călătoriei. Civilizația de astăzi, nu o dată repudiată pe temeiuri foarte sofisticat argumentate, impune un tip de personalitate dinamică, activă, animată de spirit de acțiune. Civilizația ne-a eliberat în foarte mare măsură de servituțile dominării omului de către natură inclusiv constrîngerile determinate de timp și spațiu. Gradul de confort al omului a crescut. Ca orice fenomen uman și social, civilizația cunoaște și ea o dialectică a devenirii și, în consecință, se caracterizează prin o serie de consecințe în planul afectivității, spiritualității și psihologiei umane. Comoditatea, sedentarismul, lipsa de rezistență la greutățile date de contactul direct cu natura și cu civilizația însăși, artificialitatea în gîndire și simțire apar ca un efect al înțelegerii înguste a rolului civilizației în viața omului modern. Civilizația și toate condițiile oferite de ea nu sînt un scop în sine, ele sînt benefice numai cînd servesc intereselor fundamentale ale omului. Dar această cerință nu se înfăptuiește de la sine. Este nevoie de efort, pasiune, spirit activ, autoeducație și preocupare permanentă pentru depășire și atingerea unor performanțe cît mai mari în procesul de formare a propriei personalități. Lamentările, criticile, unele deosebit de acerbe, atitudinile de retragere din civilizație nu exprimă în ultimă instanță decît neputința sau incapacitatea de a te înscrie în cursul firesc dar pozitiv al cursului luat de civilizația contemporană. Pentru că, în fapt, toate acele neîmpliniri ale civilizației aparțin oamenilor. Schimbarea unei civilizații vizează, printre altele, schimbarea omului. Turismul este o valoare a civilizației moderne. Dacă civilizația este tentativa omului de a transforma natura, creînd în acest fel, o realitate proprie, umană, turismul exprimă stăruința omului de a se integra în mediul natural, de a-l cunoaște mai bine și de a profita de toate binefacerile sale.

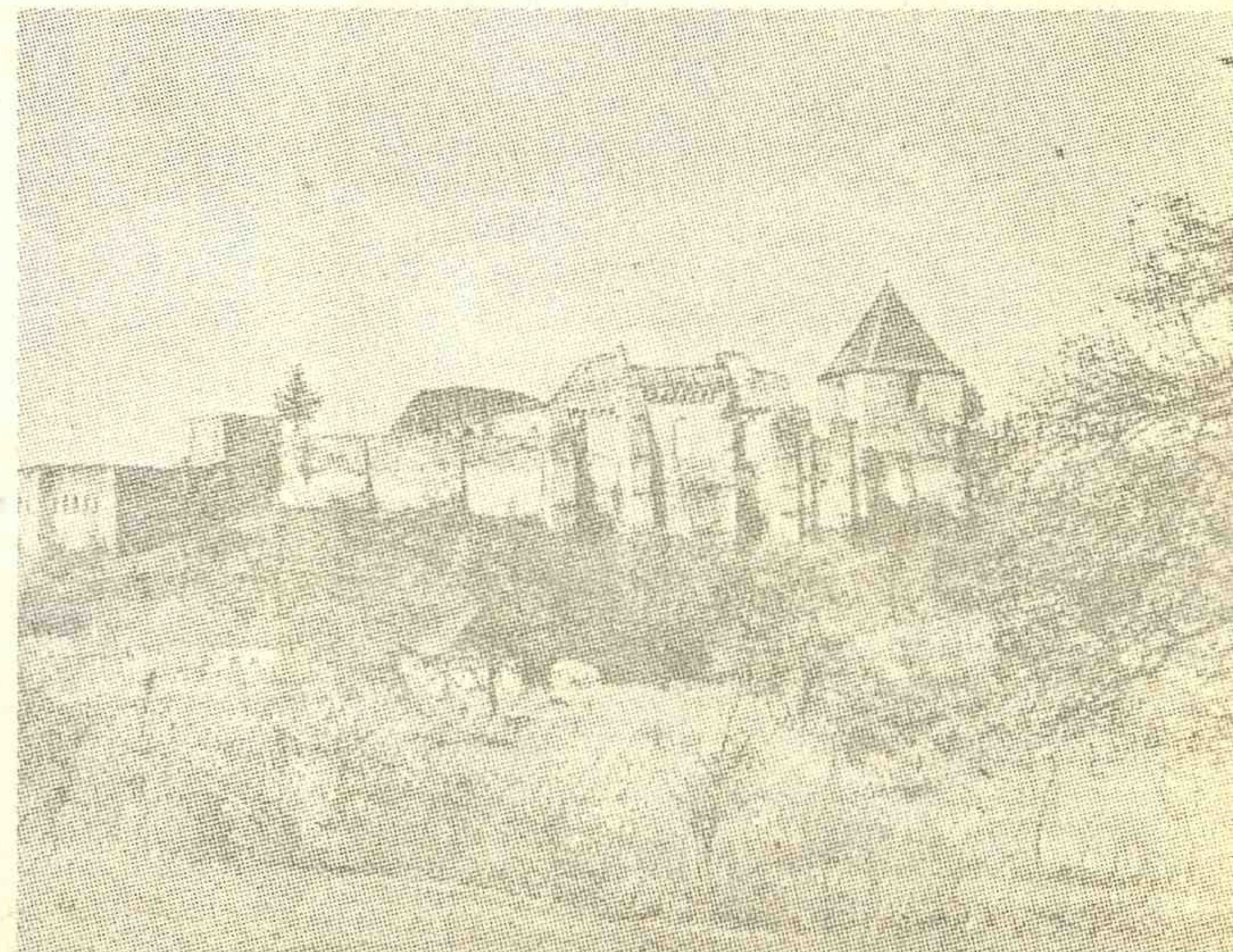
Pornind de la raportul dintre turism și civilizație, s-au emis multe teorii ce urmăreau să pună în lumină dependența nevoii omului de mișcare, de civilizație. S-a afirmat, de pildă, că stresul determinat de actuala civilizație industrială ar obliga individul să caute mijloace de compensație pentru oboseala, monotonia, uniformitatea mișcărilor sale în timpul muncii. Unul din acestea ar fi turismul, capabil să ofere satisfacții la trebuințe greu de realizat în mediul obișnuit de muncă. O altă direcție teoretică încearcă să sugereze ideea înlocuirii mediului de locuit cotidian cu unul mai natural, expresie a necesității resimțite de reîntoarcere la origini. Așa s-ar explica orientarea unui mare număr de turiști către sat acolo unde ei ar putea să exercite o serie de munci scutite de vicisitudinile activității industriale, adică acele munci pornite din plăcerea de a face ceva spontan, neîngrădit de nimic. Grădinăritul, pescuitul, vînătoarea s-ar înscrie printre aceste activități, dar sînt ele oare atît de moderne ? Nu este nevoie de cunoștințe vaste de istorie pentru a ști că ele există încă de la începuturile vieții umane. O tendință a omului de a reveni din timp în timp la activități ce l-au lansat inițial pe scara evoluției naturale ca ființă specifică este evidentă și ea se manifestă ca atare la omul contemporan. Însă nu cu sensurile inițiale, primare ci îmbogățite, transformate. Prin ce ? Prin cultură, prin aspirația individului de a realiza o nevoie culturală, adică setea nepotolită de a cunoaște, de a înțelege și a ști. Vorbim, se înțelege, de omul preocupat de realizarea sa ca personalitate, ca ființă dornică de a cuprinde întregul ansamblul de valori, norme și cerințe ale societății.

CULTURĂ ȘI TURISM

Care ar fi condiția culturală a turismului astăzi, în condițiile civilizației tehnice și științifice ? Răspunsul este dificil a fi consemnat într-un spațiu restrîns, cu atît mai mult cu cît unele din aspectele problemei sînt încă insuficient clarificate și abordate într-o manieră sistematică, riguros științifică, expresie credem noi a unei mentalități, inclusiv a unor cercetători ai fenomenelor sociale, mentalitate ce contravine spiritului deschis, nediscriminatoriu ce se cuvine a domina atitudinea cercetătorului față de orice domeniu al realității sociale.

Este în afara oricărei îndoieli că astăzi turismul are puternice valențe culturale. Cultura însăși are un suport real în turism, acesta fiind totodată și mijloc principal de difuzare a culturii și de educare culturală. Diversificarea modalităților de a face turism, cuprinderea unor zone cît mai variate în activitatea turistică au determinat schimbări importante în viziunea despre cultură, pentru că printre obiectivele fundamentale ale turismului se numără cunoașterea, înainte de toate cunoașterea valorilor culturale. Indiferent de schemele și clasificările ce se pot elabora în legătură cu turismul și cultura, este cert că prin orice formă de activitate turistică se realizează difuzarea valorilor culturale. Înlăturarea barierelor datorate distanțelor a condus și la suprimarea unor bariere culturale, deoarece se oferă șanse egale pentru toți în a cu-

noaște trecutul și prezentul nostru cultural, în a face comparații între diverse zone de cultură punîndu-se astfel în lumină particularitățile regionale dar și potențialul de creativitate al fiecărei comunități umane și sociale.

Pentru tineri dimensiunea culturală a turismului capătă accente specifice dată fiind personalitatea lor aflată în plin proces de formare și acumulare. În lipsa unor date concrete ale unor investigații științifice putem totuși presupune pe baza observației și a fenomenelor din lumea tineretului că tinerii au un alt fond aperceptiv, o altă viziune despre spațiu și ca urmare a participării lor la activitățile turistice realizate pe ample spații, distanța nemaifiind o necunoscută pentru ei nici măcar pentru mare parte dintre copii. Există o interdependență între călătorie și civilizație. Călătoria deschide largi orizonturi, pune pe om în fața unor realități inedite. Ea contribuie în mare măsură la stimularea creativității. Nu este cu nimic exagerat dacă subliniem ideea că civilizația modernă s-a dezvoltat și datorită călătoriei. Ce au fost marile descoperiri geografice altceva decît marile călătorii temerare ale unor oameni pe distanțe necunoscute ce au luat contact cu civilizații diferite radical de cele europene. Fără această deschidere de orizont civilizația modernă nu ar fi căpătat extensiunea cunoscută. Însăși revoluția industrială și după aceea revoluția științifică sînt într-un fel consecința marilor călătorii din secolele 16 și 17.

Călătoria, așadar, a contribuit la afirmarea unor noi valori culturale, a dat un sens nou vechilor valori și a deschis perspective nebănuite asupra lumii, asupra omului însuși. În acest fel omul a descoperit resursele sale nevalorificate, conștientizînd dimensiunile faustice ale personalității sale. Călătoria este și o modalitate esențială de verificare a capacității individului de a face față unor situații inedite, de a da răspuns la probleme inedite, unele total diferite de acelea cu care se confruntă el cotidian. Pentru că el întîlnește pe parcursul călătoriei **culturi**, adică moduri concrete de a reacționa, imagina și gîndi realitatea. Acum i se oferă prilejul de a compara propria cultură și a comunității sale cu celelalte culturi. Se depășește astfel cadrul bibliotecii, al lecturii, al imaginarului, al modelelor preluate din cărți sau din contactul cu alți călători, transmițători de impresii subiective, de imagini, idei însă total abstracte, trecute prin filtrul personalității fiecăruia, prin interesele și posibilitățile de înmagazinare a cunoștințelor, de comunicare a acestora cît mai aproape de cele văzute. În călătoriile noastre nu ne putem detașa complet de ceea ce am înregistrat în memoria noastră prin lecturi, discuții, vizionare sau audiere. De fapt, călătoria de multe ori este un dialog între ceea ce știm deja despre zona vizitată și realitatea așa cum se prezintă ea ochilor noștri în toată nuditatea și splendoarea ei. Și acesta este un motiv de a descrie turismul ca fiind în primul rînd cultural, fiindcă noi înșine ca turiști sîntem oameni formați în cultură.

TURISMUL PENTRU TINERET, O FORMĂ SPECIFICĂ DE CULTURĂ

Turismul, înainte de toate turismul pentru tineret, a contribuit efectiv și benefic la formarea deprinderilor de cunoaștere, a orizontului de cultură, a comportamentului cultural al tinerei generații.

Întrepătrunderea dintre turism și cultură nu o reducem la un anumit tip de cultură, recte cea dintre călătorie și nivelul de cunoștințe literar-artistice. O anumită viziune pentru care cultura ar reprezenta ansamblul creațiilor artistice este prezentă în mentalitatea unor oameni. A fi om cult ar însemna înmagazinarea unui volum cît mai mare de cunoștințe ca și capacitatea de a le reproduce. De unde ar rezulta ideea conform căreia cultura ar fi ceea ce este nepractic, spiritual, evident spiritualul fiind identificat cu meditativul, comtemplativul.

Este clar că astăzi cultura trece dincolo de biblioteci, de instituțiile muzicale și teatrale. Domeniul culturii este constituit din toate acele practici a căror funcție principală este semnificarea actelor umane, a acțiunii grupurilor sociale, a societății în ansamblul ei.

Turismul se înscrie prin modalitățile de formare culturală. Dar nu numai atît. Turismul creează la rîndu-i o nouă realitate culturală, cu deosebire la grupurile de tineri.

Ca o categorie socială distinctă tineretul își constituie, în ansamblul cultural general, propriul său domeniu cultural, pe măsura modului său specific de viață. Există o interdependență între obiectivele și scopurile dezvoltării societății noastre și aspirațiile tineretului. Fenomenul culturii specifice generației tinere poartă amprenta acestei legături, manifestîndu-se particular în viața culturală. Prin modul propriu de a recepta valorile culturale tinerii impun noi aspirații și trebuințe societății, instituțiilor culturale, școlare, altor instituții din care menționăm pe cele de turism. Așadar, în turism tinerii se prezintă nu numai ca obiect al acțiunii turistice, ei sînt și subiect, adică inițiatorii unui proces cultural specific ce decantează interesele, aspirațiile și opțiunile lor. Turismul este un cadru propice de manifestare a acestei culturi a tineretului datorită facilităților oferite de gruparea tinerilor în structuri similare pentru realizarea unor activități turistice. Rezultă că, pe de o parte, se creează o cultură specifică turismului prin valorile transmise, pe de altă parte, este stimulată crearea și susținerea unei culturi a tineretului, acel spațiu cultural întemeiat pe condițiile particulare de viață ale tinereții, expresie a modului de a gîndi, reacționa și acționa al generației tinere.

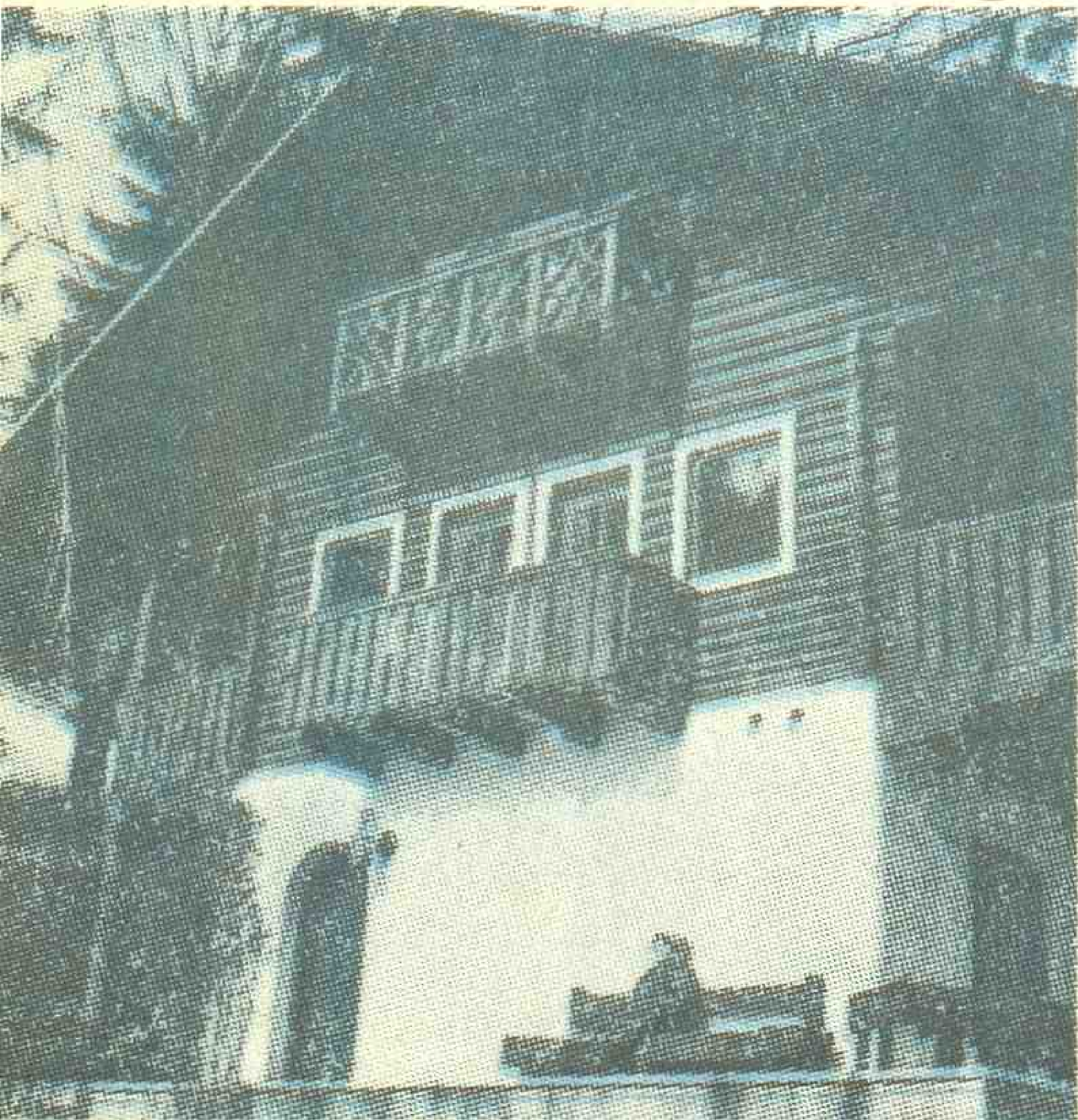
Aceste particularități pot și trebuie să fie valorificate în activitățile educative de către toți factorii ce se ocupă de formarea tineretului. A surprinde tendințele din evoluția comportamentului tinerilor și a ține seama de ele în procesul complex și dificil de modelare a personalității reprezintă o înțelegere a mutațiilor intervenite în profilul actualei generații tinere crescută după alte norme și principii culturale și conform unor alte valori culturale naționale și universale decît alte generații.

TURISTUL – OM DE CULTURĂ

Printre multele atribute ale omului modern se numără și cel de turist. Călătorul este o prezență cotidiană întîlnită peste tot: în oraș sau în sat, la munte sau la mare, într-o casă memorială sau într-un muzeu. Cu un ghid în mînă, îndrumat de ghidul obiectivului vizitat sau de unul special atașat grupului său, turistul face efortul de a înțelege și reține cît mai mult din ceea ce vede. Cum se integrează aceste cunoștințe în fondul său de cultură și de cunoaștere ? Poți fi cu adevărat turist numai dacă poposești într-un loc turistic și faci excursii periodic fără a fi preocupat de însușirea unui volum de cunoștințe? Întrebări firești atunci cînd discutăm despre turismul cultural. Menționăm că acest gen de turism este o modalitate esențială de difuzare și cunoaștere a culturii, de pătrundere în universul fascinant al creației. Mai mult, prin turism poate lua naștere un tip specific de cultură. Dar pentru ca o călătorie, o excursie sau o drumeție să se constituie în adevărate evenimente culturale este necesar ca turistul să dispună de deprinderi culturale, de motivații și interese spirituale bine definite. Turismul stimulează nevoia de cultură, o poate orienta către laturi necunoscute de individ, îi deschide noi orizonturi, toate acestea fiind posibile numai dacă individul este format în spiritul culturii. Este de importanță covîrșitoare pentru profilul turistului contemporan avid de cunoaștere inițierea culturală dată în primul rînd de școală. Aici unde se pun bazele personalității se formează tînărul pentru turism. Comportamentul său se constituie în mediul său de învățătură, familial, de timp liber și fără îndoială în activitatea turistică. Apoi, pentru orizontul de cultură al omului se cuvine ca acesta să se instituie pe cunoștințe bine asimilate astfel încît ele să reprezinte valori reale pentru individ, generatoare de aspirații și motivații reale pentru dezvoltarea propriei personalități, pentru afirmarea interesului de instruire, perfecționare permanentă a nivelului de cunoaștere. Pentru că, așa cum spunea marele nostru poet M. Eminescu, „Lipsa de cultură adevărată e egală cu lipsa de moralitate", asertiune ce o putem regăsi ușor în comportamente și atitudini cotidiene la oameni tineri sau mai puțin tineri. În acțiunile turistice se înfăptuiește simbioza dintre cunoaștere, civilizație, cultură, destindere, într-un cuvînt se realizează omul în integralitatea sa prin variate forme. S-a spus nu o dată că nu este mai puțin prețioasă cultura spiritului decît sănătatea corpului, ea fiind un proces de formare permanentă. Vacanțele, călătoriile, excursiile nu-și îndeplinesc pe deplin rolul lor decît dacă se constituie în prilejuri de acumulare de cunoștințe culturală, de căutare a răspunsului de probleme ce ni le punem în legătură cu civilizația și cultura. Evident călătoria nu poate înlocui în nici un fel biblioteca, studiul intens și sistematic. Dimpotrivă, ea este un mijloc complementar benefic și eficient al cărții, al bibliotecii. Orice călătorie sau excursie trebuie pregătită documentîndu-ne în bibliotecă și apoi după realizarea ei trebuie continuată tot în bibliotecă prin meditație a ceea ce am văzut. Altfel spus, să aprofundezi, să meditezi, să faci conexiunile necesare, să faci în așa fel încît ce ai primit prin turism să devină valori și moduri de comportament cotidian și, de ce nu ? profesional.

Constantin Schifirneț

PÎRÎUL RECE

În excursii punctualitatea este obligatorie.
Nu beți apă direct din rîuri sau obținută prin topirea zăpezii.
Nu vă scăldați în lacuri alpine.
Nu călătoriți noaptea în munți.
Fiți mereu atenți la funiculare, la stabilitatea balustradelor, punților, podețelor, scărilor.
Aprindeți focul numai în locurile în care este permis acest lucru, stingeți focul înainte de a vă continua drumul.

Despre turism și nu tocmai, despre film și nu prea

Deseori, adevărul-axiomă „tinerețea este o vîrstă ce precede maturitatea" a fost înțeles cum că tinerii ar avea un dram de minte în minus față de adulți. De aici probabil, uneori, concepția că tinerilor „pe cale de a se coace mental" trebuie să le oferim pînă una alta acțiuni mai „ușurele", ceva „glumeț", sau „zîmbăreț", dacă se poate „drăguț", puțin „prostuț" ba chiar... „bleguț" de parcă tinerețea ar fi o nefericită poticneală de spirit iar cei ce organizează astfel de manifestări, pentru a reuși o acțiune „tinerească" ar trebui să se prostească și ei pe măsură. Din fericire nu este cazul B.T.T.-ului și prima dovadă în acest sens este chiar ideea organizării acestui simpozion referitor la turismul cultural, ceea ce denotă, nu-i așa, un anume gen de preocupări și anume calitate a preocupărilor pe de o parte, și, pe de altă parte, respect și încredere față de tînăr, din moment ce îl chemăm să practice turism cultural.

Într-adevăr ideea că turismul modern este turism cultural, și mai ales aceea că va fi turismul viitorului, este deja larg acreditată, afirmată de voci tot mai convinse, mai numeroase și mai pline de îndreptățită autoritate.

Oricum, ce este cert este că nu putem face abstracție azi, măcar de cîteva fapte observabile ușor, chiar la nivelul bunului simț, fapte cu atît mai valabile cînd este vorba despre turistul tînăr. De exemplu, se pare că a trecut epoca vacanței pasive. Adică a acelei vacanțe somnolente la propriu („ah !, cînd vine odată concediul ăla să dorm 25 de ore din 24 !") sau somnolente mai la figurat (să mănînc, să dorm, să zac într-o cafenea, iar să mănînc, iar să dorm, iar să zac, să mă plictisesc îndelung și încîntător, gol de orice gînd").

Sîntem oare mai puțin obosiți și de aceea interesul pentru un asemenea tip de odihnă este în scădere ? Dimpotrivă !

Cauza este, cred, tocmai faptul că viața acestui al nouălea deceniu este din ce în ce mai agitată pe de o parte, din ce în ce mai monotonă pe de altă parte, dar, oricum, foarte des, insuportabil de stresantă. Sîntem mult mai obosiți de un anume fel de oboseală. Și, în acest context, prima nevoie pe care o resimțim este aceea de schimbare. Odihna este, desigur, însăși rațiunea de a fi a vacanței ; dar, iată, ea este astăzi înțeleasă în acest alt fel : de schimbare. Schimbare de timp, de spațiu, de loc, de acțiune. Adică de viață. Schimbare, adică ieșire dintr-un ritm — o, cît de stresant ! — ieșire dintr-un mediu — de cîte ori agasant, de cîte ori inhibant ! — ieșire din niște obligații — deseori monotone, deseori meschine ! Schimbare, adică ieșire din cotidian și din veșnica, atotstăpînitoarea noastră criză de timp fizic și deopotrivă spiritual.

Omul așteaptă vacanța ca pe un mare eveniment. Cu atît mai mult omul tînăr pentru care gastritele și reumatismele sînt în general simpli termeni medicali de dicționar și nu realități vii și simțite pe propria piele și pentru care, deci, vacanța nu este respiro-ul acordat sănătății. Și dacă așteptăm vacanța ca pe un eveniment, în mod firesc dorim ca ea să fie o vacanță cu evenimente. Adică o vacanță în spațiul căreia să se petreacă lucruri. Să se petreacă fapte. Întîmplări. Acele lucruri, fapte, întîmplări, pe care, din lipsă de timp, le-ai neglijat 11 luni nevacanțiere. În mare măsură aceste fapte sînt chiar cele care țin de cultural și spiritual. O știm bine — chiar dacă de cele mai multe ori nu recunoaștem — bombardați fiind de avalanșa de obligații, necesitățile spiritual-culturale sînt primele sacrificate. Da, e adevărat, din păcate nici mintea și nici inima nu cer de mîncare și nici nu dor, vreau să spun nu dor fizic, atunci cînd nu le alimentăm. Din păcate, căci poate s-ar schimba multe.

Ei, oarecum firesc, vacanța este speranța recuperărilor unor astfel de restanțe. Desigur, problema care se pune este ce servim și mai ales ce am putea servi unui astfel de turist pus pe recuperări. Las pe cei mai în drept decît mine să răspundă la această întrebare. Eu mă voi opri puțin doar asupra filmului.

Din capul locului trebuie făcută o distincție. Pe de o parte putem vorbi despre film în general, ca manifestare culturală, și atunci cel mai nimerit ar fi să discutăm despre acțiuni cu filmul. Pe de altă parte ar trebui să discutăm puțin „cazul particular" al filmului de propagandă turistică.

În privința primei categorii, în ordinea distincției de mai sus, consider că filmul are un loc privilegiat între celelalte arte. Este vorba, pentru început, de aspectul concret : faptul că o acțiune cu film necesită doar un minim de condiții organizatorico-financiare; nu necesită de exemplu transportul unei întregi formații de teatru sau muzicale cu tot decorul — la propriu și la figurat — aferent și nici amenajări complicate ca pentru o expoziție, să zicem. Să nu fim însă exclusiviști ! Un aparat de proiecție tot

necesită, căci iată, discuția noastră poate că ar fi fost mai eficientă și mai plăcută, dacă vorbele mele ar fi putut fi dublate, sau chiar înlocuite, de cîteva filme turistice grăitoare prin ele însele.

Aspectul concret, cel organizatoric este însă mai puțin important. Mai necesar a fi remarcat ni se pare faptul că această artă, mai mult decît altele, poate fi mînuită drept foarte eficient factor educativ. Este arta cu cea mai mare audiență, are deci o putere de influențare pe măsură. Este o artă produs al acestui secol, și chiar seamănă foarte bine cu el, cu secolul ; și este și arta cea mai agreată de tineri.

Lucrurile mi se par cu atît mai importante cu cît știm cu toții că tinerii primesc mai greu acțiunile cu declarat, afișat scop educativ. Probabil sînt mai greu „comestibile", mai ales pentru tineri și mai ales pentru tinerii aflați în vacanță. Ei, filmul, fiind artă, își asumă plenar acest scop educativ dar influențează neostentativ, prin mijloace proprii, hai să le numim voalate ; deci, cu atît mai eficiente !

Problema este, deci, ce filme servim tinerilor veniți într-o stațiune cum ar fi Costinești-ul sau, și mai bine, cum ar fi Pîrîul Rece, pentru a rămîne la oile noastre. Este foarte important să nu subestimăm tinerii oferindu-le, sub pretextul că „asta se cere", doar, sau cu predilecție, western-uri sau melodrame indiene, filme cu crime mai mult sau mai puțin perfecte în pelicule foarte departe de ideea de perfecțiune. Festivalul Filmului pentru Tineret de la Costinești, de exemplu, prin audiența largă și pasionată, prin reacțiile observabile în timpul proiecțiilor, din părerile pertinente exprimate în discuțiile de la ora 10 cu spectatorii, a dovedit cu fermitate că avem un public tînăr, matur, da, un public tînăr cu maturitate în gusturi și formație intelectuală care știe ce să aprecieze și ce să nu aprecieze și mai ales știe de ce nu apreciază ce nu e de apreciat. Tinerețea nu înseamnă inconsistență de spirit și nici adolescența, puerilitate și această manifestare de importanță națională, Festivalului Filmului pentru Tineret de la Costinești, a dovedit-o cu prisosință.

Și, pentru că tot am ajuns la Festivaluri, trebuie spus că astfel de manifestări cum ar fi galele de filme, premierele, festivalurile, întîlnirile cu realizatorii, pot constitui importante obiective de atracție turistică.

Karlovy-Vary, de exemplu, își datorează bineînțeles renumele apelor sale minerale, dar și celor două festivaluri internaționale de film (dintre care unul de film turistic), dovadă fiind faptul că pe perioadele de desfășurare ale acestora numărul turiștilor ce vin la tratament se triplează, deși este vorba de așa-zisele „sezoane moarte".

Dar să ne oprim puțin și asupra filmului turistic. După părerea mea, între celelalte mijloace de propagandă pentru turism, filmul ocupă, de asemenea, un loc privilegiat. Primul motiv este chiar constatarea simplă că dintre arte filmul se „pretează" cel mai bine turismului, pentru simplul motiv că este prin excelență vizual, deci spectatorul, virtualul turist, vede cu ochii lui spre ce-l chemăm (ceea ce pentru turism, să recunoaștem, este capital). Veți spune că, de exemplu, și artele plastice sînt vizuale. Dar filmul, prin însăși esența sa este, în plus, și conform cu realitatea. Imaginea filmică nu modifică vizual ceea ce conține. Vreau să fiu bine înțeleasă, spun nu modifică, nu spun că nu transfigurează realitatea.

Un al doilea motiv ar fi... un noroc ; mai orice film bun este concomitent, într-o măsură mai mică sau mai mare, și turistic. Nu pentru că pelicula și-ar propune explicit reclama unui obiec-

tiv turistic, ci pentru că un film bun realizează întotdeauna dezideratul de a chema spre cunoaşterea cu proprii ochi a lucrurilor la care filmul se referă sau chiar a lucrurilor care în film sînt doar fundal. Ei, dacă scopul cel mai intim al propagandei pentru turism este atins — acela de a invita eficient — atunci desigur că putem considera că sînt filme turistice multe dintre peliculele ce nu se numesc astfel în mod declarat: un film despre pelicanii Deltei, de exemplu, despre un crîmpei de istorie românească, de exemplu, despre realităţi economice ale acestor zile, de exemplu ; de fapt despre orice se petrece într-un spaţiu incitant. Este, nu-i aşa, un noroc. Şi este şi un noroc... financiar, de ce să nu recunoaştem ? !

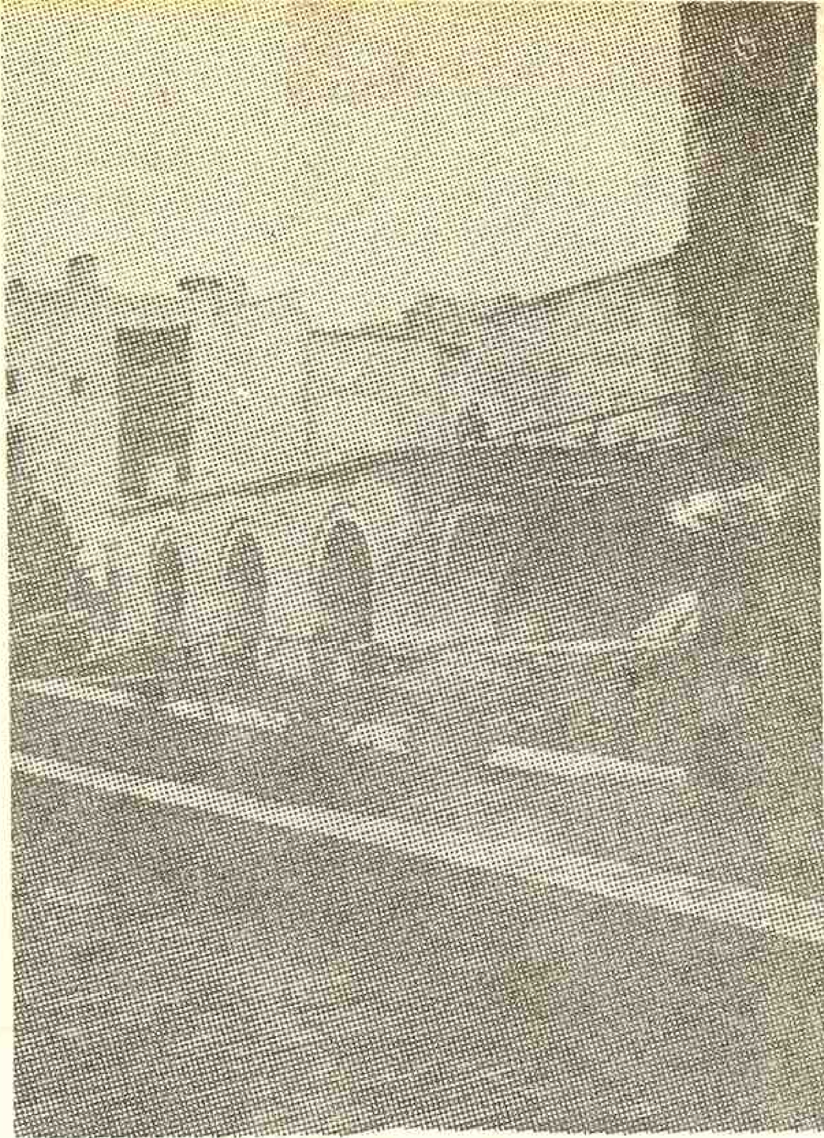
În aceeaşi ordine de idei ar mai trebui remarcat faptul cel mai important. Acela că dacă majoritatea mijloacelor de propagandă turistică (afişe, pliante, reclame de toate tipurile) informează despre spaţiul turistic la care se referă, filmul (informînd şi el, desigur) poate — şi trebuie — să facă mai mult decît atît. Fiind artă, el poate influenţa pe cale emoţională. El poate atinge afectul, poate realiza starea de adeziune afectivă faţă de ceea ce prezentăm. Deci, poate chema mai eficient ! Pe de altă parte, el poate canaliza receptarea unui spaţiu turistic într-un anumit sens, acel sens pe care ni-l dorim.

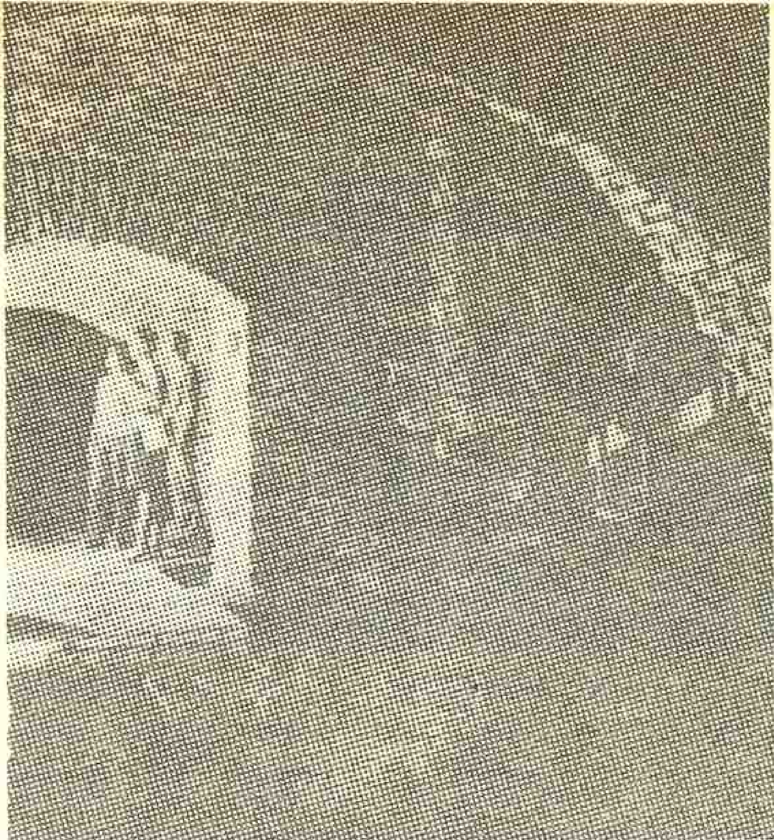
Atingem, astfel, din nou, latura educativă. De exemplu, noi, românii, avem o inegalabilă moştenire de suflet. Este vorba de un anume fel de a fi al nostru, un univers de gîndire şi simţire unic, inconfundabil. Specificul românesc este prezent nu doar în peisajul nostru şi în moştenirile noastre culturale, dar şi în felul nostru de a fi ca popor şi ca indivizi. Greu de sesizat toate acestea într-o simplă vizită turistică. Greu pentru că toate aceste permanenţe etnice sînt topite în cotidianul de obicei şters, nespectaculos. Iată, filmul are capacitatea de a extrage aceste semnificaţii din simplitatea existenţei, de a se referi, deci, la esenţe. Şi care este oare prima menire a turismului cultural, dacă nu facilitatea unei informări cît mai de substanţă asupra spiritualităţii unui popor ? !

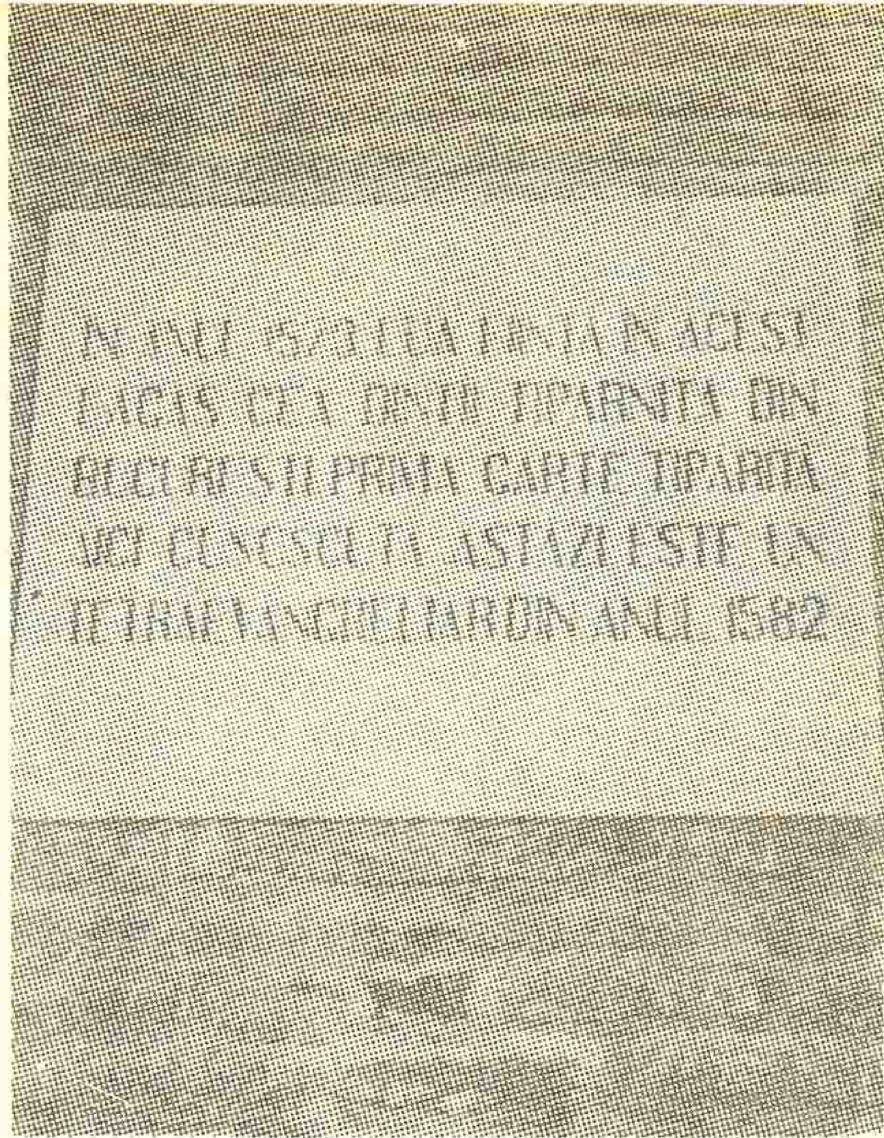
Filmul turistic este şi trebuie să fie mijloc publicitar turistic. Dar el este unul particular şi specific. Această specificitate, cum am văzut, îi conferă calităţi şi valoare deosebită. Pentru a fructifica aceste calităţi, deci pentru a putea influenţa în scopuri turistice, filmul trebuie folosit conform cu această specificitate a sa.

Şi dacă am încerca cu toţii — cei ce lucrăm în această zonă sau atingem într-un fel acest domeniu — să ţinem seama de această unicitate, particularitate, specificitate, sînt convinsă că, pe de o parte, n-am mai avea filme turistice ca nişte pliante publicitare care întîmplător sînt filmate şi nu tipărite, iar, pe de altă parte, cei ce-l difuzăm l-am utiliza conform cu datele sale specifice. Deci în mai mică măsură ca reclamă şi în mai mare măsură ca artă. Căci, abia atunci cînd este artă filmul turistic va putea fi şi turism. Adică, vreau să spun, că va fi eficient din punct de vedere turistic exact în măsura în care reuşeşte să fie şi să rămînă artă.

Sabina Pop

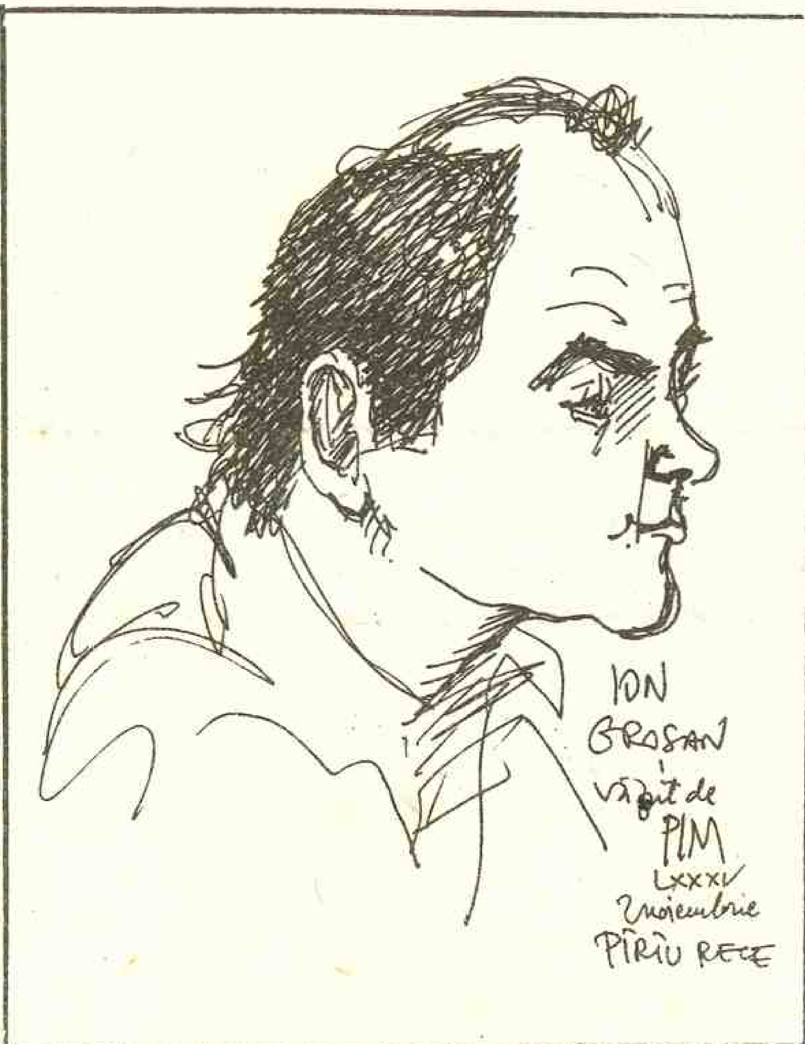

PLEDOARIE PENTRU TURISMUL CULTURAL

Dacă, aşa cum se spune, călătorului îi şade bine cu drumul, nici omului de cultură nu-i şade său cu turismul. Folosim sintagma „turism" nu doar într-o accepţie riguros specializată, ci în înţelesul mai larg de călătorie spirituală în alte spaţii decît cele ale lecturii. Aceasta deoarece vrem, nu vrem, turismul de anvergură al zilelor noastre este unul preponderent cultural. Există probabil puţine locuri în lume pe care să le putem contempla altfel decît printr-un filtru cultural al privirii. Grecia atrage atîţia vizitatori anual nu neapărat pentru peisajul ei fizic (privelişti de o egală frumuseţe am putea găsi, să zicem, şi pe ţărmurile albaneze), ci mai ales pentru că pe pămîntul Eladei aproape fiecare colină îşi are nobleţea sa civilizatorie, ca Acropolele. Trăim aşadar într-o vreme cînd peste splendorile geografiei terestre îşi aruncă tot mai puternic lumina valorile perene ale geografiei spirituale. Din această perspectivă, orice peregrinare aici, pe sol autohton, sau aiurea, se dublează în intensitate a receptării emoţionale deoarece călătorul, chiar cel cu o instrucţie medie, nu face decît să repete şi să recunoască drumul făcut anterior prin arealul culturii. Chiar dacă sîntem pentru prima oară la Moscova, Leningrad sau Paris, noi de fapt le revedem cu o oarecare familiaritate, pentru că de atîtea ori le-am străbătut în lung şi-n lat, însoţind într-o peripatetizare patetică eroii lui Tolstoi, Dostoievski, Balzac sau Zola. Şi noi am fost pe strada Gorohovaia, pe lîngă cheiurile Nevei, şi noi ne-am rătăcit puţin prin Place Pigalle şi-am băut apoi o cafea în „Café de la Paix", şi noi am simţit briza Mediteranei în străvechea Alexandrie. Nu e vorba aici de a împrumuta psihologia kitsch a turistului semidoct, gata de a se încînta cu o savoare falsă de celebritatea de reclamă a cutărui sau cutărui loc, ci e vorba de o anumită stare de receptare pe care nu o poate avea decît un om instruit.

Vorbind despre această supradimensionare firească, despre această valorizare crescîndă pe care cultura (şi în cadrul ei, mai ales literatura) o împrumută locurilor, e de observat că pe teritoriul ţării noastre puţine spaţii rămîn, literar, neparcurse. (...)

Se cuvine apoi remarcat faptul că relaţia turism-cultură trebuie să fie una în dublu sens, cei doi termeni condiţionîndu-se reciproc. Şcoala contemporană, lecturile, mijloacele mass-media au ridicat şi continuă să ridice sensibil nivelul de cunoştinţe al omului de azi. Ca prezumtiv turist, el trebuie să identifice şi să valorifice în folos propriu cît mai multe repere culturale ale unei călătorii organizate, în toate straturile ei, începînd cu conceperea traseului şi terminînd cu o anume ţinută a explicaţiilor şi informaţiilor oferite de ghid. De prea multe ori asistăm, în excursii, la expuneri seci, lipsite de capacitate emoţională, ori ignorînd, voit sau nu, un anume specific al locurilor, concepute fiind, aceste prezentări, după principiul „Dacă e marţi, e Belgia". În arsenalul pregătirii ghizilor e absolut necesară introducerea unui curs de cultură generală sau de civilizaţie românească deoarece primul contact pe care-l ia un turist străin, de pildă, cu profilul nostru spiritual, contact prelungit apoi în timpul excursiei, este contactul cu ghidul. Ce-ar putea explica şi exprima mai bine esenţa firii noastre pentru un turist nefamiliarizat cu trăsăturile specifice ale poporului carpato-dunărean decît prezentarea chiar sumară, şcolărească, dar corectă, a teoriei „matricei stilistice" pe care, în viziunea lui Blaga, alternanţa deal-vale, proprie reliefului românesc, o imprimă în straturile cele mai adînci ale spiritualităţii autohtone ?

În concluzie, dacă omului de cultură nu-i şade rău cu turismul, nici turismului, în toate articulaţiile şi organismele sale, nu-i stă rău cu oamenii de cultură.

Ioan Groşan

D-ALE VÎNZĂRII

(II)

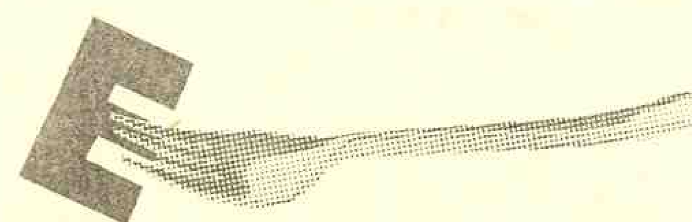

● La un moment dat Poşta franceză a pus în vînzare timbre... aromate. În compoziţia chimică a gumei de lipit au fost introduse substanţe aromatice precum mentă, lămîie, vanilie etc., lipirea timbrelor devenind astfel o plăcere gastronomică tipic franţuzească.

● O fabrică de confecţii din Copenhaga a lansat pe piaţă în 1974 pijamale pentru fetiţe avînd imprimat pe ele titlul „Miss World 1990". O mulţime de părinţi au luat cu asalt magazinele pentru a achiziţiona viitorul titlu.

● În deceniul trecut Insula Zeilor (Koro) din arhipelagul Fiji a fost vîndută contra 290 000 de dolari unui om de afaceri australian. O legendă spune că într-o grotă a insulei ar trăi zeul rechinilor, — Dakuqaqa — una dintre cele mai impresionante figuri ale mitologiei locale.

● În urmă cu mai mulţi ani, în Tirol (Austria), din cauza unei primăveri timpurii, pîrtiile de ski au rămas goale. Hotelierii şi administraţia unor cunoscute staţiuni montane, intrate în alertă, au fost nevoite să cumpere... zăpadă din zonele în care se mai păstra.

EXCURSIA LITERARĂ — FORMĂ ESENȚIALĂ DE EDUCAȚIE ȘI CUNOAȘTERE PRIN TURISM

Una din prețioasele căi auxiliare menite să prelungească firul emoției rezultat din contactul cu operele literare este și excursia literară. Mergînd pe urmele marilor scriitori, tinerii le pot cunoaște mai bine viața, gîndurile și simțămintele, operele citite luminîndu-se astfel pentru ei mai puternic, în înțelesuri mai adînci.

Casele memoriale și muzeele deschid de multe ori o nouă perspectivă asupra vieții și operelor autorilor, valorificînd cîteodată un amănunt prețios, care rar s-ar fi putut reține în alte condiții.

La începuturile secolului nostru, Vlahuță deplîngea lipsa unor mărturii ale trecutului, absența cu desăvîrșire a muzeelor și caselor memoriale.

„Viața unei națiuni nu e făcută numai din zile de biruință și de sărbătoare. Toate suferințele, toate lacrimile trecutului intră și se fac una cu bucuriile triumfului în compoziția aceasta misterioasă care se cheamă sufletul unui neam. Iar sufletul acesta trebuie păzit cu sfințenie ca să rămîie întreg. Uitarea e un început de ruină.

Cu cîtă grijă își strîng alte neamuri comoara lor de amintiri, o scrisoare, o fotografie, o călimară, o haină... scumpe rămășițe de la oamenii lor mari, de la eroii lor, care, astfel slăviți, sînt pururea de față“[1]).

Întrebarea lui Vlahuță „Cînd oare se vor lega și la noi cele ce au fost, de cele ce au să fie?“ a căpătat astăzi un răspuns. S-au înființat și se înființează în continuare în toată țara muzee și case memoriale.

Excursiile literare devin, în condițiile unei bune organizări, un mijloc de fixare a celor citite, deoarece tinerii sînt puși în situația de a confrunta opera cu mediul în care ea a fost scrisă.

Excursia constituie un important mijloc de îmbogățire și consolidare dar și de lărgire a orizontului cultural-științific al tinerilor, de cultivare a sentimentelor patriotice.

Spre deosebire de celelalte tipuri de excursii, cea literară are un rol deosebit în dezvoltarea aptitudinilor creatoare ale tinerilor.

Școală a patriotismului, excursia literară are posibilitatea să transpună în viață îndemnul marelui nostru învățat Nicolae Iorga: „Puneți copiii în fața monumentelor în care este incorporată istoria... și în felul acesta istoria poporului nostru nu va mai fi o materie de învățat pe de rost astăzi și de uitat mîine, ci un element de putere și de inițiativă în sufletul fiecăruia dintre ei“[2]).

Cunoscînd biruințele și înfrîngerile de-a lungul veacurilor, frumoasele meleaguri ale țării, tinerii vor fi educați în spiritul dragostei nețărmurite față de patrie și de gloriosul ei trecut.

Se înțelege de la sine că tematica și itinerarul excursiei trebuie să fie alcătuite în raport de cunoștințele pe care le au tinerii și cu particularitățile lor de vîrstă.

În continuare, voi încerca să prezint cîteva modele de excursii literare.

[1]) Alexandru Vlahuță, La gura sobei, Edit. Albert Baer, București, 1918, pag. 172.

MUZEUL MEMORIAL DE LA GOLEȘTI

O casă memorială sau un muzeu poate prezenta opera unui singur scriitor ori a unui grup de scriitori apropiați între ei, fie prin legături de familie, fie de prietenie, fie ca făcînd parte din același curent literar.

O astfel de excursie se poate organiza la Muzeul memorial de la Golești, unde se oferă prilejul de cunoaștere mai amănunțită a activității și operei lui Dinicu Golescu, Alexandru Davila (născut în conacul de la Golești) și a asociației literare din preajma revoluției de la 1848.

Aici poate fi văzută ediția originală a lucrării lui Dinicu Golescu „Însemnările călătoriei mele“ tipărită în 1826, cu caractere chirilice; un document semnat de Dinicu Golescu, datînd din 1 mai 1826, care este apelul pentru deschiderea școlii: „De aceea am hotărît să întocmesc pe moșia mea din Golești școala slobodă obștească, unde pot merge fiii nobleței, ai norodului, cît și măcar robi, pămînteni și străini, pentru învățătura românească... avînd toată învățătura fără nici o plată“.

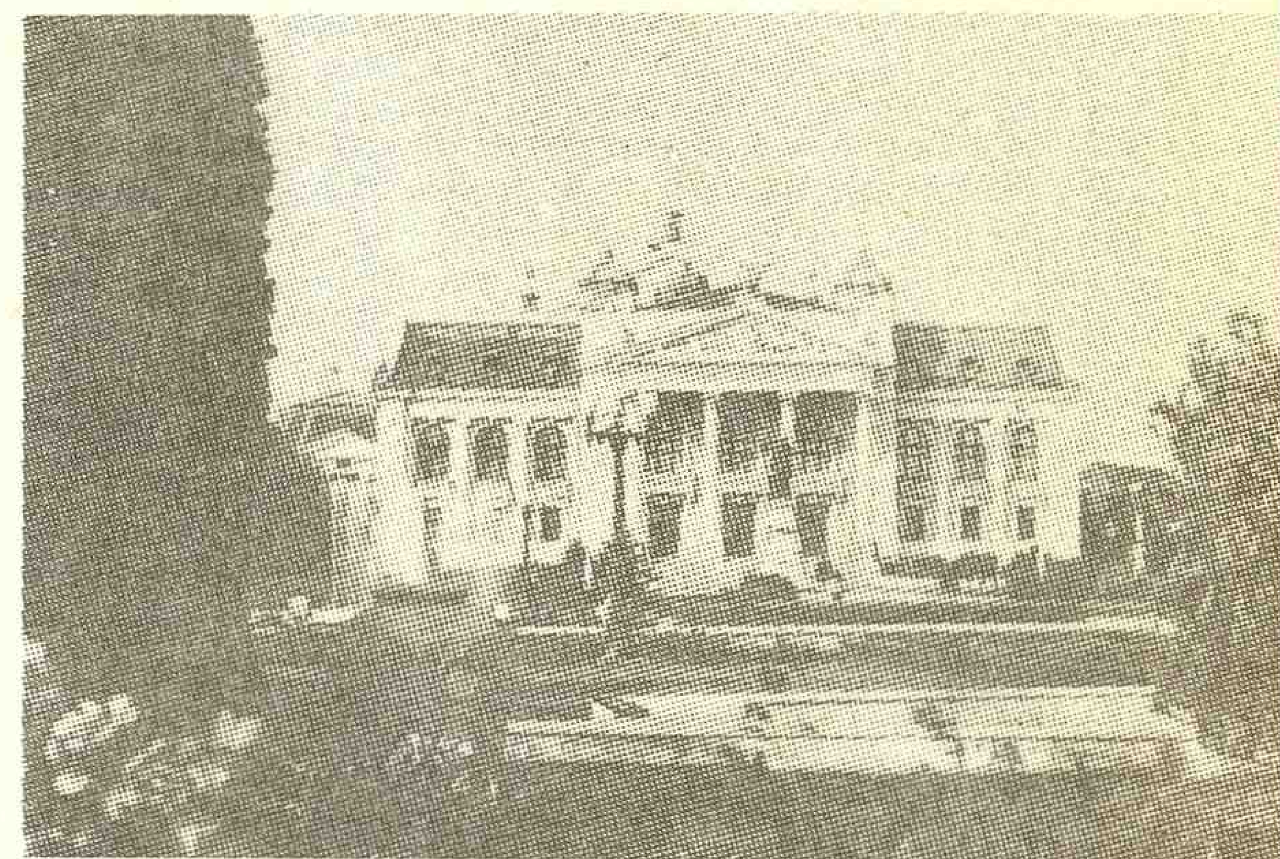
Tot Dinicu Golescu a fost și fondatorul programului Societății literare care își propunea stimularea organizării de școli în limba română și editarea de manuale școlare.

În muzeu pot cunoaște multilaterala activitate a lui Iordache Golescu, cel căruia i se datorează primele încercări dramatice ale literaturii noastre. El este autorul Gramaticei, terminată în 1832 și tipărită în 1840, cu titlul „Băgări de seamă asupra canoanelor grămăticești“; de asemenea al unui Dicționar în 7 mari volume (circa 4 700 pagini), un lexicon enciclopedic și un dicționar elin-român, în nouă volume[3]).

La conacul Golești a poposit, în 1821, Tudor Vladimirescu și mai tîrziu Nicolae Bălcescu, care „...dădea o înaltă prețuire fraților Golescu, lui Arăpilă ca și lui Alexandru Golescu Albu, cel care îi împărtășea în întregime ideile politice“[4]).

Așa cum aminteam mai sus, la Golești, în 1862 s-a născut Alexandru Davila, viitorul director al Teatrului Național, cel care a scris tulburătoarea dramă Vlaicu-Vodă, dar și numeroase poezii. Aș cita pentru dumneavoastră Balada strămoșilor, cea mai reușită din poeziile lui și mai puțin cunoscută: „Dormiți în morminte tăcute / Sub dîmburi sădite cu flori, / Sub pînza curatei ninsori, / Sub umbrele liniștii mute... / / Păzite de paznici pioși, / Sînteți a moșiei comoară; / Vă fie țărîna ușoară! / Ne-aducem aminte, strămoși! / / Cu Gherghița, Baia, Rovine, / Nicopol, Grumeji, Războieni, / Cu Vadul din Călugăreni, / Cu roșiile braniști Cosmine... / / Bătrînilor codri pletoși / Ce scutură-n orice dumbravă / Un freamăt de-a munților slavă... / Ne-aducem aminte, strămoși!“[5]).

[2]) Nicolae Iorga, Sensul învățămîntului istoriei, 1939.

Concluziile ce se pot trage asupra valoroasei contribuții adusă de această familie la dezvoltarea culturii și literaturii române în perioada 1800—1840 sînt bine reliefate de criticul literar Alexandru Piru: „Adepți ai filozofiei luminilor veacului al XVIII-lea, cei doi Golescu sînt, unul în încercările sale dramatice, celălalt în faimosul său memorial de călătorie, niște martori autentici și în același timp niște critici necruțători ai regimului fanariot din Țara Românească și ai societății feudale în descompunere din al treilea deceniu al secolului al XIX-lea“[6]).

EXCURSII CONSACRATE UNUI SCRIITOR

În continuare vă propun să ne oprim asupra locurilor legate de viața lui Mihail Sadoveanu, de ținuturile străbătute de el și asupra paginilor prin care scriitorul a cîntat peisajul țării noastre.

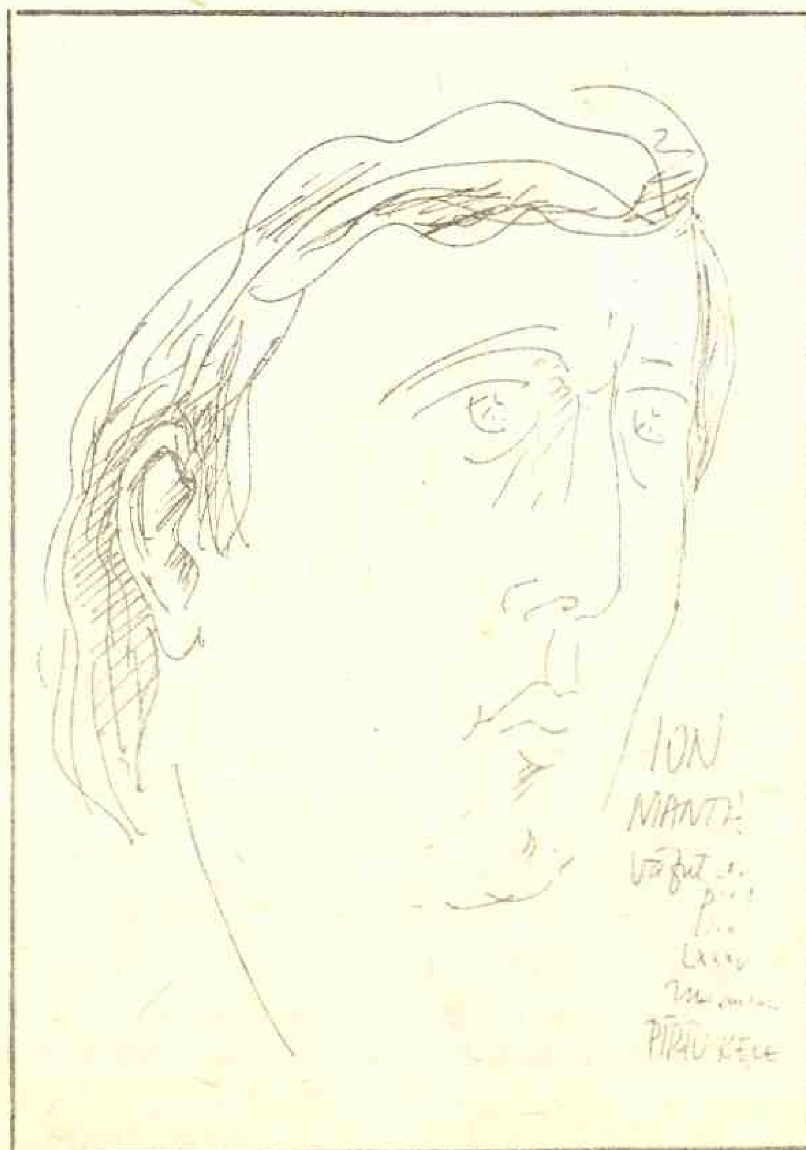
[3]) Alexandru Piru, Literatura română premodernă, Edit. pentru literatură, 1964 pg. 242.

[4]) Scînteia, 11 iunie 1966.

[5]) Mihai Vasiliu, Alexandru Davila, Edit Meridiane, 1965.

[6]) Literatura română premodernă, Edit. pentru literatură, 1964, pag. 234.

Aşa cum scria Perpessicius[7]: *„Dulceaţa colinelor Moldovei sau a Ţării de Sus şi de Jos, cum se spunea pe vremea cronicarilor, largile perspective din luncile Dunării, vederile... din Deltă, un colţ de preistorie geologică ca aceea de la Lacul Roşu din nordul Transilvaniei, sau unul din misterele arheologice, ca acelea de la Histria dobrogeană, toate aceste variaţiuni de nivel îşi dau întîlnire şi se armonizează în paginile cărţilor lui Mihail Sadoveanu, fie de sine stătătoare, în ample panouri descriptive, fie încorporate în episoade epice şi trecute prin sufletul sălbăticiunilor, pentru care scriitorul nostru nutreşte afinităţi".*

Urmînd firul vieţii scriitorului, vom face mai întîi un popas la Paşcani, unde aşa cum scria Sadoveanu „Ne petreceam veacul cu copiii din Vatra Paşcanilor — sat de buni gospodari — la pîrîu, la moară, la bătut mingea în vremea verii, la ghiaţă şi săniuş iarna. Tata îşi întemeiase în vatră gospodărie. Mă duceam la arat sau la cosit, ori la pădure cu argaţii"[8].

Turiştii vor merge pe locurile unde odinioară a fost şcoala domnului Busuioc, dascălul care va deveni personajul literar Domnu Trandafir *din volumul* La noi la Viişoara.

[7] O glorie a literaturii româneşti contemporane, Mihail Sadoveanu, Viaţa românească, nr. 11, noiembrie 1960.

[8] M. Sadoveanu, Anii de ucenicie, Biblioteca pentru toţi, Edit. pentru literatură şi artă, 1958, pag. 10.

La Fălticeni, unde Mihail Sadoveanu a urmat cursurile gimnaziului „Alecu Donici", se află str. Ion Creangă (fosta uliţă a Rădăşenilor) unde la numărul 4 a locuit marele scriitor. Aici a scris povestea de dragoste a Tincuţei. Datorită scriitorului putem afla ce însemna în trecut oraşul Fălticeni cu uliţa Rădăşenilor.

„Administraţia tîrgului nostru a fost totdeauna plină de compătimire pentru colţul acesta unde locuiesc. Şase ori şapte candidaţi guvernamentali au vărsat lacrimi în pulberile şi în rîpile sărmanei noastre uliţi şi, induioşaţi, făgăduiau mahalagiilor şi lespezi de piatră şi lumină şi tot ce le poftea inima; iar după alegeri, peste tot, din pricina aceloraşi simţăminte, aleşii noştri nu se mai arătau; le era groază de noi, le era milă şi ne socoteau, ori ne-ar fi dorit, depărtaţi la capătul pămîntului. Dar uliţa noastră, dragă prietene, e o uliţă istorică. Se zice că a fost drumul oştilor lui Ştefan Vodă. Alexandru Cuza Voevod, a întrebat, la 1860, cînd se va aşterne pe ea prundul trebuitor; în capătul uliţei noastre, pe vreme de îngheţ, bine înţeles, s-a jucat Hora Unirii; şi prin noroaiele toamnei a răzbătut cu greu ilustrul Ion Creangă, pe cînd învăţa la şcoala de Catiheţi"[9].

La Iaşi trei ani a fost elevul Liceului Naţional, perioadă hotărîtoare pentru cariera sa literară, despre care scriitorul îşi aducea aminte cu multă plăcere: „În acel admirabil Liceu Naţional de la Iaşi, îndată ce mi-au fost precipitate astfel ca într-o eprubetă deşeurile clasei, m-am putut felicita că am găsit un mediu de extraordinară fermentaţie culturală... Eram în Iaşii lui Kogălniceanu şi Russo, ai lui Costache Negruzzi, Alecsandri, Eminescu şi Creangă... În scurtă vreme, prin colegii mei, am fost în stăpînirea capodoperilor literaturii moderne europene, pe care le-am sorbit cu nesaţ. Marii romancieri francezi, englezi şi ruşi consumau toate orele obiectelor aride... Mă preocupa şi literatura românească, îndeosebi, şi nu era revistă pe care să n-o citesc..."[10].

[9] M. Sadoveanu, Lacrimile unui cetăţean.

În vila din dealul Copoului, unde a locuit Sadoveanu, au fost scrise Hanu Ancuţei, Strada Lăpuşneanu, Venea o moară pe Siret, Fraţii Jderi.

Şi, în sfîrşit, la Vînători-Neamţ *se află casa memorială unde Sadoveanu şi-a petrecut ultimii ani ai vieţii.*

Scriitorul, nu trebuie să uităm, a fost un mare iubitor al naturii şi al drumeţiilor. În 1929 a urcat pe valea Bistriţei, de la Dorna pe Pîrîul Negru a trecut la Stînişoara, pînă pe culmea de la Crucea Talienilor, coborînd apoi în valea Suhăi. Rezultatul acestei călătorii este capodopera Baltagul.

Nu putem trece cu vederea nenumăratele rînduri dedicate de scriitor măreţiei şi frumuseţii fără seamăn a Ceahlăului. Străbătînd numeroasele lui poteci, scriitorul ne invită la drumeţie: „Numai Ceahlăul se saltă în cer, singuratec şi cu cremeni goale. Prin contrast, Ceahlăul pare enorm în peisajul munţilor moldoveneşti, deşi e mai puţin ridicat decît munţii Făgăraşului de pildă... Ce linie măreaţă are acest munte... de unde se văd văile succesive ale Moldovei pînă în adînci depărtări... Drumul de care vorbesc din Valea Moldovei de unde se deschide vederea înspre obcinile Carpaţilor, e drumul vechi al voievozilor. E drum din vechime, bătut de alaiuri şi oşti, încît Mihai Sturza Voievod a putut dura cu uşurinţă din el şoseaua care se află întinsă şi pe care hălăduim noi cînd ne ducem la cuvioasele şi poeticile noastre mînăstiri..."[11].

Scriitorul a mers la pescuit şi vînătoare pe valea Sebeşului, în Transilvania, întîmplări descrise în 14 povestiri din Ciclul Frumoasei *(Valea Sebeşului), în nuvela* Ochi de Urs *şi* Poveştile de la Bradu Strîmb. *Toate acestea le va scrie în casa de la Bradu Strîmb, jos în luncă.*

Mihail Sadoveanu a mers în Apuseni şi Făgăraş, în apropierea Lacului Roşu şi îl vom regăsi în Dobrogea prin Ostrovul Lupilor, *în bălţile din Delta Dunării prin* Privelişti dobrogene *şi* Ţara de dincolo de negură.

În multe pagini, maestrul aduce un vibrant elogiu frumuseţilor patriei. Iată una din ele: „...N-am spus că avem cele mai dese frumuseţi din lume, ci că şi aici sînt privelişti tot aşa de frumoase ca cele mai lăudate de aiurea. Cel care vede Delta înţelege singurătăţile Africii. Cel care suie în Căliman ori pe Retezat, ori pe Ceahlău, a trecut în zona fără de prihană a altei lumi..."[12].

În încheierea acestor cîteva rînduri consacrate lui Sadoveanu, aş aminti ceea ce scria Constantin Ciopraga despre monumentalitatea creaţiei scriitorului: „Istoria şi prezentul fuzionează la Sadoveanu într-o viziune cu totul particulară, căci în creatorul Baltagului *coexistă doi oameni: unul receptînd glasurile îndepărtate ale cronicilor, altul observînd lacrimile umiliţilor din realitatea imediată. Realistul de dublat de un romantic; luciditatea unuia se îmbină cu sensibilitatea celuilalt. Faptele se răsfrîng în conştiinţă ca într-o oglindă dublă, fiecare amănunt avînd două chipuri. Ceea ce alcătuieşte nota specifică a scriitorului e sinteza lor în forme unice...*

Fără Sadoveanu am fi fost departe de alaiurile istorice, şi, desigur, am fi cunoscut mai puţin veacul. A fost un demiurg, un umanist, un făurar de progres. Sadoveanu poate onora orice mare literatură a lumii.

Cu Sadoveanu se confirmă încă o dată adevărul că marile creaţii îşi au explicaţia în legătură necontenită cu imensul rezervor de forţe pe care-l reprezintă poporul..."[13]

Ion Manta

[10] M. Sadoveanu, Nada Florilor, Edit. Tineretului, 1950, pag. 67.

[11] M. Sadoveanu, Opere alese, Biblioteca pentru toţi.

[12] M. Sadoveanu, Opere, volumul XIV, pag. 392.

[13] C. Ciopraga, Mihail Sadoveanu, Edit. Tineretului, 1966, pag. 225.

LIVIU REBREANU

şi turismul

Romancierul născut la Tîrlişua la 27 noiembrie 1885, avea, cum se ştie, gustul călătoriilor pe meleagurile patriei şi în ţările străine. Nu era, desigur, un pasionat al gesturilor patronate de zeiţa Abeona, fiindcă bucuria lui cea mai mare era să rămînă în singurătate şi să scrie, dar de umblat îi plăcea să umble, fie pentru a vedea şi a revedea locuri unde urma să-şi plaseze eroii romanelor, fie pentru a conferenţia, fie pentru întîlniri profesionale, alături de alţi confraţi, cu cititorii, mai ales în cadrul acţiunilor iniţiate de Societatea Scriitorilor Români, al cărui preşedinte a fost. Peste hotare, Liviu Rebreanu a călătorit în mai multe rînduri la Berlin, Veneţia, Paris, Basel, Zürich, Innsbruck, Viena, Budapesta, Madrid, Norvegia (participant la serbările prilejuite de centenarul naşterii lui Ibsen); la Londra (cu vizita castelelor Hamton şi Windsor), Ragusa (cu popasuri, în drum, la Splitz, Zagreb, Belgrad) la Stuttgart, Leipzig, Dresda, Viena, München.

Printre funcţiile pe care le-a îndeplinit scriitorul în perioada interbelică (conducător de reviste şi ziare, director al Teatrului Naţional, membru în conducerea Radiodifuziunii Române) trebuie reţinută şi cea de director la Direcţia Educaţiei Poporului din cadrul Ministerului Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale, între anii 1929—1931. În această calitate, Rebreanu s-a ocupat de o sumedenie de probleme, încercînd să înlăture inerţia din unele domenii ale activităţii social-artistice, precum teatrul, cinematografia, viaţa muzicală. S-a ocupat, de asemenea, de unele aspecte privind sportul şi turismul şi a pledat pentru editarea unor publicaţii de sport şi turism, pentru tipărirea unui ghid general al României, pentru înfiinţarea unui muzeu al turismului. În Jurnal, **într-o însemnare din 6 noiembrie 1930, făcută chiar în ziua cînd fusese în audienţă la Carol al II-lea, la Sinaia, relata, pe scurt, conţinutul convorbirii cu suveranul:** „Îi place gîndul editării unei publicaţii de sport şi turism, anuarul federaţiilor etc. (...) **Crearea unei biblioteci** de educaţie fizică, sport, turism. Muzeul turismului, de asemenea; numai de unde luăm banii ?"

Chestiunile abordate de scriitor în audienţa amintită nu s-au concretizat imediat. O revistă cu profil turistic va începe să fie tipărită abia din anul 1933 (Voiaj), iar alta, România (condusă de Radu Boureanu), după înfiinţarea Oficiului Naţional de Turism (1936)... Un muzeu al turismului funcţionase, pe la începutul secolului, la Sibiu, ca iniţiativă a Clubului Carpatin al Transilvaniei (S.K.V., înfiinţat în 1880...).

Ceea ce merită să fie reţinut, e interesul romancierului pentru asemenea aspecte ale activităţilor legate de turism, insistenţa lui pentru concretizarea lor. Încît, dintr-un anume unghi, s-ar putea spune că Liviu Rebreanu trebuie amintit printre precursorii susţinători ai ideii de turism din ţara noastră, alături de Ludovic Mrazec, N. Iorga, Emil Racoviţă, Ion Simionescu, Bucura Dumbravă, generalul Nicolae Vicol, Emanoil Bucuţa, Mihai Haret şi atîţia alţii. De altfel el, într-un interviu de mai tîrziu (revista Rampa, 1937), răspunzînd unei întrebări referitoare la un eventual ghid turistic al României, spunea: „Problema aceasta (a scrierii şi tipăririi unui ghid, n.n.) este de un interes capital. Ştim că acum vreo cinci ani, d. Al. Cicio Pop luase iniţiativa publicării unui asemenea ghid. Mi se pare că a apărut în ediţie germană. Dar trebuie neapărat să apară şi în limba română o călăuză completă, care să ne dea toate informaţiile necesare referitoare la colţurile ţării. Nu ne cunoaştem încă îndeajuns ţara, e adevărat. Dar nu ne-am dat încă seama de interesul capital pe care îl prezintă un «Ghid al României» pentru înlăturarea acestei ignoranţe".

Atitudinea lui Liviu Rebreanu, vizavi de problemele turismului din deceniul patru al secolului nostru e un semn că el a intuit profundele mutaţii ce se vor petrece în acest domeniu într-un viitor pe care nu-l putea fixa cu exactitate în spaţiul temporal.

Valentin Borda

ALBA

La 1 noiembrie 1599 Mihai Viteazul intra triumfal pe porţile cetăţii Alba Iulia, întreg teritoriul Transilvaniei trecînd sub autoritatea sa. În mai 1600 se va intitula de aici „domn al Ţării Româneşti şi Ardealului şi a toată ţara Moldovei".

În Palatul Principilor care este o clădire impresionantă, datînd de aproape cinci secole, între 1 noiembrie 1599 şi 4 august 1600 aici şi-au avut reşedinţa Mihai Viteazul.

În comuna Mirăslău, situată la 36 km de Alba Iulia (şoseaua Aiud — Mirăslău), se află un monument ridicat în amintirea luptei de la 18/28 septembrie 1600, cînd oştile lui Mihai Viteazul au fost înfrînte de armata generalului Basta.

ARAD

În anul 1600 oştirile ardelene comandate de Gheorghe Borbély care se aflau în slujba lui Mihai Viteazul, i-au alungat temporar pe turci şi au încredinţat conducerea oraşului căpitanului român Ion Sălişteanu.

ARGEŞ

Curtea de Argeş, în timpul lui Mihai Viteazul, a reapărut în istorie şi este legată de dureroasa înfrîngere suferită de domn în lupta ce a avut loc lîngă oraş cu polonii, la 25 noiembrie 1600.

BIHOR

În anul 1598 turcii au asediat fără succes cetatea Oradea. Un sprijin deosebit l-a avut Mihai Viteazul prin generalul său Aga Lecca care a determinat întreruperea asediului. În decembrie 1600 domnitorul trece prin Crişana, poposind la Hălmagiu, Beiuş şi Oradea. La Oradea Mihai Viteazul este bine primit de căpitanul Paul Nyari.

BRAŞOV

În oraşul Făgăraş, cetatea existentă a fost ridicată în secolul al XV, pe ruinele uneia mai vechi, care fusese construită în 1310. În 1599—1600 Mihai Viteazul şi-a adăpostit familia în această cetate (în faţa porţii se află bustul soţiei voievodului, Doamna Stanca.).

CLUJ

Oraşul Cluj a trăit din plin efervescenţa politică generată de Mihai Viteazul, fiind unul dintre cele mai vibrante episoade ale existenţei sale. Voievodul plănuia să întrunească în oraş prima Dietă a Transilvaniei, după ce devenise, în urma victoriei de la Şelimbăr, stăpînul acestei ţări. La Cluj au stat mulţi dintre oamenii lui Mihai Viteazul, începînd cu fiul său Nicolae Pătraşcu, apoi banul Mihalcea, logofătul Teodosie, fraţii Buzeşti etc.

Turda — numele oraşului s-a legat de unul dintre cele mai dramatice momente ale istoriei poporului nostru : asasinarea lui Mihai Viteazul din porunca lui George Basta la 9/10 august în apropierea oraşului (pe Cîmpia Turzii). În memoria lui Mihai Viteazul s-a construit pe locul crimei o troiţă, iar primei comune din apropierea oraşului i s-a dat numele voievodului.

Statuia lui Mihai Viteazul de la Alba Iulia

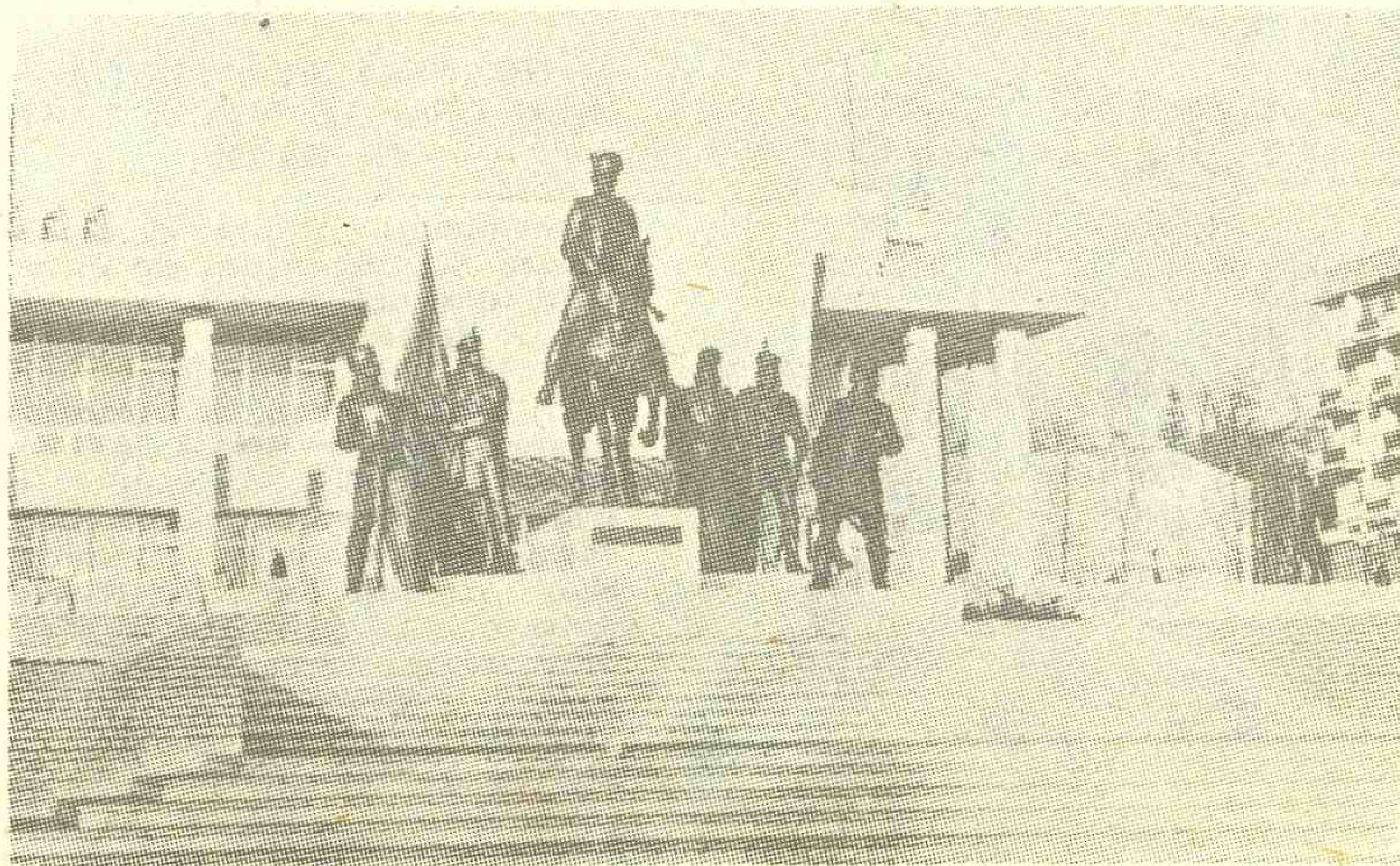
PE URMELE LUI MIHAI VITEAZUL

Avem obligaţia morală să cunoaştem istoria patriei, să omagiem permanent prin fapte de muncă şi conduită tot ceea ce străbunii au întemeiat şi ne-au transmis de-a lungul secolelor. Tineretul mai ales este chemat să preia permanent, după o cunoaştere profundă, marile cuceriri istorice pe care le va îmbogăţi zi de zi.

În cartea cu file de aur a istoriei României, o minunată pagină scrisă de cel care a fost primul domnitor ce a înfăptuit, pentru puţin timp, e drept, dar a înfăptuit, unirea ţărilor române — Mihai Voievod Viteazul.

Nu este lipsit de interes ca unele acţiuni cu temă istorică să cuprindă în programul Ag. B.T.T. vizitarea unor locuri ce vorbesc despre prezenţa acolo a domnitorului sau a colaboratorilor săi. În acest sens încercăm mai jos o trecere în revistă a acestor locuri.

Monumentul lui Mihai Viteazul de la Sf. Gheorghe

DÎMBOVIŢA

Tîrgovişte — ocupat temporar de trupele lui Sinan Paşa în 1595, oraşul, după un bombardament de două zile (6—8 octombrie), este recucerit de forţele unite ale muntenilor, moldovenilor şi transilvănenilor conduse de Mihai Viteazul cărora li se alăturase un corp toscan.

GIURGIU

Călugăreni — în acest loc voievodul înfrînge oastea otomană condusă de marele vizir Sinan Paşa. Paşii Hasan de Timişoara, Khidr şi Mustafa de Bosnia sînt ucişi iar marele steag verde capturat. Aici sînt două plăci instalate la picioarele podului de pe Neajlov ce amintesc de bătălia ce avut loc în 13/23 august 1595.

HUNEDOARA

Deva — documentele precizează că cetatea Devei (ale cărei urme se văd şi azi) a fost construită pe la jumătatea secolului XIII. Permanent cetatea a fost în stăpînirea unor mari proprietari. În anul 1600, Mihai Viteazul, după ce pierduse tronul Moldovei şi Munteniei, aflîndu-se în drum spre Praga a fost atacat de garnizoana Devei.

IALOMIŢA

Giurgeni — Pe aceste locuri în fostul sat Pina Petrii, unde s-au descoperit urmele unui înfloritor oraş medieval, s-a născut Mihai Viteazul.

IAŞI

În mai 1600 Mihai Viteazul ajunge la Iaşi, alungă pe Ieremia Movilă şi ocupă Moldova, realizînd astfel prima uniune a celor trei ţări române.

MUREŞ

În drumul său spre Alba Iulia, Mihai Viteazul a poposit în Sighişoara lăsînd ca reprezentant pe un sfetnic al său, pe vistiernicul Petre Ovis.

OLT

Slatina — în oraş merită a fi vizitat schitul Clocociov, ctitorie a lui Mihai Viteazul.

La Caracal, pe marginea oraşului trece vechiul drum roman ce unea Sucidava cu Romula. Numele s-ar părea că vine de la expresia cumană Kara-Kale (cetate neagră). În acest oraş a avut o vreme reşedinţa Mihai Viteazul, perioadă din care sînt şi primele documente despre oraş. Dintre primele monumente istorice existente aici trebuie menţionată Curtea Domnească, ridicată de către domnitor.

PRAHOVA

Oraşul Ploieşti este ctitoria marelui voievod. Aici Mihai a avut o „curte" de unde a emis mai multe documente. La Bucov şi-a statornicit tabăra militară de unde îşi desfăşura oştile pentru trecerea în Ardeal.

SIBIU

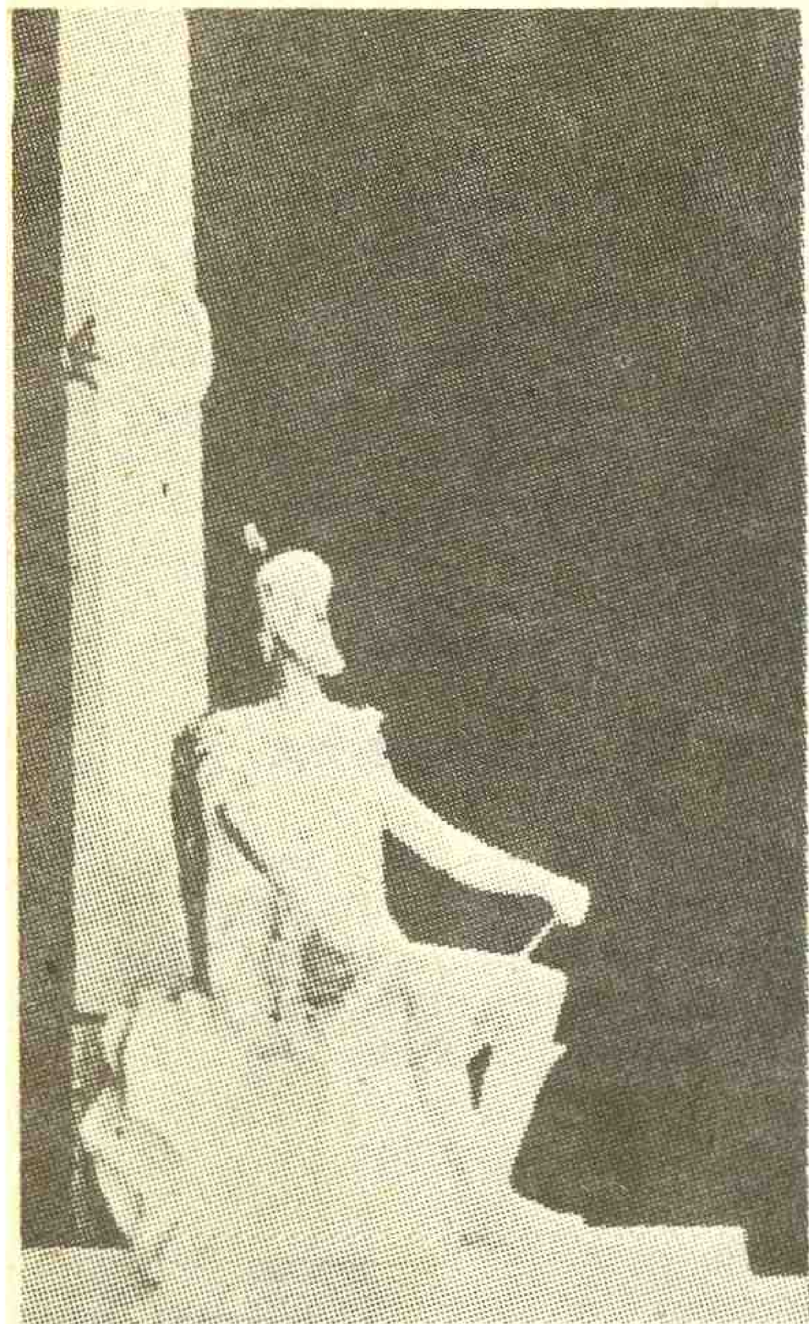
Ocna Sibiului, oraş situat la 11 km de Sibiu. Aici se află un edificiu ridicat de Mihai Viteazul cu elemente (păstrate şi astăzi)

specifice arhitecturii medievale din Ţara Românească.

Şelimbăr, comună unde la 18/28 octombrie 1599 Mihai Viteazul înfrînge oastea transilvană condusă de Andrei Bathory. După această victorie domnul Ţării Româneşti intră în Alba Iulia, întreg teritoriul Transilvaniei trece sub autoritatea lui Mihai Viteazul. Pe locul victoriei s-a ridicat o troiţă comemorativă.

SUCEAVA

Suceava a avut două importante puncte fortificate : Cetatea Scheia şi Cetatea de Scaun. Cetatea de Scaun a avut timp de trei secole un rol important în viaţa politică a Moldovei. Un

Mihai Viteazul – proiect de monument de Mircea Spătaru

moment cu profunde semnificaţii în istoria acestor locuri îl constituie intrarea lui Mihai Viteazul în Cetatea Sucevei în luna mai 1600, acţiune ce a marcat unirea pentru prima dată a Moldovei cu Ţara Românească şi Transilvania. Cetatea l-a primit pe Mihai Viteazul cu porţile deschise. La 29 mai 1600 pîrcălabul Cetăţii de Scaun a Sucevei Ioan Kaptury depune jurămîntul de credinţă.

TELEORMAN

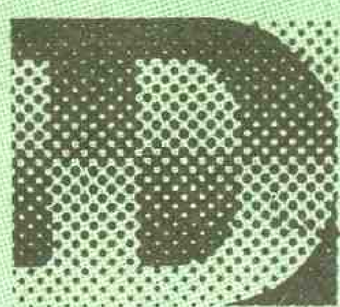
Turnu Măgurele — în jurul anului 1393, Mircea cel Bătrîn a construit o cetate care după moartea sa a intrat în stăpînirea turcilor. În 1595 Mihai voievod a eliberat cetatea. Cu mici excepţii (în timpul lui Vlad Ţepeş şi Mihai Viteazul) cetatea a fost sub ocupaţia porţii pînă în 1829. Din vechea cetate au mai rămas astăzi doar cîteva ruine.

VÎLCEA

Prin Rm. Vîlcea au trecut în 1599 sub conducerea banului Udrea şi a fraţilor Buzeşti o parte din armatele lui Mihai Viteazul în drum spre Transilvania. Ei trebuiau să se întîlnească la Tîlmaci cu oastea lui Mihai Viteazul şi să contribuie la înfrîngerea lui Andrei Bathory la Şelimbăr.

M. I.

SINGURI CU TIMPUL PROBABIL

e cîţiva ani încoace buletinul meteo sau orice informaţie despre starea vremii îmi evocă imaginea lui Siegfried Renner sau a soţiei sale Dorina citind, pe platoul cu instrumente ale staţiei meteorologice Cuntu, temperatura, umiditatea, viteza vîntului, cantitatea de precipitaţii şi alte date prea subtile pentru un nespecialist, intrînd apoi în birou, transformînd cifrele citite în cifre de cod şi aşteptînd să le vină rîndul la „colectare", la transmis, adică, prin radio la Timişoara. O operaţiune repetată din oră în oră, zilnic, de ei sau de familia Vasilescu, singurii lor vecini pe o rază de două ore de mers pe jos. Cea mai apropiată aşezare omenească este cabana meteorologică Ţarcu de pe vîrful cu acelaşi nume iar vara nişte stîne. La trei ore de mers pe creastă e staţiunea de la Muntele Mic. Nu tu cafenea, nu tu cinema, nu tu bulivar. Doar munţi, păduri şi o mare, o uriaşă cantitate de linişte.

IZOLAREA ŞI NUANŢELE EI

Se pot scurge săptămîni în şir fără ca vreo persoană să le bată la uşă, stau seara, spune Siegfried, şi îmi vine să strig în vale, spre Caransebeş, spre luminile lui îndepărtate, pîlpîitoare, spre prieteni : „de noi aţi uitat ?, veniţi odată!" şi nu vine nimeni. Dacă vedem cumva, pe drumeag, un călător rătăcit sau sfios temîndu-se de cîini, îi ieşim în cale şi îl pupăm, îl invităm în casă la un ceai cald şi la masă, el rămîne uimit, nu ne cunoaşte şi nu ştie cum să reacţioneze. Se mai întîmplă, însă, ca noi, prietenii lui Siegfried şi ai Dorinei, să alcătuim cîte un „comando" pentru alungat singurătatea şi să punem stăpînire pe încăperile familiei Renner, să dormim la priciuri şi să mîncăm pîine frămîntată de noi, să rîdem şi să ne bucurăm împreună, să respirăm aerul pur (de care gazdele noastre sînt sătule, cînd merg, rar, în oraş, la Caransebeş sau Timişoara, respiră cu voluptate gazele de eşapament !), să ne fotografiem în decorul singurătăţii lor.

ZĂPADĂ TELEGHIDATĂ

Credeam că vom avea un Revelion fără zăpadă, că Anul Nou va veni călare pe cal negru, ca să folosim o metaforă populară, în gara Caransebeş, unde ne-am întîlnit falanga timişoreană cu cea bucureşteană, abia de îngheţase pămîntul, bine că nu ne-am luat schiuri, îmi ziceam, ne făceam de rîs şi le căram aiurea după noi. Celor care nu mai fuseseră în Cuntu

nu le-am spus cam cît aveau de mers pe jos, nu voiam să-i descurajez, acum îmi părea rău, nu prea se echipaseră de munte şi nici nu veniseră cu indispensabilele rucsacuri. Mi-am răscumpărat cu greu această vină, cele două urechi ale mele nu mi-au fost destul pentru reproşuri. Dar să trecem peste asta, începuserăm să vorbim despre zăpadă. Abia la staţia de plecare a telescaunului spre Muntele Mic am zărit cîteva petice albe ca nişte mici promisiuni pe care ni le făcea iarna. Marea promisiune aveam să o trăim pe telescaunul suspendat deasupra zapezii din cauza unei defecţiuni tehnice care a durat o oră. După ceaiul de rigoare de la Nu Prea Înaltul Munte, ca să folosesc un eufemism, ne-a luat iarna în primire de-a binelea, zăpada creştea pe măsură ce ne apropiam de Cuntu astfel încît s-a născut ideea că Dorina (pentru că Siegfried era cu noi, ne aşteptase jos) aflată la pupitrul iernii comandase în cinstea noastră puţină iarnă adevărată.

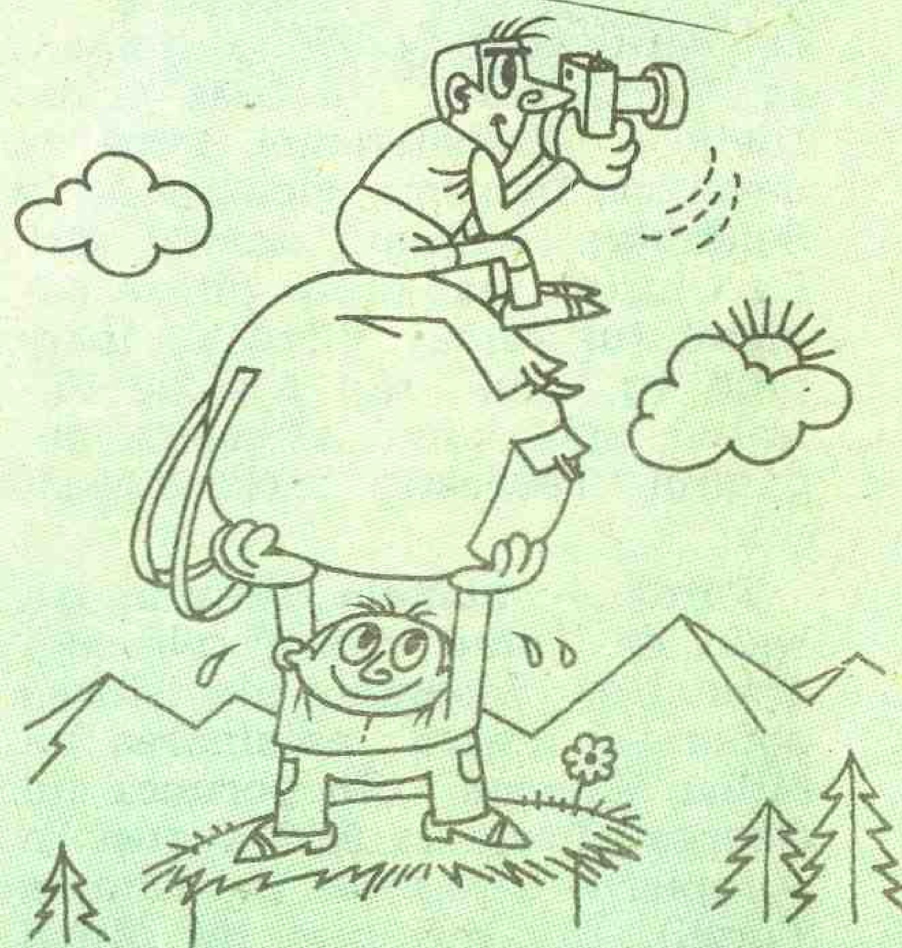
NOAPTEA CEA LUNGĂ SAU CUM SE POATE TRĂI ÎN BASM

Revelionul anului '86 a fost pentru noi pigmentat de dispariţia, din oră în oră, a uneia dintre gazde, semn că timpul probabil se construieşte sub ochii noştri, semn că trecerea ireversibilă este fixată în registre şi rubrici, în coduri şi transmisiuni radio. Viaţa clocotea în încăperea „de gală", rîsul ne înţepenea maxilarele, eram numai noi în inima muntelui, aveam un sentiment pronunţat rousseau-ist, cerul era atît de aproape şi stelele se vedeau de la balconul nostru „la răscruce de vînturi" mari ca nişte miei de argint. Nimeni nu s-ar fi mirat dacă ar fi bătut la uşă Crăiasa Zăpezii în persoană într-atît de fascinaţi eram de peisajul nefiresc, de marea de nori care stăpînea valea, de „materialitatea" liniştii, de pulsaţia cosmică a fiecărei clipe. Eram conectaţi la puterea fantasmei, trăiam la Cuntu într-un alt timp, într-o coerenţă a visului care pe zi ce trece devine coerenţa amintirii.

CE-AR MAI FI TREBUIT SĂ SPUN

...Depăşeşte cu mult ceea ce am reuşit să spun pînă acum despre această familie de buni prieteni (ai noştri şi ai muntelui). Ar fi trebuit să povestesc, de pildă, despre întîlnirea Dorinei cu ursul (terminată cu bine prin ignorare reciprocă), despre ziua în care Siegfried a fost dus la spital cu elicopterul şi Dorina a rămas singură, pentru o vreme, cu Ruth şi cu David, copiii lor, despre oameni ajunşi la capătul puterilor, iarna, şi salvaţi de un ceai cald, despre Mike, un inginer din Timişoara, cel mai cunoscut montagnard din zonă şi care, la coborîrea noastră de pe Cunt, a făcut baie în pîrîul de la piciorul telefericului spre mirarea înfrigurată a cîteva sute de soldaţi aflaţi pe acolo, despre medicii Ştefan Culea şi Ghiţă Lorceanu, despre atîtea şi atîtea întîmplări din viaţa celor care muncesc anonim pentru ca timpul probabil să devină, tot mai mult, timpul previzibil.

Ioan T. Morar

CARICATURI DE NIC NICOLESCU

FURTUNA

Oamenii se tem să treacă creasta pe furtună. Au aruncat cît mai departe de ei cuțitele, topoarele și săbiile. Unii le-au înfipt în pămînt. În cîteva rînduri fulgerele poposesc în maldărul de fier contorsionînd lame și albăstrind muchii.

Stau ghemuiți la pămînt cu degetele încrucișate pentru a alunga nenorocirea, dar au inimile liniștite: nici urmăritorii nu-i pot lovi pe un astfel de timp. Imploră cerul pentru o clipă de răgaz cît să poată trece dincolo de creastă; apoi să continue potopul cît o fi. Vor coborî la vale depărtîndu-se de locul acela blestemat în care se izbesc munții, iar zeii își dispută tăriile.

Un ultim răpăit de ploaie și minunea se produce chiar lîngă ei; au credința că pot atinge cu mîna nevăzutul; că sînt deopotrivă cu zeii prin nemaiîntîlnitul lor noroc; curcubeul, cu strălucitoarele-i culori, se naște de sub ei, chiar din marginea stîncii pe care o vor coborî, sau cel puțin așa le pare. Stau cu toții uimiți, cu gurile căscate, privind uriașa punte de lumină astrală ce pare însoțită de sunete divine. Tăcerea așternută după bubuitul tunetelor este atît de adîncă încît urechea poate distinge neauzitul lumii.

Unii se lasă moi în genunchi. Alții împietresc cu răsuflarea oprită de emoție. Agilius își simte gura uscată, nu poate înghiți. Animalele sforăie, bat din copite, iar catifeaua adîncă a ochilor se destramă sub pecetea spaimei. Agilius a prevăzut nenorocirea ce sta să cadă peste ei; dar el nu mai are putere. Aerul nu-i ajunge; pămîntul este prins într-o carapace fierbinte care-l stoarce: ochii lui țintesc animalele care par ajunse în pragul nebuniei.

Peste această lume a groazei se desfășoară impasibil arcul strălucitor al curcubeului.

Ceva din tăriile cerului, sau puteri ridicate din adîncurile infernului au stricat echilibrul și au frînt zăgazul în spatele căruia se adunase nebunia. Animalele s-au repezit, ca la un semn, bezmetice în vale. Zvîrlind din copite. Cabrîndu-se. De parcă ar fi încercat să iasă de sub stăpînirea demonilor. Făcînd sărituri stranii, dezordonate. În ureș nebun se îmbulzesc spre adîncul genunii; se împiedică, se rostogolesc. Unele nu se vor mai ridica niciodată; altele cu greu se pot sălta cu poverile scăpate din chingi, atîrnînd descumpănite și rupte. Caută să scape din strînsoarea turmei. Gemetele cailor în clipele de cumplită durere, spun cei care știu de pe cîmpul de luptă, sînt mai îngrozitoare decît vaierul morții.

Curcubeul pălește, se stinge. Apoi, doar peste o clipă renaște într-o zbatere ce încearcă să-i prelungească dăinuirea.

Oamenii coboară încet, obosit, tîrînd cu ei tăcerea de parcă ar aduce-o din altă lume.

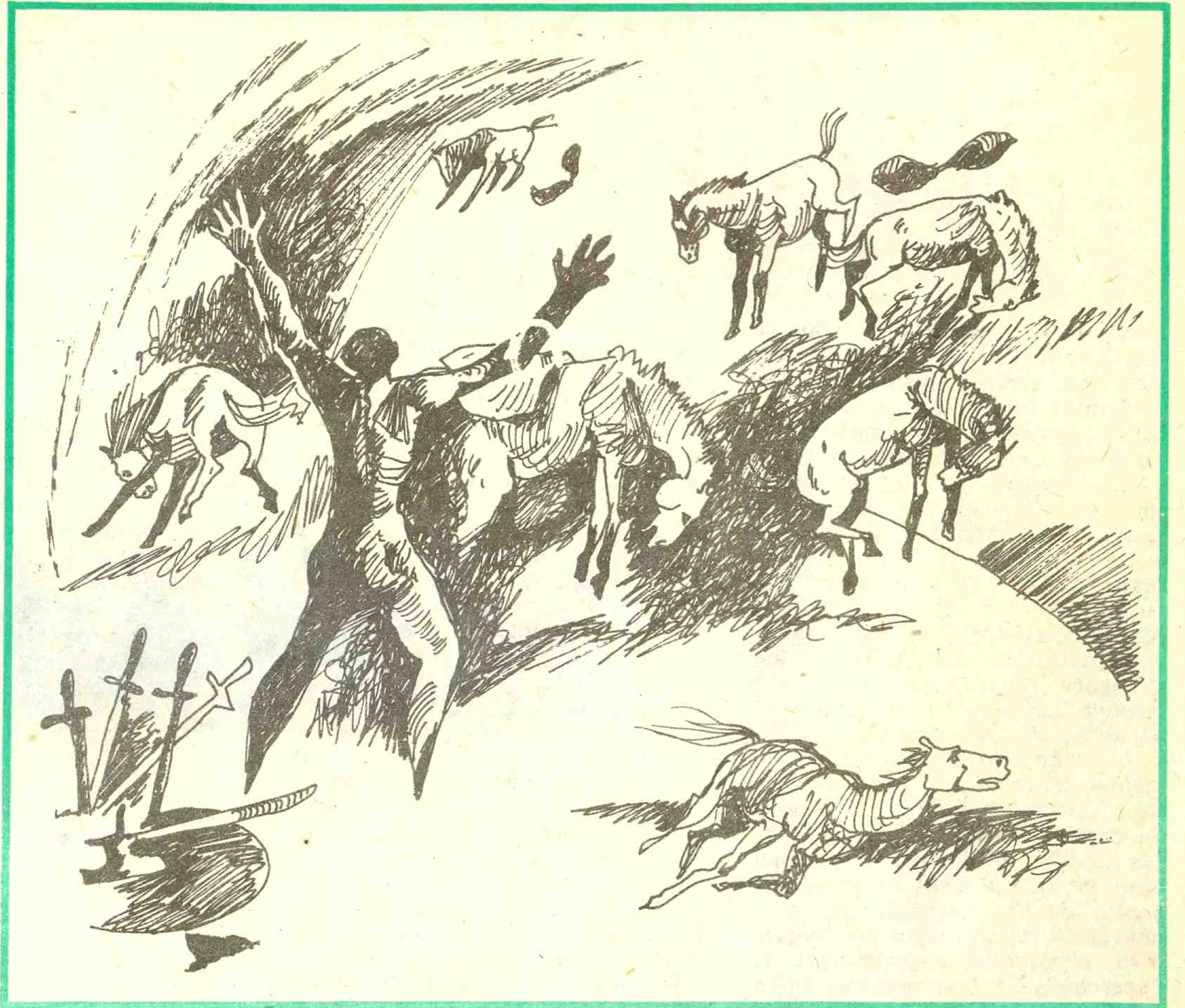
Agilius, țintuit pe locul pe care l-a prins lumina zeilor, pare de piatră.

Dintr-o dată soarele luminează o lume curată, izbăvită. O lume privită printr-o lacrimă. Agonia cailor schilodiți, cu gîturile frînte, spinările rupte pare firească. Viața lor trebuie trecută în piatră. Lucesc lamele cuțitelor scoase din teacă. Moartea cailor, sacrificiul, ține doar cît aburul unei respirații, cîteva zeci de jertfe pe altarul marilor zei.

Oamenii stropiți cu sînge rîd în hohote, țopăie, se tăvălesc prin iarba măruntă, udă, sclipitoare, ca în uitatele serbări Dionisiace. Par cuprinși de o fastuoasă nebunie. Rîsul se prăvale peste țancurile de cremene, peste lumea din jur, uriaș și clocotitor ca un sprijin al durerii și neputinței.

— Aurul marelui nostru împărat Constantin, aurul bunului nostru bazileu!... Sufletul și lumina lumii!... Priviți oamenilor și vă minunați de toate cîte văd ochii voștri, soldați ai imperiului roman. Iată aurul bătrînei Dacii!...

Oștenii se îmbulzesc spre locul de unde hohotesc vorbele unui nebun. Acum stau strînși împrejurul lui. Acela le urmărește mișcările, le privește chipurile și se îngrozește de ura care se citește pe ele. Voia să le vorbească, dar limba refuză să se supună voinței; este grea și străină. Capul îi huruie

deodată, plin de roți și de vîrtelnițe... Cu brațele îi dă la o parte, trece printre cei adunați în juru-i. Dar în fața lui Agilius se oprește.

— Murim ca niște animale, ca niște sclavi... pentru, pentru cîțiva desagi umpluți cu pietre?! Unde-i aurul pe care ne-ai spus că-l transportăm?... L-ai furat! Ești vorbit cu lotrii, vrei să fugi, umplut cu aur ca o gîscă pregătită de ospăț!... Vorbește! Ai să fii primul comandant al Capidavei pe care-l judecă și-l spînzură proprii lui soldați!... Pentru minciună, pentru furt... Unde-i aurul nostru?... Aurul pe care-l cărăm de atît amar de drum, primejduindu-ne viețile?...

Agilius, cu o mișcare scurtă, de gladiator, făcu să sclipească oțelul spadei grele trase din teacă. Fulgerul scînteie în ochii celor din juru-i. Ca la o neauzită comandă se aruncă cu toții în genunchi, supuși deodată, docili, aducîndu-și aminte de jurămîntul prestat împăratului și mai ales lui Agilius, praetorul și comandantul lor care, în acest colț de lume, înseamnă totul.

Într-o clipă de rătăcire se răzvrătiseră.

Se răzvrătiseră, iar cel descăpățînat deja era omul care-i tîrîse în păcat, care aruncase vorbele acuzatoare; cel care nesocotise ordinea. Leșul lui se mai zvîrcolea cu mișcări sacadate și crispări ciudate de mădulare. Capul i se rostogolise către vale; perle roșii, pămînt îmbibat de sînge, sclipeau în lumina calmă a după-amiezii.

Stăteau în genunchi așteptînd meritata decimare.

Agilius cu sabia în mînă, cu pupilele dilatate, mut în turbarea lui, pare o fiară dezlănțuită, setoasă de sînge. Privește o clipă cadavrul în care liniștea preschimbă mișcarea în eterna rigiditate. Apoi începe să izbească metodic în ostașii ce stau îngenunchiați, cu capetele plecate, numărîndu-i și lovindu-i cu tăișul spadei.

Mai întîi din trei în trei, apoi din cinci în cinci, din zece în zece...

Tăcuți și nemișcați soldații primesc meritată pedeapsă.

...Agilius se opri cuprins de oboseală. Nu-și mai simțea brațul. Un mușchi de sub ochiul stîng i se zbătea zvîcnit, ca o inimă. Se lăsă încetișor în genunchi. Lacrimile se rostogoleau pe obrazul împietrit de mînie.

Oamenii continuau să stea așa cum îi găsise furia comandantului și rușinea faptei lor.

Deasupra rotea o pereche de vulturi hoitari. Zburau leneș lăsîndu-se duși de curenți în largi volute. Erau răbdători, siguri de festinul care-i așteaptă.

De peste munte îi ajunse rostogolirea unor tunete; o undă de aer rece trecu peste ei, dezmeticindu-i. Agilius se ridică cu greutate. Vîrî sabia în teacă. Nu putea să vorbească. Arătă cu o mișcare scurtă morții, semn de a fi luați. Apoi arătă spre desagii răvășiți. Cîțiva soldați se grăbiră să-i strîngă golindu-i de pietrele ce fuseră pentru cîteva zile „aurul curat al Daciei".

Bogdan Stihi

(Fragment din romanul „NUMELE ANILOR" în curs de apariție la Editura Militară)

Călători francezi în TRANSILVANIA

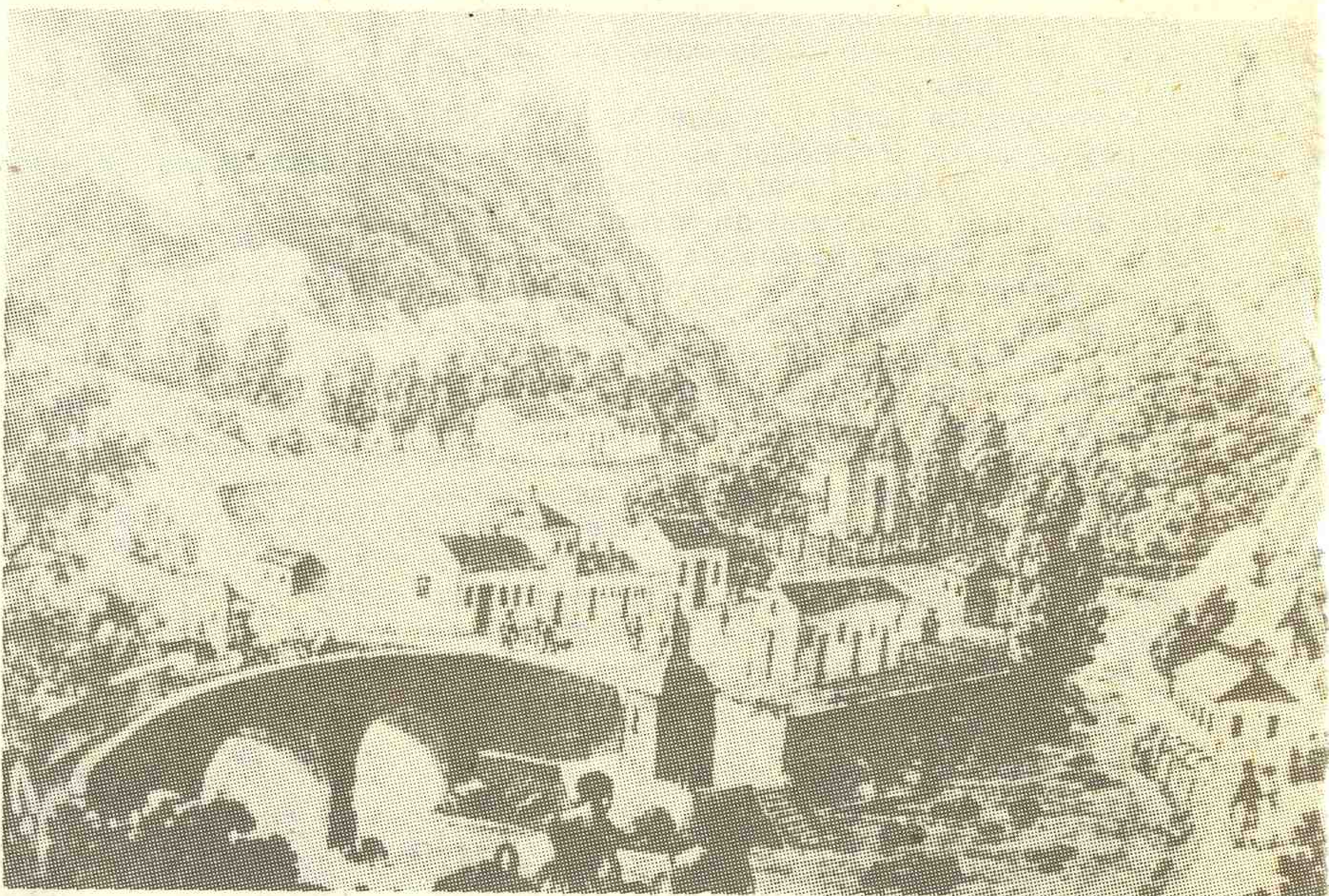

Numărul călătorilor francezi în Transilvania care au lăsat mărturii scrise despre români este mai mic decît cel al italienilor, investiţi, în majoritatea cazurilor, cu misiuni confesionale. Se pare că Jacques Bongars şi Guillaume Lenormand care au străbătut principalele centre urbane în 1585, pe ruta Satu Mare — Cluj — Alba Iulia — Sibiu — Braşov, ar fi cei mai vechi călători francezi în această provincie. În însemnările sale, Bongars, notează prezenţa mai numeroasă a românilor în cîteva localităţi din regiunea Satu Mare.

În urma proclamării Transilvaniei ca principat autonom sub suzeranitate turcească au apărut la curţile principilor de Alba Iulia agenţi diplomatici francezi, dar ei nu au lăsat impresii notabile despre români, ci s-au mărginit la o prezentare geografică, economică a provinciei. În încercarea de a-şi menţine independenţa faţă de Austria principii transilvăneni încheie două tratate de alianţă cu Franţa: unul, la 16 mai 1643, prin care Franţa şi Suedia se obligau să acorde ajutoare materiale Transilvaniei în lupta contra Imperiului Habsburgic şi, al doilea, în 1677, prin care Franţa, singură de data aceasta, îşi asuma aceeaşi obligaţie de a ajuta Transilvania.

Schimbul de soli cu Franţa a dus, evident, la o mai bună cunoaştere a principatului la Paris şi la popularizarea numelui de Transilvania. Astfel, ca un ecou al acestor relaţii, scriitorul Abbé Prévost atribuie numele de „Hôtel de Transylvanie" localului frecventat de cavalerul Des Grieux în cunoscutul său roman *Manon Lescaut*, 1733.

Călătorii francezi vor fi cu adevărat numeroşi în Transilvania începînd din secolul al XIX-lea. În 1832 Sulpice Beudant publică la Paris o lucrare intitulată: *Călătorie mineralogică şi geologică în Ungaria* în care îi prezintă astfel pe români: „Valahii, care îşi dau ei înşişi, în propria lor limbă, numele de romani, par să fie cu adevărat un amestec de daci şi colonişti romani... Limba pe care o vorbeşte acest popor este un amestec de latină coruptă sau de italiană stricată şi de slavă; în consecinţă, cu excepţia cîtorva cuvinte, un francez obişnuit cu graiurile din părţile meridionale ale ţării sale ajunge cu uşurinţă să le înţeleagă limba şi să se întreţină cu dînşii". Beudant nu uită să noteze şi cîteva personalităţi ale regatului ungar de origine română printre care Ioan şi Matei Corvinul.

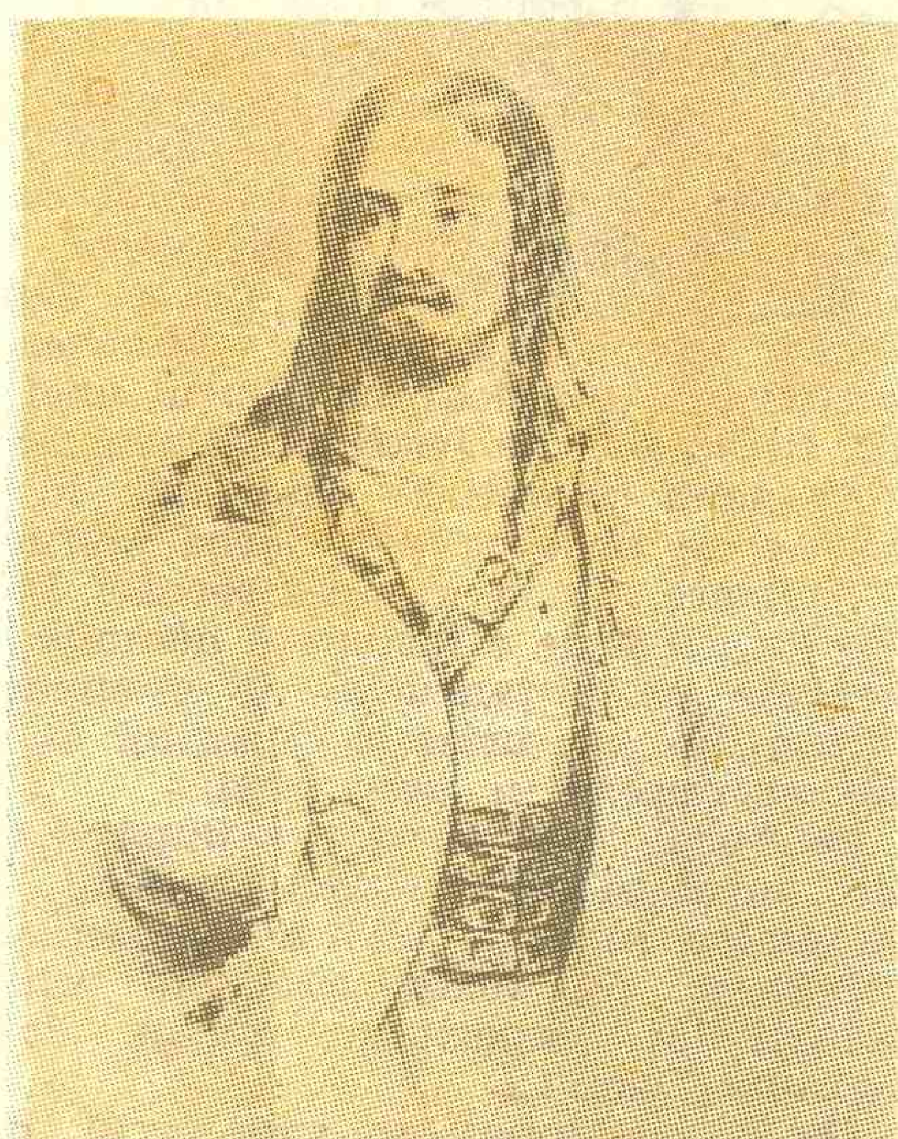

Doi ani mai tîrziu Lagarde va publica la Paris a sa *Călătorie de la Moscova la Viena*. Însoţit în călătoria sa prin părţile Sibiului de un român din familia Dudescu, Lagarde remarcă unitatea de limbă a transilvănenilor cu muntenii. Portul ţăranilor îi aminteşte de vechii romani conchizînd: „E clar că nu e nevoie de prea multă imaginaţie pentru a-ţi închipui că auzi vorbind pe aici pe urmaşii lui Cezar şi Cicero".

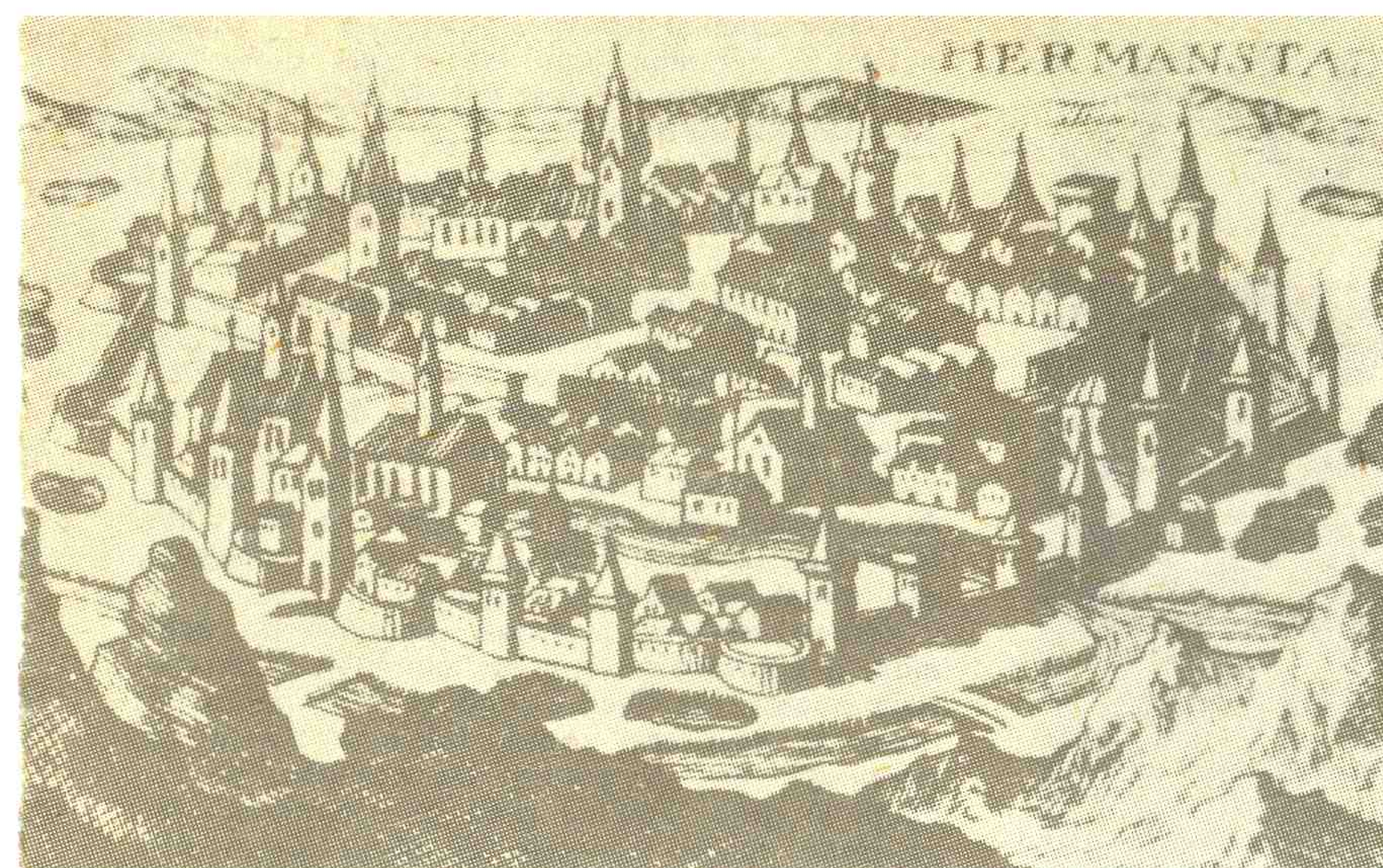
În continuare, călătorii francezi şi mărturiile lor despre Transilvania se succed la un interval de 2—3 ani. În 1837, mareşalul Marmont, duce de Ragusa, publică la Paris *Călătorie în Ungaria şi Transilvania* în care demonstrează, pe baze statistice, superioritatea zdrobitoare

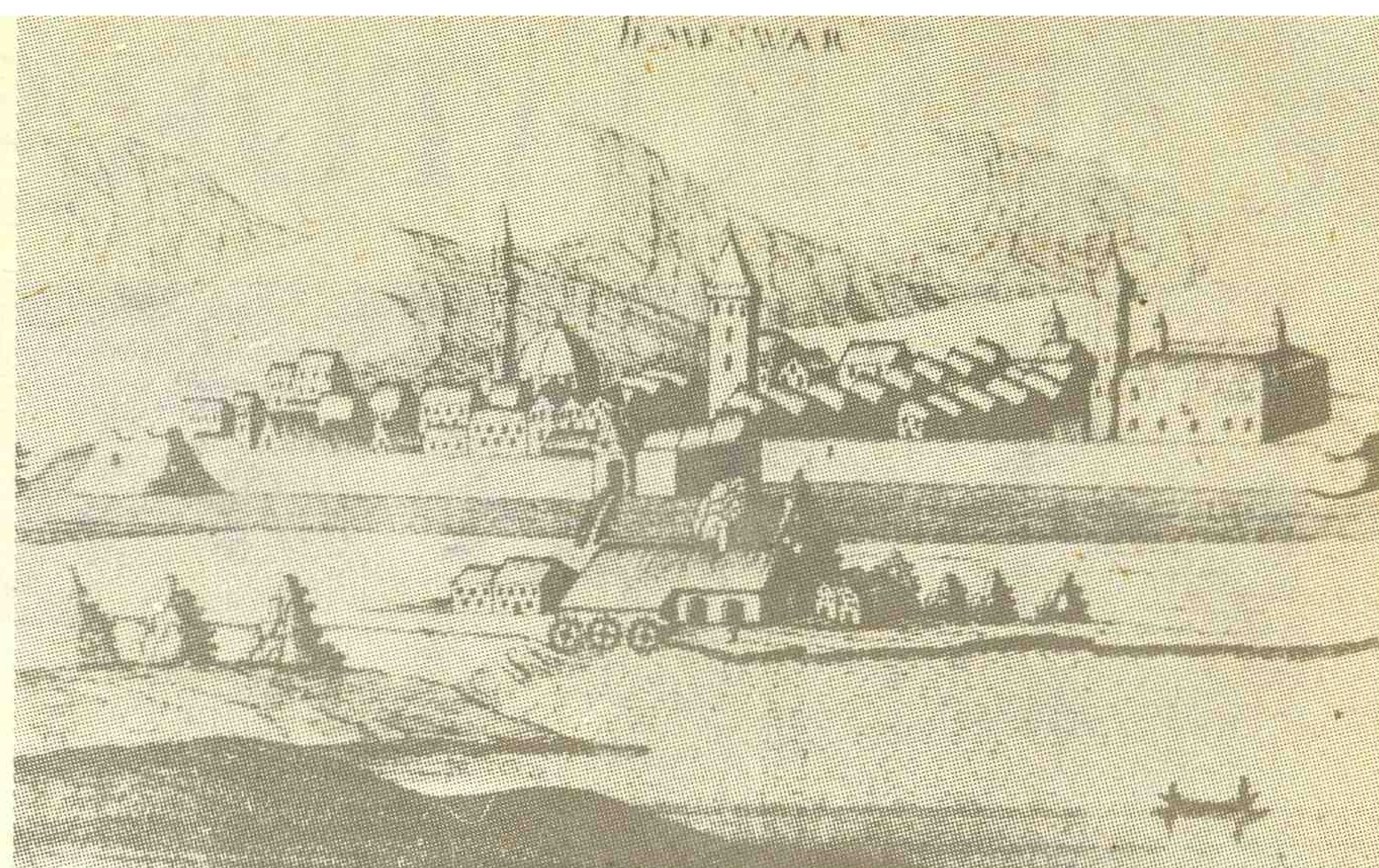

Castelul Hunedoara (după George Hering: „Skatches on The Danube") — sus — ● Mehadia (după J. Alt: „Donau Ansichten") — mijloc — ● Ţăran din Transilvania — stînga jos — ● Cioban român de lîngă Oradea (după Th. Valério) — mijloc, jos — ● Ţăran (după George Hering: „Skatches on The Danube") — dreapta jos.

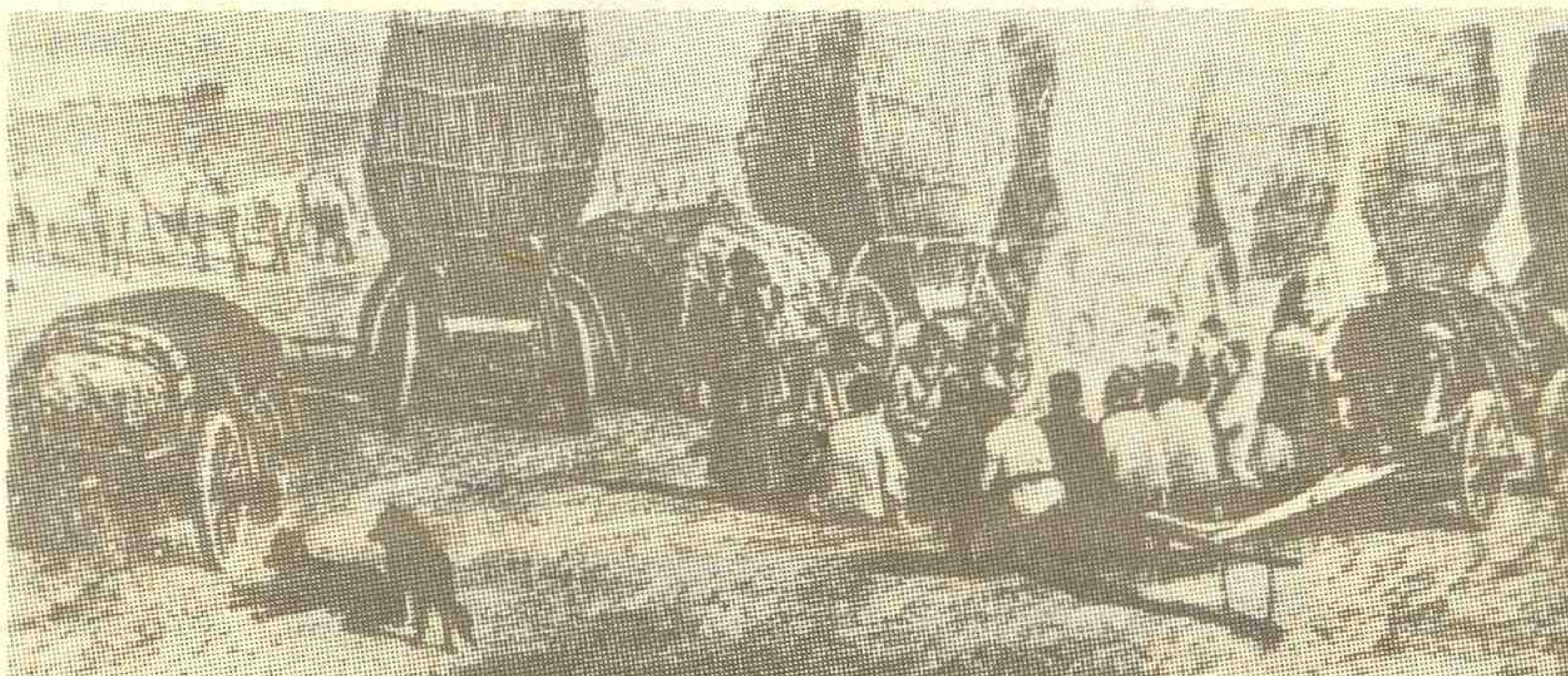

Stampe reprezentînd orașele Sibiu (sec. XVII) și ● Timișoara (sec. XVIII) — sus.

Țăran cu sapa (după L. Wüllner) — sus ● Cabaret lîngă Oradea (după Th. Valério) — mijloc ● Tîrg (după A. Raffet) — jos.

a elementului românesc din Transilvania, descendența romană și latinitatea limbii române. Tot în 1837 un fost ministru sub restaurație, baronul d'Haussez, scriind despre Transilvania, notează : „Aici personajele vorbesc și se mișcă la fel cum ar fi făcut-o cu 18 veacuri înainte. Limba, cu toate modificările pe care le-a suferit, este aceeași. Omul simplu îmbracă o cămașă lungă, pantalon, un brîu lat de piele, sandale cu curele la fel ca acelea care-l disting pe dac în basoreliefurile Columnei lui Traian". În 1839 Felix Colson publică la Paris o carte despre *„Starea prezentă și viitorul Principatelor Moldova și Valahia"* consemnînd idealul românilor din Transilvania de a se uni cu cei din Principate iar în 1840, Thouvenel, ambasador al Franței în Turcia, insistă asupra mizeriei țăranilor români din părțile Orșovei și asupra excelentei organizări militare a românilor bănățeni. Mai pot fi consemnate și alte însemnări de călătorie care înregistrează date despre limbă, port, obiceiuri, numărul covîrșitor al românilor, și injusta lor privare de drepturi. Cel care avea să scrie o carte fundamentală despre Transilvania este Auguste de Gérando : *La Transylvanie et ses habitants*, Paris, 1845. Autorul, ginere al contelui Teleki, a cunoscut bine Transilvania și, fapt demn de reliefat, a pus adevărul mai presus de legăturile familiale. Este vorba de o prezentare complexă a poporului nostru, începînd de la origini pînă la realitățile vremii sale. Ediția din 1845 a provocat însă unele obiecții ale lui Barițiu în „Gazeta Transilvaniei" pe care, obiectiv, de Gérando le recunoaște ca juste în cea de a doua ediție din 1847. Lucrarea lui de Gérando nu este doar a unui călător ci și a unui cercetător. Dovadă că ea a prezentat interes la data publicării sale fiind tradusă în germană și prezintă interes chiar și astăzi. Astfel în *Castelul din Carpați* apărută în 1892 Jules Verne a făcut apel la o serie de date din lucrările lui Gérando. Scriitorul manifestă o vădită simpatie pentru români și încredere în viitorul lor reproducînd în originalul proverbul „românul nu piere". În fine, lucrarea lui de Gérando a fost tradusă și comentată în mai multe numere în revista „Vatra" de la Tîrgu Mureș.

După revoluția de la 1848 și exilul unor fruntași din Principate la Paris, călătorii și cercetătorii francezi care au scris despre Transilvania sînt mult mai numeroși iar informațiile lor mai complexe. Astfel, în 1850, Hippolyte Desprez în lucrarea sa *Popoarele Austriei și Turciei* vorbește despre români ca despre un singur popor, indiferent de frontierele ce-i despărțeau, și despre „România" ca despre o viitoare entitate politică, absolut certă. În Transilvania, Desprez este impresionat, în special, de propensiunea locuitorilor pentru istorie, de cultul lui Horea și al Școlii Ardelene, de inteligența și răbdarea țăranilor, care, deși asupriți, găsesc tăria de a se desprinde din realitatea dură prin verva și imaginația lor, atrasă de trecutul miraculos al strămoșilor.

Opiniile unor istorici ca Jules Michelet și Edgar Quinet sînt îndeobște cunoscute. Vom reproduce totuși cîteva rînduri din cartea lui Quinet *Les Roumains*, 1857, pentru viziunea sa asupra lui Șincai pe care îl admiră : „pentru maturitatea, marele sens al operei și metoda sa care îl situează în rîndurile creatorilor marii școli istorice a secolului al XIX-lea". În Șincai, Quinet vede un Moratori al românilor și un simbol al luptei și jertfei românilor din Transilvania.

Un caz aparte de călător francez, care s-a stabilit ulterior în Transilvania, ne semnalează prof. Radu Andrei într-o lucrare recentă. Este vorba de Eugène Bordeaux, cartograf care a publicat la Cluj în 1871 o hartă a Transilvaniei și a monarhiei, în care, toate numele de munți, ape, orașe, comitate etc., erau scrise în limba română iar Transilvania apărea ca o entitate politică separată. Sîntem în fața unei munci enorme, desfășurată pe teren pentru a înregistra toate numele date de localnici. Această hartă în culori, întocmită de Bordeaux, a circulat o vreme în Monarhia austro-ungară ca hartă murală, în școli, fiind ulterior interzisă. Despre Bordeaux există puține date : s-a căsătorit cu o româncă din Giulești-Maramureș și, se pare, că a avut o proprietate acolo, de vreme ce un loc din comună se numește și azi „a Bordeanului". Descendenții lui Bordeaux au rămas și ei în țară.

După harta lui Bordeaux pare a se fi orientat și profesorul universitar Jean Jacques Elisée Reclus, unul din participanții la Comuna din Paris și om cu vederi consecvent revoluționare. El consemnează tot în limba română numele de localități din Transilvania în cunoscuta sa operă *La Géographie universelle*, 1878. În aceeași lucrare stabilește raporturile dintre locuitorii din Transilvania, pe naționalități, conform statisticii lui Benkö, demonstrînd marea superioritate numerică a românilor.

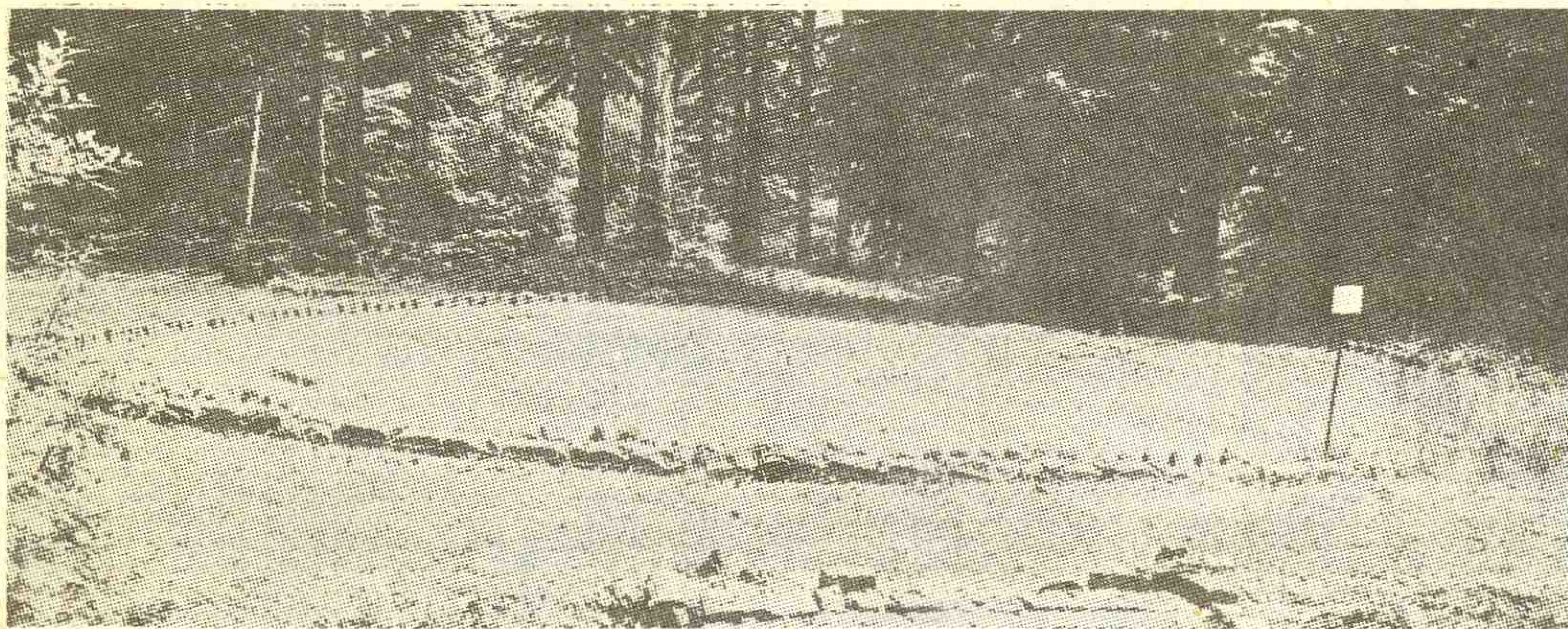
Istoricul Raoul Chélard în lucrarea sa *Ungaria contemporană*, 1891, se oprește cu simpatie asupra românilor, impresionat de frumusețea femeilor, a portului, a dansurilor și a obiceiurilor. Bunăoară, el vrea să descifreze originea romană a dansului „Hațegana" în care vede un ecou din răpirea Sabinelor, numele Florica îl derivă din „Flore" iar așezarea de crengi în fața porților la Armindeni îl consideră un obicei roman.

Procesul Memorandului care a avut loc la Cluj, în 1894, a atras atenția opiniei publice mondiale asupra Transilvaniei, determinînd pe o serie de ziariști, oameni politici să-și exprime punctele de vedere, atît în legătură cu procesul, cît și cu trecutul și destinul românilor. Printre cei ce își exprimă, prin articole sau declarații, atașamentul față de cauza memoranndiștilor se numără Ernest Lavisse, Émile Picot, Georges Clemenceau, Émile Zola, Frédéric Mistral etc. Cel care va publica o lucrare documentată despre *Românii din Ungaria* va fi Henri Gaidoz, tradusă în 1894 și în limba română.

În fine, unul din ultimii mari călători și cercetători înainte de Unire, a fost Emmanuel de Martonne care a publicat trei importante studii geografice despre Transilvania, dintre care două înainte de Unire : 1) Despre *platforma culmilor înalte ale Alpilor Transilvaniei*, Paris, 1904, 2. *Cercetări asupra evoluției morfologice a Alpilor Transilvaniei*, 1907. După Unire, Emm. de Martonne a funcționat ca profesor la Universitatea din Cluj, contribuind la formarea unor noi generații de cercetători români și completîndu-și studiile despre geneza formelor de relief din Transilvania cu a treia lucrare despre *Masivul Bihorului*, 1922.

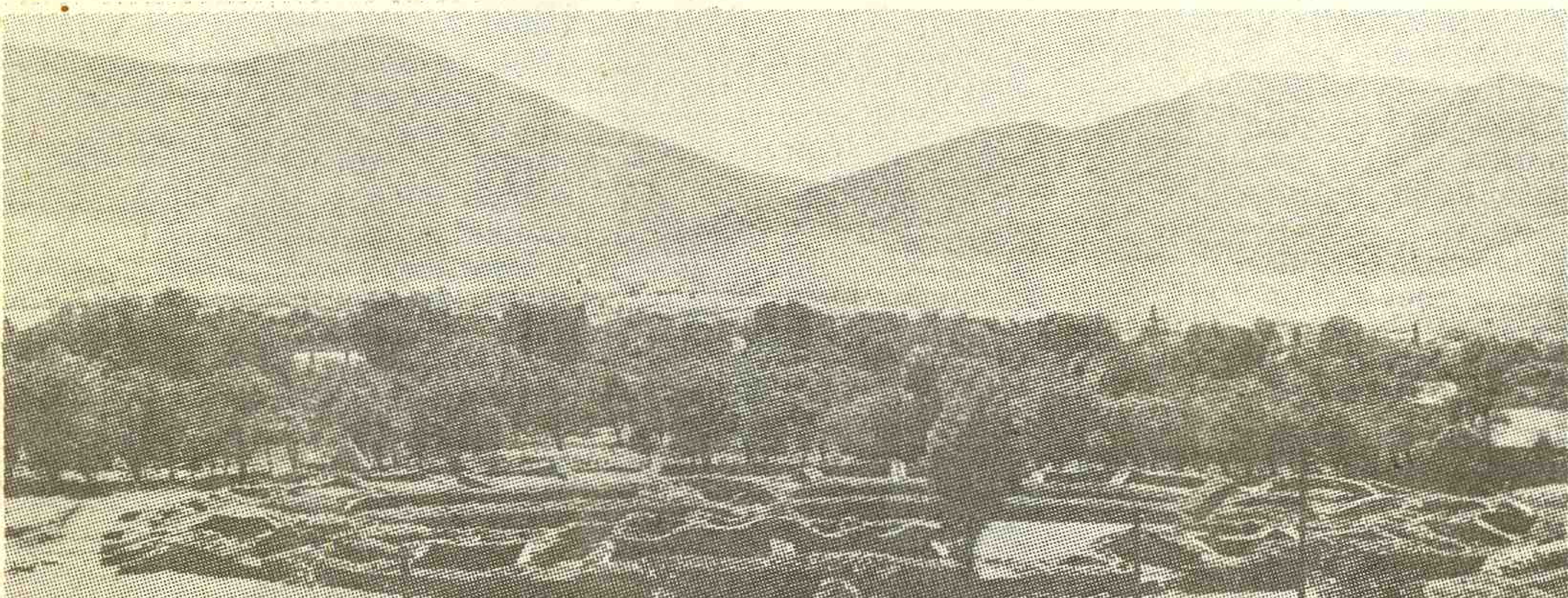
Gabriel Țepelea

APĂRĂTORUL

Sarmizegetusa Regia

CELOR DOUĂ

Amfiteatrul roman de la Ulpia Traiana

SARMIZEGETUSE

Arheologii au pămîntul, pietrele, şpaclul, monedele şi inscripţiile, cioburi, oase calcinate, podoabe de aur şi vetre de foc, mai au – cînd au! – mărturii scrise în limbi moarte şi, din toate acestea, reconstituie viaţa unei întregi colectivităţi, aruncă punţi peste milenii, păşesc prin oraşe dispărute şi stau de veghe alături de apărătorii cetăţii asediate, înfruntă ploi şi canicula, îşi susţin cu ardoare opiniile, punînd în balanţă noi şi noi argumente-dovezi scoase din pămîntul a toate păstrător. Din rigori şi imaginaţie, din documente şi visări, arheologii refac o lume, umplu muzeele cu tezaure şi paginile albe de istorie cu fapte neştiute, aşează temeliile unor edificii şi aşezări ce devin, în timp, locuri de pelerinaj pentru cei ce vor să ştie, să vadă cum au trăit, în ce-au crezut şi cine au fost străbunii. Şi pentru că vara-i anotimpul arheologilor, cu fiece vară ei se zidesc în templele devenirii noastre, dăinuind odată cu ele şi lăsînd viitorimii mărturii care altfel ar rămîne neştiute de nimeni!

Scriu acestea în memoria lui **Hadrian Daicoviciu,** arheologul crescut de copil printre ruinele cetăţilor dacice din Munţii Orăştiei şi ale celui mai important oraş din spaţiul latinităţii estice, meşterul ce s-a dăruit ideii de a ridica, piatră pe piatră şi zid cu zid, cele două columne ale poporului român: Sarmizegetusa Regia şi Ulpia Traiana Sarmizegetusa, capitala Daciei şi capitala Daciei romane. Refac chipul lui din carnete de reporter, articole, cărţi cu dedicaţii, scrisori, notiţe disparate, fişe de şantier, amintiri, toate încă foarte vii, de nici nu pot crede că

Hadrian Daicoviciu, fotografie din 1975

au devenit „arhivă"... Scriu despre un împătimit al arheologiei şi istoriei de început a neamului nostru şi mă simt dator să păşesc alături de el în spaţiul care i-a fost atît de drag în viaţa-i curmată atît de brusc...

I se spunea „Haşul"...

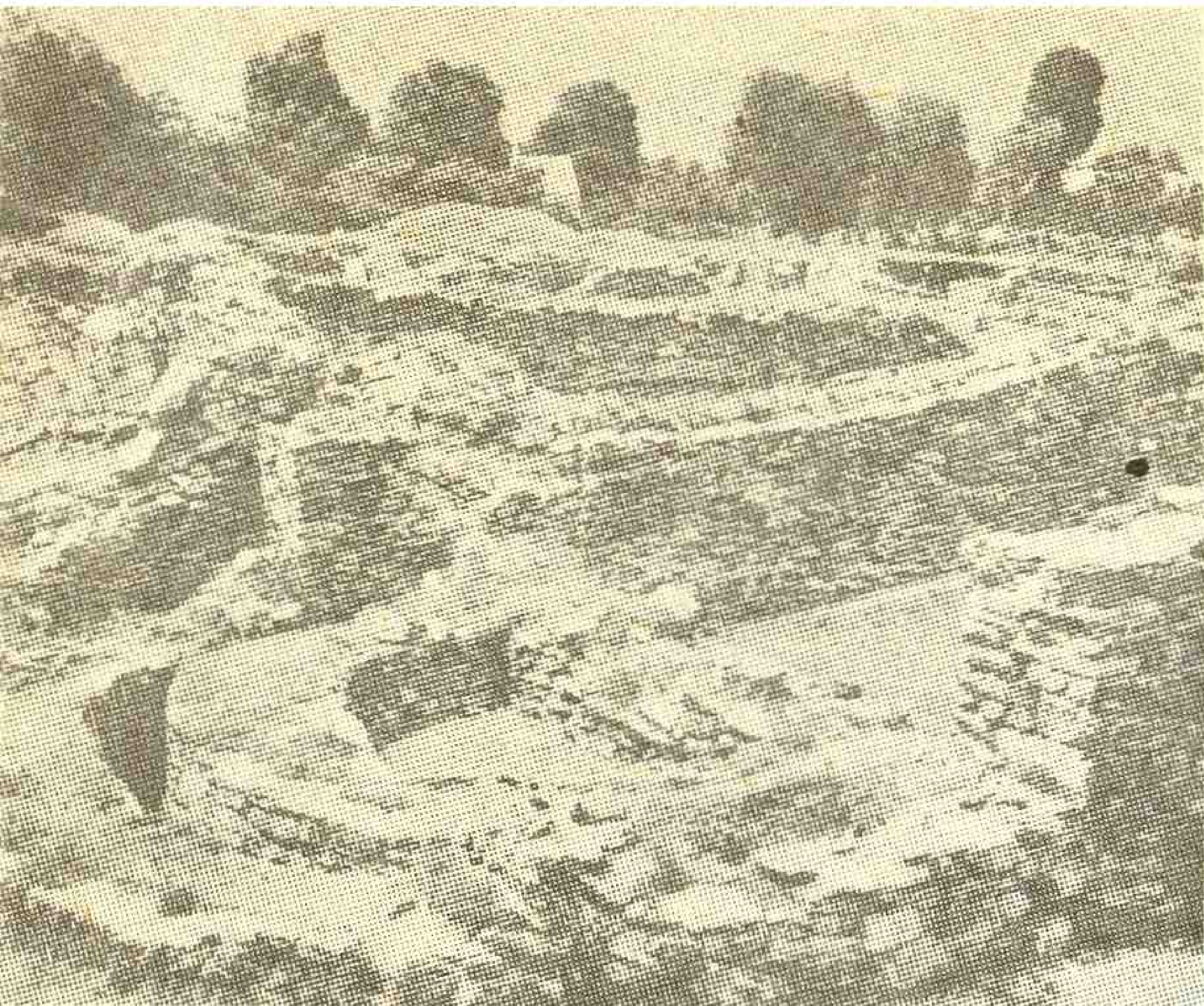
– N-ai mai fost demult la Ulpia, îmi reproşase „Haşul", cum îi spuneam noi, prietenii apropiaţi, profesorului universitar Hadrian Daicoviciu. Ştiu că eşti îndrăgostit de Regia, de munţii dacilor, doar de aceea l-ai dus şi pe Emil la săpături, însă revino şi printre... romani. Ai ce vedea, sînt sigur, şi-n bine şi-n rău. Uite, la sfîrşitul lui octombrie ţinem acolo un colocviu, eşti direct interesat şi implicat!...

Vorbea zîmbind şi faţa-i luminată de ochii mari şi cuprinzători spunea mai mult decît rosteau buzele. De fiecare dată cînd ne întîlneam, orele se scurgeau rapid, într-o avalanşă de informaţii, idei şi gesturi, de proiecte, de reflecţii şi griji, încît cu greu le aşterneau apoi pe hîrtie. Acum, cuvintele lui mi-au rămas întipărite pentru totdeauna în memorie, pentru că apropiata întîlnire n-a mai avut loc.

... 10 noiembrie 1984. O sîmbătă dimineaţă cu cer înalt şi un soare reverberat nefiresc în norii alburii. Oraşul e pustiu, cu ziduri reci şi pietre tăcute. Mă duc să-i caut umbra, să-i aud glasul, să-i întîlnesc privirea... Da, şi lîngă templul acesta, şi lîngă terme, cazarea gladiatorilor, atelierul de sticlărie trebuie să fie, dar e numai liniştea de după o mare furtună... Şi-mi amintesc că-l întrebasem, ultima oară, pe care dintre cele două Sarmizegetuse le iubeşte mai mult, cetatea sacră a dacilor sau mîndra metropolă romană? Stau lîngă sanctuarul zeilor sănătăţii Aesculap şi Hygia şi-i „ascult" vocea domoală, bine cumpănită, plină de miez şi adîncimi:

– Majoritatea popoarelor au un singur soare deasupra şi o unică fîntînă la rădăcini. Pe noi, românii, ne-au încălzit doi sori la fel de puternici şi ne-au udat două izvoare cu apă vie. Aşa am crescut şi rezistat, aşa am continuat să trăim nedezlipiţi de pămîntul străbun, cu suflet dac şi inimă romană. Pentru mine, Regia şi Ulpia sînt peceţile de înţelepciune şi civilizaţie puse pe un act de naştere ce avem datoria să-l arătăm lumii în toată splendoarea sa!

„Haşul" a moştenit această datorie, ca fiu şi continuator al savantului Constantin Daicoviciu, cel ce, tînăr cercetător fiind, şi-a început strălucita-i carieră dezgropînd tezaurele de piatră ale străbunilor, pătrunzîndu-le tainele, pornind apoi pe lungul şi dificilul drum al punerii lor în valoare, prin lucrări de conservare-restaurare. Hadrian a preluat ştafeta din mers, fiindu-i tatălui său, mulţi ani, unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori, constituiţi într-o echipă de elită. Şi cînd a fost să rămînă „singur", a dat măsura propriei valori, confruntîndu-se direct cu probleme ce se credea că-i depăşesc forţele: şantierele celor două Sarmizegetuse şi mai ales complexul cetăţilor dacice din Munţii Orăştiei solicitau acum nu numai pe arheologul-cercetător, ci şi pe arhitect, restaurator, geolog, pe cadrul universitar ce-i învăţa pe studenţi să descifreze enigmele arheologiei, pe matematician, muzeograf, astronom, ecolog şi-n special pe organizatorul de şantier, răspunzător de un patrimoniu inegalabil. În plus, tot ce apărea sub şpaclu trebuia analizat, interpretat şi explicat, apoi făcut cunoscut atît specialiştilor cît şi publicului larg. Cursuri universitare, lucrări de sinteză, articole în presă, emisiuni radio şi TV, comunicări ştiinţifice, filme, pliante, expoziţii în ţară şi străinătate, expuneri la anuale sesiuni ale atitor muzee de pe întinsul patriei cît şi la congrese şi simpozioane internaţionale. O muncă uriaşă, căreia Hadrian Daicoviciu i s-a dedicat trup şi suflet, reuşind să iasă învingător în aproape toate confruntările. Dar cu ce preţ? Nimeni nu-i bănuia eforturile, pentru că fiecare dintre prietenii şi colaboratorii săi ştia doar una sau cîteva din dimensiunile preocupărilor lui; el nu se plîngea niciodată, doar în ochi i se citea, uneori, oboseala atitor drumuri, chinul multor griji şi preocupări, amărăciunea unor demersuri rămase fără rezultat sau a obişnuitelor amînări privind soarta monumentelor. Era iubit dar şi invidiat, respectat dar şi temut; precum un cavaler romantic, accepta orice confruntare deschisă şi slujea oricărei idei novatoare, dar devenea de neîmblînzit cînd descoperea inerţia, obtuzitatea, reaua credinţă sau birocraţia. Era un călător prin definiţie şi un bataior de excepţie; tocmai lungile drumuri, cu precădere cele infructuoase şi renunţările de tot felul aveau să-i scurteze viaţa...

Urme ale splendorii de acum două milenii la Ulpia Traiana ● Hadrian Daicoviciu (primul din stînga) împreună cu cîțiva colaboratori la Costești, în 1983

Parcul Național Retezat și-n perimetrul viitorului Parc natural Grădiștea-Cioclovina.

Intrăm în „tunelul timpului" cu matinalul tren forestier Orăștie-Grădiștea ; coșul înalt al micii locomotive seamănă o pulbere fină de zgură și funingine peste băncile pe care au luat loc academicieni, profesori universitari, cercetători științifici, specialiști în conservarea naturii și a monumentelor create de om ; e singurul tribut pentru pătrunderea în „munții întăriți cu ziduri", acolo unde „cei mai viteji și mai drepți dintre traci" așteaptă cumplita și hotărîtoarea înfruntare.

E vara anului 106; legiunile romane au reușit să străpungă lacătele cetăților-cuiburi de vulturi de la Costești, Blidaru, Piatra Roșie și mărșăluiesc prudent prin defileul ce-i duce spre capitala sacră a lui Decebal... Nimeni nu vorbește, a reculegere ; pufăie surd locomotiva, răcoarea dimineții pătrunde în trupuri odată cu amintirile, cîțiva muncitori forestieri se urcă pe platforme din mers, pădure ca peria, apă cristalină bolborosind peste praguri de piatră. Cum s-or fi descurcat delicatele sandale romane în hățișurile aruncate peste stîncării și prăpăstii ? Traian nu mai acceptase nici un răgaz, nici o înțelegere, nici măcar cu prețul vieții lui Longinus, generalul căzut misterios în captivitatea dacilor;

– Rămîne să le conservăm, spune el. Conservarea împotriva intemperiilor și variațiilor atmosferice și grijă pentru ca vizitatorii să nu strice echilibrul stabilit între natură și vestigii.

– Ce ar trebui întreprins ? l-am întrebat.

– Specialiștii Direcției Monumentelor Istorice să vină aici, să lucreze la consolidări concomitent cu săpăturile noastre. Atracția principală a viitorului parc este tocmai acest tezaur de piatră, unic în țara noastră, și de aceea se cuvin luate măsuri de protecție serioase ; altfel, se întîmplă ca la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, unde edificiile decopertate zac într-o condamnabilă neorînduială. Trebuie să se găsească un organism administrativ care să patroneze întreaga zonă, să se îngrijească de toate funcțiile pe care le are un astfel de parc.

În glasul „Hașului" am simțit regretul că trebuie să vorbească despre lucruri care-l dor profund, dar cu cît vorbea mai pătimaș cu atît privea peste timp, cînd visul trebuia să se împlinească... Trecuse doar un an de la călătoria ce-o făcusem la Ulpia, realizînd, cu ajutorul lui, un reportaj-anchetă despre sistarea cercetărilor, pînă nu se încheia acțiunea de sistematizare a comunei, și complicatul angrenaj birocratic începuse să dea înapoi.

„Călătorie prin inima Daciei"

Așa se intitulează capitolul V din cartea „DACII" (Editura științifică, București, 1965), întîia lui lucrare de sinteză privind pasionanta devenire a neamului românesc, elaborată într-o vreme cînd despre istoria dacilor nespecialiștii cunoșteau doar din manualele școlare iar oamenii de specialitate nu aveau la îndemînă toate datele și interpretările ultimelor descoperiri arheologice.

Această carte mi-a fost îndemn să urc în Munții Orăștiei ; acolo l-am găsit pe Hadrian Daicoviciu, și umblînd împreună prin sanctuare, sufletul mi s-a îmbogățit atît de mult încît peste puțină vreme aveam să scriu proza-document „Longinus", dedicîndu-i-o (publicată în volumul de debut „Tronul de flăcări")... Acum, cînd copiez rîndurile de mai jos, parcă-i aud din nou glasul, reverberat de pădure, stînci și stele...

„Istoria se învață din cărți, dar traiul unui popor se cunoaște mai bine dacă-l vizitezi la el acasă, dacă-i vezi cu ochii așezările, casele, uneltele, obiectele de artă. Iată de ce capitolul acesta va însemna o adevărată călătorie prin Dacia.

Mai bine zis, prin inima ei, prin regiunea Munților Orăștiei. Nicăieri nu poate fi surprinsă mai bine și mai complet decît aici înalta treaptă de dezvoltare la care ajunseseră strămoșii noștri pe vremea lui Burebista și a lui Decebal. Nicăieri nu se găsesc așezări mai mari, cetăți mai puternice, unelte mai perfecționate, opere de artă mai frumoase. În marele complex arheologic se reflectă activitatea creatoare a generațiilor, credințele și obiceiurile geto-dacilor, geniul însuși al acestui popor. Numeroasele și bogatele așezări din această zonă sînt expresia cea mai înaltă a civilizației dacice și tocmai acest lucru ne îndeamnă să le închinăm călătoria noastră".

... 4-11 august 1974, expediție ecologică în ordinea romană trebuia să fie impusă și în acest calt „barbar" de Europă.

Coborîm. Ne așteaptă cărări pieptișe, printre arbori seculari, se-ntinde șirul pe sute de metri, sete năpraznică, asediul ține zile lungi, cad copaci, alții fumegă, capcane la tot pasul, e descoperită conducta de olane și nici un fir de apă nu mai curge în cetatea părăsită de zei ; cad ziduri, cad turnuri, piatră pe piatră nu mai rămîne. Sanctuarele ! Cei ce nu s-au atins de templele grecilor învinși și s-au închinat piramidelor egiptene au ciopîrțit coloanele de andezit într-o furie oarbă, de adevărați barbari, cade „calendarul", cade „soarele", cad sanctuarele, se rostogolesc coloanele fărămițate. Pleci fruntea. Arheologii explică, arheologii sapă, apoi pun piatră peste piatră, caută și intregesc zidurile, visează cu ochii deschiși, dorm cu zăngănit de arme în urechi și strigăte de luptă. Decebal și Deceneu și Zamolxes și cîți alți oșteni și preoți și mame sînt în coloanele acestea ale Sarmizegetusei Regia, și-n toți copacii falnici, și-n frunzele căzătoare, și-n plîngerea de izvoare, și-n peșterile împrejurimilor, unde regii daci au ascuns comorile.

Un spațiu de excepție, în care realitatea și imaginația se completează, se întrepătrund, unde peste tezaurele de cultură materială și spirituală a dacilor s-au țesut în două milenii păduri și legende, iar în imediata apropiere, pe Platforma Luncanilor, s-au constituit așezări ce dăinuie și astăzi, ca încă o dovadă a permanenței poporului român.

Ne întîmpină Hadrian Daicoviciu. Pe mulți dintre membrii expediției îi cunoaște. Face o lungă prezentare a vestigiilor antice menite să intre în perimetrul Parcului natural Grădiștea-Cioclovina, el însuși un unicat pe teritoriul României, cu valori antropologice, paleolitice, carstice, floristice, faunistice, etnografic-folclorice și, bineînțeles, arheologice. Salută ideea creării acestui parc, oferind noi argumente și soluții, pentru ca pietrele dacilor să vorbească viitorimii; odată scoase de sub pămînt, ele se deteriorează.

Pași printr-un oraș roman

„Din porunca înălțatului împărat Cezar Nerva Traian, fiul fericitului Nerva, a fost întemeiată Colonia Dacia, prin împuternicitul său, generalul guvernator Decimus Terentius Scaurianus" – glăsuiește actul nașterii capitalei provinciei Dacia (între anii 108–110 e.n.), cioplit în piatră, monument epigrafic menit să dăinuie peste secole și milenii. Ulpia Traiana Sarmizegetusa este „locul unde s-a hotărît, acum două mii de ani, care e limba pe care vom vorbi-o, care e sufletul care va sălășlui în trupul nostru tracic" – scria Nicolae Iorga, după cercetarea acestor locuri, entuziasmat în fața mărețelor mărturii arheologice din satul hațegan ce se chema, pe atunci, Grădiște.

Despre Ulpia s-au scris multe tomuri ; de cînd, în 1516, umanistul Johannes Mezerzius a indicat că sub talpa cîtorva case mizere se află o adevărată mină de aur pentru trecutul istoric al latinității estice, indicînd că ruinele descoperite aparțin Daciei romane. Astfel, fostul oraș a devenit și loc de pelerinaj pentru învățați, dar și sursă de aprovizionare cu piese autentice pentru colecționarii de antichități. Pe de altă parte, în secolele trecute, și chiar la începutul acestuia, locuitorii satului și-au ridicat casele cu piatră și cărămidă din zidurile prăbușite și acoperite cu un subțire strat de pămînt. La muncile cîmpului, ieșeau de sub sapă sau fierul plugului lespezi de marmură, pe care le-au ars pentru a face var; multe statui, coloane, capiteluri, sarcofage – își mai amintesc bătrînii comunei – au luat drumul cuptoarelor de var. Așa s-au înstrăinat și pierdut iremediabil valori inestimabile. Numai Simion Corui, bărbat în crucea puterii, mereu zîmbitor, cu ochi blînzi, de vară senină, a salvat două piese de o remarcabilă frumusețe. La un pahar de jinars, ne povestește : „În 1950, un concetățean vine la mine să-i dau barosul, că eu sînt fierar, că el săpîndu-și fundația de casă a găsit doi cîini de piatră și vrea să-i spargă, să-i ardă și să facă var din ei. Curios să-i văd, i-am spus că-i duc eu barosul mai tîrziu. Și cînd am văzut ce minunăție a ieșit din mîinile cioplitorului acela din vechime, i-am zis că-i nebun de dă cu maiul în lei, că erau doi lei mari, cu ochi păzitori. L-am întrebat apoi cît var crede că face din ei și mi-a răspuns că patru care de piatră. Cît costă carul ? O sută de lei ! I-am dat patru sute și apoi am tocmit, cu 50 lei, pe un vecin cu sanie cu boi și-n timp de vară i-am adus acasă pe tălpici, că nu aveam scripeți să-i urc pe vreun camion. Așa i-am pus pe zidul porții, să-i vadă toată lumea și să se bucure ! Acolo, de unde am scos atunci leii, mai sînt îngropate multe lespezi de piatră, cît masa și cu litere și flori în ele. Dar nu numai acolo, peste tot, pe aici, ascunde pămîntul comori"...

Da, cu toate distrugerile, ce a rămas este peste așteptări. Săpăturile arheologice organizate și conduse de acad. Constantin Daicoviciu (între anii 1924–1936) au scos la iveală edificii, piese și informații de importanță vitală pentru cunoașterea epocii de înflorire a capitalei care avea (în secolul III e.n.) aproape 20 000 locuitori, fiind cel mai mare „metropolis" din estul Imperiului Roman. Pămîntul păstrător de taine s-a

deschis sub şpaclul specialiştilor, a devenit carte vie pentru cei care-i ştiau citi semnele. Ani de zile au fost cercetate, interpretate şi explicate monumentele scoase la iveală: Amfiteatrul cu tribune pentru aproape 5 000 spectatori, Templul zeiţei Nemesis, zeiţa norocului, cea adorată de gladiatori, Forul în care se întruneau cetăţenii pentru a hotărî asupra destinelor capitalei şi ale provinciei, Palatul Augustalilor — o construcţie arhitectonică impunătoare, aflată la dispoziţia mai marilor cetăţii, membri ai ordinului augustalilor etc. Toate acestea începuseră să fie restaurate sau conservate, devenind — împreună cu muzeul arheologic din centrul comunei — unul dintre cele mai căutate obiective istorice din ţară. Numai că, dintr-un motiv sau altul, de mai mulţi ani şantierul fusese abandonat, rămînînd numai Norocului şi Întîmplării menirea de a completa imaginea singurei ctitorii a lui Traian în Dacia şi a unicului oraş din această provincie întemeiat prin colonizare efectivă **(deductio)**, cu veterani în mare parte de origine italică, ai cărui locuitori au fost înscrişi în tribul **Papiria**, din care făcea parte însuşi împăratul cuceritor...

Memorii, adrese, solicitări, explicaţii — fără ecou. La mijlocul iernii anului 1973, „Haşul" mă trimite acolo, să mă conving la faţa locului şi să scriu cele văzute. Nu era vreme prea potrivită pentru o deplasare în Ţara Haţegului, dar îl simţeam frămîntindu-se, îndurerat de soarta monumentelor. A conchis, văzînd că ezit să pornesc la drum :

— Rogu-te, hai să încercăm şi calea asta !

... „Semalul" n-a rămas fără ecou, la redacţie primind o adresă din partea Direcţiei Monumentelor Istorice şi de Artă, prin care se spunea: „În cadrul unei şedinţe organizate de către Consiliul popular judeţean Hunedoara, la data de 10 iulie 1973, cu participarea reprezentanţilor C.P.J. Hunedoara, Comitetului pentru Cultură şi Educaţie Socialistă, D.M.I.A., Institutului de arheologie — Filiala Cluj şi în prezenţa comisiei locale de sistematizare, s-au elucidat problemele legate de sistematizarea localităţii Sarmizegetusa"; în continuare, se arătau măsurile şi sarcinile fiecărui organism în parte, lămurindu-se „aspectele legate de viitorul localităţii în condiţiile satisfacerii concomitente a valorificării ştiinţifice a oraşului roman, precum şi condiţiile de trai ale locuitorilor, ţinîndu-se seama şi de valoarea turistică a zonei".

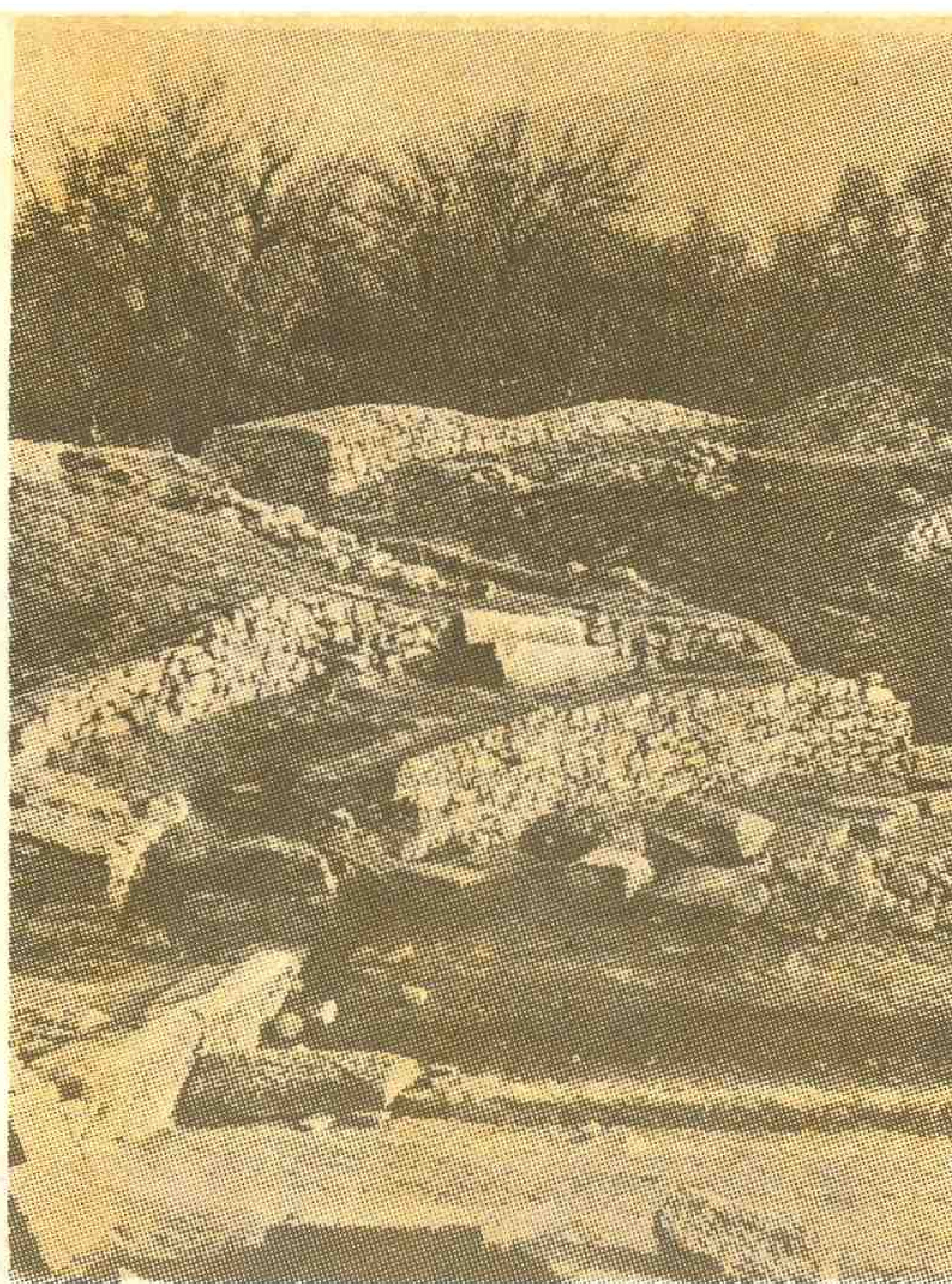
Aflasem despre această şedinţă dintr-un telefon dat imediat după terminarea ei; Hadrian îmi relata cu lux de amănunte şi se bucura ca un copil...

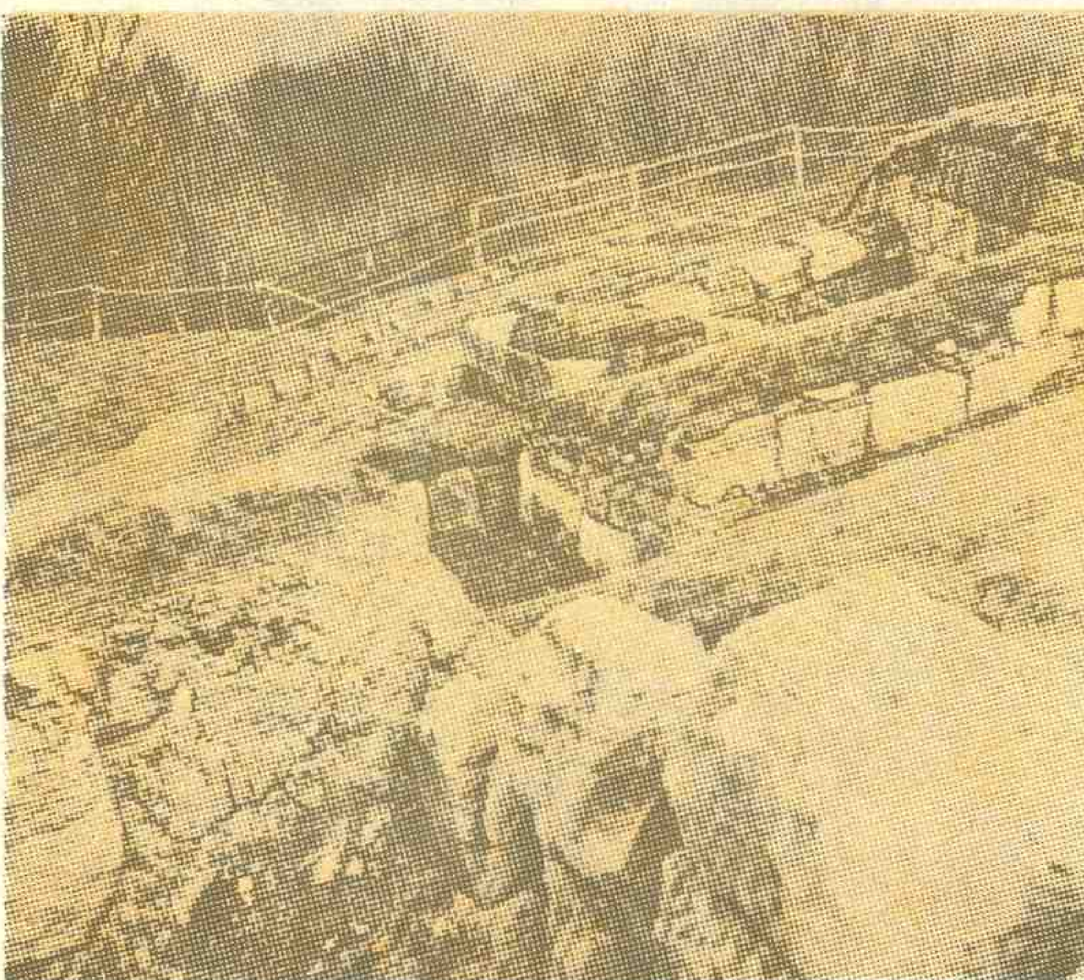
— Eu rămîn aici, chem toată echipa şi peste cîteva zile începem săpăturile. În comună e mare entuziasm: de la primar la elevi, toţi sînt gata să ne sprijine, ştiind că odată cu eventualele descoperiri şi punerea sub ocrotire a monumentelor creşte prestigiul şi interesul pentru comuna lor.

După aproape doi ani, am fost invitat la Sarmizegetusa să particip la Sesiunea ştiinţifică de comunicări „Istoria şi arheologia Daciei romane" (9–11 mai 1975), prilej şi de a aniversa o jumătate de secol de la înfiinţarea muzeului arheologic (extins şi reorganizat în 1966).

Plecaseră oamenii de ştiinţă — unii dintre ei savanţi cunoscuţi în întreaga lume, alţii tineri cercetători plini de elan — şi rămăsesem să prind pe peliculă cît mai mult din multul scos la suprafaţă, cu migală de bijutier, din pămîntul atît de darnic al metropolei romane. Voiam să-mi umplu sufletul cu tainicile imagini ţesute de colectivul care, în două campanii de săpături, făcuse descoperiri în premieră absolută ; sub directa conducere a „Haşului", au lucrat Ioan Piso, Emil Nemeş, Dorin Alicu, Adriana Rusu şi Constantin Pop. Lor le aparţin cele două sanctuare — temple unice în Dacia şi printre puţinele atît de bine păstrate din imperiu — care luminau în chip aparte faţa nevăzută a lumii romane adusă în Carpaţi...

Se vorbise mult despre „noile" temple — al lui Aesculap şi Hygia şi al lui Liber Pater-Dionysos — interpretîndu-se în fel şi chip multitudinea materialelor găsite în perimetrul lor. Vorbeau tinerii. Cu argumente, implicaţii, corelări, demonstrînd multă siguranţă de sine, stăpînirea perfectă a subiectului tratat şi o remarcabilă „poftă" de lucru, precum remarcase academicianul Emil Condurachi, făcînd precizarea că „se vede mîna lui Hadrian. El le dă... copiilor aceştia sentimentul valorii lor, îi pune să se confrunte cu Necunoscutul la o vîrstă şi experienţă la care alţii cară pămînt cu roaba. Din ei se vor forma adevăraţi arheologi, responsabili, imaginativi şi riguroşi în acelaşi timp. Hadrian face aici «şcoală de arheologie», continuînd ceea ce a început la catedră. E un altruist, oferind mereu tot ce ştie, nepunîndu-şi colaboratorii mai tineri în raporturi de subordonare ci de colegialitate. Şi iată rezultatul: comunicările lor, de înaltă ţinută, luate la un loc, vorbesc şi despre personalitatea lui"...

Amfiteatrul de la Ulpia Traiana ● Imagine de la Cetatea Blidaru

Cum în noaptea aceea pleca la Cluj, dimineaţă avînd cursuri, „Haşul" îmi propune să facem o plimbare prin temple. Era obosit dar satisfăcut de reuşita sesiunii, pe care o pregătise în cele mai mici amănunte. Păşim tăcuţi sub un cer spuzit cu stele. Se simte răcoarea coborîtă din înălţimile Retezatului.

— Ai văzut, rupe el tăcerea, că mulţi au ţinut să sublinieze meritul tău şi al revistei „România pitorească" în declanşarea unui curent de opinie privind salvarea şi punerea în valoare a vestigiilor Ulpiei ? ! Mîine-poimîine te văd „cetăţean de onoare" al Sarmizegetusei.

— Lasă gluma, doar noi doi ştim cine-i iniţiatorul...

— Nu-i glumă, şi-mi pare rău că nu m-am gîndit pînă acum la asta. În orice caz, aş vrea să scrii că redacţia voastră poate fi mulţumită de ecoul articolului publicat acum doi ani. Să ştii că primii care s-au străduit să răspundă cu promptitudine criticilor şi sugestiilor lansate au fost mai-marii judeţului, care de atunci ne-au sprijinit efectiv. Asta-i mare lucru, cînd forurile locale „văd" dincolo de interesele economice ale prezentului. Tata-mi vorbea mereu despre „solidaritatea naţiunii cu trecutul ei" şi faptul acesta este astăzi mai actual şi mai stringent ca oricînd... Acum trebuie să ne batem şi pentru Regia !

M-a fulgerat: eram în munţii dacilor şi el purta grija capitalei romane, sîntem printre temple romane şi gîndu-i zboară la capitala lui Decebal !

... Aşa i se vor scurge anii, mi-am zis atunci, şi deceniul care a urmat avea să-mi confirme imaginea luptătorului care aleargă pe metereze de la un turn la altul, neobosit apărător al cetăţii, mereu de veghe şi permanent nemulţumit de cîte face, demn continuator al înaintaşilor.

Din nou, pe Dealul Grădiştei

Pornind de la amintirea fabuloaselor bogăţii luate de Traian după cucerirea Daciei, căutătorii de comori au descoperit întîmplător, pe Dealul Grădiştei, un tezaur de circa o mie de monede de aur. Era în anul 1803. Fiscul austriac n-a vrut să fie mai prejos şi a organizat o „expediţie" condusă de un ofiţer, provocînd mari distrugeri zidurilor cetăţii, mai ales în zonele celor două porţi principale. Nemaigăsind metale preţioase şi neinteresîndu-i blocurile mari de piatră frumos fasonate, au sistat cercetările.

De-abia după mai bine de un secol, după Unirea cea Mare, cetăţile din Munţii Orăştiei — întreg sistemul de apărare al Sarmizegetusei — au intrat în atenţia specialiştilor. Primele sondaje le-a făcut arheologul D.M. Teodorescu, de la Universitatea din Cluj, în anii 1924–1925, identificînd „un grup numeros de cetăţi", despre care a scris o broşură. Apreciindu-i ca foarte importante descoperirile făcute, savantul Vasile Pârvan preciza, în „Analele Academiei" : „Din pricina dificultăţilor create de poziţia cu totul sălbatică şi abruptă a aşezării principale, de la Grădiştea Muncelului, s-au început în vara aceasta — cu ajutorul asistenţilor Ferenczi şi Simu — săpăturile numai la una din cetăţile secundare, cea de lîngă satul Costeşti, pe o poziţie asemănătoare Grădiştei, dar mai uşor accesibilă"...

August 1983. L-am adus la săpături şi pe Emil, fiul cel mare, în vacanţa dintre clasele a IX-a şi a X-a, deoarece, îmi spusese Hadrian, se organizase o tabără de elevi, ai Liceului nr. 1 din Sibiu, condusă de profesorul de istorie Hans Günther Seiwerth, fostul său student. „De fapt, îmi preciza, ideea aparţine lui Nelu Glodariu, şi văd că pruncii se simt bine dar fac şi treabă bună"...

Focul se molcomeşte. Copiii muntelui nu vor să se ducă la culcare. Zeci de întrebări se ridică şi pe măsură ce li se răspunde, interesul lor creşte, imaginaţia îşi ia zborul, alungînd semnele somnului, chiar după ce au intrat în corturi şi s-a sunat stingerea. Şi mîine-i zi de muncă în şantier, şi deşteptarea-i tot la orele 6. De nu va mai ploua; aici, la peste 1 200 m altitudine, luna lui cuptor e foarte capricioasă şi fiecare „fereastră" trebuie folosită cu maximum de randament. Copiii muncesc în aşezarea civilă, peste care a crescut pădurea, unde au fost identificate aproape 250 de locuri special amenajate, dar cercetate doar cîteva (locuinţe, ateliere metalurgice, magaziile unor ateliere de olărit, o cisternă etc.), inventarul arheologic fiind foarte bogat: unelte, arme, diverse obiecte de fier şi bronz, ceramică pictată, monede, o trusă medicală şi faimosul fragment de vas de cult cu inscripţia **DECEBALVS PER SCORILO**. Copiii lucrează în pădure dar dorm în incinta sacră — acolo şi-au pus corturile, lîngă sanctuarele dacilor aprind focul şi ascultă istoria, legendele, povestea scris-nescrisă a capitalei dacilor.

— Cînd vine „Haşul", mărturisea tînărul arheolog Eugen Iaroslevschi, ei nu se mai satură ascultîndu-l. Parcă îi farmecă. Le vorbeşte pe înţelesul lor şi, pe nesimţite, îi introduce în problemele complicate ce şi le pun oamenii de ştiinţă, mai ales cu privire la descifrarea semnificaţiilor şi simbolurilor încifrate în pietrele dacilor. Unii elevi se arată interesaţi de raporturile matematice ce se pot stabili între ordonarea stîlpilor sanctuarelor şi poziţia astrelor, propunîndu-şi să revină aici în viitor, poate descoperă cheia magică...

...Trei veri la rînd, copiii aceştia au băut apă dintr-unul din izvoarele neamului. Nu contează cîţi dintre ei vor ajunge arheologi, ci faptul că se simt părtaşi la o operă de importanţă naţională. E o „şcoală" a profunzimilor, a unor responsabilităţi fundamentale faţă de trecutul acestui popor. Profesorul universitar Hadrian Daicoviciu nu se sfia să le spună şi despre greutăţile cu care se confruntă; stîrnindu-le imaginaţia, punea în balanţă şi concretul unor situaţii greu de rezolvat pe moment.

Şi acestea nu erau puţine. La Bucureşti fiind, discutăm tot despre Regia. Avea destule motive să fie mulţumit de ultimele descoperiri, le comunicase forurilor în drept, dar nu pierdea din vedere că lucrările de conservare şi restaurare stagnează. Asta-l afecta cel mai mult, arheologii fiind primii preocupaţi de soarta descoperirilor, indiferent că-i vorba de piese care iau drumul muzeelor sau de întregi ansambluri menite să vorbească viitorimii de cum au trăit şi creat înaintaşii.

– Desigur, îmi spune, săpăturile ne aduc mereu noutăți, dar este un fapt știut că vestigiile scoase la lumină și neprotejate corespunzător se degradează văzînd cu ochii. Chiar și, sau mai ales, piatra.

Venea de la o ședință a direcției de resort din Consiliul Culturii și Educației Socialiste, unde pledase cauza Sarmizegetusei Regia, confruntată cu majorele probleme ale restaurării-conservării, mai acute astăzi ca oricînd. Oricine vizitează cetatea și incinta sacră își dă seama că locurile acestea trebuie să arate altfel, să impresioneze, să evoce... Prea puțin! De ce? Imagini contradictorii, la prima vedere inexplicabile: alături de sanctuarul mare circular, sanctuarul mic patrulater și soarele de andezit, restaurate și puse în valoare, zac mormane de pietre, gropi de diferite mărimi, postamente de coloane (plinte) îngrămădite, unele peste altele, ziduri de fier-beton pe jumătate neacoperite, cîteva utilaje, cabluri și butoaie ruginite, ca pe un șantier de construcții abandonat, unde iarba a început să crească peste molozuri, nereușind să acopere rănile pămîntului. Doar corturile multicolore ale elevilor din tabără mai înviorează peisajul. Aici, în urmă cu 3–4 veri, era o activitate febrilă, drumul de 1 km, în panta muntelui, fusese terminat, zeci și sute de constructori și specialiști restauratori puneau în operă un plan elaborat cu mulți ani înainte; toți doreau să apere Sarmizegetusa Regia de dintele necruțător al vremii!

Hadrian caută într-un sertar și scoate „dosarul" străvechii capitale, precizînd, în timp ce pune pe birou fel de fel de acte, memorii, documente, rapoarte;

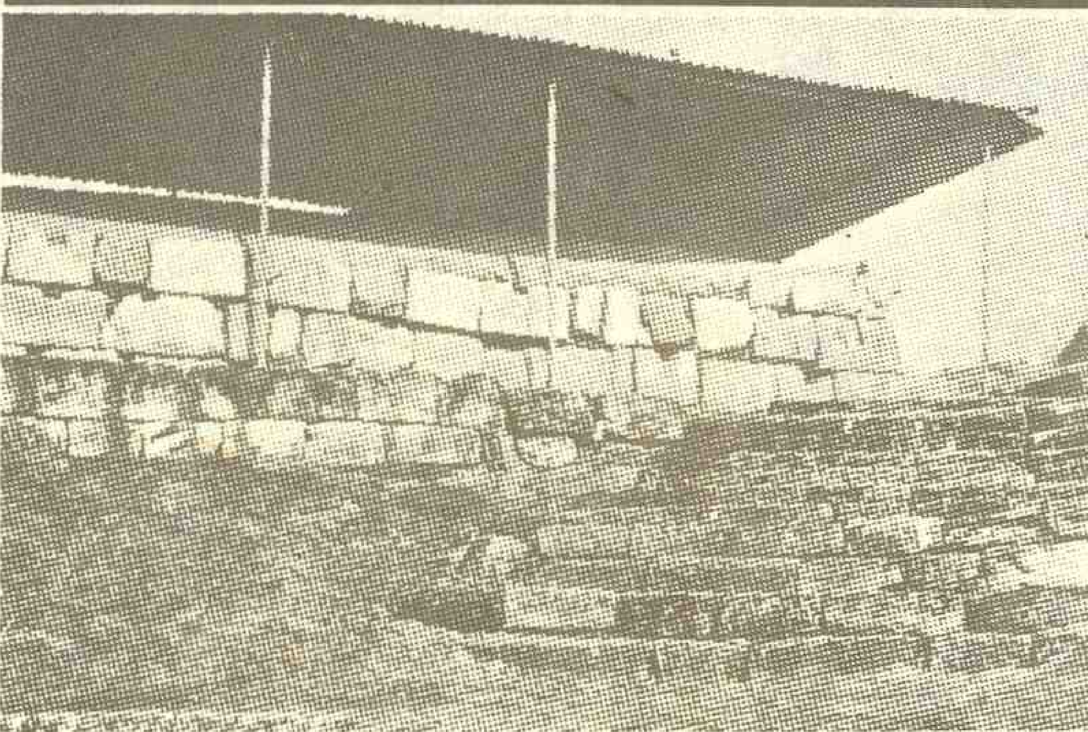
– Încă din 1953, la scurt timp după începerea săpăturilor sistematice, Constantin Daicoviciu scrie un memoriu privind lucrările de restaurări și conservări, propunînd – iată-le! – o serie de măsuri, subsumate declarării Munților Orăștiei ca rezervație arheologică.

Îi amintesc că despre acest fapt nu a pomenit nimic în vara lui '74, cînd se contura perimetrul Parcului natural Grădiștea-Cioclovina, și-mi răspunde că nu mai era cazul, din moment ce ideea prinsese și alte rădăcini, rezolvîndu-se global o chestiune de interes național.

Continuă să scoată fel de fel de hîrtii și, urmînd firul evocărilor, îmi arată primul ecou al memoriului respectiv: H.C.M. 1 160/23 VI 1955, prin care zona era declarată rezervație arheologică, hotărîrea rămasă însă fără o finalizare practică. În consecință, savantul revine (10 octombrie 1956) asupra propunerilor anterioare și drept răspuns se emite Dispoziția Consiliului de Miniștri nr. 77/18 IV 1957, Academia R.P.R. fiind obligată să se îngrijească de ocrotirea și consolidarea cetăților. O lună mai tîrziu, Biroul Prezidiului Academiei l-a numit pe Constantin Daicoviciu „supraveghetor științific" al zonei, calitate în care, la 8 iunie 1957, se adresează Ministerului Finanțelor, solicitînd fonduri. Acestea sînt alocate și, 2 ani la rînd, se execută lucrări de consolidare la Costești, Blidaru și Grădiștea. De atunci, a rămas doar la latitudinea conducerii șantierului arheologic executarea unor mici amenajări de consolidare, cu personalul angajat pentru săpături.

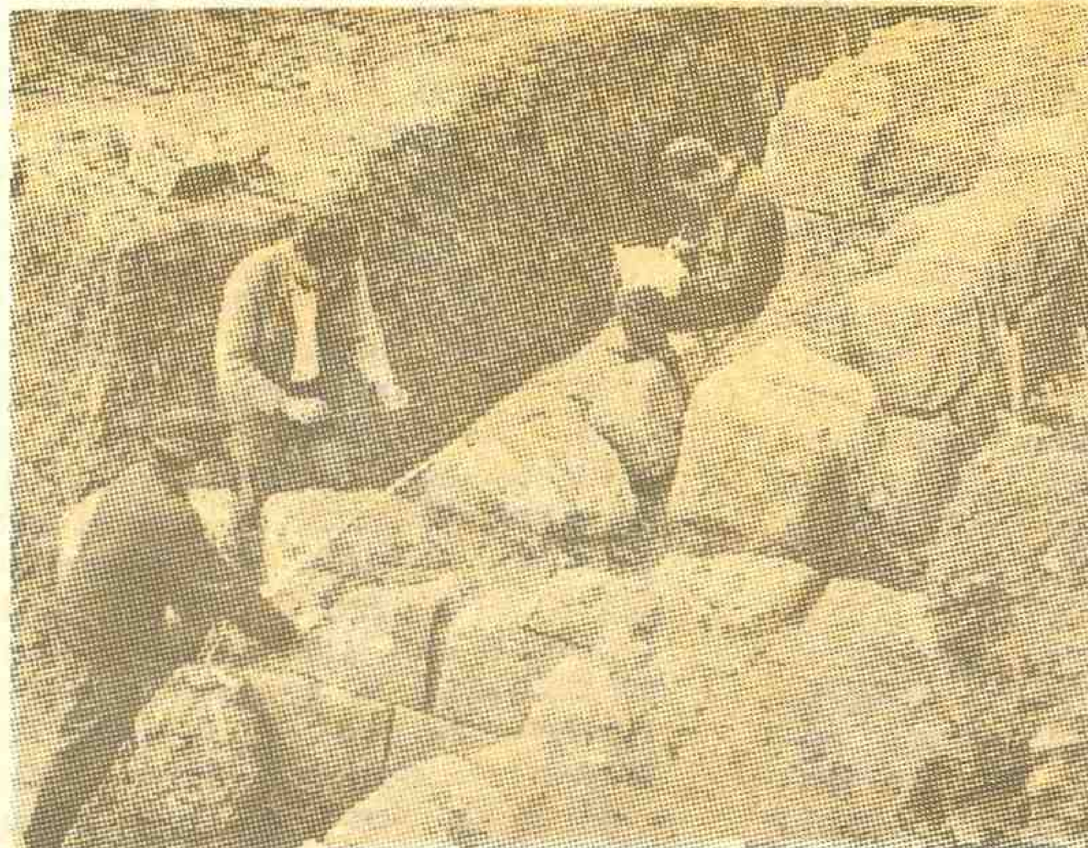
Timpul fuge. Hadrian Daicoviciu preia din mers preocupările și ideile tatălui său. La o vîrstă cînd alții dibuie căile ce au de urmat, el atacă frontal, bărbătește și cu mult aplomb subiectele rămase în suspensie. Publică în „Buletinul Monumentelor Istorice" nr. 1/1971 articolul **„O sarcină de primă urgență: consolidarea și conservarea monumentelor dacice din Munții Orăștiei"**; ca urmare, în aceeași vară se organizează o întîlnire la fața locului cu arheologi și restauratori, elaborîndu-se un „program național privind conservarea, consolidarea și valorificarea cetăților dacice din Munții Orăștiei", cu etapizarea lucrărilor necesare, în funcție de stadiul de degradare a monumentelor. În ciuda tuturor eforturilor și recomandărilor oamenilor de știință, inerțiile n-au fost clintite, pînă în 1978, cînd s-au pus bazele amplului program de sărbătorire a 2050 ani de la înființarea statului dac centralizat și independent, din vremea lui Burebista. S-au alocat fonduri și s-a lucrat intens, în anii 1979–80 (pe baza proiectului elaborat de arhitectul Cristian Călinescu, din Deva), atît în cetăți cît și în întreaga zonă (noi căi de acces, amenajări turistice).

Hadrian Daicoviciu oferind explicații unui grup de participanți la o consfătuire (La sediul procuratorului financiar al Daciei Apulensis. Ulpia, 1983) ● Treptele ce duc la unul din turnurile-locuință din Cetatea Costești

Ajuns aici, „Hașul" pune palma dreaptă peste teancul de hîrtii și conchide:

– Trebuie din nou scris adevărul: Sanctuarul mic e doar parțial restaurat; sanctuarul mare de pe terasa 10 – parțial demontat și acoperit cu pămînt; sanctuarul vechi de pe terasa 11 – aproape total demontat, avînd gropi imense pentru turnarea unor ziduri de sprijin din beton; sanctuarul nou de calcar de pe terasa 11 – parțial demontat și o parte din suprafața lui ocupată cu bazele de coloane din celelalte sanctuare; zidul de susținere al terasei 11 este demontat și zidul din beton care să-l sprijine este doar în parte turnat; tot fragmentar sînt realizate zidul de susținere al terasei 11 și zidul din beton.

«O muncă uriașă căreia Hadrian Daicoviciu i s-a dedicat cu trup și suflet...»

Am transcris această relatare și i-am arătat-o pentru eventuale corecturi, neduîndu-mi seama atunci că se va transforma într-un fel de testament... Hadrian n-a mai apucat să citească ecourile articolului publicat despre Regia, cum n-a mai venit nici la întîlnirea de la Ulpia...

Ruinele Ulpiei trăiesc...

Îmi reproșase că n-am fost de mult printre romani!

Datorită lui Hadrian Daicoviciu, într-un fel sau altul, toți participanții la colocviul „Orașele și dezvoltarea urbană în provinciile Dacia și Moesia Interior" am străbătut străzile aglomerate ale Coloniei Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa, ne-am întreținut cu străjile porților cetății, am ascultat dezbaterile din Forum, ne-am aflat printre spectatorii la luptele de gladiatori, am privit uimiți cortegiul multicolor și vesel ce se îndreaptă spre templul lui Liber Pater-Dionysos...

Datorită tenacității sale s-au putut continua săpăturile, care au dus la una dintre cele mai importante descoperiri din ultima vreme: sediul procuratorului imperial din Dacia. Nimeni nu știe cum arăta, deoarece nicăieri în fostul imperiu nu s-a găsit locul de unde-și exercita puterea procuratorul financiar. Sîntem într-o „area sacra", un spațiu consacrat, ținînd de sanctuarul instituției procuratoriene. Cele 50 de inscripții, foarte multe întregi, din marmoră (altare, plăci votive, baze de statui), au ca dedicant procuratorul (dispunem astfel de cel mai mare număr de nume de procuratori din Imperiul Roman) și unele se adresează unor zeități încă necunoscute, cum ar fi Mars Singilis, sau divinității nordafricane Caelestis (cu inscripția în versuri). Zona, în care va fi fost locuința procuratorului, mai este importantă și pentru dovezile în sprijinul continuității dacoromane: după anul 271, între zidurile dărîmate și părăsite și-a dus viața o populație modestă, în case ridicate cu materialul vechilor edificii; canalele de drenaj, multele cioburi ceramice și fragmentul de vas avînd zgîriat un semn creștin sînt argumente indubitabile. „Aici ne vom concentra atenția la anul, le spusese colaboratorilor săi Hadrian Daicoviciu. Ne așteaptă mari surprize!"

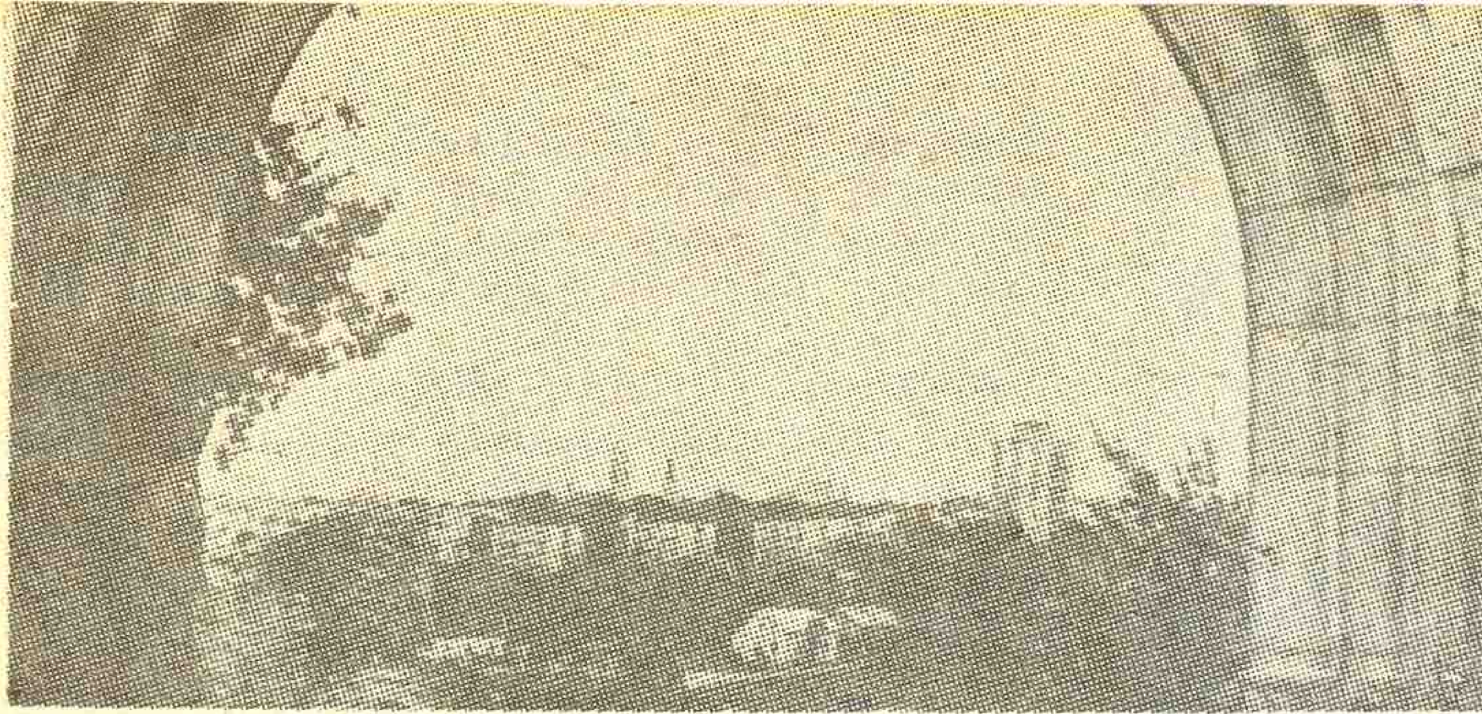
Acum, în locul cuvintelor lui – Tăcerea, în locul pașilor săi – Nemișcarea, în locul zîmbetului cuceritor – Reculegerea!

Într-o zi întreagă (10 IX 84) nu i s-a pronunțat numele Profesorului decît de vreo două-trei ori și atunci cu sfială, șoptit, ca și cum ar fi dormit într-o cameră alăturată, nimeni nevrînd să-l trezească... El era însă prezent prin tot ce se prezenta și discuta. Necuvintele dominînd dezbaterile și copleșindu-i pe vorbitori. El pregătise și acest colocviu, pentru a demonstra ce sînt în stare să facă arheologii cînd sînt sprijiniți și înțeleși, cît de mare este aportul acestei științe în angrenajul culturii naționale și cum, prin valorile descoperite, ocrotite și puse în lumină adevărată ne aliniem și ne integrăm patrimoniului universal. În acest sens concepuse și redactase cartea-ghid despre Ulpia, punînd în evidență cercetările din ultimul deceniu, multe cu caracter interdisciplinar, dar lucrarea a apărut postum... Ziua aceea s-a scurs greu, ca o apă mîloasă... Doar seara, cînd ne-am strîns într-o cămăruță din noul muzeu, atmosfera s-a schimbat; strînși unul în altul, înghesuiți umăr lîngă umăr, prinsesem curaj să-i rostim numele, să-l evocăm (vai, ce straniu suna acest cuvînt, aici, unde cu numai vreo două-trei săptămîni înainte răsunaseră glasul și pașii săi, i se simțise respirația și i se citeau gîndurile!), încercînd să-l avem din nou alături...

Miezul nopții ne-a acoperit ca o lavă...

...Din „tunelul timpului", din care face și El acum parte, „Hașul" își sfătuia colaboratorii să continue complexul program de cercetare interdisciplinară și colaborare internațională, care a făcut din Ulpia Traiana Sarmizegetusa cel mai prețios „șantier școală" din România, la fel cum trebuie ocrotită și valorificată cetatea sacră a dacilor, Sarmizegetusa Regia. Ziadurile refăcute ale celor două capitale au fost întărite și trăiesc și cu umbra lui Hadrian Daicoviciu! Din tot ce-a făcut „Hașul", arheologia a cîștigat foarte mult; prin ceea ce n-a mai reușit să realizeze, arheologia a pierdut enorm!

Valentin Hossu-Longin

AGENȚIA B.T.T. SUCEAVA vă invită la o excursie în județ

Casa de cultură din Suceava

Agenția Biroului de Turism pentru Tineret Suceava vă propune un popas în legendara „Țară de Sus", leagăn de veche civilizație, unde istoria se împletește cu legenda, păstrînd mărturii al prezenței omului din vremuri imemoriale. Cele 96 de morminte de incinerație scoase la lumină la Zvoriștea, ca și descoperirile arheologice de la Siliștea Scheii, Suceava, Bosanci sau Dolheștii Mari atestă existența unor așezări traco-getice și dacice bine conturate. Documente istorice din secolele XII și XIII pomenesc despre „Țara bolohovenilor" și despre „blahii" din nordul Moldovei, oameni viteji care au știut să-și apere glia. Meleagurile sucevene au fost martorele închegării și dezvoltării, în secolul XIV, a statului feudal independent al Moldovei. Așezări precum Baia, Siret, Suceava, Rădăuți păstrează pînă în zilele noastre construcții (cetăți, case domnești, ctitorii), din vremea primilor voievozi moldoveni.

Iată cîteva argumente ale Agenției de turism pentru tineret Suceava, pentru a ne demonstra că județul Suceava se situează printre cele mai atractive și frecventate zone turistice de pe harta României. În acest sens Agenția de turism pentru tineret Suceava vă propune traseul turistic Suceava — Gura Humorului — Cîmpulung Moldovenesc — Vatra Dornei.

Suceava, veche cetate de scaun a Moldovei, este placa turnantă a turismului din Bucovina, fiind menționată documentar din anul 1388, în timpul domniei lui Petru I Mușat. Ea a fost multă vreme capitală a Moldovei, cunoscînd o mare înflorire în timpul lui Ștefan cel Mare.

Tinerii pot vizita, printre numeroasele obiective existente în oraș: Cetatea de scaun, ctitorie a voievodului Petru I Mușat. Situată pe un platou înalt în partea de est a orașului. Ea a fost restaurată în ultimii ani. De asemenea, un obiectiv important sînt Ruinele Curții Domnești (unde peste resturile unui palat de lemn datînd din timpul domniei lui Petru I Mușat, voievodul Ștefan cel Mare a ridicat o clădire din piatră, refăcută în cărămidă de Vasile Lupu. Se văd și astăzi urme ale unor încăperi și beciuri).

Îndreptîndu-ne spre Gura Humorului, la 25 de km de Suceava se află comuna Ciprian Porumbescu (fostă Stupca) unde se poate vizita Muzeul memorial „Ciprian Porumbescu" amenajat în clădirea unui vechi conac și a Casei memoriale „Ciprian Porumbescu", deschisă în casa natală a compozitorului, autorul a numeroase cîntece naționale și patriotice printre care și Tricolorul, a cărui melodie este astăzi imnul de stat al Republicii Socialiste România.

Părăsind comuna Ciprian Porumbescu, la 10 km distanță ajungem la Gura Humorului. Situat pe valea Moldovei, între culmile împădurite ale Obcinei Mari, Obcinei Voronețului și Obcinile Humorului, orașul este un însemnat centru de exploatare și industrializare a lemnului. Poiana cu vegetație abundentă de la gura pîrîului Humor este menționată documentar încă din timpul lui Ștefan cel Mare. În muzeul etnografic din oraș poate fi cunoscut o bogată colecție de piese oglindind diversitatea ocupațiilor gospodărești și portul popular din bazinul Dornelor, zona Cîmpulung, bazinul Humorului.

La 4 km de Gura Humorului, poate fi vizitat monumentul istoric Voroneț, care a fost ctitorit de Ștefan cel Mare în anul 1488. Frescele exterioare, din vremea lui Petru Rareș, de o mare strălucire coloristică (celebrul albastru de Voroneț) își păstrează intactă prospețimea. Ele se impun îndeosebi prin ample compoziții (una dintre acestea înfățișează aproape 100 de personaje), picturi murale care frapează prin multitudinea elementelor laice, prin realismul în care sînt executate personajele, avînd ca modele oameni din părțile locului și drept cadru, frumuseți ale peisajul natural înconjurător.

La 6 km de Gura Humorului, în comuna Humor, poate fi vizitat monumentul de arhitectură medievală ridicat la 1530 de marele logofăt Teodor Buboiog. Realizată în 1535 de zugravul Toma din Suceava, pictura exterioară atrage atenția prin monumentala compoziție „Asediul Constantinopolului", inspirată din țelurile politicii externe de independență față de poarta otomană, promovată consecvent de voievodul Petru Rareș. Dominantă în pictură este culoarea roșie.

Continuîndu-ne traseul propus de Agenția de turism pentru tineret Suceava, ajungem în Cîmpulung, oraș situat într-o zonă pitorească, pe valea rîului Moldova, la poalele muntelui Rarău (621 m altitudine), la 70 km de Suceava. Prima atestare documentară are ca dată anul 1411. Aerul ozonat și răcoros, ca și decorul montan, îi conferă și atributele unei agreabile stațiuni climaterice. Aici se află o „insulă a tinereții și veseliei". Complexul turistic pentru tineret, unde orice tînăr sosit își poate petrece concediul, participînd la activitățile organizate cu multă competență — vizionări de filme, expoziții (de caricaturi, fotografii turistice), seri de dans și jocuri de cabană, drumeții.

În oraș pot fi vizitate muzeul „Arta lemnului" (care expune un bogat material etnografic care oglindește preocupările localnicilor de-a lungul veacurilor în domeniul prelucrării lemnului, precum și opere artistice ale unor sculptori din trecut și prezent) sau Colecția „Ion Țugui" care cuprinde peste 4 500 de linguri confecționate din lemn (provenite din România și din alte multe țări de pe glob) peste 1 300 modele de cusături, covoare. Orașul este un punct de plecare în excursii spre munții Rarău, ale căror culmi sînt dominate de Pietrele Doamnei (1651 m), grup de stînci constituind un frumos monument al naturii.

La 18 km distanță de Cîmpulung, se află codrul secular de la Slătioara, rezervație forestieră aflată la 400 m altitudine, ocupînd o suprafață de 600 ha, cu arbori monumentali, brazi și molizi cu înălțimi pînă la 50 m și vîrste ce ating 400—500 ani, iar la 33 km comuna Vatra Moldoviței unde se află valorosul monument de arhitectură medievală Moldovița, ctitorit la 1532 de domnitorul Petru Rareș. Ansamblul arhitectonic este înconjurat de ziduri înalte de cca 6 m și groase de peste 1 m. De o remarcabilă realizare, pictura exterioară prezintă diferite scene, galbenul fiind culoarea distinctă a cromaticii.

În sfîrșit ajungem la Vatra Dornei, localitate fondată încă din secolul XVI. Ea este așezată la confluența Dornei cu Bistrița.

Aerul ozonat, climatul montan, prezența a numeroase izvoare minerale, oferă condiții excelente pentru petrecerea vacanței sau îngrijirea sănătății. În centrul stațiunii, se află parcul, declarat rezervație dendrologică, ale cărei alei urcă pe pantele inferioare ale Dealului Negru (1 300 m). Dacă Agenția turistică pentru tineret Suceava, a reușit, în scurta prezentare, să vă suscite interesul pentru frumusețile „Țării de Sus", ea vă invită să petreceți aici o vacanță de care, fără îndoială, vă veți aduce aminte multe vreme.

Ion Manta

LIRICA

Se va topi în blues

El vede lumea prin pielea roșietică
ce-i acoperă ochii —
scrijelește cineva în timpanul orașului —
el vede prin sîngele său orb
„Adevărat vă spun că voi scrie un vers
care nu va plînge ci doar
va înconjura orașul și va sta
zile-ntregi într-o lume roșietică ;
atunci durerea se va topi în blues"
Flăcăruile
vorbelor dansează pe meninge
și vocea spartă strigă-n urechea orașului
„Trebuie inventată greșeala,
sentimentele vor înnopta în pavilionul
de vînătoare
Flăcăruile vorbelor dansează pe meninge
și inima darling, inima pompează
singurătatea printre hematii
Iată, se încheagă imaginile închiderii
în iarnă
dar oricît ar ninge, oricît ar ninge
nu zăpada va opri flăcăruile
nu zăpada va lumina sîngele orb
el doar se va cuibări în orbite
el doar va inventa cu migală greșeala
după cum pericolul ascute ghearele
pornește ninsoarea cu licurici morți

Camera de beton, anestezia

Puține sînt cărțile pe care n-aș fi putut
să le scriu
versurile care să fi salvat vieți omenești
Privesc la mîinile mele ca la niște reptile
cu păr
ca la niște munci pe care le face de bună
voie
retorica. Strivesc de cerul gurii cu limba
cuvîntul durere
și măselele îmi crapă ca pietrele la un
mare îngheț
Unde sînt iubito nopțile din camera de
beton încinsă
imaginile pe care le rostogolește starea
jilavă a iubirii de tot
Poemele mele anestezice, poemele mele
în stare jilavă
ca o mică incomoditate a trupului
ca un spin într-o imaginară, îndepărtată
stare de jazz
Flăcărui, flăcărui, flăcărui deasupra
comorii
deasupra cărților pe care n-aș fi putut
să le scriu
Cine să ridice din zăpadă trompeta și să
cînte
despre venirea veștilor cu ninsori sîngerii
despre frumoasele jivine ce trec seara
spre
serele orașului, spre necunoscute camere
de beton
„Scriu în loc să mă otrăvesc"
iată versul care a salvat vieți omenești

(Termin poemul cînd afară
cade zăpadă sîngerie peste trompetă)

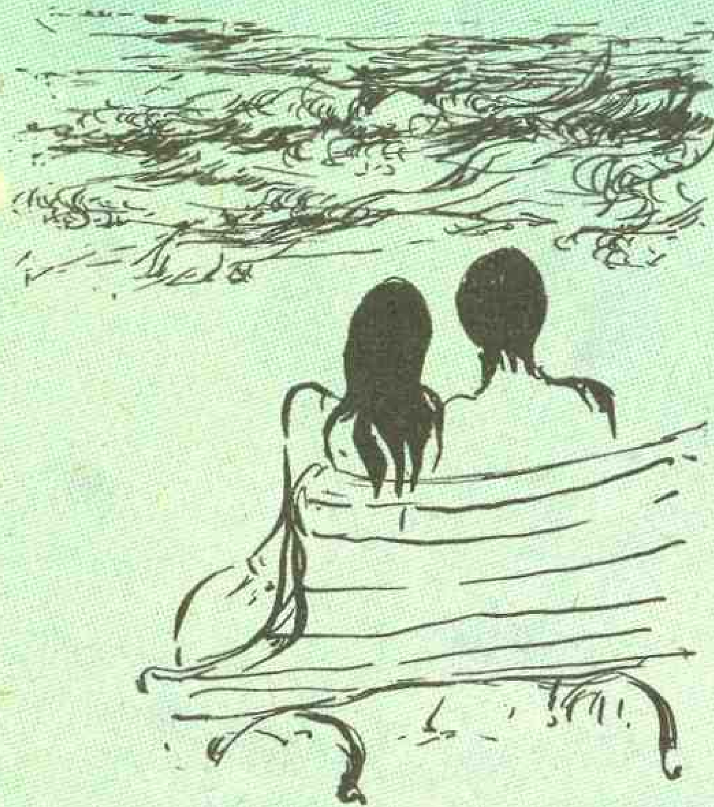
Rățușca mecanică

Sînt zile care ar trebui să înceapă cu
născocirea
unui alt fel de a vorbi, cu un ochi
potrivit pentru
o singură imagine : că moartea ar putea
fi luminoasă, strălucitoare
ca pe retina sălbăticiunilor înțepenite,
noaptea, în bătaia
farurilor. Adevărurile corozive nu ajung
pentru o copie
fidelă a realității în pielița minții noastre
înfierbîntate
nu ajung pentru carnea mea umflată
de neputința vorbirii
cu tot trupul, secătuită de vorbirea numai
cu limba.
Iubito sînt zile care ar trebui să înceapă
cu născocirea
unui alt fel de a vorbi, cu o rățușcă
mecanică legănîndu-se
între necesitate și întîmplare, între
palmele crăpate
ale experienței, cu durerea ca o maree
necunoscută în
nervi. Uneori sînt atît de liber încît mi-aș
împușca
mîna cu care scriu. Cum să mă apropii
de tine
cum să mă hrănesc numai cu lăcuste
și numai cu ierburi
în zilele care ar trebui să înceapă cu mai
multă
umilință, cu o maree necunoscută în nervi

cu un ochi potrivit pentru o singură imagine :
o rățușcă mecanică legănîndu-se între poem
și un alt fel de a vorbi.

Durerea Wilkinson

Numai un fel de a rămîne singur :
să se năpustească asupra ta trompeta care
să-ți umfle întreg trupul (apoi să vezi
boala ta descrisă în cărțile lumii —
să reduci totul la simple legături mecanice :
viteza de sedimentare a hematiilor = viteza
de scufundare a Veneției, înmulțită cu un coeficient
necunoscut, viața să o poți cuprinde în
cele cîteva zeci de feluri de a se combina ale
Carbonului, îndepărtate mîinile tale trăiesc
într-o crescătorie de nutrii, dintre care se ridică
Un glas omenesc „ți-am văzut chipul, în chipul unui
popor migrator, bătut într-o monedă bizantină,
aplecat asupra unei alchimii în Evul Mediu,
într-un totem al incașilor, vînzînd legume într-o piață din
Atlantida — nu există feluri de-a cîștiga,
ci feluri de a se combina ale Carbonului ;
Apocalipsul acesta este :
Grădina Zoologică mănîncă Grădina Botanică"
Numai un fel de a rămîne singur
înșirui lucruri și întîmplări într-o coerență,
pe care o crezi o glaciațiune
după un bărbierit fără iritații,
o croazieră pe Mediterana, o seringă
cu exuberanță, un nou fel de a se combina al
Carbonului, un vers de o mare profunzime,
moare împușcat John Lennon, se inventează
un nou aliment, am vizitat nordul Moldovei,
o nouă sintaxă poetică, un nou val...
Astfel te așteaptă răbdătoare moartea
și îți vorbește într-o mie de limbi.

Desen de Lucia Martin

O luminează pe prințesă

Ai gura îmbălsămată gata
pregătită pentru psalmi
dar imaginația îți poartă prin față
perdeaua de sînge
din mîinile toreadorului
dar frumusețea face bășici pe degetele
celui orb
dar în carte dorința prințesei
o lumnează
pe prințesă

II

„Ca un felinar cu licurici
așa este dorința mea
de luminoasă și rece"
scrie prințesa
pe cearceafurile cu broderii,
pe lenjeria cu monogramă,
scrijelește cu briciul
în pergamentul pregătit
pentru psalmi
„Dar cum să încapă toate dorințele
într-o glandă
toată frumusețea în niște bășici
pe degetele celui orb"
Iată că va veni o iarnă care
va stinge gura psalmului
iată că se va scrie
„o luminează pe prințesă"

Ioan Morar

UN DRUM LA RILA

Un drum la Rila, în toamna pădurii bulgare, cînd se îmbată culorile amețite de ultima zvîcnire puternică a soarelui în scăpătare, înseamnă mai mult decît o simplă călătorie turistică, înseamnă în primul rînd un generos prilej de cunoaștere a Bulgariei de azi și de ieri, localitățile situate pe traseu glăsuind expresiv despre însușirile acestor oameni. Iată deci, bornă cu bornă, de-a lungul celor 120 km dintre Sofia și Rila, repere — adeseori antitetice, ca însăși viața ce le-a generat — care nu vor fi întîlnite în ghidurile turistice.

Ieșim din Sofia prin poarta de sud-vest, pe drumul ce duce spre Grecia. Un prim punct, localitatea Kneajevo, pînă nu demult comună suburbană. Pînă aici, zice legenda, a izbutit să ajungă un cneaz cu caleașca lui. Astăzi zona a devenit un cartier al Capitalei, traversat de linia unui tramvai. Un teleferic face cărăușie continuă spre binecunoscutul Vitoșa — locul de agrement al sofioților. În fața se deschide muntele Liulin, care în traducere ar însemna Liliacul. În sfîrșit, o pîrtie de ski dotată cu trambulină încheie, în această parte, panorama capitalei bulgare.

Și pentru că avem un moment de răgaz, să facem cunoștință cu cele două ospitaliere gazde care ne însoțesc pe noi, cinci ziariști români aflați în această toamnă pe plaiuri bulgare. Să-l cunoaștem deci pe șoferul Alexandru Raikov, un tînăr brunet și sportiv, care în numele simpatiei pentru țara noastră prinde la aparatul de radio de la bordul mașinii numai posturi românești. De altfel, în familia sa există o frumoasă tradiție în ceea ce privește dragostea pentru țara noastră. Un exemplu : bunicul său, trimis la studii în străinătate, a trebuit să opteze pentru o țară anume. În ciuda tentației Occidentului — îmi spune nepotul — a preferat școala românească de medicină de la București, recunoscută pe plan mondial, de unde s-a întors cu diploma de medic. El însuși, șoferul, a fost deseori în România, a legat multe prietenii. Alexandra Runtova, însoțitoarea noastră, nu are prea multe de adăugat, din moment ce ne este și translatoare...

Mașina rulează pe panglica de asfalt, desfăcînd bolți vegetale străjuite de copaci bătrîni. Punct cu rezonanță în istoria țării — comuna Vladaia. De aici a pornit în 1917 o răscoală, întru cinstirea căreia, la intrarea în Sofia, a fost înălțat un monument. La km 30 — orașul Pernik, vechi centru minier, loc de amintirea căruia se leagă o puternică grevă muncitorească inițiată de Dimitrov. Aici, după Eliberare, s-a construit un important combinat metalurgic, care polarizează viața și munca celor 70 000 de locuitori.

Înaintăm spre sud, și cu cît avansăm, tutunul înșirat pe garduri la uscat — galben ca turta de ceară, că te îndeamnă să-l fumezi în foiță de pergament — amintește de o veche și spornică îndeletnicire bulgară. La ieșirea din comuna Dikonea se zăresc, în pînza orizontului, munții Rila, cei mai înalți din această țară, cu vîrful Musala — de 2925 metri. Reținem că Rila înseamnă în limba veche „muntele cu multă apă" — semn și al celor circa 250 de lacuri existente astăzi în zonă.

Orașul Stanki Dimitrovo, numit astfel în cinstea marelui luptător — a cărei statuie se află în centru, în fața noii clădiri a poștei — împarte distanța în două jumătăți egale. Important centru de prelucrare a tutunului pentru export, localitatea deapănă un timp străvechi păstrat în arhitectura tradițională a caselor acoperite cu țiglă. Aici este și patria merelor, în mijlocul căreia tronează ionatanul.

Părăsim șoseaua care prin Blagoevgrad ajunge la frontiera cu Grecia (încă 100 km) și ne abatem pe un drum secundar — de pe care nu lipsește, însă, asfaltul — care ne duce la mînăstirea Rila, punctul final al călătoriei noastre. Pe aici, pînă nu demult, măsura timpul în „pași" agale — pufăind din greu — **mocănița,** trenul acela îngust și montan, pe care bulgarii îl numesc **ceainic.** După comuna Kocerinovo intrăm în Rila, un orășel micuț, cu statut urban de numai cîțiva ani, deși la streșinile caselor spînzură vesel șiruri de ardei roșii.

Un alt popas — la Jabokrek, loc unde în cel de-al II-lea război mondial s-au dus lupte aprige de partizani, conduse de Jelin Demirevski.

Cînd trecem porțile mînăstirii Rila trăim sentimentul că descindem la Tismana, într-atît se aseamănă plaiul și construcția.

Bazele lăcașului de cult au fost puse în prima jumătate a secolului al X-lea de un anume Ivan Qilski, proclamat post-mortem sfînt. Se împuternicise temeinic lăcașul, din moment ce turcii dau în 1406 un firman de recunoaștere a drepturilor sale, iar însuși Mahomed al II-lea îi trimite în dar o lumînare uriașă. Numeroase obiecte, picturi și icoane (cele mai multe primite cadou de la fețe bisericești din Rusia) constituie astăzi veritabile opere de artă. Am întîlnit aici și un patrafir dăruit de Ioan Bogdan al Moldovei în 1511 și o Evanghelie din 1529, scrisă la Putna. Între stemele țărilor cu care mînăstirea avea legături se află, așezate la loc de cinste, și cele ale Valahiei și Moldovei.

Dar nu asupra aspectelor ce țin de cult se cuvine insistat cu orice preț. Mînăstirea aceasta a constituit în timp un puternic centru de rezistență și păstrare a ființei naționale, de conservare și promovare a culturii bulgare. Călugărul Neofit Rilski, om de formație renascentistă, a înființat aici prima școală, în 1843, a întocmit un dicționar grecobulgar și un glob pămîntesc. În 1865, aici este așezată prima tiparniță.

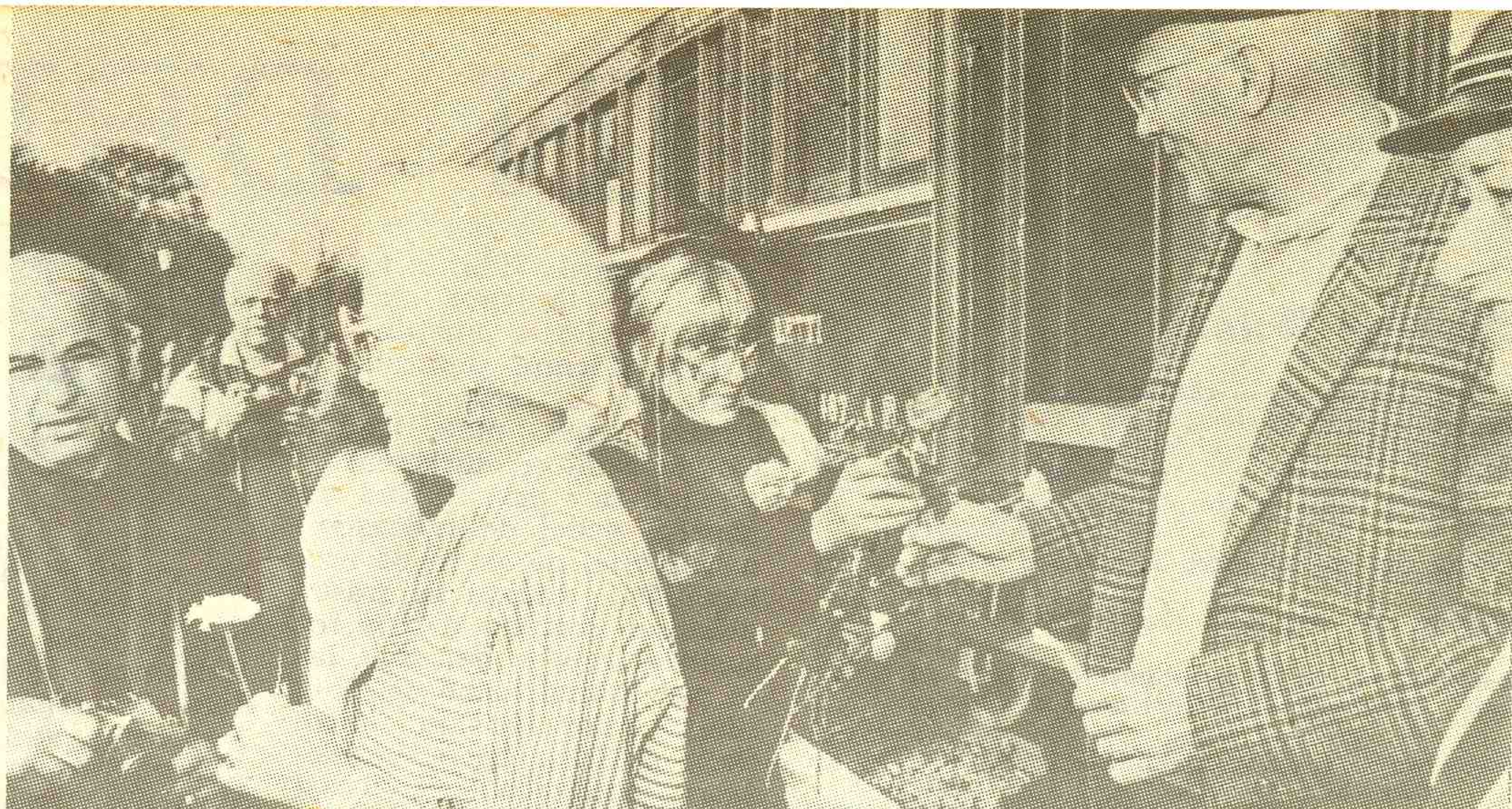
Sînt numai cîteva elemente esențiale, de rezistență, a căror continuitate a permis afirmarea tot mai pregnantă a ideii naționale. Poetul Ivan Vazov, care a trăit și creat un timp aici, a consacrat definitiv locul printr-un ciclu de poezii scrise în 1891. În prezent — după cum ne spunea tînărul Ghiorghi Nikolov Nikov, student și ghid — oamenii vin aici în număr tot mai mare ca să afle mărturii în plus despre zbuciumata istorie a poporului lor.

La ieșire, muntele se acoperise cu o aureolă de nori plumburii, iar pe drumul de întoarcere ne cuprinsese un istovitor dor de casă.

Ion Andreiță

Amfiteatru arheologic la Sofia

Joc de oameni mari

Un tren din primele decenii a traversat Europa. Celebrul „Orient-Express", care lega nord-vestul continentul de Istanbul : Londra, Paris, Viena, Budapesta, Belgrad, București, Sofia, Istanbul. O companie turistică a avut această fericită (și bănoasă) idee. Întreprinzătorii au mizat, neîndoielnic, pe amintiri, mai ales pe ale celor de vîrsta a III-a. A fost o cerere extraordinară, deși biletele erau exorbitant de scumpe. Nu se plătea drumul, pentru că drumul era practic spre nicăieri, nici unul din călători neavînd o destinație anume. Călătoreau de la un capăt la altul al continentului, și înapoi, de plăcere. De plăcerea unei călătorii în propria tinerețe, în amintirile care, de la o vîrstă încolo, încep să fie nespus de dragi. Evident, n-au lipsit nici excentrici americani, care au traversat special oceanul pentru a face această călătorie unică. Avea savoarea unui timp revolut, avea tentația literaturii și filmului care făcuseră celebru trenul, dacă n-ar fi să ne gîndim decît la **Crima din Orient-Express** de Agatha Christie, care a făcu înconjurul lumii.

Călătorii se jucau ; se jucau cu propriile nostalgii, lucru știut de organizatori, care au și denumit această singulară tură „Nostalgic Orient-Express". Trenul care a traversat Europa a fost o mică senzație. În toate gările, dar mai ales în marile capitale, primirea a fost adecvată. Doamne și domni în costume de epocă i-au întîmpinat pe turiști oferindu-le o frîntură din orașul lor de altădată. „Decorului"din acel tren cu vagoanele care au circulat acum 70 de ani avînd pe ele faimoasa inscripție **Compagnie Internationale des Wagons Lits et des Grands Expresses Européens**, unui decor de alămuri și pluș vișiniu, de dantele și tapițerii din piele, de oglinzi și lămpi „petromax", i se cuvenea asemenea primire. Serviciul era ireproșabil și reverențios, conform cu banii plătiți și clasa de lux, ca pe vremuri. Fiecare detaliu era la locul lui ca pe atunci, pînă și detaliul că barmanii erau negri ; negri care în epoca respectivă nu depășeau statutul de om de serviciu sau pretext de reclamă pentru vreun produs (cremă de ghete, pastă de dinți, rom jamaican...).

C.F.R.-ul, și nu numai el, și-a făcut datoria. Cît timp nostalgicul expres a traversat teritoriul țării, însoțitori și însoțitoare de vagoane de veritabil stil, au jucat rolul de personal feroviar.

La Brașov și în București public în costume de epocă a oferit călătorilor flori, bună primire, zîmbete și cîte ceva din specificul acestui pămînt, pînă la detaliile de artă culinară. Conducătorul trenului (delegat al companiei organizatoare) a apreciat în mod deosebit secvența românească a parcursului.

...În salonul recreativ, la o pianină, cineva cîntă „Violetera". Turiștii și-au păstrat fiecare hainele de azi, dar întregul decor și toate „personajele" de pe parcurs erau ca din romanele timpului. Și a avut un succes extraordinar acest joc de oameni mari, acea întoarcere în timp din care vă oferim, spre delectare, cîteva imagini surprinse în România.

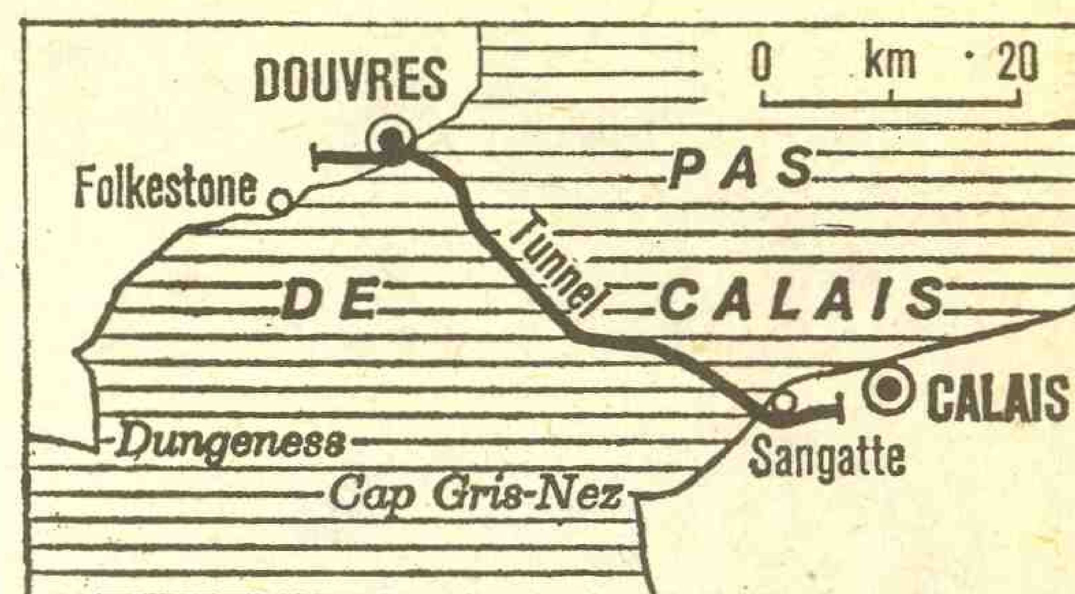

Dorin Iancu

„Domnișori și domnișoare, cumpărați o mică floare !» (Pe melodia „Violeterei") ● Peron al unui București de altădată ● „Oh ! Eu n-am nici un merit. Eu sînt «Colonny» — pe atunci reclamă pentru... crema de ghete neagră !" ●Un salon cu pian și bar pentru... bunica.

SE VA CONSTRUI, ÎN SFÎRŞIT,

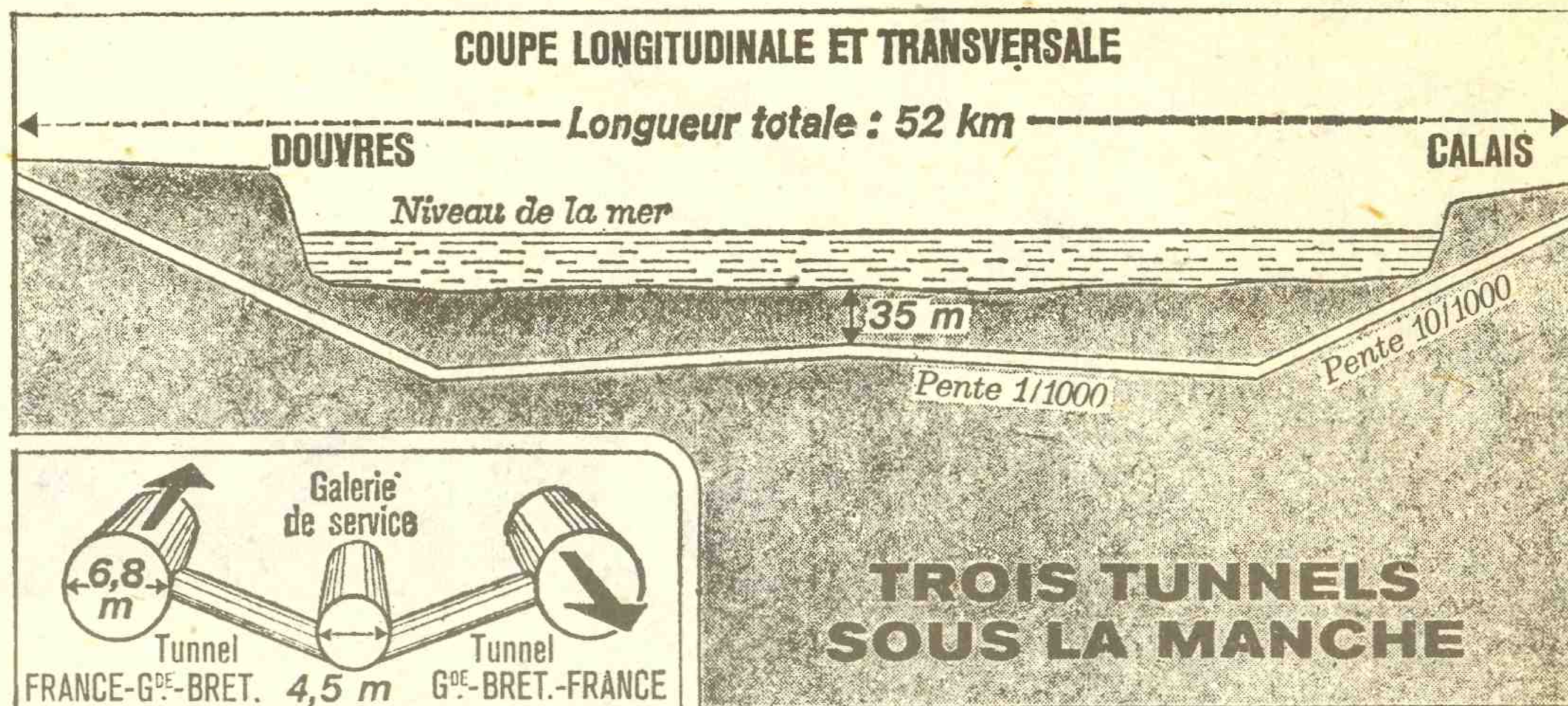
TUNELUL?

La 20 ianuarie 1986, în localitatea Lille, din Franţa, preşedintele ţării gazdă, François Mitterand, şi primul ministru al Marii Britanii, Margaret Thatcher, au anunţat că ţările lor sînt de acord să realizeze „o legătură fixă pe sub Marea Mînecii". Dintre proiectele prezentate de specialişti, cele două guverne au optat pentru ideea construirii unui tunel feroviar dublu, care să asigure transportul de pasageri, vehicule şi mărfuri, şi care urmează să fie operaţional din 1993. În plus, consorţiul franco-britanic ce se va ocupa de această lucrare s-a angajat ca pînă în 1995 să completeze proiectul cu o cale rutieră.

Tratatul referitor la construirea tunelului între cele două ţări a fost semnat, la 12 februarie, în localitatea Canterbury, din Marea Britanie, de către miniştrii de externe ai Franţei şi Angliei. Cît priveşte procesul ratificării tratatului, acesta ar urma să se încheie pînă la mijlocul anului 1987, astfel încît lucrările să poată să înceapă imediat, iar tunelul să fie inaugurat — aşa cum s-a prevăzut — în 1993.

Dar, oare, tunelul va deveni o realitate în 1993? Întrebarea şi-o pune un ziarist care a avut posibilitatea să cunoască în detaliu istoria negocierilor franco-britanice în această direcţie. Mai mult: personal am fost prezent la semnarea precedentului tratat privind construirea tunelului pe sub Canalul Mînecii. Evenimentul s-a petrecut la Londra, la 16 noiembrie 1973, în prezenţa preşedintelui de atunci al Franţei, Georges Pompidou, şi a primului ministru britanic din acea vreme Edward Heath. Atunci se prevăzuse ca tunelul să fie gata din 1980. Dar n-a fost şi nu este gata. De aceea apare firească întrebarea: oare acum vor începe sau nu vor începe lucrările? Sau mai precis: se va construi, în sfîrşit, tunelul?

PAŞI PE TRASEUL VIITORULUI TUNEL

Pentru a înţelege şi mai bine semnele de întrebare pe care le-am pus mai înainte, voi relata despre vizita pe care am făcut-o pe şantierul de construcţie al viitorului tunel pe sub Canalul Mînecii şi chiar plimbarea făcută pe traseul viitoarei căi de transport. Era în primăvara anului 1975 cînd, un grup de ziarişti acreditaţi la Londra, am făcut o vizită în zona de coastă, invitaţi de Central Office of Information, organ al guvernului însărcinat cu prezentarea realizărilor Marii Britanii. După cum se ştie, în urma unor îndelungi negocieri, guvernele Franţei şi Angliei căzuseră de acord, în 1972, să construiască tunelul pe sub Marea Mînecii. Acordul şi tratatul respectiv au fost apoi ratificate de parlamentele celor două ţări, aşa încît de partea britanică, ca şi de partea franceză, începuseră lucrările preliminare. Adică începuseră săpăturile. Cu acel prilej am fost la Cheriton, lîngă Folkestone, pe ţărmul britanic al Canalului Mînecii. Acolo se înaintase pe o distanţă de 350 de metri, traseu pe care noi, ziariştii prezenţi la acea vizită, l-am parcurs. Îmi aduc aminte de cuvintele spuse de ghidul nostru cu acel prilej: „Domnilor, trăiţi un moment important. Dumneavoastră veţi putea spune, după ani şi ani, că aţi fost primele persoane, în afara constructorilor, care au păşit pe traseul uneia din cele mai senzaţionale căi de transport realizată vreodată de om".

Ne-am simţit, ce-i drept, flataţi de acest lucru şi în această postură am purtat dialogul cu constructorii tunelului. Erau şi ei entuziasmaţi de lucrarea pe care aveau s-o efectueze şi mîndri că ne puteau arăta cei 350 de metri de tunel, care vădeau cutezanţa şi capacitatea lor de a-l duce la bun sfîrşit. Numai că, la două luni după acea vizită, guvernul englez, condus atunci de primul ministru laburist Harold Wilson, a hotărît să renunţe, din motive financiare, cum s-a precizat atunci, la continuarea lucrărilor de construcţie a tunelului. Şi s-a mai precizat un lucru: că renunţarea este „temporară", nu definitivă.

Şi îmi mai amintesc că tot cu prilejul acelei vizite de pe ţărmul Canalului Mînecii am mai făcut cîţiva paşi şi pe traseul unui alt tunel, care trebuia să constituie ceea ce englezii au numit „poarta spre Europa", şi ale cărui lucrări începuseră în 1881. Da! Aţi citit bine, nu este nici o greşeală de tipar. Cu mai mult de un secol în urmă, în apropiere de Dover, la Shakespeare Cliff, s-au efectuat lucrări, constructorii izbutind să înainteze pe o distanţă de 1 400 m. Urmele acelor săpături, a căror înaltă calitate de execuţie şi realizare stîrneşte admiraţia constructorilor de azi, se păstrează încă, iar vechile galerii, deşi lăsate în părăsire, oferă imaginea unei încercări temerare. Pentru că, în vederea realizării acestui tunel de legătură între Franţa şi Marea Britanie s-au făcut multe încercări, urmate de tot atîtea renunţări, astfel încît tunelul nu a căpătat contur nici pînă în zilele noastre.

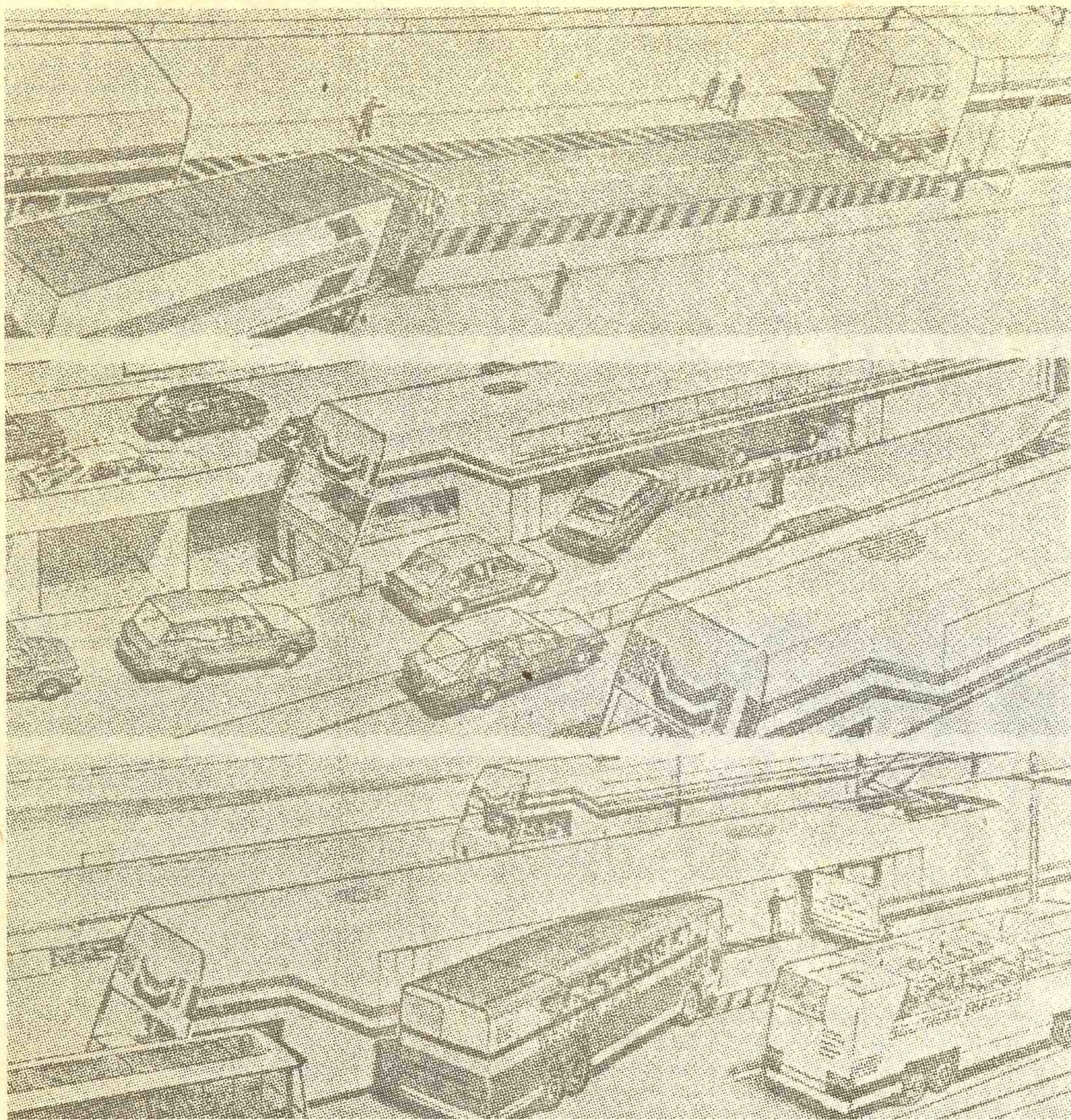
Acest desen de epocă sugerează pericolele la care s-ar expune Marea Britanie dacă s-ar construi un tunel sub Marea Mînecii. Leul britanic fuge îngrozit de apariţia prin tunel a cocoşului galic.

IDEEA APARŢINE UNUI FRANCEZ

Primul care a lansat ideea unei legături directe între continent şi insulele britanice a fost francezul Nicholas Demarets, care la 1750 a propus construirea unui pod peste Canalul Mînecii. A fost o soluţie la care britanicii s-au arătat refractari de-a lungul anilor din diverse motive. În primul rînd a fost vorba de tradiţia britanică, de ceea ce s-a numit „splendida izolare", Anglia nevoind să se lase amestecată în conglomeratul problemelor şi frămîntărilor europene. După războiul de o sută de ani cu Franţa, între cele două ţări s-au creat şi au dăinuit nenumărate animozităţi. În legătură cu „izolaţionismul" britanic vizavi de Europa, s-a şi răspîndit dictonul sub formă de comunicat meteorologic: „Fog in Channel, continent cut off". Adică: „Ceaţă pe Canal, continentul izolat". Deci, nu insulele britanice rămîn izolate de continent, ci continentul este izolat. Şi se întîmplă de multe ori să fie ceaţă deasupra Canalului, fapt care determină întreruperea circulaţiei ferry-boat-urilor şi aeroglisoarelor timp de cîteva ore sau de cîteva zile. Atunci, cozile automobilelor care aşteaptă trecerea canalului într-o parte sau alta, se întind pe kilometri. Şi, de fiecare dată, oamenii se gîndesc cît de bine va fi cînd tunelul o să devină realitate. „Ceaţa pe canal" nu va mai putea perturba traficul.

Dar nu „izolaţionismul" tradiţional a constituit principala piedică în acceptarea de către britanici a ideii construirii unei căi de legătură directă, ci mai ales temerile, aproape bolnăvicioase, că o asemenea legătură va fi urmată de tot felul de nenorociri, de molime, de pericol de război şi cotropire.

De altfel, trebuie recunoscut faptul că ideea construirii unui tunel pe sub Canalul Mînecii a aparţinut tot unui francez, Albert Mathieu, care în 1802 i-a supus proiectul lui Napoleon, acesta nutrind, după cum se ştie, gînduri de invadare a Angliei. A şi încercat aceasta, făurindu-şi o flotă puternică; dar visul i-a fost spulberat de amiralul Nelson, la Trafalgar, în 1805, care a distrus „armada" franco-spaniolă comandată de amiralul Villeneuve. Proiectul lui Mathieu prevedea construirea unui tunel căptuşit şi întărit cu bîrne, luminat cu lămpi şi făclii de ulei, suficient de larg ca să se poată călători cu diligenţa, aşa cum îl şi înfăţişează un desen realizat cu aproape două secole în urmă.

du-se spre Anglia pînă la întîlnirea cu cel ce se va realiza de partea britanică spre coasta franceză". În Franța a fost chiar constituită o societate de cercetări, iar în Anglia s-a creat „Channel Tunnel Company", ambele cu scopul de a trece la construirea tunelului. Și de o parte și de alta a canalului Mînecii s-au început lucrările de excavare. Între 1875 și 1883 la Sangatte, aproape de Calais, s-a săpat, la adîncimea de 55 m sub nivelul mării, o galerie lungă de 1 839 m ; din aceștia, 156 m au fost săpați cu mîna, iar restul cu o mașină care realiza o înaintare de 400 m pe lună. Lucrări s-au efectuat și pe coasta britanică, așa cum am menționat mai sus. Dar în acea perioadă, în Marea Mritanie a început o amplă campanie împotriva ideii construirii tunelului. Cel mai fervent susținător al campaniei era lordul Wolseley, care se bucura de un prestigiu imens în calitatea sa de mareșal al imperiului. El a reușit să convingă opinia publică de faptul că este periculos să expui Anglia unei invazii franceze. Dar, chiar în acea vreme în Anglia au existat păreri care evidențiau utilitatea realizării unei asemenea căi moderne de transport. Pentru a estompa campania lordului Wolseley, o publicație a timpului a inserat în paginile sale caricatura ce-l înfățișa pe temutul leu britanic fugind îngrozit de teama cocoșului galic, venit prin tunel din Franța.

Schema îmbarcării în tren a camioanelor, autobuzelor și automobilelor

In 1846 a fost formulată o altă idee în realizarea unirii celor două țărmuri ale Canalului Mînecii : inginerii francezi Franchot și Tessier au propus construirea unui tunel tubular de fontă, plasat pe fundul apei. Formula a fost însă repede abandonată, deoarece tubul de fontă ar fi trebuit să aibă o grosime apreciabilă, întrucît altfel n-ar fi putut rezista, fiind supus unei presiuni serioase.

În condiții mai bune din punctul de vedere al relațiilor franco-britanice a fost avansat proiectul lui Thomé de Gamond. Era vorba de un tunel feroviar, placat în piatră, larg de 9 m și înalt de 7 m. Ideea a fost salutată de împăratul Napoleon al III-lea în 1856. Au existat cuvinte de aprobare și de partea engleză. S-au făcut studii aprofundate, stabilindu-se și prețul estimativ al lucrărilor — 170 milioane franci, ceea ce reprezenta abia jumătate din totalul cheltuielilor efectuate cu construcția căii ferate Paris-Lyon. Practic, proiectul lui Thomé de Gamond n-a fost în actualitate decît un an și jumătate : în 1858 ideea a fost abandonată de Franța, deoarece s-ar fi descoperit că bombele cu care se atentase la viața împăratului fuseseră de fabricație britanică.

Abia un deceniu după aceea intervine și un proiect britanic. Inginerul Boyd realizează schița unui pod peste Canalul Mînecii, destul de înalt ca să poată permite trecerea pe sub el chiar a celor mai mari nave. Erau însă momente tulburi pe continent, care au dus la războiul franco-prusac din 1870—1871 și înfrîngerea Franței. Ca urmare, în perioada respectivă nu s-a întreprins nimic în această direcție.

Cel mai important proiect a fost acela inițiat în 1875, prin legea adoptată la 2 august de Franța, prin care se declara ca fiind de utilitate publică drumul de fier „îndreptîn-

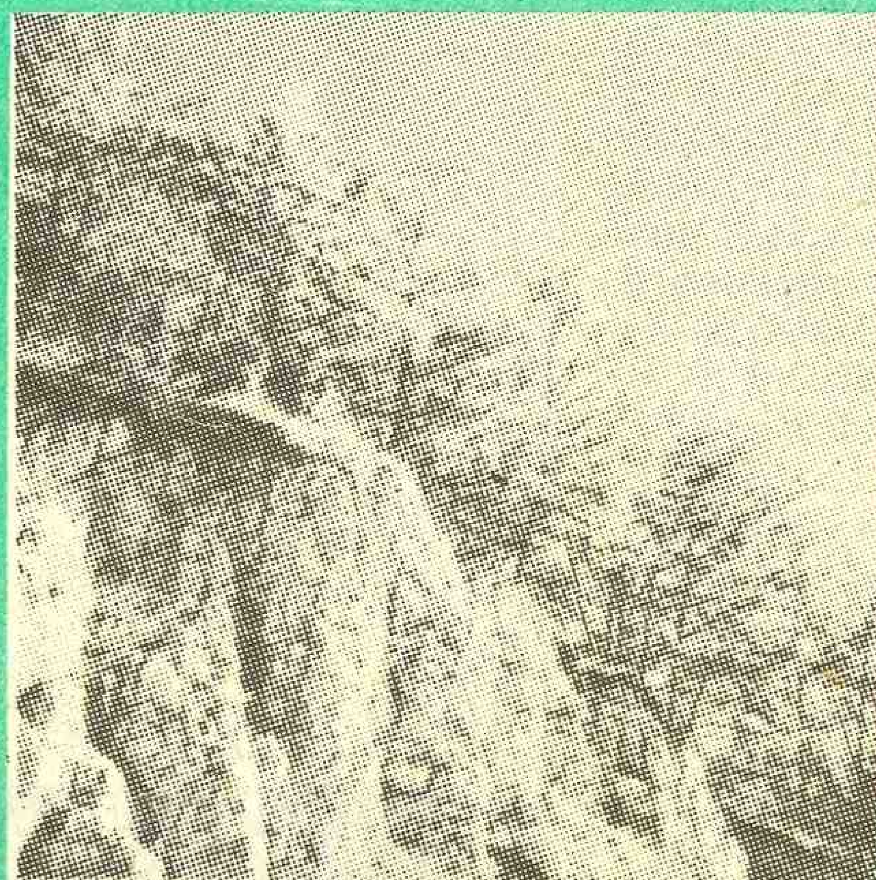
„MAREA BRITANIE SE VA ALĂTURA EUROPEI DUPĂ 8 000 DE ANI"

În istoria tunelului prevăzut a fi construit pe sub Canalul Mînecii pot fi citate zeci și zeci de proiecte aprobate și apoi respinse. Uneori au intervenit evenimentele — cele două războaie mondiale (1914—1918 și 1939—1945), alteori disputele anglo-franceze, iar alteori dificultățile economice întîmpinate de o țară sau alta de pe țărmurile Canalului Mînecii. Important este, însă, faptul că ideea realizării unei căi sigure de legătură între Franța și Marea Britanie n-a fost abandonată „definitiv" niciodată.

Referindu-se la acordul realizat la începutul anului 1986, agenția „Reuter" scria : „După 8 000 de ani de cînd s-a scufundat în mare limba de pămînt care lega insulele britanice de continent, Anglia se va alătura din nou Franței, grație tunelului pe sub Canalul Mînecii". Proiectul respectiv, operă a unui consorțiu franco-britanic „France-Manche" și „Channel Tunnel Group", prevede o legătură fixă de 50,5 km lungime cu terminale la Chériton (Anglia) și Fréthun (Franța). Din lungimea totală a tunelului, 37 km se vor afla sub Canalul Mînecii, implantat în roca de sub apele mării. Se are în vedere construirea a trei tunele paralele, din care două principale, fiecare cu un diametru de 7,3 m., prin care vor circula trenurile — unul spre Franța, altul spre Anglia ; între cele două tunele principale va fi construit un al treilea, de serviciu, în vederea efectuării lucrărilor de întreținere și securitate, avînd un diametru de 4,5 m, cu

Complexul B.T.T. dispune de 100 locuri de cazare în camere de două paturi, modern mobilate, cu radio, televizoare cu circuit închis și grup sanitar propriu, restaurant și bar de zi, discotecă cu programe de audiții muzicale, dans și vizionări de filme.

• Excursii cu autocarul Sinaia (cota 1400 m), Cîmpina (muzeul B. P. Hașdeu), Doftana (muzeu), Ploiești (muzeul „Ceasul de-a lungul vremii", „Muzeul republican al petrolului") Predeal (stațiune aflată la cea mai înaltă altitudine, 1.100 m), Brașov (Muzeul „Cetatea Brașovului și fortificațiile din Țara Bîrsei", Poiana Brașov.

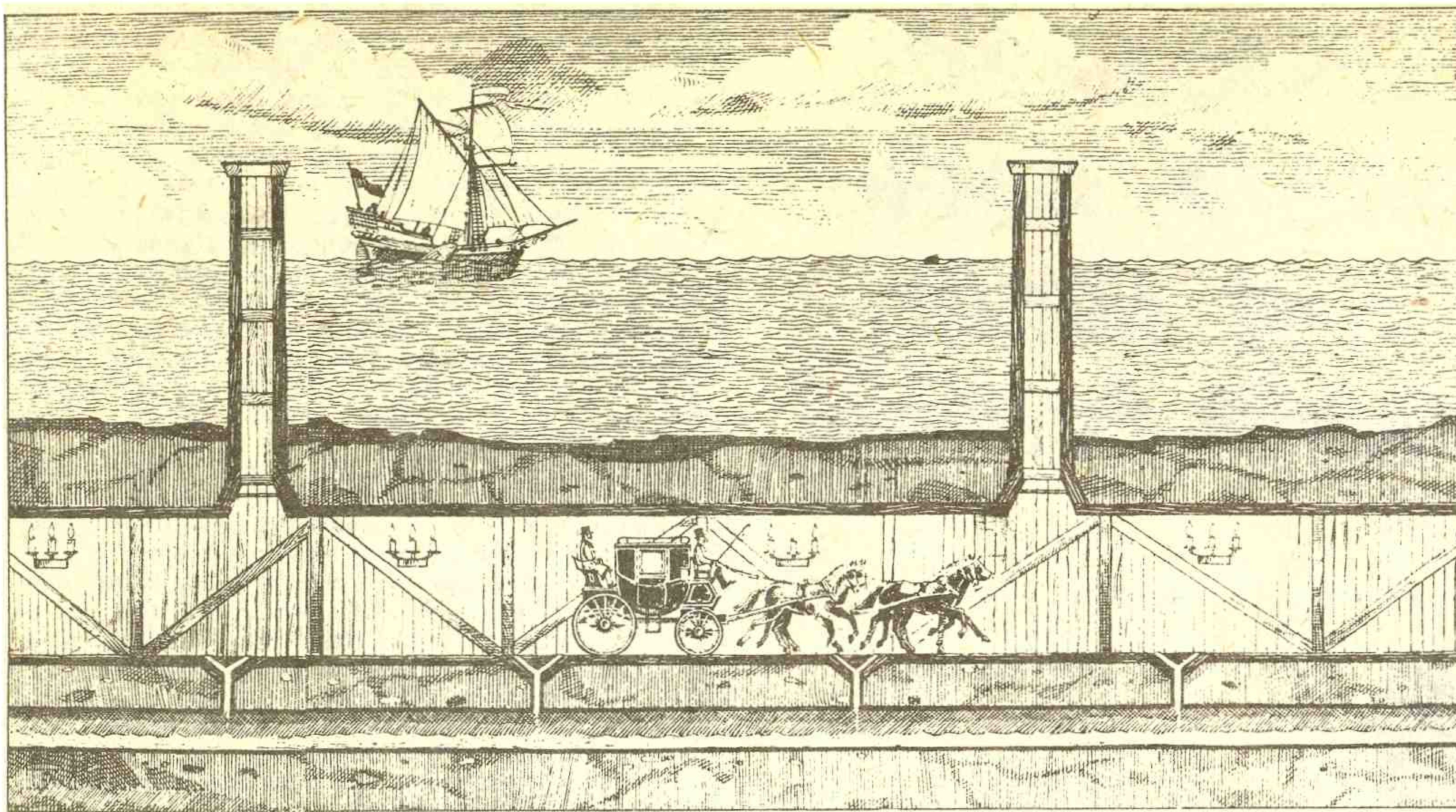

BUȘTENI

BUȘTENI

Imaginea tunelului sub Canalul Mînecii cum a fost conceput de Albert Mathieu, la 1796.

deschideri spre cele două tunele la fiecare 375 m. În caz de accident, pasagerii vor fi evacuați prin această galerie.

Capacitatea de transport va fi de circa 4 000 automobile pe oră. În orele de vîrf, trenuri de cîte 13 vagoane, încărcate cu persoane și automobile, ca și trenuri speciale, ce vor putea încărca aproximativ 35 de camioane grele, vor pleca la fiecare trei minute, într-o direcție sau alta. După cum se estimează, o călătorie de la Londra la Paris va putea fi efectuată în 3 ore și jumătate, adică mai puțin decît ia în prezent transportul cu avionul.

Dar, pentru aceasta, sînt încă multe probleme de soluționat. Desigur nu de ordin tehnic. De exemplu, companiile care efectuează în prezent transporturile între cele două maluri ale Canalului Mînecii (în 1984, prin portul Dover au trecut 14 milioane călători, 1,7 milioane automobile, 740 000 camioane grele, 9 milioane tone mărfuri) se opun construirii tunelului, lucru lesne de înțeles, deoarece tunelul ar însemna falimentul lor. Printre altele compania „Townsed Thoressen", una din cele mai importante, a anunțat că va introduce în trafic vase mari de transport, capabile să poarte la un drum cîte 2 500 persoane și aproximativ 700 automobile, ceea ce va reduce considerabil prețul traversării. Scontîndu-se pe faptul că nu toți cei ce vor să treacă peste Canalul Mînecii, indiferent în ce direcție, vor fi grăbiți și că înainte de a alege o cale sau alta ei se vor gîndi la preț, se crede că tunelul nu va avea prea mulți clienți și ca atare nu va fi rentabil.

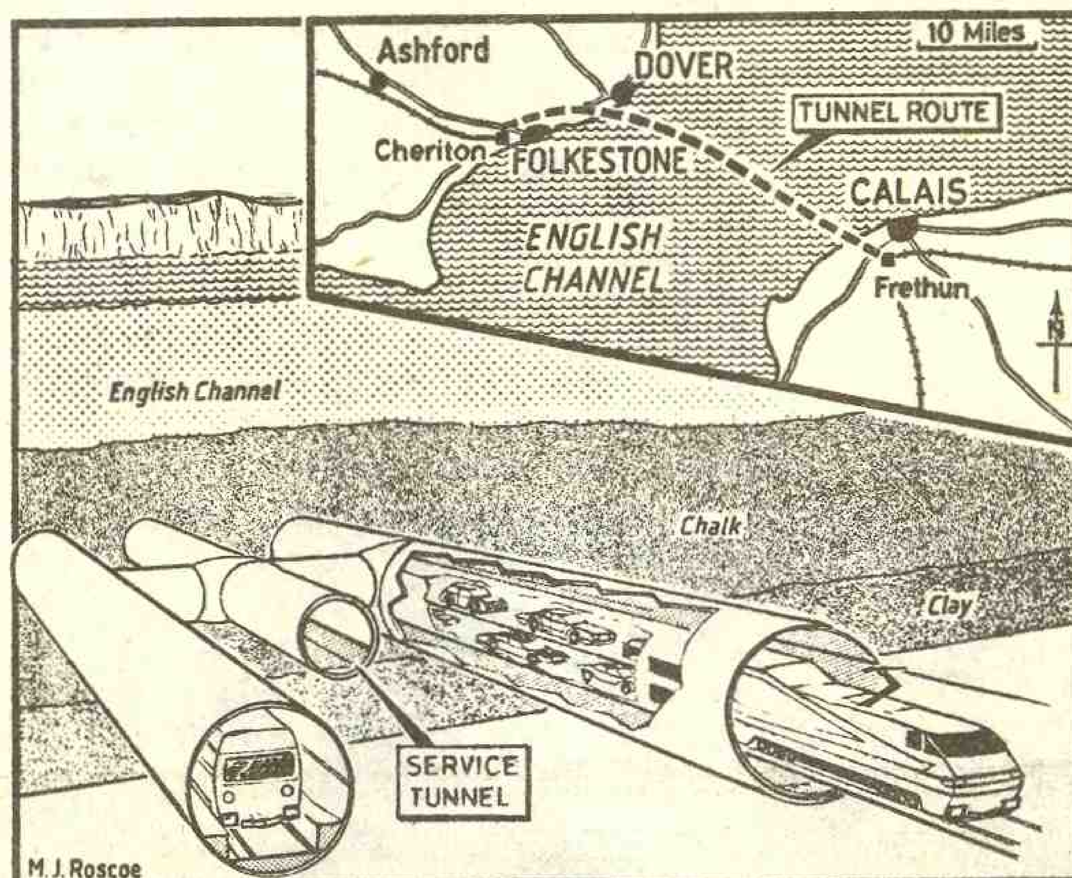
Să nu uităm însă că aceleași lucruri s-au spus la început și despre un alt proiect comun franco-britanic, respectiv proiectul „Concorde". În primii ani așa părea că stau lucrurile. Acum însă, la zece ani de la introducerea în cursă a avioanelor „Concorde", acestea și-au dovedit cu prisosință utilitatea și rentabilitatea.

Din calculele specialiștilor rezultă că în Franța și Marea Britanie vor fi create, prin construcția tunelului, mii și mii de noi locuri de muncă (fără să se țină seama, că în același timp, vor fi lichidate alte cîteva mii), că unele regiuni adiacente vor înflori (iar altele, probabil, vor decădea), că tunelul va fi folosit nu numai de nevoie, dar și ca o curiozitate, de milioane și milioane de turiști etc, etc.

Și care va fi prețul acestui tunel ce se presupune că va intra în funcțiune în 1993 ? Ziarul „Daily Telegraph" menționează cifra de 4,8 miliarde lire sterline. O sumă uriașă, dar care nu înseamnă prea mult, comparînd-o cu ce irosesc cele două țări cu înarmările.

În finalul acestor note despre tunelul pe sub Canalul Mînecii, repet întrebarea enunțată la început : va fi sau nu va fi construit ? Consider că cel mai bun răspuns la întrebare este cel dat de revista britanică „Punch" care, sub semnătura unuia din ziariștii săi, a scris următoarele : „Nu, nu sînt convins, dar nici nu sînt dezamăgit. Avem nevoie de ceva asemănător cu tunelul pe sub Canalul Mînecii, niciodată construit, pentru a ne reaminti că speranța este un lucru durabil. Rămîne un singur pericol. Anume că cineva va lua într-o zi toate proiectele și dosarele și le va arunca peste stîncile din Dover, umplînd cu ele Canalul Mînecii...".

Nicolae Plopeanu

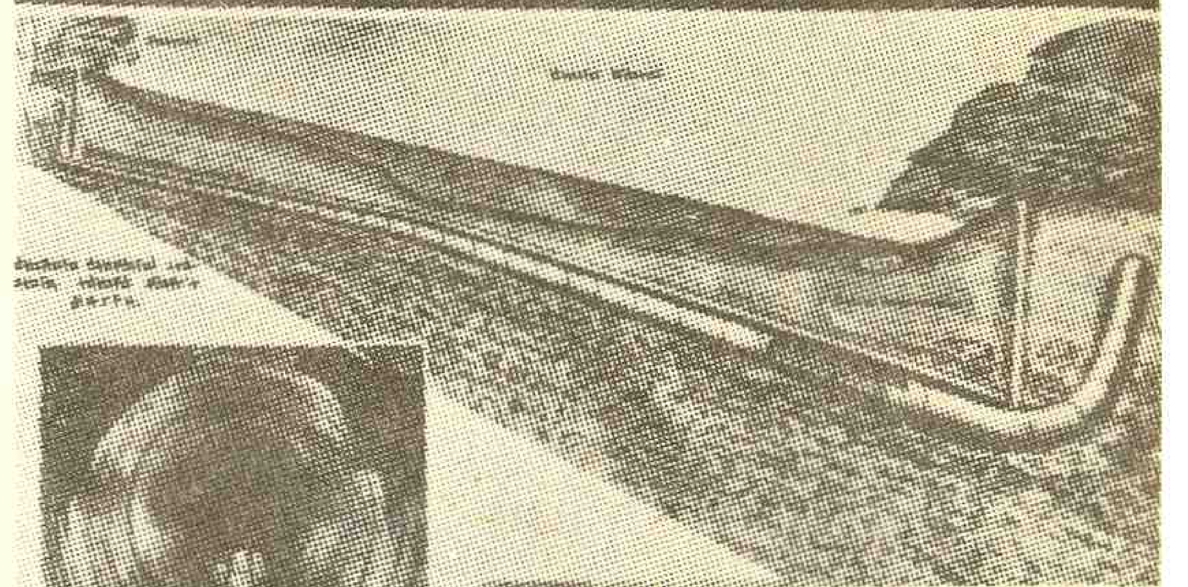

Schița tunelului și amplasarea lui (după ziarul „Daily Telegraph") ● Lille, 20 ianuarie 1986 : primul ministru al Marii Britanii, Margaret Thatcher, și președintele Franței, François Mitterand, anunță realizarea acordului privind stabilirea unei legături fixe între cele două țări prin construirea unui tunel sub Canalul Mînecii.

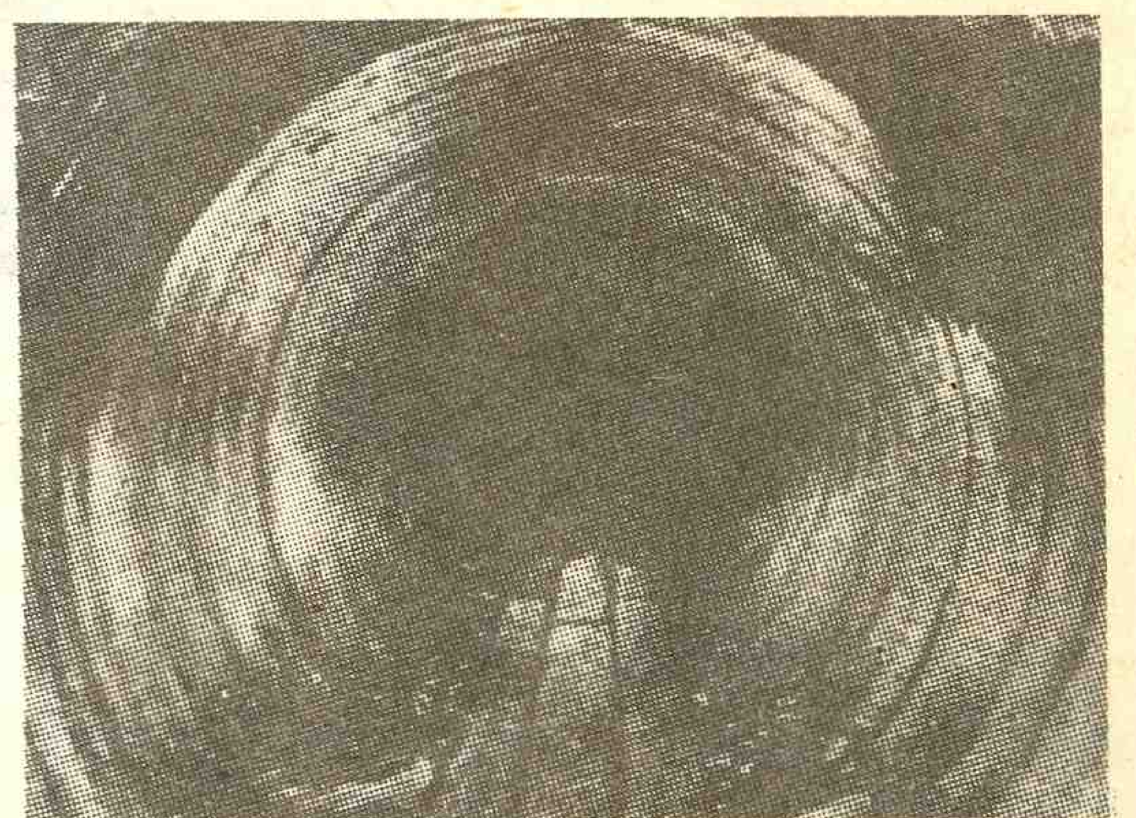
UN SUBIECT LA MODĂ ACUM CINCI DECENII

În numărul său din 5 septembrie 1939, revista „REALITATEA ILUSTRATĂ" își informa cu promptitudine cititorii despre un subiect la modă și atunci – TUNELUL DE SUB CANALUL MÎNECII. Prezentăm mai jos cîteva fotografii reproduse după RI, cum mai era cunoscut săptăminalul lui Tudor Teodorescu-Braniște.

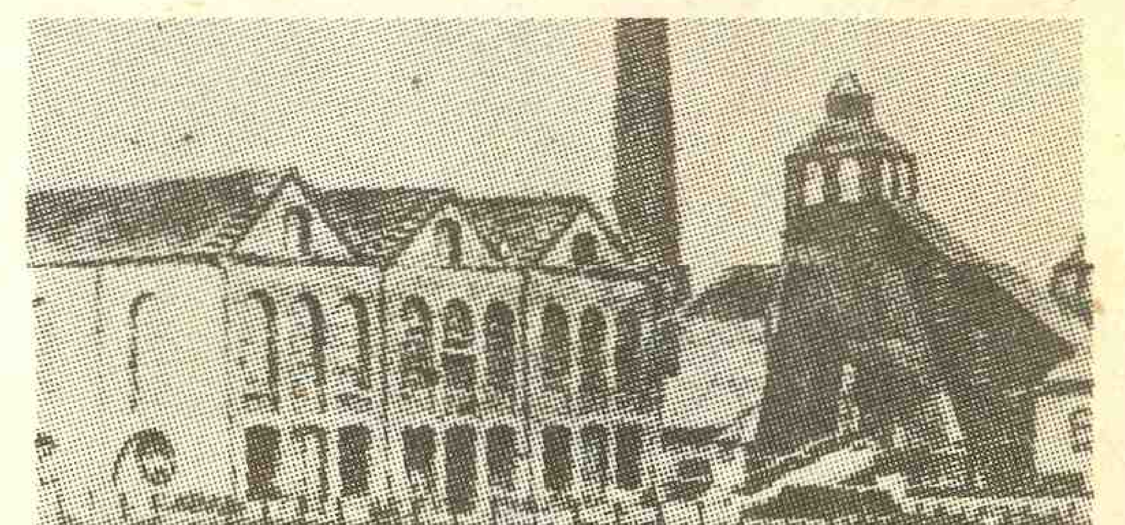
TUNELUL SUB CANALUL MÂNEC

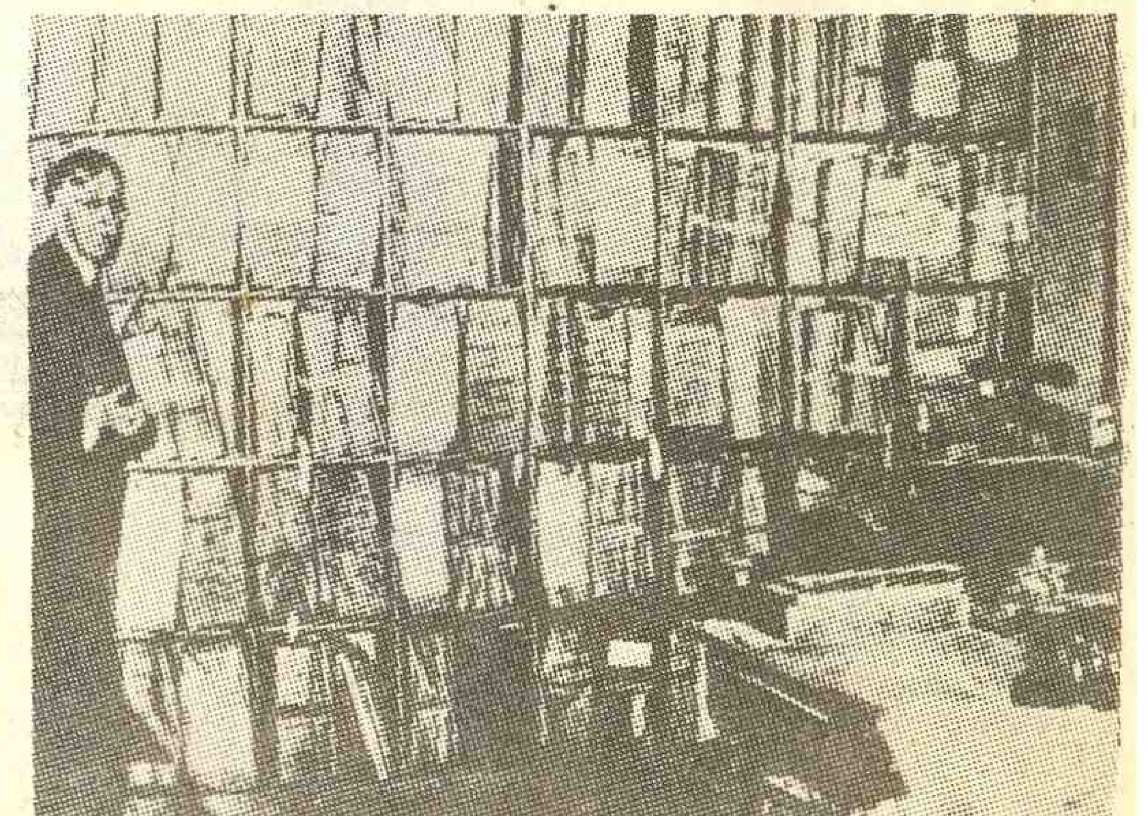
Macheta tunelului submarin, văzută „dintr-o parte"

Fotografia unei galerii clădită în 1980–1981. Această imagine executată în noiembrie 1918 dovedește că galeria a rămas intactă

Așa arăta Uzina de aer comprimat, ridicată în anii 1881–1882 la Sangatte, o localitate la 8 km de Calais

Inginerul Bertin, secretarul general (în anul 1939) al societății comitetului francez al tunelului

Firma sediului societății franceze a tunelului

Început de romanță

Garoafe sîngerează bogat
In vitrină, la masă, pe pat,
Corole de floare cu țipăt carnal,
Vîrtejuri, cu ritm infernal...
Iar tu, garofiță de stei, pe colnic
Străbate-va-naltul vre-un pas de voinic ?
Fuga norilor o privesc, schimbătoare,
Fie-ți lacrima ploii binemeritare.

Catren apocrif

O, voi nopți, ape amare,
Zorii-s cumpănă de vis.
Sper și cred și-aievea pare
Fereastra spre paradis.

Nevoie de însingurare

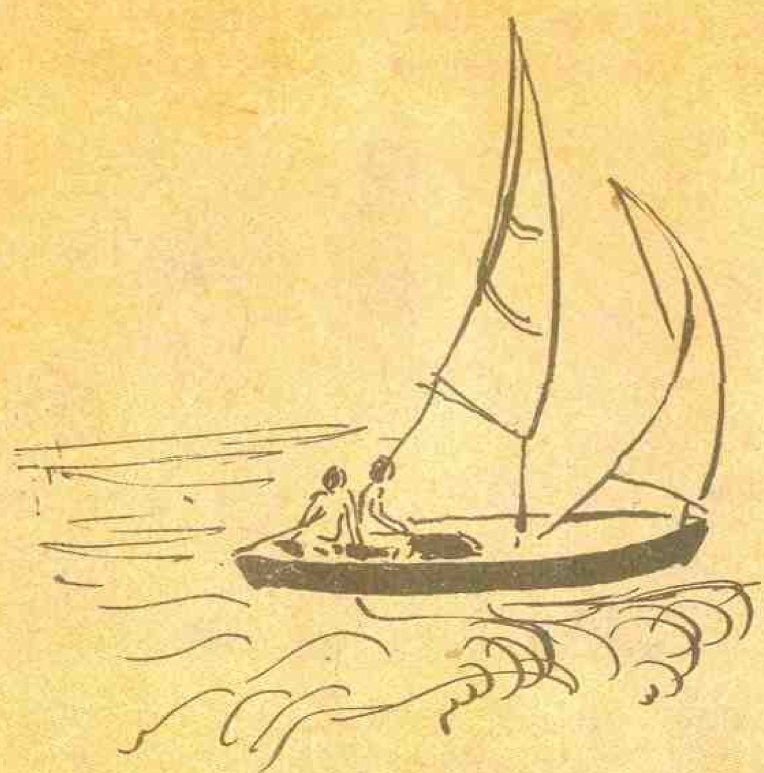
Iată, din nou,
Din nou, de trup, sufletul meu se roagă :
Hai, du-mă frățioare, mai departe,
Departe, departe,
Acolo unde poezia este o mare singurătate
Ce mișcă văzutele și nevăzutele,
Știutele toate și neștiutele.

Dor

Bate vîntu-n fapt de seară,
Sună vîntu-n crengi și iară,
Dorul de odinioară
Mă cuprinde ca ispita.
Își scutură coama și bate copita.

În noapte

Privind apoi spre ea
Am înțeles :
Steaua care-a căzut
Era o lacrimă.

Valul

Un val de timp,
Cu nelimpedea-i apă,
Se năruie izbindu-mă în față
Și mă sufocă-al său miros de sînge
Iar ochii, năpăoiți, abea cutează
Să dibuie direcția luminii,
Ce dincolo de noi
Există, da,
Există...

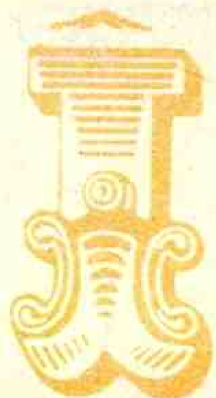
Frîntură de cerc

Un ciob examinat arheologic,
Frîntură de destin, e intîmplarea
Ce-n cale aruncat-a umlința –
Bolovan poticnind ochiul întors către
cer.
De izbitură, visele pier
O clipă doar,
Cînd, ochi împăienjenit, vezi bine,
Pietrele ce sălășuiau,
De mult,
In tine.

Corneliu Zeana

CECILIENHOF, acolo unde s-a decis soarta Europei

În sudul Berlinului, în așa-numita „grădină nouă“ (Neuer Garten) întinsă pe 74 hectare aparținînd magnificului complex al palatelor de la Potsdam, construit între 1913—1916 și destinat de împăratul Wilhem al II-lea prințului moștenitor Wilhelm de Hohenzollern, castelul „Cecilienhof“ avea să intre în istorie nu prin cheltuielile exagerat de mari pentru construcția sa — care se ridicau în acel timp la uriașa sumă de circa 8 milioane de mărci-aur —, ci prin conferința celor trei mari puteri din 1945 ce avea să hotărască soarta Germaniei și a istoriei postbelice.

După capitularea necondiționată a Germaniei naziste, semnată în numele fostului Reich de mareșalul Wilhelm Keitel, von Friedeburg și Stumpf, s-a impus luarea unei hotărîri grabnice și definitive în legătură cu destinul acestei țări, în vederea asigurării unei păci trainice în Europa.

Berlinul fusese distrus, aproape nici una din clădirile sale somptuoase de odinioară nu mai era în picicare. Trebuia găsit un loc propice pentru întîlnirea la nivel înalt, un loc liniștit și totuși aproape de Berlin. A fost ales Cecilienhof — reședința de curind părăsită a familiei de Hohenzolern. Organizatorul acestei intîlniri — partea sovietică — a fost confruntat cu dificultăți inerente momentului : războiul distrusese case mobilier, ucisese pricepuți meseriași. Pentru o asemenea conferință trebuia găsită o masă adecvată. Nereușind a găsi nimic pe potrivă, masa de tratative a fost comandată de urgență în Uniunea Sovietică : o masă de dimensiuni impresionante, rotundă, pentru a nu dezavantaja părțile în discuție, ce a sosit, după peripeții, abia cu două ore înainte de începerea tratativelor.

Astfel a început în marea sală a castelului Cecilienhof conferința ce a intrat în istorie sub numele de „conferința de la Potsdam“ sau „conferința de la Berlin“, ce s-a desfășurat între 17 iulie — 2 august 1945.

Reunite la masa rotundă, delegațiile au luat loc în dreptul fanioanelor țărilor lor : la dreapta, delegația sovietică condusă de I.V. Stalin, locurile din stînga erau rezervate delegației britanice condusă de primul ministru, Winston Churchill, iar delegația americană condusă de noul președinte al Statelor Unite, Harry Truman — aleasă de altfel la sugestia lui Stalin, președintele permanent al conferinței — a luat loc la mijloc, în fața ușii principale a sălii. Cabinetele de lucru ale delegațiilor erau dispuse corespunzător : la dreapta, în „salonul alb“, delegația sovietică ; în stînga, în fostul fumoar — delegația americană, și în sala alăturată, vechea bibliotecă, s-a instalat delegația britanică.

Conferința din 1945 era de fapt a treia reuniune a celor trei mari puteri aliate, după Teheran și Yalta.

În 1943, la Teheran, unde au participat Stalin, Churchill și fostul președinte al Statelor Unite, Roosevelt, s-a propus pentru prima dată „soluționarea“ problemei germane. Delegația S.U.A. a propus — în cazul victoriei forțelor aliate — o împărțire a Germaniei în șase zone : Prusia, cu zona Hamburg-Kiel pusă sub tutela celor patru mari puteri, Hanovra, zona Ruhr-ului sub supraveghere internațională, Saxonia cu centrul la Leipzig, Hessa, reunind și sudul Renaniei și mai multe orașe din Westfalia și, în sfîrșit, Bavaria, ce cuprindea și localități din „land“-urile Baden, Würtemberg.

Churchill a propus atunci izolarea Prusiei și detașarea provinciilor meridionale : Bavaria, Baden, Würtemberg, Saar, Palatinat și chiar Saxonia, ce urmeau să fie înglobate unei „confederații dunărene“.

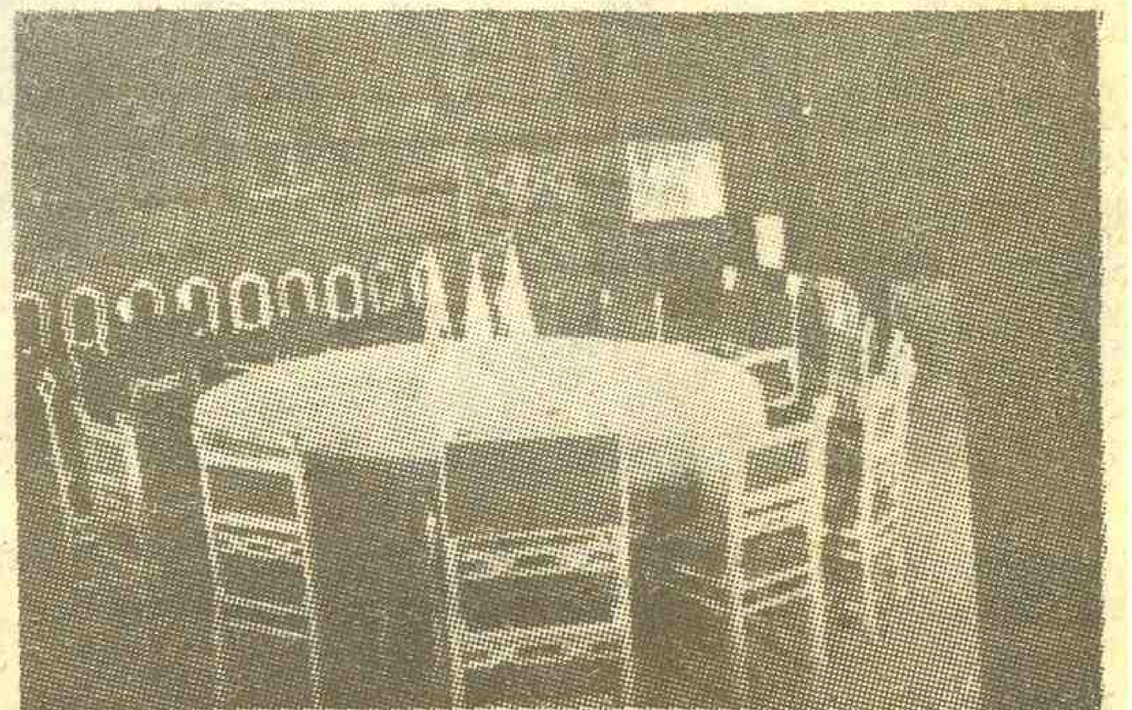
Stalin s-a opus acestui plan, considerind că o asemenea confederație nu are sorți de reusită, de altfel, Austria și Ungaria nemeritînd să împartă același destin cu Germania.

În 1944, cu prilejul unei reuniuni anglo-americane la Quebec, secretarul de stat Henry planul Morgenthau : împărțirea Germaniei în trei zone : un stat nord-german reunind actualul teritoriu al R.D.G., zona Kassel și Hanovra, un stat german sudic cuprinzînd Bavaria și o parte din Hessa și, în sfîrșit, o zonă sub control internațional ce ar fi cuprins o parte din Hessa, Saarul și Ruhr-ul, întinzîndu-se pînă la Bremen și Hamburg. Acest proiect, denumit și „planul catastrofal“, trebuia să dezafecteze marea zonă industrială din zona Ruhr închizînd minele de cărbuni. Totodată partea stîngă a Rinului urma să treacă la francezi, inclusiv Saarul, ceea ce ar fi dezmembrat Germania și ar fi condus la pauperizarea populației din această zonă foarte densă.

La Cecilienhof, Truman a propus o soluție intermediară între propunerea lui Churchill și planul Morgenthau : împărțirea Germaniei în trei părți : un stat german de nord cu capitala Berlin, un stat german de apus cuprinzînd zona Ruhr-ului cu capitala Essen, ce urma să stea sub controlul internațional și un stat sudic cu capitala la Viena, reunind Bavaria, Baden-Würtemberg, Austria și Ungaria — deci, din nou o confederație dunăreană. Întrucît această propunere nu a ținut seama de decizia miniștrilor de externe ai puterilor aliate din 1943 în care se precizase clar că „Anschluss“-ul este considerat nul și neavenit. Austria trebuind să-și redobîndească independența, planul Truman a căzut.

Și astfel, după prezentarea diverselor păreri pro și contra, s-a semnat la 2 august 1945 acordul de la Potsdam în forma sa cunoscută, avînd drept scop lichidarea fascismului, militarismului și imperialismului german și instaurarea unei democrații antifasciste în intreaga Germanie, recunoscîndu-se dreptul națiunii germane la o unitate statală. Poporul german trebuia să-și reanalizeze posibilitățile și să-și refacă viața pe baze democratice și pacifiste. Eforturile sale dirijate în acest sens urmau să-i permită, la momentul potrivit, să-și reia locul în rîndul popoarelor libere și iubitoare de pace ale lumii. Iată că firele încîlcitei istorii a celui de-al doilea război mondial trec și pe la Cecilienhof, unde vizitatorul se confruntă direct cu istoria contemporană, readucînd acum, după patru decenii de la eveniment, în prim plan, dezideratul tuturor oamenilor cinstiți din lumea întreagă : o viață liberă, trăită în pace, neamenințată de spectrul războiului.

Miorița Câmpean

Masa tratativelor

MOMENT POETIC

ȘI VEI IUBI

Vino, străine, masa ne-o cinstește
Și bea această cană ochi cu vin,
Golind-o vei simți pe românește
Și vei iubi poporul carpatin.

Fără să șovăi intră în pădure,
Ea ne e mamă și ne e destin,
Îți va cînta de n-ai în gînd secure,
Și vei iubi poporul carpatin.

Întinde mîna spre-acest lan de grîne,
Fărîmă-n palmă spicul lor blajin,
Vor învia legendele bătrîne,
Și vei iubi poporul carpatin.

Cum tot ce-avem de preț e în morminte,
Cum pentru toți avem un gînd senin,
Ascultă buciumul cu luare-aminte
Și vei iubi poporul carpatin.

Acești copii ce ți-aduc flori mîngîie-i
E sînt coloanele ce ne susțin.
Tot ce-ai văzut, în suflet să-ți rămîie
Și vei iubi poporul carpatin.

Mihai Toma

PATRIA LA CONSTANȚA

De la Constanța pămîntul se vede rotund

Stau la marginea apei
Și marea, tangentă privirii,
Se curbează continuu
Din ce în ce mai jos

Lîngă valurile pururi nestatornice
Sînt una cu faleza,
Trup din trupul țării

De la Constanța pămîntul se vede rotund,
Ca dragostea mea
Pentru ființa nemuritoare a Patriei

CĂLĂTORIE

Mi-e trupul o corabie
Cu marea înăuntru

O mare roșie,
Cu flux și reflux
Pe care plutesc în derivă

Departe de mine,
Tot mai departe,
În necuprins
Se află ținta călătoriei

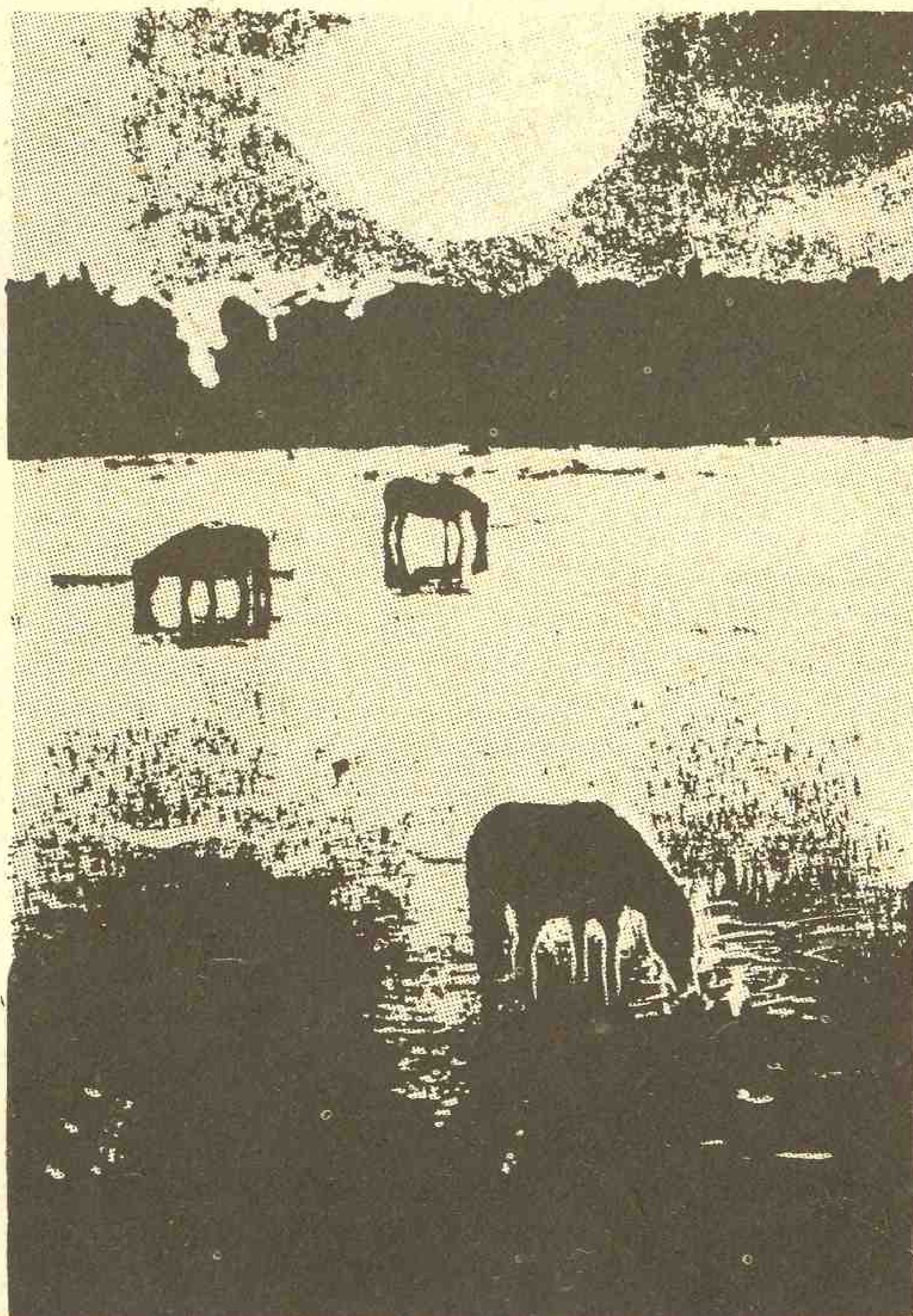
Corin Bianu

ULTIMUL DAR

Nici de la copii
nici de la nepoți și strănepoți —
aproape toți crescuți și în casa ei —
ne aștepta vreun dar.
Ea însă
găsea pentru fiecare ceva să-i dea.
Nu mai ieșea din casă
decît rareori.
În iarna aceea Nana —
Cum îi spuneau toți ai satului —
m-a chemat la poartă
și mi-a dat cîteva ouă.
Unele se spărseseră
în sînul ei
la care le strîngea cu grijă
cu mîinile-i tremurînde.

Vasile Smărăndescu

TÎRZIU

am descoperit versurile albe în sînge
călătorindu-le prin creier
prin degetele care de cele mai multe ori
devin animale independente
am descoperit versurile albe
ca pe un răspuns la tristețea ta
puțin prăfuite oglinzi retrovizoare
nu-i așa că praful
nu se oglindește niciodată ?

am descoperit versurile albe
publicate acum tîrziu tîrziu
după ce ne-am pierdut unul pe celălalt
puțin prăfuite oglinzi retrovizoare
nu-i așa că praful
nu se oglindește niciodată ?

ȘI MAI TÎRZIU

semnul cel de pe urmă
e zîmbetul trist —
frunza care se așează singură
între filele cărții de bucate
ochiul străin sprijinit
de coapsa ta goală
mîrîitul motorului convins
că înghite distanțe numai înainte
semnul cel de pe urmă
e înțelegerea mea smulsă din vocabular
iat-o materială acolo materială
o pasăre cu aripa frîntă
lîngă farfurioara cu înghețată.

23 aprilie 1986

Elin Iara

COSTINEȘTI

ÎN IMEDIATA APROPIERE A BUCUREȘTIULUI

Pentru orice tînăr care și-a petrecut odată vacanța la Costinești, orășelul tineretului de pe malul Mării Negre rămîne un termen de referință pentru întreaga viață. Iată de ce, acum, la deschiderea sezonului estival, ni se pare deosebit de oportună semnalarea existenței pe șoseaua spre Tîrgoviște, chiar la ieșirea din București, mai precis la capătul liniilor de tramvai 6 și 20, a troleibuzului 97, a unei mirifice transformări a lacului STRĂULEȘTI care a devenit efectiv un frate mai mic al Costineștilor. Cei care doresc să-și petreacă aici sfîrșitul de săptămînă găsesc o gamă deosebit de largă de posibilități, începînd cu practicarea sporturilor nautice — bărci, hidrobiciclete și, evident, înot — dar și terenuri de fotbal, handbal, de baschet și volei, de tenis, jocuri de șah, table, mese de tenis, iar pentru tinerii părinți largi spații de joc pentru copii, deosebit de ingenios dotate.

În cazul cînd doriți să petreceți cîteva zile recreative vă stau la dispoziție spații de cazare cu două și trei locuri — să nu uităm că Străuleștii fac parte din salba de lacuri a capitalei comunicînd deci cu lacurile Buftea, Mogoșoaia, Băneasa, Herăstrău și Tei. Iar pentru a mări sentimentul că poți ajunge la Costinești după 1/2 de oră de mers cu tramvaiul, organizatorii au reușit nu numai să asigure un amplu spațiu de vegetație, ci și o livadă de piersici.

La înălțimea cazării a spațiilor de recreere sînt și celelalte servicii. Așadar, chioșcuri cu răcoritoare și diverse produse culinare și de cofetărie ; dar mai ales un local cu 200 de locuri și o terasă cu 125 de locuri în cadrul căreia tînărul șef bucătar Florea Didei, onorează arta culinară la înălțimea unui maestru al marilor restaurante oferind, într-o amplă gamă, specialitățile casei.

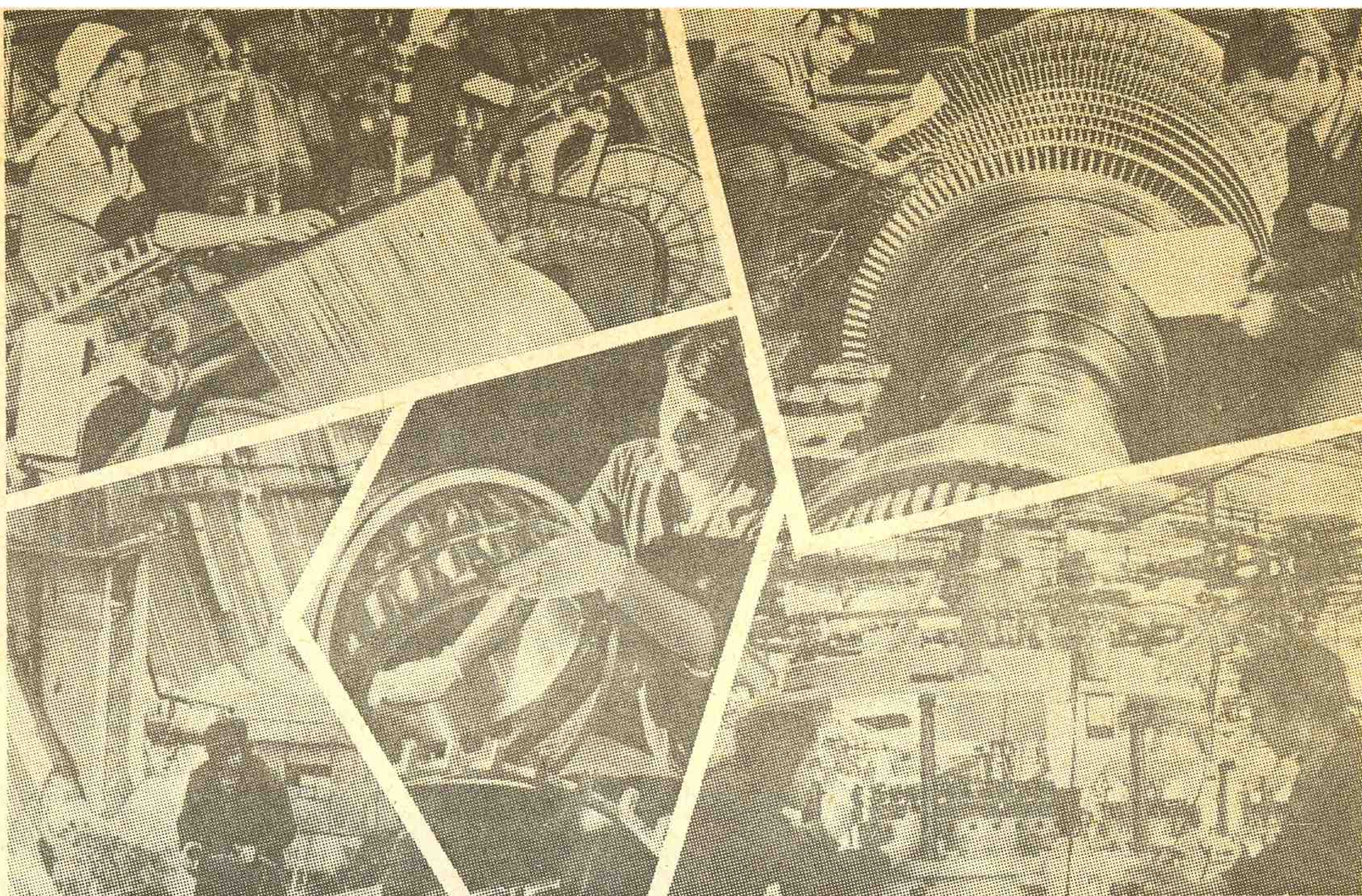
Viața de fiecare zi a bazei Străulești este agrementată și de stația radio locală, care din zori și pînă seara transmite un program muzical non-stop alcătuit din cele mai recente șlagăre românești și internaționale în care au fost intercalate emisiuni de știri, curiozități, de satiră și umor, etc.

*

Iată un număr important de argumente, deși nu le-am enumerat pe toate care fac din această bază model a Biroului de Turism pentru Tineret, care beneficiază și de atenția deosebită din partea Comitetului municipal București al U.T.C., un loc de mare atracție pentru tinerii bucureșteni, dar și pentru cei din alte colțuri ale țării ; cifra de 500 000 de vizitatori înregistrați de baza Străulești în anul 1985 este semnificativă.

Peste cîteva luni ca va rămîne, însă, sîntem convinși ,un termen de comparație pentru depășirile anului 1986.

Haralambie Lerea

Manifestarea turistică PARTIDULUI OMAGIUL TINEREI GENERAŢII

Biroul de Turism pentru Tineret împreună cu Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România şi Muzeul de istorie a partidului comunist, a mişcării revoluţionare şi democratice din România au iniţiat acţiunea turistică gen concurs „Partidului — omagiul tinerei generaţii" — dedicată aniversării a 65 de ani de la crearea Partidului Comunist Român.

1921-1986

Manifestările se înscriu în contextul sarcinilor de intensificare a activităţii Uniunii Tineretului Comunist, a B.T.T., privind conduita comunistă, revoluţionară a tinerei generaţii, cunoaşterea de către tineri a trecutului de luptă al Partidului Comunist Român, a realizărilor obţinute de poporul nostru în anii construcţiei socialiste, mai ales după Congresul al IX-lea al P.C.R., de cînd în fruntea partidului şi statului nostru se află tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU, cel mai iubit fiu al poporului român, personalitate politică proeminentă a lumii contemporane.

Acţiunea are loc în perioada martie — decembrie 1986, după cum urmează :

1. ETAPA DE MASĂ — se va desfăşura în toate judeţele în perioada martie—decembrie 1985, prin organizarea unui ciclu de excursii ale căror programe vor include vizite la locuri şi monumente legate de activitatea revoluţionară a P.C.R. Acţiunile turistice se vor desfăşura pe trasee şi itinerarii cuprinzînd cele mai importante locuri legate de istoria şi activitatea Partidului Comunist Român, avînd în componenţă obiectivele orientative situate în cele mai reprezentative zone de interes turistic : Muntenia, Transilvania, Moldova şi Dobrogea.

Prin întreaga sa desfăşurare, prin excursiile şi manifestările organizate, acţiunea îşi propune să contribuie la intensificarea activităţilor turistice educative şi cuprinderea largă a tinerilor de toate categoriile la cunoaşterea directă, prin turism, a marilor momente din istoria patriei şi a partidului nostru.

În acest sens, agenţiile B.T.T., cu sprijinul comitetelor judeţene ale U.T.C., urmează să organizeze ample acţiuni şi manifestări turistice la Muzeul de istorie a partidului, a mişcării revoluţionare şi democratice din Bucureşti, la Muzeul de istorie a R.S.R., precum şi la muzee din reşedinţele de judeţ, ocazii cu care se vor realiza întîlniri cu activişti de partid, muzeografi, istorici, concursuri „Cine ştie cîştigă" etc.

ETAPA A II-A

Se desfăşoară în perioada aprilie-decembrie 1986 şi va consta în organizarea de către fiecare agenţie B.T.T. a minimum 2 excursii turistice tematice, cu cuprinderea a cel puţin 50—100 de tineri, pe traseele şi la cele mai importante obiective din ţară nominalizate pe fiecare judeţ prin regulament, toate avînd plecarea din reşedinţa de judeţ iar punctul final municipiul Bucureşti. Cu acest prilej, se va desfăşura concursul cu public dintre echipajele judeţelor participante, sub genericul „Partidului — omagiul tinerei generaţii".

ZONA I

Bucureşti — Ploieşti — Cîmpina — Doftana — Sinaia — Predeal — Braşov — Zărneşti — Rîşnov — Rucăr — Cîmpulung Muscel — Piteşti — Bucureşti.

BUCUREŞTI

● Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România. În sălile 39—47 sînt prezentate principalele momente ale mişcării muncitoreşti revoluţionare din România. Muzeul cuprinde şi expoziţia permanentă omagială „Dovezi ale dragostei, înaltei stime şi profundei preţuiri de care se bucură preşedintele Nicolae Ceauşescu şi tovarăşa Elena Ceauşescu, ale amplelor relaţii de prietenie şi colaborare dintre poporul român şi popoarele altor ţări". Este expus un bogat şi variat material privind vasta activitate desfăşurată cu pasiune revoluţionară de secretarul general al partidului tovarăşul Nicolae Ceauşescu, pentru înfăptuirea politicii interne şi externe a partidului şi statului nostru.

● Muzeul de istorie a partidului comunist, a mişcării democratice şi revoluţionare din România, care prezintă ample documentare asupra începutului mişcării muncitoreşti din ţara noastră, crearea P.S.D.M.R., lupta proletariatului pentru o viaţă mai bună. Sala destinată făuririi Partidului Comunist Român oferă documente şi imagini asupra acestui important act istoric din viaţa poporului nostru — 8 mai 1921, alte săli oferind o imagine sintetică asupra etapelor de dezvoltare parcurse de România între Congresele al IX-lea şi al XIII-lea ale P.C.R.

În cadrul muzeului există sala destinată tineretului, cuprinzînd expoziţia „Momente din istoria U.T.C." şi o sală a organizaţiei pionierilor din ţara noastră.

● Muzeul militar central — cuprinzînd exponate ce evocă vitejia ostaşilor români în marile momente ale istoriei patriei (Războiul de independenţă, primul război mondial, contribuţia armatei române sub conducerea partidului comunist la bătăliile împotriva fascismului şi obţinerea victoriei).

● Placa comemorativă din str. Academiei nr. 35—37 se află pe locul clădirii în care în zilele de 8 şi 9 Mai 1921 s-au desfăşurat lucrările Congresului de constituire a P.C.R. ; tot aici, în zilele de 19—20 martie 1922 au avut loc lucrările Conferinţei generale a Tineretului Socialist din România.

● Str. 13 Decembrie (faţă Sf. Ionică) — placa comemorativă indicînd locul unde s-a aflat sediul Partidului Socialist, care a găzduit lucrările primului Congres al P.C.R. în zilele de 10 şi 11 mai 1921.

● Întreprinderea „Griviţa Roşie" — placa comemorativă ce evocă greva muncitorilor feroviari din februarie 1933.

● Placa comemorativă „13 decembrie 1918" din Calea Victoriei (piaţa fostului Teatru Naţional) ce omagiază jertfa muncitorilor tipografi din Capitală.

● Piaţa Obor, locul unde la 3 noiembrie 1940 a avut loc o mare manifestaţie populară antifascistă.

● Casa din str. Sighișoara nr. 27 (Vatra Luminoasă), locul conspirativ unde au fost deținuți după arestare, membrii guvernului antonescian în august 1944.

● Statuia Dr. Petru Groza — președintele primului guvern revoluționar democratic ales de masele populare la 6 martie 1945.

● Piața Unirii, important loc istoric unde s-au desfășurat mari adunări populare, mitinguri și alte forme de acțiune ale clasei muncitoare din Capitală ;

● Sala Palatului Republicii Socialiste România, modern edificiu unde au loc în zilele noastre forumurile comuniștilor — Congresele Partidului Comunist Român și forumurile tinerei generații din patria noastră.

BĂNEASA

● Podul Băneasa, placa comemorativă ce amintește luptele grele duse de trupele române și formațiunile patriotice împotriva trupelor hitleriste din împrejurimile Capitalei în zilele de 24—26 august 1944.

● Monumentul „Ultimul străjer al Capitalei".

OTOPENI

● Monumentul Eroilor. Amintește luptele duse de armata română și forțele patriotice pentru apărarea Capitalei în august 1944.

PLOIEȘTI

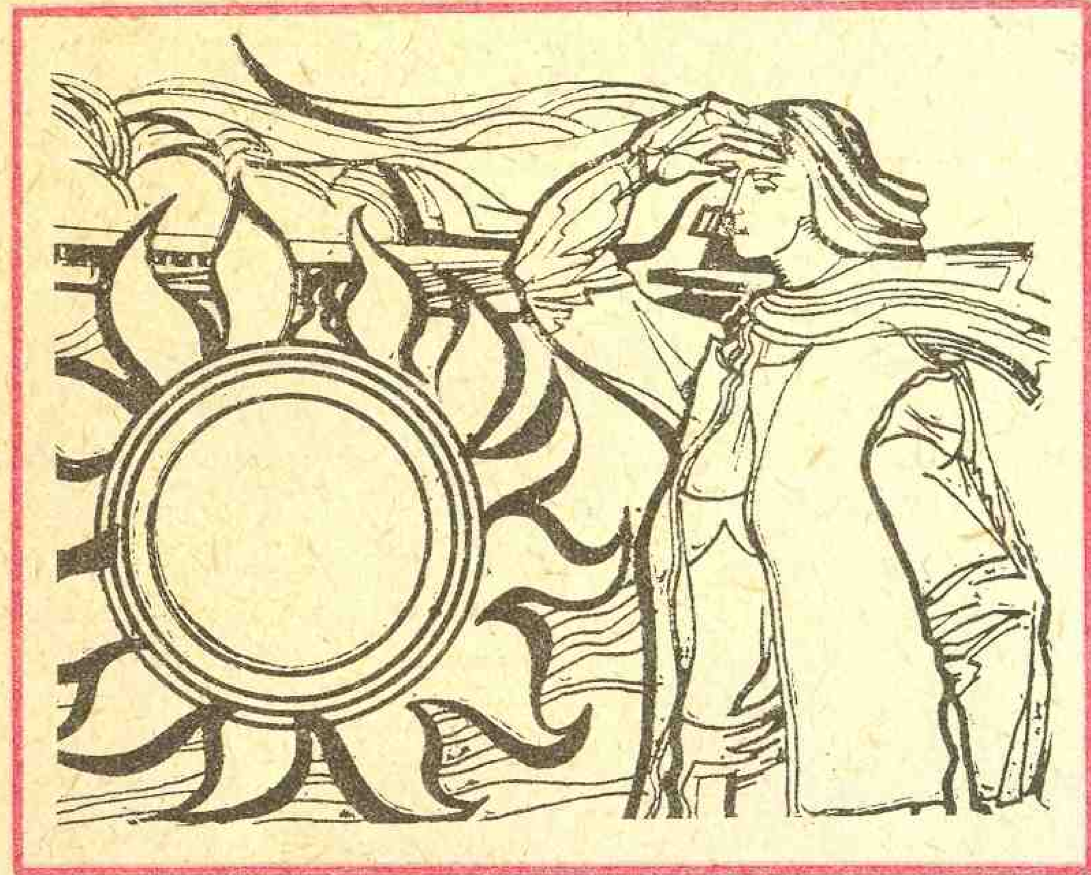
● Muzeul județean Prahova, str. Teatrului nr. 10. Secția de istorie modernă și contemporană cuprinde importante referiri la mișcarea muncitorească democratică prahoveană, organizată și condusă de Partidul Comunist Român.

● Piața „16 Februarie", obelisc ce marchează locul unde s-a ținut în 1922 Congresul al II-lea al P.C.R.

● Muzeul republican al petrolului, str. dr. Bogdanov nr. 10, prezintă evoluția sistemelor de exploatare și prelucrare a țițeiului precum și momentele importante ale luptei revoluționare a muncitorilor petroliști.

● Monumentul vînătorilor, piața Gării de Sud, ridicat în memoria luptătorilor pentru independența României în războiul din anii 1877—1878.

● Placa comemorativă montată pe fațada clădirii Gării de Sud, pe locul unde a locuit și lucrat în timp Constantin Dobrogeanu Gherea.

● Placa comemorativă aflată pe strada Tudor Vladimirescu nr. 5, pe locul unde a existat casa în care s-a născut și a trăit la Ploiești Ștefan Gheorghiu, unul din conducătorii mișcării muncitorești la începutul secolului XX.

● Placa comemorativă din str. Democrației „În amintirea solidarității muncitorilor ploieșteni cu răscoala țăranilor din 1907".

● Placa comemorativă din str. Teatrului nr. 10 care este ridicată în amintirea luptelor duse de munctiorii petroliști în ianuarie-februarie 1933.

CÎMPINA

● Oraș cu vechi tradiții proletare, revoluționare, legate de prezența unui important detașament al clasei muncitoare din domeniul exploatării și rafinării petrolului.

DOFTANA

● Muzeul Doftana, fost loc de detenție pentru mulți conducători ai clasei noastre muncitoare.

BRAȘOV

● Muzeul județean de istorie : secția de istorie amenajată în Casa Sfatului prezintă dezvoltarea mișcării muncitorești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și din prima jumătate a secolului XX din zona industrială a Brașovului.

● Casa de pe str. Ciucaș nr. 8 — fosta sală „Reduta" unde a avut loc pe 19 august 1920 o adunare importantă a membrilor Partidului Socialist din Brașov.

● Str. Lungă nr. 1, fosta sală „Apollo" unde a ființat prima organizație din Brașov a Partidului Comunist Român, începînd cu data de 30 iulie 1922. Aici, între 10—12 octombrie 1921 a avut loc Congresul pe țară al Sindicatelor din România.

● Casa de pe str. 7 Noiembrie nr. 7, unde a funcționat primul sediu al organizației județene Brașov a P.C.R. și redacția ziarului „Dreptatea", organ al partidului în ilegalitate.

● Casa de pe str. Tocile nr. 6, cu placa memorială ce amintește faptul că aici a locuit Cristea Ilie, militant comunist care în anul 1931 a editat revista „Spre stînga", îndrumată de P.C.R.

● În clădirea de pe str. Nicolae Bălcescu nr. 67, fostă închisoare, au fost întemnițați în anii ilegalității numeroși comuniști printre care și tovarășul Nicolae Ceaușescu.

● Piața 23 August, locul unor mari evenimente cum a fost marele miting popular din anul 1940 cînd locuitorii Brașovului au protestat împotriva odiosului „Dictat de la Viena".

ZĂRNEȘTI-GHIMBAV

● Întreprinderea de celuloză și hîrtie. Aici, în anul 1929 muncitorii au luat parte la greva de solidaritate cu greva generală a metalurgiștilor de la Reșița.

RÎȘNOV

● Monumentul eroilor de pe frontul antifascist.

PITEȘTI

● Muzeul județean Argeș, Bd. Republicii nr. 66. În sălile secției de istorie se găsesc mănturii ale activității revoluționare a clasei munctioare din Pitești și din împrejurimi, sub conducerea P.C.R. în perioada interbelică și în timpul celui de-al II-lea război mondial.

● Str. Brădet nr. 1 — sediul secțiunii județene a P.C.R. Argeș în ilegalitate.

ZONA A II-A

Craiova — Tîrgu Jiu — Petroșani — Hațeg — Deva — Arad — Timișoara — Caransebeș — Orșova — Drobeta Turnu Severin — Craiova

CRAIOVA

● Muzeul „Procesul luptătorilor ceferiști și petroliști din iunie—iulie 1934", str. Severinului nr. 9 instalat în clădirea în care a fost rejudecat procesul conducătorilor luptelor muncitorești din anul 1933. La acest proces a fost delegat și tovarășul Nicolae Ceaușescu din partea tineretului Capitalei pentru a depune în apărarea inculpaților.

● Muzeul Olteniei — sala ce ilustrează dezvoltarea mișcării muncitorești și făurirea P.C.R., lupta sa pentru dreptate socială și independența națională ;

● Muzeul memorial „Traian Demetrescu", str. Silozului nr. 41, cuprinde documente referitoare la viața și activitatea poetului cunoscut și pentru activitatea sa politică pusă în slujba clasei muncitoare.

● Placa memorială din str. Unirii nr. 99 aflată pe clădirea în care în anii 1923—1926 au funcționat Sindicatele Unitare.

● Placa comemorativă de pe clădirea Comitetului județean Dolj al P.C.R. ce amintește asaltul maselor populare asupra clădirii prefecturii în ziua de 24 februarie 1945 și instalarea la conducere a reprezentanților forțelor democratice.

● Str. 6 Martie nr. 6 — între anii 1922 — 1924 aici a fost sediul Secțiunii Craiova a P.C.R.

TÎRGU JIU

● Muzeul județean Gorj. În sălile sale sînt adăpostite mărturii documentare ale luptei maselor populare gorjene sub conducerea P.C.R. pentru libertate socială și independență națională.

PETROȘANI

● Muzeul de istorie ; aspecte legate de mișcarea muncitorească și luptele minerilor din localitățile Văii Jiului împotriva asupririi și exploatării capitaliste. La Lupeni — „Monumentul minerilor — 1929".

DEVA

● Muzeul județean Hunedoara — str. Petru Groza nr. 29 — înfățișează dezvoltarea mișcării muncitorești din zona industrială a Hunedoarei, Devei și Simeriei, precum și de pe Valea Jiului, în a doua jumătate a secolului trecut și în prima jumătate a secolului nostru.

● Casa de pe str. Aurel Vlaicu nr. 9 — sediul organizației locale a P.C.R. între anii 1921—1924.

● Piața Unirii — aici la 13 aprilie 1933 a avut loc Congresul de constituire a „Frontului Plugarilor"

● Str. Șaguna nr. 6 — aici a funcționat redacția ziarului „Horia", organ al „Frontului Plugarilor".

ARAD

● Muzeul județean Arad, cuprinde numeroase exponate care se referă la activitatea politică a clasei muncitoare din zona Aradului la sfîrșitul secolului XIX. Este prezentată de asemenea lupta proletariatului român din Transilvania sub conducerea partidului.

● Casa din str. Paris nr. 2. Aici a luat ființă în anul 1921 Secția din Arad a P.C.R.

● Monumentul ostașilor români căzuți în luptele pentru eliberarea Transilvaniei de sub dominația fascistă.

● Casa de pe str. Eminescu nr. 37, sediul redacției ziarului „Tribuna" care a apărut la Arad începînd cu anul 1897.

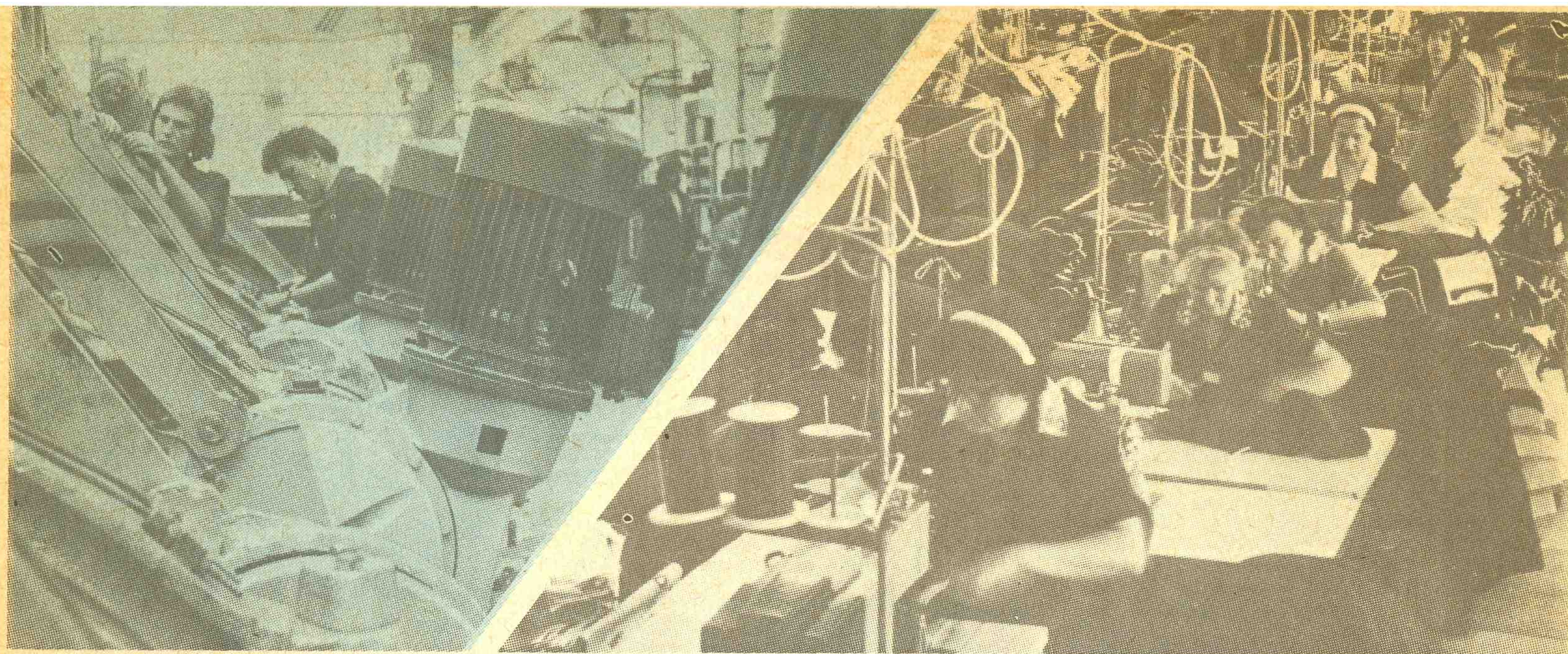
● Str. Anatol France nr. 6 — aici a funcționat redacția ziarului „Românul" sub conducerea lui Vasile Goldiș.

● Clădirea din str. 6 Martie nr. 3 în care, între 2 noiembrie și 1 decembrie 1918 a funcționat Consiliul Național Central Român.

● Casa de pe str. Boemiei nr. 13 — locul în care în anul 1930 s-a aflat un sediu conspirativ. Aici au activat Iosif Ranghet, Alexandru Moghioroș, Pap Ilona, Bernath Andrei, Alexandru Sencovici ș.a.

PĂULIȘ

● Monumentul ostașilor români, ridicat pe locul unde în septembrie 1944, elevii școlii de subofițeri din Rodna „Detașamentul Păuliș", s-au acoperit de glorie în luptele crîncene duse pentru zdrobirea armatelor fasciste din această parte a țării.

TIMIŞOARA

● Muzeul Banatului a cărei secţie de istorie contemporană ilustrează pe larg aspectele activităţii şi luptei maselor populare din Banat sub conducerea partidului ;
● Monumentul eroilor patriei aflat în parcul central al oraşului.
● Monumentul luptătorilor comunişti căzuţi în luptele împotriva fascismului, monument ridicat în amintirea partizanului Ştefan Plavăţ.
● Casa de pe str. General Dragalina nr. 1 — aici, între anii 1921—1928 a funcţionat redacţia mai multor organe de presă conduse de P.C.R.
● Str. Sibiu nr. 1, str. Gojdu nr. 9 — case conspirative ale P.C.R. în timpul dictaturii fasciste.
● Casa de pe str. Ştefan cel Mare nr. 28, locul unde în 2—5 aprilie 1929 s-a desfăşurat Congresul Sindicatelor Unitare din România.
● Casa de pe str. Constanţa nr. 2 — aici a funcţionat între anii 1938—1944 o tipografie clandestină a P.C.R.

DROBETA TURNU SEVERIN

● Casa de pe str. Traian nr. 69, locul unde se află Casa Poporului, care între anii 1912—1921 a fost sediul Partidului Socialist, iar ulterior a fost folosită de organizaţia locală a P.C.R.
● Muzeul „Regiunii Porţile de Fier" care adăposteşte documente referitoare la tumultuoasa activitate politică şi revoluţionară a comuniştilor din această parte a ţării.
● Monumentul eroilor antifascişti — evocînd rezistenţa opusă de armata şi populaţia oraşului, trupelor hitleriste aflate în retragere spre Defileul Dunării în august — septembrie 1944.
● Str. Progresului nr. 69, locul unde se afla sediul Comitetului judeţean Mehedinţi al P.C.R. între anii 1924—1944.
● Portul şi şantierul naval. Muncitorii de aici au luptat cu hotărîre în august 1944 pentru apărarea oraşului împotriva trupelor hitleriste.

ZONA A III-A

Iaşi — Vaslui — Bîrlad — Bacău — Comăneşti — Buhuşi — Piatra Neamţ — Bicaz — Tîrgu Frumos — Paşcani — Suceava — Botoşani — Iaşi

IAŞI

● Complexul muzeal din Palatul Culturii, secţia de istorie contemporană ilustrînd începuturile mişcării muncitoreşti din acest important centru urban al Moldovei şi transformările revoluţionare realizate în anii socialismului sub conducerea P.C.R.
● Casa memorială „Ilie Pintilie" — evocînd viaţa luptătorului comunist ieşean pentru drepturile clasei muncitoare.

VASLUI

● Muzeul judeţean.
● Noul centru politico-administrativ, realizare urbanistică de prestigiu înfăptuită în ultimii ani prin grija partidului şi statului nostru.

BÎRLAD

● Important centru industrial şi muncitoresc cu unităţi ale industriei de mecanică fină (aparate de măsură şi control, rulmenţi etc.).
● Muzeul orăşenesc.

BACĂU

● Muzeul judeţean Bacău ilustrează pe larg dezvoltarea mişcării muncitoreşti în ţara noastră şi activitatea desfăşurată de organele locale de partid în anii premergători revoluţiei de eliberare naţională şi socială antifascistă şi antiimperialistă de la 23 August 1944.
● Casa de pe str. Cuza Vodă nr. 5 în care s-a născut militantul comunist Lucreţiu Pătrăşcanu.
● Clădirea de pe str. Mare nr. 10 ce adăpostea fosta sală „Cosso", loc de desfăşurare a numeroase instruiri muncitoreşti şi ale P.C.R. în ilegalitate.
● Casa de pe str. Ştefan cel Mare nr. 145 — aici s-a aflat principalul sediu al Comitetului local al P.C.R.

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ

● Muzeul de istorie care înfăţişează dezvoltarea industrială şi respectiv a mişcării muncitoreşti de pe Valea Trotuşului în prima jumătate a secolului XX.

COMĂNEŞTI

● Important centru industrial cu rol în mişcarea muncitorească din prima jumătate a secolului. Casa memorială a militantului comunist Gheorghe Gheorghiu-Dej.

PIATRA NEAMŢ

● Oraş complet înnoit şi modernizat în anii socialismului.

BICAZ

● Hidrocentrala. Lacul de acumulare — una din primele mari construcţii hidroenergetice din ţară construită la iniţiativa P.C.R. în anii socialismului.

PAŞCANI

● Important centru muncitoresc cu activitate revoluţionară pusă în slujba intereselor oamenilor muncii. Aici, muncitorii au eliberat în gara oraşului pe ţăranii răsculaţi în 1907. Astăzi se poate vizita noul centru şi modernele sale întreprinderi (de material rulant, de perdele etc.).

SUCEAVA

● Muzeul judeţean Suceava care prezintă pe lîngă o largă frescă a vieţii Moldovei în timpul domniei lui Ştefan cel Mare şi aspecte ale mişcării muncitoreşti şi activităţii P.C.R. în această zonă a ţării.

BOTOŞANI

● Muzeul judeţean Botoşani.
● Str. Transilvaniei nr. 62, aici s-a aflat în anii ilegalităţii un sediu conspirativ al Comitetului local Botoşani al P.C.R. şi fosta redacţie a ziarului „Clopotul", importantă publicaţie cu caracter socialist din prima jumătate a secolului XX.

ZONA A IV-A

Cluj-Napoca — Alba Iulia — Sibiu — Mediaş — Sighişoara — Tîrgu Mureş — Dej — Gherla — Cluj-Napoca.

CLUJ-NAPOCA

● Muzeul de istorie ce ilustrează pe baza documentelor momente de seamă din istoria patriei şi mişcarea muncitorească organizată şi condusă de P.C.R.în Transilvania, lupta sa pentru libertate şi unitate naţională.
● Str. Mărginaşi nr. 1 — locul unde, în cadrul unei consfătuiri, a fost reorganizată în toamna anului 1922 activitatea secţiunii locale a P.C.R.

ALBA IULIA

● Muzeul Unirii care ilustrează ampla mişcare muncitorească socialistă din România, îndeosebi legată de înfăptuirea măreţului act istoric de la 1 decembrie 1918, ziua unirii Transilvaniei cu România.

SIBIU

● Într-o veche casă din Sibiu situată pe str. Tribunei nr. 6 a avut loc în iunie 1922 Congresul general al sindicatelor din România care a declarat mişcarea sindicală unificată şi centralizată şi a adoptat statutul sindicatelor.

MEDIAŞ

● Muzeul oraşului, cu aspecte legate de mişcarea muncitorească de aici.

SIGHIŞOARA

● Muzeul orăşenesc de istorie.

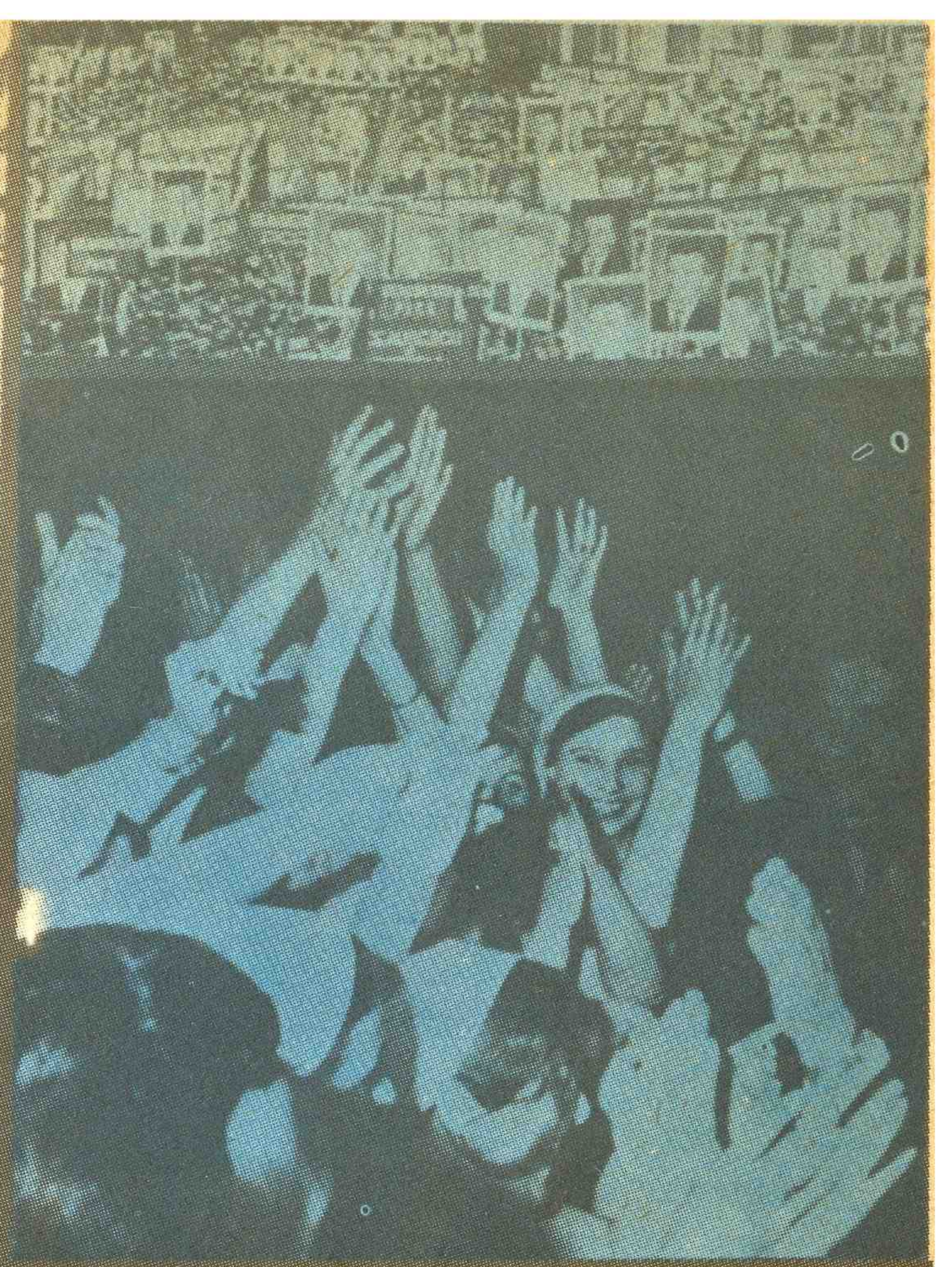
TÎRGU MUREŞ

● În fosta sală de teatru ce funcţiona în clădirea hotelului „Transilvania" din piaţa Trandafirilor nr. 46, s-a constituit în ziua de 23 iulie 1922 organizaţia locală a P.C.R.
● Str. Cuza Vodă nr. 23, sediul, pentru o perioadă, al Comitetului regional de partid.
● Str. Kossuth Lajos nr. 21. Într-o clădire cumpărată de muncitori din iniţiativa Comitetului local al P.C.R. s-a aflat sediul organizaţiei locale a Sindicatelor Unitare.

DEJ

● Muzeul orăşenesc

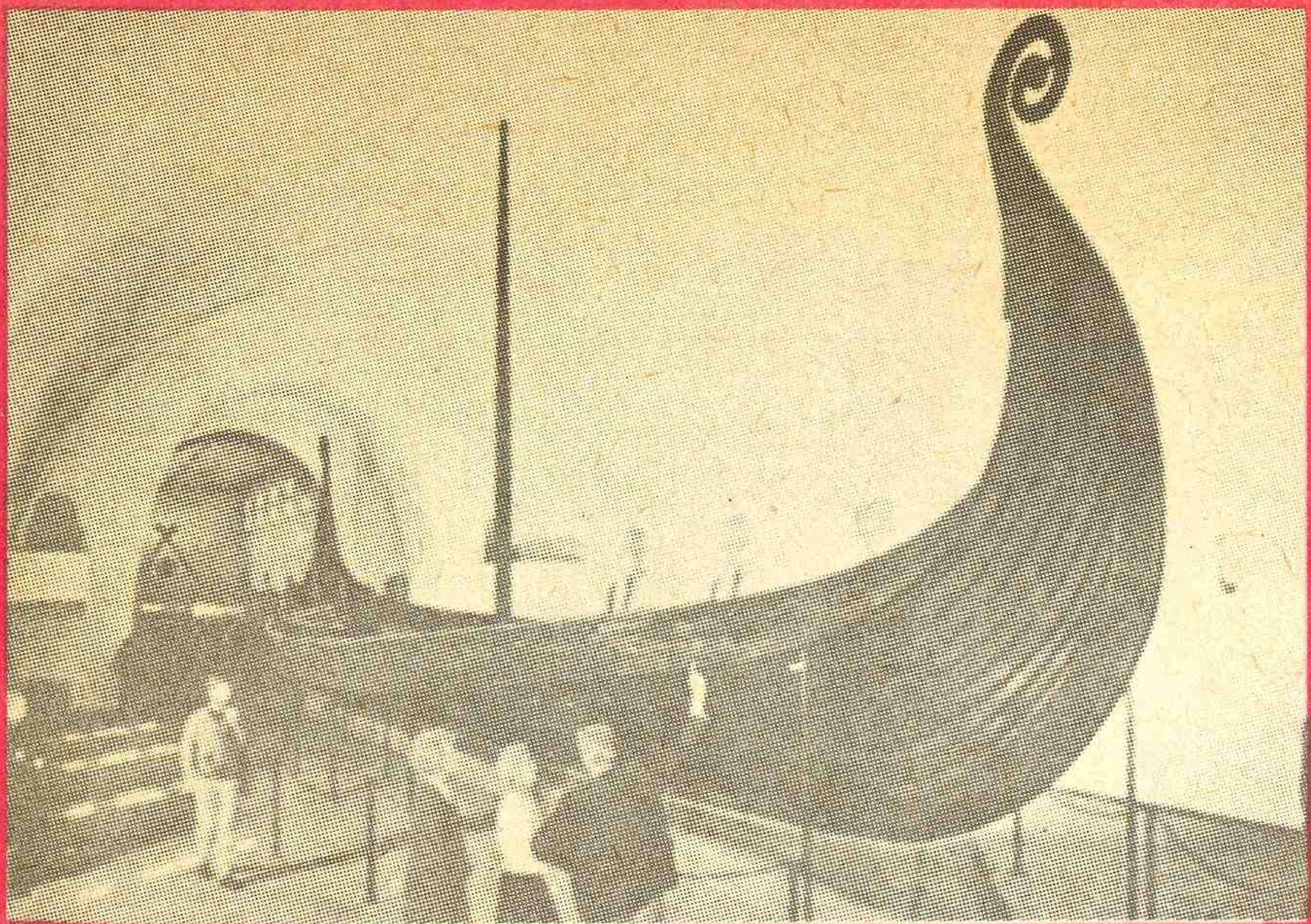

CEAUSESCU SI POPORUL
CEAUSESCU
PCR

CASA CORĂBIILOR

Cînd în 1862, în mlaştina de la Nydam, a fost găsită o ambarcaţiune ce părea să fi fost construită cam prin secolul al IV-lea al erei noastre, asupra vikingilor şi a modului lor de viaţă a început să se reflecte o lumină nouă. Corabia construită din lemn de stejar, nu avea punte şi nici pînze, avînd în schimb vîsle, vîslaşii fiind instalaţi pe bănci mişcătoare, pe care le-am putea compara cu cele aflate astăzi la schif. Lopeţile erau şi ele din lemn de esenţă tare şi erau prinse în furci de metal.

Inovaţiile vikinge aveau avantaje: înlesneau nu numai alunecarea rapidă dar şi manevrele uşoare ale construcţiei, care măsura nu mai puţin de 24 de metri lungime şi trei metri şi jumătate lăţime. Dar vikingii erau maeştri nu numai în bărcile cu vîsle ci şi în cele cu pînze. Nu cu mult mai tîrziu, către sfîrşitul secolului al XIX-lea, prin 1880, s-a descoperit la Gokstad o ambarcaţiune foarte asemănătoare cu cea de la Nydam, echipată însă cu catarg şi datînd de mai puţin timp, şi anume din secolul al IX-lea al erei noastre, adică din acea perioadă de vîrf a escapadelor vikinge.

Curajoşii navigatori, stimulaţi de Erik cel Roşu, păşesc în Groenlanda în 982. Isprava descoperirii „insulei verzi", Groenlanda, este precedată în 867 de cucerirea unei alte insule — Islanda — şi succedată patru ani mai tîrziu, în 986 de Bornie Herjulfson, care rătăcind drumul Groenlandei, ajunge pe coastele Labradorului.

Depăşind 1500 mile marine parcurse cu ajutorul ambarcaţiunilor construite în fiordurile norvegiene, apropiindu-se la numai 300 mile de coasta Americii de Nord au păşit de bună seamă aici cu cinci secole înaintea lui Cristofor Columb, care tot căutind drumul spre Indii, aducea coroanei spaniole gloria descoperirii unei lumi noi.

Şi pentru ca gloria vikingă să fie veşnic cinstită s-a construit în vecinătatea altor muzee ce marchează etape de referinţă ale navigaţiei „Muzeul corabiei Fram", „Muzeul Thor Heyerdahl", „Muzeul marinei norvegiene" şi un muzeu al lungilor corăbii vikinge.

Alături de cele două bărci, vedeta muzeului o reprezintă corabia descoperită la Oseberg în 1904, contemporana celei de la Gokstad, avînd 21,5 metri lungime, o lăţime maximă de 5,1 metri şi o adîncime de 1,75 metri. Zăcînd îngropată sub o movilă cu un diametru de 44 de metri, mai bine de un mileniu, a rezistat intemperiilor şi presiunii fantastice la care a fost supusă de cantitatea enormă de pămînt şi pietre care o acoperea, comportîndu-se pe pămînt la fel de bine ca pe mare, stejarul şi trăinicia pe care i-au dat-o mîinile vrăjite ale meşterilor vikingi a traversat timpul, învingînd ca altădată valurile, ca atunci cînd Erik cel Roşu sau fiul său Leif Erikson nu ezitau să se arunce în luptă cu necunoscutul, descoperind pămînturi care îi vor face însă celebri pe redescoperitorii lor de peste secole.

Dar pe lîngă funcţia sa de navigaţie, corabia vikingă servea şi drept sicriu pentru aristocraţii vremii. Aşa se face că pămîntul scandinav a conservat, nu numai pe actualul teritoriu al Norvegiei, dar şi pe cel al Danemarcei, la Roskilde, existînd de asemenea un muzeu al corăbiilor vikinge. Corăbiile de aici însă, au avut alt rol, acela ca odată umplute cu bolovani şi scufundate, să oprească intrarea în rada portului. Sub bărcile cu balast s-a găsit şi o navă cu pînze lungă de 13 metri. Trecînd prin veacuri asemenea amfibiilor, reprezintă dovezi fără de care nu am fi ştiut ceea ce ştim astăzi despre ei. Şi cîte mai rezervă viitorul?

Corabia de la Oseberg avea atît vîsle cît şi pînze. Stejarul o alcătuieşte de la prova la pupa, în timp ce pentru catargul înalt de 13 metri, a fost preferat pinul. Corabia avea 30 de vîslaşi, cele 15 perechi de vîsle atingînd fiecare 4 metri lungime, fiind şi ele tot din pin, probabil preferat pentru elasticitatea sa.

Dar nu numai lemnul era lucrat cu măiestrie de vikingi. Ancora din fier, grea de 10 kilograme, aflată sub prova, este mărturia faptului că ei prelucrau cu iscusinţă şi metalul. La pupa se află un fel de tainiţă, care a servit drept cameră mortuară pentru regina Assa, soţia lui Harold cel blond. Şi cum corabia devenise căminul veşnic al defunctei regine, pe ea s-au găsit nu numai fragmente de tapiserii, broderii şi vestimentaţie, documente palpabile a ceea ce făceau şi iubeau vikingii, dar şi piese de o măreţie deosebită, expuse astăzi în muzeu: sănii şi căruţe vikinge, asupra cărora vizitatorul se opreşte cu acelaşi interes pe care-l are pentru corăbiile lungi. Săniile şi căruţele sînt adevărate bijuterii sculpturale şi, deşi mici ca dimensiuni, au o monumentalitate proprie operelor de remarcabilă artă. Sculptura vikingilor s-a dezvoltat chiar pe lucrurile uzuale, înfrumuseţîndu-le. Elementele acestei arte vor fi puncte de plecare în opera artiştilor secolului trecut, care vor relua tradiţionalul. Ele vor fi repere în opera vikingului Vigeland, acel Brîncuşi al Scandinaviei, care va prelucra în opera sa ca şi hobiţeanul nostru, elementul autentic popular, sevă a tot ceea ce este mai valoros în arta unui popor.

Zoomorfismul şi antropomorfismul sculpturii vikinge prezent pe corpul săniilor sau pe cel al căruţelor epocii prefigurează episoade din numeroasele „saga" nordice sau din legendele populare vikinge. Astfel, şarpele este ilustrarea legendei potrivit căreia Gunnar, eroul trădat, făcut prizonier de către regele Atle, este aruncat în puţul cu şerpi.

O altă scenă cu profunde semnificaţii aflată pe una dintre laturile saniei: un om cu sabia ridicată, ţinînd în dîrlog calul inamicului său, împiedicat însă în avîntul mîniei sale de către o femeie, care-i reţine încheietura mîinii în care se află sabia.

Motivele zoomorfe prezintă multe animale cu gîtul răsucit. Motive deosebite, enigmatice, anticipînd suprarealismul.

Călători vestiţi, vikingii, deşi nu cunoşteau steaua polară se orientau perfect pe nesfîrşitele întinderi albastre. Dispuneau de alte mijloace de orientare, fie şi rudimentare, dar le aveau, şi prin vinele lor curgea torentul călătoriilor care-i îndemna la cercetarea necunoscutului, noul captivîndu-i.

Steaua polară era pentru ei o stea dublă din constelaţia Girafa, stea foarte apropiată de polul nord şi care în vechile lor cîntece este amintită sub numele Tyr.

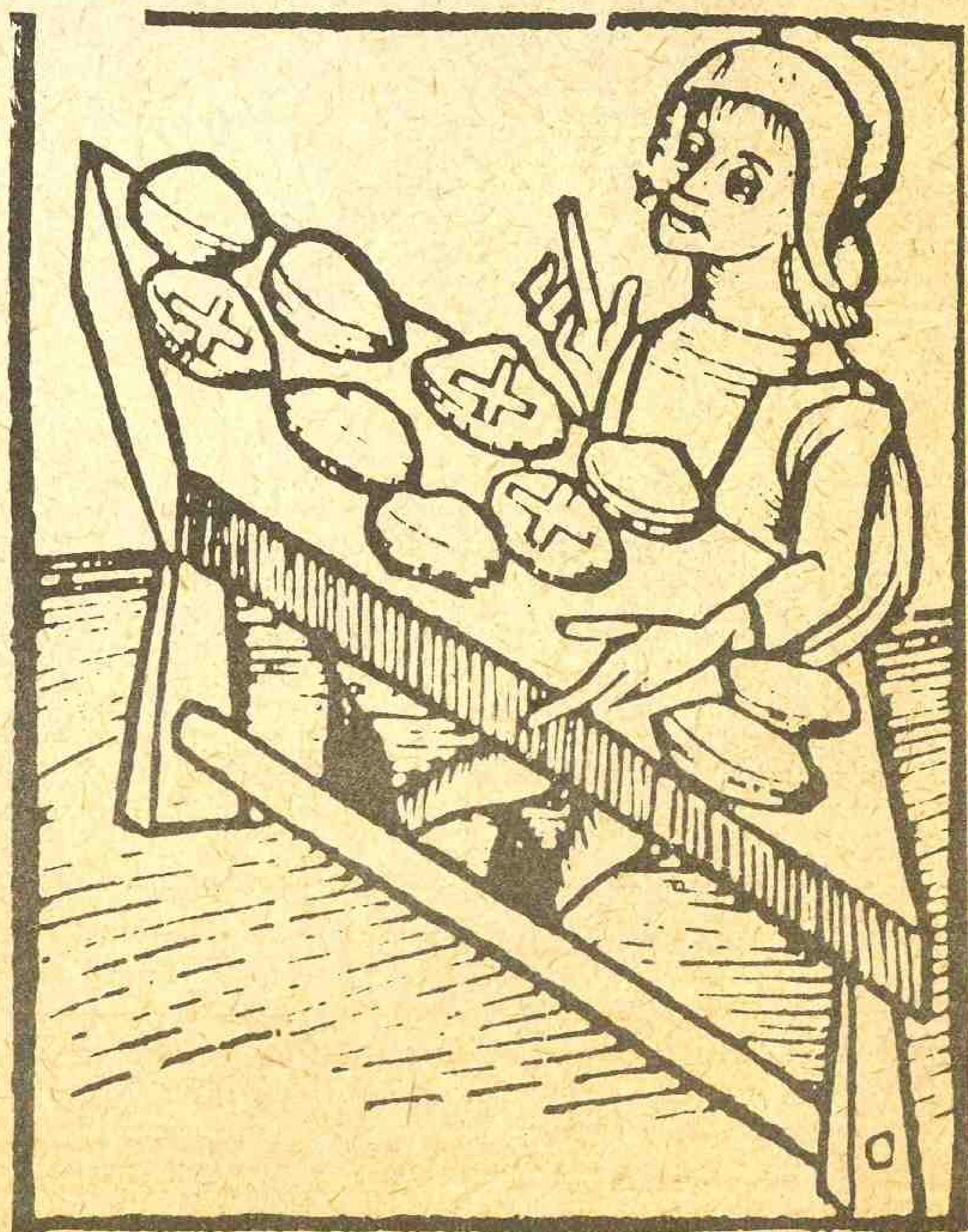
„Tyr e credincioasă călătorilor
Pe drumuri de apă ea îi însoţeşte,
Negurile nopţii le destramă;
Veghea nu şi-o curmă niciodată"

În zilele cu soare se orientau după un fel de cadran solar, dibăcind direcţia vînturilor şi a curenţilor marini. Nimic nu le trecea neobservat. Totul era înregistrat în mintea lor şi amănuntul nu scăpa. Oamenii ai mării, integraţi în natură, luau în seamă zborul păsărilor de mare, drumul peştilor, toate utilizîndu-le ca elemente de navigaţie sigură.

Nu îmi iese din minte o ambarcaţiune de la Muzeul Marinei Române de la Constanţa, unde în vechiul Tomis al Portului Euxin, a fost adusă acea monoxilă, găsită în malul Crişului Repede, un fel de pirogă, lungă de 10 metri sau dacă făceam asemănări cu schiful, despre aceasta am putea spune că este o canoe, între altele fie spus de aici probabil, şi marea noastră şcoală a canoei ilustrată în ultimele decenii.

Deşi nu avem tradiţia de navigaţie a vikingilor, piesa de la Constanţa este un exemplar valoros, care vorbeşte despre curajul oamenilor de la poalele Carpaţilor şi în privinţa călătorilor pe apă.

Florin Colonaş

Hundertwasser la „Şcoala de arte aplicate" de la Hamburg, în 1959

HUNDERTWASSER

După douăzeci de ani de absenţă din galeriile pariziene, **Friedenrich Hundertwasser,** de a cărui frumoasă retrospectivă ne-am putut bucura şi noi la **Sala Dalles,** în urmă cu cîţiva ani, a revenit recent cu douăzeci şi cinci de pînze la **Galeria Artcurial.** Pictorul le-a realizat în cîteva locuri în care trăieşte în mod obişnuit: **Viena,** oraşul său natal, **Veneţia,** unde îi place să se retragă, **Noua Zeelandă** unde trăieşte în armonie cu convingerile sale ecologice. Cincisprezece pînze mai vechi completează acest ansamblu, din care vă prezentăm şi ilustraţiile alăturate. Redăm mai jos prezentarea pe care o face expoziţiei respective **Patrick Grainville** în revista **„L' oeil".**

Hundertwasser este, înainte de orice, un luptător, un revoluţionar agitat, un dansator al imaginii, un apaş al culorilor, un iconoclast cu icoane de frunze şi lumină. Acest tumult nu exclude însă rigoarea teoretică. Sînt numeroase textele în care el explică raporturile dintre om şi mediul înconjurător. El proclamă urgenţa re-creării legăturii cu natura. Va merge pînă la a se înfăţişa gol pentru a încarna această evidenţă adamică superbă. Ceea ce reconfortează de la bun început este lupta sa împotriva raţionalismului. Linia dreaptă este oaia lui neagră. Simbolul morţii, promisiunea pietrificării. Epoca cifrelor şi roboţilor se anunţă peste această rigiditate matematică. Linia dreaptă evocă nuiaua stăpînilor, bîta ucigătoare, alinierea scheletică şi militară, trista sentinţă la moarte. Ea neagă, această maşteră, buclele,nenumăratele unde ale sevei şi sîngelui. Pentru că Hundertwasser celebrează curba şi spirala. El regăseşte astfel un vechi fond baroc, dar şi ornamentaţia arabă, influenţa lui Klimt şi a Şcolii vieneze. Totul este spirală în natură, de la evoluţia vegetală pînă la galaxiile spiralate. Viaţa ignoră linia dreaptă. Ea circulă după o sinusoidală zburdalnică, optează pentru dantelăria improbabilului, volutele fericirii. Hundertwasser se lasă zăpăcit de aceste capricii cosmice. Astrofizica recentă confirmă uimirea poetului. Astrofizicienii vorbesc astăzi despre „fluidul universal", ca şi cum lumea s-ar scălda într-un flux continuu, o propagare ce creează şi distruge fără încetare astrele şi materia. Or, ceea ce fascinează într-un tablou al lui Hundertwasser este această îngrămădire de culori, o vibraţie nelimitată de particule solare, de globule de azur, de asteroizi jucăuşi. Obiecte şi personaje sînt literalmente străpunse de molecule de smarald şi fotoni aurii. În centrul acestui bazin unde izbucneşte violenţa inundată de roşu, portocaliu, albastru, se orchestrează un mare imn al vieţii. Da, clovnerie de culori, tatuaj şi tam-tam orgiac. Mii de fragmente de mozaic, ţăndări clinchetitoare îşi răspîndesc hohotul de rîs. Dacă există o noţiune asupra căreia pictorul nu încetează să revină, aceasta este ploaia. Aversa fericită şi fecundă. Ploaie verde, ploaie roşie, care irigă circuitele vieţii. De unde şi aceste striaţii trasînd miriade de rotile ondulate. Ploaie: sămînţă şi dîră. Cosmos smălţuit de şuvoaie de ploaie.

Cu toate acestea estetica freamătului şi a excesului se opreşte în pragul extazului. Dacă Hundertwasser are oroare de linia funebră şi de unghiurile care ucid, în aceeaşi măsură îi repugnă şi scufundarea în disoluţie, explozia haotică. Rigoare de funambul care pluteşte între două erezii: aceea a ordinii mumificate şi a ameţelii nihiliste. Vegetalul constituie în ochii săi modelul insurmontabil, imaginea regulatoare şi morală care evită obstacolele sinucigaşe ale logicii şi delirului. O dezvoltare fericită, desăvîrşindu-şi răsucirile de verdeaţă graţie alchimiei apei şi oxigenului, iată paradisul fluid. Arborele şi fereastra trebuie să ţeasă între feţele noastre şi lume un flux continuu de prospeţime şi lumină. Toată opera lui Hundertwasser se obligă să satisfacă această exigenţă a schimbului între ce este înainte şi ceea ce este înapoi. Curbele, spaţiile pe care el le sondează par legate prin mii de vase capilare. O porozitate universală asigură trecerea energiilor, un balet al atomilor lejeri şi incendiari.

Deci colcăială, palpitare a circuitelor şi a reţelelor. Totuşi, universul lui Hundertwasser se înfăşoară adesea cu pelicule protectoare. Cosmosul său e conţinut sau centrifug? În realitate el oscilează într-o mişcare de flux şi reflux perpetuu. Dar obsesia suprafeţelor ovoidale, a cochiliilor înverzitoare, a bulelor respiratoare, a urmelor concentrice, a liniilor ombilicate, a roşului placentar, a marilor curente vitale atestă puterea unei nostalgii mistice şi materne. Se ghiceşte adesea o ameninţare cu involuţia şi superprotecţia. Un amator ceva mai grăbit recunoştea labirinturi în îmbucările strînse ale picturii. Dar orice labirint este o cursă. El se edifică pe o cădere, este oglinda eşecului. La Hundertwasser labirintul nu are darul să-l rătăcească pe călător, ci îl conduce pe firul ramificaţiilor ritmate. Nici un minotaur nu s-a postat la răscruce. Mercur este cel care face salturi. Absenţă absolută a capcanei, care sugerează orbita închisă a cercului. Artistul, cum se ştie, preferă multiplicarea ovalelor şi spiralelor, a careurilor deformate cu bucurie puerilă. Spirala desfăşoară cercul şi misterul său mortal uneori, ea îl proiectează într-un elan reînnoit printr-o reţea de bucle. Dar spirala comportă o temă dialectică şi copleşitoare, pe care pictorul nostru o ignoră. Spiralele sale nu sînt nici fantastice, nici prometeice. Ele nu traduc conflictele depăşite ale unei conştiinţe care luptă în istorie pentru a domina lumea. Spirala lui ne apropie mai mult de Dyonissos decît de Shiva. Ea este ciclică şi nu dialectică. Ea înfăşoară eternităţile. Lasso al soarelui, farsă a azurului, cîrcel de ferigă, dans şi mîngîiere euforică. S-ar putea spune puţine lucruri dacă nu se insistă asupra aspectului feeric al tablourilor lui Hundertwasser, împestriţarea lor ca de grotă a lui Ali-Baba, scînteierea lor de ramă încrustată cu giuvaeruri. Amestec pestriţ de aur şi argint ce conferă fiinţelor şi lucrurilor o strălucire de talisman, rezonanţă de monedă magică. Brăţări cu nestemate, coliere de polen. Hundertwasser se aseamănă copiilor, al căror colorit pune cioburi de verde pe acoperişuri, puncte roşii pe pereţi şi bărbi de albastru la ferestre. Îi place să-şi monteze nestematele şi să-şi ruleze benzile ornamentale după un proces de umplere şi de îmbucare meticulos şi jubilant. Arta sa, între mit şi joc îşi caută rădăcinile înspre origini. Hundertwasser este vrăjitorul vîrstei de aur. Arta sa este plină de comori.

Victoria Frâncu

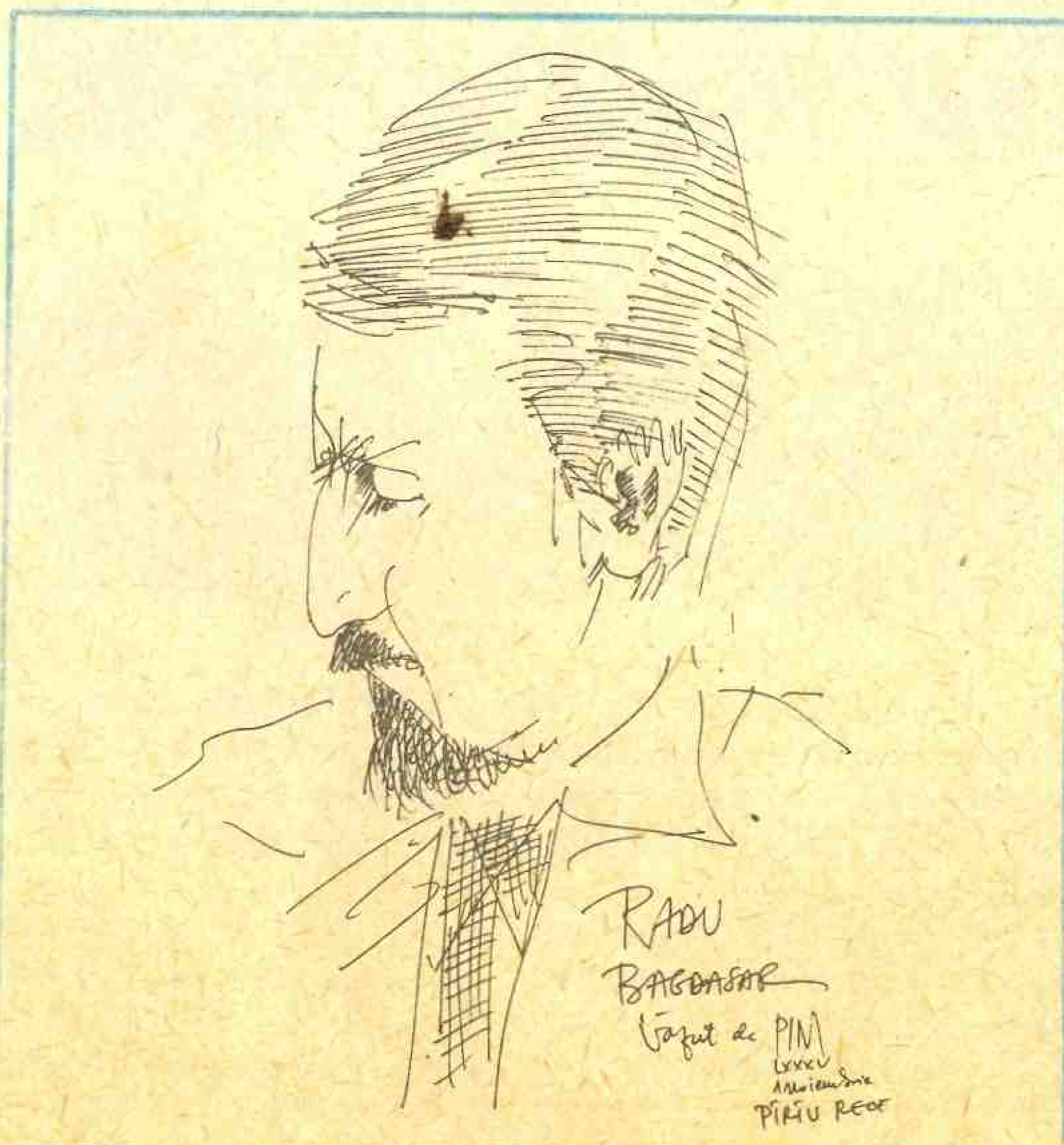

ISTORIA ȘI... ISTORIA CĂLĂTORIEI

Oare arta și voluptățile călătoriei au existat întotdeauna așa cum le cunoaștem astăzi sau, asemenea îmbrăcăminții, scrisului, au fost inventate într-un anume punct fast al celor cinci milenii de istorie majoră a civilizațiilor și au parcurs de atunci încoace o întreagă aventură a schimbărilor ? Destinul călătoriei, al cunoașterii spațiului „locuit" în sensul lui Heidegger și chiar al celui spontan este profund relevant pentru întreaga condiție umană.

Roma imperială, care număra circa un milion de locuitori, este primul oraș în care se manifestă la un nivel social suficient de larg pendularea între artificiul aglomerării urbane și natură. Familiile imperiale, personalitățile politice, patricienii, liberții îmbogățiți au vile la țară unde se retrag atunci cînd situația politică la Roma este tulbure, cînd vor să se repauzeze departe de agitația marelui oraș sau cînd vor să-și refacă sănătatea. Existau **villa rustica**, un fel de fermă cu scopuri funcțional-productive, **villa urbana** și **villa suburbana**, reședință de agrement la țară sau în marginile pitorești ale orașului. Au rămas celebre villa lui Scipio Africanul, aparținînd finelui epocii de mare sobrietate din perioada războaielor punice, cea a lui Cicero de la Tusculum sau cea a lui Diomede de la Pompei. În epoca imperială villele devin însă adevărate palate, al căror lux îl egala pe cel al multora dintre edificiile private ale cetății eterne. Villa lui Adrian de la Tivoli era înzestrată cu splendide porticuri, sală de gimnastică, mulțime de mozaicuri și statui, grădini meșteșugit alcătuite. Cele ale lui Metellus, Lucullus, Plinius cel Tînăr o egalează în multe privințe. Oamenii de spirit practică și ei recluziunea în natură ca mijloc de trecere în stare de concentrare și efervescență interioară proprii creației. Virgiliu, Tacit, Horațiu, Cicero, amintitul Pliniu cel Tînăr au scris versuri sau pagini nemuritoare în preajma unei fîntîni solitare, a unei vîlcele, la o lizieră de pădure sau pe malul mării. Fără fatala decădere a imperiului și intrarea civilizației europene pe filiera creștină, omenirea ar fi ajuns, probabil, cu cîteva sute de ani mai devreme la nivelul civilizației tehnologice. (Orice schimbare istorică radicală înseamnă implicit distrugerea sau anularea cel puțin a unei părți a fondului civilizațional preexistent). Amnezia medievală a făcut să dispară practic din circuitul valorilor pentru aproximativ un mileniu marea filosofie laică elină și a recuperat foarte puțin din cea latină.

În mileniul medieval de hegemonie a dogmei creștine între om și natură se instituie o

opoziție antagonică. Natura este sediul vîrcolacilor, demonilor, strigoilor, spiritelor malefice. Divinitatea este exterioară naturii și deasupra ei, intervenind în mersul lucrurilor numai atunci cînd este necesar, după prescripțiile unei logici transcendente care scapă oamenilor. În schimb, principiul luciferic, al răului, a fost exclus încă din timpii primordiali din empirul celest hărăzindu-i-se drept sălaș întunecata lume subpămînteană, iar spre acțiune lumea terestră, cea a naturii și omului. În mod analog, principiul pozitiv, exterior și transcendent, face naveta între lumea păcii eterne și cea mistuită de contradicții a contingentului. El este trimisul extraordinar al Ființei Tutelare, prin care aceasta se relevă oamenilor și intervine în ordinea lucrurilor. Despărțire artificială, nefastă pentru civilizația și cunoașterea umană, pe care a îndepărtat-o de Adevărul Naturii pentru mai bine de un mileniu. Cîntecele cruciaților, care traversează ținuturi și orașe nemaivăzute în drumurile lor spre și dinspre Țara Sfîntă, nu dau amănunte concrete despre locurile vizitate. Este o literatură oarbă, fără un organ prea complex în receptarea macroambientului. Atenția trubadurilor se dirijează precumpănitor asupra oamenilor, evenimentelor politice și celor militare. Chiar formele mai dezvoltate de literatură, practicate de poeții și clericii vagabonzi, cavalerii trubaduri, jonglerii și menestrelii, a căror viață era un continuu periplu pe drumurile Europei, care admiraseră sute de castele, străbătuseră păduri, vîlcele, cîmpii, osteniseră urcînd măguri înverzite sau traversaseră rîuri și lacuri de mare frumusețe, par a fi complet lipsiți de organul de percepție a peisajului. Poezia epică medievală, atît de generoasă în descrieri de scene de luptă, cai, arme, sau rafinate ritualuri ale amorului, se produce într-un spațiu lipsit de orice scenografie naturală. Chiar atunci cînd poemele lor creionează un vag cadru exterior, el este cît se poate de artificial și impregnat de simboluri și convenții clasice. Pitorescul și sălbăticia naturii Europei medievale, una dintre cele mai enigmatice și pline de farmec din întreaga-i istorie, a dispărut pentru totdeauna din orizonturile sensibilității, ștearsă de mîna implacabilă a timpului. Ne-au rămas — este adevărat — în compensație, generoase descrieri de interioare și arhitecturi, dar ele nu pot suplini grandiosul rol al spațiului cu întreaga lui sarcină vegetală și animală, cu miile de credințe și legende care-i populau locurile, articulate într-un metaspațiu cultural unic.

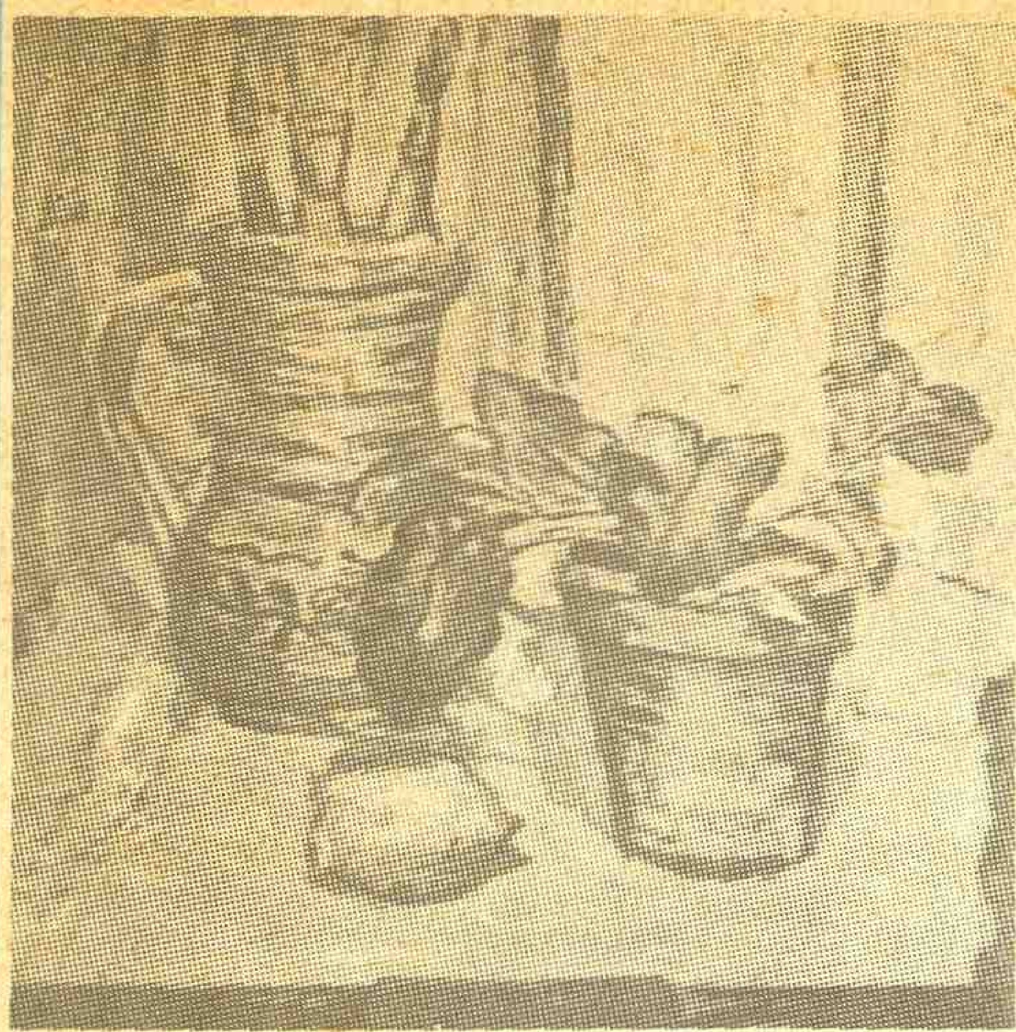
De abia Renașterea, epocă prometeică în care forțele reprimate din om izbucnesc la lumină asemenea temei centrale a unei simfonii, restituie adevărata poziție a Ființei, cum ar fi spus Heidegger, față de cadrul natural care a produs-o. Omul redescoperă frumusețea, binefacerile și fantezia nesfîrșită a naturii, pradă unei fecunde euforii care generează, între altele, o impresionantă cultură a spațiului, patosul prospectării de noi rute comerciale, marile descoperiri geografice. Sensibilitatea modernă vizavi de natură începe cu Dante. El este cel dintîi care, după îndelungata sincopă medievală, ne oferă trăirea clipei de puritate și liniște a zorilor, măreția și dramatismul încleștărilor forțelor telurice într-o furtună în pădure, perspectiva emoționantă asupra depărtărilor pe care i-o oferă culmea unui munte. În cea de a opta bolgie a cercului al optulea din „Infernul" reapare cel mai mare și cel mai înțelept călător al Antichității : Ulisse. După propriile-i spuse, ciclul călătoriilor sale nu se mai încheie ca în Odiseea odată cu întoarcerea acasă ci, mînat de dorința de a cunoaște „și-a altor neamuri vicii și valoare", își reîncepe, parcă împins de voința destinului, periplul prin necunoscut.

„Și-așa plecai cu-un singur vas al meu
pe-al mării sterp întins, numai c-o mînă
de soți ce-apoi cu mine-au fost mereu".

Vede Sardinia, Ispania, Marocul, ajungînd la Coloanele lui Hercule, limitele lumii cunoscute pe atunci. În această clipă de cumpănă, în pragul unui gest temerar, anticipîndu-l ca idee pe Columb cu două secole, Ulisse se adresează tovarășilor săi :

„Voi fii sunteți ai nobilei semințe
și nu născuți spre trai de dobitoc,
ci-onoare să cătați și cunoștințe !".

Călătoria în Atlantic, nefinalizată în sensul descoperirii de lumi noi, nu mai aduce nimic inedit în continuare, dar ca gest ea reprezintă un simbol al spiritului faustic al Renașterii.

Pictură de Natalia Tofan

Dacă Dante a fost întîiul, se poate spune însă că Petrarca este deplinul, artistul care ne lasă să intuim trăirea adevărată a naturii. Nu întîmplător am folosit termenul „intuim" pentru că, între ceea ce ne-a transmis hîrtia şi ceea ce se poate reconstitui din varii surse că ar fi simţit poetul este o considerabilă diferenţă. Unele descrieri, precum cele ale golfurilor Spezzia şi Porto Venere („Africa", C.VI) sînt simple enumerări. În schimb, găsim în opera lui spectacolul călătoriei în integralitatea lui, cu planuri care se întretaie şi se completează (descrieri de oraşe, păduri, masive muntoase, privelişti marine etc.). El este printre cei dintîi care fac o anume filosofie a peisajului, distingînd între frumuseţea lui şi importanţa utilitară. Burckhardt observă implicarea naturii în creaţie, impulsul exogen pe care ea îl oferă omului superior. „În timpul şederii în pădurile de la Reggio, observă istoricul elveţian [1]), priveliştea surprinzătoare a unui peisaj măreţ l-a impresionat atît de puternic încît a izbutit să continue un poem de mult început".

Ascensiunea sa pe muntele Ventoux, din apropierea Avignonului, a fost însă, oricît de banală ne-ar părea astăzi o astfel de excursie, un fapt nemaiîntîlnit în epocă şi cu multiple semnificaţii colaterale. Intenţia i-a fost declanşată de lectura unui pasaj din Tit-Liviu, în care istoricul latin relatează ascensiunea regelui Filip al Macedoniei pe muntele Hemus. În călătoria sa însă, considerată fără rost de prieteni şi cunoscuţi, nu l-a însoţit nimeni, în afara fratelui său mai mic şi a doi săteni recrutaţi din ultima aşezare de popas. Burckhardt descrie mersul în continuare al călătoriei în termeni dramatici. «La poalele muntelui, un bătrîn cioban îi imploră să se întoarcă, spunîndu-le că şi el a încercat acelaşi lucru cu cincizeci de ani în urmă şi nu s-a ales decît cu căinţa, cu picioarele zdrobite şi cu toalele făcute zdrenţe. Nici înainte, nici după el n-a mai îndrăznit cineva să înfrunte primejdia unei astfel de isprăvi. Dar ei porniră la drum luînd muntele în piept, înaintînd cu o trudă de nespus, pînă cînd văzură norii plutind la picioarele lor şi ajunseră la vîrf. În zadar ne-am aştepta însă la o descriere a panoramei care se deschidea, căci poetul n-a făcut-o. Nu fiindcă ar fi rămas insensibil ci, dimpotrivă, pentru că impresia l-a copleşit. I se perindă prin suflet toată viaţa lui trecută, cu toate nebuniile ei ; îşi aminti că se împlineau, chiar în acea zi, zece ani de cînd, tînăr fiind, părăsea Bologna — şi aruncă o privire plină de dor în direcţia Italiei ; deschise o carte, pe atunci tovarăşul său nedespărţit : Confesiunile sfîntului Augustin şi ochii-i căzură pe un pasaj din capitolul al zecelea : **„Şi merg acolo oameni şi se minunează de munţii înalţi şi de valurile mării care se zbat în depărtări, şi de mugetul revărsărilor torenţiale şi de imensitatea Oceanului, şi de mersul stelelor — şi nu uită de ei".** Fratele său, căruia Petrarca îi citea aceste cuvinte, nu înţelegea de ce a închis cartea tocmai atunci şi de ce a tăcut» [2]).

Privelişti şi peisaje vor apărea şi în operele altora dintre literaţii Renaşterii : Fazio degli Uberti, Bandello, Tito Strozza, Pietro Aretino. Reprezentantul unui sentiment cu adevărat grandios şi profund al naturii în epocă rămîne însă Enea Silvio Piccolomini. Pasajele de euforie naturistă din Comentariile sale se succed în cascadă : „Primăvara în patrie", „Prînzul de la izvorul din Vicovaro", „Împrejurimile oraşului Viterbo", „Mănăstirea din San Marino de pe munte", „Lacul de la Bolsena", descrierea lui Monte Amiata, perspectiva de la Todi, Frascati şi Grottaferrata. Cînd, în timpul ciumei din 1462, Piccolomini, alias papa Pius al II-lea, s-a refugiat împreună cu statul său major ecleziastic la Mănăstirea San-Salvatore de pe muntele Amiata, îşi ţinea de fiecare dată consiliile săptămînale în aer liber, pe o pajişte smălţată cu flori, într-o dumbravă umbroasă, într-o poiană, sau în preajma unui izvor. La Roma prefera sălilor fastuoase ale Vaticanului umbra vastă a castanilor. Ştia să aprecieze cu un ochi trecut prin cultură ruinele antice ale Italiei, reînviind mental trecuta lor viaţă, să savureze văpăile asfinţitului, iezerele sclipind în soare, spinările de deal potopite de hlamida vegetaţiei, livezile de măslini şi viile, pitorescul mănăstirilor şi vilelor ascunse în umbra fagilor şi stejarilor seculari. Într-un desiş vede „ascunzişul Dianei", în altul faunii pîndind cu ochi sclipitori. Cu Enea Silvio sîntem foarte departe de admiraţia cenzurată, sobră, apolinică a anticilor şi, cu toate că limba în care compune este latina, patosul de care sînt străbătute rîndurile sale este în întregime modern.

[1]) în **„Cultura Renaşterii în Italia"**, traducere literară de N. Balotă şi Gh. Ciorogaru, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1969, vol. II, p. 26.

[2]) Burkhardt, Jakob, op. cit., vol. II, pp. 26—27.

PLANTELE

În evoluţia lui, omul a observat cu atenţie natura, încercînd să-i afle tainele, să desprindă părţile folositoare, în scopul organizării existenţei. Plantele, răspîndite la tot pasul în zonele fertile, erau la îndemîna oricui.

De o mare diversitate, morfologică, dar şi structural chimică. În scrierile vechi se menţionează utilizarea plantelor medicinale cam pe la anii 6.000 î.e.n. de sumerieni, apoi babilonieni, asirieni, greci, romani arabi, chinezi. Plantele medicinale s-au folosit la noi în ţară din vechi timpuri. Herodot, menţionează obiceiurile dacilor şi sciţilor de a se folosi de buruieni tămăduitoare. Pravila lui M. Basarab spune că „vraciul are voie să cerceteze ierburile şi să folosească leacurile contra otrăvurilor". Alexandru Lăpuşneanu, bolnav fiind de ochi, a fost îngrijit cu ierburi de leac.

În zilele noastre cam 500 de specii sînt folosite ca plante medicinale, rezultat al cercetărilor ştiinţifice, depăşind faza empirică. Utilizarea lor trebuie să fie raţională, ades ca adjuvant al unui tratament medicamentos. Plantele medicinale nu dau însă puteri miraculoase.

Afinul — Frunzele şi fructele au act terapeutic. Din frunze se prepară ceaiul care este antiseptic urinar, uşor diuretic. Poate fi folosit în gută şi reumatism. Fructele se folosesc în infecţii intestinale, diaree.

Anghinarea — Are multiple indicaţii. Se folosesc frunzele sub formă de ceai în bolile de ficat şi de rinichi. Recomandat ca diuretic în formele acute şi cronice de nefrite. În bolile tubului digestiv: constipaţie, euterite, stimulează apetitul.

Cicoarea — se foloseşte atît planta recoltată în timpul înfloririi cît şi rădăcina.

Ceaiul din rădăcină sau din planta întreagă favorizează digestia, şi stimulează funcţiile hepatice şi renale. Cicoarea în asociaţie cu rădăcina de brusture şi iarba de trei fraţi-pătaţi dă un ceai care se foloseşte în combaterea furunculozei şi acneei.

Coada şoricelului — se recomandă în diferite afecţiuni ale stomacului şi intestinelor, ca euterocolite şi gastrite. Calmează colicele şi ajută la eliminarea gazelor şi restabileşte pofta de mîncare. Infuzia de coada şoricelului are şi o activitate stimulentă asupra funcţiilor ficatului, mărind secreţia biliară, calmînd în acelaşi timp colicele hepatice.

Avînd şi un principiu amar (achileina), care se găseşte mai mult în frunze, are proprietăţi tonice şi stimulatorii asupra apetitului. Se recomandă în stări alergice.

Fasolea — Fasolea verde, folosită ca aliment sau ca ceai preparat din tecile uscate, este indicată în erupţiile pielii, acnee (coşurile). Din făina de fasole se pot face cataplasme care ajută la calmarea mîncărimii ce apare în eczemă.

Gălbenele — din flori se poate prepara un ceai folosit în tratamentul ulcerului gastric şi duodenal. Conţine un principiu amar care măreşte secreţia biliară, fiind util în bolile de ficat. Ceaiul mai poate avea şi o acţiune calmantă în durerile menstruale, dacă se face o cură de o săptămînă, înaintea apariţiei fluxului menstrual.

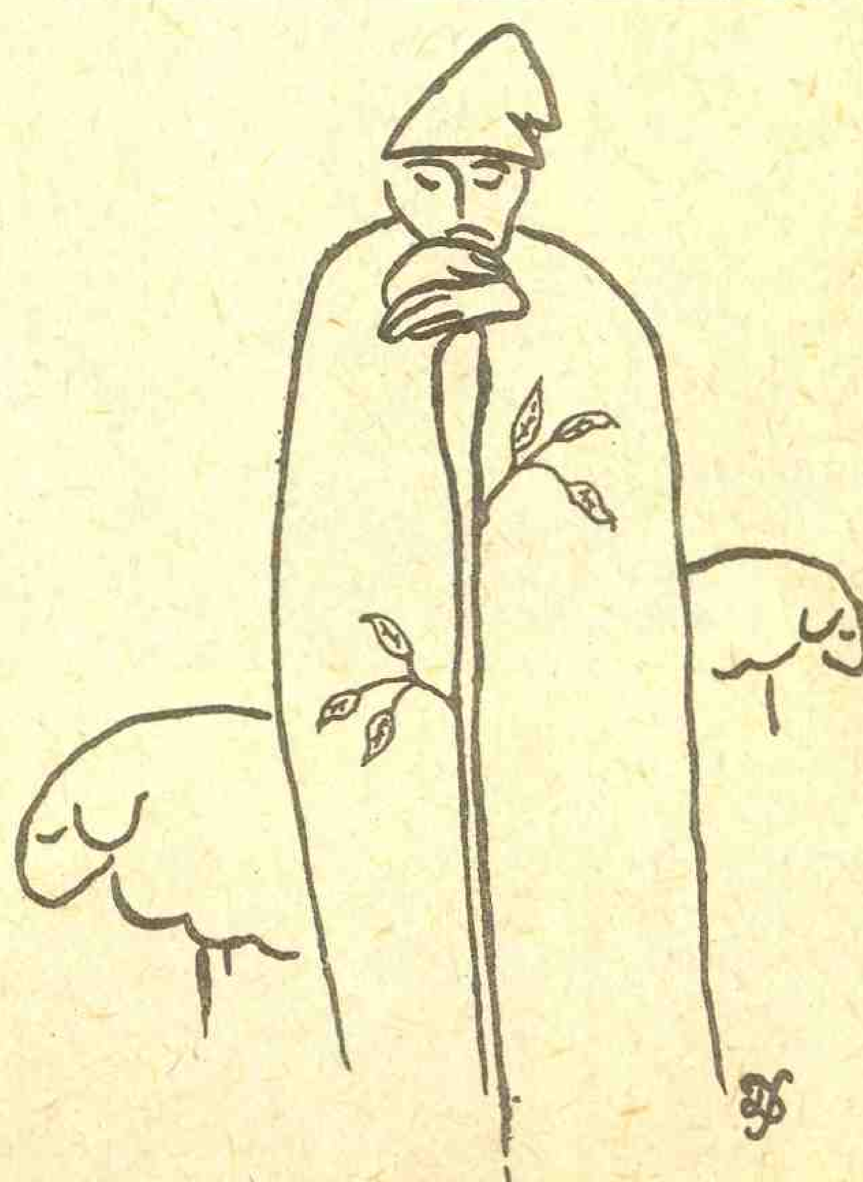
Păpădia — Ceaiul de păpădie poate fi un bun tratament în tulburările glandulare.

Ceaiul se foloseşte în normalizarea circulaţiei sîngelui, în boli de ficat, obezitate, ca diuretic elimină toxinele din corp, ajutînd indirect în eczeme şi alte boli de piele, gută, reumatism, A.S.C.

Pătlagina — Cercetările recente au arătat efectul favorabil în ulcerul gastric. Frunzele de pătlagină conţin vitamina K, activă în oprirea hemoragiilor.

Preparatele din pătlagină au însuşirea de a preveni creşterea colesterolului şi de a scădea tensiunea arterială.

Porumbul — mătasea de porumb are vitamina K. Se poate prepara un ceai recomandat în mestruaţia neregulată şi în menopauză, în tulburările circulatorii ce apar prin afectarea aparatului cardiovascular ca în: gută, artritism, creşterea acidului uric în sg.(uremie).

Şerban Drăguşanu

Antireumatismale: cătina, cimbrişor, coada racului, frasin, hamei, iarna-mare, ienupăr, merişor, muştar, muguri de plop, osul iepurelui, păpădie. porumb, pir, salcie, turtiţă-mare, urzică.

Antibronşice — anason, cimbrişor, ciuboţica cucului, coada şoricelului, ienupăr, lumînărică, maci de cîmp, muguri de plop, muşchi de piatră, nalbă, pătlagină, pin, păr, soc, tei, trei-fraţi-pătaţi, urzică, urzică moartă.

Absudante: afin, anason, chimen, coada şoricelului, coriandru, măghiran, muşeţel, salcie.

Antiulceroase: coada-racului, gălbenele, muşeţel, nalbă, nuc, stejar, urzică moartă.

Acnee: brusture, cicoare, fasole, gălbenele, trei-fraţi-pătaţi.

Dezinfectante intestinale (colite): anghinare, cimbrişor, coada şoricelului, in, măceş, mur, muşeţel, nalbă, sunătoare, urzică moartă.

Expectorante: chimen, cimbrişor, ciuboţica-cucului, coada calului iarbă-mare, lumînărică, lemn dulce, pătlagină, scai-vînăt, sulfină, tătărească, trei-fraţi-pătaţi, muguraş, urzică moartă..

Eczeme — coada şoricelului, fasole, gălbenele, mesteacăn, muşeţel, nuc păpădie, săpunăriţă, trei-fraţi-pătaţi.

Furunculoză: brusture, cicoare, coada calului, in, muşeţel, nalbă, săpunăriţă, soc, sulfină, tătărească, trei-fraţi-pătaţi, volbură.

Inflamaţii buco-faringiene: a) abcese dentare: coada şoricelului, muşeţel, nalbă, salcie, sulfină, tătărească. b) gingivite: coada racului, nuc, salcie, sulfină, sunătoare, trandafir. c) amigdalite: mur, nalbă, salcie, tei.

Litiază renală: coada racului, in, izmă, măceş, mesteacăn, porumb, turtiţă-mare, urzică.

Laxativ-purgative: cătină, cicoare, cruşin, frasin, in, muştar alb, soc, volbură.

Obezitate: cruşin, mur, păpădie, porumb, soc, urzică.

Sedative generale (calmante) cimbrişor, levănţică, hamei, odolean, păducel, talpa-gîştei, tei.

Tonicardiace: anghinare, fasole, odolean, păducel, talpa gîştei.

Vitaminizante: cătina, ciubţica-cucului, măceş.

★

După secolul luminilor, centrat pe problematica omului, romantismul readuce cu patos natura în conul de lumină al atenției. Se redescoperă în plan spiritual întreaga planetă. Natura autonomă și obiectivă din arta clasică, guvernată de propriile ei legi, devine limbaj al umorilor, aspirațiilor și cugetării umane. Se inventează peisajul „état d'âme" și, chiar mai mult decît atît, „conception du monde". După citatul Burckhardt, „sentimentul naturii", dimensiunea fundamentală a omului complet, se născuse în Renaștere, după alții, se naște abia acum. Indiferent care este adevărul, cert este că omul epocii romantice încearcă să evadeze din labirintul artificial al civilizației spre marea matrice din care s-a desprins — natura. În spatele virtuților progresului tehnic-meșteșugăresc el descoperă abisul viciilor. Bunăstarea, luxul și sofisticarea societății moderne sînt pentru el cauza defectelor care degradează firea omului tîrîndu-l în marile tragedii ale epocii moderne, făcînd din el un mare nefericit. Natura redevine ghid și model al reordonării vieții umane. Chateaubriand, Bernardin de Saint-Pierre, Schiller, Byron celebrează natura ca templu al frumuseții și purității, loc privilegiat al ordinii, forței și temeiniciei. Repertoriul formelor și ipostazelor naturii se lărgește considerabil recuperînd din spațiul planetar tot ceea ce epocile anterioare neglijaseră sau uitaseră : lumile exotice, marea (în unele culturi), elemente inedite ale universului geologic, vegetal sau animal. Fără ei am fi continuat să trăim într-un univers cultural amputat.

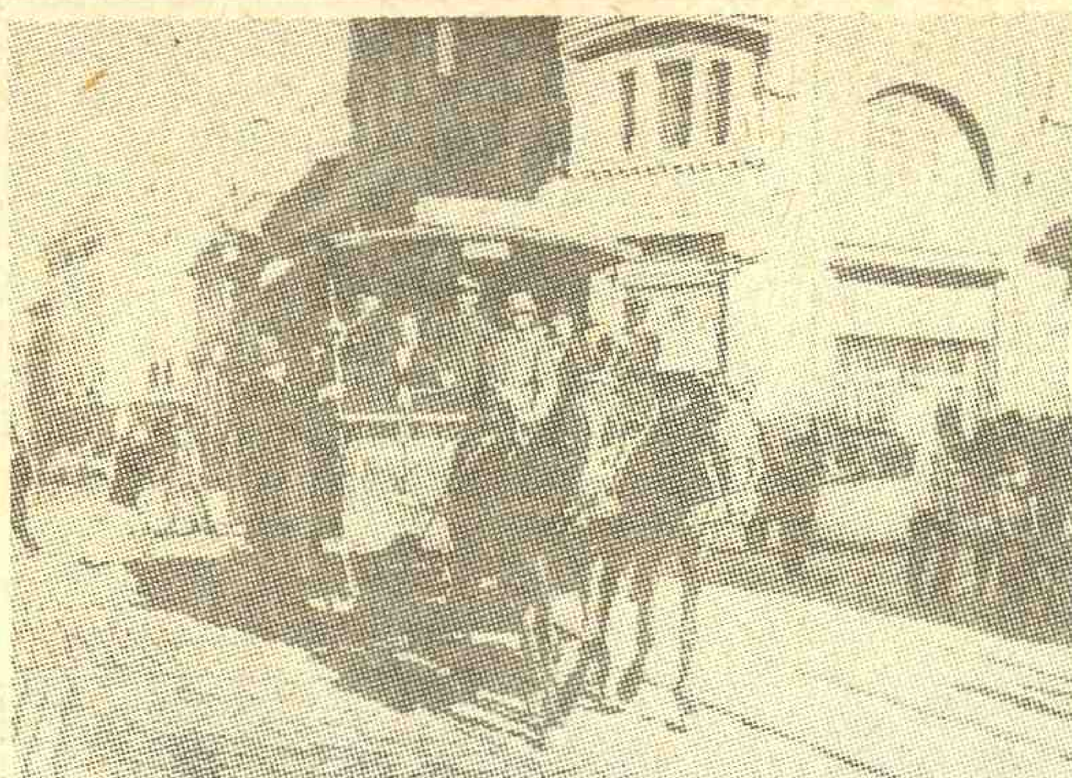
★

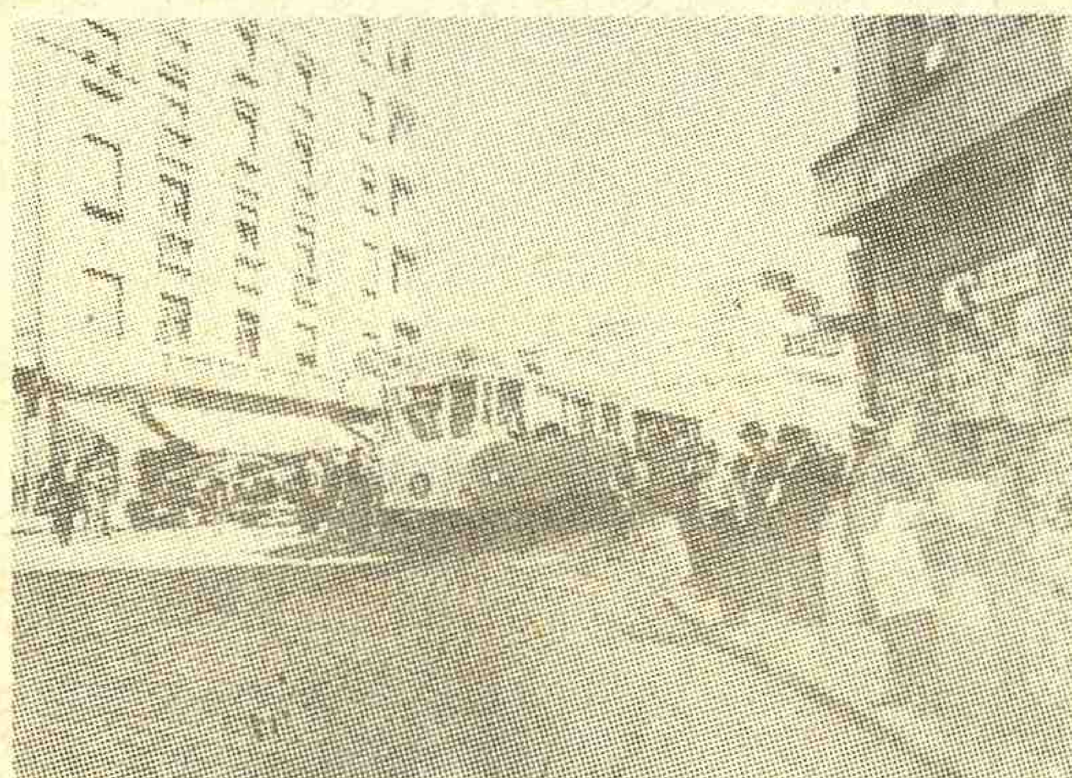
Predominanța orizontului continental în literatura română, precis, finit — deși acoperit de nemărginirea celestă — ne distanțează de registrele tematic-afective ale liricii popoarelor dominate de fundalul nemărginirilor acvatice. Dar, suprimată o relație, cea rămasă este proporțional mai puternică. Solidaritatea cu cosmosul imediat este potențată și de habitatul fundamental sătesc. Occidentalul s-a închis de timpuriu în artificialitatea aglomerărilor urbane, alcătuite din volume geometrice juxtapuse, din care natura fusese total evacuată. Orașul european este un parapet ridicat între om și natură, cu ulicioarele sordide în care soarele se strecoară drămuit, lipsit de orice insinuare a vegetalului, cu atmosfera infestată de mii de mirosuri. Motivația istorică a acestor structuri habitaționale ține de imperativele politice ale acelor vremuri de mare instabilitate, cînd invazia militară, incendiul, genocidul erau modalități curente de rezolvare a litigiilor sau chiar numai a unor probleme de onoare. Construirea unui refugiu sigur era sinonimă cu posibilitatea supraviețuirii. Intră poate în acțiune și instinctul artizanal, pasiunea construcției metamorfe în raport cu spontanul pe care popoarele occidentale îl au cu prisosință. O anume responsabilitate pare a fi avut și catolicismul care separă net divinitatea de om și omul de natură. Importantă este diferențierea între atitudinea și acțiunea exterioară a europeanului față de „crisalida" cosmică al cărei oaspete pasager este și actul de interioritate, comprehensiune și congruență al românului. El nu pune între dușman și sine zidurile groase ale cetății de apărare ci însăși marea Natură. Invadatorul este întîmpinat de o natură încruntată, o natură care nu-i permite o zăbavă prea îndelungată. „Rîul, ramul mi-e prieten numai mie iară ție dușman este" are valoare de simbol pentru întreaga istorie românească, de la Posada la fortăreața trecătorilor Carpaților în ultima conflagrație mondială. Prea multele vicisitudini istorice, dincolo de consecințele tragice asupra civilizației materiale și spirituale au avut darul de a deschide locuitorului acestor meleaguri, „bătrîn" la toate vîrstele prin înțelepciunea lui, gustul pentru filosofia propriului destin, pentru meditația din înaltul unei liniști aproape ataractice asupra deșartei agitații a acestei lumi roasă de prea multe pofte și ambiții. **Vanitas vanitatum et omnia vanitatis sunt** este esența finală a înțelepciunii românului. Natura îi rămîne marele prieten și confesor în această lume răvășită de restriști. Străbaterea spațiului românesc este așadar concomitent o străbatere a spiritualității „locale". Separarea uneia de cealaltă înseamnă suprimarea unei legături și falsificarea unei realități.

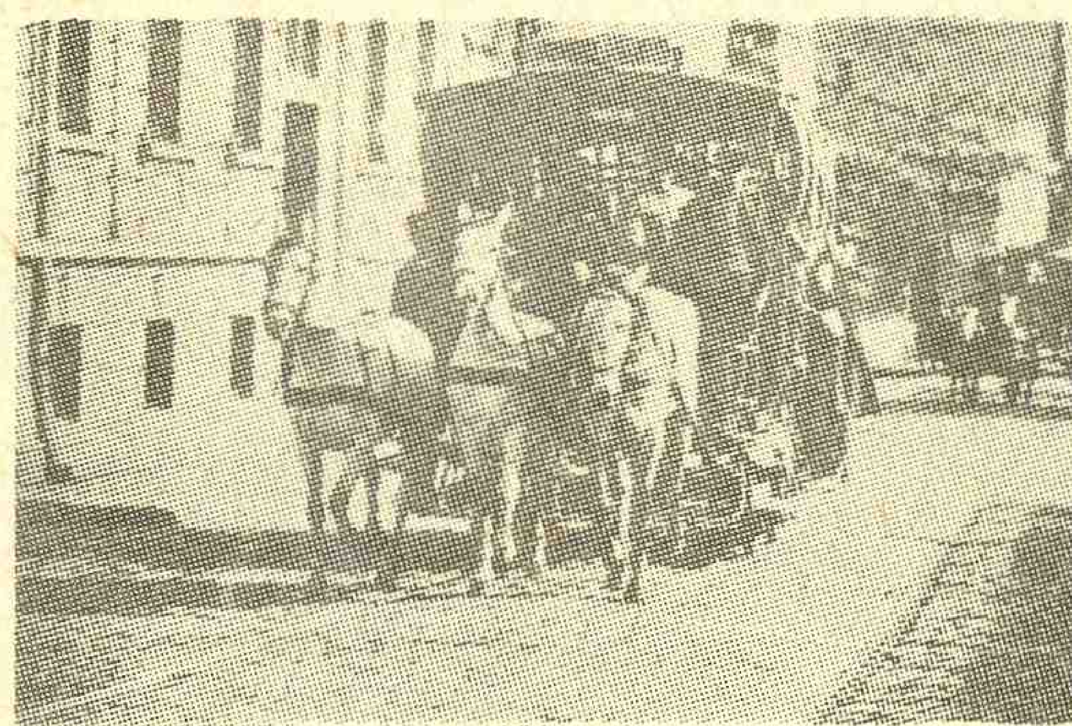
Radu Bagdasar

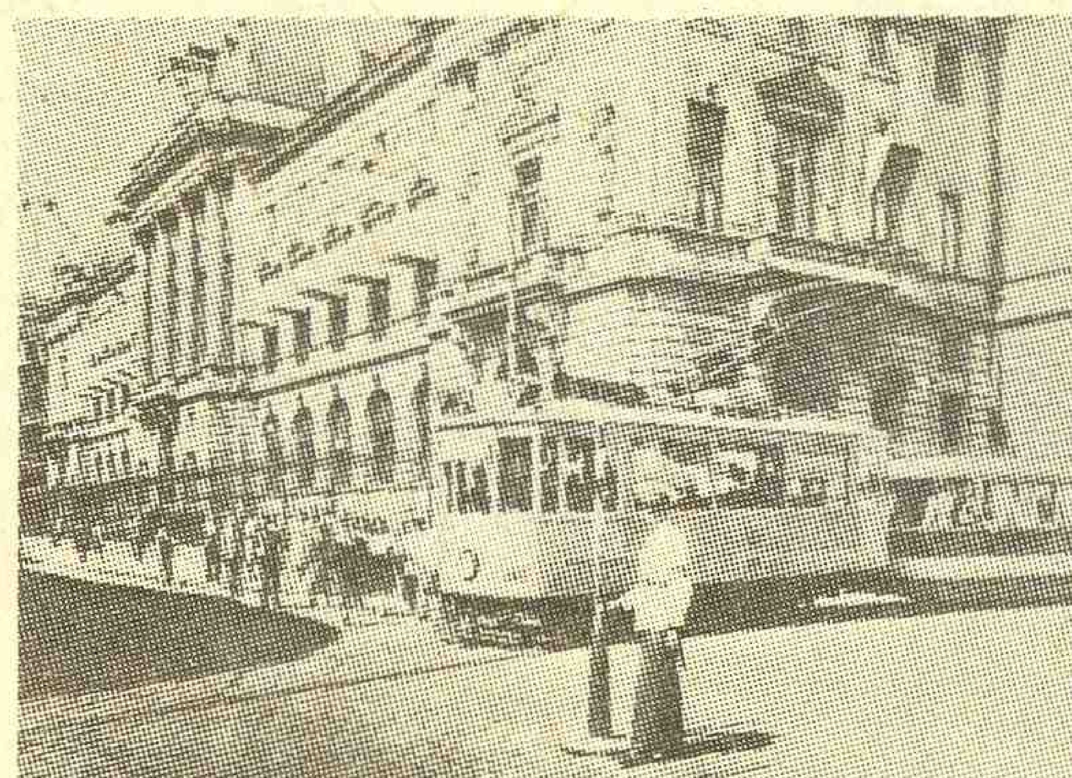
Du-mă acasă măi tramvai!...

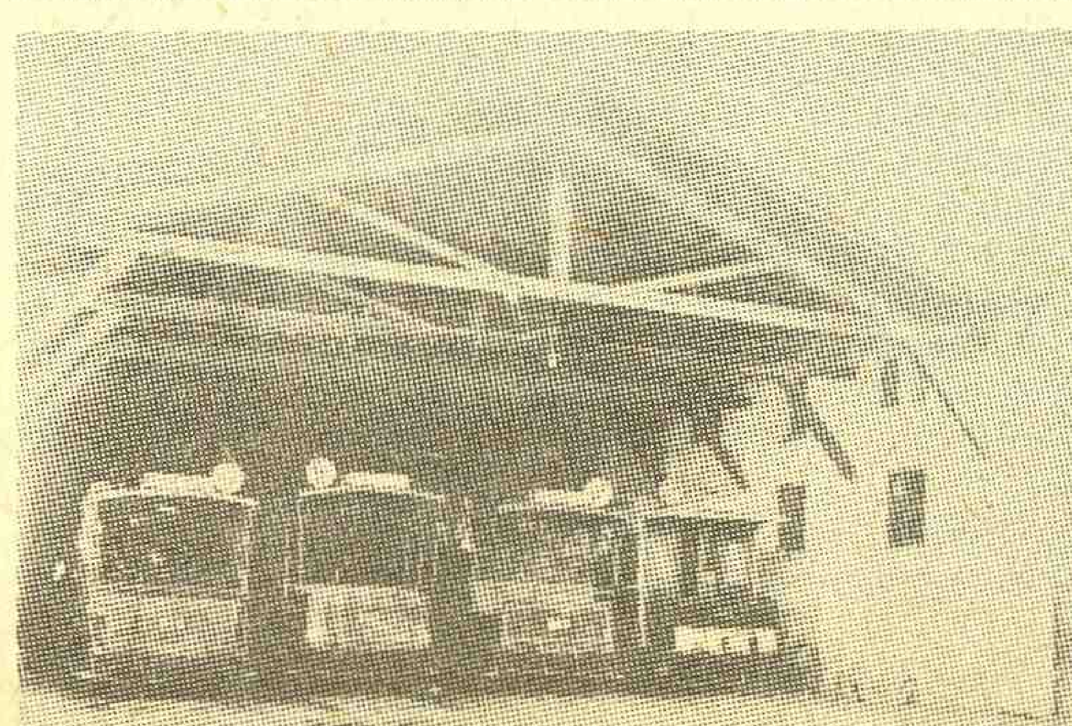
Cîteva calități indiscutabile : consum energetic scăzut, parametri tehnico-economici ridicați, capacitate mare de transport — după cum specifică Handbook of Urban Transport (1979, vol. I, pag. 66) — au determinat pe diferitele meridiane ale lumii o nouă atitudine față de tramvai atît la Cleveland, Cincinatti, cît și la Helsinki, Sheffield, Sarajevo, la Karachi și Melbourne.

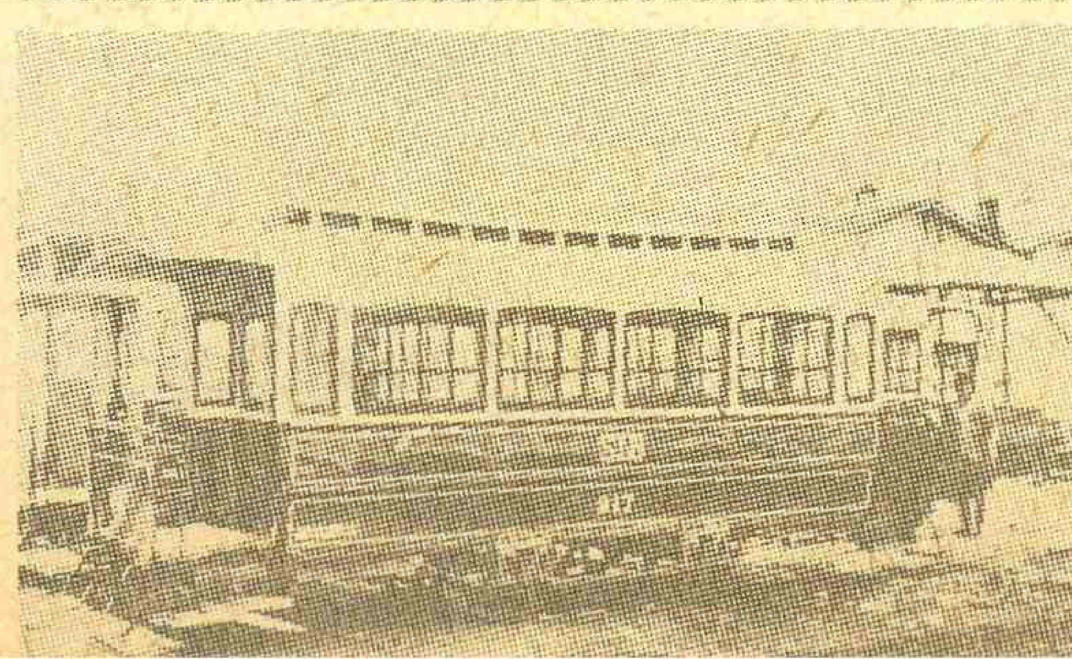

În 1871, englezul Harry Hubert de Mervèe Slade obținea din partea primăriei Bucureștiului dreptul de a construi „drumuri de fier" americane. „Drumuri de fier" — pentru că era vorba de niște șine ; americane — pentru că proiectul fusese la timpul său ideea unui inginer american, pe nume Tram, și-l propusese ca soluție pentru rezolvarea problemei circulației în New York încă de la începuturile orașului. Tram — numele inginerului! Way — cale! Deci, în fapt, tramvai se traduce prin „calea sau drumul lui Tram".

Bucureștiul sfîrșitului de secol XIX s-a arătat a fi încîntat, ba chiar vrăjit de băncile de catifea roșie ale vagoanelor de tramvai aduse de la Philadelphia și în special de marele salt în confort : de la birja care te hurduca de-ți săreau toate măruntaiele în tine, la mersul, plușat parcă, pe șine de fier, chiar dacă deocamdată tras tot de cai. Vagoanele vopsite în albastru viu, galben și bronz, aveau o capacitate de 12 pasageri înăuntru și cîte 6 pe fiecare platformă, una în față, alta în spate, cu precădere pentru fumători.

...Și mai avea o calitate, consemnată mai tîrziu de H. Stahl într-o gazetă a vremii : „tramvaiul cu cai avea un mare avantaj : se oprea unde vreai tu, ba puteai, dacă erai ofițer, să trimiți ordonanța în stradă să oprească tramvaiul pînă ce cucoana își punea pălăria"...

Prima linie de tramvai cu cai : Gara de Nord — Obor, prin Calea Griviței și Piața Sf. Gheorghe !

Să mai amintim că în epocă tramvaiele Bucureștiului au fost printre primele pe continentul european...

*

Înființarea Societății comunale de Tramvaie București (S.T.B.), în 1909, va deschide alte perspective, între care și tramvaiul electric. Premiera avusese loc deja la 9 decembrie 1884 pe ruta Obor — Cotroceni (6 km), linia nr. 14, dar investiția se oprise aici, întrucît se dăduse curs unei alte inițiative : tramvaiul cu aburi!... pe care-l puteam vedea circulînd, la 1906, pe Calea Griviței..., dar al cărui „fornăit și nechezat" l-au făcut după nici un an inutilizabil.

Tramvaiele electrice vor învinge definitiv pe cele trase de cai, în 1910 S.T.B. comandînd primele 52 de vagoane cu motor și 10 remorci la firma „Simmering" din Viena, iar echipamentul electric la A.E.G. Berlin. Primele loturi de șine au fost furnizate de firma germană Westfalische Stahlwerke Verban, furnitura de socluri pentru stîlpii de susținere a firelor de contact fiind executată de Societatea Anonimă Metalurgică Română (fostă „Lemaitre"). De notat că avînd în vedere distanțele mari ale liniilor, la recomandarea și după proiectul ing. D. Leonida (de la S.T.B.), alimentarea electrică urma să se facă cu curent continuu cu tensiunea de 750—800 V la punctele de alimentare, ceea ce în epocă a constituit o premieră absolută la scară națională și mondială.

Cu puțin timp în urmă mai trăia unul din pionierii transportului cu tramvai din București, nea Ilie Tramvaistul (Ilie Vasile pe numele adevărat), care în 1911 (la 14 ani) se angaja la S.T.B. ca băiat de grajd, ajungînd apoi călăreț înaintaș, vizitiu, încasator și, în final, watman pe un tramvai electric...

În Bucureștiul zilelor noastre, a cărui vertiginoasă dezvoltare economică și explozie edilitară au însemnat și apariția marilor platforme industriale și a marilor cartiere, a necesitat redimensionarea și modernizarea a 120 de artere de circulație (peste 300 ha suprafață) la cota înaltă a unui trafic modern, care să înlesnească o circulație fluentă.

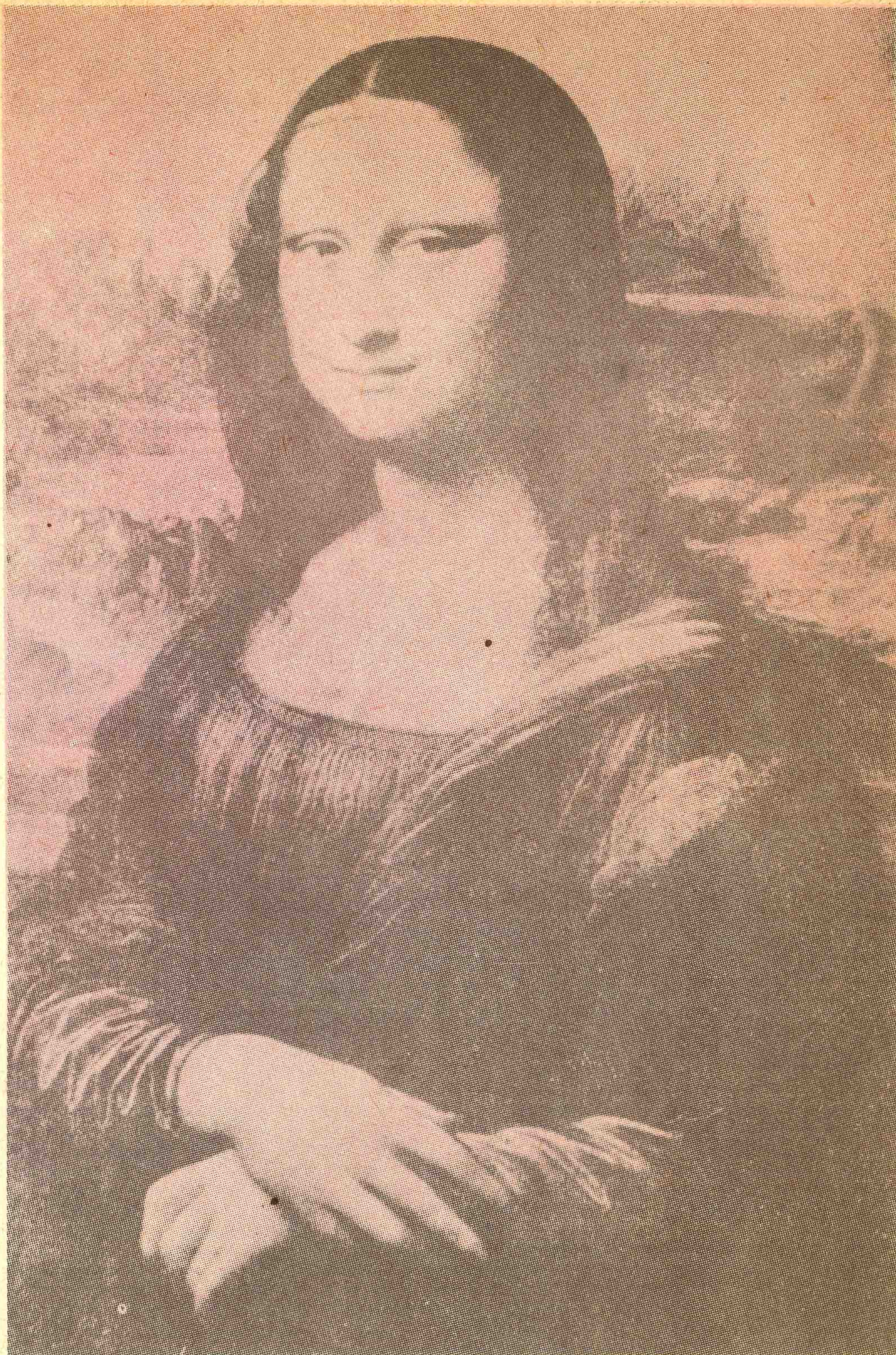
Este, de altfel, meritul specialiștilor I.T.B., care chiar în perioada boom-ului auto au acordat în continuare tramvaiului o atenție deosebită, apreciindu-l ca pe un mijloc eficace de transport de suprafață. Astfel, în 1968, în urma unui studiu relevînd necesitatea dotării I.T.B. cu vagoane de mare capacitate, cu parametri tehnici și funcționali superiori și cu un grad de confort sporit, U.R.A.C. (Uzina de Reparații — Atelierele Centrale) a realizat într-un timp record — 9 luni — primul prototip al vagonului de mare capacitate V 3 A.

Bucureșteanul secolului următor va cînta și el cu certitudine, ca și noi, la vreo petrecere „Du-mă-acasă, măi tramvai...", chiar dacă el va călători — spun specialiștii I.T.B. — cu un tren electric, amplasat pe un inel semiperiferic, care să străbată toate zonele orașului și să intersecteze arterele de circulație în mod denivelat.

Mircea Șoncuteanu

Numele : Del Giocondo
Prenumele : Mona Lisa
Vîrsta : 480 de ani (aproximativ)
Locul nașterii : Florența (Italia)
Naționalitate : franceză (naturalizată în 1516)
Numele tatălui : Leonardo da Vinci
Înălțime, lățime, grosime : 0,75 m × 0,53 m × 3,68 mm
Domiciliul : Luvru
Semne particulare : Surîs pentru eternitate

Un surîs pentru ETERNITATE

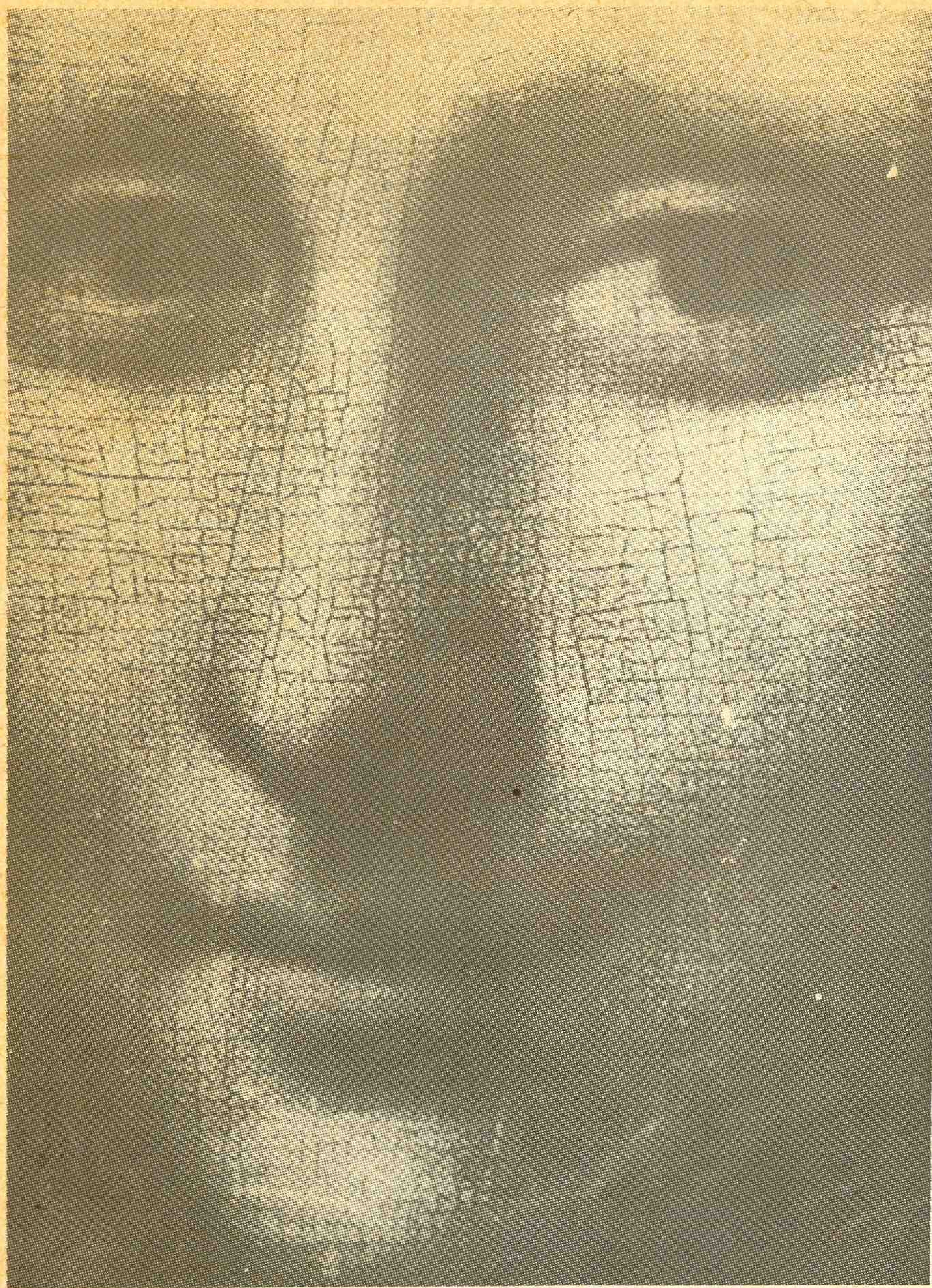

Leonardo da Vinci : «Mona Lisa» Luvru

● 1 460 DE ZILE PENTRU UN SURÎS ● ACTORI, MUZICANȚI ȘI BUFONI ÎN ATELIERUL LUI LEONARDO ● A TREIA SOȚIE A UNUI NOBIL FLORENTIN ● DIN SALA DE BAIE A LUI FRANÇOIS I ÎN DORMITORUL LUI NAPOLEON ● FURTUL GIOCONDEI ȘI „CRIZELE MAROCANE" ● PICASSO, APOLLINAIRE ȘI FURTUL DE LA LUVRU ● HOȚUL PATRIOT ● LA FLORENȚA, DUPĂ 400 DE ANI ● ESCORTĂ ÎN STIL AMERICAN ● GIOCONDA VORBEȘTE... JAPONEZA ● GUY ISNARD – POLIȚISTUL CELOR 12 GIOCONDE ● MONA LISA PRIVEA... CRUCIȘ

Un destin oarecare?

Aproape toate datele referitoare la această capodoperă a artei universale sînt nesigure : anul în care a fost începută, numele – transmis doar prin tradiție – și viața anonimă a subiectului. Leonardo da Vinci, atît de exact în referințe personale, nu a lăsat nici cea mai neînsemnată aluzie la acest tablou. „Nici un cuvînt, fie chiar banal, nici o dată care ar putea să aibă vreo legătură, oricît de mică, cu portretul" – notează în monografia sa, Antonina Vallentin. Se pare că Leonardo, aflat la Florența, silit să caute comenzi, primește să picteze portretul soției lui Francesco del Giocondo, un nobil florentin bogat. De două ori văduv, Francesco s-a

Leonardo da Vinci: «Mona Lisa» (detaliu) Luvru

însurat a treia oară cu fiica fără zestre a unui oarecare Antonio Maria di Noldo Cherardini. Ca și mamele vitrege ale lui Leonardo, Mona Lisa urmărea, prin căsătoria cu un om mult mai vîrstnic, să se pună la adăpost de grijile materiale. Din ceea ce s-a transmis din acea perioadă se mai știe că Madona sau Mona Lisa, căreia i se spunea după soț și Gioconda, a avut din acest mariaj o fetiță care avea să moară de mică și că, atunci cînd Leonardo începe să-i picteze portretul, împlinise douăzeci și patru de ani. La terminarea tabloului se apropia de treizeci de ani, vîrstă care însemna, de fapt, depășirea pragului tinereții.

Cronică exactă a epocii, tablourile ne înfățișează ca tip de femeie la modă exemplarele subțiri, cu cap fin ridicat pe un gît de o rigiditate feciorelnică, cu umerii strîmți și căzuți, îngreunați de brocarduri și giuvaeruri. Este exact contrariul Giocondei, femeie mai degrabă voinică, cu trupul și figura rotunjite, asupra căreia se răsfrîng datele maternității. „La prima vedere – remarcă Antonina Vallentin – e un chip destul de oarecare, pe măsura destinului său anonim. Mona Lisa emană o sănătate puternică; ea are liniștea de netulburat a femeilor ale căror simțuri au trăit ațipite de o viață măruntă și tihnită, care visează ziua în amiaza mare fără prea mari nădejdi și aproape fără dorințe. Lucru ciudat, această femeie coaptă, atît de caracteristic de burgheză, care nu e nici fericită, nici prea dezamăgită de viață, a exercitat asupra lui Leonardo o atracție mai puternică, cum nu i se întîmplase cu nici una din femeile întîlnite".

Pictînd acest tablou – și se pare că a lucrat la el, cu intermitențe, aproape patru ani – Leonardo compunea în atelierul său adevărate spectacole. Acompaniați de muzicanți, cîțiva actori recită versuri străduindu-se să creeze în jurul tabloului și subiectului o atmosferă alcătuită din tot ceea ce îi plăcea lui Leonardo.

Giorgio Vasari, amintind în „Viețile pictorilor, sculptorilor și arhitecților" despre acest episod din viața lui da Vinci arată că Leonardo „ținea tot timpul pe lîngă ea (Gioconda – n.n.) cîntăreți și muzicanți, precum și bufoni, care s-o înveselească, spre a îndepărta tristețea aceea pe care deseori pictura obișnuiește s-o dea portretelor". Era, oricum, o modalitate neobișnuită și deopotrivă inedită. În toți acești patru ani Leonardo – copleșit de planuri gigantice și comenzi grandioase – se reîntoarce mereu la portretul Giocondei ca la o operă de suflet, un elixir al liniștii și dragostei, ca la o operă ce trebuie șlefuită mereu pînă la desăvîrșire.

Enigma Giocondei ?... „o operă fără seamăn, care n-a fost niciodată întrecută, niciodată egalată măcar, care a tulburat și încîntat nenumărate generații, care, tălmăcită neîncetat, scăldată în puhoaie de elocvență, ciopîrțită în impresii contradictorii, a rămas totuși vie și veșnic nouă".

Iluminată de atmosfera de vers și muzică, cuprinsă de o lumină crepusculară, Mona Lisa stă într-un jilț, cu un cot rezemat de brațul scaunului, dreaptă ca florentinele cu rang nobiliar. Mîinile i se încrucișează într-un gest calm. Nu poartă nici un giuvaer, părul – despărțit în două, cade în valuri întunecate conturînd obrajii rotunzi. Rochia modestă, încrețită pe pieptul plin, creează o fermitate deosebită gîtului maiestuos. Ce se petrece în sufletul Monei Lisa ? – s-au întrebat de-a lungul anilor milioanele de oameni care au privit acest chip. Unii au văzut o zăvorîre în destinul de nepătruns al propriei vieți. Alții – seninătatea desăvîrșită, desprinsă dintr-o viață neîntinată de îndoieli, chinuri ori neliniști. Și totuși, laolaltă, au rămas surprinși în fața surîsului ei enigmatic – asupra căruia se pare – Leonardo a insistat atîta. Să fie oare un surîs întrezărit într-un moment străfulgerat de frumusețea unui gînd sau, cum au spus adesea specialiștii, un dar al lui Leonardo însuși așternut pe chipul unei femei obișnuite. Leonardo spunea că dacă „sufletul întîlnește o ființă umană care seamănă cu el însuși, el se îndrăgostește de o imagine atît de măgulitoare". Afirmația aceasta are totuși un suport real fiindcă surîsul exista într-un tablou anterior (pe buzele

Fișa lui Perugia din Cartoteca poliției pariziene ● Alfredo Geri, găsitorul Giocondei ● Străduță din Paris unde a fost ascunsă Mona Lisa aproape doi ani ● Hotelul „Tripoli – Italia".

Sfintei Ana), iar privirea stăruitoare a Giocondei se regăsește în „Fecioara între stînci".

Surisul și privirea Giocondei „erau un bun personal al lui Leonardo, înainte de a fi ale modelului. Dacă la Mona Lisa au atins expresia cea mai vie, aceasta nu se datorează oare faptului că întîlnisera o feminitate autentică, una din acele naturi feminine foarte apropiată de izvoarele vieții, care absoarbe toate sentimentele, nelăsîndu-le să exercite nici un fel de influență asupra echilibrului lor fundamental ? Tocmai acest simț al duratei, această însușire de neliniștit a subliniat-o Leonardo cu deosebire la Mona Lisa". Nu se știe nici azi – și nici unul dintre biografii generațiilor viitoare, oricît de predispuși ar fi fost să fantazeze pe seama relațiilor pictorului cu tînăra Mona Lisa nu au spus-o – dacă Leonardo a fost îndrăgostit de subiect sau de transpunerea sa. Poate că pentru Leonardo Mona Lisa a fost un Pygmalion... Terminind tabloul el îi spune lui Francesco del Giocondo că nu e gata pentru a-l lua cu sine. Și-l va purta printre bagaje pretutindeni unde-l vor purta pașii în anii următori pînă cînd, în 1516, regele Franței François (Francisc) I îl convinge pe Leonardo să i-l vîndă cu 12 000 de livre. Sumă care, pentru acea vreme, constituia o adevărată avere. Din acest moment tabloul aparține casei regale franceze și, vreme de cîteva sute de ani, a putut fi văzută în castelul de reședință de la Fontainbleau. Sub François I împodobea sala de baie a palatului. În 1800 Napoleon Bonaparte îl așează în dormitorul său de la Tuileries. În 1804 este expus în noul muzeu al Luvrului, unde avea să rămînă pînă astăzi, pentru a încînta milioane de oameni. Desigur, Gioconda a și călătorit. Uneori clandestin, alteori însoțită de onoruri mai mari decît cele rezervate șefilor de stat. În ultimul război mondial, împreună cu alte neprețuite opere de artă, a rătăcit din adăpost în adăpost ajungind în final în castelul Saint-Ceré. Aici, toate tablourile erau agățate de scripeți pentru a fi scoase rapid și apoi lăsate să lunece pe scînduri înclinate și date cu săpun, pînă la ferestrele exterioare de unde ar fi putut fi lăsate să alunece în șanțurile castelului. În august 1945 se întoarce la Paris.

Despre cîteva dintre peregrinările capodoperei lui Leonardo da Vinci vom vorbi în capitolele următoare.

Pirma, și cea mai spectaculoasă, are loc între 1911–1913. Amănunte ne oferă Winfried Löschburg, autorul volumului „Răpirea Giocondei".

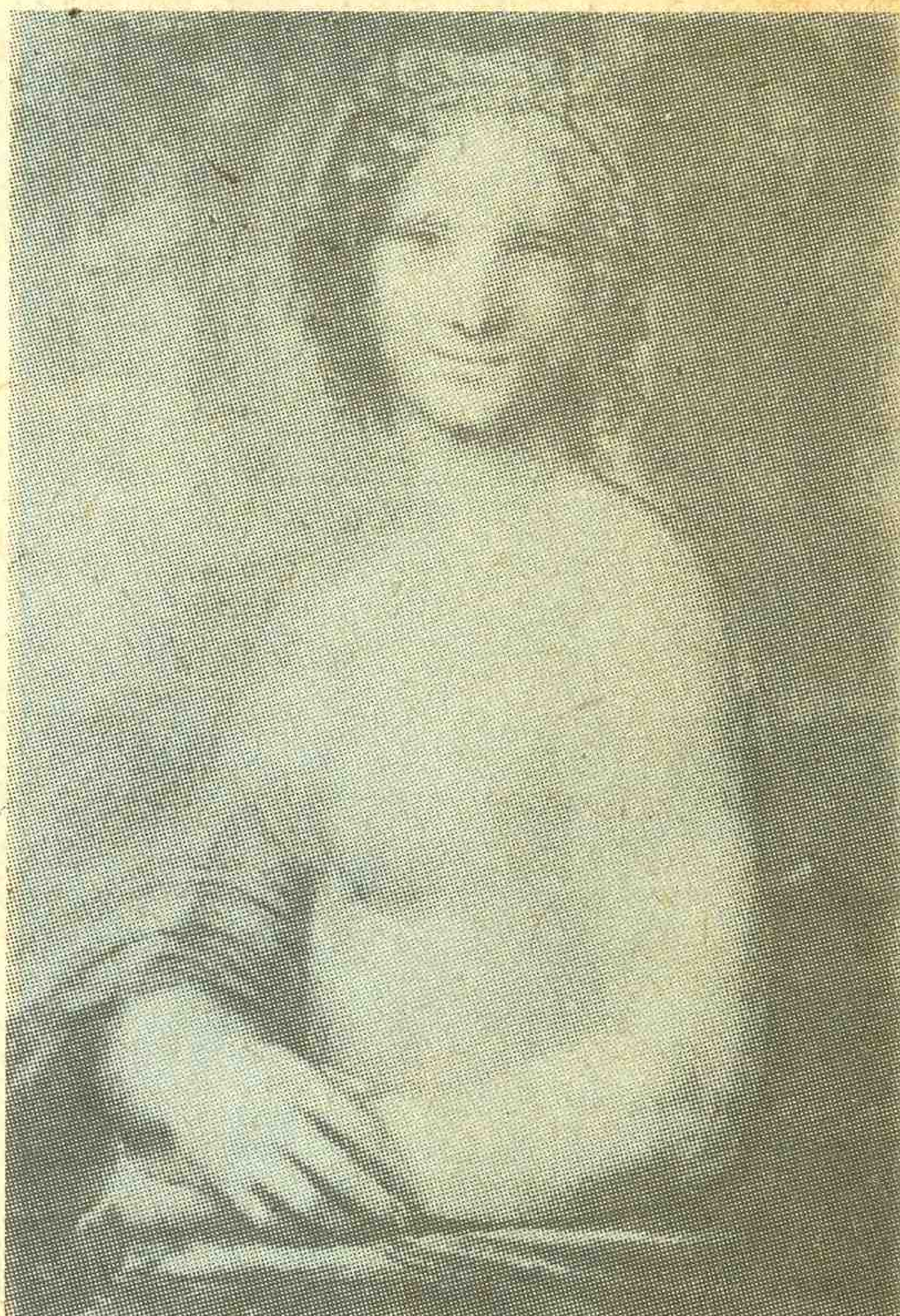
La Luvru e liniște

Luni, 21 august 1911. Ora 7 dimineața. Luvrul și grădinile sale sînt liniștite. O veche tradiție vrea ca marele palat, cu multiplele sale colecții, săli și cabinete să nu fie deschis pentru public fiindcă se face curățenie. Pot intra și ieși fotografii cu autorizații speciale, specialiștii în arta plastică, muncitorii și îngrijitorii. Paza e redusă la o zecime.

Așadar, pe poarta Barbette de Jouy intră puțini oameni. Printre ei un bărbat în haine de lucru. Nu e prea înalt și poartă mustață. Pătrunde în clădire odată cu ceilalți muncitori restauratori. Discută cu ei o vreme și apoi se îndreaptă spre sălile de expoziție. La etajul I străbate Marea Galerie și se îndreaptă spre Sala Pătrată unde Mona Lisa, Gioconda cum a denumit-o François I-ul, nu e păzită. Paznicii primesc, într-o sală vecină, instrucțiunile pentru ziua respectivă. Momentul e favorabil. Fără grabă, scoate tabloul (are 40 de kg cu ramă și geam), îi scoate rama și o aruncă sub o scară de lîngă Sala primitivilor italieni. Ascunde tabloul sub halat și coboară grăbit treptele. Cu o prezență de spirit remarcabilă cere unor muncitori să-i deschidă ușa zăvorită de la intrare. Are un aer preocupat și grăbit și, firesc, este luat drept salariat al muzeului. Se îndreaptă spre poarta larg deschisă de pe Quai du Louvre. Paznicul e în curtea vecină. Înainte de a ajunge în stradă își scoate halatul alb și învelește tabloul. Dispare curind în mulțimea matinalilor de pe Pont du Carroussel...

La Luvru e, însă, liniște. Lucrătorii intră și ies, toată lumea are treabă. Deabia după-amiază paznicii constată dispariția, dar nu-și fac gînduri rele. Probabil un fotograf l-a luat pentru reproducere, faptă obișnuită care nu necesită nici măcar prezența ori permisiunea vreunui custode. A doua zi muzeul e deschis pentru public. Pe la prînz e găsită rama. Să fi fost furată Gioconda ? În grabă muzeul este golit și anunțată poliția. Numai că hoțul are 28 de ore avans. Încep întrebările, cercetările și amarele constatări. Măsurile de securitate existau doar pe hîrtie. Din Luvru se puteau scoate oricînd diverse obiecte. Au și făcut-o, demonstrativ sau cu adevărat, mai mulți. Un parizian declară redacției „Paris-Journal"-ului că a luat în mai multe rînduri mici obiecte din colecțiile marelui muzeu. Un inventar rapid relevă lipsuri considerabile. Sînt suspectați o seamă de oameni. Printre ei... Picasso și Apollinaire.

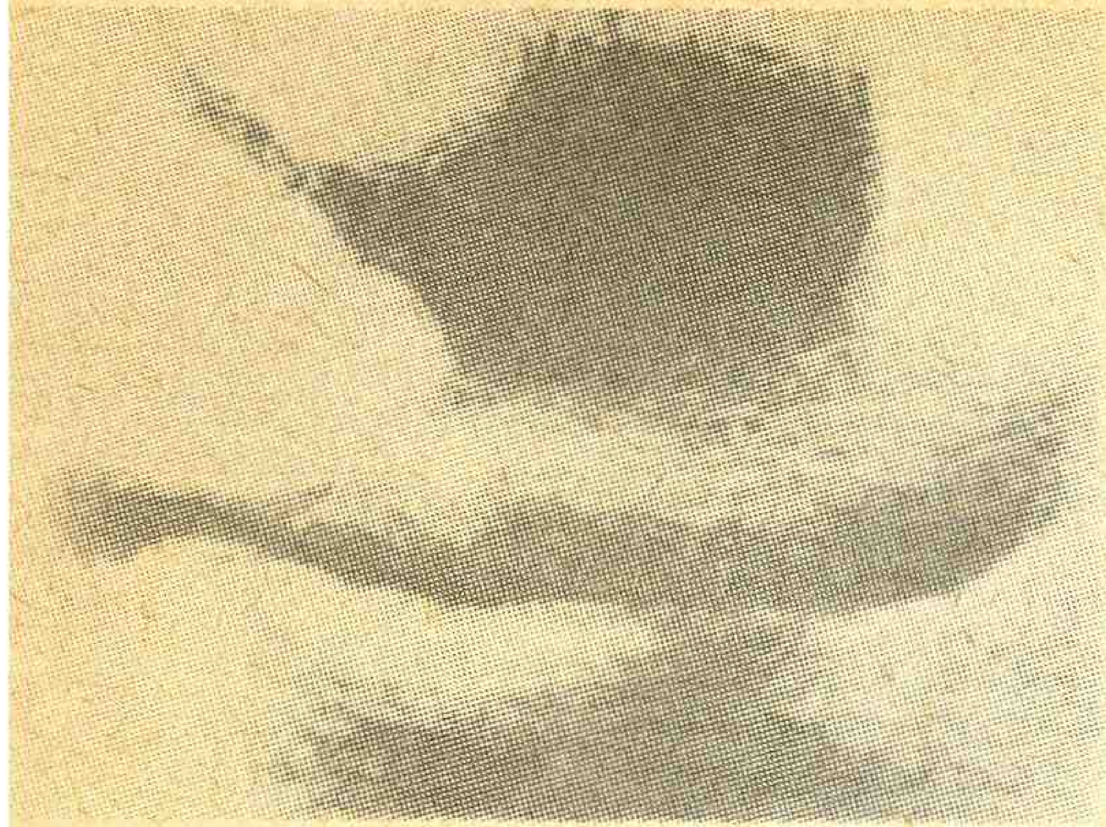
Fals cu semnătură : Léonard de Vinci (sus) ● Gioconda... nudă (jos)

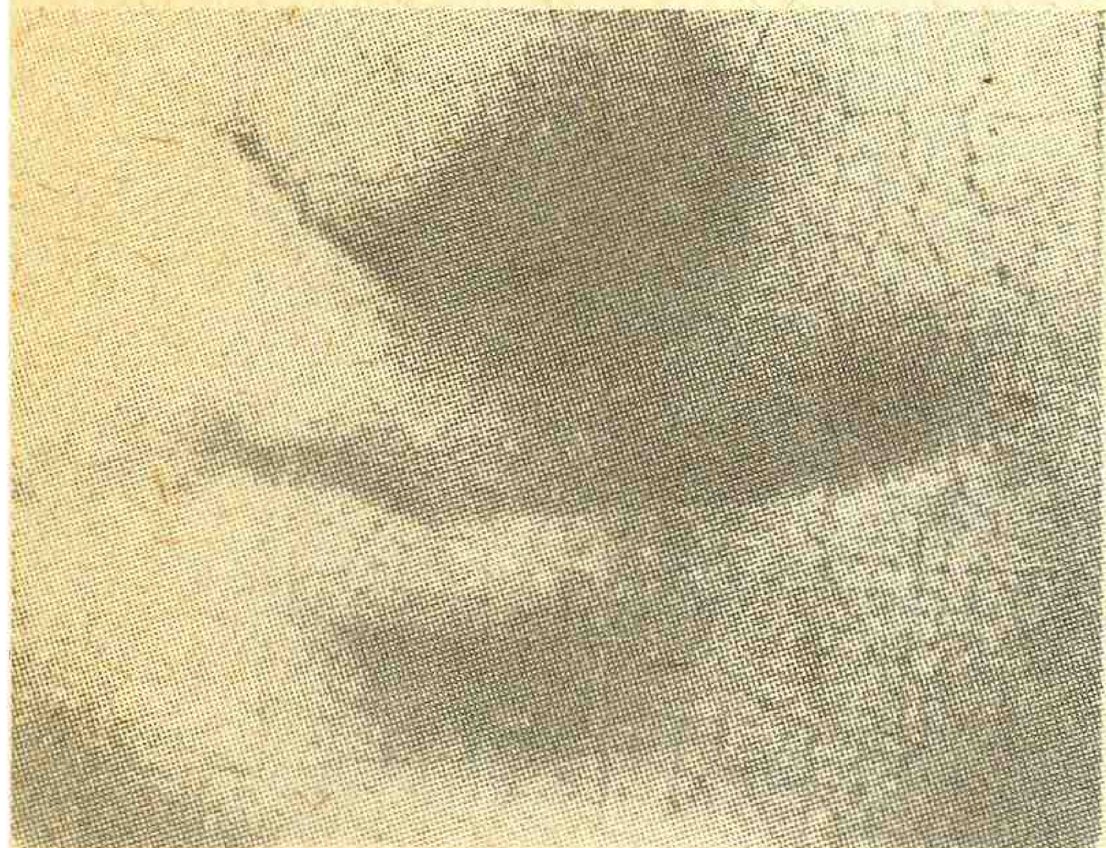

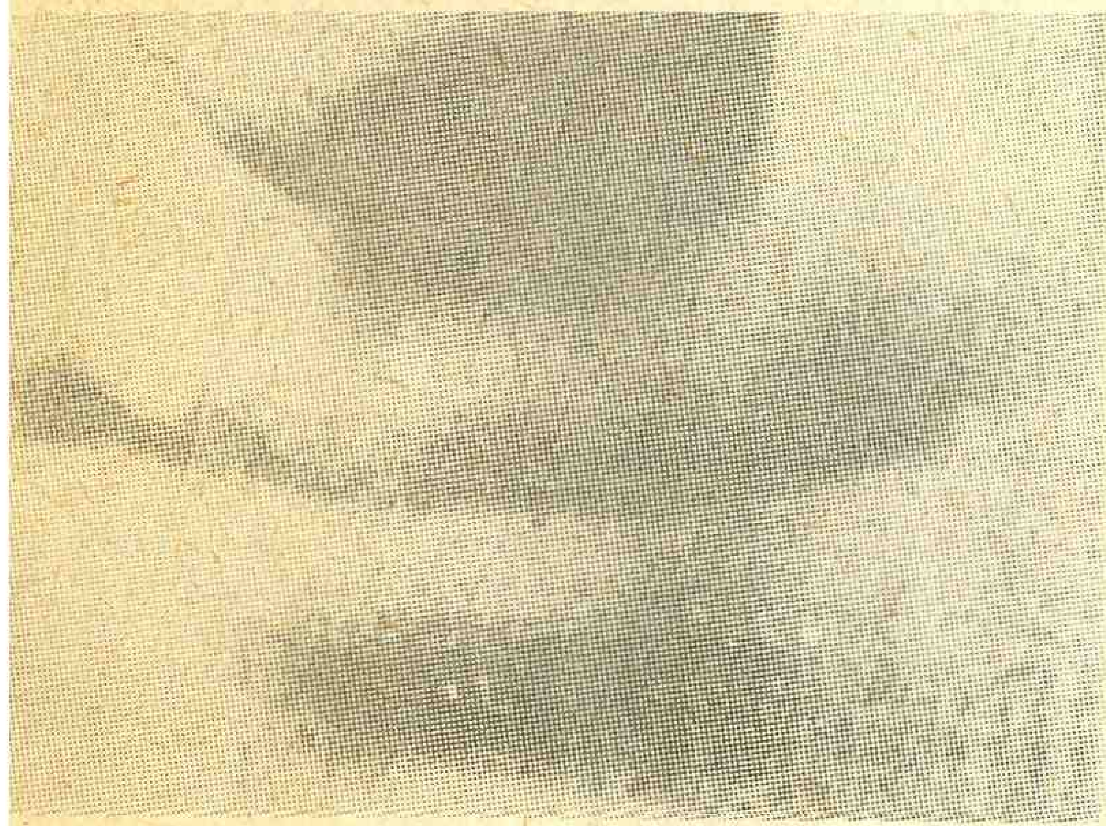

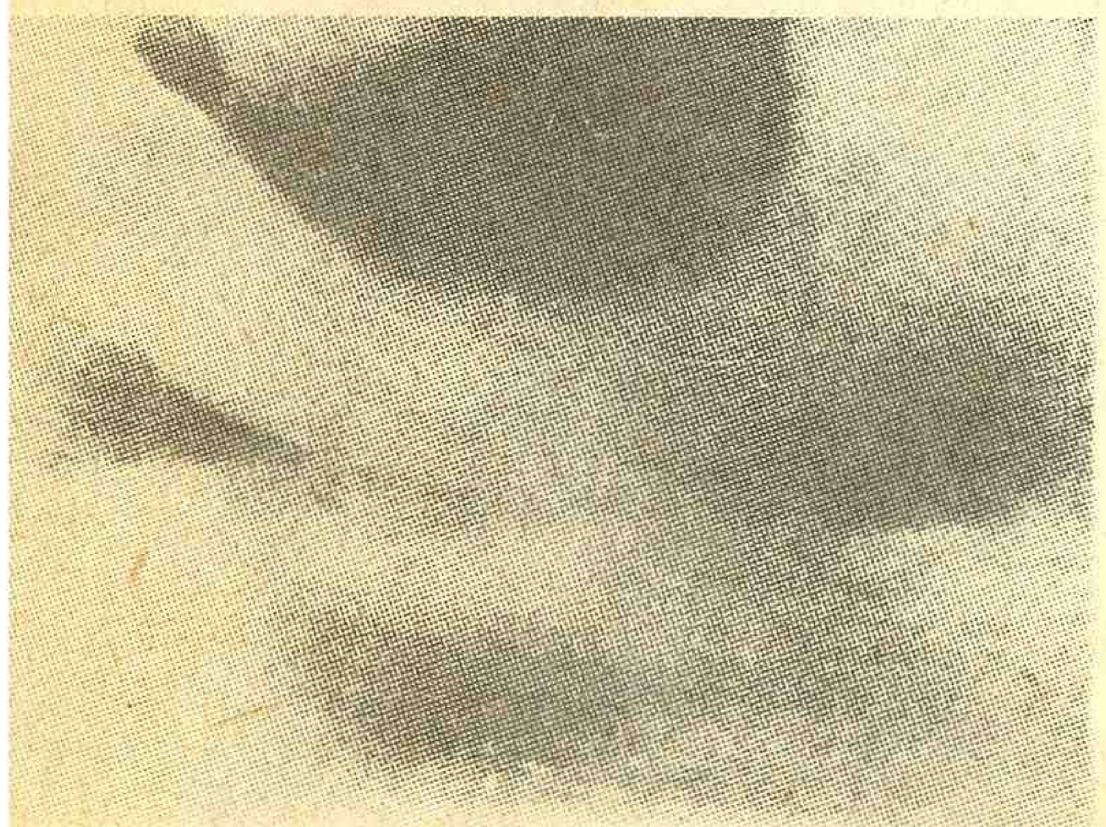
Caricatură din „Kladderadatsch" apărută la 3 sept. 1911 (sus) ● Paris 1914. Patru paznici păzesc tabloul regăsit ● Florența 1913. Tabloul regăsit va fi expus la Uffizi

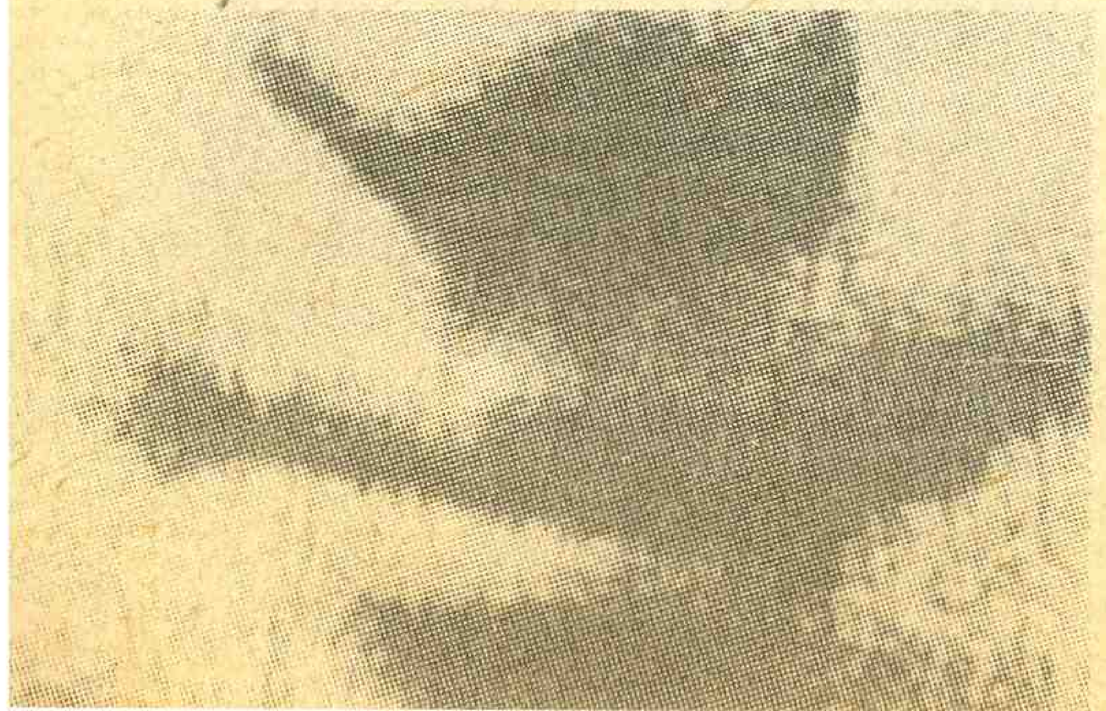

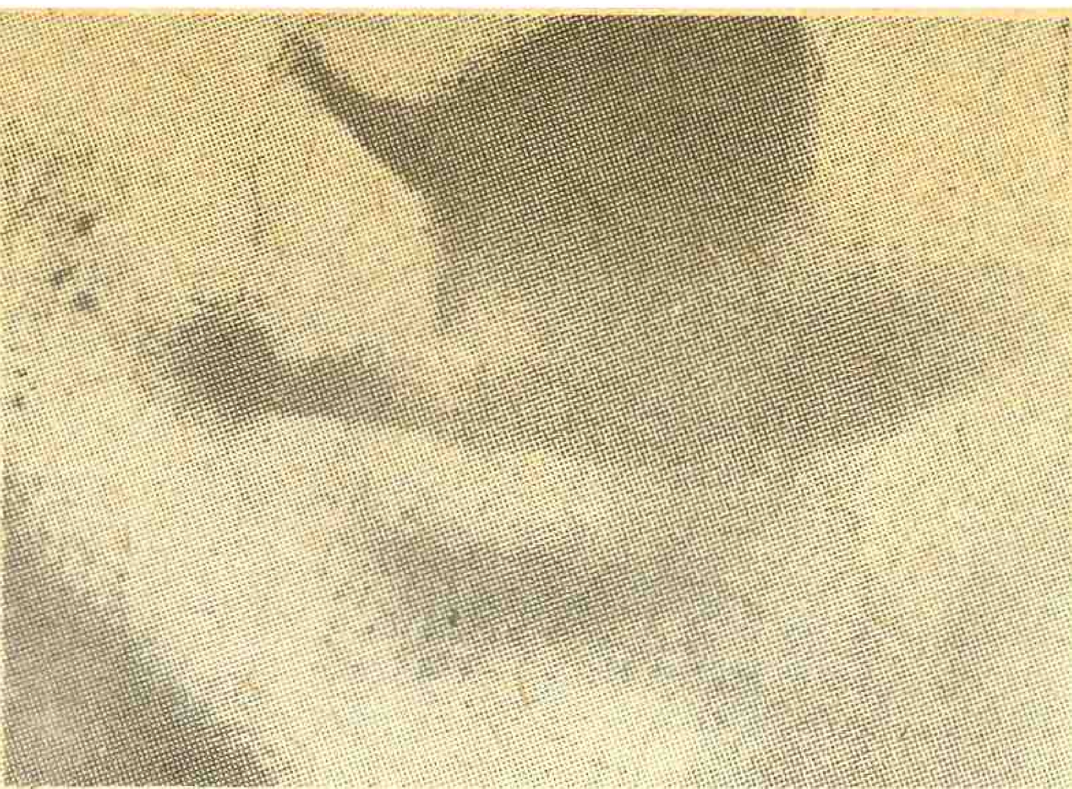

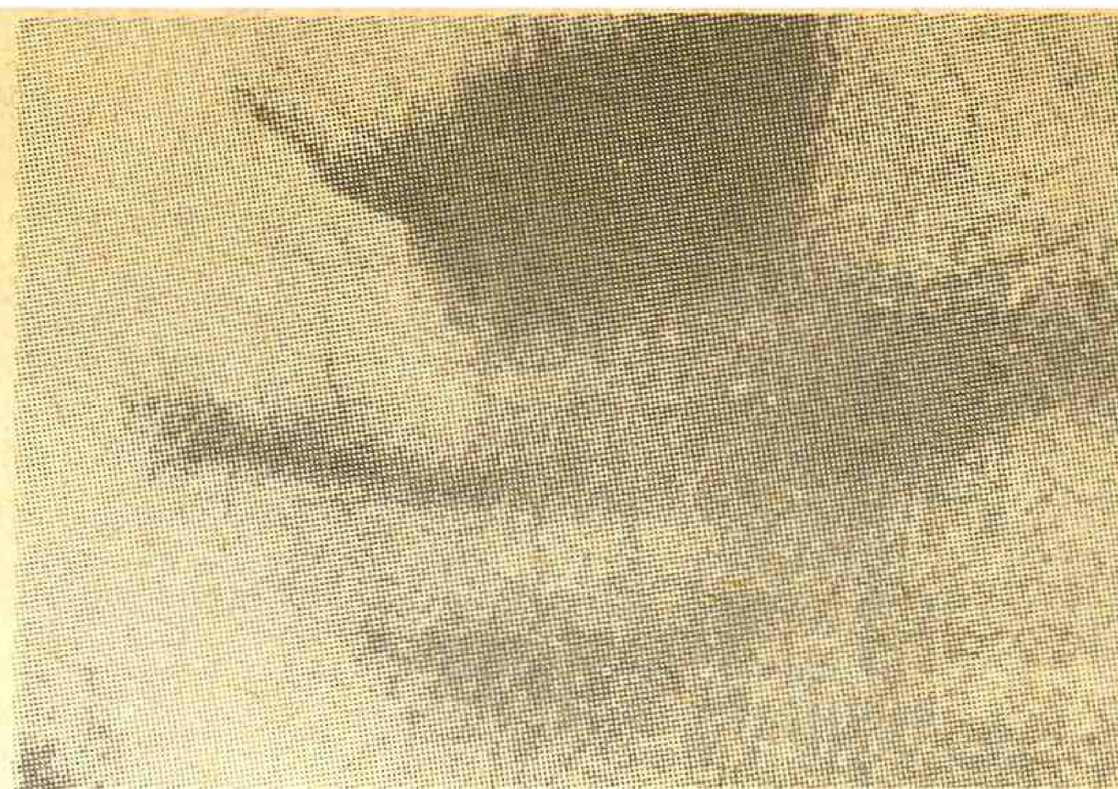

Picasso se încurcă

Despre această „implicare" Antonina Vallentin, în monografia consacrată lui Picasso, scrie : „toamna anului 1911 îi rezervă (lui Picasso – n.n.) o aventură penibilă care, oricît de burlescă ar fi ea, riscă să ia o turnură tragică. Originea ei e mai veche și se datorește gustului lui Apollinaire pentru orice ființă umană pitorească, pentru existențele din marginea societății"... Apollinaire cunoscuse un declasat voluntar – Géry Piéret, persoană care alesese o viață de aventuri, povestite cu elocvență și pe care poetul le asculta cu plăcere. Din pasiune pentru risc, sau din nevoia de bani, Piéret furase în 1907 niște statuete (spaniolo-romane) de la Luvru. Două dintre ele sînt vîndute sau făcute cadou lui Picasso, fără a i se indica proveniența, dar sfătuindu-l să nu le pună la vedere. În împrejurările furtului Giocondei istoria se află, mai ales că Piéret vede în acest moment prilejul de a se remarca din nou. Oferă redacției „Paris-Journal"-ului o ultimă statuetă furată în 1910, ocazie folosită de ziar pentru a sublinia neglijența muzeului. Statueta este expusă înainte de a fi restituită. Prudent, Piéret dispare. Poliția intră pe fir. Apollinaire, ca și polițiștii, cred că Gioconda a fost furată de același abil Piéret... Apollinaire speriat relatează lui Picasso că e urmărit de poliție (între timp i se făcuse și o percheziție) și că e posibil să se ajungă și la el. Hotărăsc să arunce în Sena valiza cu cele două statuete. Pînă la ora hotărîtă pentru expediția nocturnă petrec ore cumplite. Nici unul nu știe să joace cărți, dar în seara aceea se prefăceau că joacă cu o seriozitate de tot hazul. La miezul nopții pornesc, dar după vreo două ore se reîntorc extenuați, cu valiza tot încărcată. N-avuseseră curajul să arunce „povara" în Sena, crezîndu-se urmăriți. Probabil periplul lor semăna întrucîtva cu plimbarea lui Jean Gabin din „Străbătînd Parisul". A doua zi Apollinaire predă valiza ziarului amintit ; poliția nu știe de glumă, intervine și-l arestează pe poet. Aspru interogat de judecătorul de instrucție, e închis apoi la Santé. După două zile de regim celular spune tot. Evident, e implicat și Picasso care „se cam încurcă" în declarații. Deși nu va fi implicat, rămîne la dispoziția justiției. Apollinaire, însă, va aștepta cîteva luni pînă la pronunțarea nevinovăției sale, în ianuarie 1912. Între timp Piéret relatase mai multor ziare amănunte despre fapta sa. Neexistînd legături evidente cu furtul Giocondei pista e părăsită, dar cei doi se simt încă multă vreme urmăriți. Dar, să revenim pe firul evenimentelor... la cea de-a doua zi.

Giocondele de 3x5 cm

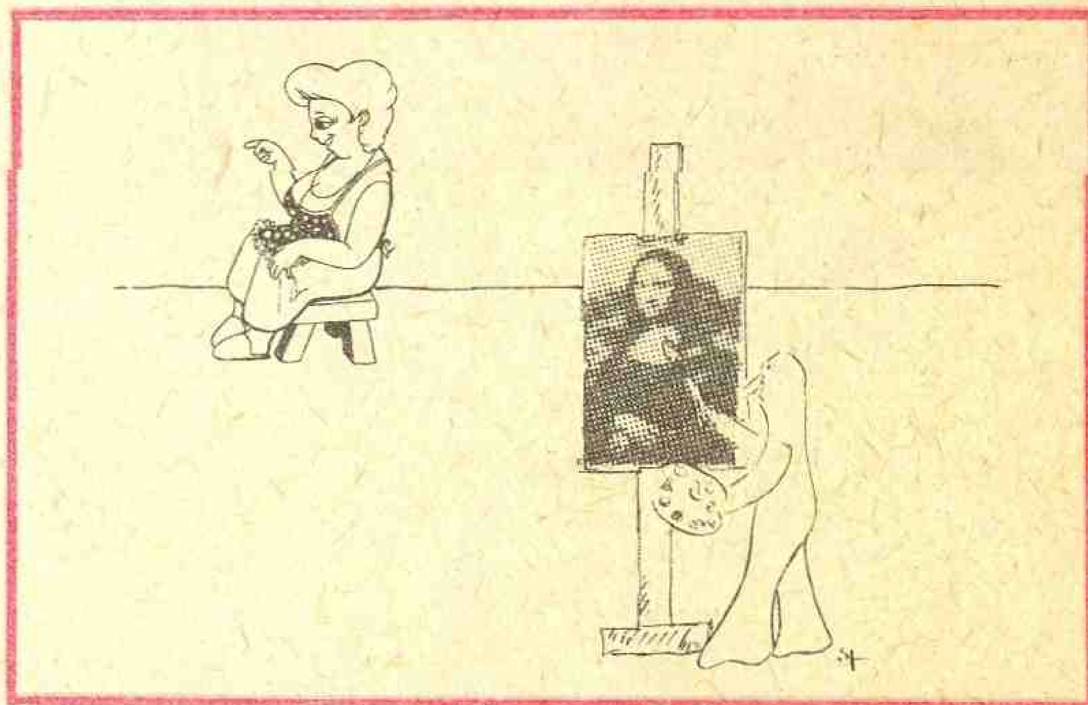
Marți, 22 august. Ediții speciale ale ziarelor anunță pentru prima oară dispariția celebrei Gioconde. Cu această ocazie se oficializează și atît de frecventa expresie a deceniilor următoare – „furt de opere de artă". „L'Illustration" instituie un premiu de 10 000 de franci pentru informații utile și un altul de 50 000 pentru readucerea tabloului. În plus – lucru ce se va repeta în ulterioarele furturi de artă – promite hoților totala sa discreție. Suma tentează, dar „referințele" sînt false. Se fac farse, glume, „istoria" e preluată de cabarete și musichall-uri, dar totul e haz de necaz. La Luvru, după destituirea directorului (cunoscutul arheolog Homolle) și a cîtorva supraveghetori, locul Giocondei e luat de „Portretul lui Castiglione" al lui Rafael, adus din „Galeria cea mare". Mona Lisa dispăruse dar, ca un paradox, continuă să fie prezentă... Chiar în acea zi administrația Monopolului de stat lansase pe piață o serie de chibrituri cu portretul Giocondei (format 3 x 5 cm) în întreaga Franță. Fiecare o vede, o are în buzunar...

Bănuieli

Presupunerile poliției – o glumă proastă, răzbunarea vreunui paznic concediat, fapta vreunui nebun, amestecul negustorilor de artă, furt pentru a se face copii – sînt, rînd pe rînd, anulate. Modul de operare indică un spărgător rafinat. Poliția mai așteaptă un miracol. Și zilele se scurg în avantajul hoțului.

Ziarul „Petit Parisien" vorbește de un bărbat vorbitor de germană care de cîteva zile își tot făcea de lucru în sala Giocondei. Informație neconfirmată dar care declanșează bănuiala că germanii n-ar fi străini de caz. Mai ales că un desen satiric pune gaz peste foc (în fața cîrligului gol ghidul explică vizitatorilor că „Mona Lisa a fost dată Kaizerului în schimbul Marocului"). Susceptibilitatea francezilor și cunoscutele crize marocane prilejuite de luptele dintre Franța și Germania (1905–1906 și 1911) pentru cotropirea Marocului tind să confere furtului un

caracter politic. Ziarele germane ripostează : „Cu o genială ascuțime de spirit, francezii recunosc că numai un german ar fi putut comite îndrăznețul furt de la Luvru", spune – ironizîndu-i pe francezi – revista germană „Simplicissimus" din 11 septembrie. O nouă pistă falsă. Sau poate o găselniță a poliției pentru a-și masca neputința.

Nu sînt iertați nici milionarii americani, bănuiți de multă vreme (și viitorul va confirma peste ani veridicitatea acestor bănuieli) că sînt implicați în furturile de artă. Faimosul John Pierpont Morgan se află printre primii bănuiți din cauza legăturilor sale cu negustorii de artă și a posibilităților lui financiare, necesare unei astfel de operațiuni. Bănuială și ipoteză răspîndită și comentată de întreaga presă.

Desigur, la declanșarea urmăririi, poliția alertase toate punctele de frontieră, porturile și gările. Sînt anchetați și supuși unor analize antropometrice aproximativ 257 de salariați ai muzeului. Se iau amprentele și se compară cu cele găsite pe sticla tabloului și pe ramă. Numai că la acea vreme amprenta nu constituia un element de bază al fișei de evidență delincvențională. Hoțul nu se află, însă, printre cei 257, ci printre cei... interogați sumar după aceea. Era unul dintre vopsitorii care lucraseră la Luvru. După cum avea să reiasă mai tîrziu i s-a făcut, și o sumară percheziție domiciliară fără vreun rezultat. Curînd, cazul, neclasat de poliție, trece în pagina a doua a ziarelor... Avea să-și recapete locul de-abia în...

...2 decembrie 1913

La Florenţa Galeria d'Arte Antica e Moderna a negustorului Alfredo Geri pregăteşte o mare licitaţie. Printre oferte o scrisoare semnată de... Vincenzo Leonardi din Paris. Propune spre vînzare nici mai mult nici mai puţin decît Gioconda. Geri nu ia în seamă oferta şi are motive să procedeze astfel. Numele e prea „făcut", iar motivaţia (italian patriot care vrea să restituie patriei una dintre capodoperele de care o prădase... Napoleon) pare o farsă concepută de un alienat. Şi totuşi o vagă îndoială îl face pe Geri să-l contacteze pe profesorul Giovanni Poggi, directorul Galeriei Uffizi, pentru a-i afla părerea. Hotărăsc împreună să-l ia în serios pe ofertant. După o serie de scrisori şi tratative, Vincenzo Leonardi vine la Florenţa. E un bărbat (vă amintiţi ? !) nu prea înalt şi poartă mustaţă. Are aproximativ treizeci de ani. Cere 500 000 de franci. Geri incuviinţează, dar cere expertizarea tabloului. În ziua următoare — 11 decembrie 1913 — Leonardi vine şi-i ia pe cei doi să vadă tabloul în camera sa de sub acoperişul hotelului „Tripoli-Italia". În fundul dublu al unui cufăr obişnuit, învelită în catifea roşie, se află chiar Gioconda pictată de Leonardo da Vinci. Poggi propune o verificare „mai ştiinţifică" la Galeria Uffizi şi reîntîlnirea a doua zi. Între timp este înştiinţată poliţia care-l aşteaptă pe Leonardi. După cîteva ezitări începe să povestească. Are 32 de ani. Adevăratul său nume e Vincenzo Perugia. S-a născut la Dumenza în provincia Como. E zugrav, dar îi place să-şi spună pictor decorator. Stabilit la Milano şi apoi la Paris e nu om liniştit, retras şi se duce zilnic la lucru. Pînă cînd vede „frumoasa florentină" la Luvru şi simte „jignirea" pricinuită de scoaterea capodoperei din Italia şi considerarea ei ca o celebră comoară a Franţei... A păstrat tabloul doi ani şi jumătate şi declară că nu s-a gîndit la cîştig, deşi în locuinţa sa din Paris s-au găsit adresele milionarilor americani Carnegie, Rockefeller şi Morgan.

O lume întreagă aşteaptă procesul acestui hoţ neobişnuit, în timp ce o mulţime de italieni trec prin faţa tabloului expus la Uffizi. „Mona Lisa" revenea la Florenţa, acolo unde trăise Mona Lisa del Giocondo, în urmă cu 400 de ani, şi unde tabloul nu fusese văzut niciodată. Urmează, în drum spre Paris, expoziţii triumfale la Roma şi Milano.

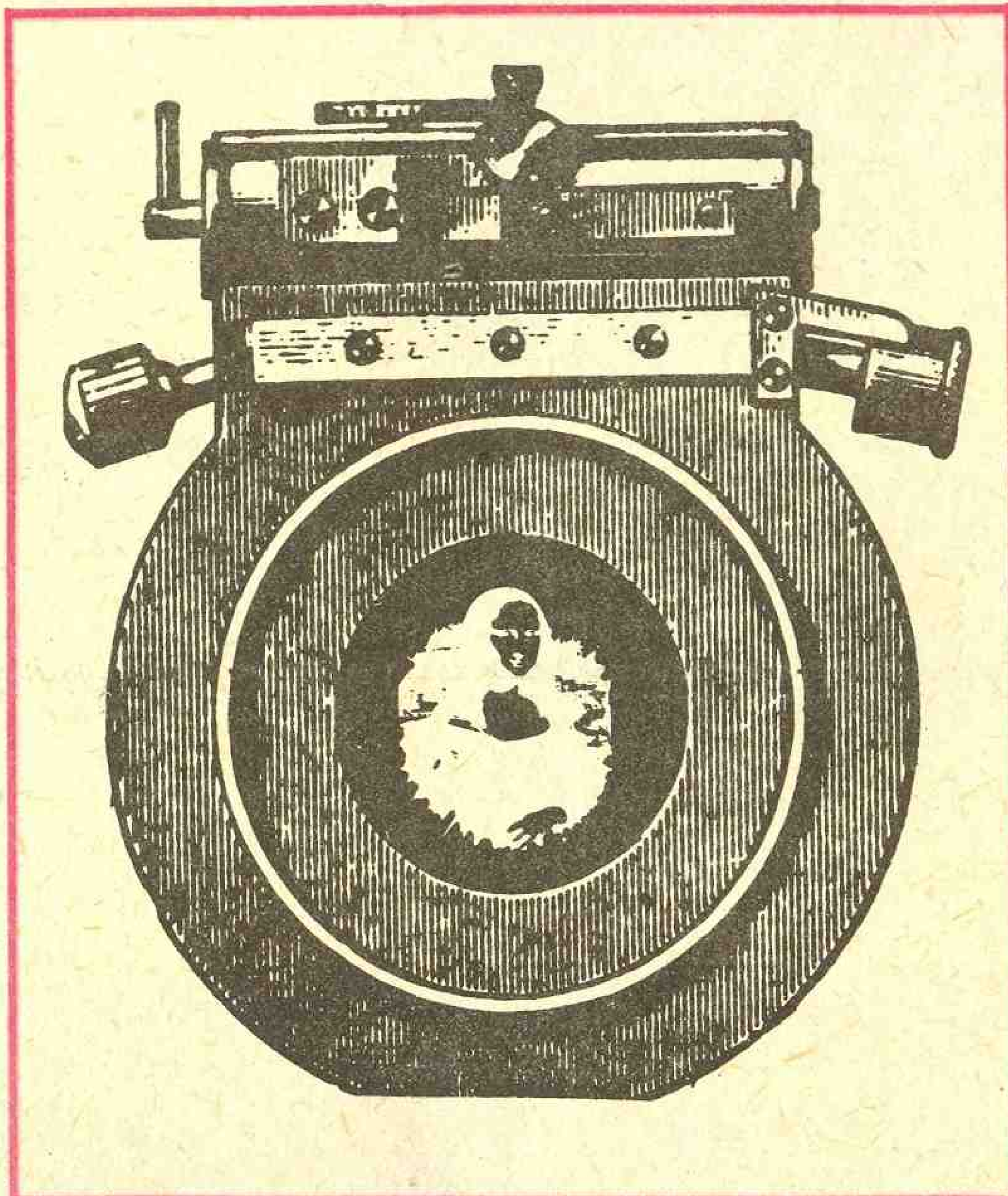
«Gioconda cu chei» (1930) Compoziţie de Fernand Léger

Întoarcerea

La 31 decembrie Parisul o aşteaptă în haine de sărbătoare. Prima misterioasă aventură a frumoasei doamne se încheie împlinind parcă un destin.

Procesul lui Perugia (4 iunie 1914) suscită discuţii mai ales prin sentinţa pronunţată după 55 de minute de dezbateri — un an şi cincisprezece zile închisoare. Pedeapsă legală minimă, redusă la 7 luni după recurs, datorită influenţei cercurilor naţionaliste care-l celebrau pe Perugia ca pe un patriot înflăcărat. Şi cum cele 7 luni trecuseră, Perugia e liber.

Poate că ecourile acestui caz ar mai fi ţinut pagina întîi a ziarelor dacă la Sarajevo (28 iunie 1914) nu s-ar fi tras gloanţele care au însemnat declanşarea primului război mondial.

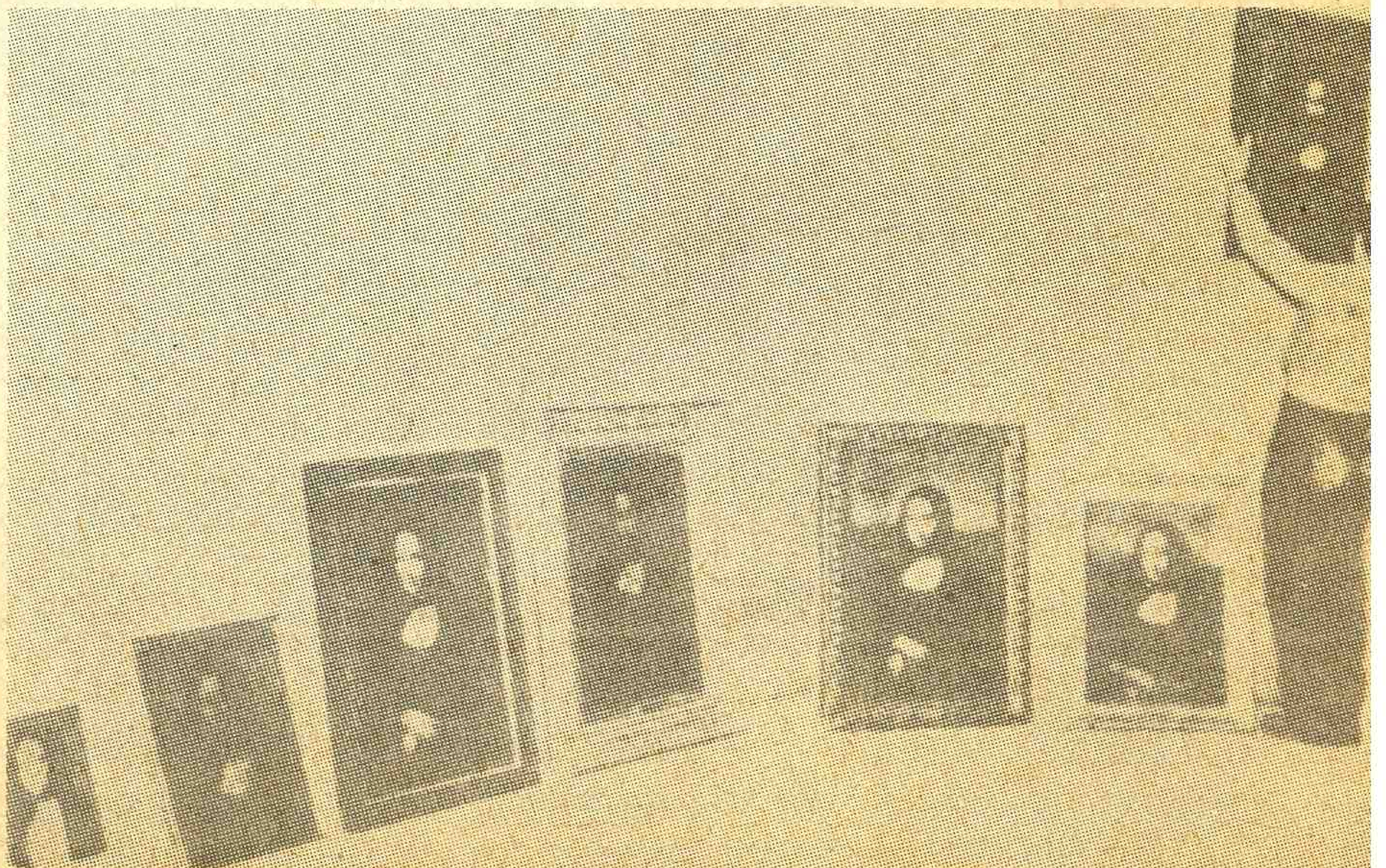
Cabina de lux M-79

14 decembrie 1962. Celebra doamnă se pregăteşte, după 50 de ani de la prima sa aventură, pentru o nouă călătorie. De astă dată intercontinentală şi oficială. La bordul modernului vas de pasageri „France" ocupă cabina de lux M-79. Şapte agenţi înarmaţi o păzesc cu o „indiscreţie" desăvîrşită. Debarcă la 19 decembrie în Statele Unite ; călătoria de la New York la Washington se desfăşoară sub paza unui detaşament special din trupele Serviciului Secret. Traseul este parcurs după un plan amănunţit. Vehicolele au privilegiul excepţional de a trece peste stopuri, iar în unele porţiuni circulaţia a fost suspendată. La Washington containerul cu tabloul urmează să fie adăpostit în pivniţa blindată a Galeriei naţionale pînă la 8 ianuarie 1963, cînd se va deschide oficial expoziţia. În acest timp două camere de televiziune continuă „indiscreţia" urmărind concomitent temperatura şi umiditatea.

Sala de expoziţie are un multiplu sistem de securitate şi este permanent observată de

Giocondele lui Guy Isnard

Montaj de Philip Halsman (1955) închipuindu-l pe Dali

camere de televiziune. În plus, doi soldați înarmați flanchează tabloul. Și Mona Lisa surîde, parcă ironic, de toată această desfășurare de forțe. Surîsul ei, despre care s-au scris tomuri întregi, e oferit publicului american, așa cum va fi oferit în 1974 celui japonez. În „Țara soarelui răsare" călătoria a fost făcută cu avionul, cu o gardă de corp remarcabilă și cu itinerarii secrete. La Tokio surîsului i se adaugă... vocea. Gioconda spune, evident în japoneză, cîteva cuvinte. În țara sofisticatelor „hi-fi"-uri un inginer avusese ideea de a-i „recompune" glasul.
Publicul nipon fascinat se înclină în fața celui mai enigmatic surîs din lume.

Adevărata Giocondă

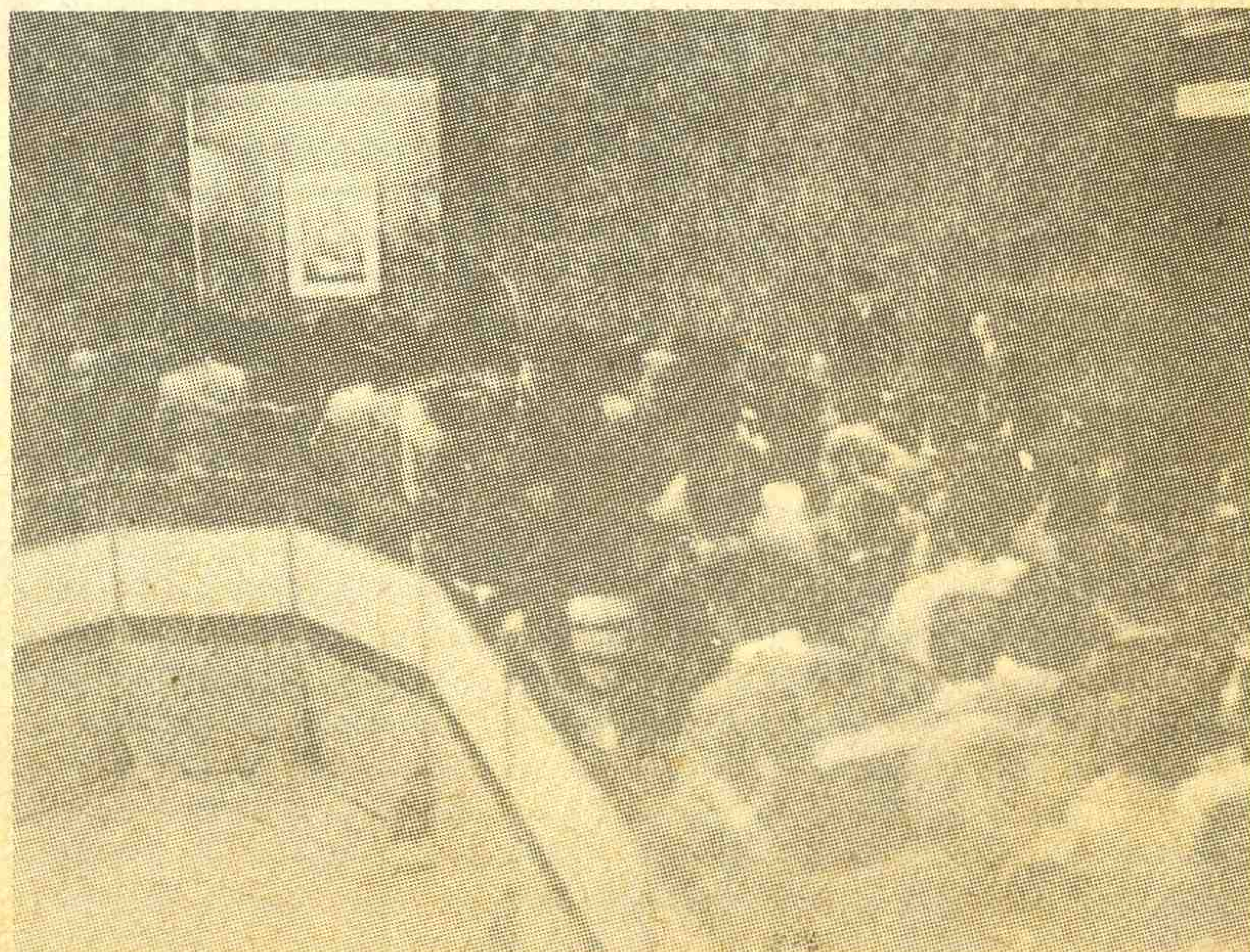
Cu puțină vreme înainte de dispariția tabloului de la Luvru, dintr-o vilă de pe malul lacului Como dispare fără urmă o copie a Giocondei pictată de un contemporan al lui Leonardo da Vinci ; începe să se vorbească despre „adevărata" Giocondă, fiecare proprietar al vreunei copii pretinde că deține originalul ; în 1927, la Paris, se răspîndește zvonul că Mona Lisa, revenită la Luvru, este o copie ; un expert american crede că originalul se află din 1797 într-o colecție particulară la New Hampshire ; în 1963 un negustor de artă francez, Raymond Hekking anunță că se află în posesia originalului ; un alt „original" traversează Canalul Minecii figurind ca aparținînd Camorrei, organizație înrudită cu mafia ; domiciliat în departamentul Loire, un alt posesor al „adevăratei" Gioconde, oferă publicului un tablou semnat Léonard de Vinci ; muzeul Prado deține o „copie-originală" a Giocondei, socotită a fi opera lui Andrea Solai ; o galerie din Lucerna deține și ea... originalul, expertul new-yorkez, William Gerders crede că există... două adevărate Gioconde — cea finită la Luvru și cealaltă, neterminată, în posesia sa ; printre copiile mai vechi au fost descoperite cîteva reprezentînd-o pe Mona Lisa cu... bustul gol, altele diferite ca atitudine, surîs și decor (precum cea pictată stînd în picioare și ținînd în mînă o clepsidră...).
În 1952 Luvrul indicase în catalogul expoziției „Omagiu lui Leonardo da Vinci" o listă de 61 de copii ale tabloului. 61, dintre care Guy Isnard — comisarul parizian specializat în furturile de artă, care avusese ideea organizării unei expoziții a falsurilor — a localizat treizeci, a obținut douăzeci de reproduceri și a expus douăsprezece tablouri în... Sala Giocondelor. 61, la care se adaugă... „Mona Lisa reîncarnată", prezentată la expoziția falsurilor de un pictor, în persoana unei tinere ce semăna destul de aproximativ cu tînăra soție a nobilului florentin. Lumea e plină de Gioconde...

Un surîs enigmatic

Enigmaticul surîs al Giocondei, ca de altfel întregul tablou, a făcut să curgă multă cerneală. S-au ocupat de el critici și istorici de artă, esteți și poeți. Nici oamenii de știință nu s-au lăsat mai prejos. Un medic parizian crede că e vorba de o „anomalie a feței"... „ea privește cruciș" și de aceea „zîmbetul din jumătatea dreaptă a feței e mai puțin pronunțat". Un alt medic, australian, a supus analizei buzele unei tinere cu surîs straniu și găsind cauza acestuia într-un accident al mușchiului buzei superioare conchide : „Probabil, aceasta-i explicația surîsului Giocondei". Guy Isnard, polițistul de... salon de pictură s-a gîndit să macrofotografieze cîteva dintre surîsurile falsurilor. Rezultatul este izbitor sub raportul diferențelor. Copiștii s-au împiedicat într-un surîs.
În tot timpul acestui vacarm de zvonuri și păreri care au creat o întreagă „giocondologie", adevărata Giocondă de la Luvru a rămas stăpînă pe liniștea și măreția ei, pe surîsul enigmatic și de nepătruns.

Sorin Trușcă

În 1962, Malraux prezintă celebrul tablou lui Jackie Kennedy ● La Tokio, în 1974, același triumf ca în Statele Unite

Auto-prezentările mi s-au părut totdeauna deplasate, dacă nu necuviincioase. Dacă fac, totuși, o excepție este pentru că publicarea unui scenariu de film poate păra — la noi — o incongruitate. (Recent, un critic cinematografic care de mulți ani rostește și scrie cu elan ceea ce au mai scris și alții, cu precădere italieni, afirma ritos că filmul se poate dispensa de „scenariu", unicul creator fiind regizorul). Conform aceleiași mentalități publicarea unei piese de teatru (chiar mediocre) e un act de cultură, oricum; în timp ce a unui scenariu... Așadar, consider că experiența merită a fi făcută...

În altă ordine de idei, singura importantă de altfel în cazul acestui scenariu, sînt cîteva precizări de ordin istoric.

Întrucît un flim artistic nu este o reconstituire științifică în imagini, ci un act artistic de creație, care tinde să surprindă esența fenomenului sau evenimentului istoric, nici în acest scenariu nu mi-am propus o respectare strictă sensu a cronologiei, ori supunerea absolută față de litera documentului. Am căutat, dar nu e în căderea mea să apreciez în ce măsură am reușit sau nu, să înfățișez una din coordonatele majore ale istoriei noastre naționale: lupta pentru independență în pofida tuturor greutăților și sacrificiilor cerute, luptă în care, de cele mai multe ori, cei a căror dezvoltare le-o asiguram prin jertfele noastre, ne-au lăsat singuri, conduși de interese meschine și egoiste.

În aceste rînduri doresc doar să precizez principalele „abateri" pe care le-am făptuit conștient, în favoarea — cred eu — a expresivității artistice, a clarității mesajului.

1) Relația Bunic-Nepot (Mircea-Vlad Țepeș). Am sugerat că nepotul ar putea fi Vlad Țepeș, într-adevăr nepot direct al lui Mircea cel Bătrîn, dar care e foarte puțin probabil să fi avut 10 ani, sau chiar să se fi născut în timpul vieții lui Mircea.

2) Cîmpia Mierlei. Neputînd și neintenționînd să fac un film cronologic, am fost nevoit să pun pe seama bătăliei de la Kossovopolje unele evenimente și personaje care au participat la bătălia, ulterioară, de la Nicopole, care a avut loc după cea de la Rovine. Așadar, prezența la Kossovo a lui Mircea, Sigismund de Luxemburg, a cavalerimii apusene, este o licență artistică, necesară — socot — pentru a sublinia una din ideile de bază ale filmului și anume că în fața puhoiului otoman Mircea (ca mai tîrziu Ștefan cel Mare ori Mihai Viteazul) a fost singur; „creștinătatea" mulțumindu-se cu făgăduieli, ori cu ajutoare simbolice.

3) În același sens am contopit, ca personaje, pe Ștefan Lazarevici al sîrbilor cu Marko Kraljevici (care a pierit la Rovine, luptînd în rîndul oastei lui Bayazid) pentru a simplifica înțelegerea dramei pe care au trăit-o cei ce s-au supus, politicește, turcilor.

4) Numele uzurpatorului nu era Neagotă, ci Vlad. Dar întrucît în film apar prea mulți Vlazi, cred că s-ar fi produs confuzie. De altfel în folosirea numelor proprii mi-am luat și alte libertăți, căutînd să leg — oarecum — sonoritatea lor, de caracterul personajelor. (Udobă, Iercău etc., etc.).

TITUS POPOVICI

MOȘTENIREA

ISCOADA

1417. Înserare...

Prin codri neumblați, prin ripe întunecoase, prin vaduri de apă în care încep să lucească primele stele palide, pe șleauri acoperite de praf alb ca făina, — un călăreț al cărui păr argintiu îi cade pe umeri. Îmbrăcăminte simplă, de șiac, pieptar de zale, jumătate oștean de rînd, jumătate țăran... Conduce calul cu pulpe de fier. În urma lui, ca o umbră, un însoțitor tot vîrstnic, cu arcul pe umăr; cucura de săgeți saltă în galopul calului.

Într-un luminiș, unde s-au oprit, se ivește — nu se știe de unde — un oștean cu un cal de schimb. Călărețul descalecă, pripit; calul sforăie, nările i se umplu de sînge, cade greoi pe o parte; în agonia scurtă copitele scurmă și spulberă frunzele adunate pe jos... Omul care a înfățișat calul de schimb pune un genunchi în pămînt, sărută mîna bătrînului, ai cărui ochi au o lucire înghețată. Însoțitorul se ține deoparte, în umbră, tăcut.

— Cum e? întreabă oșteanul.

— Rău! zice scurt bătrînul.

Oșteanul are un rîs stins, fără veselie. „Atunci e bine. Cu răul suntem învățați"...

Bătrînul îl privește lung, enigmatic și sub această privire, puțin depărtată, puțin tristă, oșteanul se tulbură: își trage cu un gest scurt, stîngaci cușma de pe pletele încîlcite: „Iartă vorba slabă..."

Dar bătrînul a dat pinteni calului care a pornit ca săgeata, făcindu-se nevăzut sub bolta neagră a pădurii. Trecînd pe lîngă oșteanul încă speriat, însoțitorul îi aruncă, scurt: „Netotule..."

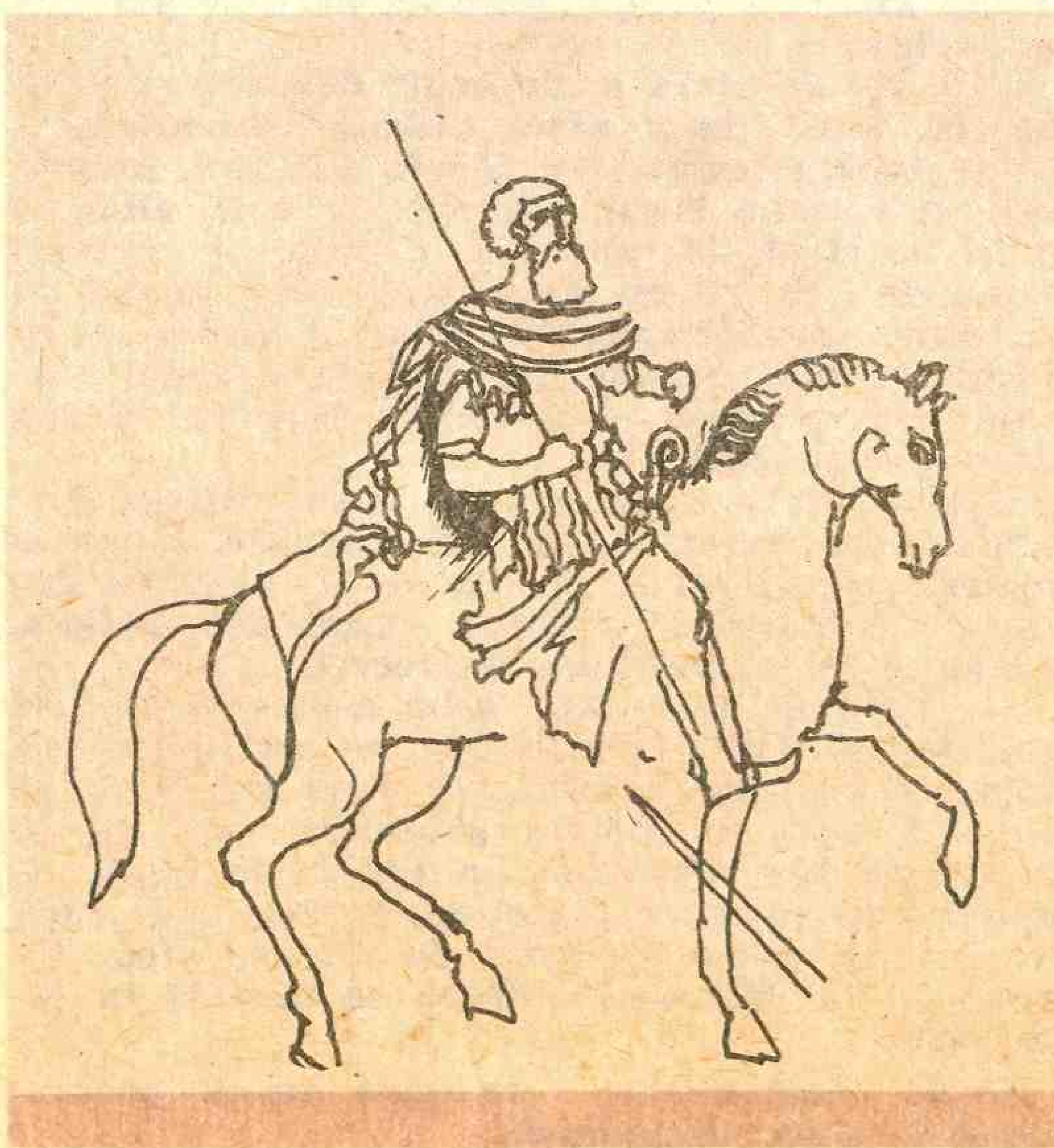
— Se ține bine, mormăie ivindu-se dintr-un tufiș un arcaș care pînă atunci fusese una cu pădurea; se ivesc pășind fără zgomot, ca viețăile pădurii, și alții.

— Slavă domnului! răspunde primul oștean.

O rază de lună străbate frunzișurile. În clipa aceea toți, ca la un semn de nimeni dat, se fac nevăzuți... Pădurea pare pustie, ca la începuturile lumii.

Călărețul urcă un dîmb...

...și deodată, în fața lui se ivește Dunărea, strălucind de mulțimea focuriior de pe podurile de vase ce se întind dinspre malul drept. Se aud ciocăniturile celor ce muncesc la ele — și mai departe, ca și cum o puzderie de stele roșii ar fi căzut pe pămînt, focurile taberei turcești, zumzetul ei surd, ca zvonul unui îndepărtat cutremur de pămînt, care încetează pe neașteptate — parcă retezat — și clipa aceasta de liniște e înfiorătoare; apoi ascuțit, sfredelind noaptea se înalță glasul muezinului: Allah-il-Allah-Muhammad-rassul Allah Allahu-Akbar...

Bătrînul își dă pe spate gluga de pănură groasă. Părul alb, buclat, îi cade pe umerii încă drepți, puternici.

Răsărind fără nici un zgomot din stufurile înconjurătoare, o siluetă înaltă se ivește lîngă el: e un bărbat tînăr, cu fața năpădită de o barbă deasă negru-albăstruie, în ținută ușoară de luptă: cămașă de zale, jambiere și genunchiere de oțel, spadă scurtă, lată, în teacă de piele. Cu o mișcare sprintenă pune un genunchi în pămînt, îi ia mîna, o sărută, se ridică iute. Sunt umăr lîngă umăr, păr alb-păr negru, în lumina rece a lunii.

Mircea îl privește cu o asprime sub care își ascunde iubirea de tată.

— Cum te lauzi, Vlade?

— Bine, Măria ta.

— Oastea?

— Gata.

— Căpeteniile?

— Cu credință pînă la moarte...

— Sinteți tineri, fiule... spune deodată Mircea, privindu-l ciudat. Sînge fierbinte. Vă perpeliți prin pustiurile astea...

— Slujba, Doamne... spune Vlad, ferindu-și totuși privirea...

— Așa-i. Slujba... Adaugă încet, punîndu-i mîna pe umărul puternic, înzăuat: Slujba... copile...

Și ca și cum s-ar supăra pe el însuși pentru această trecătoare induioașare:

— Ai dat știre lui Izeddin? Unde-i luntrea? Vocea bătrînului e poruncitoare, joasă, aproape șoptită, ca și cum ar ști că toți trebuie să-și încordeze auzul ca să prindă înțelesul cuvintelor.

Tînărul Vlad Dracul încearcă să se împotrivească, tulburat:

— Măria Ta, slăvite tăicuță... nu e bine...

Bătrînul îl privește mirat. Vlad se tulbură, se înclină: Binevoiește și iartă. Toate-s cum ai poruncit.

Coboară dîmbul, se înfundă, pierind, într-un desiș de sălcii strîmbe, negre, și de stuf fără de sfîrșit. De undeva, iarăși parcă de nicăieri, apare, un oștean bărbos: Pe aici, după mine, țineți aproape...

Dar insoţitorul, umbra Voievodului, il dă la o parte, mormăind cu glas gros :

— Vezi-ţi tu de treaba ta...

— Acasă toate-s bune... spune Mircea, şi adaugă pe tonul lui egal, parcă obosit, parcă nepăsător, parcă desprins de cele lumeşti, care — de obicei — îi descumpăneşte pe cei cărora le vorbeşte. Mihail, frate-tău, umblă cu tertipuri...

Vlad tresare ca lovit în piept.

— Nu pot să cred, tată ! Una ca asta nu poate fi !

Mircea il priveşte, cu capul uşor plecat pe umăr.

— Crede şi nu cerceta... spune el, surizînd. Feciorul tău creşte. Îmi place de el.

O undă de nelinişte umbreşte faţa lui Vlad Dracul.

— E născut, Doamne, să slujească poruncilor ţării, spune cu vocea uşor tremurind.

Bătrînul işi apropie faţa de a lui : — De nevastă nu mă întrebi ?

Sculptură de Justin Năstase

— Ce face ? Tremurul vocii s-a accentuat.

— Bine. Face bine, spune bătrînul, parcă supărat, nu se ştie de ce.

Cu un clipocit înfundat, oşteanul-veşnic însoţitor, Mezea, trage o ciobacă primitivă, dintr-un trunchi scobit.

— Ştii şi vislitul ? Cînd vorbeşte cu el vocea lui Mircea e caldă, apropiată, ca şi cum ar vorbi unui copil.

— Lingă Măria-ta trebuie să ştii de toate, mormăie insoţitorul. Dă mîna, Doamne, să nu scapi în nămol şi să te ineci...

— Măria Ta... încearcă ultima oară Vlad, dar tace smerit sub privirea rece a tatălui său.

Fără nici un zgomot barca inaintează pe apele negre ale Dunării. În faţă, cu bărbia in pumn, Mircea ascultă vocea muezinului care suie, ca o pasăre de noapte, apoi se opreşte brusc — şi enormul zgomot al taberei se porneşte din nou, ca un vuiet de ape...

Din tufărişurile malului drept, o umbră apucă vîrful bărcii, o trage pe uscat. Mircea sare apoi vîrindu-şi sub suman toporişca scurtă, de luptă, se ia după el, păşind sigur, ca şi cum ar vedea noaptea, cum şi vede.

*

La focurile ce sunt încinse mereu cu lemne, cu pomi, şi cu mese şi paturi sfărîmate, cu icoane şi bucăţi de paraclise, — resturile gospodăriilor şi bisericilor prădate de ordia otomană — imaginea apocaliptică a acestei armate, aşa cum o văd ochii lui MIRCEA ce-o străbate netulburat, pierzîndu-se prin liota de neguţători, de curve, de dervişi, de robi şi roabe cu straiele sfişiate şi goliciunea lucind alb în vîlvătaia purpurie a flăcărilor alternind cu smoala nopţii ; totul într-o hărmălaie de glasuri ce strigă, se ceartă, gem, hohotesc, căci la marginea taberei sunt akingiii, avangarda de cercetare, de pradă şi de îngrozire : acum, în repaos, vînd, schimbă ori joacă în zaruri lucrurile de pradă : odăjdii, cămăşi muiereşti de borangic, odoare bisericeşti pe care le spurcă, blănuri, arme, copii care urlă înfricoşaţi pe jumătate goi şi pe care-i pipăie lacomi, cu degete nervoase. Undeva, de un arbore stingher cu crengile chinuite, sunt spînzuraţi cîţiva soldaţi şi un yüzbaşi cu blană de leopard pe umeri le strigă vina pentru care au trebuit să moară : au băut apă din fîntîni, ori fîntînile sunt otrăvite de ariergarda lui Mircea ; în altă parte, într-o mare groapă devenită hazna, o mulţime de otomani se zvîrcolesc în chinurile pîntecariei sau otrăvirii ; cai nechezînd sălbatic, sărind peste trupurile adormite sunt duşi la adăpat din butoaie păzite de ieniceri întunecaţi şi impasibili care alungă cu bice plumbuite pe cei ce încearcă să-şi ogoiască setea din apa hărăzită cailor, mult mai preţioşi decît oamenii şi care întind zadarnic pumnii plini cu bani de aur, ori de argint...

...Un fel de „ţară a nimănui" desparte această hoardă plină de o viaţă sălbatică, neînfrînată — de tabăra ienicerilor, tăcuţi, fanatici, îmbrăcaţi în caftane lungi, albastre, şi cucă albă cu pene de struţ pe cap ; iar în mijlocul acestui careu de fier, pe un dîmb, străluceşte cortul cît o cetate al sultanului Mehmet I Celebi... În jurul cortului, pe mai multe rînduri, drepţi, tăcuţi, impenetrabili — ienicerii stau de strajă, drepţi, ca şi lăncile lor.

Oprit undeva, într-o mică vale, Mircea priveşte îngîndurat acest zid omenesc, tăcut ca pietrele, nemişcat ca şi ele — în timp ce din cortul Sultanului răzbate, stins dar distinct, zvonul unei zgomotoase petreceri.

Un fîşiit de paşi prin iarba uscată îl face să se întoarcă. Ivit din întuneric, cu barda în mînă, Mezea i s-a pus în faţă... Se aude un rîs ca un chiţcăit, apoi în lumina părelnică, jucăuşă, se iveşte un bey mărunţel, în ţinută de luptă, cu chivăra cu ţugui ce-i acoperă jumătate de faţă, trasă mult peste turbanul de mătase albă. Un semn al lui Mircea şi Mezea se mistuie în întuneric.

— Ai venit totuşi ! se miră beyul, pocnindu-şi fără zgomot palmele.

— Nu ne înţeleseserăm că am să vin, Izeddin-Bey ? spune cu acelaşi calm, oarecum nefiresc, Mircea şi adaugă, parcă în treacăt : Sunteţi mulţi...

— Foarte mulţi, Emirdji. De data asta foarte mulţi...

— Atunci de ce nu treceţi Dunărea ?

S-au aşezat între nişte scorburi. Din pricina întunericului, a focurilor ce dănţuie ca nişte diavoli roşii, tot peisajul e straniu, nedefinit, ameninţător ; crengile unor sălcii bătrîne, negre, putrede, se răsucesc deasupra lor, ca nişte şerpi. Cei doi sînt cam de aceeaşi vîrstă dar deosebirea dintre ei e izbitoare : turcul e agitat, aruncă priviri hăituite, trage cu urechea, din cînd în cînd işi pune degetul pe buze, se frămîntă, işi pipăie armele, în timp ce Mircea pare că se amuză de neliniştea lui.

— De ce nu treceţi Dunărea ? şi o rază de flacără depărtată face ca ochii lui să lucească reci, parcă de gheaţă.

Frămîntîndu-şi degetele subţiri, arămii, Izeddin vorbeşte în şoaptă, pătimaş, oarecum furios pe el insuşi că nu izbuteşte să clintească încrederea în sine (sau în ceva ce el nu izbuteşte să înţeleagă) a celuilalt.

— Pentru că... pentru că aşteaptă ca tu să înţelegi...

— Ce ?

— Că nu te mai poţi împotrivi... Emirdji. Atîta timp cît am nădăjduit că pot rămîne stăpîn pe mine însumi ţi-am fost alături... N-am avut noroc, nici eu, nici tu...

Impasibil, Mircea ascultă. Cuvintele lui Izeddin ori necurmatul vuiet al taberei, nu se poate şti...

— Musa, fratele Sultanului, pe care l-am sprijinit după sfatul tău, e în lanţuri... Poate să-l omoare în noaptea asta, poate să-l ierte...

— De ce nu treceţi Dunărea ?

Fără voia lui, Izeddin mărturiseşte :

— La Rovine Mehmet, Sultanul de azi, era un copil. Dar s-a înfricoşat atît de tare, încît n-a uitat...

Un surîs fugar pe faţa frumoasă a bătrînului Mircea.

— Şi ce aşteaptă ? Să mor eu ?

Izeddin-Bey îi ia mîinile, le strînge, se apleacă asupra lor ca şi cum ar vrea să le sărute ca să-l convingă ; le scutură scos din fire :

— Veneţieni, genovezi, creştini de-ai tăi sunt la el în cort şi-l linguşesc... De ce nu vrei să înţelegi ? Ai rămas singur !

— Totdeauna am fost singur... aruncă, parcă în treacăt bătrînul.

— Ascultă bine... dacă mai eşti în stare să asculţi... Genova, Veneţia, Bizanţul au iscălit înţelegeri...

— Eu nu sînt neguţător, să-mi scot paguba pe spinarea ţării...

— Ştiu. Eşti oştean. Cel mai bun al creştinătăţii. Dar dacă vei fi biruit acum... şi vei fi. O ştii. Atunci împrejurările vor fi altele... şi poate nici tu nu vei mai fi... cu încăpăţînarea ta... Mulţi dintre boierii tăi, cei mai apropiaţi, gîndesc că a sosit vremea să...

— Ştiu !

— Sigismund al Ungariei nu-ţi va sări nici acum într-ajutor..

— Ştiu !

— La Curtea de Argeş pe ascuns... pe ascuns de tine... soli de-ai lui Mehmet... care sunt creştini de-ai voştri...

— Ştiu şi asta... Şi, spre mirarea celuilalt, începe să rîdă. Apoi îi spune, cu un fel de bunătate : Ţi-e tare frică, prietene Izeddin...

Ca izbit în piept, bătrînul turc are o tresărire de mînie, repede dispărută. Cu un zîmbet resemnat :

— Aşa este. Pentru că ţi-am fost prieten. Ţi-am fost aliat împotriva stăpînului de azi. O să mă cheme... în seara asta... sau mîine seară... S-ar putea să poruncească să fiu ucis pe loc, în faţa lui... ori să mă trimită sol la tine, să te lămuresc... şi să-mi tragă în ţeapă copiii dacă nu izbuteşte solia... ori să-i pară bine că n-a izbutit solia şi să-mi dea şefia akingiilor, poruncindu-mi să pustiesc totul... La noi, niciodată nu ştii ce-ţi aduce clipa următoare...

— De aceea veţi pieri. Cîndva. Nu se ştie cînd, dar veţi pieri. Tot ce-i clădit numai pe bunul plac al stăpînului, pe jaf, ori numai pe puterea săbiei, nu dăinuie...

Cu mişcări nervoase Izeddin işi descătărămează mantaua, i-o aruncă pe umeri... Îşi scoate coiful cu ţugui şi obrăzar de zale şi i-l întinde.

— Vino...

— Vin.

Cu pasul lui apăsat, liniştit, Mircea îl urmează. Pe neaşteptate bătrînul bey se întoarce, cu un zîmbet răutăcios :

— Nu te temi că te dau pe mîna lui, ca să-mi răscumpăr păcatele ?

— Nu...

— De ce ?

— Pentru că... spre deosebire de fraţii mei creştini.. voi aveţi cuvînt. Şi-l ţineţi. Deocamdată.

— Atunci de ce nu vrei să te închini ?

— Pentru că nu-mi place vorba asta. Şi mai ales ce e în spatele ei.

*

Cortul Sultanului Mehmet I Çelebi. O somptuozitate copleşitoare, totuşi avînd un aer forţat. Protocol exagerat, imitat după cel bizantin dar degradat, trivializat. Sclavi albi şi negri pîndesc înfricoşaţi, să ghicească cea mai mică dorinţă a mesenilor, care — deocamdată — admiră un spectacol : hadîmbi musculoşi cu trupul lucind de uleiuri se luptă pe covoare de Smirna ; odalisce se răsucesc lasciv ; scamatori fac giumbuşlucuri, totul amestecat, totul deodată fără nici o noimă, sub privirea placidă a lui Mehmet care seamănă uluitor cu tatăl său Bayezid Fulgerul, însă în trăsături, în gesturi, în priviri se vădeşte mai moale, mai perfid, mai ascuns...

Un sol, plin de praf, se aruncă cu faţa la pămînt :

— Lumină a Răsăritului, stăpîne, solia Împăratului Grec Manuel se apropie...

— Să se apropie dar... rîde Sultanul şi se întoarce spre vecinul său, un cavaler apusean în armură sub care se sufocă ; e gras, mătăhălos, beat, cu părul năclăit în ochi — Jean de Nemours — străjuit fidel de pajul său, un adolescent de o frumuseţe răpitoare, cu gene lungi albăstrii, mereu plecate — pe care-l soarbe din ochi un şeic arab, negricios, uscat, ager ca un şoim.

Sultanul e numai lapte şi miere ; încearcă, izbutind pe jumătate, să imite „bunele maniere" care în epocă şi în acel spaţiu erau cele statornicite în Palatul Blacherne din mult jinduitul Constantinopol.

— Mărturisiţi, nobile comite Jean de Nemours, că nu aţi regretat „captivitatea" care, de la Nicopole, vă face nu ostatecul, ci prietenul şi sfătuitorul nostru în tainele felului de-a lupta al oştilor apusene...

— Mărturisesc ! CONFITEOR ! mugeşte contele, năuc, primind din mîinile de alabastru ale pajului o cupă uriaşă pe care o goleşte direct în gîtlej, cu un gîlgîit fericit... Replica Sultanului a fost recepţionată de cei cărora — indirect — li se adresa.

— Şi eu mărturisesc, messer Giovani... se apleacă spre urechea vecinului său, un veneţian cu boneta de catifea mult trasă pe ochii osteniţi, trimisul Genovei — gras, tînăr, plin de sine, — că spectacolul prostituării cavalerimii apusene în faţa Antihristului, mă îngreţoşează...

— Nu mai mult, messer Bartolomeo, decît s-a scîrbit Consiliul celor zece al Serenissimei Republici Veneţiene, aflînd că Genova... pe care o reprezentaţi cu atîta admirabilă abilitate... furnizează tunuri aceluiaşi Antihrist...

Sultanul i-a urmărit cu atenţie, luînd delicat dintr-o cupă de aur smochine proaspete, pe care se mulţumeşte să le frămînte între degete şi să le dea unei maimuţici, pe care un pitic o ţine de un lănţug de aur.

— S-ar părea, Messeri, că urziţi un complot împotriva noastră...

Amîndoi neguţătorii se înclină profund :

— Într-adevăr, Stăpîne, complotăm cum să vă fim cît mai agreabili...

— Toarnă-mi vin, scumpul meu Anne ! Schimonoselile acestor neguţători îmi întorc maţele pe dos, spune cu vocea-i de bas şi ca să fie auzit, Jean de Nemours, instructor întru strategie apuseană al căpeteniei necredincioşilor.

Perdeaua de mătase a cortului interior se dă la o parte ; intră un fel de „şef al protocolului", bizantin, care şi-a pus în slujba otomanilor, încă fruşti, cunoştinţele şi subtilitatea, se prosternează, cu fruntea la pămînt, apoi, ridicîndu-se, spune cu o voce răsunătoare, metalică :

— Sevastocratul Theophilos Kondilas, trimisul lui Manuel al II-lea Bazileu Autocrator al Constantinopolului şi căruia Strălucirea Ta îi îngăduie să se însuşi numească prieten şi aliat credincios, cere cu umilinţă favoarea de a-şi prosterna fruntea în ţărînă, neputînd suporta strălucirea sublimă...

(În timpul acestei litanii lătrate, cei doi emisari comerciali ai Republicilor Veneţiene şi Genoveze — şuşotesc : „Acum cinci ani era Parakimomen la curtea din Constantinopolis... Îl chema Theophrastos Dukas... S-a turcit. Grecii simt totdeauna de unde bate vîntul"... „Ca şi pînzele corăbiilor genoveze"... „Am învăţat de la incomparabila şcoală a Veneţiei"... etc. etc. etc.)

Doi kitoniţi în costume strălucitoare, menite şi ele să dea o înaltă idee despre măreţia curţii bizantine, intră şi intonează un salut din trompetele curbate, de aur. Sunt urmaţi de patru oşteni-mercenari : un normand în zale de argint, cu teribila secure cu două tăişuri, un vareg bărbos cu pieptar de piele ţintuit în aur şi o spadă uriaşă, dreaptă, un bulgar cu opinci din piele de cerb, un tuareg cu fruntea vopsită albastru şi ochii daţi cu henné, care înaintează şi depun în faţa Sultanului darurile tradiţionale : arme strălucind de pietre preţioase, şoimi, vase de aur ; — în fine se iveşte şi înaltul demnitar bizantin, om în vîrstă, cu o tăietură bizară a bărbii albe, cu faţa obosită dar arogantă, într-o strălucitoare ţinută de gală...

— Sînt curios... se va prosterna ? întreabă destul de tare ca să fie auzit, sau tocmai ca să fie auzit, messer Bartolomeo.

Sevastocratul se pierde o clipă, schiţează gestul înclinării ; în clipa aceea — la un semn neglijent al Sultanului, fostul parakimomen înaintează şi cu un zîmbet obsecvios îl ia de braţ pe demnitarul bizantin.

— Măritul nostru stăpîn vă îngăduie să nu vă prosternaţi cu fruntea în ţărînă...

Abordînd un zîmbet recunoscător, la fel de fals, Sevastocratul se înclină adînc, şoptind din colţul buzei, spre dragoman :

— Porcule...

— Invidiosule... susură acesta, suav.

— Primim bucuroşi aceste daruri, spune cu studiată nepăsare Sultanul Mehmet, făcînd un gest plictisit să i se ia din faţă. „Vedem în ele chezăşia unei prietenii sincere".

— Cine cucereşte pe cine ? Turcii pe bizantini, ori aceştia pe turci ?... Dacă luăm în considerare ipocrizia moravurilor... şopteşte, virtuos, messer Bartolomeo.

Sultanul a ridicat vocea ; toţi ascultă încremeniţi.

— Căci dacă ţelul părinţilor noştri, în iureşul lor biruitor, a fost Constantinopolul, gîndul nostru este altul. Chezăşia păcii. De aceea ne aflăm acum cu oştile noastre, la Dunăre.

Meterhanalele răsună afară. Trag tunuri. Perdelele cortului mare, în care — ca într-o găoace de mătase — e cortul de gală, se dau la o parte : o mulţime de curteni, dar mai ales de căpetenii militare pe faţa cărora sclipeşte un zîmbet sfidător, privesc ceremonia diplomatică... Printre ei, mult în spate, Mircea, cu obrazul ascuns de coiful lui Izeddin...

Cu un gest elegant, în timp ce kitoniţii intonează din trompetele lor de aur sunete marţiale şi vag religioase, Sevastocratul răspunde :

— Dorinţa cea mai arzătoare ce incendiază cu focul ei roditor inima îndrăgostită de pace a stăpînului meu... Bazileul Autocrator...

(Messer Giovanni comentează : Ai văzut, messer Bartolomeo, cît au decăzut ? N-are curajul să pronunţe adevăratul titlu al Bazileului : „De Cristos iubitul şi de Cristos iubitorul Împărat Autocrator"... „Se simt pierduţi"... etc.)

— ...este ca, împreună lucrînd pentru binele popoarelor ce se aşează smerite sub părinteasca oblăduire...

— Dar nu se aşează ! plezneşte, spărgîndu-se de mînie reală ori jucată, vocea Sultanului. S-a îmbujorat la faţă. Toţi îl ascultă, ţinîndu-şi răsuflările.

— Cel ce ne pîndeşte din bezna de dincolo de Dunăre, netrebnicul ghiaur Emirdji, netrăgînd nici o învăţătură din înfrîngerea pe care părintele nostru Strălucitul Sultan Bayezid a prăvălit-o asupra lui la locul numit Rovine...

(În timp ce Sevastocratul „soarbe" cu diplomatice delicii aceste cuvinte, messer Giovanni şi messer Bartolomeo, care alcătuiesc un fel de „cor" îşi şoptesc : „Parcă la Rovine românii l-au zdrobit pe Bayezid...").

— Dilecte amice, istoria popoarelor mici, indiferent cum a fost ea, o scriu popoarele mari, după dictarea providenţei şi a trufiei lor...

Sultanul continuă, aţiţîndu-se singur, ceea ce sclavilor le produce o cumplită spaimă, ca şi cum ei ar fi vinovaţi de această mînie, ce repede se poate abate, să se descarce, asupra capetelor lor...

— A îndrăznit el... un vierme ! să se amestece în treburile noastre de succesiune... Să sprijine, împotriva noastră, pe fratele nostru rătăcit, Musa...

Messer Giovanni (ori Bartolomeo, n-are importanţă care) zice cu o strîmbătură :

— Mă tem că vom asista la un epilog sîngeros al acestei cine, altfel demnă de un Lucullus oriental...

După ce a rămas niţel pe gînduri, Sultanul devine „curios" :

— Fratele nostru e bine ? Are tot ce-i trebuie ?... Tonul e dulceag. Faţa ambasadorului, căruia îi este destinată această demonstraţie, e impasibilă.

După o închinăciune adîncă, Dukas, fostul parakimomen raportează :

— O duce numai în huzur... şi-n fiece clipă buzele lui înalţă mulţumiri înlăcrimate către fratele său milostiv...

— Mi-e dor să-l văd... Pe unde se va fi aflînd ?... se „interesează" Sultanul.

În clipa următoare, zornăind din lanţuri, o momîie păroasă, în zdrenţe imunde, cu picioarele goale, pline de răni ulceroase şi cu ochii rătăciţi, este adusă pe sus, căci nu poate umbla, — de doi ieniceri tineri, frumoşi, impasibili.

— Iertare... iertare... frate scump şi Stăpîne... Buzele vinete, crăpate, buboase dezvelesc o gură fără dinţi...

— Aud că ai de toate... Ce-ţi mai doreşti, bunul meu frate care atîta m-ai iubit ? întreabă Sultanul cu bunătate.

— Moartea... şopteşte Musa.

În spatele lui s-au ivit, imediat, doi gealaţi : unul cu un iatagan strălucitor, celălalt cu un şnur de mătase neagră, la capete cu două bule mici de aur...

— Cuvine-se să nedreptăţim un frate scump şi credincios, neîndeplinindu-i dorinţa ? se întreabă Sultanul, întorcînd imperceptibil capul spre gealatul ce ţine, cu solemnitate, şnurul. Acesta, cu o mişcare abilă îi înfăşoară gîtul, rupîndu-i totodată grumazul : troznetul sec se aude distinct. Trupul slăbit al fostului sultan Musa Çelebi, n-are nici o tresărire măcar : gealatul se înclină, ca un actor ce-ar aştepta aplauze.

— Bine, spune Mehmet apoi, graţios, Sevastocratului : Cred că prietenul şi aliatul nostru Bazileul Manuel va fi mulţumit. Căci fără ajutorul său, răposatul nostru frate Musa... (cineva acoperă trupul cu un covor subţire) ar fi ajuns unealta lui Emirdji Valahul, ale cărui pofte de mărire ţintesc spre Constantinopol...

Sevastocratul spune, cu studiată neglijenţă :

— Noi l-am sfătuit mereu pe Mircea care se intitulează sfidător „mare voievod şi domn, singur stăpînitor a toată ţara Ungrovlahiei şi al părţilor de peste munţi, încă şi spre părţile tătărăşti şi herţeg al Almaşului şi Făgăraşului şi domn al Banatului Severinului şi de amîndouă părţile peste toată Podunavia, încă pînă la Marea cea Mare şi singur stăpîn al cetăţii Dîrstor !"... l-am sfătuit să-şi vadă de lungul nasului... încheie vulgar Sevastocratul.

Sultanul care a ascultat cu vizibilă enervare înşiruirea titlurilor lui Mircea, spune mîncînd cuvintele :

— Atunci sfătuiţi-l... pentru ultima oară : Mergeţi în satul său, la Curtea de Argeş, unde-şi creşte porcii şi oile... şi sfătuiţi-l !

— Dorinţa Majestăţii Voastre e poruncă pentru mine...

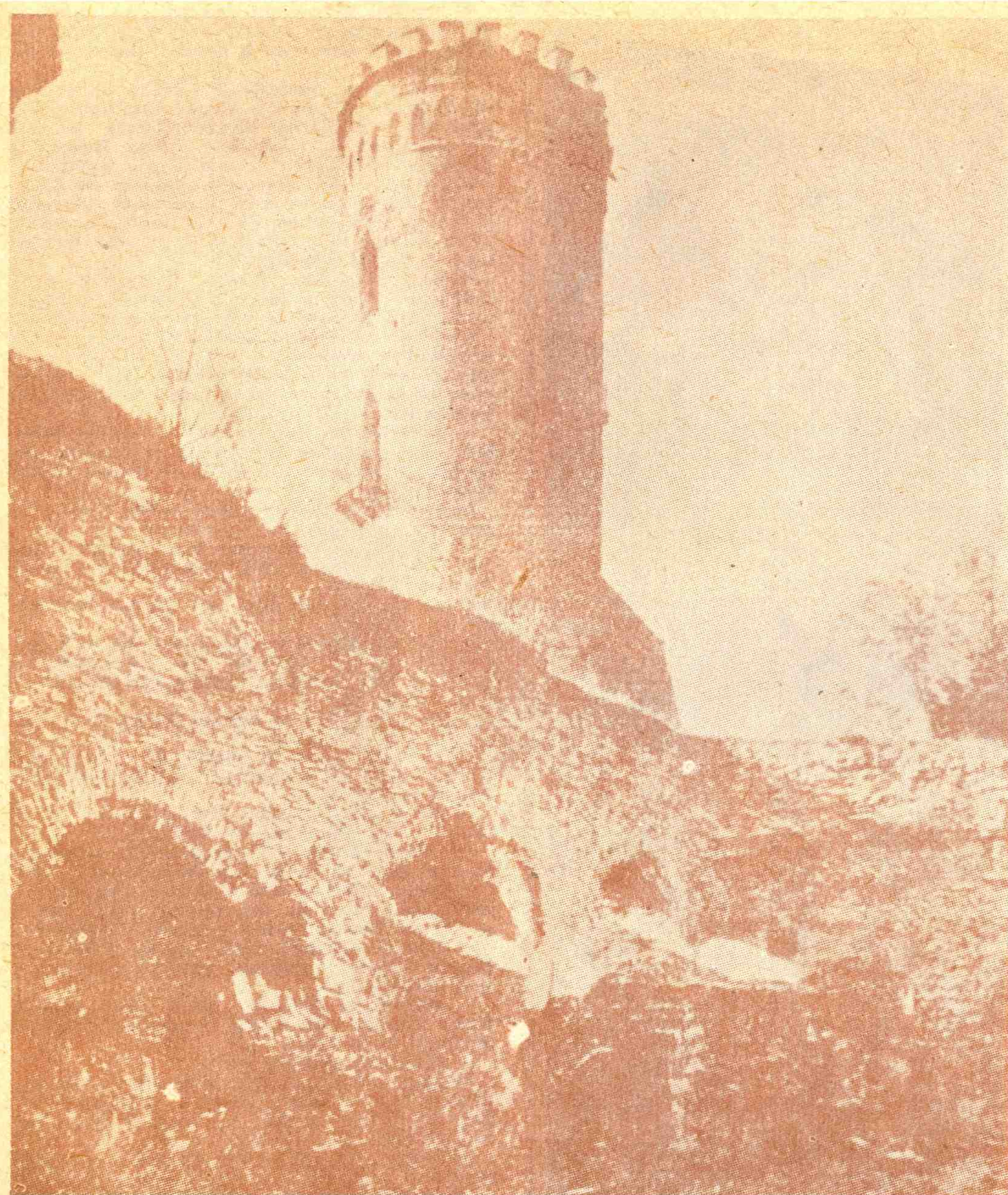
Sultanul continuă :

— ...Bătrînul ghiaur, căzut în mintea copiilor, nu vrea să stea de vorbă cu nimeni... (din nou cei de faţă îşi ţin respiraţia întrucît nu ştiu nici ce se pregăteşte, nici ce va urma)... credinciosul nostru Djandjaroglu Izeddin, Beyul de Kastamonu... E bătrîn, s-ar putea bănui că e şi înţelept. Dar oare mai trăieşte ? Nu l-am văzut de mult... Ne ocoleşte. Nu ştie cît îl iubim...

Ca împins de o mînă nevăzută, bătrînul bey mătură cu barba sa albă, rară, covorul din faţa Sultanului.

— Lumină a Răsăritului, mîngîierea credincioşilor, sprijin al celor slabi...

— Tot aşa îi spuneai şi acelui cîine ! — zice Sultanul, un gest spre cadavrul fratelui său.

Gata să intervină, căci nu se știe ce va hotărî Sultanul în clipa următoare, cei doi gealați îl încadrează pe Izeddin...

— Nu... nu... zice Sultanul. Poate mai tîrziu... Dacă nu-și va îndeplini solia... Căci îi încredințăm solia să ne aducă închinarea valahului... Să-i spună că e destul să ridicăm degetul mic și să-l zdrobim... dar că vrem pace...

— Am înțeles, Stăpîne...

— Și acum... Sultanul bate din palme. Meterhaneaua scoate sunete stridente. Pînzele cortului interior sînt trase, astfel încît curtenii și ostașii să nu mai asiste la ceea ce va urma : un stol de cadîne intră grațioase, fîlfîind mătăsurile subțiri ce le acoperă trupurile tinere și goale.

Jean de Nemours mugește :

— De atita subtilitate grecească, mi s-a uscat gîtlejul !

Frumosul paj, cu ochii plecați, îi toarnă vin. Doi robi tîrăsc de picioare hoitul fostului sultan Musa. Trec prin fața celor doi italieni.

— Ați avut o imagine, messer Bartolomeo, de cum va arăta Europa, sub luminata stăpînire otomană... printre altele și cu ajutorul nostru...

În ciobeica ce-l duce peste Dunărea năpădită de ceața dimineții, Mircea e cufundat în gînduri...

NEPOTUL

1417. Curtea domnească de la Argeș. În zori. O dîră de lumină străbătînd vitraliul unei înalte ferestre ogivale, luminează misterios o sală înaltă, cu bolți svelte, cu o mare sobă de faianță ale cărei cahle reprezintă scene de turniruri cu cavaleri apuseni.

În mijloc, pe dalele de piatră, o armură completă, pentru trupul unui copil, strălucește ca argintul.

Într-o strană incomodă, pe pupitrul căreia lumînările de ceară de albine au ars de mult, un călugăr doarme sforăind subțire, cu degetul încremenit pe o bucoavnă din care pesemne citea cînd l-a pălit somnul.

Baldachinul unui pat uriaș, cu coloanele fin sculptate se dă încet, cu grijă la o parte și se ivește fețișoara subțire, plină de viață, de neastîmpăr, a unui copil în jur de zece ani. Ochii foarte mari, negri, cercetează odaia, ca și cum ar vedea-o pentru prima dată... Lipăind cu tălpile goale și ținîndu-și poalele cămășoiului de in, să nu se tîrîie pe jos, se învîrte, țopăie în jurul armurei, sărutînd-o ca pe o ființă vie ; își dă pe ochi, cu două degete, strîmbîndu-se, cu nițică apă neîncepută dintr-un lighenaș de argint ; își trage niște ciorecei negri și încălțări de piele roșie cu vîrful lung și ascuțit, totul cu mișcări pripite... apoi așează ligheanul cu apă în echilibru instabil deasupra capului călugărului, astfel ca la cea mai mică mișcare să-l inunde... Iese ca o vulpe...

...se strecoară în cămările domnești, pline ochi cu butoaie, balerci, cărnuri, șunci afumate, grîne, faguri, pești afumați... își întinge degetele în ulcioare cu miere, lingîndu-și-le cu nesaț, se luptă cu niște șunci și table de slănină care devin „dușmani" și sunt căsăpiți cu un cuțitoi găsit prin preajmă, apoi se cațără pe o lucarnă, trece pe o cornișe care de veche ce e se îndoaie sub puțina lui greutate, gata să-l azvîrle în șanțul de apărare ; se ghemuiește în arcada adîncă a unei ferestre, privind cu o ciudată și încordată curiozitate ce se petrece înăuntru.

O încăpere mobilată în stil oriental, înăbușitor ; un bărbat subțire, cu o barbă neagră foarte ciudat potrivită din brici și trăsăturile marcate de o nesinceritate devenită a doua natură, își dezbracă rasa de călugăr, — o rasă veche, murdară, flendurită parcă de cîini, sub care poartă un costum bizantin, simplu : tunică pînă peste genunchi, pantaloni pe picior, cizme de marochin.

În clipa cînd intră Doamna Elisaveta, soția lui Mihail, fiul mai mare al lui Mircea — o femeie la vreo 40 de ani, uscată, păstrînd urmele unei foste frumuseți pe care însă a întunecat-o definitiv pizma și vanitatea, poartă „la coiffe" occidentală, ce atîrnă dintr-o pălărie ascuțită și lungă, iar trena e dusă de un paj abia ieșit din copilărie — Sevastocratul Kondilas se înclină începînd, numai din buze, căci gîndul îi e vizibil în altă parte, un complicat compliment :

— Așa cum dimineața, alungînd cu degetele ei de roză negurile nopții ne răcorește inima, tot astfel...

— V-a văzut cineva intrînd ? îi taie avîntul autoritara doamnă. Vocea e neplăcută, scîrțiitoare.

— Numai în rassa acesta puturoasă de călugăr slavon, Slăvită Principesă. Pot îndrăzni să întreb dacă și-a făcut strălucita apariție Măria Sa Mircea, ilustrul apărător al Creștinătății ?

— Nu. Se face nevăzut cu zilele... cu săptămînile... Și tot timpul ai simțămîntul că e undeva pe aproape, că va răsări pe neașteptate, nu se știe de unde... Dar se află aici, soțul nostru, Principele Mihail, domnitor regent...

— Nu voi ascunde perspicacității incomparabile a Măriei Tale, că tratativele cu Voievodul Mihail merg greu... Tot timpul pare că... ar avea nevoie de o încuviințare...

— Da... spune ea, cu buzele subțiri, strînse. Apoi privindu-l în ochi : Se teme. Dacă află bătrînul...

— Care se zice că ar fi bolnav...

— Bolnav ? rîde ea. Toată ziua călare... Prin păduri... la oaste... Oaste care numai el știe unde se află... Căci în Oastea cea Mică, a boierilor, nu mai are încredere...

— Cum merge pregătirea Ilustrului vostru fiu, prințul Dan, care — în cazul cînd se va ajunge, totuși, la înțelegerea pașnică și înțeleaptă pe care-o dorim, în interesul Creștinătății, va reprezenta Curtea domnească de la Argeș pe lîngă strălucitul Padișah ?

O infinită mîndrie maternă se zugrăvește pe fața, odată frumoasă, acum vădind numai autoritate nesigură de ea însăși, numai voință și încăpățînare, însă lipsită de lumina inteligenței, a doamnei Elisaveta.

Bate din palme. Doi slujitori, făcînd temenele stîngace, introduc pe Dan, adolescent cam puhav, îmbrăcat într-un strălucitor veșmînt apusean, dar cu un mic turban de mătase vișinie ce-i acoperă urechile, nițel clăpăuge.

Kondilas se înclină adînc. Tînărul îi răspunde la fel, căutînd aprobarea în ochii, acum topiți, umeziți de dragoste ai mamei. Vocea însă dezminte sentimentele ce o animă : e aspră, tăioasă :

— Fiule !... Acum ne vom închipui că ești în fața Măritului Padișah și i te închini după cuviință... și după cum ai căpătat învățătură.

Dan îl privește lung pe Kondilas, ca și cum l-ar cîntări, apoi se prosternează cu eleganță, rostind cu glas cîntător :

— Lumină a Răsăritului, mîngîierea credincioșilor, toiag al celor slabi...

Cînd se ridică, doritor de-a fi apreciat, se trezește cu un pumn de noroi, găinaț de ciori și pietricele, pe care micul Vlad — vărul său primar — le-a adunat de pe pricheciul ferestrei și i le-a aruncat în obraz.

Cu un strigăt de mînie Doamna Elisaveta se năpustește spre fereastră, dar nu mai e nimeni. Vlad a sărit în gol...

...și se oprește pe umerii unui străjer mustăcios, căruia îi face semn cu degetul la buze, să nu-l dea de gol.

— Auleu, Măria Ta, odată ai să-ți rupi oscioarele...

*

Pe întunecatele coridoare ale palatului o forfotă ciudată : tot felul de figuri, înveșmîntate astfel ca să nu atragă luarea aminte, dar tocmai din această pricină, prin aerele tainice cu care se strecoară pe lîngă pereții acoperiți cu arme, atrag luarea aminte a micului Vlad (a cărui cămașă albă e acum ruptă și neagră de murdărie) și care îi urmărește...

Doi dintre ei, Paharnicul Ene Udobă, mărunt, grăsuliu, cu carnea obrajilor ca gelatina, părînd mereu că se teme să nu primească un picior în spate, și celălalt, înalt, cu picioarele arcuite, fața foarte neagră în contrast cu părul alb, om încă tînăr, Slugerul Iercău, se strecoară spre o capelă interioară, mică, înăbușitoare din pricina fumului de tămîie pe care un protodiacon o împrăștie cu mișcări nervoase, ca și cum ar vrea să ascundă ce se petrece înăuntru ; și tocmai din pricina fumului des micul Vlad se strecoară nebăgat în seamă, se cațără în clopotniță, de unde vede ce se petrece în pronaos. Aici Mihail, fiul mai mare al lui Mircea, la vreo 40 de ani, frumos, ocolind însă mereu privirile celui cu care vorbește, stă, cam inco-

mod din pricina îngustimii locului, înghesuit într-un bărbat puternic, roșcovan, cu părul galben ca paiul tuns cu oala care — mînios — bate darabana cu degetele pe genunchi. Cînd intră și cei doi boieri, atmosfera devine sufocantă ; par că sunt încuiați într-un dulap.

— Paharnicul Ene Udobă... și Slugerul Iercău... zice Mihail, cu o voce foarte subțire pentru trupul său împlinit. Are și o ușoară sisiială.

— Îi cunoaștem. Și vocea străinului, Kazimierz Jagellon, se înalță făcînd să vibreze aerul în jur, spre neplăcerea lui Mihail care-i face semne inutile.

— Este strigător la cer ca eu, trimisul Regelui Vladislav al Poloniei, eu însumi un Jagellon, să fiu nevoit a umbla pe ascuns, în straie de popă eretic, pline de păduchi, numai pentru că voievodul Mircea, pe care moartea pare să-l fi uitat...

— Puneți strajă gurii, Cneazule Kazimierz ! se mînie, pentru o clipă schimbîndu-se cu desăvîrșire, Mihail, în timp ce Ene Udobă aruncă priviri hăituite în toate părțile. Dar trufașul polon nu dă atenție întreruperii.

— ...nu vrea să înțeleagă că stăpînul meu nu se poate lăsa acum tîrît într-un război fără rost și fără sorți de izbîndă. Regele Sigismund al Ungariei atîta așteaptă, ca oastea polonă să se depărteze de granițele noastre pe care le privește cu ochi lacomi...

— Tractatul dintre Maiestățile lor Vladislav al Poloniei, Sigismund al Ungariei și tatăl nostru, Mircea Voievod, alături de care domnim, prevedeau intrarea în luptă îndată ce păgînul s-ar fi ivit la Dunăre... spune cu repros Mihail.

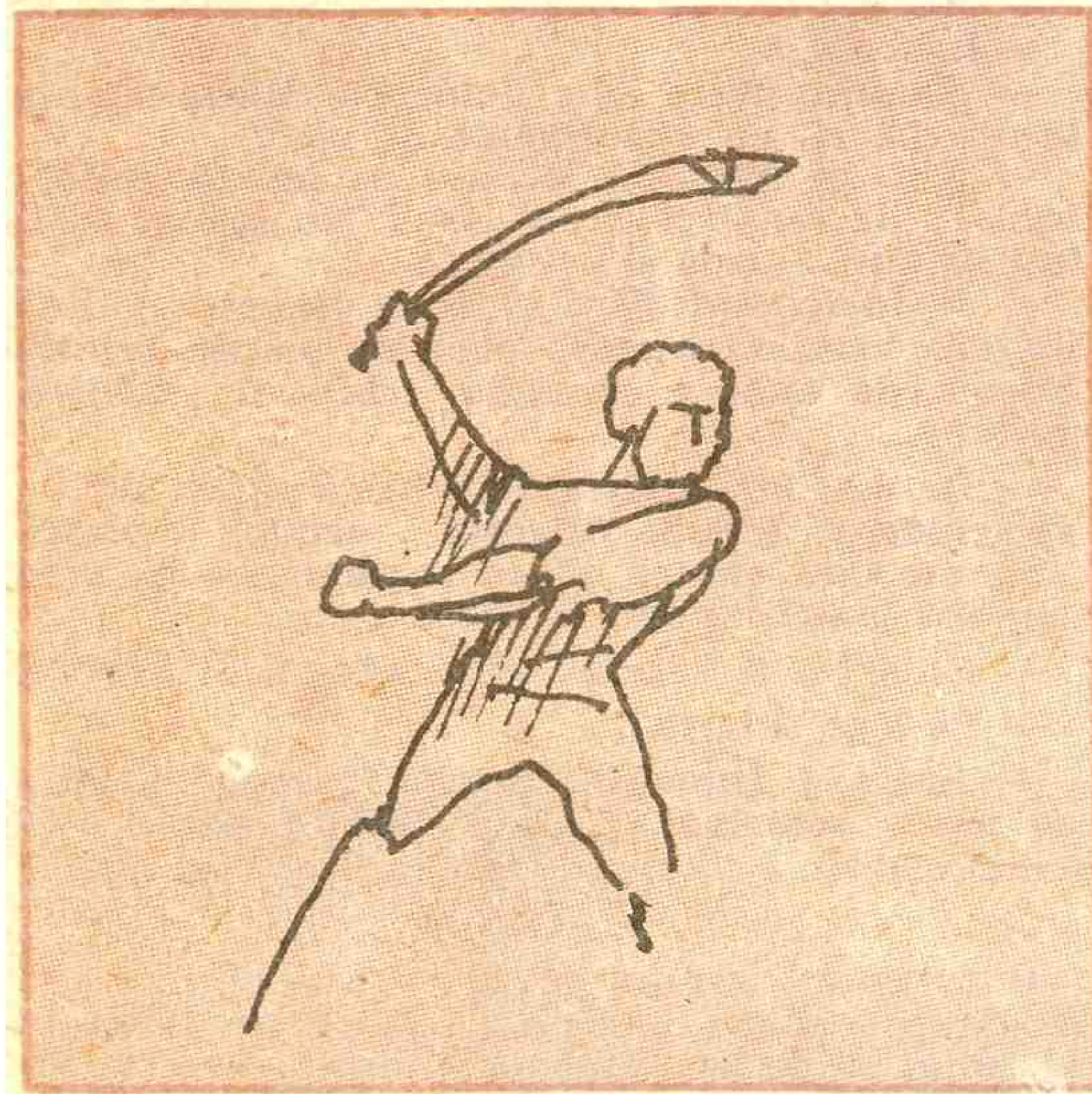
— Întocmai, cum ați binevoit a spune, Măria Ta... zice Ene Udobă. Polonezul țistuie supărat.

— Nu poate voievodul Mircea pricepe că Padișahul vrea pace spre miază-noapte, ca să-și încheie odată socotelile cu Bizanțul ! spune solul polon, trecînd peste menționarea tratatului. Bizanțul e un cap fără trup, un măr copt, un cuib al schismei...

— Trimisul Bizanțului... și el silit a umbla în haine răpănoase, ne îndeamnă, la rîndul său, la înțelegere cu Padișahul, care avînd astfel drum slobod către Ungaria și Polonia și-ar întoarce ochii dinspre Constantinopol...

— Întocmai, cum ați binevoit a spune... zice Ene Udobă.

— Dar Măria Ta, care curînd vei fi singurul stăpîn al țării, Măria Ta ce gînduri ai ?

Mihail caută sprijin la cei doi boieri, care își feresc privirile. Spune cu amărăciune :

— N-au trecut trei ani de cînd vecinii noștri, regii Poloniei și Ungariei, s-au legat cu înfricoșat jurămînt... Polonul îl privește cu un fel de milă :

— Serenissime Princeps ! Veți domni în curînd, singur. E bine să știți că tratatele sunt niște petice de piele de vițel... Mai bine sau mai rău tăbăcită...

— Așa e ! Așa este ! Țara are nevoie de pace ! spun cei doi boieri. Văzînd că Mihail se încruntă, Ene Udobă o drege : Bineînțeles, dacă Măria Ta, crezi altfel, altfel să fie !

De sus, de unde e cocoțat, micul prinț aruncă un colac de funie care se încolăcește ca un șarpe, ori ca un laț de ștreang în jurul gîtului gros al lui Ene Udobă...

Cu mișcări sprintene de veveriță, copilandrul se agață de funia clopotului, își face vînt, dezlănțuind un dangăt cumplit, ca la foc, ori ca la năvală de tătari și țîșnește ca dintr-o catapultă pe o fereastră, trezindu-se pe acoperișul foarte înclinat, pe care alunecă rostogolindu-se ca pe un derdeluș. În ultima clipă se agață de streașină, și, rămînînd cu picioarele bălăngănindu-i-se în gol, începe să se vaite, disperat : Auleu, auleu, mă prăpădesc !

— Săi ! se aude de jos o voce groasă și chiar sub el, călare, e Mircea, ostenit, plin de praf, cu fața ca o mască aspră, dar ochii mijind ușor a rîde.

Îl prinde în brațe, se uită întunecat la el ; copilul se sperie și zice : „Nu mai fac !" bătrînul descalecă sprinten cu el în brațe și deodată fața plină de riduri i se destinde într-un zîmbet care-i dezvelește dinții foarte albi și puternici.

— Hai iute, să nu ne vadă cineva...

*

Un foc mare arde într-un cămin de piatră, străjuit de herbul țării. Mircea, într-un strai simplu, de in, se odihnește într-un jilț cu spătar înalt ; ține ochii închiși și abia răsuflă. Copilul care un timp i-a străjuit somnul, zice pe neașteptate :

— Nu-mi place cînd stai cu ochii închiși. Parcă ești mort. Ochii albaștri se deschid : copilul e serios, grav, cu bărbia tremurînd. Se încruntă și zice, căutînd să-și îngroașe vocea :

— Umbli creanga, om bătrîn, în loc să-ți odihnești oasele hodorogite !

— Cine zice asta ?

— Mama mea. Ea zice cu draogste. Mătușa Elisaveta. Ea zice cu dușmănie.

— Măi ! Ai o minte cît patru dascăli din Vizanț. Am să te trimit să te tîrguiești cu Mehmet Sultan !

În clipa aceea o schimbare cumplită se petrece pe fața copilului : trăsăturile i se boțesc, gura i se strîmbă, începe să tremure tot, ca de friguri, cu o mișcare nestăpînită se aruncă la picioarele bătrînului, care s-a speriat de această prefacere, — îi îmbrățișează genunchii și plîngînd fără lacrimi, cu atît mai sfîșietor :

— Nu ! Nu ! Nu ! Te rog, cu lacrimi, Buuule, nu mă trimite la turc ! Nu vreau să cad pe brînci în fața lui, nu vreau să mătur țărîna cu fruntea ! Nu vreau să umblu în șalvari de mătase, ca...

Degetele de criță ale bătrînului îi prind bărbia, îi ridică obrazul.

— Ca cine ?

— Ca vărul Dan !... Pe el îl învață... cum să se poarte... turcește... cînd va fi os... ostatec...

Încet, Mircea se întoarce spre Mezea : — Ce zici de asta ? Dar acesta, impasibil, proptește, ușa cu spatele, rezemat în baltagul său cumplit.

*

Făclii înfipte în pereți alungă umbre părelnice pe înalții pereți ai Sălii de Sfat, zmulgînd — cînd și cînd — întunericului fețe bărboase de boieri, toți în vîrstă, obrazul frumos al lui Mihail, al cărui ochi nu îndrăznesc parcă să se ridice spre fața de o seninătate de nepătruns a lui Mircea, care acum poartă straiele obișnuite, bizantine, de curte.

Sub tronul său, s-a strecurat ca o șopîrlă nepotul și își rotește ochi de vietate a pădurii. Pe neașteptate mîna lui Mircea îl înhață de chică, copilul e gata să scape un țipăt, dar mîna voivodului îl mîngîie ușor pe creștet, ca pe un cățelandru, dîndu-i de înțeles să nu se miște, să nu-și trădeze prezența. Privește în jur. Zîmbește. Un zîmbet ciudat, care-i înfioară pe Ene Udobă și pe Iercău. „Știe" ! șoptește Iercău, „Dumnezeu să ne aibă în sfînta lui pază !" fac, fără glas, buzele groase, acum albe, ale lui Ene Udobă.

Mircea cel Bătrîn vorbește cu un glas jos, parcă ostenit, mai mult adresat lui însuși : — Boierii tineri sînt la oaste. Păzesc hotarele. Păzesc rînduiala. Am rămas noi, cei trecuți prin multe. Poate prin prea multe. Prin toate. S-ar zice că am agonisit mai multă minte. Să vedem.

— Așadar, cu ce sfat îmi luminați bătrînețele, boieri dumneavoastră ? După ce o viață de om ne-am împotrivit... acu' ne închinăm păgînului ? Aud ?

Voievodul Mihail își drege glasul. Tușește... și tace.

— Ai zis ceva, fătul meu ?

— Nu. Adică... după știrile ce le trimite fratele nostru Vlad, de la Dunăre, turcii-s mulți.

(Undeva — în această umbră sfîșiată de pîlpîirea fumegîndă a făcliilor totul e nesigur, înecat, și oamenii și lucrurile și locurile, — în dosul unei perdele Doamna Elisaveta își mușcă furioasă buzele subțiri. Cu o politețe mai ofensatoare decît o injurie, Sevastocratul Kondilas spune suav :

— Măria sa, principele co-regent, are un ascuțit spirit de observație... Dacă îndrăzneala de-a avea o părere ar fi pe potriva lui...)

— Așa e ! zice Ene Udobă, tremurînd de spaima că îndrăznește. Sînt mulți, bată-i dumnezeu !

Un boier troienit de ani, dar cu o privire de șoim scăpărînd de sub pleoapele grele, încearcă, strivind un geamăt între dinți, să se ridice.

— Poți vorbi și șezînd, Spătare Brudea ! spune Mircea blînd, cu un fel de tristețe pentru anii ce-au trecut.

— Pot, dar nu se cuvine ! se aude glasul gros, hîriit, al bătrînului care, cu un efort cumplit, se ridică din jilț. Îl privește de sus, cu o mare trufie, pe Ene Udobă : Și dacă ne punem în genunchi, mă Udobă, crezi că o să se împuțineze ? Și cu un gest al umerilor se întoarce spre Mircea. Măria Ta, o viață are omul... Și o cinste. Și o sabie să moară cu ea în mînă, întru păstrarea cinstei și pildă pentru urmași...

Dînd din cap, a smerită aprobare, Udobă șoptește : Îl caută moartea și boșorogului îi arde de războaie...

— Nu-ți șușoti părerile, paharnice Udobă. Spune-le tare. Luminează-ne. Ceva în tonul lui Mircea îl înspăimîntă iarăși pe Ene Udobă. Se ridică, repede, prea repede, cu tot trupul rotofei, și se înclină cu un zîmbet larg, plin de adorație... Dar nu spune nici un cuvînt.

— Nu ți-am auzit părerea, stăruie Mircea. Cum facem ?

— După voia Măriei Tale ! strigă, plin de avînt Iercău, ferindu-și însă ochii alunecoși.

Mircea nu-l bagă în seamă. Iarăși s-a închis în sine și vocea lui, surdă, pare că vine de la mare depărtare :

— Să le stăm în cale... zid... pe acest pămînt al nostru... ori să ne grăbim la înțelegere, ca ei să înțeleagă că ne socotim slabi, că ne e frică...

Tăcere. Udobă, și Iercău, privind pe furiș, își alcătuiesc, și ei, o înfățișare la fel de hotărîtă ca a celorlalți boieri...

— Fie voia Ta, Doamne ! strigă Ene Udobă... Fie voia Ta, că pre toate le știi mai bine decît noi !

Mircea se ridică, îngîndurat. Toți fac la fel. Unii cu greu. Dar Ene Udobă, oricum, a fost primul. Mircea cu bărbia în piept trece printre ei. Pe neașteptate, se oprește :

— Cine n-are părere... chiar alta decît a mea... și nu-i bărbat să o susție... acela nu mi-e prieten !

Și Mircea pornește spre ușa mascată de perdeaua din dosul căreia Elisaveta și Kondilas se mistuie grăbiți.

Pintenii de argint ai Voievodului clincăne argintiu. Clincănitul încetează. S-a oprit. Se întoarce. Spune în șoaptă : Nici mie, nici Țării...

După plecarea lui, o clipă de tăcere, apoi deslușit se aude un oftat și grupuri-grupuri, nedeslușiți în lumina, pe sfîrșite, a făcliilor, boierii — se adună, își vorbesc agitați, în șoaptă, — Mihail rămas singur își mușcă buzele, apoi o ia pe urmele tatălui său.

— Trebuie să plecăm, să nu fim în ochii mosneagului... spune Iercău, aruncînd priviri hăituite, ca și cum s-ar teme să nu apară Mircea de undeva și să-i pună mîna morții pe umăr.

— De nebun și de moarte n-avem cum scăpa... se lamentează Ene Udobă. După o ezitare, Iercău îi șoptește ceva la ureche. Udobă se înviorează ; apoi se sperie de această mișcare

de speranță ; apoi murmură ca și cum și-ar rosti propria condamnare la moarte :

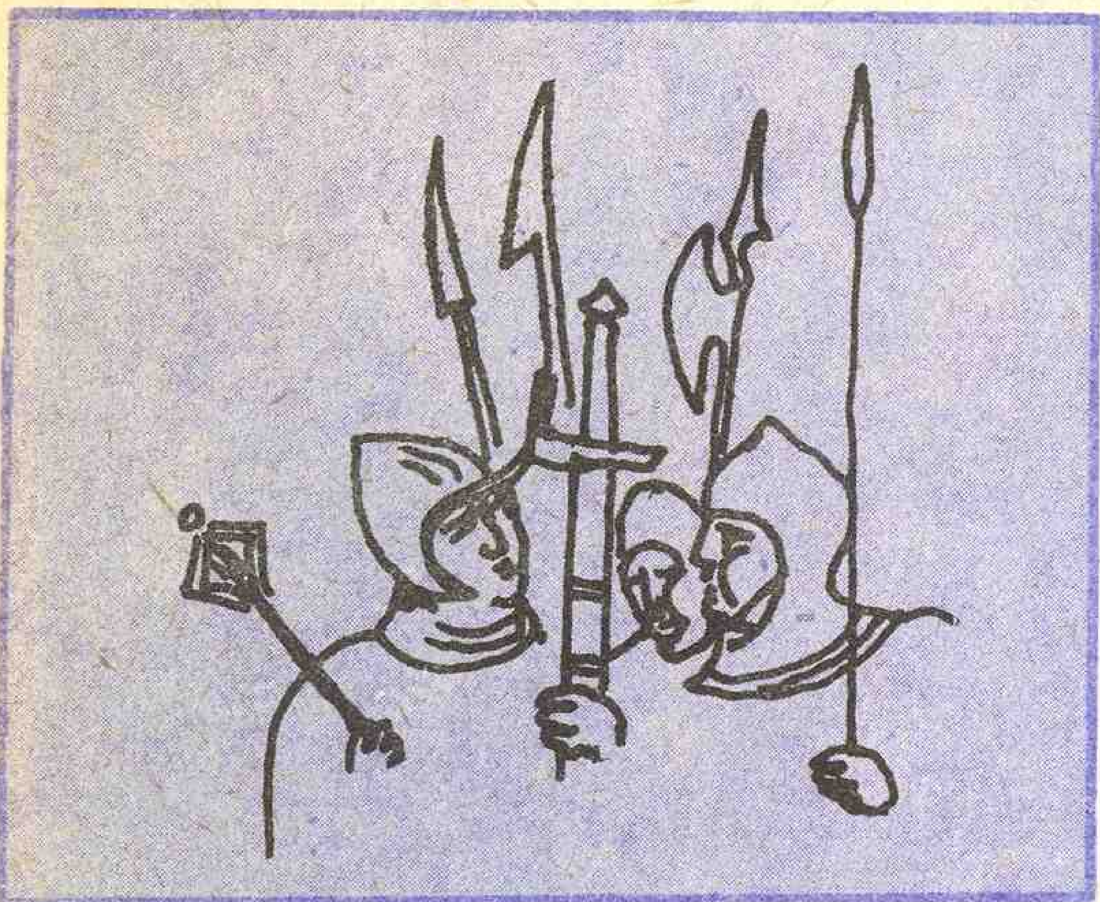
— Așadar s-a întors ! Numai la el ne e nădejdea !

*

De sub tronul domnesc, micul Vlad urmărește totul cu ochi de cărbune viu.

*

O neliniște surdă săpînește Curtea : doamne, domnițe — foarte tineri și foarte bătrîni boieri — căci cei în puterea vîrstei sunt la Dunăre cu oastea, toți se foiesc, nu-și găsesc locul, așteptînd ivirea Domnitorului. Aici în această sală, lumina din sutele de făclii, e mai vie, dar cu toate acestea umbre lungi se alungă și dănțuie pe pereții de piatră.

În jurul pereților, ca niște stane de piatră, străjile sprijinite în halebarde, cu lumina jucînd pe zalele noi.

Undeva, într-o firidă, în penumbră, o foarte frumoasă și încă tînără domniță, îmbrăcată după moda apusului, — adică cu pieptul și umerii trandafirii acoperite vag de un voal transparent și talia strînsă pînă la sufocare, — e înghesuită de un tînăr paj ; cu ochii mari, umezi de adorație, în ținută de cavaler apusean. Rîsul lor se aude necuviincios de tare...

Frumoasa doamnă, dă ușor peste mîna îndrăzneață a pajului.

— Nu se cade să ascult asemenea vorbe, cavalere Aliman, se alintă ea... Și oricum... ești un copilandru...

— Dă-mi pîrlejul să-ți arăt că nu sunt... Lasă descuiată ușa iatacului...

Ea rîde plin, ațîțător...

— În Țările Apusului, pe unde te lauzi că ai umblat, știu că dragostea cavalerului e neîntinată de pofte....

— Äia-s papistași... eu-s român, floarea mea...

— Sunt o femeie bătrînă...

E rîndul lui să rîdă sănătos, țărănește, dar rîsul îi îngheață pe buze.

— Pot să aflu și eu pricina veseliei ? — se aude vocea seacă a lui Mircea. Tînărul a încremenit. Buzele lui se mișcă în gol.

Femeia, cu dezinvoltură, deși privirea ei hăituită o dezminte, după ce face o reverență adîncă, spune :

— Îi povesteam cavalerului Aliman, feciorul Paharnicului Ene Udobă, ce ne scrie din tabără soțul nostru, voievodul Vlad...

— Se pare că scrie lucruri înveselitoare !

Din sprîncene îi face semn lui Aliman să se îndepărteze, ceea ce acesta face, cu grăbire, împiedicîndu-se în pintenii lungi. Cînd se întoarce spre Domniță, fața bătrînului e înnourată și tristă.

— Ascult, noră Irină.

O clipă teama zgribulește umerii goi ai femeii. Apoi, sfidătoare, dar cu vocea tremurînd :

— Sunt tînără...

Mircea o privește cu milă.

— Nimeni nu este atît de tînăr, să nu poată fi zidit într-o mînăstire, dacă uită cele cuvenite !

Albă ca varul, ea se înclină adînc. Glasul voievodului e surd.

— Îmi place de feciorul tău... Vezi să nu !

Și pornește spre curteni care, la apropierea lui, se înclină, tăcuți.

Numai doamna Elisaveta îl înfruntă, ceea ce — neașteptat — aduce un zîmbet tineresc pe buzele voivodului.

— Unde e nepotul nostru, Dan ? Nu-l vedem.

— Doamne... dar sub privirea devenită de gheață albăstrie a bătrînului face o reverență adîncă, șoptind umilă : Măria Ta, stăpîne...

— Dorim să-l vedem !

Urmată de doamnele ei de companie, Elisaveta se îndreaptă spre ieșire, cu umerii rigizi...

Deși e cu spatele, cercetînd fețele ce-l înconjoară, Mircea parcă simte foiala lui Iercău și Ene Udobă, care s-au apropiat dar nu îndrăznesc să-l agrăiască.

— Ce e, boieri dumneavoastră ?

— Măria Ta, soarele nostru dătătoriu de viață, se smerește unsuros Udobă, în timp ce lui Iercău îi bîțîie fără voia lui un picior, am avea o rugăminte prea plecată...

— Să auzim...

— Dorind să ne dăm viața, cu armele-n mîni, pentru coroana Măriei Tale, prea smeriți îți cerem să îngădui să lipsim de la curte o vreme.

— Puțină vreme, puțină vreme... sare Iercău, pîndind trăsăturile lui Mircea.

— Ca să adunăm cetele noastre, să le cercetăm armele și să ți le aducem !

Mircea îi măsoară de sus pînă jos și sub privirea aceasta, din nou descumpănitoare, pentru că e plină de veselie, de înțelegere dar și de o ascunsă milă, cei doi nu mai știu ce să facă cu mîinile...

— Ce-mi aud urechile ? V-a venit poftă să vă zbenguiți cu sabia pe pielea păgînului, ca pe vremuri ?

— Ne-a venit ! Ne-a venit ! bate din palme Ene Udobă.

— Ca pe vremuri... spune trist Mircea și le întoarce spatele, aruncînd peste umăr : Duceți-vă... și mai încet : și luați sama...

Dă cu ochii de Dan — acum îmbrăcat în „oștean de țară“: cușmă, cămășoi de in, pieptar de zale, brîu lat de piele, opinci — dar de marochin, bărdiță de argint. E cu ochii cîrpiți de somn.

În spatele lui, în jurul mamei sale, doamnele de onoare s-au rînduit în semicerc, arborînd priviri topite de admirație.

Buimac de somn, băiețandrul se prosternează turcește :

— Lumină a Răsăritului... mîngîierea credincioșilor... toiag al celor slabi...

O tăcere de moarte, spartă de rîsul ascuțit al lui Vlad, care chiuie :

— Prostu' ! Tîmpitu' !

Mezea îl ia, sever, de o ureche și-l scoate afară.

*

Călugărul care-l învață pe Vlad psaltirea sforăie ușor, ca și cum ar fluiera, tresărind zmucit, în somn.

Copilul doarme sub baldachin : un zîmbet încîntat de sine îi flutură pe buzele roșii.

Capul albit al lui Mircea, acum în obișnuitul lui veșmînt vechi de țăran-oștean, se apleacă asupra lui :

— Scoal' !

Copilul se întoarce cu fața-n jos.

Mircea îl ia în brațe, așa adormit.

— Ce-i? Ce-i? Au dat turcii? se trezește Vlad.

— Încă nu! Îmbracă-te !

— Unde mergem?

— Întrebi !?

— Nu întreb. Cu tine, Bunule, mă duc și la dracu-n praznic...

Mezea îl trage de o buclă neagră-corb.

— Asta înveți cu popa ăsta?

Vocea de bas a oșteanului acoperă sforăitul subțire al călugărului.

CĂLĂTORIA

Cei trei călăreți — Mezea duce și caii de schimb — au ajuns pe o culme de unde privirea îmbrățișează țara, departe, unde sclipesc pe vîrfurile munților zăpezi...

Prințișorul e fericit : călărește nebunește, chiuind ; apoi — ca și cum l-ar lovi un gînd și-un drag — se întoarce lîngă cei doi bătrîni ; își alătură călușul vioi de al bunicului său ; își lipește fruntea înfierbîntată de brațul lui mușchiulos care iese din mîneca largă, suflecată a cămășii de in aspru ; gonește iar... se întoarce, le face semn să se grăbească ; nu-și găsește astîmpărul....

...Trec, parcă plutind, pe sub bolți umbroase de păduri, ce par necălcate pe picior omenesc și viețățile îi privesc fără spaimă, prin vaduri unde ape curate lucesc în bătaia soarelui ; străbat bărăgane cu ierburi înalte cît omul...

...Un soare glorios răsare din hăuri de ceață trandafirie.

Mircea își întinde fața bătută de vînturi, cu ochii închiși, să primească mîngîierea luminii.

— Bunule ! se aude vocea lui Vlăduț, care și-a oprit călușul și stă gînditor, cu pumnul în șold și un picior adus peste șa, — bunule, noi unde mergem ?

— Departe...

Copilul se tulbură ; privind în altă parte întreabă cu glas plin de neliniște și nedumerire :

— Noi... bunule, noi fugim ?

— Cum să fugim, Vlade, dacă mergem înainte ? spune glumind, dar cu înfățișare serioasă, bătrînul.

Copilul se uită la soare, care e în dreapta, cumpănește puțin, apoi întinde mîna spre miazăzi.

— Da... da' turcu-i acolo. Acolo-i Dunărea. Acolo-i Măria sa, tata...

— Măi, „se miră“ Mircea, tu știi ceți semnele cerești ?

— Mi-am luat îngăduința să-l învăț, Doamne, spune, nemaiîncăpîndu-și în piele de mîndrie, Mezea.

— Bine, răspunde încet Mircea, poate își răspunde sie-și. Așa va ști întotdeauna unde se află țara lui...

— Mai pot întreba ceva ?

— Întreabă !

— Bunule, peste cine domnești Măria Ta în țara asta, că nu văd țipenie de om ?

— Măi, se încruntă Mircea, ce fel de învățătură îți dă ție țîrcovnicul cela ? Nu știi ce scrie în Scripturi : caută și vei găsi....

— Iu-iu-iuuuu ! Pă-i să caut atunci ! și dînd pinteni harmasarașului, Vlad se pierde printre copaci, de unde i se aude chiuitul subțire, prelung...

— De ce-l lași, Măria Ta ? îndrăznește Mezea, atrăgîndu-și îndată fulgerul ochilor albaștri, ...Să nu care cumva să se pomenească în vreo capcană pregătită pentru păgîn....

— Cum i-a fi soarta ! răspunde răstit Mircea.

— Fă bine și iartă...

— Soarta ! Înțelegi ? Soarta !! spune Mircea cu mînie crescîndă și de neînțeles pentru bătrînul oștean.

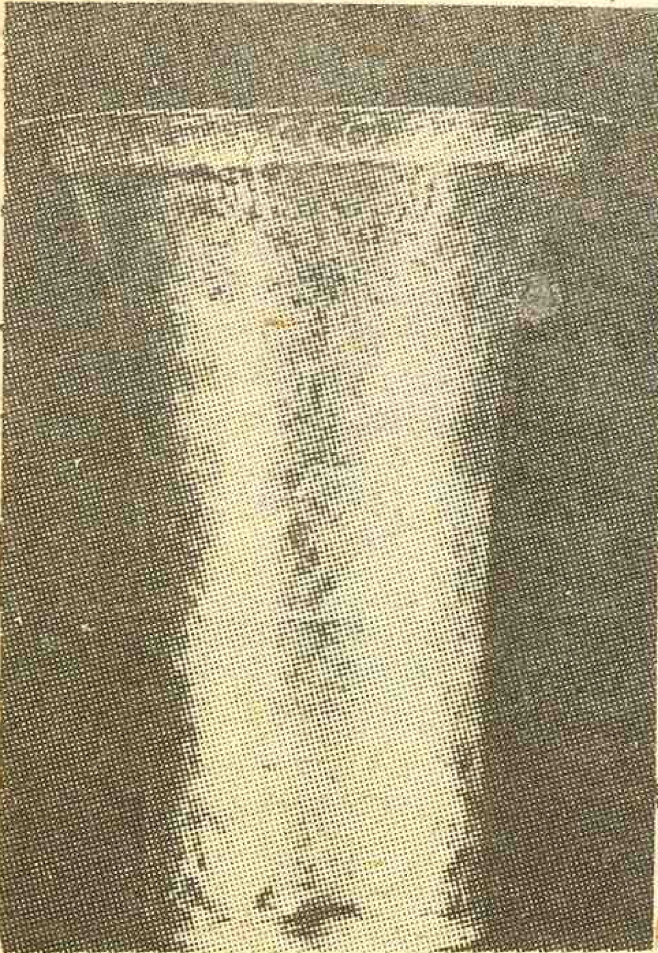
*

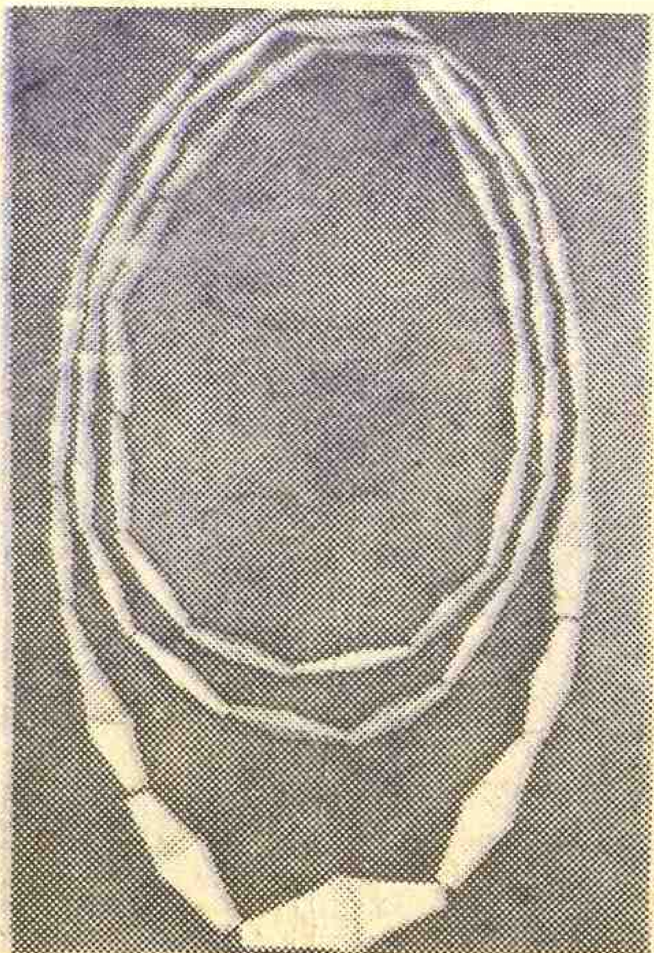
O furtună cumplită, cu fulgere și trăznete, se dezlănțuie asupra pădurii... Copacii se zbuciumă ca niște ființe vii, unii se prăbușesc în scîrțîituri, scrîșnituri și vuiet....

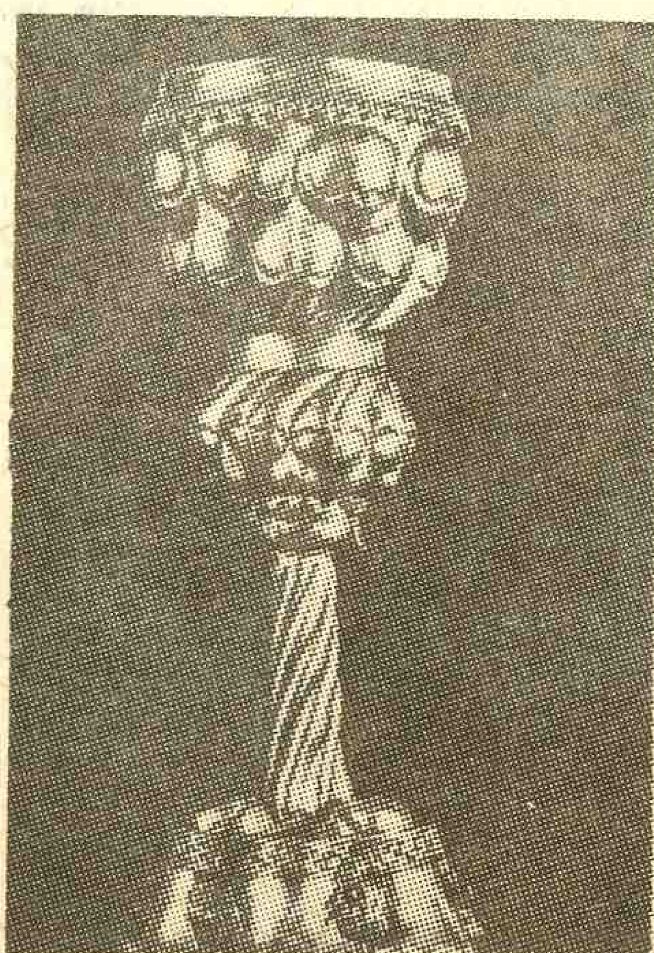
Într-o poiană, singur, Vlad cel mic, în fața unui foc stins. Zgomote înfricoșătoare îl impresoară. Ochi verzui-luminoși de sălbăticiuni apar și dispar în întuneric ; foșnete amenințătoare îl fac să tresară. Șoptește fără glas : Bunule, unde ești, bunul meu ?

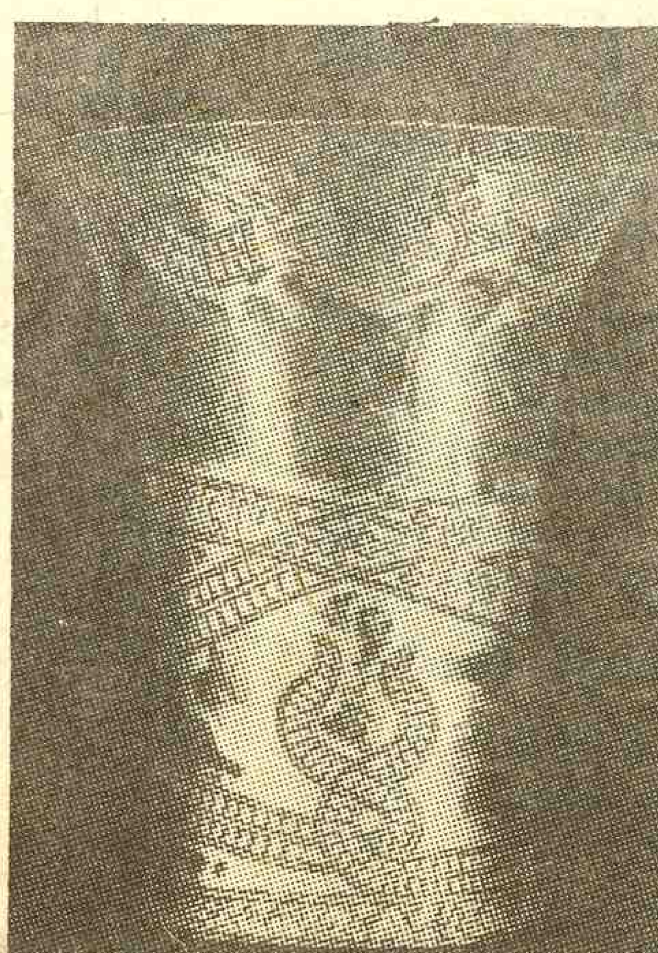
Apoi, deodată, băierile cerului se deschid și valuri de apă încep să se prăvale din tării.

Copilul încearcă, în zadar, să se vîre într-o scorbură de copac, își strînge genunchii în bra-

te ; părul ud i se revarsă pe obraji. Strînge dinţii ca să nu strige. Se îmbărbătează singur : Nu mă tem ! Nu mă tem ! Nu mă tem !

— Dar tu ce faci aici, măi copile ? se aude o voce cumplită, ca de balaur. Ridicînd ochii, Vlad vede o făptură pe măsura vocii, un urias ciung de dreapta, cu părul şi barba sure şi încîlcite pe veci. Poartă o sarică scurtă şi flenduriță pe umeri, opinci uriaşe şi în stînga o bardă lată pe al cărei tăiş ud sclipesc fulgerele.

Fără să-şi ia ochii de la el, Vlad pipăie primprejur ; îşi găseşte şi el bărdiţa de luptă, o strînge în pumn pe furiş ; răspunde sfidător :

— Nu te priveşte pe tine !

— Hă, mă ! rîde uriaşul. Eşti dat dracu' !

— Să ştii că da !

— Pînă una alta, eşti ud ca o vidră... Să fac focul...

— Eşti într-o ureche ! Pe ploaia asta ? se strîmbă Vlad.

— Pe uscăciune ştie oricine, ţincule...

Şi scormonind pe sub frunzişul ud, scoate la iveală crengi încă nepătrunse de apa ce curge din tării ; scapără amnar cu singura lui mînă — şi în cîteva clipe flacăra prietenoasă se înalţă, vioaie.

— Şi tu eşti dat dracu' ! spune Vlad cu admiraţie.

— Păi cum ? Scoate cămaşa, să ţi-o usuc.... Parcă se mai ogoieşte...

În clipa cînd Vlad îi întinde cămaşa, leoarcă, uriaşul vede pe umărul lui stîng semnul dragonului, ars cu fierul roşu.

Purtarea lui se schimbă dintr-odată. E copleşit. Îşi scoate sarica, o pune — cu o stranie delicateţe — pe umerii copilului, întreabă cu voce tremurîndă :

— Dar însoţitorii Măriei Tale, ei unde sînt ?

— Aici ! răsună vocea lui Mircea. S-a ivit, cu părul şi barba albă ude, din întunecatul desiş, urmat de Mezea care poartă o căprioară săgetată pe umeri.

— Doamne ! şi uriaşul se prăvăleşte la picioarele lui, îmbrăţişîndu-le. Îşi lipeşte fruntea de vîrful cizmei.

În lumina vie a focului, faţa lui Mircea e neagră de mînie şi uimire.

— Cine te-a învăţat una ca asta, Simioane ? întreabă el printre dinţi şi cu degete de fier îl înhaţă de chica neţesălată, îi ridică faţa să-i vadă ochii.

— Sărăcia.... nevoile... şopteşte uriaşul...

*

O lună cît o tipsie s-a ivit pe cerul spălat, plin de stele cît pumnul. La marginea pădurii, o casă de lemn ridicată pe un postament înalt de piatră, împrejmuită cu gard de pari ascuţiţi, încît pare o cetăţuie.

— E a şaptea pe care o am ridicat, rîde Simion. Cinci le-am aprins eu, două duşmanul, că n-am mai avut vreme...

Mircea urcă sprinten scara înaltă de lemn, după el Mezea cu căprioara în spate şi cu copilul adormit în braţe ; la urmă Simion care trage sus scara.

Sînt în „casa mare" : o încăpere joasă, cu tavan de bîrne groase şi afumate. Masă şi laviţe grosolan cioplite din stejar. Un opaiţ luminează fantomatic.

Simion a aprins focul în vatră ; Mezea a tăiat căprioara în bucăţi ; înfige o halcă într-o ţepuşe şi punînd un genunchi în pămînt — cu o mişcare firească — i-a întinde lui Mircea. Acesta, luînd-o, face o mişcare bruscă cu umărul şi Vlad, care moţăia lipit de el, cade în patru labe.

— Pic de somn ! Vreau să dorm !

— Omul nu face ce vrea — ci ceea ce trebuie. Stai treaz ! Se întoarce spre Simion, care-şi şterge cenuşa de pe obraz. Ai uitat ce caut eu cînd intru în casa unui om de-al meu ?

— Cum să uit, Doamne ? rîde cu gura ştirbă uriaşul.

Ridică duşumeaua şi din ascunzătoare scoate arcuri, săgeţi, cucure, securi de luptă, suliţe, pe care Mircea le cercetează cu de-amănuntul, trecîndu-şi degetul priceput peste tăişuri şi ascuţişuri, piscînd coarda arcurilor ca pe o strună de lăută.

— Bine ! spune scurt, aspru, ca să-şi ascundă mulţumirea....

— He, he, rîde acum în sfîrşit destins, Simion. Parcă nu te ştiu eu, Doamne, că ai obiceiul să cazi pe capul omului, cînd nici cu gîndul nu gîndeşte ?

Aşează armele la loc, lasă să cadă duşumeaua cu o bubuitură care-l trezeşte pe Vlad...

— Ţi-am spus să nu dormi, avem timp să dormim cînd vom fi morţi, spune aspru Mircea.

Simion a prins curaj şi sămînţă de vorbă.

— Da' ce ? Is prost să nu ţin armele gata de folosinţă ? Nu ştiu că pentru asemenea negîndire pedeapsa îi moartea ?

Vlad, brusc interesat, face ochii mari.

— Moarte de mîna stăpînirii, moarte de mîna duşmanului, asta-i soarta noastră... spune el vesel, clipind din ochi.

— Eşti îndrăzneţ !

— Aşa ajungem la bătrîneţe, cînd nu mai aşteptăm nimic de la viaţă...

Ridică fruntea şi spune, cu un fel de îndîrjire :

— Adevărul ar trebui să-l spunem tot timpul !.... Mai ales sfetnicii Măriei Tale !

*

Ceţurile alburii ale dimineţii de toamnă se tîrăsc printre arbori, atîrnînd de crengile lor...

Într-un luminiş unde copacii au fost doborîţi de curînd, unsprezece flăcăi sunt înhămaţi la un plug mare cu brăzdar de lemn. Al doisprezecelea, prislea, ţine cormana plugului şi-i îndeamnă pe ceilalţi cu glas subţire : Hei-mă hei ! la care înhămaţii răspund, rîzînd, cu o opinteală zdravănă şi cu un Hei ! năpraznic. Plugul scoate rădăcinile din pămînt, despică brazde adînci.

Undeva aproape, pe o colină de unde se vede totul, Mircea, de mîna căruia atîrnă Vlăduţ, încă somnoros, şi Simion Ciungul, care-i spune cu mîndrie :

— Ai mei. Toţi. Adică ai Tăi, Doamne....

— Şi ce fac ? De ce i-ai înhămat ca pe vite ? întreabă Vlad cel mic.

— Vitele... cîte le mai avem... le păzim, Măria Ta, ca pe lumina ochilor, întrucît ne hrănesc... (Cu alt ton, vioi, bucuros). Desţelenim o postaţă, să punem de pîine...

Vorbeşte, parcă anume numai lui Vlad.

— Pămîntul ce l-am avut din moşi strămoşi, ni l-au luat boierul Măriei Sale Mircea Voievod, paharnicul Ene Udobă... pentru unele munci ce nu i le-am putut face...

— De ce ? întreabă răstit Mircea.

— Feciorii au fost la oastea cea mare, în Podunavia, cu tatăl Măriei Sale... se apleacă el spre Vlad... iar eu, numa' cu o mînă...

— Udobă ? întreabă Mircea, mirat dar mai mult trist. Cel ce ne-a fost alături cu sabia, la Kossovopolje, la Rovine, la Nicopole ?

— El, Doamne... Căci s-a îngrăşat. L-ai ridicat de jos şi a uitat de unde s-a ridicat.... Iar acuma...

Se opreşte brusc. Se închide în sine.

— Zi, dacă ai început.

— Nu mai zic... mormăie Simion.

Privesc un timp, tăcuţi, truda cumplită a celor din vale.

Încet, rar ca pe-o litanie, bătrînul Simion şopteşte :

— Să nu dea dumnezeu, Doamne, să pună rumînul fruntea în pămînt şi să zică : „Sub turc, ori fără turc, totuna-i"... Că atunci se spulberă ţara...

Cu ochii scăpărînd de o mînie cumplită, Mircea îl înhaţă de pieptul cămăşii.

— Asta... să n-o mai spui... niciodată !

Cu un surîs nespus de trist, Simion şopteşte :

— Dar s-o gîndesc mă poţi opri, Măria Ta ?

Mircea răsuflă adînc, de cîteva ori, căutîndu-şi liniştea. Cu pieptul încă zbuciumat, întreabă :

— Cunoşti porunca ce am dat-o pentru asupririle boiereşti ?

— Cunosc.

— Spune-o !

Simion surîde, ciudat :

— „Cine ar umbla printre voi, dintre boierii domniei mele, să vă tragă la alte munci, pe oricine să-l loviţi în cap !"

— Şi ?

— Ce se face ţara fără dregători ?...

Mircea se întoarce brusc :

— Să te găteşti şi să vii cu mine !

— Porunca, doamne ! şi cu vocea lui nemaipomenită, dă glas : Feciori, mă ! Aveţi grijă de toate, mă ! Că eu mă duc, mă ! La slujba Măriei Sale, mă ! Că m-a chemat !

În clipa aceea soarele răsare, undeva în spatele lor şi razele lui învăluie pe Mircea cu un nimb de aur roşu.

Ca la un semn feciorii se rînduiesc, pun — în acelaşi timp — un genunchi în pămînt, îşi scot — cu aceeaşi mişcare — cuşmele şi strigă într-un glas, de răsună valea :

— Întru mulţi ani, Doamne, Măria Ta !

*

Un amurg de flacără se răsfrînge în apele limpezi ale Argeşului.

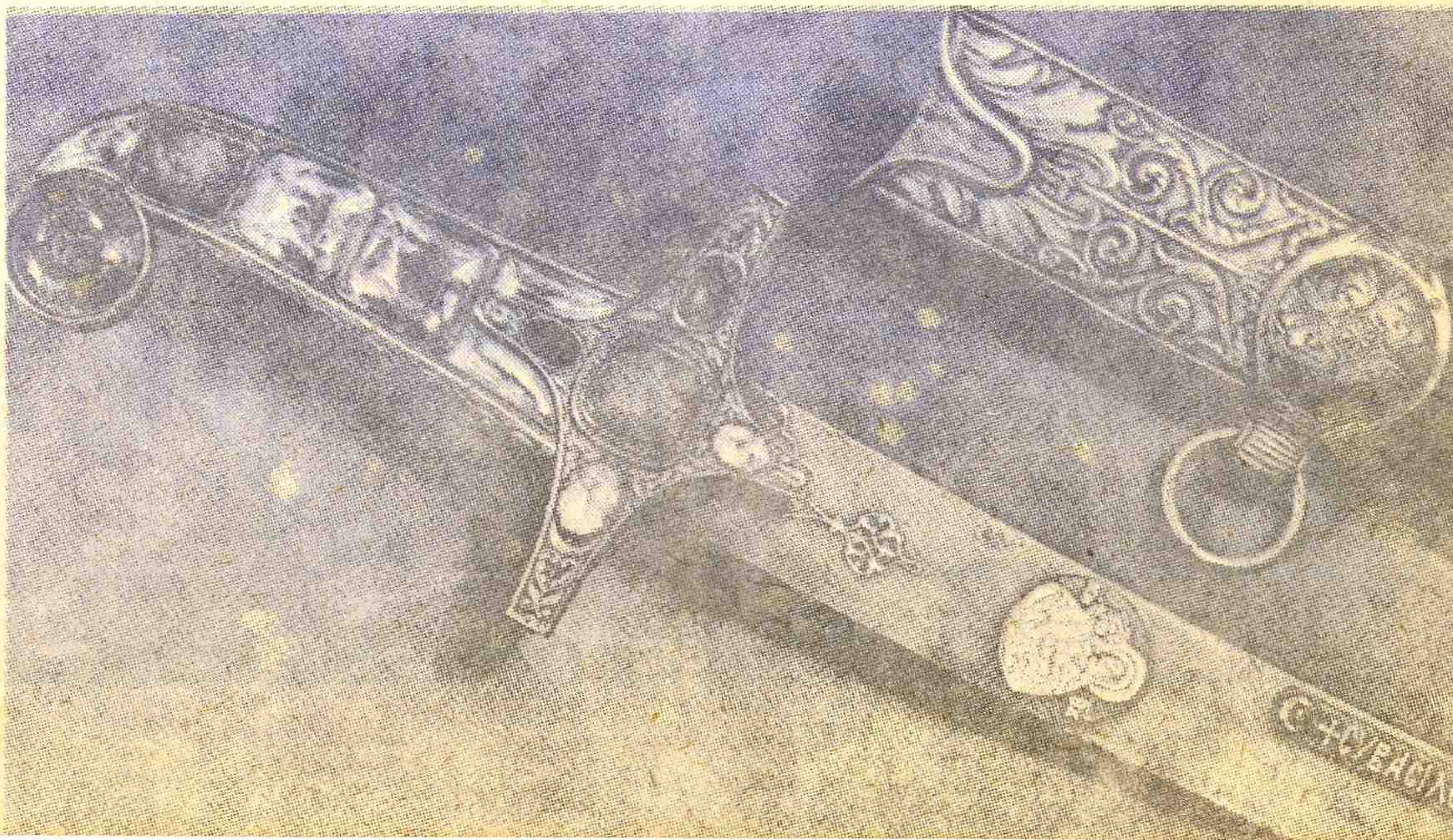
Călăreţii trec apa prin vad, risipind pulberi ude. Caii îşi adapă boturile, sforăind uşor, a plăcere.

Pe malul dimpotrivă, un codru bătrîn, întunecat îi primeşte în liniştea sa din veacuri...

Picioarele cailor se înfundă pînă la genunchi în frunzişul de aramă.

Deodată, unul din cai se opreşte, fornăie neliniştit... Scurmă cu copita...

...Sub covorul de frunze, oase omeneşti... O spadă ruginită... Un coif crăpat de o bardă... O mănuşă de fier, ruginită.

Vlad bagă de seamă, cu uimire, cum pe fețele celor doi însoțitori s-a așternut o adîncă smerenie.

Încet, în același timp, își trag cușmele de pe plete...

Mircea descalecă. Înaintează prin frunziș, printre osemintele tot mai dese, tot mai învălmășite... Săgeți cu lemnul putrezit zac peste tot, înfipte în arbori, ori cu vîrful ruginit printre coastele descărnate, unele acoperite încă cu zdrențe ce și-au pierdut culoarea....

Mircea îngenunchează.

— Copile, spune cu voce răgușită, vino lîngă mine....

Curios și neînțelegînd nimic, Vlad vine lîngă el, îl privește lung, apoi spune cu veselie de copil neștiutor :

— Bunule.... da' multă lume s-a prăpădit prin locurile astea...

— Multă, puiule, multă...

*

Un foc uriaș se înalță spre cerul înstelat, ca un arbore de lumină.

Flăcările și umbrele se alungă pe fața, parcă săpată într-un lemn scump, a lui Mircea. Vorbește încet, parcă în cuvintele lui se simte truda întregii vieți :

— Noi, copile și nepoate, pe locurile astea am fost... de cînd ne știm... și încă dinainte... Locuri bune, frumoase, pe potriva sufletului oamenilor de pe aici.... Le-au rîvnit mulți.... Regi vecini... ce se închinau aceluiași Iisus Hristos...

*

.....o trecătoare îngustă, adîncă — parcă sabia unui uriaș a izbit între munți — în care e un îngrozitor vălmășag de cavaleri în armuri, cai înzăuați, flamuri și sulițe lungi, peste care se prăvălesc șuvoaie de bolovani, nori de săgeți....

Urlete, troznetul metalic al platoșelor și scuturilor zdrobite, nechezatul de moarte al cailor.... Flamurile de mătase pe care strălucesc, în culori vii, herburile nobiliare, se frîng, sunt călcate în picioare ; cavalerii se înghesuie, se împing, se lovesc unii pe alții cu spadele, cu securile, cu bicele de luptă, să scape din cumplita capcană....

Una cu stîncile, cu brazii ce se cațără pe înălțimi pînă sus, unde printre norii spulberați de vînt, plutesc vulturii de pradă — oștenii români potopesc cu bolovani și săgeți falnica oaste a lui Carol Robert, regele Ungariei....

Sus de tot, pe o stîncă, sub coama cerului, călare, nemișcat ca o statuie, Basarab Voievod, înveșmîntat în armură argintie, privește prăpădul. Încet își scoate coiful : un chip aspru, încă tînăr, cu barba neagră, semănînd izbitor cu Mircea, —

...a cărui voce se aude, pe această imagine :

— Și astfel, la Posada, străbunul tău, Basarab Voievod... (cei doi însoțitori se descoperă) i-a învățat pe frații-Regi creștini că nu e bine... (vocea i se rostogolește mînioasă) că nu e bine deloc !... să poftească la ceea ce nu-i a lor....

Cu ochii lucind de curiozitate și mîndrie, ca doi cărbunei aprinși, Vlad întreabă :

— Și au priceput învățătura ?

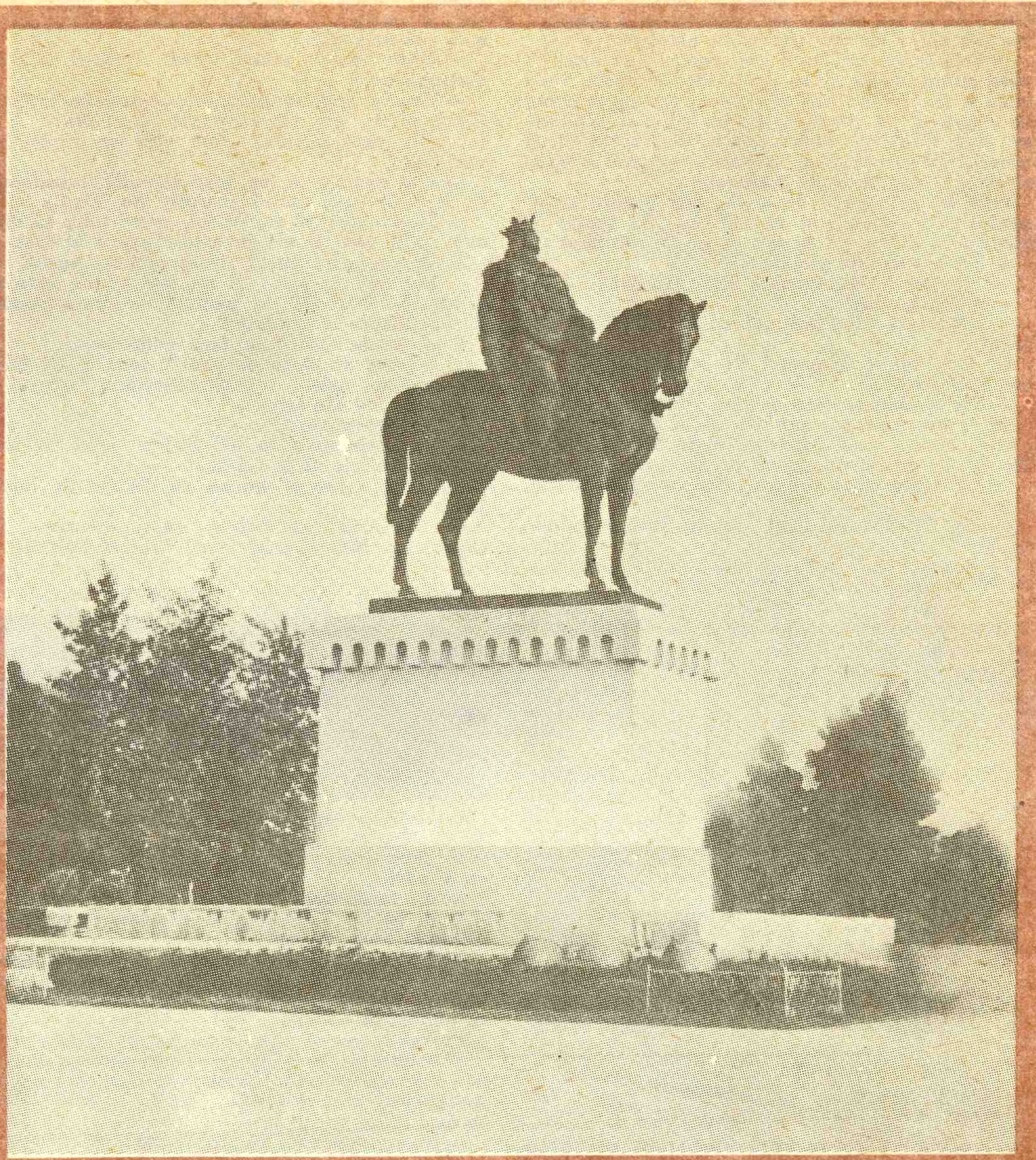
Toți trei bătrînii rîd.

— De, eu nădăjduiesc că da.... zice Mircea. Nădăjduiesc... pentru ei.

— Și pe urmă ? întreabă copilul, stîrnit.

Din butucul gros ce se mistuie în jur țîșnește o flăcără iute, ca o limbă de diavol, luminînd — pe un trunchi ce se află căzut acolo și e plin de săgeți, ca un animal țepos — o țigvă acoperită de un coif otoman, cu țugui. Din orbita stîngă a răsărit și crește o mlădiță tînără...

— Pe urmă, spune grav Mircea.... din pustiurile fără fund ale Asiei s-a ivit o putere cumplită.... a cărei singură lege era sabia... jaful... nimicirea celor de-o altă lege... ori supunerea lor... ceea ce-i totuna....

Monumentul lui Mircea cel Bătrîn de la Tulcea — operă a sculptorului Ion Jalea

....Ascuțit, sfredelitor pînă la durere, se înalță țipătul sălbatic al muezinului : Allah-il-Allah-Allahu-Akbar !

.....Suită de imagini într-un caleidoscop frenetic : Șeicul Bedr-ed-Din, tînăr, sfîșiindu-și veșmintele într-un delir războinic, îndeamnă urdia de călăreți, cu ilice de capră pe piepturile goale, bronzate, cu fețele supte, mîncate de barbă, sub turbane negre, ce năvălesc într-un nor de praf, sub steagul verde, uriaș, al Profetului....

....femei, copii, bătrîni sunt tîrîți în robie, în plesnetul nemilos al harapnicelor... Vaiete, sate arzînd....

Vocea lui Mircea — pe imaginea unui țar bulgar, în somptuoase veșminte bizantine, dar cu capul înfășurat în pînză însîngerată, care se prosternează în fața Sultanului Murad : acesta, cu ilicul pe pieptul gol, ca cel din urmă akîngiu, cu mîinile însîngerate pînă la coate, rîde cu dinții albi, în aclamațiile azapilor, ienicerilor și spahiilor — peste care răsună sfredelul asurzitor la vocii muezinului : Allah-il Allah-Muhammad-rassul Allah-Allahu-Akbar !

— Prietenul și ruda noastră de dincolo de Dunăre, țarul Șișman al Bulgarilor, a fost înfrînt... și țara lui prefăcută în pașalîc...

— ALLAH-IL-ALLAH-MUHAMMAD RASSUL ALLAH ! ALLAHU AKBAR !

— După el a venit rîndul prietenului nostru cneazul Lazăr al Sîrbilor, care ne-a cerut ajutor...

Continuarea scenariului literar MOȘTENIREA — în almanahul B.T.T. „Vacanța" 1986

Fabulistul

(MEDIEVALĂ)

Bufnițe noi, bufnițe fără pene,
bufnițe ce nu mai vor să țipe, să vaiere
pînă mai ieri văierau înspăimîntător
acum imită gîsca, rața, cucul.

Lîngă această inveselită adunare
Un copil cîntă din chimval

Cîini bătrîni, cîini triști,
cîini ce nu mai pot să latre, să mîrîie ;
pînă mai ieri mîrîiau înspăimîntător
acum își așteaptă osul, un os mic, mic de tot.

Lîngă această mîhnită adunare
Un copil cîntă la flaut

Tînăr sărac, tînăr fericit,
din lăuta mea cresc ramuri, cad frunze
la picioarele mele un cîine latră,
pe umărul meu o bufniță țipă.

Petru Romoșan

Desen de Raluca Grigorcea

Sfîrșitul călătoriei

Ancorate în fiordurile amintirii,
corăbii leagănă
comori scufundate.
Palide raze încearcă
întoarcerea în uitatele stele,
timpul mai arde
în peșteri de piatră...
Mă culc lîngă foc mulțumit ;
călătoria s-a terminat.
Alt călător este așteptat
de o nouă călătorie.

Nicolae Petre-Vrânceanu

FILMUL ŞI ISTORIA, ISTORIA ŞI FILMUL

Înainte de a deveni **istorie, filmul** este **istorie, sau mai exact spus** trebuie să fie **istorie. Cinematograful reuşeşte o performanţă care nu este la îndemîna oricărei arte, aceea de a transforma (vrînd-nevrînd !) ficţiunea în document, de a face cu alte cuvinte** istorie **din** film. **Dintre atîtea şi atîtea exemple posibile, unul mi se pare îndeosebi semnificativ. Cu ani şi ani în urmă (aproape 75 !), filmul românesc îşi propunea să evoce pe ecran o pagină crucială din istoria poporului nostru, războiul pentru independenţă din 1877, în** Independenţa României **de Grigore Brezeanu. Gestul mereu emoţionant al realizatorilor de atunci se petrecea pe vremea în care cinematograful nu se despărţise încă total de predecesorii săi, purtînd încă nostalgia praxinoscopului, a zootropului, a kinetoscopului. Revedem filmul, de atunci, cu o neobosită emoţie, bucurie şi — de ce să n-o spunem ? — mîndrie patriotică, ne captivează în continuare minunatele naivităţi ale acestei pelicule, venită spre noi, parcă, dintr-o altă lume. Dar aceasta n-ar fi nimic deosebit. Într-un film relativ recent, consacrat aceluiaşi război de independenţă,** Pentru patrie **de Sergiu Nicolaescu, secvenţele din** Independenţa României, **trecute printr-o culoare cu patină de epocă, sînt intercalate în acţiune cu o finalitate fără echivoc : ele reprezintă însuşi momentul istoric evocat. Iată aşadar cum, pentru noi, cei de azi, filmul îngălbenit de vreme al lui Grigore Brezeanu nu mai este** film, **este** istorie, **dovedeşte o funcţie strict documentară. Această capacitate a filmului de a deveni istorie, cu sau fără voia cineaştilor, este o „armă" a artei a şaptea demnă de a fi luată în consideraţie, dar este totodată şi o armă cu „două tăişuri". Răspunderea cinematografului faţă de istorie apare într-o lumină de-a dreptul orbitoare. Orice film istoric poate privi oare cu fruntea sus acest impact de conştiinţă cu istoria ? Răspunderea cinematografului — de la noi şi de aiurea — faţă de istorie nu ţine nicidecum de domeniul strictelor reconstituiri arheologice (aceasta ar fi... răspunderea arheologiei faţă de istorie) ; dintr-un motiv foarte simplu : filmul, cu statutul său de artă a imaginii, riscă — nesocotind marile sale răspunderi politice şi estetice faţă de istorie — să intre în conflict nu numai cu istoria ci cu însăşi istoria filmului.**

Cinematograful istoric s-a născut la puţină vreme după naşterea cinematografului. Aşa a fost la noi — şi recurgem din nou la exemplul filmului Independenţa României **—, aşa a fost cam peste tot în lume ; cinematograful italian, de pildă, imediat după ce a adus pe peliculă cîteva „jurnale de actualităţi" ale epocii a trecut la realizarea primilor „monştri istorici", de tip** Catilina, Neron, Galileo Galilei. **Istoria, cu bogăţia ei de întîmplări, personaje şi evenimente celebre, nu se putea să nu exercite o fascinaţie specială asupra cinematografului. Mai ales pentru că filmul are capacitatea de a oferi spectatorilor senzaţia că se află chiar acolo, în miezul întîmplărilor evocate, printre personajele de odinioară ; după cum s-a mai spus, „filmul conjuga trecutul la timpul prezent", şi această „mare iluzie" constituie principalul „semn de forţă" al cinematografului istoric. Dincolo de această relaţie — să-i zicem formală — dintre istorie şi prezent în film, există însă, trebuie să existe şi o „determinare de fond" : filmul istoric, adevăratul film istoric, nu poate fi lipsit de dimensiunea contemporaneităţii. Remarca este valabilă în cazul multitudinii de specii, de încrengături, de nuanţe dobîndite de filmul istoric de-a lungul celor nouă (şi mai bine) decenii de cinematograf : în filmul „cu costume de epocă" sau în cel de „capă şi spadă", în ecranizări, superproducţii şi westernuri, în filmul de război şi în filmul politic, în biografiile (romanţate sau nu) care au însoţit istoria cinematografului de la începuturi pînă în zilele noastre şi o vor însoţi cît va fi lumea lume. Punctul de vedere al prezentului (cu toate implicaţiile sale politice, istorice, filosofice, morale şi estetice) constituie „cheia" relaţiei fireşti dintre film şi istorie. Istoria nu poate fi concepută altfel în film, şi de cîte ori a rămas la stadiul reprezentării ilustrativiste, decorative, strict descriptive, impactul cu spectatorul contemporan a rămas imperfect. Forţa celor mai reprezentative creaţii ale filmului istoric mondial, forţa celor mai reprezentative pagini din epopeea cinematografică naţională — care constituie astăzi unul dintre cele mai importante filoane ale producţiei noastre de filme — stă în capacitatea creatorilor (regizori, scenarişti, interpreţi etc., etc.) de a transfigura fapte memorabile ale istoriei în fapte de artă contemporane ca spirit şi ca simţire.**

În grupajul care urmează am ales cîteva dintre filmele româneşti şi străine care au izbutit această performanţă şi care au toate şansele să vorbească despre fascinante fapte şi personalităţi ale trecutului, convingător, nu numai celor de azi dar şi spectatorilor din mileniul de mîine. Sînt, fireşte, doar cîteva picături dintr-un ocean, sînt numai cîteva clipe dintr-o veşnicie. Dar prin ele, istoria vorbeşte captivant, la timpul prezent, prezentului şi viitorimii.

«INDEPENDENŢA ROMÂNIEI»

Se vor împlini, nu peste multă vreme, trei sferturi de veac de la premiera unui film de puternică vibraţie patriotică din „preistoria" cinematografului românesc : **Independenţa României (Războiul pentru independenţă)** de Grigore Brezeanu, după un scenariu scris de Petre Liciu, C. I. Nottara, Aristide Demetriade, în colaborare cu Grigore Brezeanu şi Corneliu Moldovanu. Cînd se realiza acest film, se împlineau 35 de ani de la războiul pentru independenţă din 1877 şi cinematografia noastră — care abia îşi rostuia uneltele dintîi — a socotit de cuviinţă să cinstească evenimentul printr-un film istoric de anvergură : „viitorimii îi va rămîne tabloul viu al vitejiei româneşti", nota revista „Rampa" în iarna anului 1911. Viitorimii i-a rămas, într-adevăr, o emoţionantă pagină cinematografică despre marele moment istoric al cuceririi Independenţei : revedem, mereu, imaginile de-acum trei sferturi de secol cu sentimentul că asistăm la un eveniment a cărui importanţă este greu de prins în cuvinte. La premieră, în sala bucureşteană „Eforie", filmul a fost primit cu aplauze frenetice, a rulat pe ecranele Capitalei cîţiva ani, a fost întîmpinat cu deosebită căldură şi entuziasm patriotic în oraşele din Transilvania şi Banat, pelicula a fost văzută pe ecranele din Budapesta, Viena, Paris şi Londra. Nimic din ceea ce se făcea pe atunci în studiourile cinematografice ale lumii nu egala în amploare şi îndrăzneală filmul lui Grigore Brezeanu, produs de Leon Popescu, film care a reunit şi însufleţit pe ecran elita scenei româneşti, avînd în distribuţie, în roluri mai mici sau mai mari, pe Aristide Demetriade, Constantin Nottara, Aurel Athanasescu, Iancu Brezeanu, Aristizza Romanescu, Sonia Cluceru, Elvira Popescu, Agepsina Macri, Maria Filotti. Fiorul de emoţie patriotică al filmului a rămas nealterat după decenii şi decenii. Şi mai avem un motiv de mare emoţie, gîndindu-ne la acest mesaj cinematografic de odinioară : regizorul Grigore Brezeanu avea incredibila vîrstă de 20 de ani cînd semna această peliculă ; a fost răpus de tifos înainte de a împlini 28 de ani, dar numele său a rămas înscris definitiv în istoria cinematografiei naţionale.

„MIHAI VITEAZUL"

Regizorul Sergiu Nicolaescu aducea pe ecran, cu 15 ani în urmă, figura monumentală, renascentistă, a domnitorului Mihai Vodă Viteazul, deschizînd o perspectivă asupra epocii de mare emulaţie naţională şi patriotică de la începutul veacului al XVII-lea, cînd ţările române s-au aflat, pentru prima oară, într-o clipă istorică premonitorie, sub sceptrul unei aceleiaşi voinţe, care era şi voinţa întregului popor. Scenariul filmului **Mihai Viteazul** aparţine celui mai prolific scriitor pentru film al cinematografiei noastre (căruia i se datorează multe alte filme istorice de anvergură politică, spectaculară şi estetică) : Titus Popovici. În relativ scurtă vreme de la premieră (1971), filmul **Mihai Viteazul** avea să devină filmul românesc cu cel mai mare număr de spectatori, performanţă pe care o deţine în continuare şi care vorbeşte de la sine, explicit, despre capacitatea filmului de a trezi şi întreţine un larg ecou în conştiinţe. La 15 ani după premieră, filmul rămîne un argument dintre cele mai convingătoare privind posibilităţile cinematografiei noastre de a aduce pe ecran fapte şi personalităţi de anvergură din istoria neamului. Amza Pellea, în rolul domnitorului de la cumpăna unor veacuri de demult, ne-a lăsat moştenire unul dintre cele mai puternice roluri din întreaga sa carieră cinematografică, atît de diversă şi atît de amplă : un personaj dintre acelea „pentru toate anotimpurile", destinat unor multe alte generaţii de spectatori. Să mai notăm şi alte nume de interpreţi din distribuţia prestigioasă a filmului : Olga Tudorache (Doamna Theodora), Ilarion Ciobanu (Stroe Buzescu), Florin Piersic (Preda Buzescu), Nicolae Secăreanu (Sinan Paşa), Ion Besoiu (Sigismund Bathory), György Kovács (Andrei Bathory), Ioana Bulcă (Doamna Stanca), Mircea Albulescu („popa" Stoica) şi Sergiu Nicolaescu însuşi (Selim Paşa). Personajul lui Mihai Vodă Viteazul avea să mai fie evocat într-un alt film românesc, **Buzduganul cu trei peceţi,** de Constantin Vaeni, pe un scenariu de Eugen Mandric, de data aceasta cu Victor Rebengiuc în rolul principal : despre aceeaşi epocă de elan, emoţie şi eroism patriotic, o „dezbatere de idei" menită a reda spiritul vremii evocate.

«PĂDUREA SPÎNZURAŢILOR»

Au trecut două decenii (şi un pic) de cînd regizorul Liviu Ciulei ecraniza – prin intermediul scenaristului Titus Popovici – romanul lui Liviu Rebreanu, **Pădurea spînzuraţilor**, realizînd, de fapt, unul dintre „stîlpii de boltă" ai cinematografiei naţionale. Au trecut două decenii (şi un pic) de cînd filmul era distins la Festivalul de la Cannes cu un important premiu de regie. Timpul a validat valorile artistice şi social-politice ale acestui film de mare concentraţie realistă care-şi propune să evoce pe ecran o pagină zbuciumată din istoria primului război mondial. Ca şi romanul inspirator de altfel, filmul este construit în jurul personajului principal, Apostol Bologa, un român ardelean din fosta Austro-Ungarie, al cărui destin este urmărit din momentul în care eroul încearcă spînzurătoarea altuia pînă cînd el însuşi va fi condamnat la moarte prin spînzurătoare. Personajul central trăieşte drama atroce a unui individ pe care legile oarbe ale războiului îl silesc să ridice arma împotriva compatrioţilor săi : o situaţie-limită prin excelenţă, dezertarea lui Bologa fiind, înainte de toate, o tentativă de înfringere a destinului impus brutal şi arbitrar de afară, iar eşecul ei punînd limpede în evidenţă absurditatea condiţiei umane în război. Destinul tragic al lui Apostol Bologa (interpretat de Victor Rebengiuc, într-un mare rol al carierei sale teatrale şi cinematografice) este citit prin personajele ştiute din roman, cărora filmul le subliniază atributele cinematografice : Klapka (Liviu Ciulei însuşi), ordonanţa Petre (Ştefan Ciubotăraşu), generalul Karg (Kovacs György), locotenentul Varga (Csiki Andras). Multe dintre secvenţele metaforice ale filmului – exemplare, prin intuiţia foarte exactă a unghiurilor şi profunzimilor, printr-un dezvoltat simţ al montajului – rămîn antologice (nu numai în perimetrul filmului românesc) : printre ele, marşul şi stop-cadrul din pregeneric, rotirea tulburătoare a reflectorului peste cîmpul de luptă, ca şi secvenţa finală a întîlnirii dintre Apostol Bologa şi Ilona (Ana Szeles), cina dinaintea execuţiei, ca un semn tragic al imposibilităţii gesturilor cotidiene, elementare, în condiţiile implacabile ale războiului.

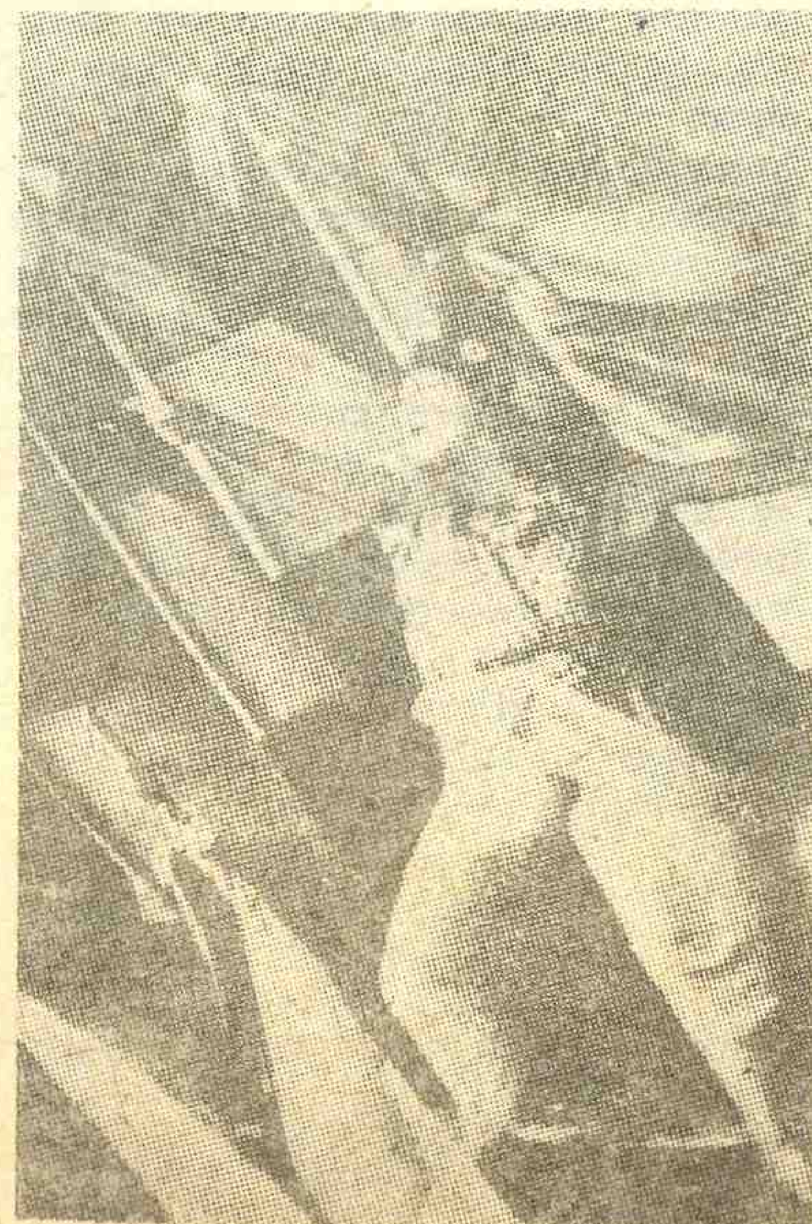
«OCTOMBRIE»

Serghei Eisenstein realiza filmul **Octombrie** în 1927, la zece ani după Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie. Cu doi ani înainte, cînd se împlineau 20 de ani de la revoluţia din 1905, regizorul sovietic semnase **Crucişătorul Potiomkin**, „cel mai bun film al tuturor timpurilor", cum a fost el proclamat în 1958, la referendumul iniţiat de Arhiva cinematografică din Bruxelles. Cele două filme ale celebrului cineast, alături de altele, realizate mai tîrziu, precum **Alexandr Nevski** şi **Ivan cel Groaznic**, rămîn printre cele mai importante filme istorice ale tuturor timpurilor. În **Octombrie** sînt evocate pe ecran cîteva episoade semnificative ale evenimentelor petrecute la Petrograd între februarie şi octombrie 1917, Eisenstein şi Alexandrov (coscenarist) inspirîndu-se din cartea lui John Reed, „Zece zile care au zguduit lumea" şi stînd de vorbă cu mulţi martori oculari ai întîmplărilor care au schimbat din temelii însăşi istoria omenirii. Evenimentele aduse pe ecran au fost reconstituite chiar în locurile unde s-au desfăşurat în realitate : la Palatul de iarnă, în pieţele şi pe străzile Leningradului, fapt care a conferit peliculei o autenticitate deosebită, vecină cu realitatea. La această senzaţie de veridicitate a contribuit în mare măsură şi modul în care regizorul şi-a ales distribuţia, pe interpreţii rolurilor principale : ca şi în **Crucişătorul Potiomkin**, genericul a cuprins puţine nume de actori ai timpului, pentru că majoritatea personajelor au fost încredinţate unor interpreţi neprofesionişti, ale căror date fizice corespundeau trăsăturilor eroilor aduşi pe ecran. Şi tot ca în **Crucişătorul Potiomkin**, multe dintre secvenţele filmului **Octombrie** au rămas antologice. Printre ele, asaltul Palatului de iarnă, şedinţele Comitetului Central, manifestaţia din iulie. Revoluţionar, în filmele lui Eisenstein, nu este numai subiectul ci şi limbajul cinematografic. „Montajul atracţiilor", teoretizat de Eisenstein, şi-a aflat în **Crucişătorul Potiomkin** şi în **Octombrie** strălucite concretizări. Evoluţia filmului politic contemporan datorează enorm celor două pelicule-far ale lui Eisenstein, realizate în urmă cu şase decenii.

„NAPOLEON"

Filmul maestrului francez Abel Gance, **Napoleon**, considerat unul dintre cele mai reprezentative filme istorice ale tuturor timpurilor, a avut el însuşi o „istorie" mai complicată. Realizat între anii 1924 şi 1927, proiectat într-o primă versiune sub titlul **Napoleon văzut de Abel Gance**, filmul a fost ulterior restructurat de autor în 1932 (cînd a fost prezentat pe ecrane într-o versiune sonorizată), pentru ca în 1971 – deci la 44 de ani de la premieră – filmul să fie înfăţişat spectatorilor într-o nouă variantă (cu un montaj postsincronizat mult mai complet), intitulată **Bonaparte şi Revoluţia**. Principalii interpreţi ? Napoleon este interpretat de Albert Dieudonné, Antonin Artaud îl joacă pe Marat, Van Daële pe Robespierre, A. Koubitzky pe Danton, iar Abel Gance însuşi – pe cine oare ? – pe Saint-Just, fireşte. Filmul este doar prima parte dintr-o frescă istorică mult mai amplă (dar rămasă în stadiu de intenţie), şi urmăreşte biografia lui Bonaparte de la naştere pînă la începutul campaniei din Italia, cuprinzînd cîteva momente esenţiale ale anilor evocaţi : anii de şcoală ai eroului la Brienne, începuturile Revoluţiei, naşterea Marseillezei, anii din Corsica (1792–1793), Convenţia, Teroarea, ascensiunea politică a lui Bonaparte, căsătoria cu Josephine şi – cum spuneam – începutul campaniei din Italia. Intenţia regizorului de a-şi surprinde eroii în miezul evenimentelor tumultuoase s-a tradus în soluţia tehnică de a proiecta acţiuni simultane pe un ecran central şi pe două ecrane laterale : „poliviziunea" conferă filmului „statut" de avangardă, face din **Napoleon** unul dintre cele mai ambiţioase filme în epocă. Abel Gance rămîne unul dintre regizorii clasici care au contribuit în mod substanţial la dezvoltarea artei cinematografice : acest film al său, care va împlini curînd şase decenii, găsea spectaculoase corespondenţe vizuale polifoniei. Deloc întîmplător, pe genericul filmului **Napoleon** mai figurează un nume important pentru cultura secolului XX : acela al compozitorului Arthur Honegger.

«NAŞTEREA UNEI NAŢIUNI»

S-a spus despre filmul lui David Ward Griffith, **Naşterea unei naţiuni**, că este „prima capodoperă autentică a cinematografului" (Jean Mitry). Acest film, de la premiera căruia au trecut mai bine de şapte decenii, evocă unul dintre momentele decisive ale istoriei Statelor Unite ale Americii, războiul de secesiune, urmărind în prim-planul tipologic al naraţiunii destinul a două familii rivale (Cameron şi Stoneman), prin care este esenţializată disputa dintre sudişti şi nordişti, pînă la împăcarea finală care simbolizează naşterea unei naţiuni. Inspirat de un roman al reverendului Thomas Dixon, filmul lui Griffith — primul mare film epic al cinematografului american — stabilea în 1915 cîteva „recorduri" care aveau să rămînă multă vreme nedetronate: montarea a costat 100 000 de dolari (o sumă enormă în epocă), zeci de mii de figuranţi au participat la scenele de masă, iar versiunea originară cuprindea 1 500 de planuri, reprezentînd aproape trei ore de proiecţie. Cîteva dintre secvenţele filmului sînt citate în toate marile antologii cinematografice ale lumii: cucerirea Atlantei, luptele de la Gettysburg, asasinarea lui Lincoln, urmărirea Florei Cameron (Mae Marsh) de către Gus, „negrul renegat", cavalcada finală a Ku-Klux-Klan-ului. Descendent al unei familii sudiste, Griffith nu şi-a disimulat în film simpatiile şi antipatiile, acesta fiind — de altfel — „punctul nevralgic", sau cel puţin discutabil, al unei capodopere ca **Naşterea unei naţiuni**. Regizorul însuşi avea să-şi reproşeze subiectivismul exagerat şi, din această perspectivă privită, următoarea sa capodoperă cinematografică, **Intoleranţă** (1916), drama intoleranţei sociale privită de-a lungul veacurilor, poate fi „citită" ca o revizuire de poziţie, ca o replică la adresa propriului „fanatism". Dar valoarea artistică a unui film precum **Naşterea unei naţiuni** echivalează cu o adevărată revoluţionare a artei filmului: Griffith a reprezentat, prin cele două mari filme ale sale, un moment de înnoire structurală a limbajului cinematografic, de care aveau să profite, de-a lungul deceniilor, mari realizatori de pretutindeni.

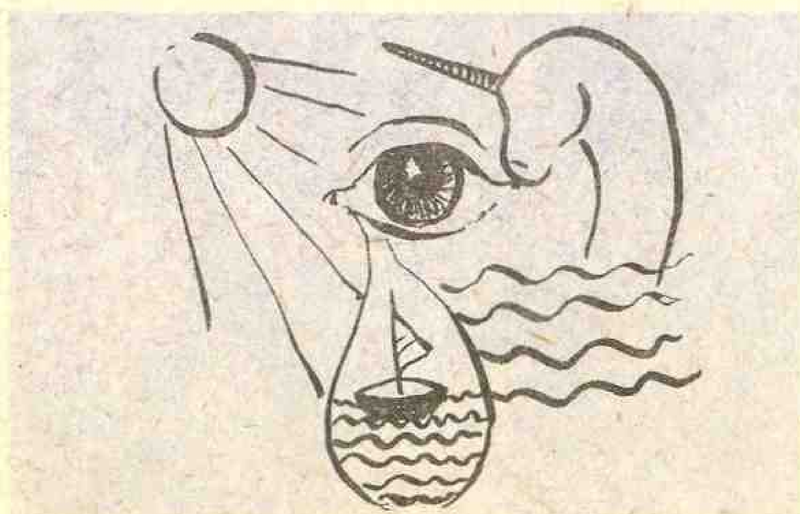
„TUDOR"

Filmul regizorului Lucian Bratu, **Tudor**, după scenariul scriitorului Mihnea Gheorghiu, inaugura, practic, în 1963, paginile unei ample epopei cinematografice naţionale, care avea să devină o „linie de forţă" în evoluţia filmului românesc. În centrul evocării istorice se află figura marelui luptător patriot Tudor Vladimirescu, conducătorul revoluţiei populare din 1821: identificîndu-se cu personajul interpretat, Emanoil Petruţ a conferit eroului său o imagine cinematografică de mare concentraţie realistă şi emoţională. Reconstituind momente reprezentative din biografia legendarului personaj, filmul evocă, totodată, spiritul unei epoci de mari frămîntări sociale, biografia unui timp. Două din ideile fundamentale ale filmului (şi ale personajului titular) sînt transpuse pe ecran în imagini memorabile: „Patria este norodul, iar nu tagma jefuitorilor" şi „Ne vom întoarce ca frunza şi ca iarba primăverii". Înfăţişînd etapele pregătirii revoluţiei, dialogurile lui Tudor cu pandurii şi cu boierii de vază ai ţării (printre personajele pregnante ale filmului este şi banul Brîncoveanu în interpretarea antologică a lui George Vraca), filmul regizorului Lucian Bratu impune, deopotrivă, prin marile sale „scene de masă" cît şi prin pertinenţa analizei psihologice întreprinse. O secvenţă ca aceea a trecerii Oltului, înfăţişată în imagini de un realism cutremurător datorate operatorului Costache Ciubotaru, însoţeşte prin ani memoria spectatorilor, prelungindu-şi în timp puternicele rezonanţe patriotice, emoţionale. Distins cu importante premii naţionale şi internaţionale (la Mamaia, Buenos Aires şi Cork), filmul **Tudor** — remarcabil şi prin calităţile de excepţie ale scenariului cinematografic, prin capacitatea dialogurilor de a evidenţia idei, gînduri şi stări sufleteşti — deschidea, în 1963, perspective nebănuite cinematografiei naţionale în transpunerea pe ecran a marilor momente de istorie naţională, reprezentînd o primă pagină de impunătoare epopee închinată de cineaştii noştri eroilor neamului, faptelor lor nemuritoare de bravură şi conştiinţă.

„ALLONSANFAN"

„1816. Imperiul napoleonian s-a prăbuşit. În Italia ca în întreaga Europă, sleită de douăzeci de ani de războaie, domnitorii deposedaţi se întorc pe tronurile lor. Ultimele cuceriri ale revoluţiei franceze sînt lichidate, ultimii revoluţionari sînt împrăştiaţi". Acesta este insertul sub care se desfăşoară filmul fraţilor Paolo şi Vittorio Taviani **Allonsanfan**, acesta este „cadrul istoric" al unui film ieşit din comun, incitant, consacrat epocii Restauraţiei. Realizat în 1974, filmul — alături de **San Michele avea un coçoş**, datat 1971 şi consacrat momentului istoric al anilor 1870–1880 — încearcă să definească spiritul revoluţionar al unui timp de mari frămîntări social-politice prin perspectiva unor experienţe şi destine individuale. „Cazul" particular al filmului este acela al lui Fulvio Imbriani, un intelectual aristocrat, membru al unei organizaţii revoluţionare, organizaţia aşa-numiţilor „Fraţi Sublimi": eroul işi trădează tovarăşii de luptă, care sfîrşesc în mod tragic, prin a fi măcelăriţi chiar de ţăranii din sud, pe care ar fi vrut să-i ridice la răscoală.

Încurcîndu-se în iţele propriei trădări, Fulvio este ucis la rîndu-i. Supravieţuitorul acestei dramatice (şi simbolice) povestiri de epocă, menită a pune în lumină deruta şi coliziunile timpului istoric evocat, este doar tînărul Allonsanfan, fiul fostului conducător al organizaţiei. Prin filmul fraţilor Taviani, filmul istoric păşeşte decis în zona reflecţiei politice, în zona dezbaterii de idei (spectaculos susţinută, pe planul expresiei plastice, de efectele cromatice la care recurg regizorii împreună cu operatorul Giuseppe Ruzzolini): „cauza cauzelor" în bătălia revoluţionară pierdută pe care o înfăţişează filmul — şi, în general, în destinul unor mişcări revoluţionare sortite eşecului — pare a fi „divorţul" dintre teorie şi practică. În distribuţia acestui film care accede la esenţe, cîţiva actori binecunoscuţi ai ecranului italian, printre care Marcello Mastroianni (Fulvio Imbriani), Lea Massari, Mimsy Farmer.

„Întoarcerea lui Vodă Lăpuşneanu"

Din zbuciumata istorie a veacului al XVI-lea, filmul Malvinei Urşianu, **Întoarcerea lui Vodă Lăpuşneanu** extrage momentele dramatice ale domniilor lui Alexandru Lă- puşneanu. O face în pagini cinematografice de mare expresivitate ideatică şi plastică, filmul reprezentînd un „reper estetic" în creaţia noastră cinematografică, după cum a subliniat, în unanimitate, critica la vremea premierei (1980). Urmărind drumul revenirii pe tronul Moldovei a lui Lăpuşneanu, filmul rememorează principalele episoade ale primei domnii, reface destinul personajului, compunînd totodată un complex tablou de epocă, şi conduce acţiunea pînă la moartea prin otrăvire a Lăpuşneanului. Istoria vorbeşte prin glasul unor personaje puternic individualizate, riguros motivate sub aspect social, politic şi psihologic, în interpretarea unor actori de prim rang ai scenei şi ecranului românesc: Alexandru Lăpuşneanu (George Motoi), Doamna Ruxandra (Silvia Popovici), Moţoc (Val Paraschiv), Doamna Elena (Silvia Ghelan), Doamna Chiajna (Melania Ursu), sfetnicul Petrea (Cornel Coman). Regizoarea nu a fost preocupată de „reconstituiri arheologice" amorfe, nici nu a insistat asupra secvenţelor de „capă şi spadă" atît de frecvente în alte filme „istorice", ci, reinterpretînd istoria, a încercat să-i surprindă resorturile morale ascunse, semnificaţiile faptelor aduse pe ecran (renunţînd, tocmai de aceea, la acţiunea tradiţională, bine ştiută din nuvela lui C. Negruzzi sau din scrierile cronicarilor). **Întoarcerea lui Vodă Lăpuşneanu** este, de fapt, un eseu filosofic, o profundă meditaţie privind rolul personalităţilor în istorie, privind relaţia dintre destinul personalităţilor istorice şi împrejurările social-politice şi morale ale epocii lor. După cum s-a mai spus, regizoarea Malvina Urşianu a transformat istoria într-un „fapt filmic" de excepţie. Cu desăvîrşiri plastice, cu momente cinematografice de mare tensiune psihologică, filmul deschide cinematografului istoric românesc noi căi de afirmare, de captare a interesului public, de esenţializare pe ecran a „semnului" unor lumi apuse.

„PATIMILE IOANEI D'ARC"

Filmul lui Carl Dreyer din 1928 este, deopotrivă, „istoria unui personaj istoric" intrat în legendă (faimoasa Ioană d'Arc), „istoria unor patimi" (a unor pasiuni sau, mai bune zis, a unui **crez**) şi „istoria unui proces". Inspirat direct din minutele vestitului proces al Ioanei d'Arc şi de supliciul eroinei la Rouen, **Patimile Ioanei d'Arc** rememorează în imagini episoadele confruntării dintre judecători şi victimă, concentrînd acţiunea pe principiul unităţii de timp şi spaţiu. Lipsit de cuvinte (filmul sonor era abia pe cale să se nască), filmul lui Dreyer izbuteşte performanţa – senzaţională în felul ei – de a trece neobservată absenţa cuvintului (aceasta într-o acţiune bazată pe un continuu dialog !). Jocul interior al sentimentelor şi gîndurilor personajelor angrenate în conflict domină imaginea, conferind profunzimi analizei psihologice întreprinse cu ajutorul aparatului de filmat : o analiză psihologică lentă şi insistentă, cu deosebită forţă de esenţializare a conflictului tragic. Datoria principală a unui cineast, considera Dreyer, este „să descrie viaţa interioară şi nu cea exterioară". **Patimile Ioanei d'Arc** materializează în imagini această idee a autorului, deloc lipsită de îndrăzneală în deceniul al treilea. Un rol important, decisiv, în filmul lui Dreyer îl deţine prim-planul. S-a exclamat în epocă : „niciodată nu am văzut fiinţe atît de apropiate pe un ecran !" ; şi cam aşa stau lucrurile. Dialogul dintre Bine şi Rău, dintre autoritate şi conştiinţă care a condus la supliciile şi sacrificarea „fecioarei din Orléans" este un dialog de priviri, de gînduri, de sentimente, de stări. Un realism „total" domină imaginea : pentru a-l obţine, regizorul a renunţat la machierea actorilor, la peruci şi la butaforie, ba, mai mult, a sacrificat şi părul interpretei (Renée Falconetti), tăiat – din necesităţi de scenariu – pe parcursul filmărilor. Peste mulţi ani, în 1962, un alt cineast reprezentativ, Robert Bresson, avea să reia pe ecran „minutele" celebrului proces, în **Procesul Ioanei d'Arc...** Istoria istoriei continuă...

„HENRIC AL V-LEA"

Ca regizor (şi ca interpret) Laurence Olivier s-a arătat preocupat nu o dată de transpunerea pe ecran a operei shakespeariene, şi, implicit, de aducerea pe ecran a unor momente importante ale istoriei Angliei. Din multe puncte de vedere, **Henric al V-lea** rămîne cea mai interesantă ecranizare a sa, deşi de la data premierei sale au trecut mai bine de patru decenii (filmul a fost realizat în 1944). Acţiunea urmează fidel drama shakespeariană, reconstituind pe ecran anii de la începutul veacului al XV-lea, împrejurările bătăliei de la Azincourt (1415), în care tînărul şi impetuosul Henric al V-lea îi învinge pe francezi (dar este cucerit de o franţuzoaică). Filmul debutează printr-o reprezentaţie teatrală pe celebra scenă londoneză de la „Globus», pentru ca treptat, aproape pe nesimţite, personajele să părăsească scena, continuînd acţiunea în decoruri naturale, convenţia scenei făcînd loc convenţiei cinematografice. Pe bună dreptate s-a afirmat, date fiind tocmai aceste rezolvări artistice ale filmului, că **Henric al V-lea** este nu numai un reprezentativ film istoric ci şi un strălucit eseu cinematografic despre teatrul shakespearian. Lăsînd replicile marelui dramaturg englez să-şi exercite, întreagă, forţa lor de seducţie şi „magnetismul» ideatic, filmul nu recurge la ample scene de mase, nu aduce în cadru mari desfăşurări de figuraţie, ci încearcă să redea în mod simbolic, punînd accentul pe detalii şi sugestii, grandoarea momentului istoric adus pe ecran, dimensiunea bătăliilor purtate de personajul titular. În rolul lui Henric al V-lea, fireşte, Laurence Olivier însuşi (într-o distribuţie care mai cuprinde, printre alţii, pe Robert Newton, Leslie Banks, Renée Asherson) : personajul dobîndeşte, în interpretarea marelui actor englez, o forţă interioară ieşită din comun, capacităţi de expresie multiple, în măsură să portretizeze nuanţat şi complex pe ecran o personalitate istorică puternică, acaparatoare şi ataşantă a istoriei Angliei, din epoca pierdută în neguri de timp a începutului de veac XV.

Grupaj realizat de Călin Căliman

sfîrşit de veac...

„Enciclopedia Română“ (publicată din însărcinarea şi sub auspiciile „Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului român“ de către Dr. C. Diaconovich la Sibiu în 1898) este „fără îndoială, — aşa cum arată autorul ei în prefaţa primului volum — cea mai vastă şi cea mai complicată (complexă, n.n.) dintre toate publicaţiunile apărute astădzi în limba română“. Desprindem pentru cititorul de astăzi date despre două dintre localităţile turismului românesc, aşa cum se înfăţişau acestea la sfîrşitul veacului trecut, păstrînd ortografia textului original.

Oraşul Braşov...

(poporal Braşeu) este aşezat la 45° 37'36" lăţime nordică şi la 43°15'30" lungime estică de la Ferro, avend o înălţime mijlocie de 600 m deasupra nivoului mărei. Situat între nisce dealuri frumoase, acoperite cu grădini şi străbătute de promenădi, şi la poalele muntelui Tempa (951 m preste nivoul mărei ; 361 m deasupra pieţii Braşovului) un promotor al muntelui Postăvarul. Braşovul are o posiţiune în adever pitorească. Oraşul Braşov are formă lungăreaţă, desvoltându-se tot mai mult de la vest spre est. El se compune din patru părţi : 1) Cetatea, care se află în mijloc, are formă de trapez şi este incungiurată cu ziduri, astădi ruinate şi parte delăturate ; 2) Scheiul, aşezat în partea vestică a oraşului pe mai multe văi strîmte şi pe coastele dealurilor, purtînd în partea de sus numirea de „Pe Tocile“ ; 3) Blumena, suburbiul estic, despărţit de Cetate printr-o promenadă şi printr-un loc liber, ce servesce ca piaţă pentru tîrgul de septemână (se face Vinerea) şi ca loc de exerciţiu militar. Blumena se extinde pînă cătră gara principală a Braşovului, aşezată destul de departe de oraş ; 4) Braşovul-vechiu, aşezat în partea nordică a oraşului pînă la dealul şi bălţile Sprenghiului şi pînă la cîmp. Suburbiul acesta are mai mult înfăţişarea unui sat, ceea ce corespunde ocupaţiunii locuitorilor lui. Între Blumena, Cetate şi Braşovul-vechiu se află „Dealul Străjii“, încununat cu un castel (clădit 1553), astădi casarmă. Afară de aceste 4 părţi de Braşov se mai ţin şi cătunele (coloniile) Nou, Derste, Timiş şi Stupini, situate la distanţă de 1/2—1 oră de la oraş“.

Acesta era Braşovul sfîrşitului de veac, cînd populaţia sa — 30 739 locuitori — îl situa pe locul doi în Transilvania. Avea 34 298 jugăre cadastrale şi era capitala comitatului cu acelaşi nume. În privinţa ocupaţiilor — cei din Braşovul-vechiu şi scheienii se ocupau cu agricultura şi cu „pomăritul“, iar ceilalţi erau meseriaşi cu faimă balcanică. Sub numele de „braşovenie“ se... exportau postăvuri, pînzeturi, pălării, curele, piei lucrate, lădzi şi plosci. În deceniile din urmă, după spusele enciclopediei, „locul industriei mici l'au luat fabricile, peste 20 la număr. Dintre acestea mai însemnate sînt : fabrica de postav, de împletituri, de bere, de spirt, oţet, săpun, de bomboane, de salam, de parchete, de chibrite, de cărămizi, de ciment, de acid sulfuric, rafinerii de petroleu, ateliere mechanice“ etc.

Prin romantica sa positiune şi prin frumoasele sale imprejurimi, Braşovul atrage în fiecare an, cu deosebire în timpul verei, o mulţime de străini. Circulaţiunea în anii din urmă a fost cam de 10 000 persoane anual.

Cititorul de azi, prin simpla comparaţie mentală cu potenţialul economic, social şi turistic poate realiza distanţa de aproape un veac.

Oraşul Constanţa

„Oraşul Constanţa este construit pe locul vechiului şi înfloritorului oraş Tomis, a cărui origine se pierde în lumea legendelor ; aici îşi petrecea poetul Ovidiu exilat ultimii ani ai vieţei sale ;... monumentele şi inscripţiunile găsite aici arată vechia splendoare a acestei localităţi“.

„Situată pe malul Mării Negre, pe o mică peninsulă, ce întră puţin în mare, Constanţa este singurul port maritim al României în condiţiuni mai bune. După recensemîntul din 1894 numărul locuitorilor era de 10 419... Marca oraşului e o corabie cu pânze în trei părţi, lîngă un far, ce poartă un steag ; are 64 strade... în general curate şi bine pavate, cu excepţiunea celor dela margini“.

După ce enumeră cîteva dintre clădirile mai reprezentative ale oraşului, printre care se afla şi „salonul de cură, construit din lemn“, hotelurile, palatul administrativ, prefectura, spitalul comunal, cele două faruri (unul pe promontoriu, înalt de 23 m, şi celălalt, lîngă port, de 15 m), autorul acestei descrieri remarcă „cel mai frumos monument artistic — statua lui Ovidiu, ridicată în 1883 pe piaţa Independenţa“.

„Pentru uşurarea comunicaţiei sunt preste 50 trăsuri de piaţă şi la 180 căruţe sau harabale ; pentru curăţitul oraşului s'a creat serviciul pompierilor ; personalul serviciului sanitar se compune dintr'un medic comunal, un subchirurg vaccinator şi o moaşe ; afară de aceştia în oraş sunt încă 10 medici şi 5 farmacişti. Spitalul comunal s'a construit în 1893 cu 25 paturi“.

Dacă agricultura şi industria sînt slab reprezentate („1 fabrică de bere şi alta de tăbăcărie“) „comerciul este principala ocupaţiune a locuitorilor“, fiind în directă corelaţie cu dezvoltarea mijloacelor de transport printre care un loc important îl deţine „măreţul pod de preste Dunăre“ (1895), care face legătura directă cu capitala şi cu judeţele agricole ale ţării. Prin inaugurarea în 1896 a noului port se creau condiţiile pentru ca oraşul să devină un „emporiu comercial de primul rang pe coasta apuseană a Mării Negre“.

„Atît din punct de vedere igienic, cît şi economic-naţional importanţa Constanţei cresce dilnic, având ţeara un loc de vilegiatură şi recreaţie igienică maritimă, care face pe multă lume să se dispenseze de călătoriile costisitoare în străinătate“...

„Mereu se zidesc hoteluri, vile şi case, în care pot fi adăpostiţi visitatorii. Statului incumbe datoria, dacă e ca Constanţa să devină o staţiune balneară modernă, să creeze pe ţermurii mării un mediu de salubritate şi confort. Prof. Istrati a schiţat aproape toate necesităţile igienice de la a căror îndeplinire este condiţionată înflorirea locului ca unica staţiune balneară maritimă a ţerii“. Printre propuneri se remarcă măsurile de salubritate, de canalizare, de secare a lacurilor („cunoscute ca focare malarice“), crearea unui „cordon de plantaţiune bogată ce ar forma o adeverată carantină sanitară la bariera oraşului“.

Constanţa sfîrşitului de veac era „bine visitată de cei ce au trebuinţă de scaldă de mare şi aer“, sejurul fiind recomandat mai cu seamă „celor ce sufer de nervositate, scrofule, malarie, anemie, hipocondrie etc“.

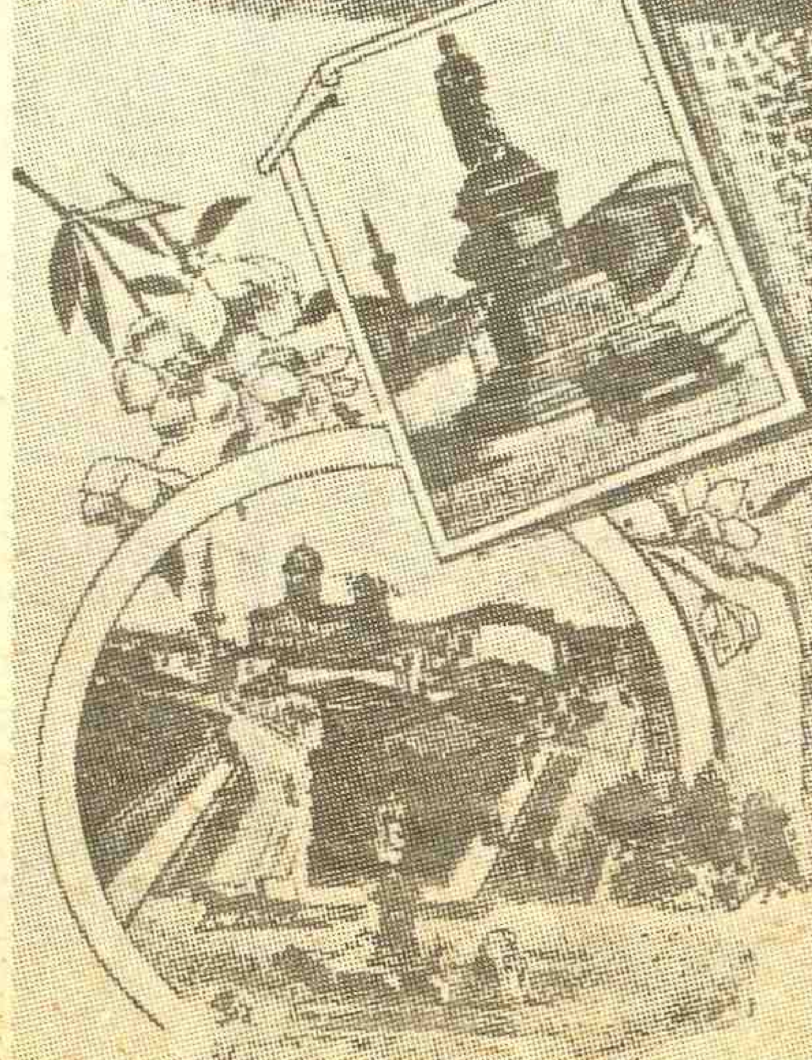
S. Truşcă

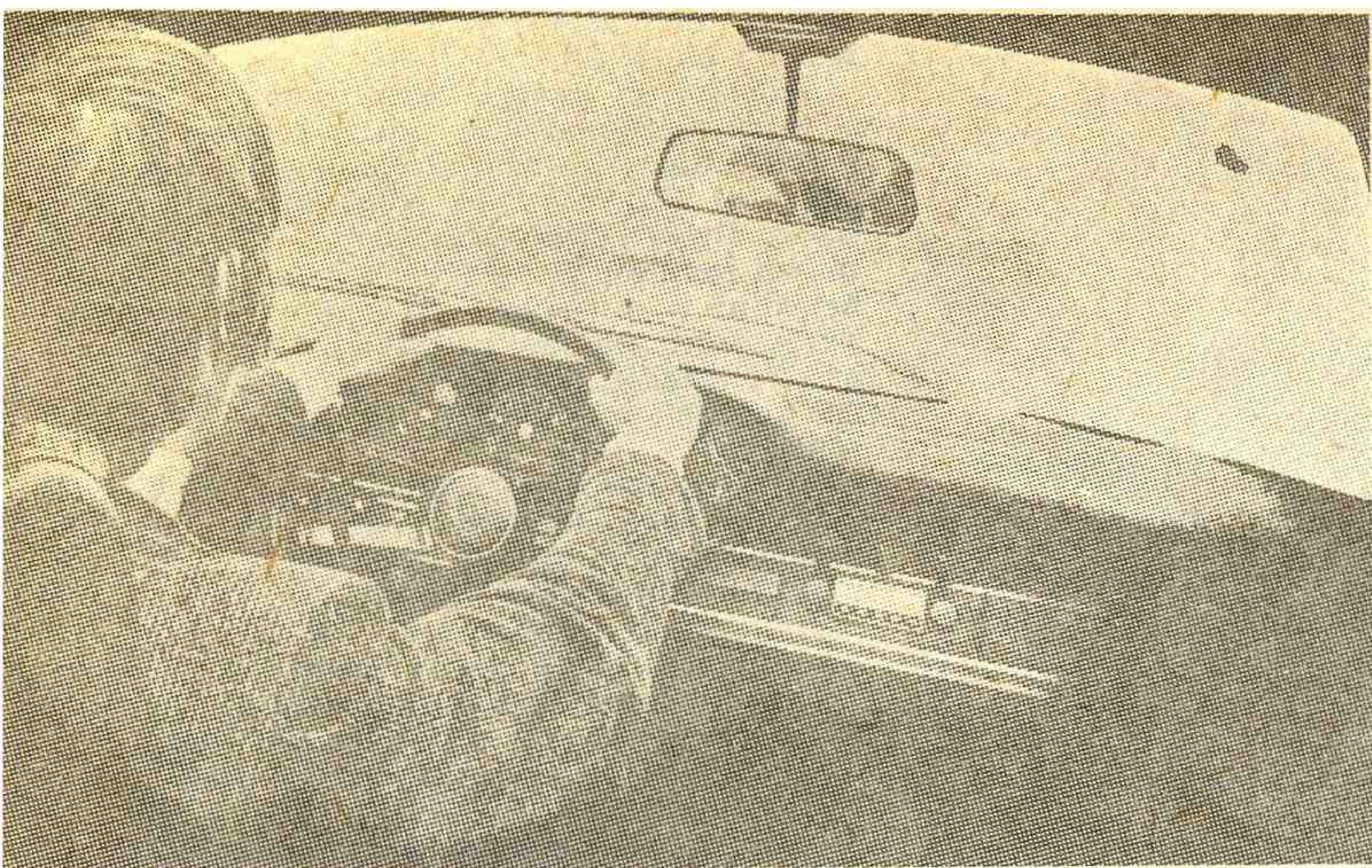
SCHEII BRAŞOVULUI (sus), VEDERI DIN CONSTANŢA (jos).

APARIȚIE PROZAICĂ

În București, poate n-o să credeți, au loc anual cam 14—15.000 de tamponări. Cel mai adesea fac cunoștință botul mașinii din spate cu portbagajul celei din față. Deloc rar, una, două, trei și chiar mai multe autovehicule, în cazul coliziunilor în lanț, ocupă rolul unor miezuri de sandvich-uri. Nu e deloc simplu de stabilit în asemenea ipostaze care sînt autorii și care victimele. O anchetă amplă printre cei implicați în asemenea carambolaje ar fi extrem de edificatoare și interesantă. Tema : „cum ați ajuns în această banală, dar de neinvidiat situație ?" Unii pică în aceste veritabile capcane din cauza agresivității, alții (cei mai mulți), din neatenție, iar nu puțini cad, pur și simplu, ca musca în lapte. Valențele, diapazonul cazurilor de neatenție, s-o numim automobilistică, rutieră, sînt infinite. Nici prin cap nu-ți trec miile de motive care pot da naștere unor coliziuni. Studierea amănunțită a acestor mobiluri de abatere a atenției în altă parte ar constitui o mană cerească pentru psihologi. Motivele se întind pe o arie extrem de largă : de la cele mai dramatice — deși nimic practic nu justifică o neatenție la volan, care la rîndul ei poate naște altă dramă — și pînă la cele mai banale, mai simple cazuri. De pildă, o tînără se gîndește iritată la coafeza care nu i-a realizat podoaba capilară cu fantezia pe care și-o dorise și, drept urmare, fixîndu-și îndelung privirea asupra splendidului păr platinat și virtuoz aranjat al șoferiței de la volanul mașinii dinainte, face abstracție de faptul că persoana în cauză se găsește într-un automobil. Într-un alt caz, gîndurile negre ale unui bărbat de la volan zboară spre cineva apropiat, care suferă pe patul spitalului, ceea ce e cu totul altceva decît episodul amintit, deși, cum spuneam, mobilul nu scuză cu nimic urmările. Concentrarea atenției numai și numai spre volan, spre drum, mai cu seamă în cazul unor localități mari, care, la tot pasul, pun atîtea probleme, unde surprizele pot apare în timp de ordinul zecimilor de secundă, este în mod firesc o problemă de educație. După ce ai condus ani de-a rîndul, după ce ai rulat cîteva bune sute de mii de kilometri, inveți să-ți formezi atenția, așa cum copilul, începînd cu primul an de școală, învață acest lucru absolut indispensabil pentru formarea sa viitoare. Este, bineînțeles, de dorit ca această școală a atenției să nu o „urmezi" pe pielea altora și nici pe a ta. Spre deosebire de alte localități, unde neatenția sau, mai corect, îndreptarea atenției spre altceva, nu se plătește atît de scump, în Bucureștiul arhiaglomerat, tributul pentru detașarea de la volan a șoferului, chiar și pentru o secundă, poate costa înzecit, însutit.

CAZURI, CAZURI, CAZURI...

Rulînd pe un mare bulevard, gîndurile unei cîntărețe nu foarte dotată zburau spre studioul de înregistrare. „Azi imprimă aia de are părul în fiecare zi de altă culoare. Cît de repede s-a ridicat. Colegă cu mine de liceu, apoi la școala populară, era fără pic de talent și uite-o acum, un adevărat star ! Ce ți-e și cu pilele astea ! !". De unde se vede că problema în discuția noastră e și una de caracter, iar morala ar fi : nu numai spiritul competitiv, apanajul cel mai adesea al bărbaților, cînd este prost înțeles, te poate duce la fărîmarea unei (sau mai multor) mașini, ci și invidia. Într-un alt caz, Al Bano și Romina sau Dyana Ross, ori, știu eu, Iglesias sau altul, a fermecat-o de așa natură pe puștoaica de la cirma mașinii, încît aceasta a confundat habitaclul autoturismului cu o sală de concert, iar celebritățile respective, cu vocea lor de aur, au condus-o pe nesimțite de la stadiul de extaz la cel de transă și de aici, în mod foarte prozaic, exact peste cel din față, venind lateral ori, mai rău, peste un biet pieton.

Un profesor de matematică, ceva mai fără experiență, își revede în gînd exercițiile necesare predării lecției curente. Face acest lucru cît se poate de impropriu, nu știm din ce motive, exact în timp ce rulează spre școală. Tema se preda peste cîteva minute, iar mulți elevi din clasa lui, cu mintea brici, pasionați de această regină a științelor, pot să-l încurce chiar și pe dascăl. Tocmai de aceea, fiind la volan, el repetă și repetă schemele care trebuie să-l conducă la rezultatul exact. Matematica-i, însă, lucrul dracului chiar și pentru unii care o știu bine și uite așa ajungi la numitorul comun al neatenției : accidentul. Deci fă totul să n-ajungi în postura deloc de invidiat a profesorului de matematică (ori de alt obiect, pentru care tot trebuie să te pregătești, chiar dacă ești dascăl).

Mai există tentația șoselelor care, din diferite motive, nu sînt prea aglomerate. Și așa se face că nu întîlnești decît extrem de rar un partener de trafic. Ai senzația că ești singur pe șosea, că ești stăpînul benzii de asfalt, că poți circula la fel de bine pe dreapta, pe stînga ori pe mijloc, că poți „tăia" curbele fără pericol, că din față nu vine nimeni, că pietonii au dispărut fără urmă. Și atunci trebuie să-ți omori vremea cumva. Monotonia crește, plictiseala la fel și, odată cu ele, dorința de a face ceva. Cel mai la îndemînă și mai ieftin mijloc este să-ți pui în mișcare imaginația, să te gîndești la lucruri frumoase, mai cu seamă la dorințe ori la amintiri le fel de agreabile. Peste acest val poetic, care se întinde și te cuprinde încet, încet, apare însă deodată, prozaic, cu răutate parcă, dar cu drepturi legitime, mașina care rulează din sens invers exact pe partea ocupată de tine.

Victor Beda

O PAGINĂ DIN ISTORIA PRESEI PENTRU TINERET

„REVISTA ELEVILOR"

După ce în iulie 1947 „Jurnalul de dimineață" al lui Braniște — unde-mi făcusem ucenicia — a încetat să mai apară, și după ce pînă către sfîrșitul anului respectiv îmi asiguraseam totuși o colaborare permanentă la săptămînalul „Femeia și Căminul", pe care-l scoteau doi gazetari cu experiență — I. Vornicu și V. Firoiu, în primele zile ale lui ianuarie 1948, primesc un telefon de la fostul meu coleg de liceu Paul Cornea, pe atunci redactor șef la „Tînărul Muncitor" :

„Vreau, dragă Darie, să-ți fac o propunere. Știu că ești liber acum. Se pregătește apariția unei noi reviste. Va fi o publicație pentru elevi, probabil un bilunar. Este nevoie de un secretar de redacție. Nu te-ar aranja ?" Propunerea venise atît de neașteptat, încît mi-am cerut un scurt răgaz ca să o rumeg, deși un da de principiu n-am ezitat să i-l dau. „Dacă deci te hotărăști, — a continuat Paul Cornea — te duci zilele astea în strada Cucu Starostescu nr. 6. E pe undeva prin Piața Confederației. Întrebi acolo, în numele meu, — de tovarășul Vicu Mîndra. E un om amabil, ceva mai tînăr decît noi. El va fi redactor-șef. O să te înțelegi cu el cum va fi încadrarea, cu programul ș.a."...

Cînd, în aceeași seară, i-am telefonat lui Braniște că am fost solicitat să lucrez la o publicație de tineret pe care o socoteam „de viitor", a răsuflat ușurat : încă unul din foștii salariați ai „Jurnalului de dimineață" găsea plasament. „Ei bravo ! Să știi că mă bucur. Du-te negreșit, nu amîna !" — m-a sfătuit cu înțelepciune marele meu dascăl în ale gazetăriei.

N-am amînat. Și așa am descins într-o bună zi, din cadrul unei redacții unde fusesem considerat mezinul, într-alta în care, la cei 25 de ani ai mei aveam să devin... decanul de vîrstă al redactorilor. La început mi s-a părut destul de bizar. Eu care avusesem fericirea să întîlnesc pe culoarele „Jurnalului de dimineață" scriitori și ziariști cu părul aproape încărunțit ajunși pe cele mai înalte culmi ale creației literare și măiestriei gazetărești, m-am trezit dintr-odată lucrînd într-un colectiv în care majoritatea colaboratorilor nu depășea vîrsta adolescenței : erau elevi în ultimele clase de liceu.

Îi revăd și astăzi, guralivi și veseli, uneori sfioși dar totdeauna plini de entuziasm, poposind direct de la școală în birourile redacției. La început, aceasta își avea sediul în camerele elegante ale casei din strada Starostescu, o splendidă vilă, proprietate cîndva a cine știe cărui om de afaceri sau politician. Mai apoi, am fost înghesuiți pentru o scurtă perioadă, într-o clădire veche și întunecoasă de pe Lipscani, pentru ca în cele din urmă să ne vedem cu toții adunați în cîteva încăperi de la parterul blocului cu coloane de pe Știrbei Vodă, colț cu Luigi Cazavillan. Acest al treilea sediu îl constituiau de fapt niște spații destinate inițial de constructor unor magazine — unde astăzi se și află chiar o patiserie, și în care, din cauza vitrinelor cu geamuri înalte ce dădeau la stradă, vara era excesiv de cald iar iarna deosebit de frig. Puștii — cum le spuneam — apăreau cam după orele 5 d.a. (în vacanțe, ușile redacției erau deschise și dimineața), cîte unul, cîte doi, își lăsau discret din mînă servietele, adesea doldora de cărți și caiete, și după cîteva minute de șuetă, se așezau cu un aer de seriozitate la cîte un colț de masă liber. Unul transcria un articol despre activitatea tinerilor de pe marile șantiere naționale, conceput poate chiar într-o oră de curs plictisitoare, altul redacta ad-hoc o recenzie la o carte apărută, o notă culturală, un al treilea lua în posesie telefonul pentru a afla de la vreo școală oarecare o veste de „ultimă oră" despre activitatea organizației locale de elevi. Căci revista, devenită încă de la primele numere organ al Uniunii Asociațiilor de Elevi din România (U.A.E.R.), avea menirea să acopere, prin textele ce le publica, o arie cît mai largă a preocupărilor școlarilor. Noi, redactorii cu ceva experiență și în orice caz cu ore fixe de program (ii aveam colegi pe B. Elvin, Iulian Popescu și Bianca Bratu), nu intram niciodată în panică de teamă că nu vom avea materiale pentru numărul următor al revistei. În afara contribuțiilor tot mai numeroase ale elevilor din Capitală, poștașul ne depunea pe mese, zi de zi, teancuri de plicuri, de scrisori, venite din toate colțurile țării. Îmi amintesc că atunci cînd se lansau diverse concursuri — și cîte n-am lansat pe teme diverse : „Aveți perspicacitate?", „Recunoașteți autorul ?", „Să ne verificăm cunoștințele literare" — și mai ales cînd s-a inițiat un mare concurs de creație literară și artis-

tică, al cărui juriu l-a avut ca preşedinte pe Zaharia Stancu, sacii cu plicurile expeditorilor nu mai încăpeau în dulapuri. Ele erau atunci depozitate, spre mai multă siguranţă, în camera redactorului-şef (unde după plecarea lui Vicu Mîndra aveau să succeadă la conducere Ion Barna şi Fred Mahler).

Era firesc să fie aşa. Reviste şcolare mai apăruseră cu ani în urmă şi mai apăreau încă în diverse oraşe, în diferite şcoli. Dar toate de circulaţie strict locală. În unele publicaţii, cum era „Tînărul Muncitor“ , se rezerva periodic o pagină elevilor. Dar numai o pagină. „Revista elevilor“ deschidea pentru prima oară larg coloanele unei publicaţii de format gazetă, în 6 şi 8 pagini, tineretului şcolar din întreaga ţară. Şi prin aceasta unicitatea ei în publicistica noastră. „Vom promova în coloanele «Revistei Elevilor» — se spunea în articolul-apel la colaborare din primul număr — toate talentele pe care le vom descoperi în şcolile din ţară şi vom căuta, în acelaşi timp, să dăm tineretului şcolar o orientare sănătoasă, constructivă, pe plan cultural. Colegi ! Trimiteţi-ne poeziile, schiţele, recenziile, lucrările critice, desenele voastre, precum şi orice contribuţii sau sugestii. Scrieţi-ne care sînt preocupările şi problemele care vă frămîntă, ce v-a plăcut şi ce nu v-a plăcut din revista noastră şi ce aţi vrea să mai citiţi într-însa. Vom răspunde tuturora, vom publica materialul de bună calitate primit din partea voastră şi vom da îndrumări acelora care păşesc încă nesiguri pe tărîmul creaţiei literare şi artistice.“

Răsfoiesc astăzi cu emoţie la Biblioteca Academiei colecţia celor 26 de numere ale revistei, cîte au apărut între 15 februarie 1948 şi 15 februarie 1949 şi firul existenţei ei sub semnul începuturilor marilor prefaceri revoluţionare din viaţa ţării noastre îmi apare cu atît mai încărcat de sensuri cu cît, trebuie să mărturisesc, nu bănuiam, acum aproape patru decenii, că din rîndurile acelor tineri entuziaşti, foarte mulţi vor deveni, destul de curînd, nume consacrate ale scrisului românesc contemporan. Evocînd acest moment din trecutul publicaţiilor pentru tineret, nu pot să nu menţionez şi cîteva nume. Nu pot să nu-i citez pe Teodor Mănescu, Nicolae Ţic, Ştefan Iureş, Radu Cosaşu, Teodor Mazilu, Titus Popovici, Dan Grigorescu, Florin Mugur, Andrei Băleanu, Victor Vîntu, H. Zalis, Dorel Dorian, Cristian Popişteanu, S. Damian, Sonia Larian, Mircea Herivan, Teodor Vîrgolici, Iuliu Raţiu, Fred Mahler, Geo Şerban, M. Radnev, A. Daicoviciu, I. Stăvăruş, I. Deleanu, Lucian Pintilie, Dionisie Şincan, Radu Georgescu-Biss — şi-mi cer scuze dacă lista este, şi probabil că este, incompletă. Sub o formă sau alta, printr-o colaborare permanentă sau ocazională, printr-o participare la cîte un concurs sau în calitate de corespondenţi la nelipsita „Poştă literară“, toţi aceştia şi poate alţii care semnau sub pseudonime au debutat, pe cînd încă purtau pe braţ numerele de înmatriculare şcolară, la „Revista Elevilor“. Poate că unii dintre ei nici nu-şi mai amintesc de ziua cînd şi-au văzut pentru prima oară numele apărut în această revistă, cînd au bătut pentru prima oară la porţile unei afirmări în creaţia literară sau artistică.

Nici n-ar fi de mirare. Radu Cosaşu, înainte de a scrie proză, aducea la revistă versuri înaripate, de inspiraţie maiakovskiană, Teodor Mănescu, departe încă de a se gîndi la dramaturgie, publica articole serioase, de orientare politică, în atenţia colegilor săi, elevii din toată ţara. Primele încercări literare ale lui Dorel Dorian n-au fost nici ele de teatru, ci de eseistică, dacă vreţi. Publica, mai ales, medalioane de clasici ai literaturii universale. Teodor Vîrgolici nu făcea, pe atunci, nici critică, nici istorie literară. Debuta în revistă cu versuri inspirate din viaţa de tabără. Cristian Popişteanu se interesa mai puţin de istorie, cît mai ales de viaţa tinerilor din diverse sectoare de activitate, de unde aducea diferite reportaje. Cît despre regretatul Teodor Mazilu, el era atras, în anii fragedei tinereţi, de manifestările sportive. Primele lui „cronici sportive“ apăreau în „Revista Elevilor“ cu titluri pe mai multe coloane. Doar cîteva exemple...

Desigur, în multe texte din revistă erau străvezii influenţele dogmatismului. După cum stilul bombastic făcea deseori casă bună cu goliciunea de idei. În concluziile pe care revista le trăgea pe marginea concursului literar de care pomeneam mai sus, se exprima chiar regretul că în unele din lucrările trimise, autorii lor, din dorinţa de a scrie „realist“ au ajuns la „simple fotografii ale realităţii, fără putere de viaţă.“

Dar acestea n-au împiedicat ca publicaţia să se afirme ca o tribună deschisă de dezbatere a tuturor problemelor ce preocupau la vremea aceea tineretul şcolar, de la reforma învăţămîntului şi elaborarea unor noi manuale şcolare, la participarea tinerilor la viaţa social-politică şi culturală a ţării, de la faptele mărunte din lumea şcolii la marile probleme ale lumii. „Revista Elevilor“ şi-a considerat îndeplinită misiunea cînd, prin unificarea tuturor organizaţiilor de tineret din ţară, în martie 1949, lua fiinţă organizaţia unică a tineretului din România — Uniunea Tineretului Muncitor.

Constantin Darie

Poeme de A. I. Zăinescu

Noi

I

Noi nu ne-am îmbolnăvit niciodată de destin,
N-am construit subteran în istorie,
Dar dacă memoria cîteodată nu este decît un cimitir,
Şi dacă soarele uneori nu răsare decît din memorie,

Atunci, fie : lumina despre care mă-nalţ şi vorbesc,
Şi care nu este decît sunetul însuşi al ţării,
Pentru că ţara, un pod de vocale fiind,
Este şi o încuviinţare a mării,

Viaţa – care pînă în zilele mele-a trecut
Şi pe la Sarmisegetuza, în lume,
Şi pe la Rovine, la Podul Înalt,
Şi-a repetat drumul apoi al unei columne;

II

Lumina şi viaţa, adică : tot două-ncercate perechi,
Pentru că într-amîndouă-am visat, m-am lăsat dulce,
Şi pentru că în loc de palate-aveam cîntece vechi,
Şi pentru că la vedere-am trăit şi durere şi fulger,

Templele noastre fiindcă şi triste, şi mari,
Nişte fluiere sînt, din care cresc munţi,
Şi fiindcă ştim, n-am putut să nu ştim gustu-amar
Al pietrelor care şi cu sînge-i amestecat şi cu frunţi ;

III

Lacrimile – fiindcă pe ele-am călcat ca pe-un rug,
Caii noştri fiindcă-au păscut doar în ţară,
Şi fiindcă n-am plîns, am mers mai degrabă la plug,
Pentru că pluguri şi-n tîmple ne ară,

Şi pentru că-n noi se zbat văi, ne culegem fierbinţi,
Prin părinţi fiindcă totul se-aşază,
Şi fiindcă sîntem, n-am murit în părinţi,
Şi fiindcă şi morţi tot am ţine de-o rază,

IV

Atunci fie : din memorie dacă
Am vorbi şi tot nu ne-ar fi, nu ni-e lumea săracă,
Sîntem aici, n-am plecat
Nicăieri şi-am deprins graiul cel mai curat.

Din memorie dacă-am iubi şi pe plai
Tot ar răsări un nor viu cu chip proaspăt de grai.
Noi nu ne-am îmbolnăvit de destin, n-am cerut
De la nimeni nimic şi-am stat scut.

Vă rog

Printre pasagerii cei mai trişti şi ultimi, şi pe scara
Ultimă – de unde aş putea să-mi trag
Pleoapele, ca să mă uit lung, mirat în seara
Spectacolului acesta de sfîrşit de veac ;

Ori în ruina ultimă a celei mai frumoase
Şi mai abjecte crizanteme cu miros
De pulbere şi umed putregai de oase,
Sub cerul nemilos de rece şi sticlos ;

Un loc adînc pe coasta cea mai grea a mării
Ori ca un turn sub ceaţa unui groaznic foc,
Cît timp aş fi şi singurul, cît zodia senină-a întrebării
N-ar fi decît tot scrum să nască şi doar răni – vă rog !

Străbunii

Cum stau acolo sus, îngrămădiţi pe-un deal,
Şi măcinaţi de vînturi aspre, de prisos,
Străbunii mei la munca cerului dedaţi
Şi puşi apoi la cazna trupului, mai jos.

Pămîntul de pe ei sau luna ce se-aprinde
Şi-un stol de fluturi albi care ţîşnesc,
Nu-i lasă să se-ntoarcă şi pe partea cealaltă
Ori se răstoarnă-un fel de fum pe ei, ceresc.

Că-n orice seară unul care cică-s eu
Îi apără c-un felinar la cap, printre butuci,
Şi-n fiecare seară altul care i-a zidit mereu
Le curăţă de gropi lumina de pe cruci.

Scriu repetate numele lor vii în faţă
Şi-nmărmurit de parcă-aş scrijeli un os,
Miroase-a foc uscat, topit de dimineaţă,
Şi răspîndind cenuşa stelelor pe jos.

Tranşeea de aer

Într-o tranşee de aer, grea, soldaţi de aer,
Cu suflecate roşii spade la hotar,
Noi moştenim pe jos şi-auzul şi văzul lor ce taie,
Ne înmulţim din ochi cum marea sub un far.

N-au somn şi nu pot singuri să-şi redea
Chipul trăit, purtat de-asemenea pe-o rază,
Se-aşază dimineaţa numai sub o stea,
Cît steaua nopţii noi sîntem de pază.

Şi dimineaţa iar şi seara ca un semn
Şi-n toate nopţile, un zbucium către mîine,
Pe cugetul lor aspru şi solemn,
Cînd foame li-e şi pîine văd, cer pîine.

Bărbaţi ce nu şi-au mai văzut de mult
Femeile şi nici copiii-ntregi şi toată
Averea lor c-un sunet ce-l ascult,
O toamnă ce se zguduie şi-n piatră.

Toţi morţii noştri, guri ce nu mai sînt,
Într-o tranşee de aer, grea, care-i şi ară,
Într-o tranşee grea de aer, pe pămînt,
La margini dulci de ţară şi-n mijloc de ţară,

Cînd libertatea mea şi-a lumii trece-n gînd
Şi mi-e adulmecată însăşi urma,
La ramu-adînc al ţării, cel mai blînd,
Mai pot să moară, mor, dar nu-şi vînd lumea.

DRUMURILE TUTUNULUI

SAU ESTE FALSĂ MUMIA LUI RAMSES AL II-LEA?

Ramses II a domnit în Egipt între anii 1296–1230 înaintea erei noastre (şi nu între 1290–1220 î.e.n. cum stă scris în Micul Dicţionar Enciclopedic). A fost cel mai însemnat dintre faraonii dinastiei 19. În urma luptelor cu hitiţii, a încheiat cu Hatuşil al III-lea, în anul 1269 î.e.n., primul tratat de pace din istorie. În timpul domniei lui au fost construite templele de la Abu-Shimbel.

Mai ştim despre el că a avut trei soţii, cîteva zeci de alte... soţii, precum şi vreo 200 de copii. Cînd a murit, a fost îmbălsămat cu mare pompă ca faraon, el însuşi proclamîndu-se în timpul vieţii drept „întruchiparea fiului Zeului Soare pe Pămînt". Cortegiul funerar s-a îndreptat, plutind pe Nil, pînă la mormîntul care i-a fost construit la intrarea în Valea Regilor.

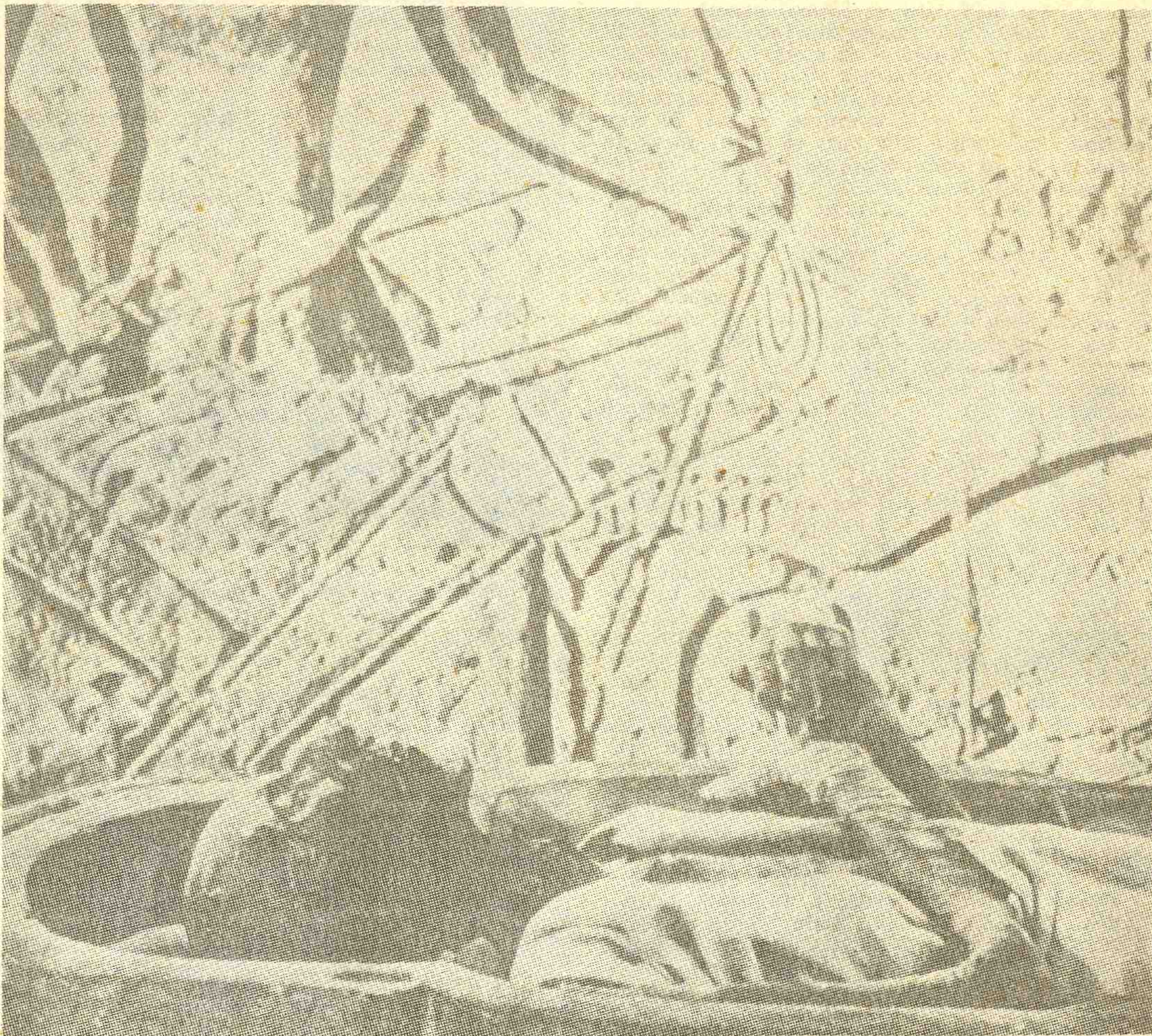
Ramses II, asemenea multor altor... mumii, nu s-a bucurat însă de liniştea veşnică la care îi dădea dreptul împlinirile din timpul vieţii. În jurul anului 1090 î.e.n. a avut loc un mare proces al jefuitorilor mormîntului lui Ramses, prilej de care au profitat preoţii pentru a muta toate mumiile faraonilor într-un loc mai sigur, în apropiere de Dar el-Bahri. În acest loc faraonii au... locuit în tihnă pînă în anul 1871 cînd un grup de muncitori detaşaţi prin părţile locului au început să vîndă, ca pe lucrul cel mai oarecare, diferite obiecte de valoare aflate lîngă mumii: statuete, papirusuri etc.

În anul 1878 s-a hotărît ca toate mumiile faraonilor să fie mutate la Cairo. După ce ele au ajuns la Buzeul din Balak, directorul acestei instituţii, egiptologul francez Gaston Maspéro a decis să le examineze în amănunţime. A început cu mumia lui Ramses II. Iată ce scrie el în anul 1914: „Mumiile au fost serios deteriorate şi cu toate eforturile depuse pentru protejarea lor, majoritatea au fost atacate de organisme vii". Ca măsură de protecţie ele au fost mutate la Muzeul din Cairo, unde se găsesc şi astăzi.

În anul 1976, Christiane Desrouches-Noblecourt, conservator principal în secţia „Monumente vechi epitene" de la Luvru, a hotărît să organizeze la Paris o expoziţie al cărei centru de interes urma să fie mumia lui Ramses II. Pentru aceasta ea a solicitat guvernului egiptean să împrumute muzeului mumia faraonului. Din păcate aceasta se afla într-o stare jalnică, în imposibilitatea de a fi transportată.

Între timp, preşedintele de atunci al Egiptului, Anwar el Sadat, a dispus trimiterea mumiei lui Ramses II la Paris pentru restaurare. În ziua de 26 septembrie 1976 mumia faraonului a fost primită cu mare pompă pe aeroportul internaţional Le Bourget.

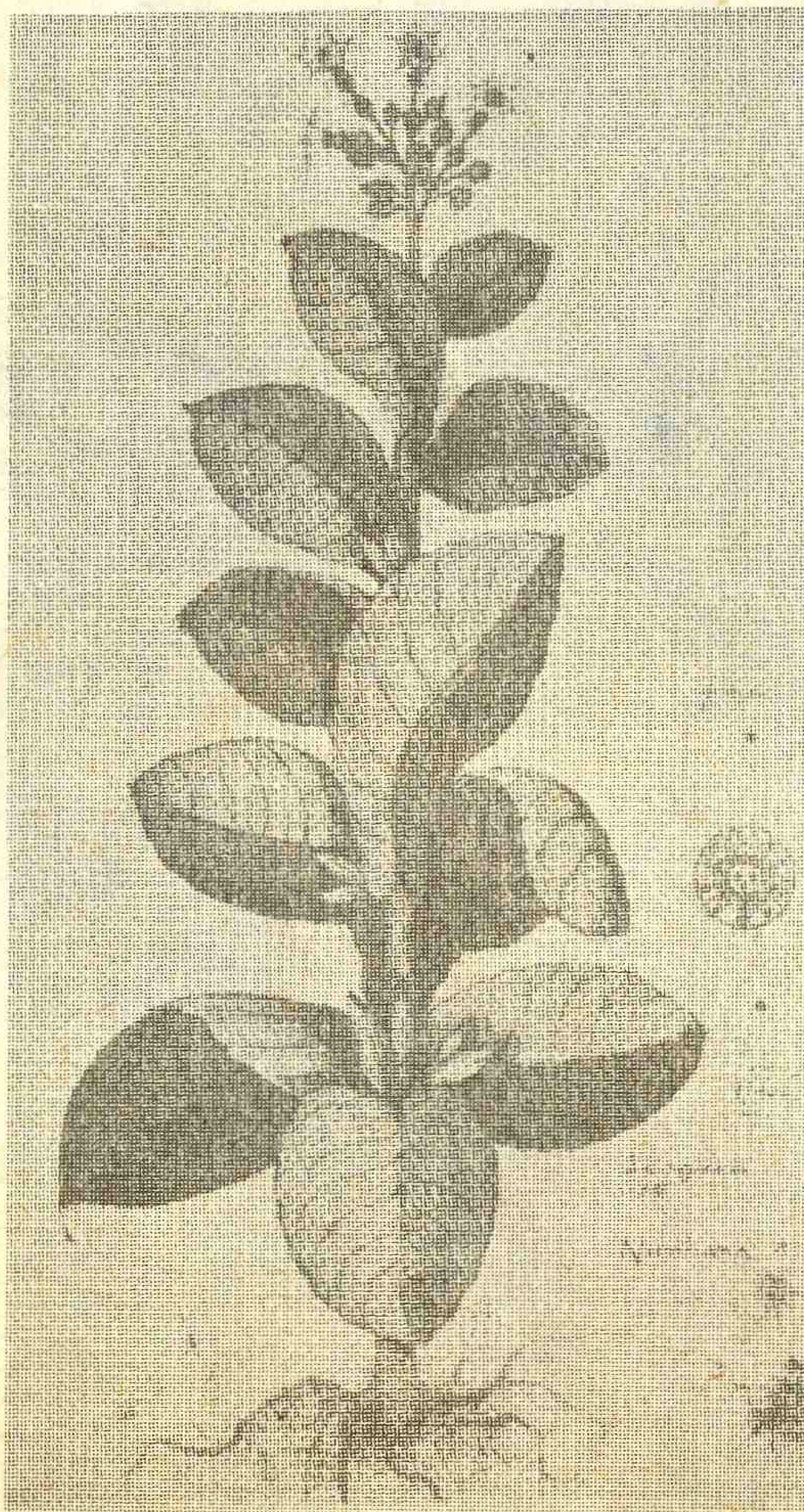
Mumia a fost examinată cu cea mai modernă aparatură timp de şapte luni, în prezenţa delegatului oficial al guvernului egiptean, profesorul egiptolog Nakly, împuternicit cu depline puteri în privinţa măsurilor ce urmau a fi întreprinse pentru protejarea mumiei. Analiza din punct de vedere botanic a mumiei a fost încredinţată lui Michele Lescot de la „Laboratorul pentru plante fanerogame". El a fost însărcinat cu studiul anatomiei plantelor găsite în cavitatea abdominală a faraonului.

Mumia lui Ramses al II-lea

●

Nicotina

Printre altele, el a găsit frunze de Nicotiana, adică tutun!

Cu aceasta senzaţia a fost gata.

Tutun în mumia lui Ramses II!

Tutun în mumia lui Ramses II?

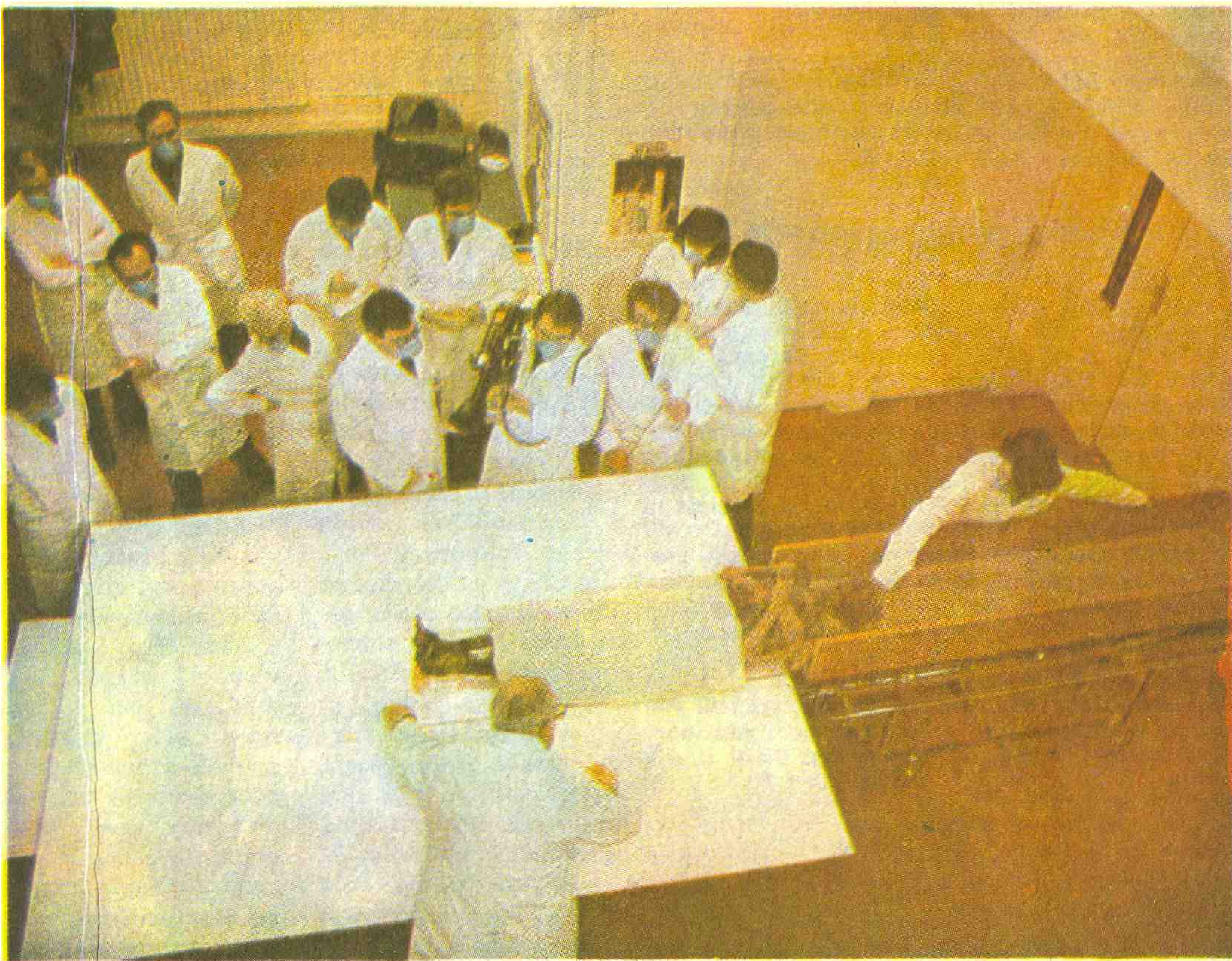
Tutunul — un antiseptic

După cum ştim, tutunul a fost adus în Europa în secolul al 16-lea. Atunci cum se explică faptul că el apare în sarcofagul lui Ramses II, care s-a stins din viaţă şi a fost îmbălsămat în urmă cu 3215 ani? Mai mult, specialiştii au descoperit pe tutunul în cauză paraziţi ai acestei plante, fapt care înlătură orice dubiu legat de planta buclucaşă. Analizele repetate au condus la concluzia că tutunul s-a aflat încă de la început în mumia faraonului. Analizele specialiştilor francezi au fost dublate de unele făcute în Anglia. Concluzia profesorului englez Metcall, cunoscut în întreaga lume pentru lucrările sale în domeniul anatomiei plantelor, a fost identică cu cea a confraţilor de peste Canal.

Rezultatul final urma să fie dat de experienţa cu carbon 14, dar guvernul egiptean nu a aprobat efectuarea acestei probe. În această situaţie profesorul Lescot a cerut permisiunea să ia probe şi din celelalte 26 mumii de faraon găzduite la Dajr Bahri împreună cu cea a lui Ramses II. Pînă în prezent el nu a primit însă nici un răspuns...

Ar fi fost foarte interesant de văzut dacă tutunul este prezent şi în celelalte mumii. În toate mumiile cercetate pînă acum prezenţa tutunului nu a fost confirmată. Trebuie să avem însă în vedere că nici una dintre acestea nu a aparţinut vreunui faraon şi, ca atare, au fost îmbălsămate mult mai simplu, mai superficial.

Faptul că Michele Lescot a descoperit tutun în mumia lui Ramses II rămîne de necontestat. Dar cum a ajuns el acolo? Iată o întrebare pe care specialistul francez trebuia să o rezolve. Dovezile păstrate din perioada respectivă nu

Ramses al II-lea a încăput pe mîna specialiștilor

aduc nici un fel de lămurire. Preoții erau singurii deținători ai secretelor îmbălsămării, ei foloseau cuvinte codificate pentru a denumi plantele pe care le introduceau în corpul neînsuflețit supus îmbălsămării.

Cea mai veche lucrare științifică despre flora Nilului datează din secolul al 19-lea și este datorată botaniștilor Aschason și Schweinburk. Ea descrie toate plantele descoperite în morminte. O altă lucrare este datorată botaniștilor Lorenz și Poisson. În nici una dintre ele nu se face nici cea mai neînsemnată referire la tutun. N-ar fi exclus ca tutunul să fi fost folosit ca antiseptic, fără a se și fuma. Dacă tutunul ar fi existat în Egiptul antic, el ar fi trebuit să apară menționat într-o formă sau alta.

Care este adevărul?

Dacă s-a găsit tutun în mumia lui Ramses II – și el s-a găsit! – dar vechii egipteni nu cunoșteau tutunul, singura concluzie acceptabilă este cea potrivit căreia mumia lui Ramses II este falsă! Unicul element care ar conduce la recunoașterea tezei că ea este autentică o constituie inscripția de pe ultimul sarcofag. Se pare că, cu prilejul ultimei lui mutări, faraonul a fost așezat în unul din sarcofagele care au aparținut lui Tutanchamon, unchiul lui Ramses II. Pe mumie însă nu apare nici un element care să indice că ea este a lui Ramses.

Tutunul găsit în mumia lui Ramses II ar putea fi una din plantele folosite de vechii egipteni pentru îmbălsămare. Dar aceasta ar însemna că tutunul era cunoscut în Egiptul antic. Și spunînd aceasta ne vedem obligați să incepem reconstituirea drumului foii de tutun.

Primele mostre ale acestei plante-molimă au fost aduse în Spania de Hernandez de Ovieda la 1519, dar primele însemnări despre el le găsim abia în 1559. În anul 1556 abatele Thevet aduce în Franța, din Brazilia, semințe de tutun pe care le-a semănat în apropiere de Angouilem. Mai tîrziu, Jean Nicot (de aici denumirea nicotinei !) i-a oferit Caterinei de Medici praf de tutun ca remediu împotriva deselor sale migrene. Obiceiul de a fuma tutunul a apărut mult mai tîrziu. În Egipt tutunul a început să se cultive abia în secolul al 17-lea.

Unii autori, între care Otto Kantze, sînt de părere că patria tutunului trebuia să fi fost Asia, specia Nicotiana fiind cunoscută de chinezi care îl foloseau în scopuri curative. N-ar fi exclus ca ei să-l fi și fumat. În Orientul Îndepărtat tutunul era desemnat prin termeni locali în timp ce în toate celelalte zone ale lumii numele lui este derivat de la spaniolul tabaco. Și mai interesant este faptul că aici denumirea tutunului înseamnă în traducere „plantă vindecătoare". Dacă tutunul exista în Asia pe vremea lui Ramses II, el a putut fi adus în Egipt, așa cum era adus din China piperul, găsit și el în nasul și cavitatea abdominală a faraonilor.

O altă ipoteză privitoare la originea tutunului în Egipt este pe cît de surprinzătoare, pe atît de credibilă. Pentru aceasta însă trebuie să acceptăm teoria că egiptenii cunoșteau tutunul pentru că l-au adus din ... America! Pe care o cunoșteau! De ce atunci tutunul nu apare menționat în papirusuri? Pentru că el nu

Frunza de tutun identificată în mumia lui Ramses al II-lea

se fuma, se folosea doar la îmbălsămarea faraonilor, fiind ținut deci în cel mai mare secret!

Thor Heyerdahl ne-a demonstrat în anul 1970 că drumurile spre America au fost posibile din cele mai vechi timpuri. El a traversat Atlanticul la bordul lui „Ra II", o ambarcațiune realizată după modelul celor vechi egiptene. „Ra II" a plutit 57 zile pînă în Barbados parcurgînd 6 270 kilometri doar cu ajutorul curenților marini și al vînturilor prielnice.

Marele navigator norvegian este de părere că există o asemănare izbitoare între piramidele egiptenilor și templele aztecilor. Iată că acum, istoria tutunului, provenit în Egipt din America, constituie o confirmare în plus a teoriei sale...

Nicolae Nicoară

Iulian Neacșu

ITINERAR EUROPEAN

* * *

La Luvru îți trebuie
zile luni și ani
să petreci prin subsoluri
mormintele cavalerilor celți descoperite
întîmplător – „tocmai săpam în spatele casei
lîngă fîntînă
vroiam să-mi fac o bibliotecă de vară" –
au fost aduse aici și puse
unul lîngă altul
atent mă aplec să privesc frunzele de piatră
roase de anotimpuri
de dedesubt
vreau să nu uit nimic dar pînă la urmă
tot ce pot ține minte este uitarea

* * *

Carul de bronz cu patru cai
descoperit în mormîntul împăratului
este lung de 3,28 metri
și înalt de 1,04 metri
este vopsit în verde și ornamentat
caii albi au hamurile din aur flexibil
iar acoperișul ca o carapace de broască țestoasă
reprezintă cerul
așezat în car împăratul
se află între cer și pămînt.

* * *

În Roma dacă nu ești atent
pe unde calci
riști să te împiedici de o relicvă
uite chiar și mie mi s-a întîmplat
să mă lovesc din greșeală
de o coloană a templului zădărniciei

* * *

Lîngă vie pe malul unui rîu
secetos
care mușcă în lutul albiei cu lăcomie
în fiecare vară
se vedeau niște ruine
cîteva cărămizi țigle sparte și piroane de fier
copiii cînd se joacă în jurul lor
chiuie sălbatic
pentru că se zice că acolo ar fi fost o cetate
veche care ar fi fost arsă
de un domn pămîntean

VISUL E UN SFETNIC BUN

Dacă meciul de fotbal nu s-ar fi jucat pe un imaş comunal, marcat primitiv cu var, avînd porţile improvizate din nişte lemne ce urmau să fie folosite la construcţia grajdului cooperativei, orice om, cunoscător, cît de cît al sportului rege, ar fi zis că evoluează două echipe cel puţin de categoria B, nicidecum nişte formaţii compuse din şoferii unor coloane auto vecine. Pase în adîncime expediate şi primite în maniera lui Pele, schimburi de locuri derutante, sprinturi demne doar de marii campioni la alergări, mingi trase la poartă din toate unghiurile şi poziţiile posibile şi imposibile. „Aici să vină selecţionerii să-şi aleagă oameni pentru echipele de juniori şi chiar de seniori. Nu neapărat pentru campionatul judeţean, ci aş îndrăzni să mă gîndesc chiar la prima divizie a ţării", remarca un mecanic auto mai în vîrstă, cu nimic mai prejos decît un tifosi milanez. „Bineînţeles că echipele nu-s omogene, nu toţi jucătorii sînt la înălţime. Sînt unii apărători care se ţin ce se ţin după faimosul vîrf de atac şi apoi îşi dau duhul. De aceea şi scorul e ca de handbal 11—9. Cred şi eu, ăla care atacă are 18 ani, nu bea decît lapte, se antrenează zilnic, e bolnav după fotbal, vede şi aude toate meciurile, iar „apărătorul" are 32, dar nu ăsta ar fi necazul, ci acela ca ăsta soarbe în fiecare zi cîte 300—400 de „albişoară" şi se „antrenează" intrînd direct în meciurile „oficiale" inter-cluburi. Noroc că la asemenea întîlniri se au în vedere numai loviturile de picioare care ajung la chirurgie, că altfel apărători de alde Dumbravă ar fi trebuit să aibă pînă acum în „colecţia" lor cel puţin o duzină de cartonaşe roşii. Se ştie cît de grea e viaţa în „C", chiar în „B", dar'mi-te la asemenea meciuri, unde arbitrul nici n-a văzut un regulament de fotbal, nici decum să-l citească şi mai cu seamă să-l aplice.

Aşa ceva nu e de crezut

Echipele s-au împărţit în două grupuri. Puştii şi cîţiva jucători mai în vîrstă care duceau „viaţă sportivă" au luat-o spre casele lor, iar cei care ţineau neapărat să sărbătorească victoria de răsunet ori să-şi înece necazul pierderii meciului într-o tărie, s-au îndreptat spre bufet. Nu se ştie cum s-a făcut, încît la a doua sau la a treia sută de grame, Nae şi-a amintit că a fost lovit fără minge, Vasile că i s-a pus piedică, Marin că la un atac care trebuia să se termine sigur cu gol, a fost luat cu fulgi cu tot etc. Mă rog, spiritele s-au înfierbîntat şi mai mult cînd „victimele" au început să-şi arate acele părţi ale corpului pe care se vedeau clar amprentele crampoanelor celor din echipa adversă. Intervenţia diplomatică a lui Radu, căpitanul uneia dintre echipe, a fost însă salutară. „Nu vă mai certaţi, fraţilor. Nimeni dintre voi nu e de vină!" „Cum aşa?", rămaseră cu gura căscată certăreţii. „Vinovaţii, singurii vinovaţi, pentru toate incidentele dintre noi sînt arbitrii care prin incompetenţa şi toleranţa lor incită jucătorii, care nu rareori ajung la spital". „Aşa-i, aşa-i", confirmă combatanţii. Spiritele s-au calmat ca prin farmec, au mai băut cîte una mică, după care, calmi şi bine dispuşi s-au ridicat pentru a merge la casele lor, dar s-au aşezat din nou pentru a participa la un toast, cel de încheiere. Un singur incident petrecut cu puţin înainte de plecarea jucătorilor trebuie reţinut. Spirea, stoper măturător (talentat, de altfel, însă puţin cam prea dur) la echipa unităţii de tîmplărie metalică, a cerut foarte solemn cuvîntul pentru a le face jucătorilor de la cele două echipe o comunicare importantă. „Nu rîdeţi, nu-i vorba de nici o glumă, ci de ceva mai mult decît serios". „Hai mă Spirică, lasă-te de bancuri, eu cred că vrei să faci ceva precizări în legătură cu meciul de baraj, asta consider eu că e un lucru foarte serios şi important". Şi, ca într-un coşmar, Spirea, buimac, privind în gol, zise: „Nu, dragii mei colegi, vreau să vă anunţ că am hotărît să mă sinucid". Ha, ha, ha, izbucniră cu toţii în rîs. „Şi de ce să te sinucizi, mă rog? Tînăr eşti, slut nu eşti, necazuri n-ai, cîştigi bine, părinţii la fel, casă ai, o fată frumoasă, modestă, cuminte, care ţine la tine ca la ochii din cap, ai, ce-ţi mai trebuie?" „Auzi vorbă „Mă sinucid". Vorbe de om beat, da nici la beţie nu se spune aşa ceva, ca să nu mai vorbim că faţă de altădată, cînd împuşcai cîte două sticle de „Strong" acum te-ai comportat ca un mieluşel". Apoi Spirea s-a ridicat în picioare şi cu o voce joasă a pronunţat: „Binee, o să vedeţi". S-a întors repede spre uşa localului şi a plecat. Cel mai bun prieten al lui, tot un şofer, Dănică, a fost primul care probabil a realizat că ceva nu-i în regulă şi a plecat grăbit pe urmele tînărului. Spirea însă nu a mai putut fi ajuns. Cînd Dănică a reintrat în local, toţi rîdeau. Unul, hîtrul dintotdeauna al grupului, povestea şi ceilalţi se ţineau cu mîinile de burtă „Măi băieţi, parcă a fost personajul ăla din serialul francez, dat cu mulţi ani în urmă la televiziune, unul de-i zicea parcă Schulmeister, care la un moment dat le-a zis prietenilor săi „Şi acum vă anunţ... moartea mea!" Nimeni cu alte cuvinte n-a dat atenţie, n-a luat în serios cuvintele grele rostite de Spirea.

Visele n-au episoade

Foarte agitat, băiatul a intrat în casă. După faţa lui congestionată, maică-sa şi-a dat seama că fiul său, singurul de altfel, e frămîntat de ceva. Avuseseră aproape zilnic, în ultimul timp, discuţii pe tema comportării tînărului. Să vedem, gîndi bătrîna, poate luatul la rost nu-i cea mai bună metodă. Fusese învăţătoare, ştia că nu întotdeauna copiii trebuie certaţi, mai trebuie luaţi şi cu binişorul. „Spirea, i-a stai tu jos şi ascultă pe biata ta mamă care te are numai pe tine şi te iubeşte atît de mult!" „Dacă vrei să mă iei ca la şcoală, greşeşti. Ştiu, ai vrut să devin un intelectual, doctor, inginer, economist, dar n-am reuşit să ajung decît un biet şofer, care pleacă dimineaţa la 6 şi se întoarce frînt de oboseală la 6 seara. Şi totuşi, băiatul tău îşi găseşte timp de citit şi încă lucrări de care nici n-au auzit faimoşii tăi intelectuali! Am fost pe la tata, nu l-am găsit la serviciu, era la un lot îndepărtat. Am vrut să-l anunţ şi pe el..." „Ce mamă, ce să-l anunţi?", întrebă tuşa Ana cu un calm în care se ghicea însă o mare tensiune sufletească. „Să-i comunic un lucru foarte grav, dar simplu în acelaşi timp: că îmi iau zilele". „Asta după tine îi un lucru simplu, Spirea?" Băiatul nu-i răspunde, se uită îngîndurat pe fereastră în direcţia sălciilor de pe marginea fluviului, care s-au transformat doar în cîteva zile, într-o veritabilă mare de verdeaţă.

Să existe oare om care să nu fi visat măcar o dată în culori?

Bătrîna a căzut pe gînduri. Îşi dă seama că tînărul, de altfel un copil bun, inteligent, harnic, e complexat de nereuşita lui în viaţă. A intervenit şi boala, un astm bronşic care l-a împiedicat să facă chiar armata, apoi anturajul care l-a atras mereu la băutură... Echipa, un lucru bun, pentru majoritatea dintre ei, a fost de fapt pentru alţii un prilej de chefuri. Taică-său, inginer agronom, mereu plecat cu treburile lui, se ferea de discuţiile cu feciorul. „Spirea, sînt obosit, s-o lăsăm pe mîine. Acel mîine era lăsat pe seama ei. Ea, numai ea, trebuie ore întregi să-l convingă pe tînăr că-şi distruge viaţa. Scoasă din fire, ridica uneori tonul, nu-şi mai controla vorbele, îl certa, îl jignea. „Eşti un cabotin, un ratat, asta eşti!" „Da, cunosc termenul de cabotin. Am văzut chiar şi filmul cu Lawrance Olivier, în rolul principal, cel care a căpătat pentru marea lui artă titlul de lord din partea reginei Angliei". După asemenea scene, maică-sa începea să plîngă şi el era cel care mîngîind-o, o încuraja: „Lasă mamă, am să dau la facultate, o să reuşesc sigur, o să devin şi eu cineva. Te vei mîndri cu mine!"

Şi coşmarul continuă, cum să faci să te trezeşti, să reintri în realitate?

Poate n-ar fi trebuit să reînceapă cu dăscăleala, nu era momentul să-i amintească de beţii, de nopţile pierdute, de cîrciumi, de Liliana care din ce în ce mai frecvent nu-l găsea acasă, de meditatorii care îl aşteptau, iar el nu venea, de serile, tot mai dese, cînd apărea pe două cărări, de taică-său care se îmbolnăvise de inimă din cauza insucceselor fiului...

„Înseamnă că n-am greşit, luînd o asemenea hotărîre. Nu merită să trăiesc viaţa asta chinuită". Tuşa Ana şi-a dat seama atunci că băiatul e hotărît să facă o prostie. „Spirea dragă, ce-ţi lipseşte? Toţi te iubim, te ajutăm, te încurajăm. Gîndeşte-te la biata Liliana. Mi-a spus că e gata să facă meditaţii cu tine la engleză. E doar profesoară..." „O domnişoară profesoară se coboară la nivelul unui şofer. Sînt copleşit!" Bătrîna nu mai e în stare să răspundă. Priveşte prostită pe fiul care începe să distrugă sistematic totul, vesela, geamurile, vitrina cu bibelouri, tot, tot. Şi coşmarul continuă. „Mamă, mamă, băiatul mamei, te iert, te iert, iartă-mă şi tu dacă te-am supărat". Nemărginită e dragostea de mamă, fără limite este iertarea maternă.

După devastarea casei, Spirea s-a dus la garaj, s-a urcat în maşina-i enormă şi a pornit-o spre centrul comunei. Oamenii păreau că povestesc cum, îngroziţi l-au văzut punîndu-şi palmele la ochi şi intrînd în plin cu autobasculanta în zidurile casei. A ales un imobil de ceaţă. Cînd unul din cei ce asistaseră, la teribila scenă a dat fuga la maşină şi a deschis uşa cabinei, din ea s-a prăbuşit cadavrul lui Spirea. Avea pe faţă un zîmbet enigmatic.

Enigmatic. Acest zîmbet care persistă şi acum cînd mama intră în dormitor să-l trezească: „Hai, Spireo, mamă, că se răceşte laptele". „Vin, mamă, vin. La 6 trebuie să fiu la autobază. Am avut un vis groaznic..."

Victor Beda

Se spune că un penalti nu se apără, ci se ratează. Totuşi cele patru mingi prinse de Duckadam, la Sevilla, erau pe cadrul porţii!

Steaua Bucureşti—Anderlecht Bruxelles: 3—0. Piţurcă ştie de-acum că echipa sa va juca marea finală a celor mai bune echipe de fotbal din Europa.

O poveste din Sevilla cu şi despre

STEAUA EUROPEI

Miercuri, 7 mai 1986, campioana de fotbal a României, **Steaua Bucureşti, a devenit cea mai bună formaţie de club continentală, cîştigînd finala Cupei Campionilor Europeni.** A fost cea mai frumoasă poveste din întreaga istorie a fotbalului românesc...

SEVILLA NE PRIMEŞTE CU RESPECT

În dimineaţa finalei, Sevilla străveche arăta ca o arenă de corridă. „Toreadorii", cei peste 50 000 de suporteri ai celebrei „Barca", veniseră de la Barcelona cu tot arsenalul lor de tribună — flamuri, trompete, petarde, artificii, şepcuţe, căciuliţe, fulare, claxoane, steaguri şi stegulețe — pentru a-şi purta echipa preferată spre izbîndă. Spre marea izbîndă europeană, în finala celui mai prestigios trofeu european — Cupa Campionilor. Fiesta presupusă pentru noaptea finalei se declanşase de-cu-ziuă ca un antrenament, invadînd străduţele înguste, pavate cu piatră tocită, ridicînd pulsul oraşului cu mult înainte de primul fluier al arbitrului Vautrot. Şi era atîta optimism în marşul galeriei, în imnurile şi uralele care învăluiau străvechea provincie anadaluză, încît — de ce să n-o spunem? — pînă şi noi, cei nici 1000 de români sosiţi acolo, eram aproape copleşiţi. Şi, totuşi, faţă în faţă cu suporterii catalani, văzîndu-ne şi recunoscîndu-ne, aveam să înţelegem că sîntem respectaţi, că Steaua, finalista noastră, e departe de a fi privită ca o victimă sigură. Dealtfel, chiar presa spaniolă, din miercurea aceea, vorbea cu mult respect despre echipa noastră campionă, amintind că ea eliminase, pe rînd, formaţii puternice cum sînt **Vejle B.K.**, campiona Danemarcei, **Honved Budapesta**, prima echipă a Ungariei, **Kuusysi Lahti**, din Finlanda şi mai ales pe **Anderlecht Bruxelles**, formaţii care eliminaseră, la rîndul lor, o sumedenie de alte forţe ale soccerului european.

Şi poate cel mai edificator semn al interesului suporterilor Barcelonei pentru echipa noastră a fost frenezia cu care catalanii căutau şi solicitau de la noi un fanion, o insignă sau numai un program de meci, cu culorile Stelei. Ştiau ei ce ştiau!...

O FINALĂ DE NEUITAT

Dacă meciul s-ar fi încheiat cu 2—0 pentru noi, la scurgerea celor 90 de minute regulamentare, nimeni nu s-ar mai fi mirat şi, poate, nimeni n-ar mai fi păstrat în memorie dramatismul minutelor ce aveau să urmeze. Aşa, însă, „surplusul" prelungirilor a accentuat şi mai mult echilibrul de forţe, probind, totuşi, tribunelor şi lumii întregi — 29 de posturi de televiziune au transmis meciul în direct — că echipa română, evoluînd în deplasare, pe chiar terenul spaniolilor, şi fără căpitanul ei, Tudor Stoica, deţine avantajul moral. Pe măsură ce ultimele minute se scurgeau, era tot mai clar că steliştii noştri domină, că ei sînt, totuşi, proaspeţi şi încrezători, în timp ce „barca" se urneşte tot mai greu, bătînd în retragere. 0—0 după 120 de minute de joc şi iată actul decisiv al finalei: penalty-urile! Tribunele ating din nou incandescenţa, amintindu-şi că şi calificarea Barcelonei în finală fusese obţinută tot aşa, în detrimentul lui I.F.K. Göteborg. Sînt clipe chinuitoare pentru noi şi înlemnim pur şi simplu atunci cînd, la prima execuţie a „barajului", portarul spaniol **Urruti** apără şutul lui **Majearu!** E rîndul lui **Alesanco** să tragă şi al lui **Ducadam** să ...apere. Iar uriaşul arădean plonjează sigur şi decis, readucînd egalitatea şi liniştea în inimile noastre. Urmează **Bölöni** şi avem temeri. Nu de alta, dar la ultimul său penalty executat în campionat, cu nici 10 zile în urmă, a ratat... Acum îşi schimbă colţul preferat şi din nou Urruti apără provocînd delir în galeria spaniolă! De necrezut!... **Ducadam** îşi reia locul în poartă fără să-i arunce măcar o privire lui **Victor.** Şi, ca prin vis, miracolul se produce din nou, extraordinalul nostru portar egalîndu-l pe **Urruti** în măiestrie. Deocamdată, egalîndu-l... La punctul de la 11 metri soseşte **Lăcătuş**, iar şutul său, năpraznic, sub bara transversală, nu-i lasă nici o şansă portarului catalan! E 1—0 pentru Steaua, iar **Marius** jubilează, poate şi pentru că, înainte de meci, promisese solemn să înscrie primul gol al finalei. Iată că l-a înscris, dar ce frumos şi în ce moment important! Aşadar, **Urruti** a fost învins; va învinge **Ducadam?** Ei bine, da! Pentru a treia oară consecutiv i se trage în dreapta **(Pichi Alonso)** şi pentru a treia oară consecutiv portarul Stelei apără, apără magistral, înlemnind tribunele! E rîndul lui Balint, **Gavrilă Pele Balint**, pe numele său complet. Tatăl său e în tribună, la „Sanchez Pizjuan" şi după cum avea să-mi spună în noaptea aceea, n-are nici-o îndoială că Gabi va înscrie. Nu degeaba i-a mai dat el şi numele lui Pele!... Şut sec, fără emoţii şi complexe, iar scorul devine 2—0 pentru Steaua, avantaj decisiv, dacă... Dacă Ducadam mai apără o dată! Ar fi de necrezut, vecin cu imposibilul, nemaiîntîlnit niciodată în fotbalul internaţional. Spre minge se îndreaptă Marcos, unul dintre cei mai în formă jucători spanioli ai finalei. Dar, Ducadam e calm, stăpîn pe el şi plonjează cu o fracţiune de secundă mai devreme în... stînga, intuind incredibil direcţia mingii! Apără, apără, apără! Înmărmurit, publicul înţelege că totul s-a terminat şi, dintr-o dată, acea galerie ostilă, ostilă de dimineaţă pînă seara echipei noastre, îşi regăseşte deplina sportivitate şi ropote de aplauze răsplătesc pe noii campioni ai campionilor Europei! Steaua a învins, cîştigînd finala şi entuziasmul nostru e fără limite. Îmbrăţişări, sărutări, cupa purtată în lacrimi de bucurie prin faţa tribunelor, declaraţii, fotografii, felicitări...

Foto: Ion Predoşanu

FERICIRE ÎN VESTIAR

Deşi n-am uitat interdicţia pentru ziarişti de a pătrunde în cabine, deşi cîţiva poliţişti stau de pază la uşa vestiarului, ajung înăuntru tocmai la timp pentru a-l vedea pe **Iordănescu** cum plînge ca un copil, pentru a-l zări pe **Majearu** cu capul în mîini, pentru a nota că **Lăcătuş** surîde destins, că **Balint** şi **Belodedici** sînt extraordinar de calmi, spunîndu-mi că nici nu realizează bine dacă e vis sau realitate, pentru a-l privi pe Bölöni cum îi îmbrăţişează pe Iordănescu şi Jenei, pentru a-l vedea şi pe **Ilie Bărbulescu** cu lacrimi în ochi, pe **Ducadam** în braţele lui Iordache, pe **Stoica** îmbrăţişînd cupa mică, din argint, care va rămîne definitiv la Bucureşti, întrucît cupa propriu-zisă e, nu-i aşa, transmisibilă. La uşa vestiarului au apărut soţiile campionilor, prezente şi ele la Sevilla, începe ritualul fotografiilor, afară s-au adunat mii şi mii de suporteri catalani, deveniţi acum admiratori ai Stelei şi, în aplauzele lor, autocarul românilor porneşte spre hotel. Se cîntă „Mulţi ani trăiască!", dar nu numai pentru cupă şi pentru victorie, ci şi pentru... **Victor Piţurcă**, cel care împlineşte 30 de ani. Tocmai acum!...

ZIUA CEA MAI LUNGĂ...

... n-a fost, cum credeţi, ziua finalei, ci următoarea. Joi dimineaţă toată lumea s-a trezit cu gîndul la ecourile din presa spaniolă (în care victoria românilor a fost recunoscută unanim ca perfect meritată), dar mai ales cu gîndul la cei de acasă, la clipa regăsirii lor în prag de ţară. Orele acelei zile au trecut lungi şi grele, iar cînd miezul de noapte a fost din nou aproape, charterul a aterizat la Otopeni, în mijlocul unei mulţimi de inimi calde. E greu de descris cîtă lume a fost atunci, acolo, cîte lacrimi de fericire au curs, cîte felicitări şi cîte flori au salutat întoarcerea triumfală a campionilor Europei. Cert e că, mai grozavă decît calificarea în finală mai emoţionantă decît finala a fost tocmai această sosire acasă, în patrie, cu mii şi mii de oameni veniţi să-i salute şi să-i îmbrăţişeze pe extraordinarii fotbalişti de la Steaua, autorii celei mai frumoase şi mai răsunătoare victorii din întreaga istorie a fotbalului românesc.

ÎNALTA RECOMPENSĂ

Nimic nu e mai înălţător decît aprecierea ţării, decît înalta apreciere pe care ţi-o oferă conducerea partidului şi statului. Luni, 12 mai 1986, în semn de înaltă apreciere pentru superba victorie obţinută la Sevilla, în cadrul unei solemnităţi la Consiliul de Stat, tovarăşul **NICOLAE CEAUŞESCU, secretar general al partidului, preşedintele republicii, a înmînat echipei Steaua, jucătorilor, antrenorilor şi conducătorilor ei, distincţii ale Republicii Socialiste România. Cu acest prilej, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a spus: „Consider acestea ca o înaltă apreciere a conducerii de partid şi de stat pentru activitatea desfăşurată, pentru excelentul rezultat obţinut, cucerind Cupa Campionilor Europeni la fotbal. Fără îndoială, această înaltă performanţă sportivă reprezintă rezultatul eforturilor de pregătire pe care le-aţi făcut de a cîştiga, în primul rînd în ţară, campionatul şi de a vă putea prezenta la concursul internaţional. Este, s-ar putea spune, o victorie a fotbalului românesc în general, a mişcării sportive româneşti, care, în anii construcţiei socialiste, a cunoscut o dezvoltare puternică şi căreia partidul, statul nostru îi acordă un uriaş sprijin pentru a se putea prezenta cu rezultate cît mai bune în ţară, cît şi în competiţiile internaţionale".**

Aşadar, **înalte distincţii, pentru echipa de fotbal Steaua şi pentru oamenii ei de aur care se numesc antrenorii Jenei şi Iordănescu şi jucătorii Ducadam, Stîngaciu, Iovan, Belodedici, Bumbescu, Bărbulescu, Bölöni, Stoica, Majearu, Balint, Bălan, Lăcătuş, Piţurcă, Radu II. Weisenbacher şi Pistol.** Felicitări, calde şi sincere felicitări!

Grupaj realizat de
Horia Alexandrescu

Lucreţia Borgia

ADEVĂR ŞI NEADEVĂR

«Lucrezia Borgia» — portret de Pinturicchio

Cu Lucrezia Borgia s-a întîmplat ceea ce s-a întîmplat cu mai toate personalităţile din istorie: toată lumea a auzit cîte ceva despre ea, dar nimeni nu poate spune cine a fost cu adevărat.

Despre Lucrezia Borgia, această figură istorică născută în urmă cu mai bine de 500 de ani, la 18 aprilie 1418, s-au spus poate cele mai multe lucruri, multe neadevărate, lucruri care au creat o imagine falsă despre ea.

Dar ce ştim adevărat despre Lucrezia Borgia?

Ea a fost fiica papei Alexandru al VI-lea care, pe cînd era numai cardinalul Rodrigo Borgia, a avut pe lingă trei copii nelegitimi, şi cinci copii cu Vannoza Catanei, tovarăşa lui de viaţă, precum şi un alt urmaş adus pe lume de Iulia Farnese, iubita lui în vîrstă de optsprezece ani pe cînd el — papă fiind — avea nu mai puţin de şaizeci şi două de primăveri.

Viaţa Lucreziei, femeie care a trăit la sfîrşitul secolului al cincisprezecelea şi începutul celui de al şaisprezecelea, a fost considerată drept scandaloasă. Dar a fost această fată, pe care contemporanii au zugrăvit-o ca pe o frumuseţe blondă, cu chip luminos şi alură de regină, cu adevărat întruchiparea răului şi păcătoşeniei?

A fost ea cu adevărat curtezana avidă de sînge, aşa cum au întruchipat-o poeţii Sannazarro şi Pontano sau istoricul Guiciardini?

A fost ea oare femeia ademenită de orgiile organizate în palatul tatălui său, aşa cum o zugrăveşte într-un jurnal intim Johann Burchardt, consilier al papei?

A fost ea cu adevărat femeia rafinată aşa cum ne-o prezintă Gaetano Donizetti în opera „Lucrezia Borgia" pe un libret adaptat după Victor Hugo?

Şi, în sfîrşit, a fost ea cu adevărat în toate chipurile şi felurile sub care a apărut în peliculele care mai de care mai fanteziste?

Din însemnările istorice care ne-au rămas aflăm puţine lucruri. Este cunoscut faptul că vorbea spaniola (neamul Borgia fiind de origine spaniolă), italiana, franceza şi parţial latina, că era cultă şi avea o educaţie aleasă, în arte plastice şi muzică, că broda cu multă măiestrie, că purta o corespondenţă asiduă.

Mai ştim că din motive politice căsătoria i-a fost impusă de tatăl său. Lucrezia nu avea nici paisprezece ani cînd a fost obligată să se mărite cu marchizul Giovanni Sforza, de care însă s-a despărţit în scurtă vreme. Cel de al doilea soţ al său a fost Alfonso din Bisceglia, care a pierit ucis de fratele Lucreziei, Cesare.

Lucrezia s-a născut într-o epocă în care instituţia papală nu mai avea nimic comun cu ideea creştină, cînd religia nu mai reprezenta decît un cîmp de luptă pentru putere, cînd viaţa oamenilor avea unul dintre preţurile cele mai scăzute, iar decăderea moravurilor a atins punctul culminant. Ea a fost o fiică a epocii sale, epocă a decadenţei şi crimei...

„Din ştirile care le avem despre Lucrezia Borgia din partea multor contemporani — spunea istoricul englez William Gilbert — nu există nici un păcat pe care ea să nu-l fi săvîrşit, nici o crimă de la care ea să se fi dat înapoi, nici un obstacol care să-i fi putut sta în calea dragostei. Cupa cu otravă şi pumnalul s-ar fi potrivit să-i fie emblema..."

După ce a fost asasinat şi cel de al doilea soţ — nu există nici o dovadă că ea ar fi fost autoarea lui — Lucrezia s-a căsătorit cu Alfonso d'Este, din Ferrara. A adus pe lume cinci copii pe care i-a crescut. A fost protectoarea sărmanilor şi a artiştilor.

S-a stins din viaţă în anul 1519 pe cînd avea numai treizeci şi nouă de ani, ca urmare a unui avort provocat...

Oare nu cumva în cei treizeci şi nouă de ani de viaţă Lucrezia Borgia a făcut atîtea lucruri bune încît nu i-a mai rămas timp pentru a face toate relele care i s-au pus, şi i se mai pun în spate...

Liviu B.

O imagine halucinantă...

Armata de lut a ÎMPĂRATULUI

1.

În anul 1974 țăranii din satele din apropierea orașului Și-an din China Centrală au desfășurat o amplă acțiune de adîncire a fîntînilor. La un moment dat unul dintre ei a scos la lumină, de la adîncimea de cinci metri, un... soldat din lut ars de mărime naturală ! Atunci el nu știa că soldatul găsit va duce la cea mai mare descoperire arheologică a secolului, egală ca importanță cu cea din anul 1922 cînd a fost descoperită mumia faraonului Tutankamon.

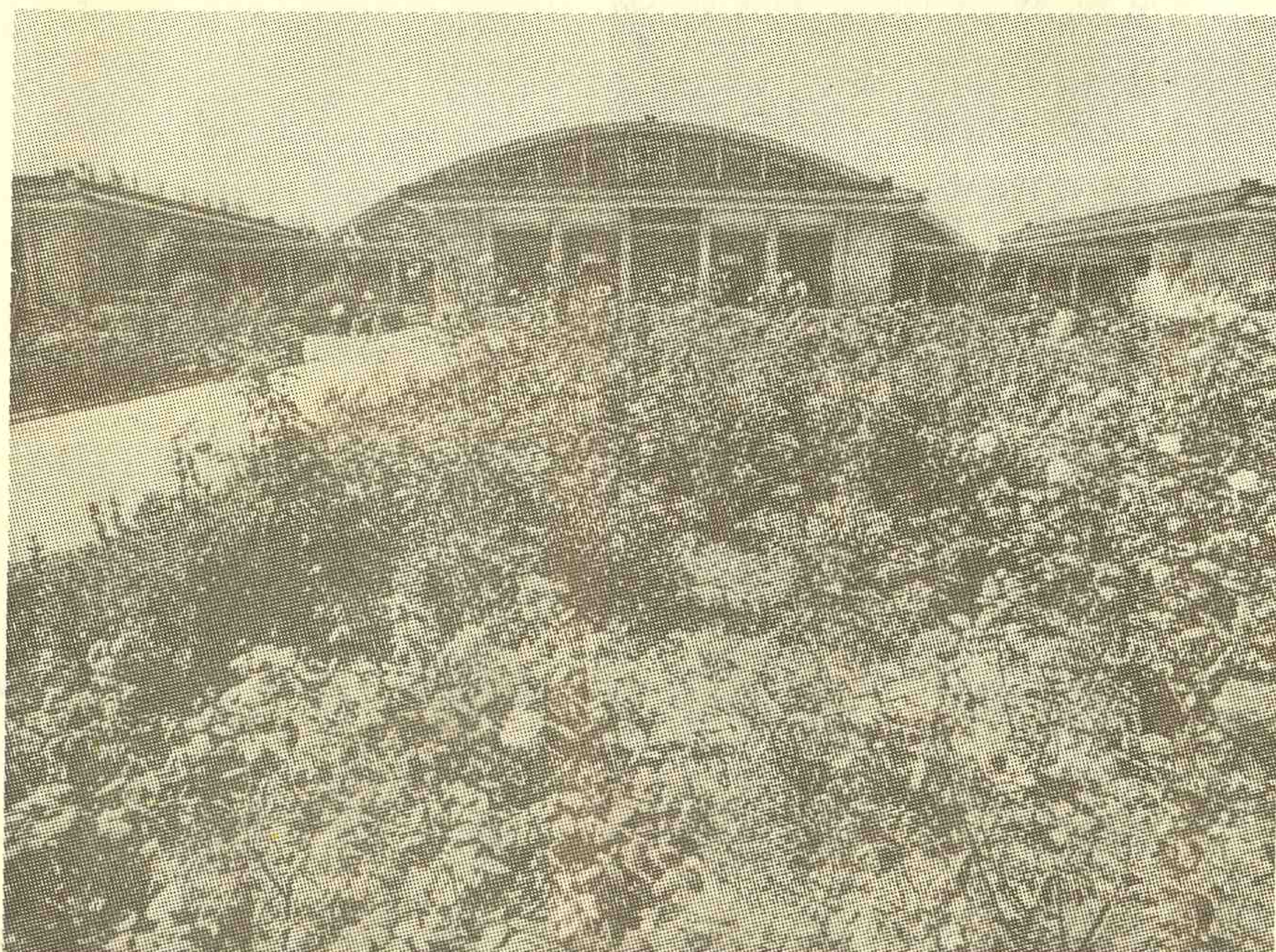
Locul în care a fost găsit soldatul se află în apropierea movilei care adăpostește mormîntul împăratului Cichin S-Chuang, care a trăit cu mai mult de două mii de ani înainte, unul și același suveran care a unit pentru prima dată vechile state chinezești.

În același timp, Si-an se află la 1 200 kilometri de Beijing, capitala Republicii Populare Chineze, distanță apreciabilă deci, dar de la descoperirea cu pricina regiunea a devenit punctul turistic de cel mai mare interes din marea țară socialistă din Asia egalînd astfel vestitul Mare Zid chinezesc.

Un singur soldat și atîta zarvă? se vor întreba cititorii.

Nu, desigur că nu. Și-an este un oraș vechi și vestit, el a fost capitală a unsprezece dinastii chinezești pe parcursul a mai bine de o mie de ani. În Evul Mediu era unul dintre cele mai mari orașe ale lumii. De aici începea marele drum al mătăsii. Un vechi proverb chinezesc spune că la Și-an fiecare piatră, fiecare cărămidă își are istoria sa. Nimic mai adevărat. Turistul ajuns aici se trezește parcă coborît pe altă lume : străzi înguste, șerpuitoare, case mici cu specific chinezesc, dar pe care antenele tv sînt o prezență reconfortantă. Femei care spală rufele în rîul din fața caselor. Bărbați care, atunci cînd nu sînt la lucru, stau pe bănci în fața casei și joacă domino chinezesc sau cărți...

Dar să ne deplasăm la cca 30 kilometri de oraș, adică acolo unde se găsește mormîntul împăratului Cichin S-Chuang. Aici a fost scoasă la iveală o așezare din neolitic. În muzeul local se găsesc mii de obiecte de ceramică, diferite elemente de cultură provenind de la oamenii care au trăit pe aceste meleaguri cu mai bine de 6 000 de ani înaintea noastră. Muzeul acesta a putut lua ființă grație credinței oamenilor acelor vremi, care cerea ca atunci cînd se sfîrșesc din viață, oamenii să fie înmormîntați cu întreaga lor avere.

Muzeul soldaților și cailor de lut ai împăratului ● Construcție indicînd locul unde se află incredibilul mormînt

Chipuri de soldaţi

Împăraţii chinezi au mers însă mult mai departe cu credinţa. De teamă de a nu-şi pierde influenţa şi slava după moarte, ei porunceau să li se construiască morminte masive, adevărate mausolee în care erau înmormîntaţi apoi împreună cu sumedenie de relicve, opere de artă, dar şi cu întreaga armată şi curte. În apropiere de Şi-an se găsesc şaptesprezece astfel de morminte imperiale, dar nici unul nu a fost deschis pînă în prezent. Cel mai important dintre ele este cel al împăratului Cichin S-Chuang (250—210 î.e.n.), după cum ne asigură istoricul S-ma Cichien, care a trăit în secolul al II-lea înaintea erei noastre. Acesta ne informează că construirea mormîntului a început îndată ce împăratul s-a urcat pe tron la numai treisprezece ani. Au lucrat la construirea lui peste 70 000 robi aduşi din toate colţurile Chinei. Mormîntul, un adevărat palat subteran, a fost terminat după aproape treizeci de ani. El se află la patruzeci de metri sub pămînt. Firma de la intrare îi anunţă pe vizitatori că se află în faţa MUZEULUI SOLDAŢILOR ŞI CAILOR DE LUT AI ÎMPĂRATULUI CICHIN.

2.

Muzeul este, de fapt, o hală imensă. Vizitarea lui constă din trecerea pe cîteva coridoare de pămînt în timp ce în faţa ochilor se zăreşte o privelişte halucinantă : o armată imensă de oameni şi cai care nu aşteaptă parcă decît un ordin pentru a porni marşul spre lumina soarelui. Soldaţi, vizitii, comandanţi etc., toţi privind înainte gata să pornească marşul îndată ce semnalul de plecare la atac va fi sunat. Fotografia acestui complex nu spune mai nimic în comparaţie cu realitatea. Soldaţii şi caii din teracotă vorbesc despre dorinţa împăratului de a avea la căpătîi nu numai garda sa, dar şi întreaga armată.

Actualmente turiştii nu pot vedea decît primele rînduri ale avangărzii oastei, cea mai mare parte a armatei aflîndu-se încă sub pămînt. Munca arheologilor a fost şi este foarte grea, aducerea la lumină a atîtor figuri de oameni şi cai nu este munca cea mai uşoară cu putinţă.

„Ceea ce se vede acum — spune ghidul — reprezintă doar o zecime din ceea ce se află sub pămînt. Arheologii noştri vor avea încă mulţi ani buni de lucru de acum încolo."

Mormîntul împăratului este descris în multe scrieri vechi, dar în nici una nu se vorbeşte despre armata de lut. Soldaţii şi caii care se văd în prezent fac parte din depozitul numărul unu, care este şi cel mai mare. Specialiştii estimează că aici se află nu mai puţin de 6 000 (şase mii) de soldaţi ! Au mai fost descoperite încă alte trei depozite, mai mici, la care încă se mai lucrează.

De ce această armată imensă a fost aşezată chiar lîngă mormîntul împăratului ?

Mormîntul este o copie fidelă a unui complex existent la suprafaţă. Arheologii au demonstrat că mormîntul are două ziduri, cel din interior simbolizînd zidul palatului imperial, celălalt fiind zidul oraşului. Soldaţii — cîteva zeci de mii în capitala imperiului — slujeau atît la curtea împăratului, cît şi pentru paza şi apărarea oraşului. Cei care apărau oraşul nu aveau voie să pătrundă în interiorul zidurilor palatului, adică acolo unde se afla armata împăratului. Astfel se explică aşezarea armatei în imediata apropiere a mormîntului împăratului.

Extraordinar este faptul că soldaţii nu seamănă între ei. Ei au figuri distincte, priviri distincte. Doi soldaţi nu seamănă unul cu altul. Unii sînt gravi, alţi zîmbesc hîtru, puşi parcă pe şotii. Mai mult ca sigur că fiecare a avut un model viu. De asemenea, proporţiile cailor corespund perfect cu cele ale frumoaselor patrupede din perioada respectivă.

Confecţionarea soldaţilor şi cailor a constituit un proces complex. Mai întîi se confecţiona din lut corpul soldatului sau calului după care se trecea la detalii. Capul şi mîinile se modelau separat. După aceea totul se băga în cuptor şi se ardea. Statuile soldaţilor avînd înălţimea de cca 180 centimetri sînt foarte solide. Arderea se producea la 900°C, ceea ce arată gradul înalt de tehnică atins încă de pe atunci de ceramiştii chinezi.

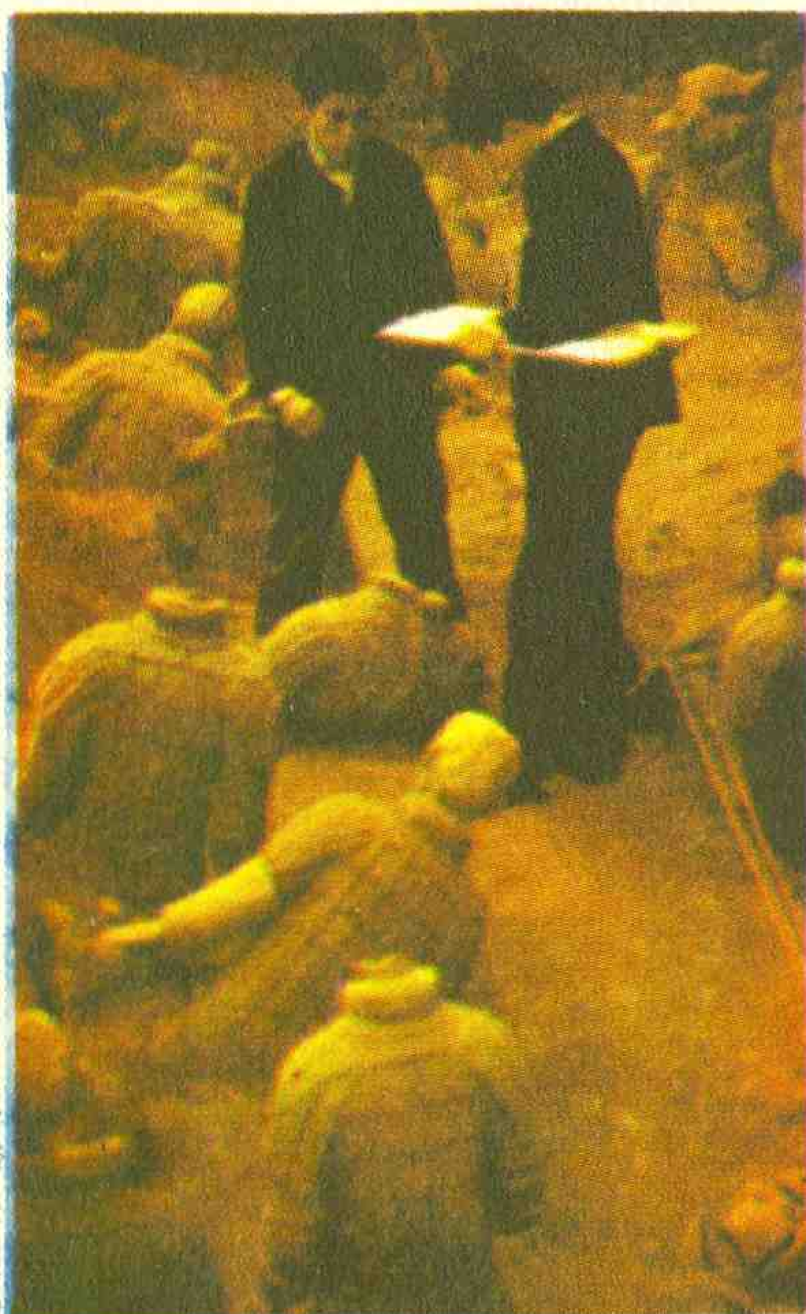
Arheologii sînt de părere că împăratul Cichin a fost primul care a întrerupt tradiţia barbară a suveranilor de pînă la el, cînd aceştia luau cu ei în mormînt întreaga lor armată — soldaţi şi cai vii ! — precum şi soţiile lor care nu au dat naştere la copii, meseriaşii care construiseră mormîntul etc. Fire miloasă, Cichin S-Chuang a dispus ca în locul tuturor acestora vii, să fie îngropat cu statuile lor în mărime naturală.

Cai şi... călăreţi

Munca arheologilor ● Movila care adăposteşte mormîntul

Privită la plecare, după ce ai vizitat mormîntul împăratului, movila capătă alte semnificaţii. Ea încetează să mai fie un simplu deal, o simplă ridicătură de pămînt. A devenit un templu cu putere de simbol pentru geniul poporului chinez cu o cultură milenară. Desigur, arheologii chinezi vor avea încă mult de lucru, mii şi mii de alţi soldaţi îşi aşteaptă ieşirea la lumina soarelui, ale cărui raze i-au încălzit pentru ultima dată acum mai bine de două mii de ani...

Alice Teodorescu

Invitație la o cafea pe strada ARBAT

Ce este Arbat? În primul rînd, Arbat este o stradă. Cu nimic mai prejos decît Nevski Prospekt din Leningrad, Strada Kreșceatik din Kiev, Champs Elysées din Paris. Arbat este așadar, o stradă din Moscova și are o îndelungată istorie. Prima atestare a existenței sale datează din secolul al XV-lea. În anul 1611, în preajma turnului construit pe locul porții Arbatskie s-a desfășurat o aprigă bătălie a moscoviților cu un detașament al cavalerului maltez Novodvorski, care se grăbea să vină în ajutorul șleahticilor polonezi baricadați în incinta Kremlinului. Cavalerul a fost rănit cu un foc tras dintr-o mușchetă în timp ce rușii, în frunte cu N.V. Godunov, au trecut la lupta corp la corp. În anul 1612 tot aici, împotriva hatmanului Hodkevici au stat oștile kneazului Pojarski. Două sute de ani mai tîrziu, prin strîmta cale a Arbatului pătrundea, în septembrie 1812, în cuprinsul Moscovei părăsite de armatele rusești, cavaleria lui Murat. Sîntem în 1905, Strada Arbat se umple de baricade. Lupta revoluționarilor de aici este condusă de tînărul sculptor S.T. Konenkov. Pînă în anul 1812 cartierul Arbat constituia cel mai aristocratic cartier al orașului. Un lucru care l-a făcut pe prințul P.A. Kropotkin să-l numească, nici mai mult, nici mai puțin decît cartierul Saint-Germain al Moscovei. Ulterior, un incendiu a distrus Arbatul. Au fost construite alte case dar ele trebuiau să respecte porticul clasic precum și blazonul nobiliar aplicat pe frontonul său. Strada ia un aer comercial, de afaceri. Caracterul acestuia contrasta cu liniștea și confortul ce domneau în ulicioarele învecinate. Cu un sfert de veac înainte a început aici construirea unei noi artere, bulevardul Kalinin, care a tăiat păienjenișul ulicioarelor din vechiul Arbat, acesta nemaiputînd face față fluxului mereu crescînd al populației.

Arbatul s-a umplut de felinare

Primul lucru care îți sare în ochi circulînd pe strada Arbat sînt felinarele. Ele au fost mutate mai spre mijlocul străzii. Nu seamănă cu cele de astăzi, spun moscoviții, dar nu copiază nici modelele existente în secolul trecut. Apoi, faptul că Arbat este o stradă numai pentru pietoni. Fațadele sînt zugrăvite în zeci de culori. Pe partea carosabilă a străzii au fost plantați arbori. Toate acestea sînt elemente noi pentru Arbat. S-ar fi putut ca Arbatul, se întreabă unii și alții, să fie transformat într-un fel de muzeu al Moscovei de altădată? Este greu de presupus acest lucru pentru că, atît condițiile vieții, cît și clădirile de aici s-au schimbat între timp

mult prea mult pentru ca o asemenea idee să nu pară ceva artificial. Pe Arbat oamenii vin nu numai să cumpere mărfuri mult căutate ci și pentru a comunica sufletește unii cu alții. Știți, îmi spunea un moscovit pe care l-am întîlnit pe Arbat, nu m-aș mira ca într-o zi oamenii să înceapă să se salute între ei, așa cum obișnuiesc să o facă cei de la țară.

Se spune că există în Moscova multe alte străzi care au, la rîndul lor, o vîrstă înaintată. Care dispun și ele de vechi tradiții istorice și culturale. Și totuși, spun moscoviții, „statele de serviciu" ale Arbatului n-au egal în istoria culturală a țării noastre.

Celebritățile străzii Arbat

Chiar pe această stradă, precum și pe ulicioarele învecinate au locuit și și-au desfășurat activitatea A.S. Pușkin, N.V. Gogol, M.I. Lermontov, A.A. Blok, pictorii S.V. Ivanov, P.D. Korin, arhitecții Vesnin și K.S. Melnikov, compozitorii S.V. Rahmaninov și A.N. Skriabin, regizori și oameni de știință vestiți. Și nu o dată, străbătînd aceste locuri, oamenii au senzația că undeva, printre pietoni, toți aceștia își dau întîlnire undeva, într-o cafenea de pe Arbat.

Să vorbească despre istorie

Întrebat despre proiectele arhitecților în legătură cu Arbatul, doctorul în arhitectură A. Gutnov, a ținut să sublinieze faptul că Arbatul va trebui să vorbească tuturor, în primul rînd, despre propria lui istorie. Plăci memoriale și alte semne distinctive de acest fel, vor fi instalate practic pe fiecare din casele noului Arbat. Au luat sfîrșit lucrările de pe această stradă? Nicidecum, firește. Mai sînt foarte multe de făcut. În primul rînd se va finisa amenajarea străzii, apoi aspectul ei general. Vor fi regîndite reclamele luminoase ale vitrinelor, numerele de pe fațadele clădirilor și ale diverselor indicatoare. Vor fi așezate deasupra ferestrelor umbrare de pînză, apoi mici fîntîni arteziene, mobilierul stradal care va conferi străzii un farmec cu totul aparte pentru anotimpul de vară, chioșcuri de-o formă diferită, originale, care vor ritma cu noul Arbat.

Și totuși, aici se locuiește

Arbatul va rămîne o stradă locuită: au fost începute lucrări de restaurare și amenajare interioară a clădirilor de aici. Vor fi renovate interioarele instituțiilor aflate la parterul clădirilor, se vor deschide noi cafenele, magazine, restaurantul „Vechiul Arbat". Lîngă restaurantul „Praga" va fi construită o nouă clădire pentru cinematograful „Hudojestvennîi". Se va împlini astfel și profilul stradal care fusese lăsat aici neterminat. Aspectul noului Arbat va cunoaște o dezvoltare nu numai pe verticală dar și pe orizontală. Vor trebui cu siguranță reamenajate și străzile laterale care dau spre această arteră, întreg cartierul înconjurător. De la casa-muzeu Pușkin va porni în direcția străzii Kropotkinskaia așa numita cale pușkiniană ce va reuni într-un aspect unitar numeroasele monumente istorice, culturale, și arhitectonice legate de epoca lui Pușkin. Împreună cu micile scuaruri, cu spațiile verzi din curți, ele vor alcătui tocmai acea simbioză, grădină de istorie și cultură, despre care amintea academicianul D.S. Lihaciov.

Te invit la o cafea pe Arbat

Comerțul, această prezență nelipsită de pe o stradă destinată pietonilor, va căpăta probabil o altă înfățișare. Tradițional este aici comerțul cu cărți, obiecte de anticariat, de artă, destinate mai mult unei solicitări selective și mai puțin consumului larg, cotidian. Este de sperat, spun arhitecții, ca și cafenelele de aici să aibă un alt aspect. În primul rînd, un confort care să amintească de mai vechile tradiții din Moscova de altădată. Cît despre lucrătorii din comerț, ei vor trebui să caute noi forme de servire a publicului.

Au cuvîntul arhitecții

Experiența realizată prin reamenajarea Arbatului e prețioasă nu numai pentru că a demonstrat pe viu avantajele aduse de crearea unei zone pietonale, dar și pentru că a făcut cunoscută complexitatea unor probleme legate de asemenea acțiuni. Aici — spun specialiștii — e nevoie să fie reunite într-o singură idee de ansamblu, într-un singur proiect, eforturile unor numeroși oameni de știință, ingineri, arhitecți, artiști plastici. Arbatul și-a cucerit dreptul la existență. Și dacă acest lucru s-a realizat, asta s-a datorat în primul rînd acelor oameni care au crezut fără rezerve în posibilitatea realizării ei. Mai mult chiar, mărturisește doctorul în arhitectură A. Gutnov, cuvîntul fermecat „ARBAT" a făcut să fie revopsite de mai multe ori unele fațade spre a se ajunge la o culoare potrivită, să fie reașezate pietrele caldarîmului, să fie realizate firme originale, precum și multe alte lucruri fără de care Arbatul de azi nu ar fi existat.

Areta Șandru

Pastel

Cad ca sulițele
Din povestea eroilor
Razele
Și chipul țării se îmbracă în alb
Cum numai o casă din poiană
Știe să vestească sărbătoarea.

Cad spre ogor poamele
Chemate de legea pămîntului —
Prinos adus rădăcinii,
Apei,
Trunchiului care le-a vegheat
În bătăile vîntului.

E soare
Cum numai în ochii copiilor
Mai zboară atîta lumină,
Iar razele
Îmbrățișează chipul țării în alb
Cum doar o casă știe
Să intre-n sărbătoare.

Petre Anghel

CUNOAŞTERE, CULTURĂ, CIVILIZAŢIE

PRIN AGENŢIILE JUDEŢENE DE TURISM PENTRU TINERET

Peisajul românesc are, chiar şi la o simplă privire, adîncimi nebănuite, de o rară frumuseţe. Adîncimi date în primul rînd de semnificaţiile generoase, abundente ce vorbesc de participarea poporului la constituirea propriei sale istorii. Iar acum, firesc ne îndreptăm ochii minţii spret recut, încercăm să-l descifrăm, să pătrundem în înţelesurile sale cele mai profunde... Tot aşa, ţinem să fim participanţi activi şi, totodată, martori ai noii epoci, aceea a zidirilor fără de vîrstă, pentru eternitate ; dorim să cuprindem în intimitatea sufletului tot ceea ce astăzi se clădeşte, prin voinţa şi forţa întregii naţiuni, spre propria sa bunăstare. Trecutul şi prezentul, viitorul prefigurat cu claritate ne absorb, ne îndeamnă să le cunoaştem. Şi de-acum, nu mai este un secret că pentru a le cunoaştem. Şi de-acum nu mai este un secret că pentru a le acele semne de sine grăitoare ce atestă un trecut glorios, un prezent al nemaiîntîlnitelor împliniri...

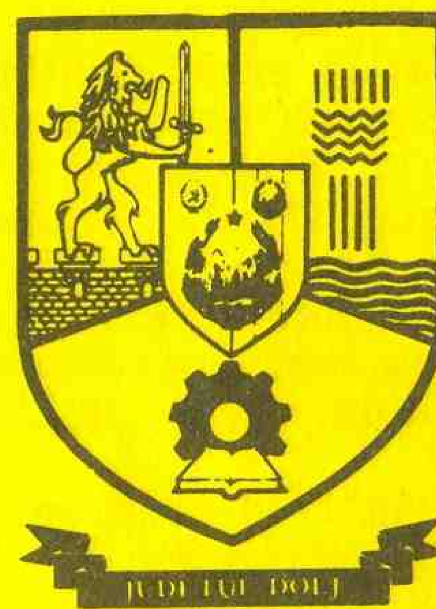
Pentru noi, tinerii, au fost create posibilităţi nenumărate pentru aprofundarea adevărului istoric, pentru dezvoltarea armonioasă a cugetului, pentru destindere în decorul mirific al munţilor, văilor, cîmpiilor patriei... Iar agenţiile judeţene de turism pentru tineret, Biroul de Turism pentru Tineret se arată, în acest sens, ca factor principal de acţiune, de sprijinire a transpunerii în practică a doleanţelor noastre.

O nouă dovadă — prezentarea activităţilor din cadrul agenţiei judeţene Dolj...

AGENŢIA DOLJ

Am fi tentaţi să afirmăm că o agenţie judeţeană de turism pentru tineret situată la cîmpie nu poate avea un „palmares" la fel de bogat ca acela al uneia dintr-o zonă de munte-deal. Agenţia Dolj este, în acest sens, o dovadă că, indiferent de amplasare, bogăţia de acţiuni poate fi aceeaşi, de o admirabilă consistenţă. În judeţul Dolj pilonii trainici pe care este rostuită respectiva bogăţie se află adînc înfipţi într-un sol reverberind de mărturii istorice : vom întîlni urme ale continuităţii, vetre ale unor vechi aşezări — cum este şi cea din raza satului Cîrcea, aparţinînd celui mai vechi neolitic românesc —, urme ale unor aşezări ce atestă eroica rezistenţă a geto-dacilor din Cîmpia Olteniei de astăzi în faţa cotropirii romane... Dar, tot astfel, vom întîlni semnele revelatoare ale devenirii Doljului, în pas cu aceea a ţării, fără de precedent : cetăţile moderne ale constructorilor de maşini, ale chimiei, ale energeticii...

VOCAŢIE A ÎMPLINIRILOR

1986 este un an cu semnificaţii aparte. Agenţia judeţeană Dolj de turism pentru tineret a ţinut ca şi prin activităţile sale să accentueze acest fapt. Revelatoare, în acest sens, ni s-au părut a fi intervenţiile organizatorilor de turism de la numita agenţie :

— Ne-am concentrat eforturile spre desfăşurarea unor acţiuni profund educative, patriotice. Avînd în vedere că anul 1986 reprezintă anul de omagiere a 65 de ani de la crearea Partidului Comunist Român, venind în întîmpinarea dorinţelor tinerilor, elevi, muncitori, studenţi, tineri specialişti, am iniţiat o serie de acţiuni de largă cuprindere, bogate în semnificaţii...

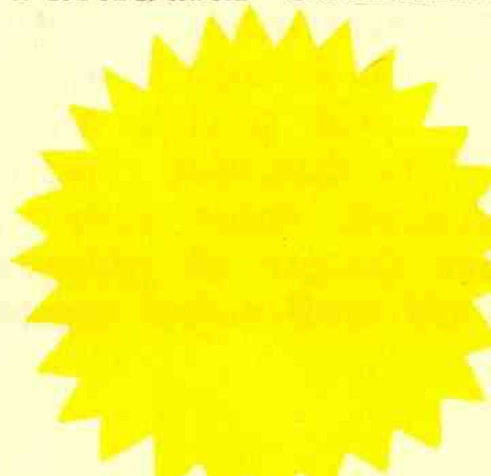
— Ne puteţi specifica ?

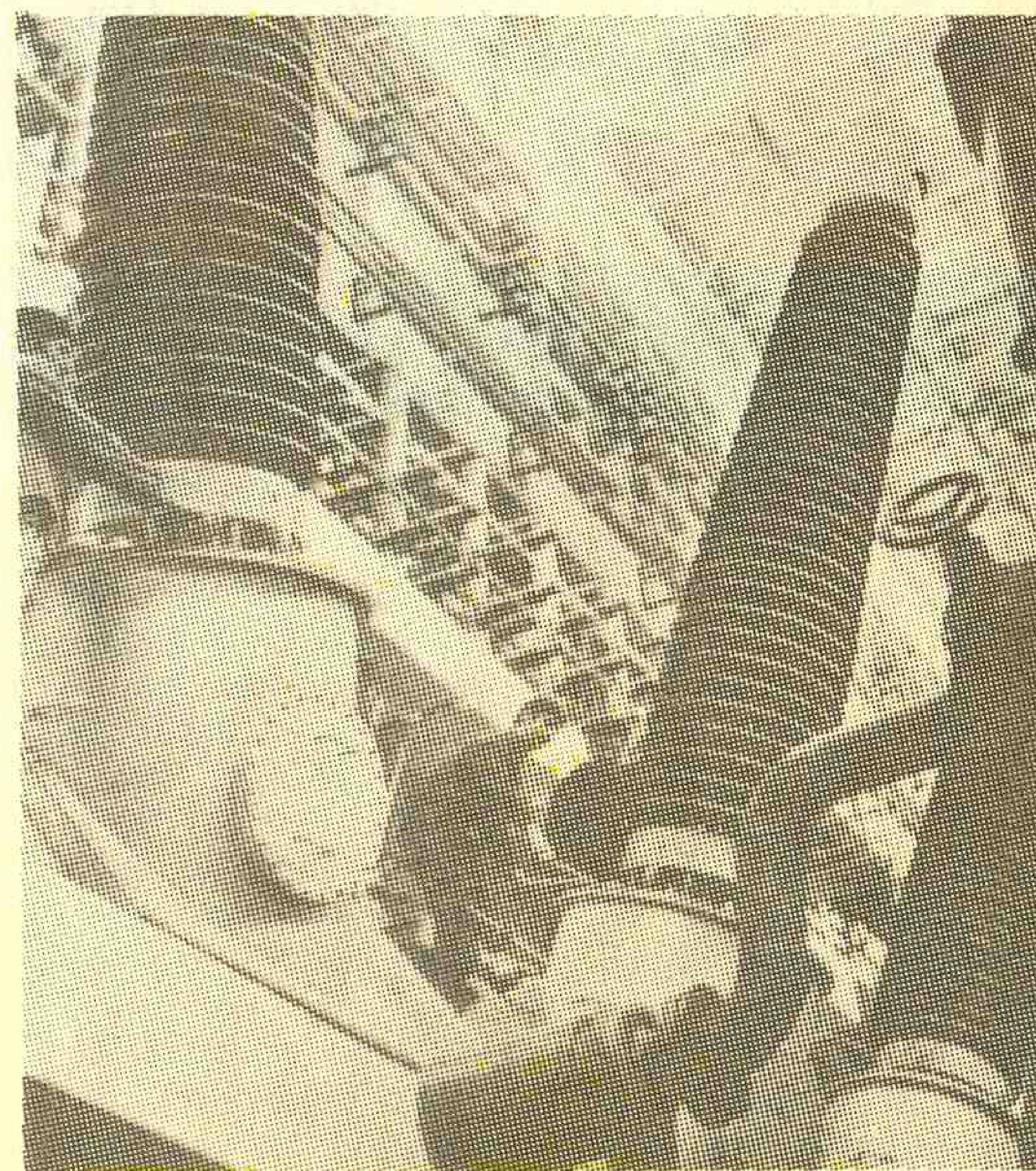
— În lunile aprilie-mai, peste 5 000 de tineri au vizitat Muzeul Partidului Comunist Român din Capitală, Muzeul Olteniei, Muzeul luptei ceferiştilor din ianuare-februarie 1933, Muzeul satului din Scorniceşti... Tot astfel, din luna martie, un număr sporit de tineri au participat la excursii în locuri şi la monumente legate de activitatea revoluţionară a P.C.R. De asemenea, am organizat acţiuni turistice pe itinerarii ce vorbesc despre împlinirile dezvoltării socialiste, legate indisolubil de aplicarea neabătută a politicii partidului. Şi participarea amplă exprimă, din partea tinerilor, dragoste netărmurită pentru patrie şi partid, pentru conducătorul iubit al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Tinerii cunosc astfel îndeaproape cele mai îndrăzneţe proiecte din istoria României, transpuse în practică.

— Toate aceste acţiuni sînt subsumate unor frumoase generice...

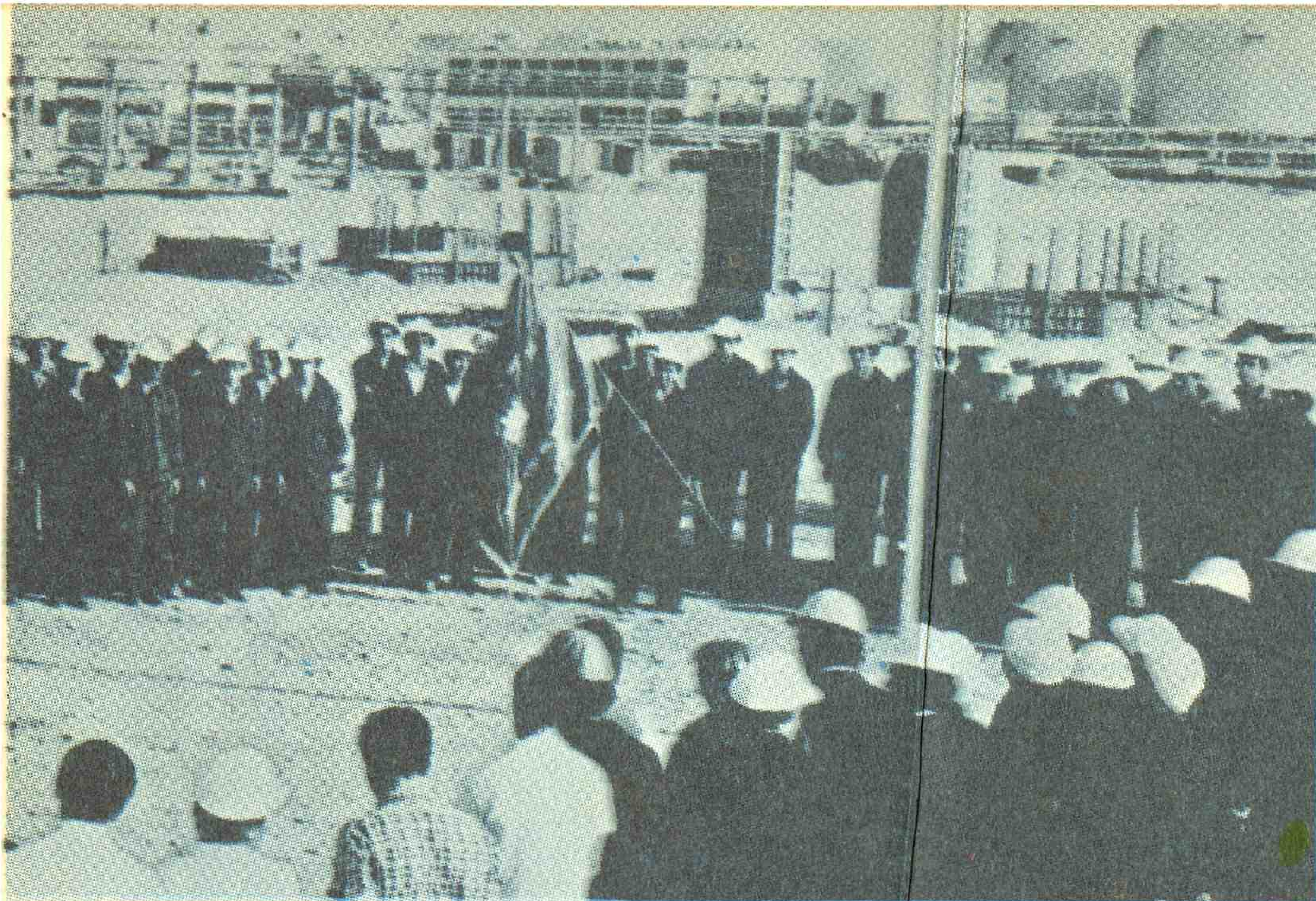
— Amintim, în acest sens, de cele de largă respiraţie, care au reunit şi cel mai mare număr de tineri : „Conducător de ţară, creator de istorie", „Ctitorii ale Epocii Nicolae Ceauşescu", „Partidul — omagiul tinerei generaţii"...

Transformatori giganţi fabricaţi de renumita întreprindere craioveană «Electroputere»

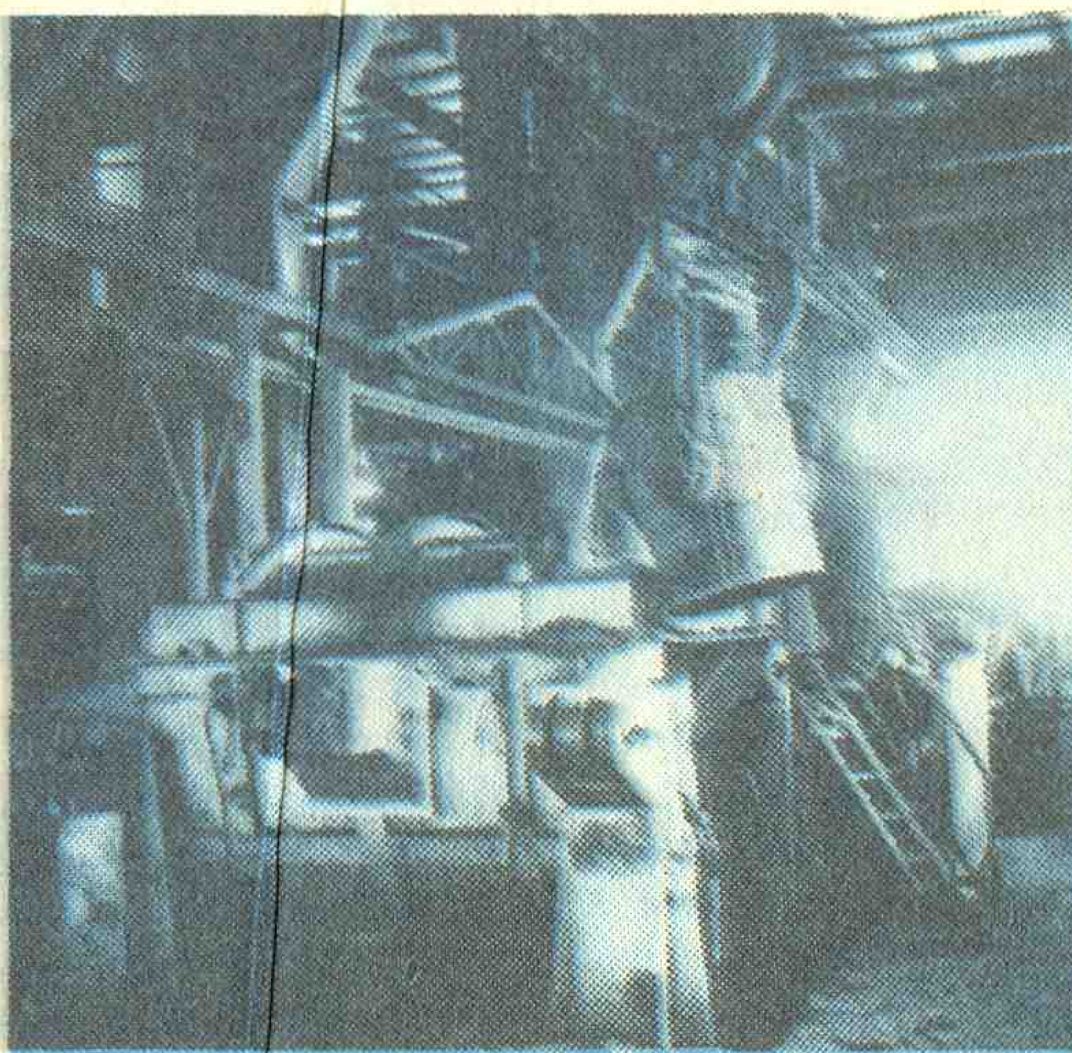
ROMANTISM REVOLUŢIONAR
afirmarea unei identităţi spirituale

— Un loc de seamă în sfera preocupărilor agenţiei îl ocupă şi evidenţierea muncii şi a creaţiei tinerilor, a contribuţiei lor la opera de edificare a patriei...

— Desigur; în această privinţă am optat pentru trasee turistice care oferă tinerilor prilejul de a lua contact nemijlocit cu marile şantiere ale muncii şi creaţiei. Astfel, avem prevăzute itinerarii la Şantierele Naţionale ale Tineretului de la Rovinari, Motru, „Cîmpia Caracalului", amenajarea rîului Dîmboviţa... În paralel, în cuprinderea tematică „Turism — civilizaţie, educaţie" am iniţiat excursii cu tinerii din judeţ la adevărate „monumente" de civilizaţie şi cultură, la locuri în care tradiţia se îmbină armonios cu prezentul. Astfel, am organizat acţiuni turistice la Herculane, Voineasa, Valea Jiului, Valea Oltului, Valea de Peşti, Tismana, Peştera Muierii, Polovraci, Zăval şi Pleniţa — la diverse serbări cîmpeneşti.

— Cea mai „condensată" perioadă de acţiuni rămîne însă „Săptămîna turismului doljean"?

— Urmărind îndeaproape educarea tineretului, destinderea şi bucuria, îmbogăţirea spiritului, organizăm anual o astfel de săptămînă care se bucură de o largă participare, dat fiind, aşa cum aţi remarcat, însumarea diverselor acţiuni turistice atractive, culturale, distractiv-educative: în cele 7 zile au loc vizite ale elevilor, ţăranilor cooperatori, muncitorilor în municipiul Craiova şi întreg judeţul Dolj, se organizează un tren al tineretului la Costineşti, cu 800 de tineri, are loc un concurs de orientare turistică în împrejurimile municipiului, diverse alte întreceri sportive în lunca Jiului, la baza sportivă „Constructorul", drumeţii montane în Parîng, Retezat, Godeanu, Cozia — cu sprijinul cercului de turism specializat „Pelendava".

Imagine de la Întreprinderea de piese turnate Băileşti

Agenda

JUDEŢUL DOLJ

● Judeţul Dolj se întinde pe o suprafaţă de 7 413 km², ocupînd 3,1 procente din suprafaţa ţării, învecinîndu-se cu judeţele Mehedinţi, Gorj, Vîlcea, Olt, la Sud cursul Dunării formînd o graniţă naturală cu R.P. Bulgaria.

● Deţine locurile de frunte la producţia de locomotive electrice, diesel electrice şi diesel hidraulice pentru linii magistrale; îngrăşăminte chimice 100% substanţă activă; motoare electrice de 0,25 kW şi peste.

● Temperatura medie anuală este cuprinsă între 10° şi 15°C pe cea mai mare parte a teritoriului judeţului — numai în dealurile Amaradiei scade sub 10°C.

● Pe parcursul iernii, în zona judeţului, Dunărea îngheaţă, pe toată lăţimea sa, în iernile mai geroase. Podul de gheaţă se formează de regulă la jumătatea lunii ianuarie, iar durata lui cea mai lungă a fost de 54 zile, în 1954.

● 112,2 la sută din întinderea judeţului este ocupată de păduri, iar 6,4 la sută este ocupată de pajişti, situate îndeosebi în lunci şi în terenurile mai accidentate din partea nordică a judeţului.

● Pe teritoriul judeţului au fost create importante rezervaţii naturale, ca puncte de atracţie turistică şi interes ştiinţific. Între acestea, cele mai importante sînt: Poiana Bujorului de la Pleniţa, pădurea de tei de la Cleanov, pădurea Branişte de stejar brumăriu de la Bistreţ, rezervaţia faunistică din sudul localităţii Ciupercenii Noi — pentru păsările de baltă —, pajiştile naturale de la Popoveni etc.

● În judeţ există un bogat folclor al obiceiurilor, cu puternic caracter laic, fiind legate de muncă, de evenimentele din viaţa oamenilor şi a localităţilor: oraţii de nuntă, Pluguşorul, Capra, Vasilca, Sorcoveţii, darea de grindă, colindul cu griuşor, Dragobetele, răcitul ţestului, Căluşul, culesul sînzienelor, sărbătoarea primei pîini, sărbătoarea culesului viilor, Ziua recoltei etc.

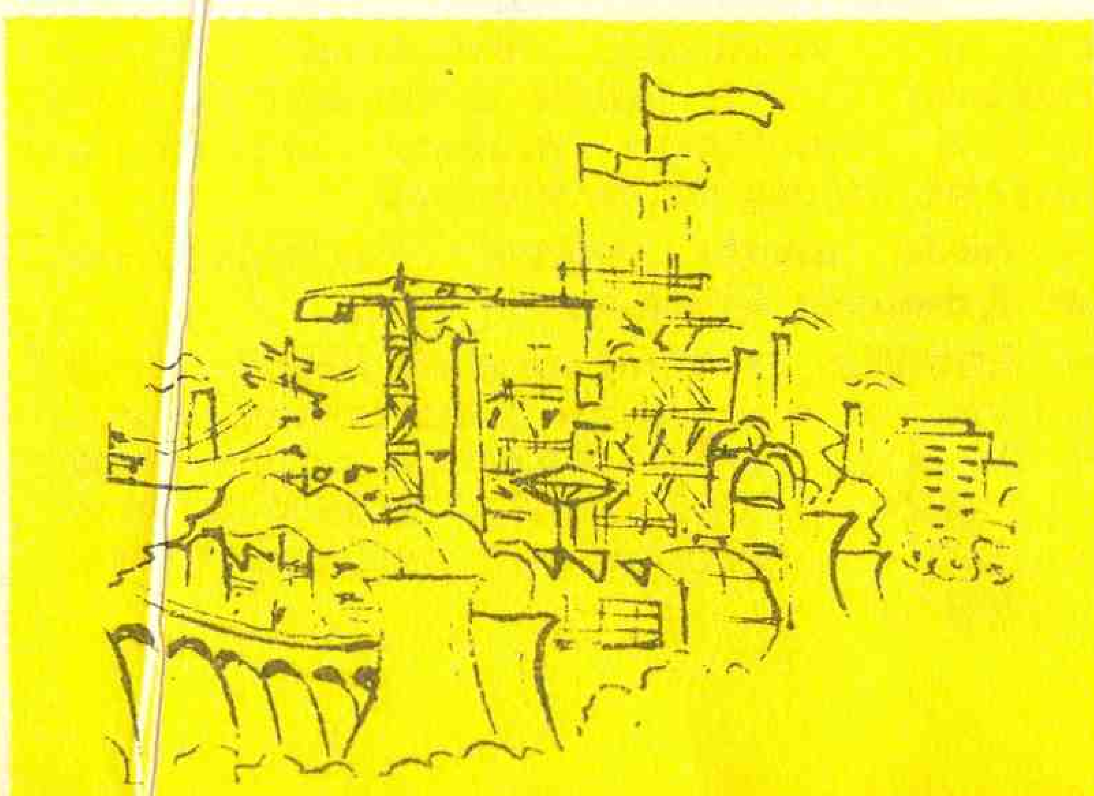
UN BOGAT CALENDAR DE ACŢIUNI

— Nu am cuprins, însă, toate tipurile de acţiuni pe care le organizaţi...

— Pornind de la preocupările tinerilor de la sate, de la sarcinile ce stau în faţa organizaţiilor de tineret din mediul rural, agenţia organizează vizite la obiective agricole din judeţ cu o însemnată experienţă şi realizări deosebite: la complexul de sere Işalniţa, la sistemul de irigaţii Măceşu—Nedeia—Sadova—Bechet, la Staţiunea experimentală Dăbuleni. Prin corpul de ghizi, cercul de turism specializat „Pelendava" de pe lîngă agenţie, cu sprijinul celorlalte cercuri de turism şi comitete U.T.C. participăm la diverse acţiuni instructiv educative organizate de B.T.T. şi agenţiile de turism pentru tineret...

— Aţi putea enumera cîteva astfel de acţiuni?

— Instruirea ghizilor montani, la Izvoru-Mureşului, în martie, cea a ghizilor de turism nautic — la Tulcea, în iunie, Festivalul de la Tismana, în iunie; drumeţie şi orientare turistică la Buşteni, în august; Festivalul „Căluşul românesc", Scorniceşti, în iulie şi multe altele...

— Oferiţi tinerilor şi posibilitatea ca cei mai merituoşi să participe la excursii în străinătate?

— Desigur, în formarea grupurilor de turism extern bazîndu-ne pe un sprijin considerabil din partea comitetelor U.T.C. Avem în vedere ca tinerii participanţi la astfel de excursii să fie documentaţi asupra traseelor ce le vor străbate — le prezentăm date sintetice despre ţara pe care o vor vizita, despre obiceiurile respectivelor popoare...

— Ce ar mai fi de spus?

— ...Că porţile agenţiei Dolj a B.T.T. sînt mereu deschise iubitorilor de drumeţii şi excursii, celor care îndrăgesc natura, celor care doresc să pătrundă înţelesurile istoriei şi ale civilizaţiei noastre...

CERCURILE DE TURISM — «MAREA DRAGOSTE A TINERILOR DOLJENI»

60 000 de tineri au participat la numeroasele acțiuni organizate anul trecut de cercurile de turism din Dolj, cu sprijinul agenției B.T.T. Este mult ? Raportîndu-ne strict la cifră, desigur, da ! Este puțin ? Dacă ne gîndim la tinerii necuprinși la aceste acțiuni, atunci, susțin organizatorii de turism, mai sînt multe de făcut. „Și le vom face !" susțin toți ei. „Vrem ca '86 să fie un an de vîrf al acțiunilor turistice. Aceasta nu este doar o dorință — firească, zicem noi — a organizatorilor ci, în egală măsură, un deziderat al tuturor tinerilor iubitori de turism din județ, în fapt, al tuturor tinerilor. Căci, nu-i așa ?, într-o eventuală definiție aproximativă, tineretea poate fi și frecvent chiar este sinonimă cu dragostea pentru drumeție și cunoaștere, cu dragostea pentru natură, cu pasiunea nețărmurită pentru numeroasele frumuseți ale României...

CLUBUL DE TURISM „PELENDAVA"

Împătimiți de turism, cum sîntem, cunoscători într-o oarecare măsură ai marilor comori turistice, ne putem permite să ne lansăm într-o aparent subiectivă judecată de valoare : particularitățile geografice ale Doljului sînt oarecum lipsite de peisaje spectacular și impresionant desfășurate. Prin aceasta, chiar din start, județul se situează între cele cu un potențial turistic mai scăzut dar aceasta nu numai că nu-i demobilizează pe tinerii iubitori de turism ci, dimpotrivă, îi îndîrjește și mai mult, „contaminîndu-i" și mai abitir cu acest fermecător morb al dragostei de drumeție. Că așa este, o demonstrează convingător prin tot ceea ce fac cei 70 de membri ai clubului de turism specializat „Pelendava", de pe lîngă agenția Dolj a B.T.T.

Cercul a luat ființă în ianuarie 1978 din inițiativa mai multor tineri muncitori, ingineri, tehnicieni de la Întreprinderea de avioane Craiova. Recent, așadar, s-au aniversat 8 ani de la „ctitorirea" sa — perioadă relativ scurtă ca timp dar, „mare" prin cele 350 de acțiuni turistice organizate la care au participat peste 6 000 de tineri — mai fiecare interval de timp liber fiind valorificat într-o nouă întîlnire cu muntele, cu natura, cu pitorescul și neprevăzutul.

Firește, zonele cele mai „asaltate" sînt cele mai puțin depărtate — debordînd însă de pitoresc și inedit — Valea Cernei, Parîngul și Vulcanul, Cozia-Căpățînii, fără ca aceasta să însemne că distanțele sau alte posibile dificultăți i-ar impresiona în vreun fel pe „pelendaviști". Continuînd istoricul cercului să mai rememorăm o dată : în 1980 s-a organizat prima ediție a Cupei „Pelendava", de-acum consacrat concurs de turism montan ce urmărește, prioritar, popularizarea unor zone montane mai puțin cunoscute. Din cîte știm, este practic primul concurs organizat anual de un club sau un cerc turistic, inițiativa, ca orice inițiativă valoroasă, fiind grabnic preluată de alte cluburi, cercuri de turism specializat.

Doi ani mai tîrziu s-a organizat prima ediție a Festivalului — concurs de creație cu tematică montană — „Pelendava". Membrii clubului editează de asemenea și un atractiv, bine realizat literar buletin informativ, care abundă în pertinente și competente informații cu caracter turistic.

Participînd activ și consecvent la numeroase manifestări turistice, membrii clubului, care pot fi numiți Gabriel Miricescu, entuziastul președinte al clubului, Elisabeta Vîrlean, Natalia Tudor, Angela Stancu, Mariana Barbu, George Enescu, Viorela Ciontescu, Ionel Antonie, Marian Milă, Mădălina Clodoneanu, Florian Jianu, Florin Popa, Paul Cîrstea, Emilian Croitoru — „spiritul" incandescent al actualei formule a clubului — au cîștigat 21 de astfel de acțiuni, în vitrina supraîncărcată cu trofee turistice a clubului figurind la loc de cinste locul III la ediția 1983 a concursului „Drumeție și orientare" inițiat de B.T.T., respectiv locul I un an mai tîrziu.

AGENȚIA JUDEȚEANĂ BTT...

...organizează excursii, diverse acțiuni turistice care reunesc anual circa 50 000 de tineri — muncitori, țărani cooperatori, elevi, studenți ?

...creează condiții propice desfășurării turismului montan și că anual peste 5 500 tineri iau cu asalt muntele în excursiile organizate de către agenție ?

...acordă sprijin de specialitate tuturor cercurilor de turism din unitățile economice, instituții, facilitîndu-le deplasarea în toate zonele țării — că an de an 60 000 de tineri din județ participă la acest gen de acțiuni turistice ?

...organizează, în fiecare an, la începutul lunii iunie „Săptămîna turismului doljean" care reunește o bogată paletă de acțiuni turistice, cultural-educative, distractive, sportive, de agrement ?

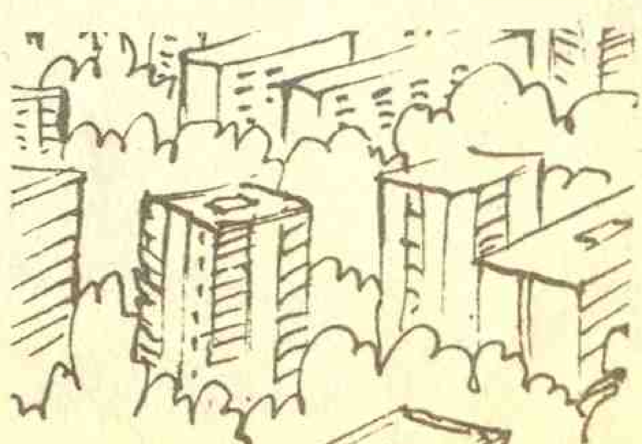
...va beneficia, începînd cu luna mai, de spațiile și facilitățile oferite de Casa științei și tehnicii pentru tineret, din Craiova — construcție modernă prevăzută și cu 96 de locuri de cazare în camere de două paturi ?

...oferă servicii de calitate — cazare, masă, transport — pentru tinerii din județ cît și pentru cei care vizitează meleagurile doljene, că, spre exemplu, numai în anul trecut de aceste servicii au beneficiat peste 11 500 tineri ?

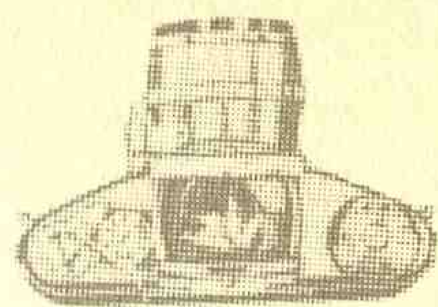
...are deja experiență și în domeniul turismului nautic, un număr mereu în creștere de tineri apelînd la agenție pentru a participa la acest gen de turism modern ?

...acordă anual circa 2 200 bilete de odihnă în tabere, pentru cei mai merituoși tineri ?

Știați că...

Album de excursie

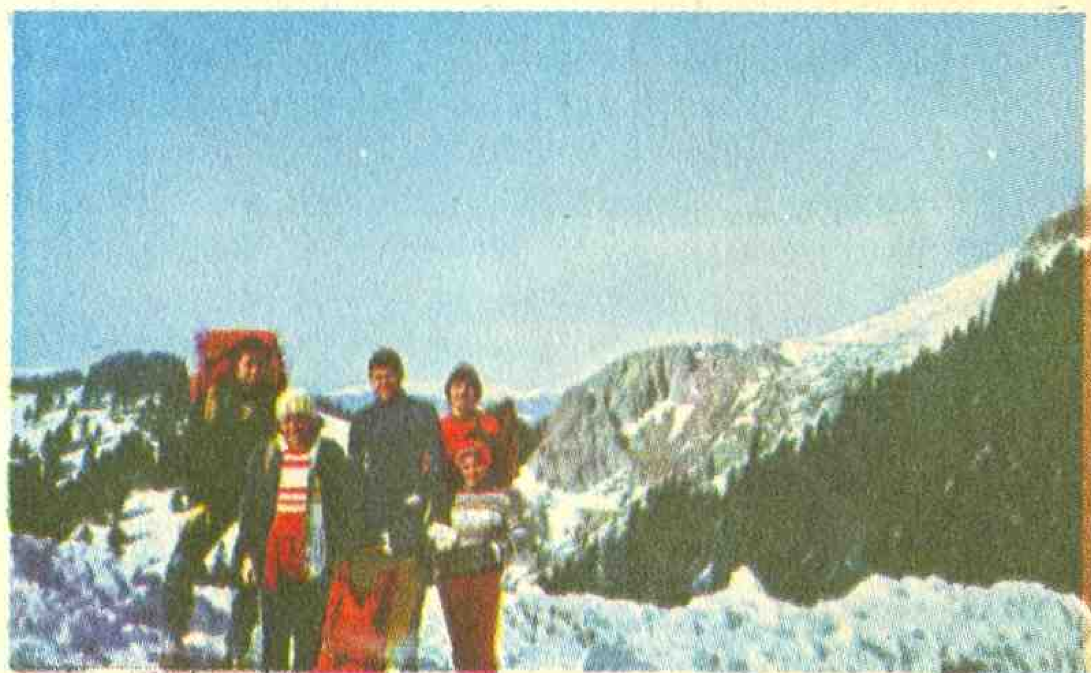
Sport sau turism ? — aceasta este întrebarea !

Ce mai la deal, la vale : unde-s mulți e... „Pelendava"

Un popas de 2+1 — o pledoarie a faptului că, în același timp, două fete se odihnesc tot atît cît un băiat !

Nu a mai rămas mult (și nici mulți dintre noi). Tot mai sus...

Mulți am fost, puțini am mai rămas (dar buni !)

FOTO : MIHAELA COSTOV

O pornim cu toții spre crestele Parîngului...

CU GHIZII AGENȚIEI PRIN PARÎNG

– secvență de itinerariu sentimental –

Gara Lainici. Vînt nebun. Închizi ochii, lași ușor capul pe spate și-i deschizi apoi larg. Un petec de cer cenușiu, cît cupola unei construcții uriești și, în jur, ...chiar uriași (îmbrăcați în haine de lucru !). Puși pe fapte mari pornim imediat la drum. Cîștigăm încet-încet fiecare metru în altitudine. Mirajul lui „mereu mai sus" ne cuprinde încet, încet pe toți. Încercăm să forțăm ritmul. Reacția spontană este temperată relativ repede prin cuvintele președintelui clubului de turism montan, Gabriel : „Barbă (Tavi), iar ai ajuns în față !", „Alina, stai ușor", „Nuți, mergi mai ușor că o încasezi !". Ne întîmpină zglobiu un pîrîu izvorînd din vechile basme, coborînd din piatră în piatră, cu clinchete argintii, vesel nevoie mare, cu poftă de joacă.

Urcăm. Zăpada crește ; bețele schiurilor se afundă tot mai mult. Înaintăm tot mai greu. Condiția fizică, sau mai bine zis lipsa de condiție fizică și de antrenament își spune cuvîntul. Nu ne dăm însă bătuți. „Orice-ar fi și, oricît ar fi de greu, Pelendava merge înainte !" Noii pelendaviști însă se resimt. Ne oprim. Încercăm să opunem vîntului și frigului căldura inimilor noastre. Reușim să aprindem focul sus la canton și să punem de ceai... Jos, aproape de pîrîul ce ne-a însoțit pînă aici, băieții se apucă de treabă. Aleg locul și cu îndîrjire se apucă să sape în stratul de zăpadă gropi regulate din care scot unul cîte unul cuburi mari de zăpadă. Locașurile se adîncesc, zidurile din jurul lor cresc...

Hotărîm să-și aducă fiecare contribuția la un ospăț „monstru". Două omlete uriașe (deși, la foamea noastră !...) cu tot ce se mai putea pune în ele — șuncă, vegeta, costiță etc. — aburesc în fața noastră. Întindem o prelată, punem pe ea tot ce se poate mînca și la un semn ...apucă cine poate ! În două minute totul e... „stins".

S-a făcut tîrziu. Nu se mai poate pleca mai departe, în sus spre creastă. Organizăm, ca atare, o mică întrecere cu poezii și cîntece, dotată chiar cu premii...

Încet, încet fiecare se retrage spre corturi. Nelu decide, totuși, să doarmă în cămăruța de la canton. Tavi, camuflat cu trei perechi de pantaloni, cinci pulovere și trei căciuli privește încă uluit spre cerul înstelat. Ar fi rămas lîngă izvor...

Somnul, nechemat, vine curînd și chiar dacă spectrul viselor tinde spre alb, alb-rece, soarele din inimile noastre țese și vise colorate, însuflețind și încălzind tot ce părea la început... să zicem înghețat. Noapte bună, Pelendava ! (a șoptit, Natalia Tudor, prozatoarea consacrată a cercului)...

Cupa „Pelendava", ediția a IV-a : moment de respiro... organizat

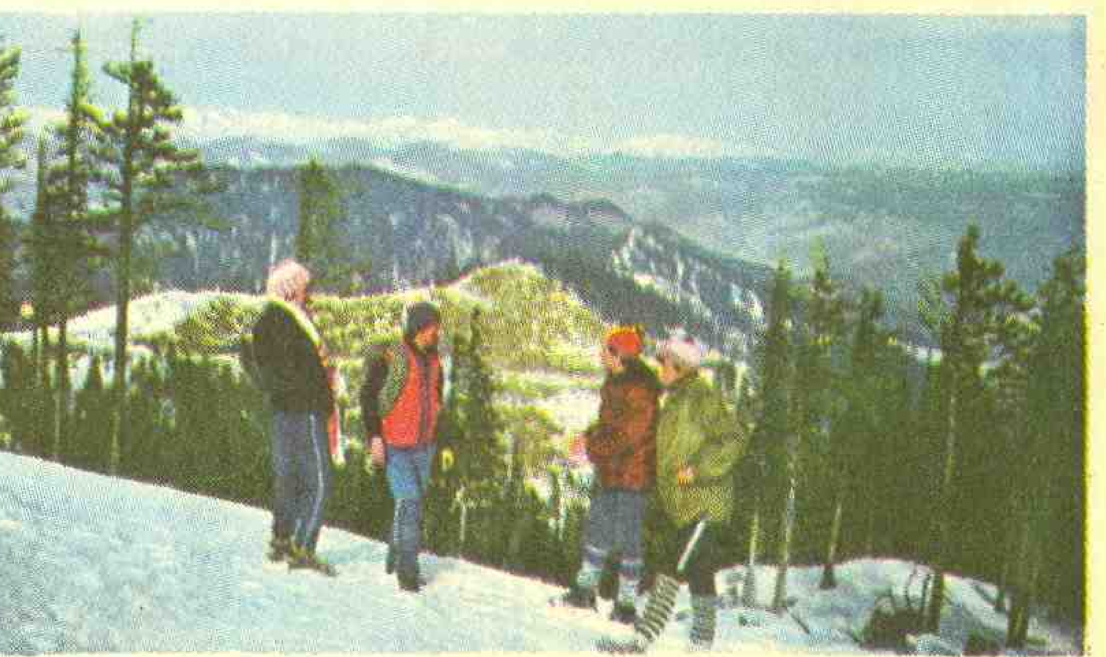
Iarna în Cozia – splendoare de... vîrf

Secvență de concurs, în Apuseni. În natură, feminitatea se află în elementul ei

E vreme de pozat : un rînd de fete, alt rînd de băieți și o felie de... Apuseni

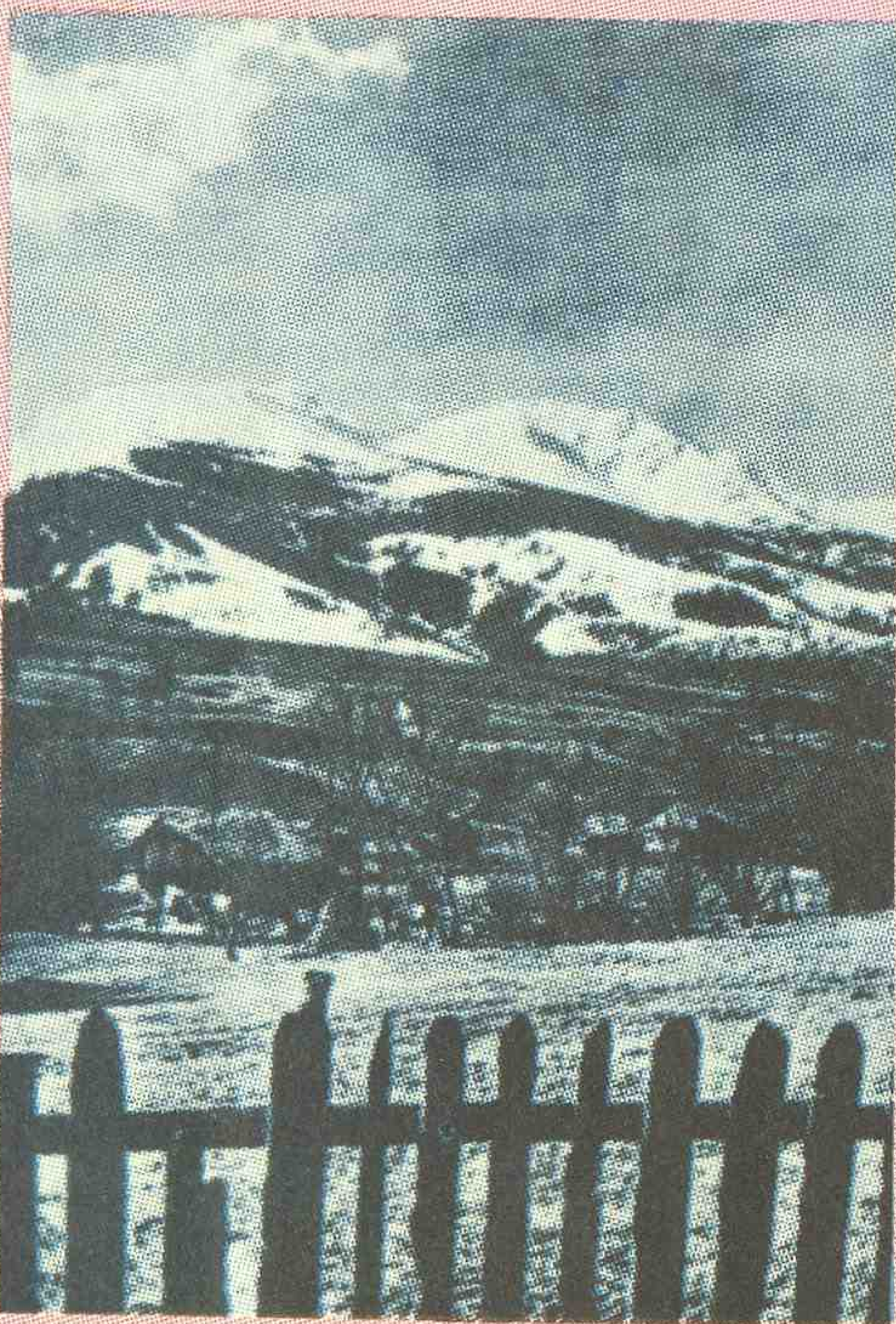
Un dialog la... înălțime

Copacii – un reper ideal și pentru obiectivul aparatului de fotografiat

CERCUL DE TURISM

„Electroputere"

Firește, turismul nu putea lipsi din bogatul program de activități al comitetului U.T.C. din binecunoscuta întreprindere craioveană „Electroputere". Aflîndu-se cea mai puternică organizație de tineret din județ, era normal ca și cercul de turism înființat aici, cu puțin timp în urmă, să se dezvolte corespunzător, permițînd și înlesnind accesul a din ce în ce mai mulți tineri la tot mai numeroasele și, desigur, mai antrenantele acțiuni inițiate de nucleul cercului (format din Paul Rebegilă, Valentin Bercă, Mircea Ionete, Nicolae Pendiuc, Costel Chilmoiu). Aflat încă la început de drum, cercul „Electroputere" se mîndrește — pe drept cuvînt — mai ales cu numeroase drumeții locale organizate la mai fiecare sfîrșit de săptămînă, la pădurea Bucovăț, Preajba, Stațiunea Victoria, lunca Jiului, Parcul poporului, Pădurea Breasta.

Puternic atrași de farmecul indescriptibil al naturii, ca și de pitorescul folcloric, participă cu bucurie și entuziasm ori de cîte ori au prilejul la originale și atractive manifestări gen : Sărbătoarea Bujorului, din pădurea Traian, Plenița, Sărbătoarea Liliacului – Ponoare, Tîrgul olarilor – Horezu. Anul trecut, la toate aceste acțiuni ca și la alte excursii avînd „cap compas" Semenicul, Poiana Brașov, Sinaia, Predeal, Bușteni, Bran, Poiana Mărului, Trei Ape, Muntele Mic, Crivaia, Voineasa au participat mai bine de 8.000 de tineri. Fără îndoială, am fost asigurați, în acest an acțiunile organizate de cercul de turism „Electroputere" se vor bucura nu numai de o mai masivă participare ci și de o accentuată diversificare a tuturor activităților din sfera turismului. Pentru aceasta se vor înființa secții specializate de turism alpin, drumeție, cicloturism și speologie. De asemenea, se vor organiza mai multe simpozioane, mese rotunde și informări pe teme turistice ca și o „Zi a cercului de turism „Electroputere". Mai mult decît atît, în curînd se va trece și la amenajarea, în concepție și execuție proprie, a unui baby-schi-lift pe dealul Bucovățului... Și, firește, n-am epuizat nici pe departe gama de acțiuni la care vor participa tinerii de la „Electroputere", cercul de turism de aici aflîndu-se într-o prietenească întrecere cu mai experimentații colegi din județ – întrecere din care nu au de cîștigat decît toți participanții, turismul, în general.

AGENŢIA B.T.T. DOLJ VĂ INVITĂ...

Pe traseele judeţului...

I. TURUL MUNICIPIULUI CRAIOVA

Muzeul Olteniei : dispune de însemnate colecţii de arheologie şi numismatică. În sălile fostului Consiliu de război al Corpului I de armată este organizată Expoziţia permanentă „Procesul luptătorilor ceferişti şi petrolişti, din iunie-iulie 1934" şi Expoziţia permanentă „Istoria tiparului din Oltenia". Colecţiile muzeului dispun de peste 150 000 exponate!

Muzeul de artă : între lucrările expuse se remarcă cele ale lui C. Lecca, Th. Aman, Nicolae Grigorescu, Gh. Tattarescu, O. Băncilă, I. Andreescu, Şt. Luchian, Ion Ţuculescu, I. Anghel, I. Jalea, D. Paciurea. Un loc deosebit îl ocupă lucrările lui C. Brâncuşi, Cap de băiat, Cap de fetiţă, Tors de femeie, Vitelius.

Numeroase monumente de arhitectură, muzee şcolare, expoziţii, edificii care amintesc de momente din istoria mişcării muncitoreşti şi din lupta comuniştilor. Întreprinderi industriale de cea mai mare importanţă pentru economia naţională, mult apreciate atît în ţară cît şi peste hotare : „Electroputere", „Oltcit", Combinatul chimic, Întreprinderea de utilaj greu, Întreprinderea de confecţii, Întreprinderea de tractoare şi maşini agricole ş.a.

II. CRAIOVA — LEU — APELE VII — AMĂRĂŞTI — DOBREŞTI — CRAIOVA — 150 KM.

Leu : înfloritoare aşezare geto-dacică şi apoi daco-romană ; sat feudal timpuriu documentat arheologic în veacurile X—XI ; punct muzeistic sătesc ; monumentul dedicat eroilor din primul război mondial.

Castranova : aşezare neolitică şi din epoca bronzului ; în secolele II—III e.n. aici exista o întinsă aşezare daco-romană ; în perioada dintre cele două războaie aici au funcţionat puternice organizaţii ilegale ale P.C.R. şi U.T.C. ; punct muzeistic, monument al eroilor.

Amărăştii de Sus : vechi sat de moşneni ; monumentul ridicat în memoria celor 123 de eroi din comună care s-au jertfit pe cîmpurile de luptă ale primului război mondial : monumentul comemorativ 1877.

Daneţi : complexul arheologic Locusteni-Brabeţi ; aşezări şi metropole daco-romane la Daneţ şi Branişte ; monumentul închinat memoriei celor 282 de eroi din localitate căzuţi în primul război mondial.

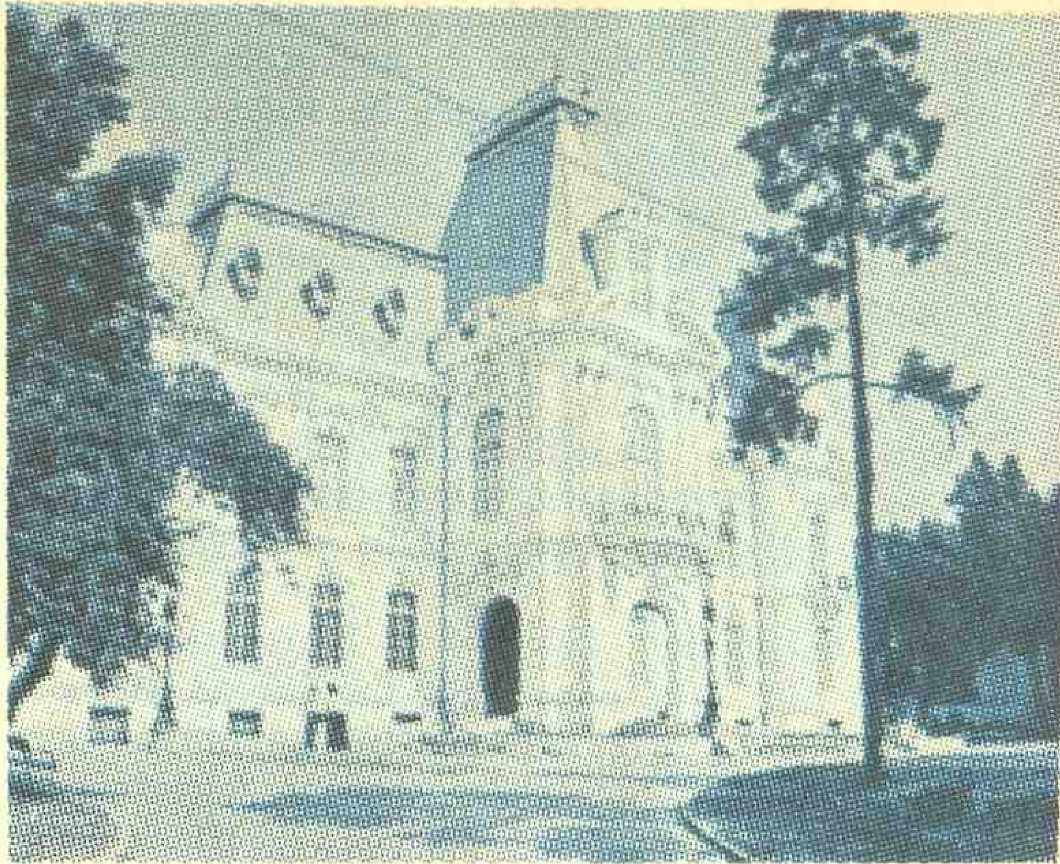
Dobreşti : cetate geto-dacică, monumentul medieval din secolele XVI—XVII.

III. CRAIOVA — MALU MARE — BRATOVOEŞTI — SADOVA — OSTROVENI — BECHET — DĂBULENI — 190 KM

Bratovoeşti : monumentul feudal din secolul XVI, monumentul eroilor din primul război mondial ; Staţiunea didactică şi experimentală a Universităţii din Craiova. Între satele Bratovoeşti şi Rojişte, în aşa numita „Vale a plîngerii", au fost împuşcaţi un număr însemnat de participanţi la răscoala din 1907.

O îndrăzneaţă realizare a constructorilor doljeni : Spitalul judeţean

Muzeul de artă Craiova

Cetăţeni ai Olteniei,

Muncitori, funcţionari, intelectuali, ţărani,

Cotropitorii hitlerişti, după ce ne-au tîrît în războiu pentru interesele Germaniei, după ce ne-au jefuit ţara de toate bogăţiile, nu vor să renunţe la transformarea ţării noastre în câmp de războiu. Prin agenţii lor, Românii trădători de ţară, uneltesc împotriva voinţei de pace şi libertate a poporului român împotriva guvernului democrat. Prin apeluri disperate şi perfide la radiourile noastre, prin mişcări grosolane, zvonuri şi ştiri false, încearcă să provoace lupte între fraţi.

Dar planurile lor criminale nu se mai pot realiza. Ele se izbesc de loviturile armatei române, de hotărîrea patriotică a tuturor cetăţenilor.

Voi, olteni, cari sunteţi depozitarii unei tradiţii de mari lupte pentru libertatea şi independenţa naţională, dovediţi şi de astă dată spiritul vostru de luptă şi de jertfă pentru cauza naţională a poporului român

Pentru alungarea cotropitorilor noştri este necesar să se unească în luptă toate forţele naţionale.

Sprijiniţi armata română şi autorităţile, pe toate căile şi cu toate forţele, pentru dezarmarea şi înfrângerea oricărei rezistenţe germane, pentru nimicirea oricăror încercări ale agenţilor hitlerişti de a provoca turburări.

Constituiţi gărzi de luptă patriotică. Înrolaţi-vă în detaşamente patriotice.

Dezarmaţi bandele hitleriste, luaţi-le armele din mână, pentru a nu le mai putea folosi împotriva poporului român şi a marilor săi aliaţi

Denunţaţi fiecare cuib de rezistenţă nemţească, pe fiecare agent neamţ sau român trădător de ţară.

Prezentaţi-vă imediat, cu sau fără arme, la dispoziţia Comandamentului Gărzilor de luptă patriotică.

Sprijiniţi lupta Blocului Naţional Democrat, în care s'au unit, româneşte, pentru salvarea ţării, partidul Naţional Ţărănesc, partidul Naţional Liberal, partidul Comunist şi partidul Social-Democrat.

De lupta noastră depinde soarta ţării. Moarte cotropitorilor germani!

Comandantul Gărzilor patriotice,

GHEORGHE JIANU

Apelul Comandamentului gărzilor patriotice adresat populaţiei Olteniei în august 1944

Noul centru al municipiului

Sadova : aşezare daco-romană şi apoi feudală, monumentul arhitectural feudal ridicat în urma victoriei obţinute de Matei Basarab împotriva turcilor la Schela Ciobanului (1633) ; monument al eroilor din primul război mondial.

Bechet : punct muzeistic ; portul Bechet ; De la Bechet pornea drumul pe cursul inferior al Jiului care se unea la Pelendava cu cel ce venea de la Drobeta şi se continua spre Romula ; confruntări armate între oştile româneşti şi cele otomane în vremea lui Vladislav I (1374), Mihai Viteazul (1598), Matei Basarab (1633).

Dăbuleni : monumentul eroilor ; Staţiunea centrală pentru combaterea şi ameliorarea productivă a nisipurilor ; Staţia centrală pentru sistemul de irigaţii Sadova — Corabia ; Liceul agro-industrial.

IV. CRAIOVA — SEGARCEA — BĂILEŞTI — POIANA MARE — CALAFAT — 220 KM

Afumaţi : punct muzeistic sătesc ; monumente comemorative dedicate participanţilor la războiul de independenţă, la marea răscoală din 1907 şi primul război mondial.

Segarcea : monumentul feudal din secolele XVI—XVII, monumentele eroilor din cele două războaie mondiale ; liceul agro-industrial ; unităţile agricole şi de mecanizare a agriculturii.

Băileşti : monumentul eroilor de la 1877—1878 ; monumentul eroilor din primul război mondial ; muzeul Cîmpiei Băileştilor, Întreprinderea de celule electrice ;

Poiana Mare : sediul cartierului general al armatei române de la 1877 ; monumentul ridicat în amintirea celor 414 eroi căzuţi în primul război mondial ;

Calafat : muzeu de artă contemporană ; monumentul independenţei ; Întreprinderea textilă, Fabrica de biosinteze, Fabrica de zahăr, liceele industrial şi agro-industrial, portul.

V. CRAIOVA — RADOVANI — PERIŞOR — GALICEA MARE — MAGLAVIT — BASARABI — CALAFAT

VI. CRAIOVA — IŞALNIŢA — ALMAJ — FILIAŞI — VÎRTEJU — SIMNIC

VII. CRAIOVA — BUCOVĂŢ — TERPEZIŢA — VÎRTOP — CARAULA — PLENIŢA CETATE,

...alte trasee ce pot oferi deosebite satisfacţii iubitorilor de drumeţie, noi prilejuri de a cunoaşte frumuseţi ale naturii şi ale dezvoltării economice şi sociale contemporane...

SERVICII LA SUPERLATIV!

O explicaţie a participării crescînde a tinerilor la toate acţiunile iniţiate de agenţia BTT Dolj o oferă şi evidenta calitate îmbunătăţită a serviciilor. Categoric, oricînd aici este loc de mai bine, lucru de care sînt conştienţi toţi lucrătorii agenţiei şi care poate fi ilustrat, în prezent, chiar şi numai cu apropiata dare în circuitul turistic a modernei şi bogat dotatei Case a ştiinţei şi tehnicii pentru tineret, care va dispune de 96 locuri de cazare, diverse funcţionalităţi, un restaurant.

● **Colaborarea fructuoasă cu unităţile hoteliere din municipiul Craiova, din judeţ conferă ospitalităţii agenţiei acel plus de prospeţime pe care îl nasc peisajele minunate, diferite în care se situează cea mai mare parte a acestor unităţi.**

● **Pentru incursiunile montane, nautice ca şi pentru clasicele drumeţii şi excursii, agenţia Dolj pune la dispoziţia tinerilor, grupurilor organizate de către comitetele U.T.C., cercurile de turism, ghizi competenţi, cu o bogată experienţă, împătimiţi în ale turismului.**

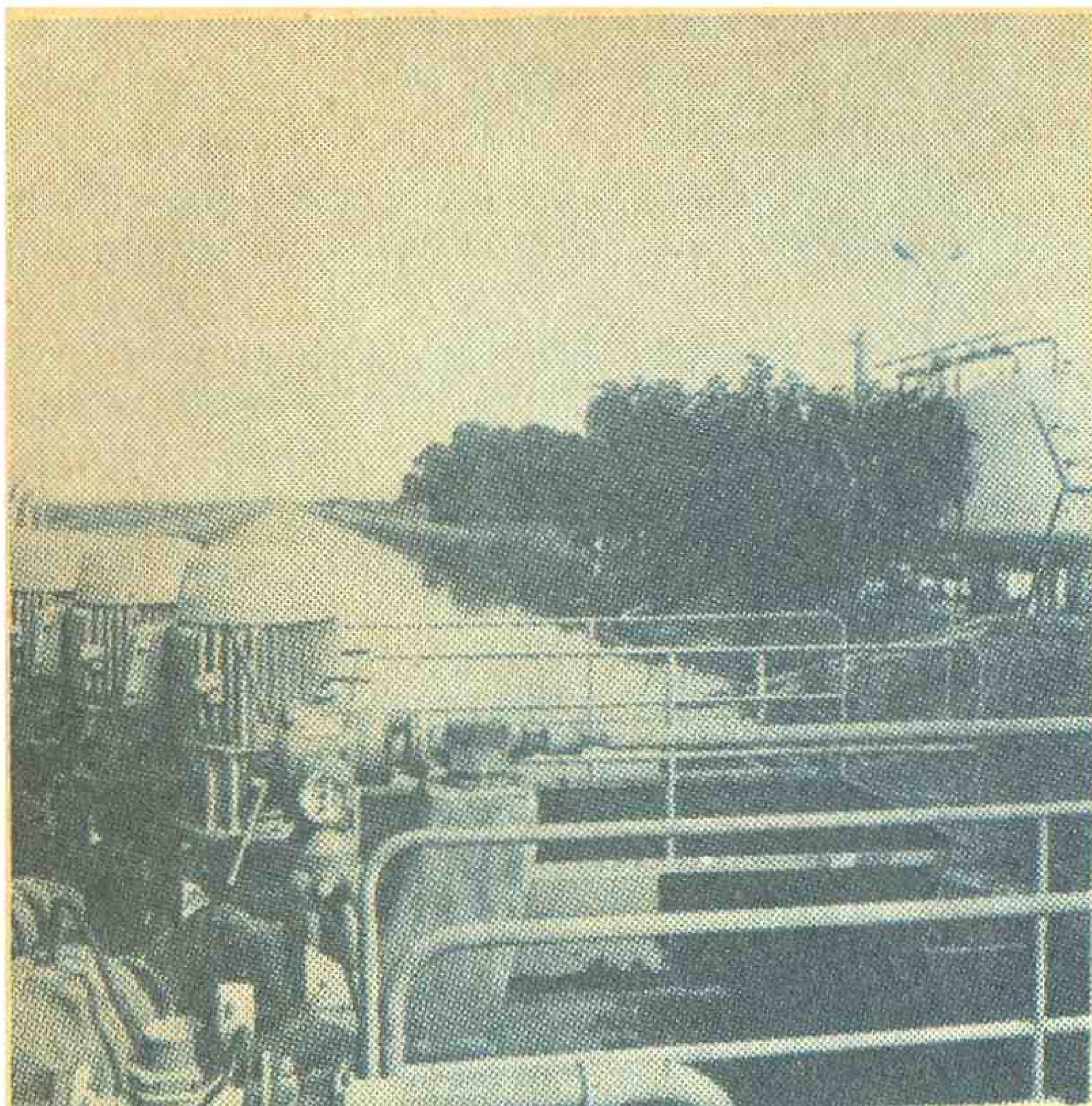
● **Orice tînăr doljean o ştie de-acum, cele mai de neuitat Revelioane sînt cele organizate de Agenţia BTT Dolj, Revelioane la care organizatorii se întrec pe ei înşişi, conferind nopţii dintre ani o frumuseţe aparte, a bucuriei şi extazului datorate, în bună parte, programului conceput cu multă iscusinţă de către tineri, pentru tineri.**

● **Agenţia dispune de autocare, microbuze confortabile cu care se pot efectua deplasări pline de farmec în decorul generos al judeţului şi în al celorlalte zone de interes turistic din ţară.**

● Adresa agenţiei : **Craiova, strada Olteţ, nr. 8, telefon 941/1 73 96.**

Irigații în sudul județului

Pe itinerarii interjudețene...

...străbătînd localități de un deosebit interes turistic, cultural, economic, social. Vă prezentăm traseele care s-au bucurat — și sîntem convinși că se vor bucura și în continuare — de unanima apreciere și participare din partea tinerilor din unitățile economice, școlile și facultățile de pe cuprinsul județului Dolj :

— Craiova — Tg. Jiu — Petroșani 365 km (și retur).
— Craiova — Tr. Severin — Orșova 300 km
— Craiova — Tg. Jiu — Tismana 300 km
— Craiova — Tg. Jiu — Peștera Muierii — Tg. Cărbunești 350 km
— Craiova — Sohodol — Tismana — Padeș — Motru 350 km
— Craiova — Rm. Vîlcea — Călimănești — Cozia — Olănești — Govora 400 km
— Craiova — Tg. Jiu — Herculane — Caransebeș — Poiana Mărului — Hațeg — Petroșani 650 km.
— Craiova — Petroșani — Valea de Pești 430 km, excursii de 1—2 zile, cu un preț variind între 60 lei și 315 lei.

În excursii montane

Agenția de turism pentru tineret Dolj organizează excursii de cîte două zile, la sfîrșit de săptămînă, în zone pitorești din masivele carpatine :

— la Valea de Pești (210 lei — preț informativ)
— la Cabana Straja (195 lei)
— la Muntele Mic (225 lei)
— la Poiana Mărului (225 lei)
— la Semenic (285 lei)
— la Păltiniș (245 lei)
— la Cozia (220 lei)
— la Voineasa (235 lei)
— la Poiana Brașov (290 lei)
— la Predeal (260 lei)
— la Cabana Rusu (200 lei),

sau în oricare din zonele montane solicitate de către iubitorii muntelui.

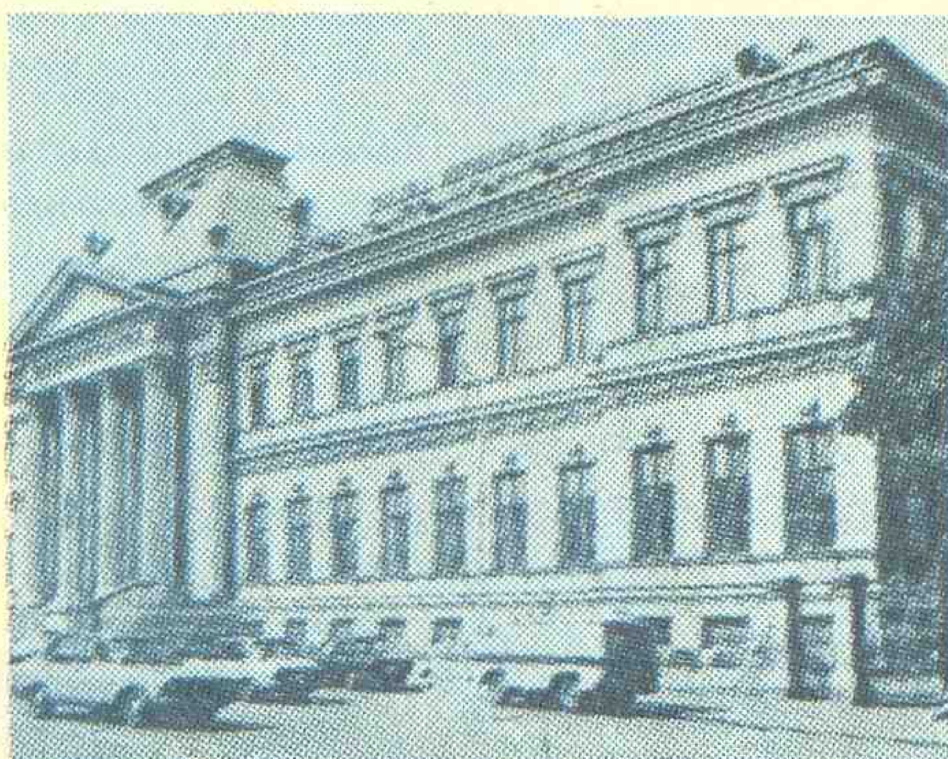

Cuptor neolitic de ars ceramică descoperit la Circea

REPERE DOLJENE

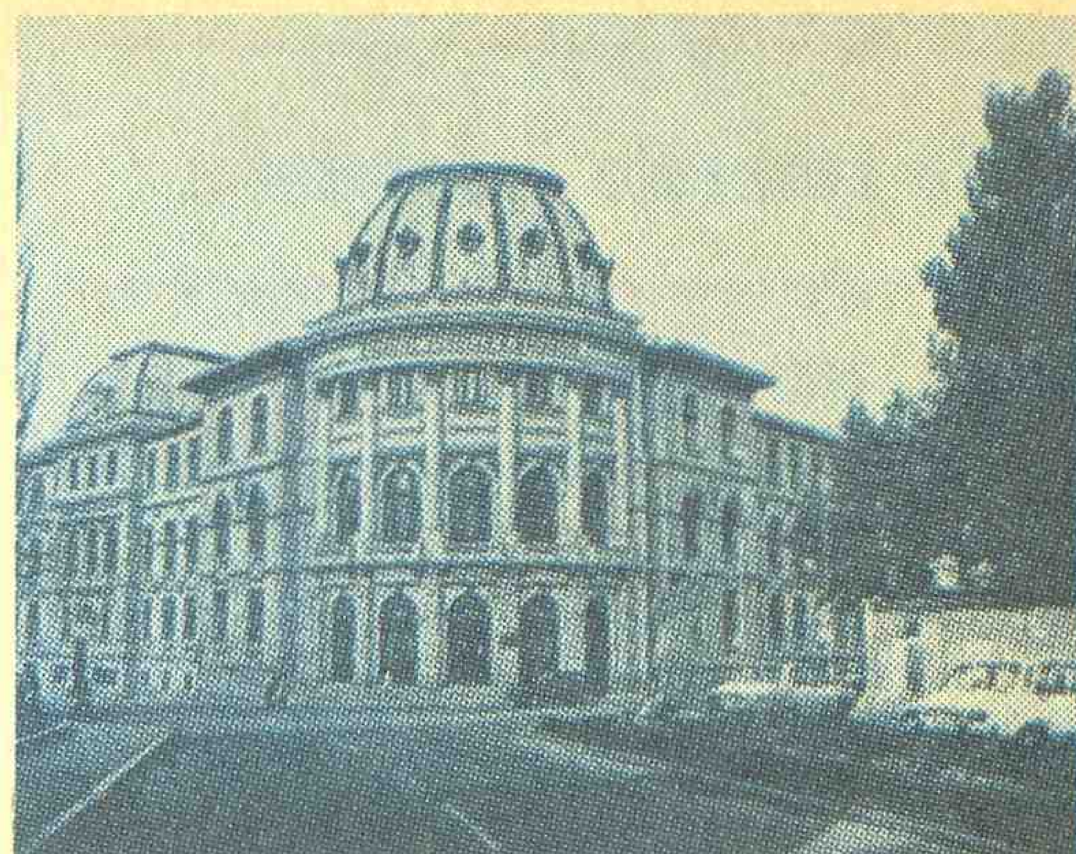
Fiecare oraș, comună, spațiile dintre apele domoale ce străbat județul Dolj, constituie un argument în sine pentru drumeții, excursii. Iată doar cîteva din obiectivele turistice ce nu pot lipsi dintr-un oricînd posibil traseu ce străbate județul Dolj :

— Casa Băniei, cea mai veche construcție laică din Craiova, ridicată în timpul lui Constantin Brâncoveanu. Clădirea, restaurată, găzduiește în prezent Secția de etnografie a Muzeului Olteniei.
— Secția de istorie a Muzeului de istorie din Craiova, cu un bogat fond de exponate privind evoluția societății omenești în spațiul dintre Carpați, Dunăre și Olt, din paleolitic pînă în zilele noastre.
— Muzeul de artă și Secția Colecții a Muzeului de artă, din Craiova, cu un bogat patrimoniu, înmănunchind lucrări reprezentative din creația unor însemnați artiști români și străini.
— Casa Glogoveanu, Craiova, edificiu datînd din secolul XVIII, cu modificări din secolul trecut, are parter și etaj cu cerdac spațios, deasupra unui beci înalt și boltit.
— casele memoriale Traian Demetrescu și Elena Farago, din Craiova ;

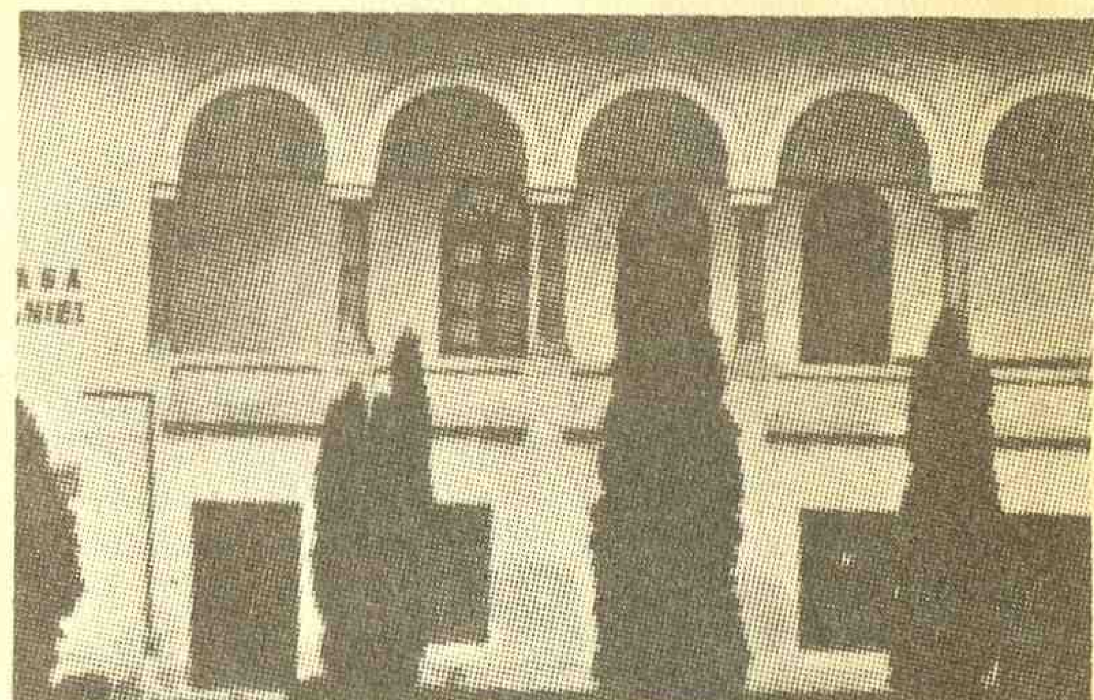

Universitatea din Craiova

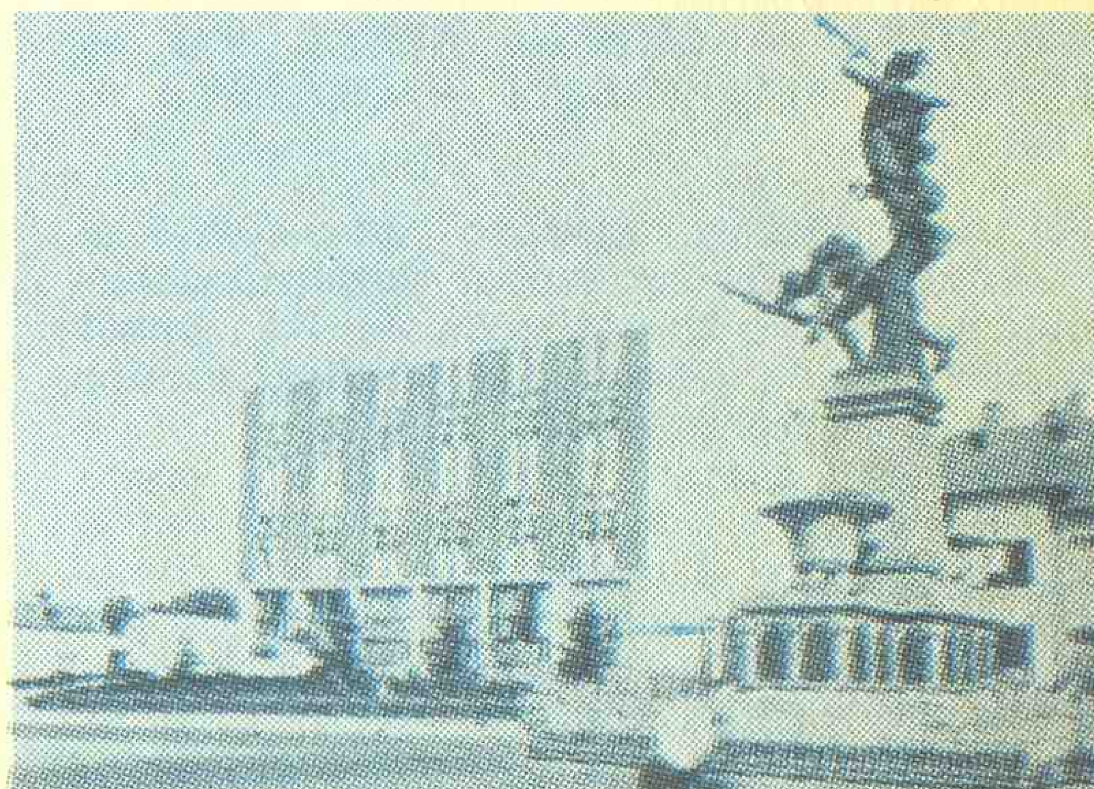
— edificiile Universității, Liceului „Nicolae Bălcescu", Teatrului Național ; Parcul poporului și Grădina botanică din Craiova ;
— Muzeul de artă și etnografie din Calafat reunește o serie de lucrări plastice — pictură, sculptură și grafică — datorate unor artiști originari din sudul Olteniei, precum și frumoase covoare oltenești, piese de port, obiecte de uz gospodăresc.
— Monumentul 1877, Monumentul sergentului Cobuz, Monumentul bateriei „Mircea", statuia lui Tudor Vladimirescu, Monumentul eroilor din 1916—1918 din Calafat.
— Casa Coțofenilor din comuna Coțofeni, construită în anul 1653 ;
— Casa Stan Jianu de la Preajba, care amintește de trecerea lui Tudor Vladimirescu prin această așezare ;
— culele de la Almăj (zidită între anii 1750—1760), Cernătești (începutul secolului XVIII), Brabova (începutul secolului XVIII).
— 20 de monumente din satele și orașele județului ce omagiază memoria țăranilor răsculați la 1907 (în localitățile : Băilești, Afumați, Caraula, Corlate, Giubega, Valea Stanciului, Dioști, Fărcaș, Galicea Mare, Terpezița ș.a.) ;
— 80 de monumente, din localitățile : Ciupercenii Noi, Gingiova, Breasta, Sadova, Maglavit, Bârca, Siliștea Crucii, Rast etc., amintesc de eroi căzuți în primul război mondial ;
— în comunele Moțăței, Cetate, Leu, Castranova există mărturii ale luptei duse de comuniști pentru dreptate și eliberare socială.

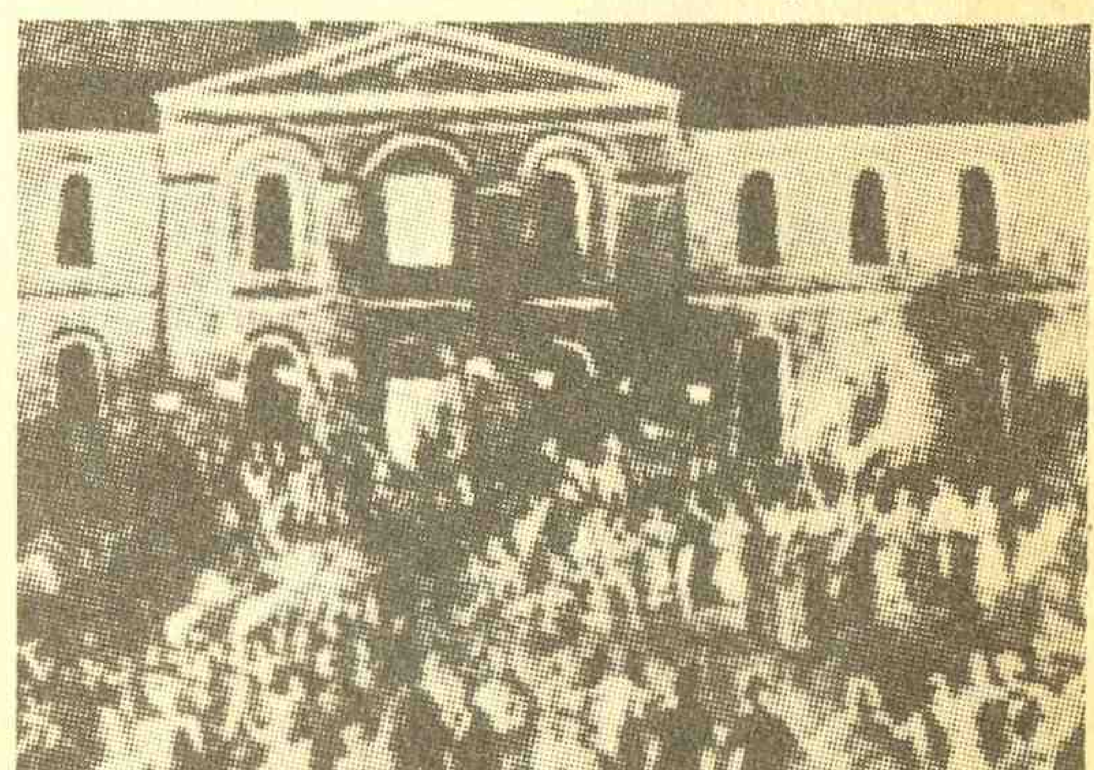
Liceul «Nicolae Bălcescu»

Casa Băniei, construită de Constantin Brâncoveanu, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea pe locul fostelor case ale boierilor Craiovești

Centrul orașului Băilești

Theodor Aman : „Hora Unirii la Craiova"

Vas policrom din neolitic descoperit în urma săpăturilor arheologice de la Circea

PIATRA NEAMȚ

perla turistică

A MOLDOVEI

Piatra Neamț — vedere generală

De cîte ori poposesc la Piatra Neamț, urc măcar o dată pe urmele amintirilor din adolescență pînă sus, în creștetul muntelui Cozla, la Trei Coline. De la cei 650 metri altitudine ai vîrfului golaș, orașul supranumit Perla turistică sau Sinaia Moldovei, aflat cu 340 metri mai jos, își dezvăluie frumsețile ca văzut din helicopter. El umple capătul cel mai din amonte al unei depresiuni prin care curge Bistrița Aurie zăgăzuită din loc în loc de betonul barajelor. Depresiunea este îngustă și terasată, strînsă din toate părțile de chinga munților înveșmîntați în cetină de molid : la nord, de culmea Cozlei, pe care mă aflu ; la apus, de muntele Cîrlomanul, despărțit de Cozla prin valea Borzogheanul ; la sud, drept în fața mea, dincolo de rîu, de culmea Cernegurei, cu înălțimi pînă la 852 m, iar la răsărit de acea bizară aglomerare calcaroasă care este Petricica, uitată parcă pe fundul depresiunii pentru a spori farmecul priveliștei. Formarea acestor munți situați la zona de contact între Carpați și Subcarpați este legată de existența pe aceste meleaguri cu 60 milioane de ani în urmă a unei mări oligocene cu fundul foarte accidentat, alcătuit din roci sedimentare extrem de variate. De aceea munții din jurul orașului conțin o bogată faună fosilă formată din pești, scoici și crustacei care, încă de la sfîrșitul veacului trecut, a atras atenția unor savanți ca Leon Cosmovici și Ion Simionescu. Aceste adevărate comori paleontologice, înscrise de mult în circuitul valorilor mondiale, sînt ocrotite de lege.

Piatra Neamț este una dintre cele mai vechi așezări ale Moldovei, a cărei obîrșie se pierde undeva în intensa epocă de locuire dacică ce a precedat statul lui Burebista. Unii cercetători presupun chiar că cetatea de pe Bîtca Doamnei ar fi Petrodava indicată de Ptolemeu în „Geographia" sa. Continuitatea de locuire pe această străveche vatră poate fi urmărită cu ajutorul documentelor arheologice și istorice pînă la constituirea statului feudal independent al Moldovei. La sfîrșitul secolului al XIV-lea și mai apoi în timpul domniei lui Alexandru cel Bun, pe Valea Bistriței se afla un important centru economic și administrativ consemnat în documentele vremii sub numele de Piatra lui Crăciun. În prima parte a îndelungatei și glorioasei domnii, Ștefan cel Mare ridică în tîrgul Piatra o curte întărită, iar spre sfîrșitul vieții sale (1497—1498) ctitorește unul dintre acele monumente de arhitectură medievală moldovenească prin care a transmis posterității spiritul creator al unei epoci plină de căutări și împliniri. În veacurile următoare activitatea meșteșugărească și comercială se dezvoltă destul de lent. Pe la jumătatea secolului trecut ia ființă „moara de hîrtie" a lui Gheorghe Asachi și alte mici unități productive. Abia după anul 1867 orașul se extinde pe stînga rîului Cuejdi și Peste Vale, adică pe dreapta Bistriței. Totuși, la începutul acestui secol populația nu depășea 17 000 locuitori. După primul război mondial apar noi fabrici, iar muncitorii, deși încă în număr mic, organizează numeroase acțiuni revendicative cu larg ecou în toată țara. În viața cultural-artistică se petrec evenimente memorabile, legate de activitatea unor personalități ca Gheorghe Asachi, Calistrat Hogaș, I. L. Caragiale, Lascăr Vorel și Aurel Băieșu care lasă în acest oraș amintiri de neșters. În 1869 ia ființă gimnaziul devenit mai tîrziu liceul Petru Rareș, ai cărui primi directori au fost Calistrat Hogaș și Ion Negrea. Petrache Liciu, bunicul marelui actor Petre Liciu, deschide teatrul „Roxy", unul dintre cele mai vechi din țară, pe scena căruia vor juca Matei Millo, Fanny Tardini, Iancu Brezeanu, Ion Manolescu și alții. Încă din 1857 funcționează o bibliotecă publică, iar Societatea literară „Asachi" tipărește, începînd din 1881, o revistă cu același nume. Între cele două războaie mondiale orașul devine locul preferat de odihnă a numeroși oameni, atrași de clima blîndă și de farmecul locurilor. Dar abia în condițiile socialismului, străvechea așezare din depresiunea Bistriței renaște și se dezvoltă impetuos, transformîndu-se, în cîteva decenii, într-un puternic și modern centru administrativ, economic și turistic al județului Neamț. În urma construirii marilor uzine chimice de la Săvinești și Roznov, populația crește, de la 26 000 în 1984 la peste 65 000 locuitori în prezent. Apar mereu alte cartiere noi, edificii culturale, baze sportive și turistice, viața economică și culturală pulsînd cu vigoare.

De la înălțimea muntelui Cozla am în față întreaga panoramă a orașului reîntinerit. În mijloc se impune vederii silueta elegantă a hotelului turistic „Ceahlăul" — pivot de sticlă și beton în jurul căruia sînt grupate clădirile din centru. Lîngă hotel, pe vechea acropolă din inima fostului tîrg medieval se profilează complexul monumental ridicat de Ștefan cel Mare, nepreţuită podoabă a orașului, astăzi restaurată și firesc integrată arhitecturii construcțiilor moderne din preajmă. Alături se află clădirea liceului centenar „Petru Rareș", una dintre cele mai însemnate lăcașuri de învățămînt din județ. La intrare se păstrează un basorelief al sculptorului M. Onofrei reprezentînd chipurile lui Calistrat Hogaș, Ion Negrea și Mihai Stamatin, iar din curte se poate intra în fostele pivnițe ale casei domnești, prevăzute cu arcade și bolți puternice. Cărămizile smălțuite, vasele și obiectele prețioase găsite în ele atestă atenția acordată de Ștefan cel Mare acestei curți, chiar dacă n-a fost concepută la dimensiunile celei din Suceava. Tot în centru se mai află Muzeul județean de istorie — unul dintre cele mai vechi din Moldova, Teatrul Tineretului — instituție artistică de prestigiu — și Muzeul memorial „Calistrat Hogaș". Dincolo de centru, în apropierea Bistriței, se înalță contururile masive ale fabricilor de cherestea, celuloză și hîrtie, cele mai importante întreprinderi din raza orașului. Spre apus sclipește în soare oglinda lacului de acumulare Bîtca Doamnei, iar în zilele cu văzduhul limpede privirile îmi aleargă mai departe pînă la cușma de piatră sură a Ceahlăului.

De pe culmea Cozlei mă abat uneori pînă la Trei Căldări — niște cavități enorme scobite de vînturi și ape în stînca calcaroasă, atribuite de eposul popular unor ființe fantastice ciclopice. Apoi, cu mulțumire în suflet, cobor în oraș prin parcul amenajat acum un secol la poalele muntelui, un loc minunat pentru odihnă și recreere duminicală. Oricine trece prin acest oraș străjuit de silueta solitară a Pietricicăi dorește neapărat să revină, să-l cunoască mai bine. Este o chemare firească, izvorîtă din pitorescul mediului înconjurător, din atmosfera caldă, evocatoare, a monumentelor medievale și din armonia unei arhitecturi ce reușește să fie în același timp modernă, impunătoare și discretă.

Ștefan Negrea

Monumentul de arhitectură religioasă medievală ctitorit de Ștefan cel Mare

De Iancu mi-este dor acum...

1.

O imagine obsedantă şi plină de semnificaţie: „Cîmpia Libertăţii" la începutul verii, un covor de flori multicolore plantate în iarba verde şi grasă, cerul înalt, strălimpede, zvon stins de ciocîrlii înşurubate în aer, o siluetă trecînd cu paşi înceţi, solemni, tulburînd liniştea acelui peisaj edenic. Departe, un cal înşăuat păscînd liniştit, ridicînd din cînd în cînd capul frumos cu ochii în căutarea stăpînului.

Era pe la mijlocul anului 1872, în iulie. Cu două luni înainte de moarte, Avram Iancu, cuprins de un straniu sentiment premonitoriu, face o ultimă călătorie spre locul de unde cu aproape douăzeci de ani în urmă pornise flacăra revoluţiei. Aşa şi-l aminteşte Ilie Centea pe marele bărbat al neamului: „avea frunte lată, statură mijlocie, barba tăiată scurt, mustaţă stufoasă, nas lătăreţ, şi o frumoasă vorbă românească"...

A stat de vorbă cu sătenii care-l înconjurară ca pe un sfînt, apoi şi-a luat rămas bun grăbindu-se spre munţii săi, cîntînd din fluier.

2.

Cum arăta bărbatul care la numai 24 de ani era proclamat drept „general"? „Statura lancului era mijlocie, profilul lungăreţ, nasul proporţionat, iar părul şi barba sa galbină. Ochii lui albaştrii ca viorelele înfăţişau o privire blîndă însă un caracter rezolut. Îmbrăcămintea lui se compunea dintr-un cojoc albastru cu blană de miel pe margini, pălărie simplă ca a tuturor moţilor şi cu pene de cocoş pe ea, iarna însă purta cuşmă neagră din piele de miel"...

3.

Am fost de multe ori la Ţebea, singur sau însoţit, la mormîntul neliniştitului tribun, am privit lespedea grea de piatră fără a avea vreodată sentimentul că dedesubt s-ar afla osemintele marelui bărbat. Este atît de viu şi de real în mintea şi inima mea, încît mă aşteptam să-l văd apărînd de undeva de pe alei venind să se odihnească sub secularul gorun al lui Horea.

Undeva departe, păscînd pe o colină înverzită, acelaşi cal gata înşăuat ridica din cînd în cînd capul său frumos, nechezînd uşor, chemîndu-şi parcă stăpînul.

4.

Nopţi întregi am încercat să refac şirul zilelor sale, şirul celor 20 de ani de zile de singurătate şi încrîncenare; neliniştea şi tristeţea lui, nesfîrşitele peregrinări, aparenta detaşare de realitate, evadările în uitare. Încercînd să înţeleg destinul de Crai zidit în durerile moţilor. Nu erau întîmplătoare peregrinările sale, nu erau întîmplătoare drumurile lui, nu erau întîmplătoare întîlnirile cu moţii în locuri ferite sau crîşme sordide. Sub aparenţa pribegiei fără sens Avram Iancu mai spera încă. Elocvent este în acest sens un raport ofiţeresc redactat în anul 1859: „Datorită felului său de a vorbi poporului, popularitatea lui Iancu este în continuă creştere... (...) În cerc intim, dimpotrivă, el vorbeşte cu entuziasm despre recentele evenimente din ţările vecine şi nu cred să mă înşel afirmînd că obiceiul practicat de Iancu de ani de zile şi anume de a colinda cele mai ordinare circiumi din Cîmpeni, Abrud şi Roşia Montană, precum şi din împrejurimi şi de a fraterniza acolo cu minerii şi ţăranii la un pahar de vin — are altă cauză decît înclinaţia spre beţie care i se reproşează şi că, în situaţia de azi, popularitatea pe care şi-a făcut-o în felul acesta ar putea fi exploatată într-un mod ostil guvernului".

Pe colinele Feleacului — 1848

Era încă temut şi urmărit în 1859 şi denigrat şi hulit, purtîndu-şi durerea într-o tristă muţenie în mijlocul moţilor săi. Douăzeci de ani de neodihnă şi mereu reînnoită speranţă...

5.

Cît era de iubit şi de ocrotit şi de adulat, stau mărturie legendele imaginate pe seama lui. Dar dincolo de legendă un fapt relatat de Ştefan Pascu este semnificativ. În anul 1860 Avram Iancu este invitat la o serbare ce urma să aibă loc la Alba Iulia unde-şi dăduseră întîlnire mulţi foşti luptători din 1848–49. Moţii suspicioşi, nevrînd să-şi lase zeul unei posibile capcane amăgitoare, se agită, năvălesc din toate satele şi se opun cu hotărîre călătoriei. „Tu să rămîi cu noi şi să ţii cu noi, nimeni să nu te ducă de aici". Timp de zece ani mai apoi, nimeni nu l-a mai putut scoate din perimetrul ocrotitor al munţilor.

6.

În 1865, Aron Densuşianu îl întîlneşte la Abrud. „Stătea în piaţă şi cînta din nelipsitul fluier :... iar în jurul lui o mulţime de ţărani sta şi-l asculta. Pe feţele tuturor ceteam o jale adîncă amestecată cu pietate. (...) M-am oprit pînă a nu mă observa şi am stat şi am ascultat cîtva timp. Scena m-a emoţionat nespus şi mi-a stors lacrimi".

7.

Ultimul şi cel mai zguduitor document, scris de mîna marelui însingurat din Apuseni, este epistola trimisă cu un an înainte de moarte lui Iacob Mureşianu. Fantastică şi zguduitoare prin ideile precise, rîndurile misivei dovedesc zbuciumul lucid al eroului, obsesiile lui de neşters. „Mai săptămînile trecute, nu numai natura vegetală, fără însăşi firea omenească, îmbrăcase un doliu supărăcios. (...) Aşa dară noi ăştia de la munţi, presimţim c-om avea un an mai bun, de cum gîndeam, noi am vrea ca bucuria noastră să vădeze şi şiesurile, prefăcînd ostenelele oamenilor în fruct şi atunci însăşi ori care naţiune să poată învia şi organiza cele de lipsă. Naţiunile cele mai puternice cultura lor sosind în ajutorul unul altuia, asta ar fi de dorit şi la poporul român, ca şi ele să se ajute unul pe altul, să poată înainta asemenea şi cu celelalte naţiuni".

Aceeaşi flacără nestinsă de speranţă pentru poporul român şi naţiunea în durerile căreia s-a zidit de viu.

8.

Scriu aceste rînduri şi mă întreb şi întreb la rîndul meu : unde se află în clipa de faţă bustul lui Avram Iancu cel care străjuia în tinereţea mea piaţa cu acelaşi nume din Arad ? Şi dacă se află undeva, rog edilii oraşului de pe Mureş să-l reaşeze pe una din străzile pe care, de atîtea ori, îndureratul moţ şi-a purtat cu speranţă paşii.

9.

Toamna aceea de aur şi scrum, dealul de calcar din apropierea casei lui Avram Iancu, ochii mei lacomi căutindu-i făptura, aşteptînd să-i văd silueta subţire ivindu-se în pridvorul pustiu... Şi iarăşi departe, pe o pajişte cu iarbă încă verde, un cal înşăuat, paşte liniştit, cu zăbala scoasă şi friul liber, tresare din cînd în cînd, înalţă capul frumos, privind prin aburul înserării şi scoate un nechezat uşor, ca o chemare...

Iancu era un călăreţ desăvîrşit. Avea doi cai deosebit de arătoşi pe care-i folosea cu schimbul.

Şi îi botezase cu nume romantice : Brutus şi Lucia...

10.

Cum arăta Avram Iancu în 1849, în epoca de glorie a vieţii sale, în punctul de vîrf al destinului său ?

„E îmbrăcat în costum moţesc cu cămaşa răsfrîntă la guler, pieptar alb îmblănit pe margini cu nasturi numeroşi, suman scurt, de o eleganţă deosebită, cureaua lată cu împletituri în faţă, în dreapta un buzunar pentru un pistol destul de mare, al cărui mîner curbat puţin la capăt se poate observa. Pantaloni strîmţi de aba.

Lavaliera e împrumutată de la îmbrăcămintea la modă a canceliştilor, iar căciula din blană de miel, de la minerii buciumani. Ochii şi sprîncenele arcuite simetric şi mustaţa subţire, răsucită uşor la ambele capete, precum şi suviţele de păr bogat, retezate de jur împrejur, care ies de sub cuşmă spre a-i acoperi tîmplele (...).

Pielea feţei e albă, ca spuma, dar în portretul lui Iscovescu, nu se reproduce identic culoarea blondă a părului şi a mustăţii, pe care eroul şi le-a păstrat pînă la sfîrşitul vieţii. Ochii îi sînt albaştri".

Frîncu şi Candrea adaugă amănunte pitoreşti : „Pantalonii erau strîmţi şi vîrîţi în cizme mari. Peste mijloc era încins cu o sabie şi la brîu purta patru pistoale cu cîte două focuri, iar de oblîncul traistei de o parte şi de alta atîrnau două carabine...".

11.

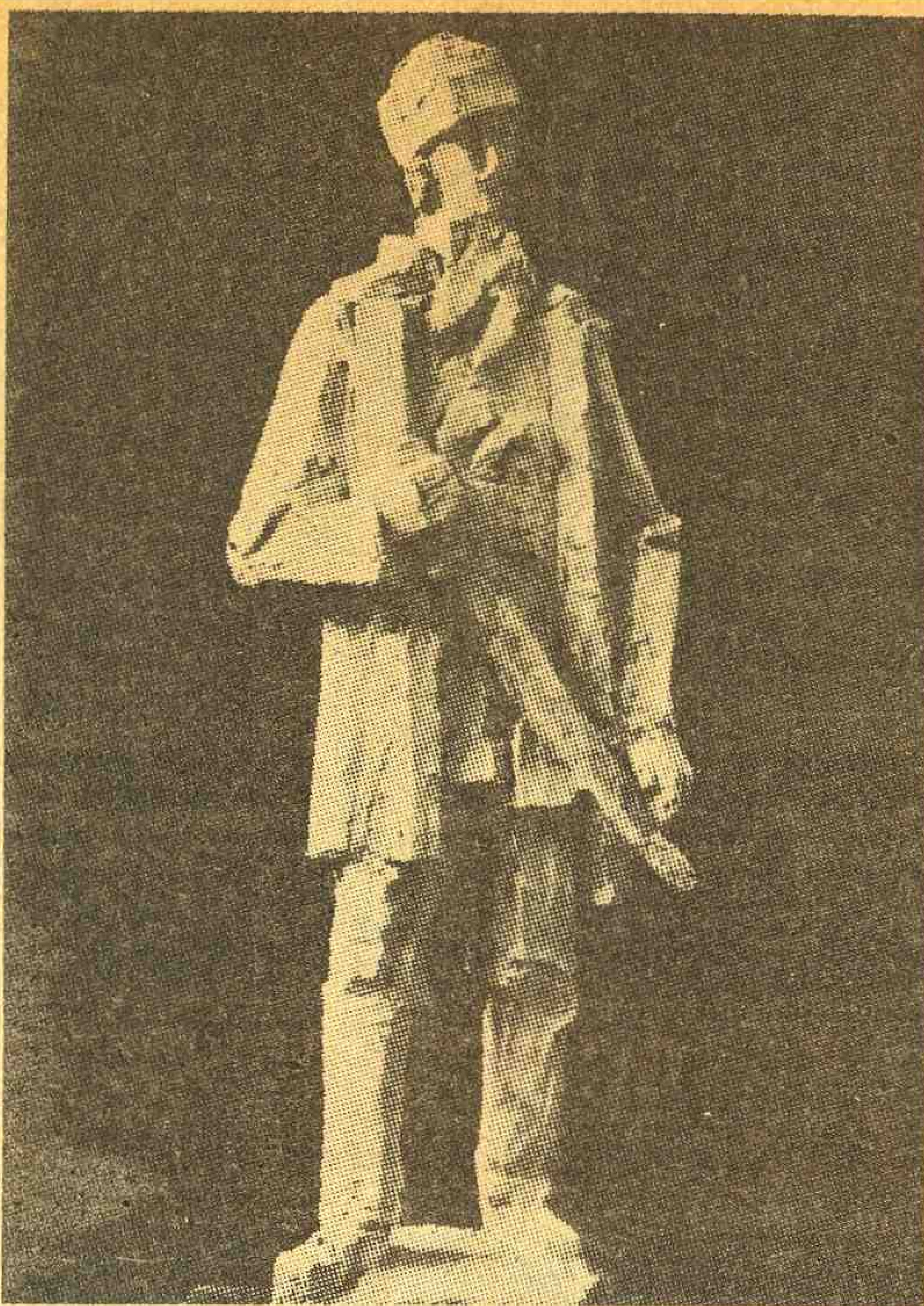
Iată şi o caracterizare din epocă făcută de generalul maghiar Czecz Janos :

„Era un om de statură înaltă, cu un exterior destul de plăcut, în societate nepretenţios, dar din ochii strălucitori răzbătea focul unui temperament puternic, iar situaţia apăsătoare a poporului său i-a cuprins intens sufletul de tristeţe, de care nu s-a putut elibera pe de-a-ntregul niciodată.

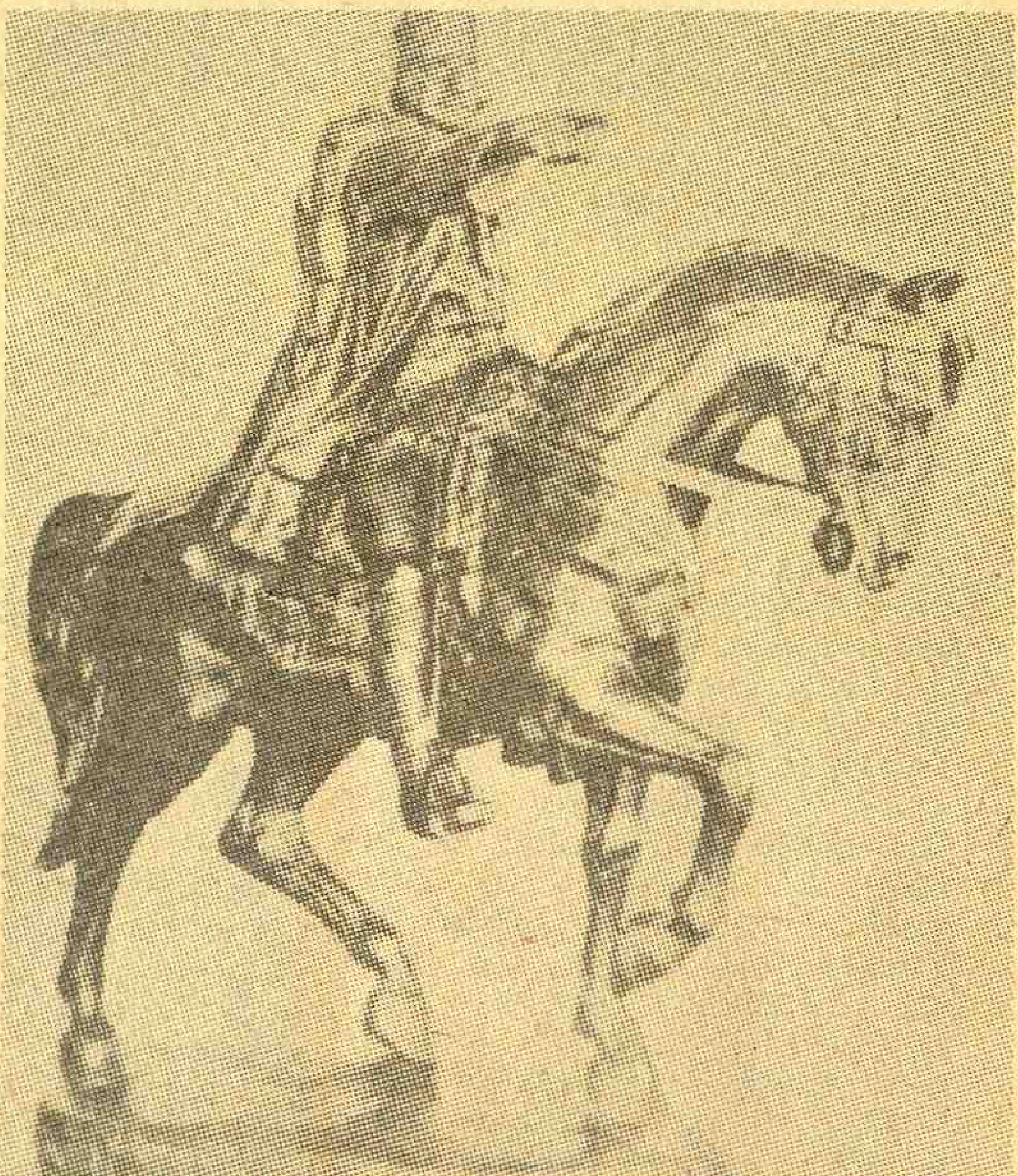
Cînd era împreună cu prietenii lui totdeauna subiectul discuţiei îl constituia eliberarea poporului său din situaţia de oprimare în orice chip. Acesta îi era idealul.

Acest bărbat deci, în tot chipul a fost născut, ca să domnească asupra mulţimii (...) şi să şi-o subordoneze voinţei sale !".

Dar „mulţimea", poporul adică, moţii lui, l-a iubit şi l-a adorat şi l-a nemurit urcîndu-l în mit şi legendă.

„Avram Iancu" – sculptură de Ion Vlasiu

Macheta statuii lui Avram Iancu, refăcută de I. Dimitriu-Bîrlad (sus) ● Întîlnirea dintre Bălcescu şi Avram Iancu – basorelief de Radu Aftenie

12.

Avram Iancu însemna speranţa de mai bine a moţilor, flacăra nestinsă a idealului de libertate naţională, bărbatul viteaz cu braţ înarmat.

„Moţii considerau ordinele sale sfinte, inviolabile şi strîns obligatorii. El ştia să provoace, să stimuleze, şi să întreţină necontenit simţămintele legăturii puternice şi ale iubirii prin fapte pururea noi.

Apărea între ai săi, totdeauna mai strălucitor decît alţii, astfel că îl adorau ca fermecaţi, cu toate că ştia să-i ţină în frîu.

Încrederea aceasta şi-a cîştigat-o prin caracterul său, prin judecăţile drepte, prin sfatul, ţinuta şi învăţăturile pe care le împrăştia. Avea ceva în fiinţa lui, o ţinută inaccesibilă camarazilor săi, o grandeţe şi o dibăcie pentru care e numit Craiu de către aderenţii săi".

13.

M-a sunat un prieten din Arad, moţ şi el împătimit de dorul şi de dragul Iancului.

S-a ambiţionat în căutarea acelei statui care a dispărut din piaţa ce purta numele marelui bărbat.

Să fie într-un ceas bun !

14.

La un învăţător din Ţara Zarandului am văzut bustul lui Avram Iancu sculptat de un artist necunoscut. Chipul său avea ceva din încremenirea tristă a unui zeu posomorit, trăsăturile feţei exprimau un aer de încordare mocnită.

M-a fascinat linia mîinilor frumoase, subţiri şi uşor alungite, pe care sculptorul i le împreunase paşnic pe piept a odihnă. Pe dosul palmelor, două scobituri destul de vizibile, mi-au trezit curiozitatea. L-am întrebat mirat ce e cu acele adîncituri ciudate a căror prezenţă contrastau cu armonia formelor.

Posesorul bustului mi-a explicat cu simplitate : „Acest bust a stat multă vreme în dreapta altarului unei bisericuţe din munţi. Moţii veneau cu miile şi-i sărutau mîinile ca unui sfînt. Adînciturile pe care le vedeţi sînt urmele buzelor care i-au atins mîinile încremenite în bronz"...

15.

Şi totuşi, cum arăta Avram Iancu pe la 1860 pe vremea cînd în presa austriacă izbucneau împotrivă-i campanii de denigrare ?

„La masă între alţi oaspeţi distinşi avui norocul să şed alături de Iancu, care şi aici s-a prezentat în modul cel mai elegant al omului de salon. Figura lui frumoasă îţi amintea de un cavaler din Evul mediu.

Luptele avute nu lăsaseră mari urme în esteriorul său. Un sentiment straniu te cuprindea : părea că se luptă în sufletul său două elemente : visul şi realitatea".

Aşa l-a văzut Iudita Secula la zece ani după sfîrşitul revoluţiei, adăugind la amintirile de atunci o informaţie extrem de preţioasă : „Un tînăr profesor de la gimnaziul din Brad, Paul Truţa, l-a pozat în ţinută de salon, ceea ce a primit cu bunăvoinţă Iancu, fiind mai de multe ori oaspetele acestui tînăr"...

Unde este oare acea fotografie ? Şi dacă tînărul din Brad l-a primit ca oaspete mai de multe ori, o logică elementară mă îndeamnă să cred că există mai multe fotografii. Va trebui să-mi consacru o vară spre-a scormoni descendenţii acestei familii din Brad...

16.

Simbolică şi edificatoare este informaţia furnizată de Ştefan Pascu în legătură cu felul în care oamenii din munţi au reacţionat la moartea marelui conducător. Se zice că la cîteva zile după înhumare, cînd clopotele micilor bisericuţe de lemn se mai tînguiau în amurgul serilor de toamnă, la prefectura micului tîrg Baia de Criş, s-au înfăţişat doi moţi tăcuţi şi întristaţi, au întrebat cît a costat înmormîntarea lui Iancu, au scos pungile cu galbeni, le-au aruncat pe masă şi s-au mistuit spre munţi fără a-şi declina identitatea...

17.

In 1865, prin august, Aron Densuşianu petrece cîteva zile în compania eroului din munţi. Mărturiile tînărului cărturar, exacte şi subtile, ne ajută să reconstituim personalitatea şi comportamentul lui Avram Iancu din perioada de mijloc a aşa numitei sale pribegii. „Peste cîteva momente bate cineva la uşă, şi intră un bărbat de o statură peste mijlocie, puţin plecat, roşu la faţă, musteţea lungă blondă, păr asemenea blond şi retezat, în haine porumbii"... Iancu se adresează cumnatei lui Aron Densuşianu care susţinuse la Abrud un concert de vioară. Iată cuvintele sale : „Felicitările mele, domnişoară, zise Iancu, pentru măiestria cu care ştii mînua un instrument atît de greu cum este vioara".

Iancu acceptă să însoţească micul grup al intelectualilor intr-o incursiune spre Detunata. Îndemnat de povestitorul amintirilor să-şi aleagă un cal, aflăm : „Iancu surizînd privi peste cal şi alese un roib, care era în adevăr mai frumos dintre toţi caii, îi puse mîna în coamă şi se aruncă pe el, apucă nainte cel dintîi, îşi scoase fluierul şi începu a zice marşul".

Deci, Iancu alege cel mai frumos cal şi se aşează înainte cel dintîi, aşa cum s-a aşezat cu ani în urmă în fruntea cetelor de moţi... Observator fin, Aron Densuşianu sesizează un fel de insingurare, un aer de detaşare neterestră, o abstragere din realitate pe care le manifestase în timpul acelei excursii Craiul Munţilor. Părea că priveşte imagini numai de el văzute. Şi totuşi, memoria lui funcţionează perfect :

Aproape de satul Buciumani, în mijlocul unui grup de moţi ce lucrau la un gard, o siluetă cunoscută : „– Uite, zice Iancu, acesta mi-a fost căpitan în 48 !".

Acel ins de statură mijlocie, bine legat, îmbrăcat în straie moţeşti, nu era altul decît Vlăduţiu, unul dintre cei mai bătăioşi căpitani ai oştilor moţeşti.

18.

Versuri dintr-un caiet mai vechi : „De Iancu mi-este dor acum / pădurea-i pulbere şi scrum / şi fiecare frunză s-a / întors în veşnicia sa. / De Iancu mi-este dor acum / pădurea-i pulbere / şi de atîta dor de el / mă fac troiţă şi inel"...

Mircea Micu

AGENŢIA B.T.T. SIBIU

vă propune un traseu turistic judeţean

Peisajul montan, căutat atît vara cît şi iarna, numeroasele monumente istorice şi de arhitectură, staţiunile balneoclimaterice şi cîteva „rezervaţii" muzeistice şi folclorice de excepţie fac în linii mari faima turistică a judeţului Sibiu. Iată pe scurt o prezentare a judeţului făcută de agenţia Biroului de turism pentru tineret Sibiu, care în acelaşi timp vă propune o excursie pe traseul Sibiu — Răşinari — Păltiniş.

Municipiul, reşedinţa judeţului cu acelaşi nume, este situat pe ambele maluri ale Cibinului, la o încrucişare de drumuri cunoscute încă din antichitate. Vechea aşezare românească, localitatea Cibinum, cum i se spunea Sibiului, este atestată documentar în a doua jumătate a veacului al XII-lea. În secolul al XIV-lea, în oraş iau fiinţă cîteva şcoli şi biblioteci, în 1528 este fondată o tipografie, prima din Transilvania, unde s-a tipărit una dintre primele cărţi în limba română. Tot aici se înfiinţează un gimnaziu (sec. XVII), şi un teatru (sec. XVIII) iar în secolul XIX şi-a desfăşurat la Sibiu activitatea şi o Academie de Drept. Aşezării de pe Cibin i se asociază şi numele unor personalităţi : constructorul de rachete Conrad Hass (1529—1569), umanistul şi omul de cultură Nicolae Olahus (1483—1568), toată pleiada de la ASTRA, Gheorghe Lazăr, Andrei Şaguna ş.a. La Sibiu şi-au desfăşurat activitatea, în întregime sau o perioadă de timp, numeroase personalităţi marcante ale culturii române : poetul G. Coşbuc, scriitorii Ioan Slavici, Octavian Goga, compozitorul Gheorghe Dima. Pentru scurtă vreme a poposit în Sibiu şi Mihai Eminescu, aşa cum făcuse mai înainte vreme Dinicu Golescu şi poetul maghiar Petőfi Sándor.

Agenţia Biroului de turism pentru tineret Sibiu vă propune să vizitaţi o serie de obiective din capitala judeţului. Primăria veche, de fapt un ansamblu care cuprinde două edificii deosebit de valoroase, printre puţinele construcţii civile, care s-au păstrat din secolele XV—VI ; Muzeul Brukenthal, deschis în anul 1817, cel mai vechi din ţară : Muzeul de istorie naturală, înfiinţat, în anul 1849, prezintă bogate colecţii de petrografie, botanică, mamifere ; Expoziţia „Din istoria farmaciei" ; Expoziţia „Arme şi trofee de vînătoare" ; Expoziţia „Din istoria oraşului Sibiu", găzduită în Turnul Sfatului, prezintă evoluţia sistemelor de apărare a oraşului şi a armamentului ; Casa artelor, fostă hală a oraşului, o construcţie gotică din secolul al XIV-lea.

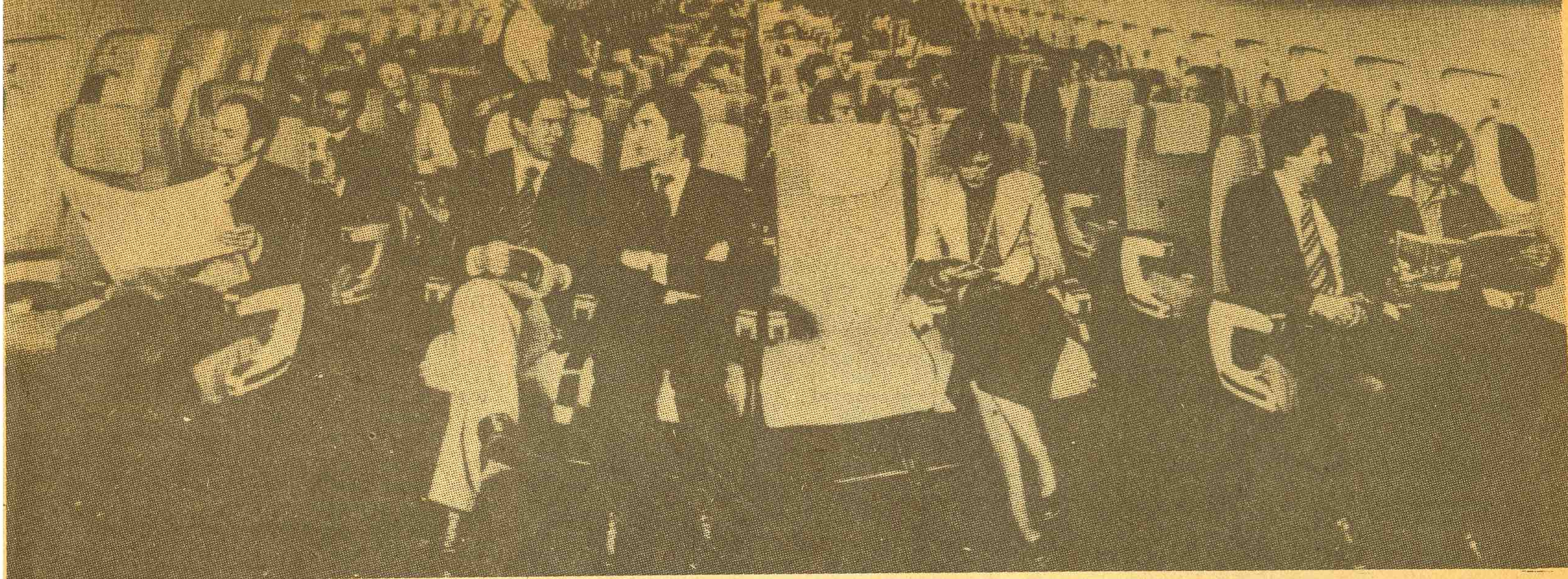

Crestele înzăpezite ale munţilor Făgăraş ● Curtea interioară a Muzeului Brukenthal ● Pasajul scărilor din Sibiu ● Lacul alpin Iezerul Mare.

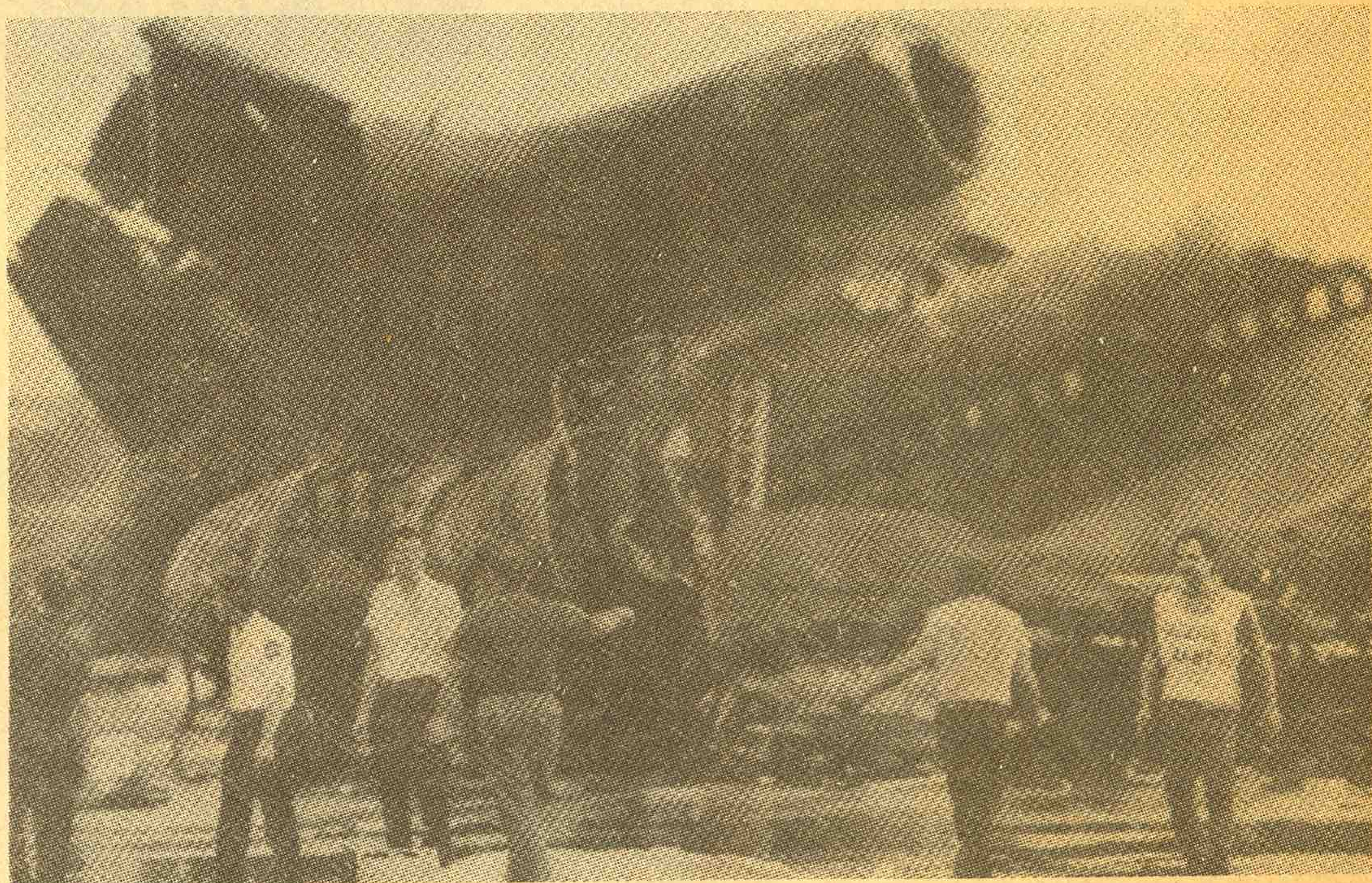
La 12 km de Sibiu se află comuna Răşinari, atestată documentar la anul 1 204. Aşezare românească frumoasă, Răşinari este un punct de mare atracţie turistică. Localnicii sînt renumiţi mai ales în producţia de ţesături (covoare, carpete, ştergare) şi împodobirea portului popular. Locuitorii comunei au o mare iscusinţă în crearea obiectelor de artizanat atît din lemn cît şi din ceramică decorată cu multă fantezie în culori vii ori teracotă smălţuită cunoscută de ei din secolul al XVIII-lea. Aici mai există Muzeul de etnografie şi istorie ; casa memorială a poetului Octavian Goga, mausoleul mitropolitului Andrei Şaguna, unul din organizatorii revoluţiei de la 1848 din Transilvania.

Şi în fine, după un drum foarte plăcut, ajungem în staţiunea climaterică şi de sporturi de iarnă Păltiniş. Este situată în Munţii Cindrel, pe versantul nord-estic, sub vîrful Onceşti, fiind în acelaşi timp înconjurată de întinse păduri de brad. Primele amenajări ale staţiunii s-au făcut în anul 1892, cea dintîi cabană (Casa turiştilor) construindu-se în 1894. În 1899 se efectuează şi primele marcaje pe potecile care duc spre locurile de interes turistic ale acestor munţi.

Păltiniş este cunoscută ca staţiune a sporturilor de iarnă, primul concurs de schi a avut loc în anul 1914. În jurul vilelor sînt numeroase locuri pentru practicarea sporturilor de iarnă, recomandate îndeosebi pentru începători.

Lamento pentru ELEFANTUL ZBURĂTOR

2 august 1985, aeroportul Dallas-Fort Worth. Se prăbușește un avion aparținînd companiei „Delta". Din 162 pasageri rămin in viață 31.

Un avion „DC-9" al companiei aviatice „Air Canada" se înalță de la sol de pe unul din aeroporturile din centrul Statelor Unite, în zbor spre Canada. La scurtă vreme, se descoperă un incendiu la bord. În 13 minute avionul aterizează forțat la Cincinnati, dar 23 de persoane nu reușesc să mai scape, sufocate de fumul toxic sau cuprinse de flăcări...

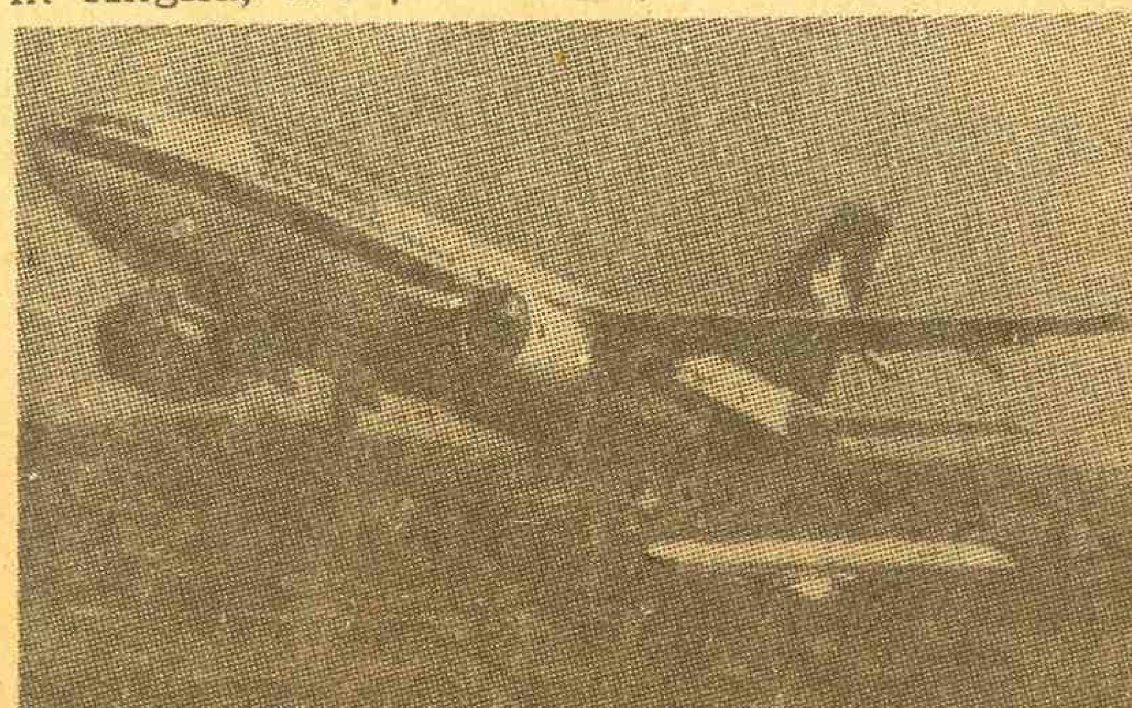
Zi de august toridă la Tokio. Valuri de oameni asaltează avioanele spre diferite colțuri ale țării, în ajunul unei sărbători tradiționale. Unul dintre acestea se îndreaptă spre Osaka, dar, la 45 de minute după decolare, se ciocnește de un munte, într-o regiune semi-sălbatică. Au pierit 520 de persoane...

Aceste două accidente sînt separate de cîțiva ani și... alte multe tragedii ale transporturilor aeriene. Tragedii care rețin atenția un timp, se adaugă altor catastrofe aeriene, dar nu împiedică deloc proliferarea zborurilor. Cerul este brăzdat de imense autostrăzi suprapuse pe care alunecă fără încetare armate de avioane civile.

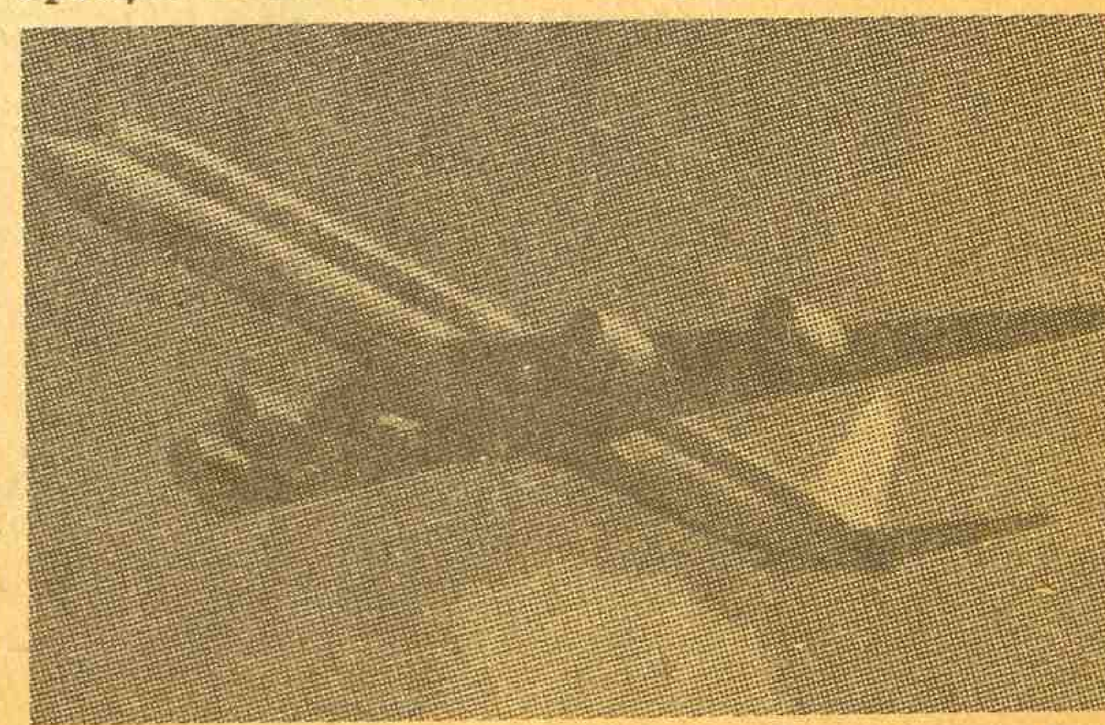
Lumea este plină de companii aeriene. Numai o privire fugară asupra listei lor, cu zborurile care se suprapun spre toate colțurile pămîntului, te fac să te gîndești că sînt arhisuficiente. Și totuși, ici-colo, peste noapte, se nasc noi companii, cu idei noi, cu prețuri incomparabil mai modeste, chiar dacă avioanele sînt ultramoderne, călătorii se îmbulzesc la porțile de îmbarcare. Ce anume îi atrage ?

Salonul aeronautic de la Le Bourget ajunge în acest an la a 38-a ediție. Firme mari și mici din toată lumea expun aparate, motoare, noutăți, se fac pronosticuri, se stabilesc relații, se încheie contracte, se discută despre viitorul aviației. Spectatorii care asistă la demonstrații rareori află cîtă încrîncenare există sub fațada somptuoasă și fascinantă, ce lupte de culise, ce dezamăgiri. Pentru a organiza un asemenea salon e nevoie de mulți bani, se pun la dispoziție sume impresionante pentru reclamă, sume ce nu pot fi sporite nemăsurat. Dar Le Bourget nu-i singurul salon aeronautic, Farnborough, în Anglia, are și el tradiție. Mai sînt și altele. Și totuși, în ciuda dificultăților, numărul lor sporește. Japonia e la al șaptelea salon. Singapore a deschis primul tîrg internațional major de avioane, în ianuarie 1984. Ce sens are această proliferare ?

Există în lume peste 64 000 de avioane cu reacție comerciale (nu sînt incluse și cele aparținînd Uniunii Sovietice). Cifra ar putea fi suficientă. Dar la o privire atentă se dovedește că nu este ; de aceea se construiesc în continuare avioane, se caută soluții noi pentru reducerea consumului de carburanți, diminuarea poluării sonore, confort sporit la bord. Puțini știu că 1 036 de avioane din cele 6 440 au peste 16 ani și au zburat în jur de 3 000 de ore pe an ; că 1 564 aparate au peste 12 ani. „Viața" celor mai multe avioane se oprește la 18 ani, suficient pentru a spori în-

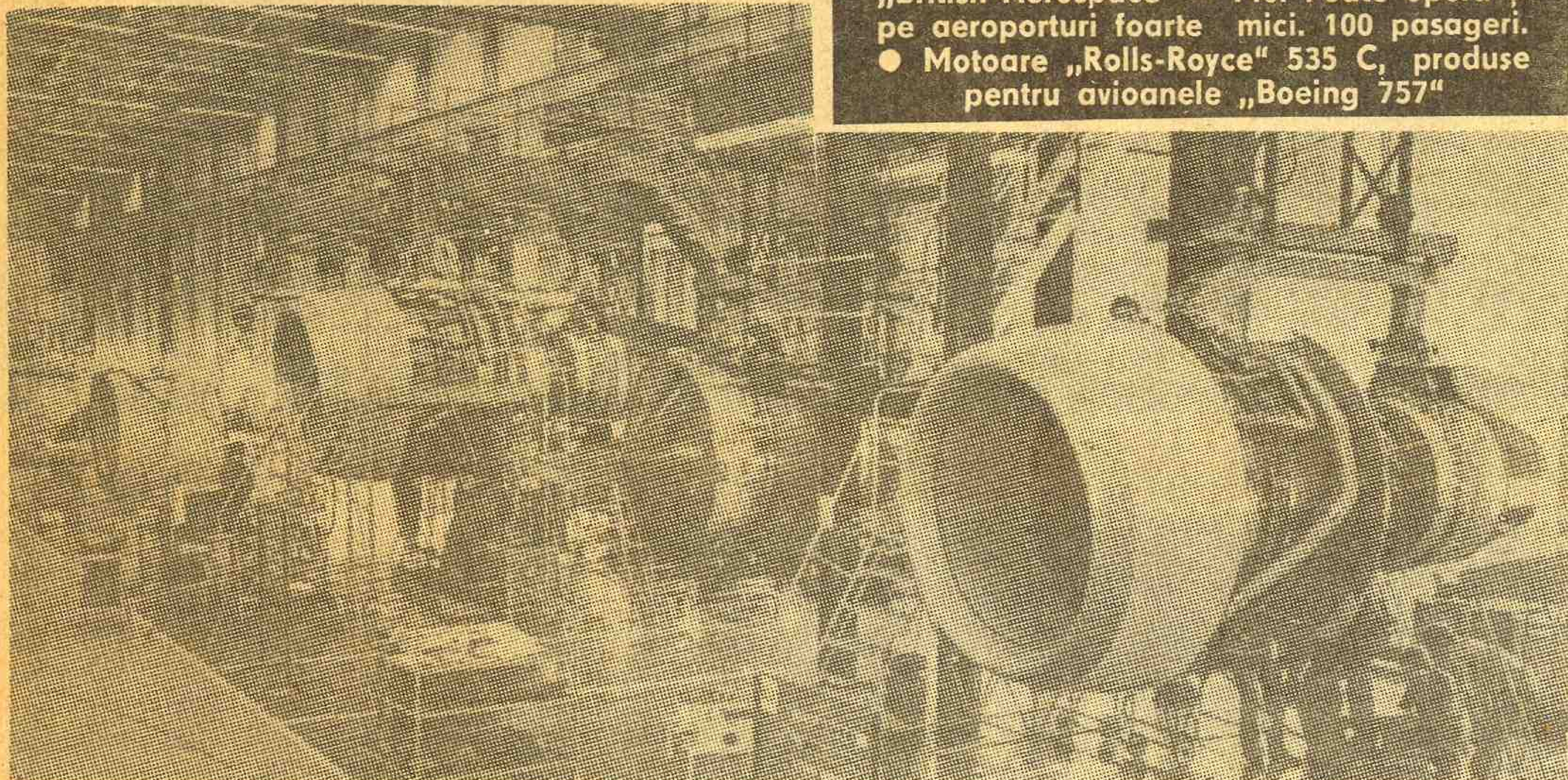

Avionul „A-310", cel mai nou produs al concernului „Airbus Industries". „Lufthansa" și „Swissair" au și optat pentru el.

„DC-8", produs de „McDonnell Douglas", a fost echipat cu motoare CFM-56, construite de SNECMA și General Electric. Consumă cu 20 la sută mai puțin decît predecesorul său.

Ultimul avion cu patru motoare produs de „British Aerospace" – 146. Poate opera și pe aeroporturi foarte mici. 100 pasageri. ● Motoare „Rolls-Royce" 535 C, produse pentru avioanele „Boeing 757"

grijorările și a înfierbînta concurența. „Airbus Industries "a calculat că 5 571 de avioane vor trebui retrase în următoarele două decenii. Dar aceeași firmă a descoperit într-un sondaj printre 205 companii aeriene că, pînă în anul 2 004, ar urma să se livreze 9 124 avioane cu cîte o sută de locuri sau mai mult. O piață enormă...

Ce se întîmplă în industria avioanelor civile și în exploatarea lor?

O PIAȚĂ SUPRASATURATĂ?

Probabil nu există vreun exemplu mai concludent al primejdiilor și dificultăților pe care le poate întîmpina industria aviatică decît arhicunoscutul caz al supersonicului franco-britanic „Concorde". „Concorde" care, în ianuarie 1986, a împlinit zece ani. Performanțe ridicate, viteză mare de zbor, cîștiguri importante pentru călători în această lume în care ne grăbim, ne grăbim, ne grăbim... dar critici nenumărate, în același timp, probleme financiare, pierderi substanțiale în exploatarea aparatelor, în primii ani. Supersonicul franco-britanic n-a devenit profitabil decît din martie 1984. Nu mai surprinde prudența, chiar exagerată, pe care o arată companiile constructoare în privința fiecărui tip nou de avion, îndeosebi în privința celor care ar „revoluționa" zborurile. Combustibilul costă enorm astăzi; două crize ale petrolului și progresia geometrică a prețului a obligat companiile aeriene să caute cu disperare avioane eficiente; cîte companii își pot permite achiziționarea unor aparate care consumă mult? Companiile aeriene s-au obișnuit, în marea lor majoritate, cu tipurile de avioane verificate, chiar și cu acelea aparent discreditate în accidente diverse, dar care au fost, tocmai de aceea, perfecționate. Cine își permite să investească în aparate de zbor construite pe alte criterii?

Adevărul este, însă, numai parțial în aceste aserțiuni. Recesiunea s-a instalat ani în șir în lumea dezvoltată, s-a transmis de la țară la țară. Criza economică a bîntuit și încă mai bîntuie în Nord și în Sud. Atinge toate domeniile de activitate. Industria avionului n-avea cum scăpa flagelului: recesiunea i-a atins și pe marii constructori de avioane.

Don Hansen de la „Douglas Aicraft Co". o spunea clar: „Adevărul este că pînă cînd companiile aeriene nu vor obține rezultate bune pentru mai multe trimestre la rînd, ele nu se vor simți liniștite. Și atîta vreme cît ele nu vor fi, nu vom fi nici noi". Cifrele îi justifică neliniștea. Firmele „Boeing" și „McDonnell Douglas", cele mai mari din America, singurele rămase în cursa pentru înfiietate, recunosc că trec prin vremuri nefavorabile. Vînzările de avioane comerciale fabricate de „Douglas" au scăzut cu 1,02 miliarde în 1982 — adică cu 42 la sută. Producția lui „DC-9 Super" a fost menținută doar pentru că reușise (printr-o minune, erau pe cale să spună managerii) încheierea unui contract de vînzare a 80 de aparate către „Alitalia".

„Boeing", principalul concurent, nu și-a zdrobit însă adversarii, chiar dacă vînduse, la începutul anilor '80, trei sferturi din avioanele în folosință (azi, partea „Boeing" din comerțul mondial a scăzut la două cincimi).

„People Express", o companie care concurează coloșii. Ce mai contează dacă pasagerii își duc singuri bagajele, din moment ce prețurile sînt cu mult mai reduse?

In doi ani, „People Express" s-a dezvoltat vertiginos, înghițind alte companii.

Firma a anunțat că și-a oprit producția cunoscutului „727", după ce a fabricat 1 832 exemplare. „Boeing 727" constituie astăzi, se pare, aproape jumătate din flota de jet-uri a lumii. Dar avionul nu mai este solicitat, linia sa de asamblare a fost închisă în iulie 1984. Firma și-a redus însă producția și la celelalte linii. Veniturile comerciale au scăzut în 1982 la 5,1 miliarde dolari, de la 7 miliarde dolari; profitul comercial a scăzut de-a dreptul dramatic: de la 308 milioane dolari, în 1981, la 16 milioane! Nu s-ar spune că ultimele cifre sînt mult mai îmbucurătoare.

„Lockheed", constructorul altui avion cu reacție foarte solicitat, „L-1011 Tristar", a decis să pună capăt repetatelor pierderi și și-a abandonat acest program. La jumătatea lui 1983, ultimele cinci aparate erau asamblate la uzinele de la Palmdale (California), apoi „Lockheed" s-a concentrat numai pe contracte militare.

Consorțiul vest-european „Airbus" a primit în 1982 doar 17 comenzi; în anul dinainte — 39. A vîndut în 1982 doar 223 avioane; în anul dinainte — 332. Reducerea contractelor însemna automat mai puține locuri de muncă, în mai multe țări. La „Airbus Industries" participă firmele „Aerospatiale" (Franța), „Deutsche Airbus" (R.F. Germania) — fiecare cu cîte 39,7 la sută — „British Aerospace", cu 20 la sută, și „CASA" (Spania), cu 4 la sută. Dintr-odată patru țări afectate de recesiune. Situația s-a redresat, într-o măsură, în ultimul an.

Nu-s cifre grăitoare? Nu sînt, mai ales, aceste companii constructoare cele mai mari sau cele mai cunoscute din Occidentul industrializat?

Lipsesc cumpărătorii? Într-o măsură, da. Aparatele s-au scumpit, combustibilul costă, liniile aeriene sînt supuse și ele fenomenului recesiunii, le lipsesc fondurile pentru extindere. Nu tuturor. Există și excepții. La Le Bourget, în urmă cu trei ani, Singapore a cumpărat 16 noi avioane — 10 „Boeing" și 6 „Airbus". O surpriză, spuneau specialiștii. Există zone ale lumii în care traficul aerian progresează. Asia de Sud-Est e un exemplu. Lupta între giganții constructori începe să se dea pe acest teritoriu. În Thailanda, „meciul" dintre „Boeing" și „Airbus" a fost cîștigat de consorțiul vest-european; în Singapore, de concernul american. „Singapore Airlines" dispune astăzi de cea mai modernă flotă de avioane din lume (o afirma Dinah Lee, în „The International Herald Tribune). Ce va urma? În orice caz o înăsprire a acerbei concurențe dintre constructori. Probabil în nici o altă industrie civilă a lumii occidentale lupta pentru piețe de desfacere nu capătă asemenea forme. Într-un fel o explică și profiturile puse în joc. „The Financial Times" scria: „Pentru orice contract potențial se dau lupte grele cu o ferocitate care a surprins pe mulți din lumea industrială". Exemple? În Marea Britanie existau 10 companii constructoare de avioane și 5 constructoare de motoare; după 25 de ani au rămas cîte două din fiecare; astăzi — doar una, „British Aerospace" și „Rolls-Royce".

Înainte de 1978 existau în Statele Unite 30 de companii aeriene verificate. Numărul lor a ajuns astăzi la 130. Aceasta înseamnă dintr-odată nu numai o competiție acerbă, dar și o serie de probleme care dau de gîndit în perspectivă, cu nebănuite ramificații. Temătoare pentru ziua de mîine, puzderia de companii aeriene se va arăta reticentă în a comanda multe aparate sau echipamente noi. Reversul: nefiind siguri de comenzi mari, singurele care ar face profitabile eforturile lor, constructorii de avioane sînt reticenți în a investi în dezvoltarea unor motoare și avioane noi.

Dificultățile financiare nu sînt deloc neglijabile, industria aeronautică fiind dintre cele mai costisitoare. Conceperea, realizarea, dezvoltarea, verificarea unui nou avion, pe o perioadă de aproximativ patru ani, înghite, potrivit unor surse, 1,5 miliarde dolari. Decizia de lansare se ia cam după cinci-șase ani, cînd investiția atinge deja 3 miliarde dolari. În funcție de numărul de vînzări, proiectul poate recupera costurile în aproximativ opt ani de la prima livrare. Puține sînt firmele constructoare capabile să aștepte atîta vreme recuperarea investițiilor.

Iar, între timp, cerințele pieței s-au modificat, au apărut dorințe noi, crize noi, concepții noi de aparate care ar putea înlătura

Avioane aparținînd companiei „Braniff" imobilizate pe aeroportul din Dallas, în mai 1982. Falimentul companiei a fost cel mai spectaculos din ultimii ani.

modelele socotite moderne în urmă cu cîțiva ani. Firma „Boeing", de pildă, susține că nu va mai oferi un nou aparat de zbor decît în aproximativ șase ani — dar că acesta va dispune probabil de motoare care să le facă demodate, prin comparație, pe cele de astăzi. Constructorii de avioane știu că în asemenea declarații nu se ascunde doar o fanfaronadă menită înlăturării concurenței.

Istoria are exemple notabile. Primul avion civil cu reacție a zburat la 2 mai 1952 — un aparat "Comet" construit de firma britanică de la Havilland. Între Londra și Johannesburg (prin Roma, Beirut, Khartum, Entebbe și Livingstone) a făcut 23,5 ore, față de 40. Dar Marea Britanie nu-i, astăzi, o putere în construcția de avioane cu reacție civile. În octombrie 1958 a fost lansat „Boeing 707" care, pentru că avea 111 locuri, a înlăturat de pe piață aparatul „Comet", cu numai 67 locuri. Pînă a fost închisă linia de construcție, „707" a fost vîndut în 982 exemplare, devenind extrem de profitabil.

Un sfert din cele 6 400 avioane cu reacție aflate azi în lume s-au vîndut în pierdere. Constructorii vor să evite, pe cît posibil, pierderile în viitor.

Dificultățile financiare și recesiunea au atins însă în egală măsură companiile aeriene. În 1982, „Eastern Airlines" și alte zece companii aeriene majore din Statele Unite au pierdut 732 milioane dolari. Cei 140 membri ai I.A.T.A. (Organizația Internațională a Transportului Civil) luați în comun n-au mai avut profit în serviciile lor internaționale din 1979. În anii '80, a sporit numărul pasagerilor, dar și numărul de locuri disponibile. Zilnic zboară peste o sută de avioane între emisferele vestică și estică.

AVIONUL DE MÎINE

Se evită să se discute prea mult despre avionul de mîine. Spionajul industrial e în floare. Apoi între proiect și realizarea lui trec cîțiva ani, cerințele se pot schimba, riscurile sînt prea mari dacă o companie constructoare e surprinsă descoperită. În ultimii ani au fost prezentate puține tipuri noi de avioane comerciale. Dar se știe cum va trebui să arate în principiu avionul de mîine : nu prea mare — maximum 150 de locuri ; capabil să aterizeze pe aeroporturi mari și mici ; fiabilitate sporită; consum mai mic de combustibil, deci alt tip de motoare.

În faza actuală, se apropie de aceste dorințe trei tipuri de avioane : „A-310", construit de „Airbus Industries", pe care companiile „Lufthansa" și „Swissair" l-au și pus în serviciu; „DC-8", construit de „McDonnell Douglas", reechipat cu motoare SNECMT/General Electric CFM-56, care utilizează cu 20 la sută mai puțin combustibil decît predecesorul său și e mai puțin zgomotos la decolare ; noul „British Aerospace" 146, cu patru motoare, care poate opera și pe aeroporturi mici.

Multă vreme s-a pus întrebarea dacă toate marile firme constructoare s-au angajat în conceperea unui nou tip de avion, acel avion ideal cu 150 de locuri. S-a aflat : „Boeing" are pe planșete un „7-Dash 7", un „4737-400" și un „757" cu fuselajul scurt ; „Airbus" — un „A-320" ; „McDonnell Douglas" — un „D-3 300-1". „Spre deosebire de lansarea supersonicului franco-britanic «Concorde», o realizare tehnologică «strălucită,» dar un eșec financiar și comercial, «Airbus» și «Boeing» nu lucrează astăzi decît «pas la pas», înainte de a se decide pentru un program în întregime nou, ale cărui investiții inițiale se ridică la aproximativ două miliarde de dolari" („France Presse").

„Airbus" pare cea mai avansată în lansarea unui avion cu o tehnologie în întregime nouă. S-ar putea ca „A-320" să intre în serviciu comercial în 1988. Există comenzi ferme din partea companiilor franceze „Air France" și „Air Inter", dar surpriza a oferit-o „Pan Am", care a făcut o comandă de 67 de aparate. Însă, declară constructorii, pentru a deveni profitabil, „A-320" trebuie vîndut în cel puțin 600 de exemplare.

„Boeing" va contra-ataca probabil imediat cu „737-400", despre care se afirmă că ar putea ieși pe piață în 1987, învingînd „Airbus" și încă la un preț mai mic.

În ce privește motoarele, costurile mari și nesiguranța pieței a forțat firmele producătoare, altădată neînduplecate concurente, să fuzioneze sau să se alieze. Exemplul clasic este acordul de colaborare asupra unei serii de motoare între vechii rivali „Rolls-Royce" (Marea Britanie), „Pratt and Whitney (Statele Unite și partenerii mai mici „Motoren und Turbinen Union" (R.F. Germania), „Fiat Aviazione" (Italia) și un consorțiu de trei firme japoneze („Ishikawajima-Harima Heavy Industries", „Kawasaki Heavy Industries" și „Mitsubishi Heavy Industries"). Motorul la care se lucrează — mai puternic, dar cu un consum mai mic de combustibil — va echipa viitoarea generație de avioane „A-320", „Boeing 737-400", „McDonnell Douglas DC-9X" și „D-3 300". Dificultățile de concepere și costurile foarte mari de cercetare impun colaborări neașteptate, de multe ori „căsătorii de conveniență", cum constata revista „The Economist".

EPITAF PENTRU „LAKER"

Freddie Laker a riscat și a pierdut. Știa că se putea întîmpla și astfel. La început însă zeii păreau să fie de partea sa. El a fost inventatorul „trenului cerului", un nou sistem de curse aeriene peste Atlantic. Formula era simplă : nici un fel de rezervare, obținerea biletului numai în ziua zborului, serviciu minim la bord și, prin urmare, tarife mult inferioare celor ale marilor companii aviatice. După patru ani de lupte juridice, în Marea Britanie și Statele Unite, Laker și-au inaugurat zborurile, în 1977. Succesul a fost rapid și fulminant. Profiturile, pe măsură. Un an mai tîrziu era înnobilat. Premierul britanic d-na Margaret Thatcher, îl cita adeseori ca exemplu de ingeniozitate. Dificultățile nu i-au fost străine în acești ani, îndeosebi datorită creșterii prețului la combustibil, dar avioanele sale continuau să circule fie la întreaga capacitate, fie aproape de a o atinge. Ceva mai complicat a fost în 1981. La începutul lui 1982, „Laker Airways" dispunea de aproximativ 20 de avioane.

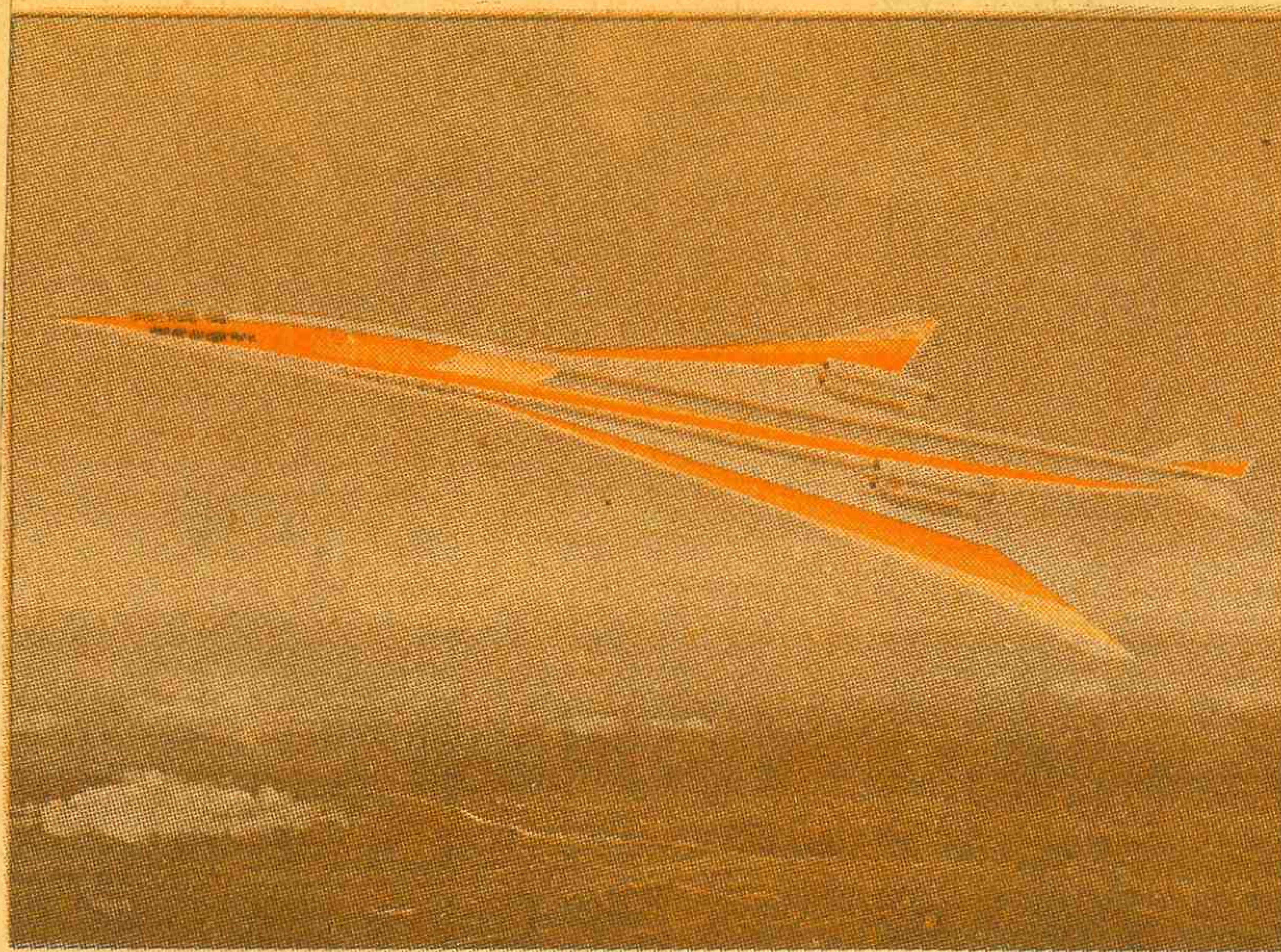
Apoi a veni prăbușirea. Scurt, într-o zi, fără comentarii. Laker a fost declarat falit, fondurile sale din bancă erau insuficiente. La începutul anului 1982. După un an, el susține că a fost victima unui complot din partea altor companii aeriene — înșiră vreo zece, dintre cele mai mari. Procesul deschis de Laker unor companii încă nu se încheiase spre sfîrșitul anului 1985. Ceva adevăr poate că exista în acuzațiile lui Laker. În 1981, marile linii aeriere care aveau zboruri peste Atlantic, și-au redus prețurile cu 60 la sută pentru a contracara acțiunea lui Laker și a-și recîștiga pasagerii. O măsură încununată cu succes. Deși Pierre Giraudet, președintele companiei „Air France", afirma răspicat că reducerea prețurilor e mai curînd „autodistrugere".

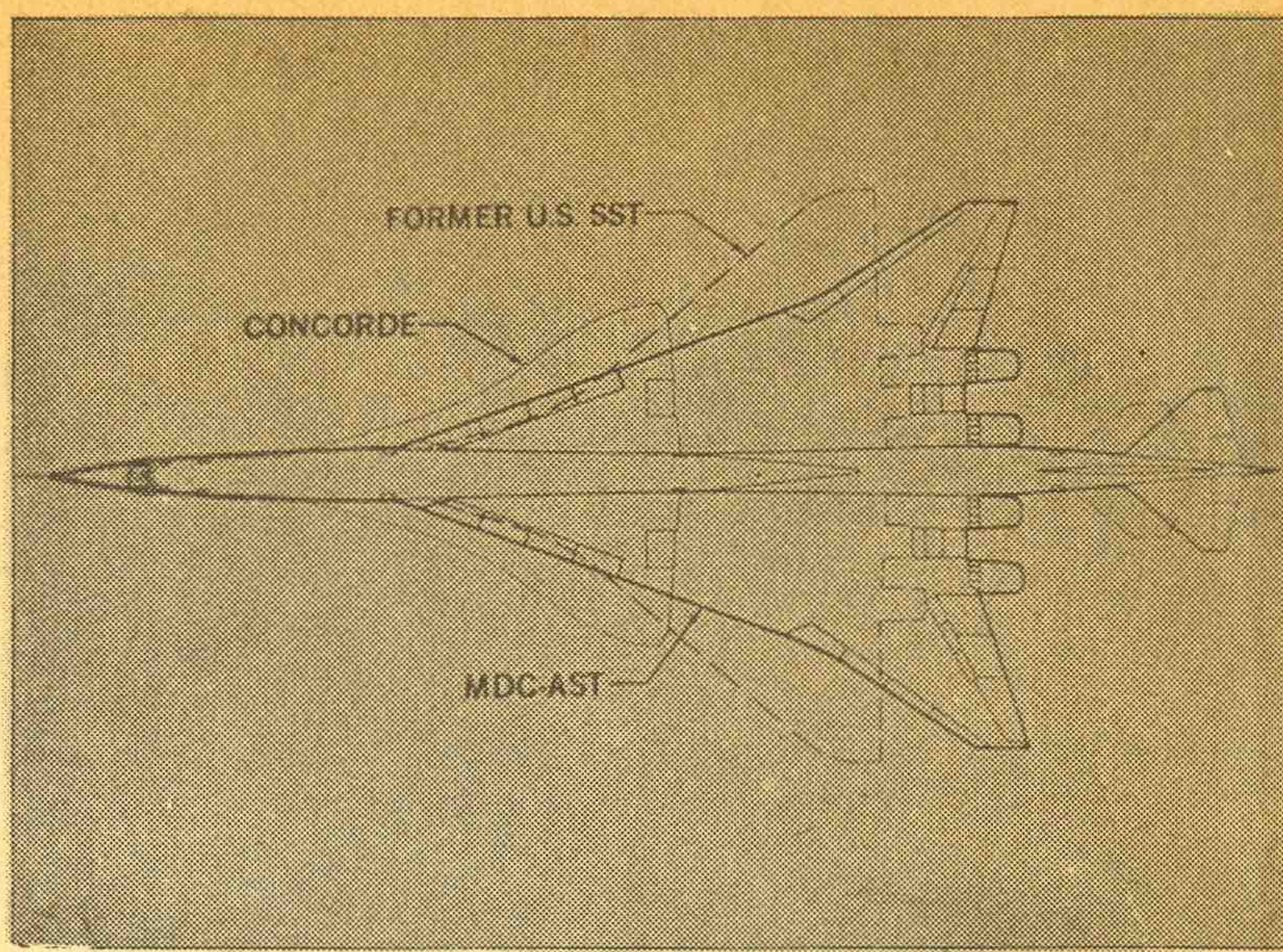
Freddie Laker e un episod încheiat, cine pierde nu mai merită atenție. Dar ideea lui a prins. Îndeosebi peste Atlantic, unde numărul companiilor aeriene, mari sau mici, nu e deloc neglijabil, unde se înregistrează falimente-surpriză, precum al companiei „Braniff", cu sediul la Dallas, dar unde apar, concomitent, noi linii aeriene.

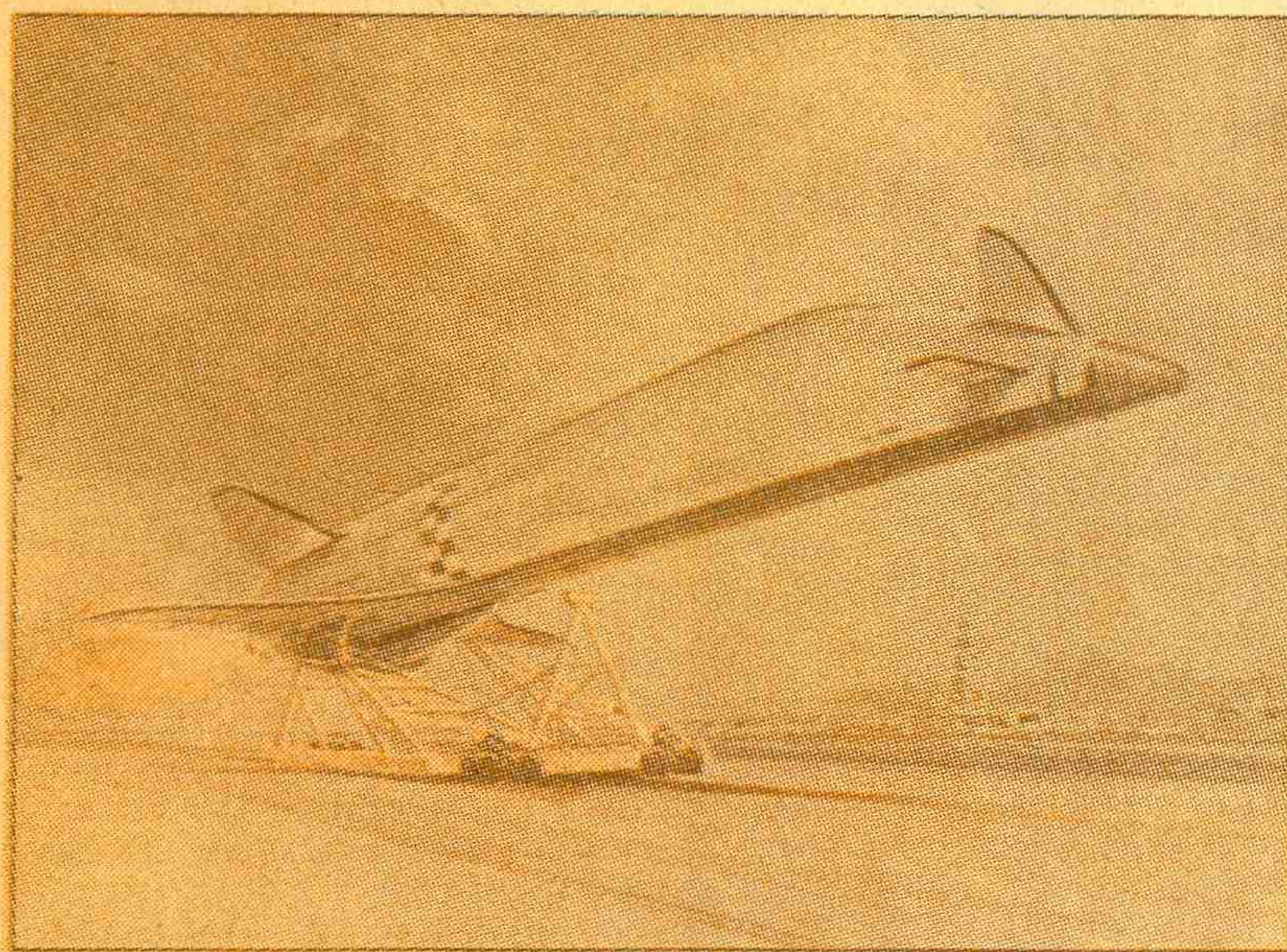

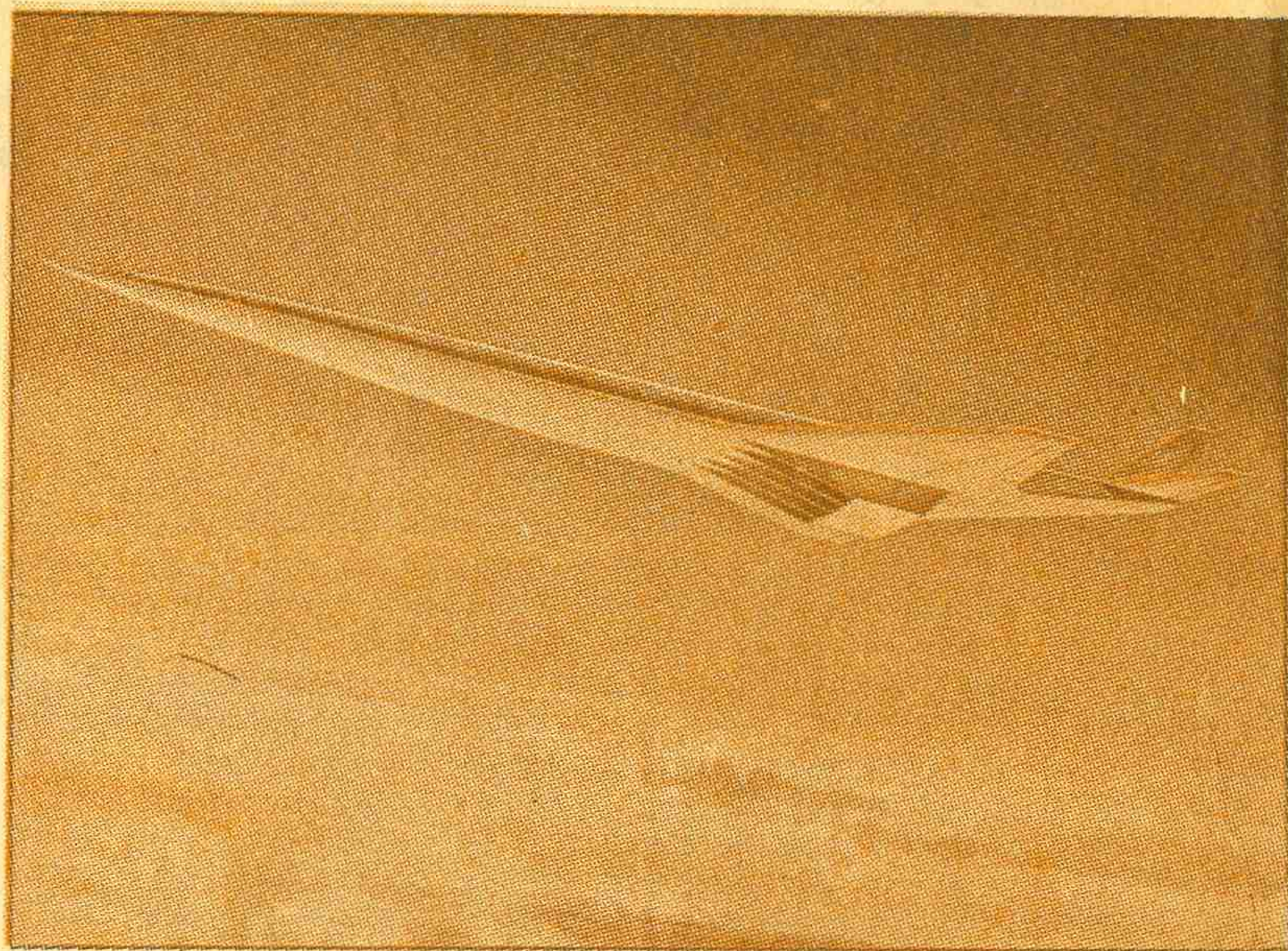
Operațiune de salvare pe un munte din Japonia, august 1985. La acea dată, catastrofa produsese cel mai mare număr de victime. Dar prăbușirea avionului companiei „JAL" a provocat 520 victime.

O proliferare în toate sensurile a urmat ridicării reglementărilor federale („Airline Deregulation Act", din 1978) din ultimii ani. Nu se mai impun prețuri și obligativități federale privind zborurile, companiile sînt libere să-și dicteze politica după cum soco-

tesc de cuviință și să concureze între ele. Ce a urmat e oarecum surprinzător. Firmele mari au rezistat. Cele mici au dificultăți. Dar au apărut idei noi.

„Air 1" e o companie nouă, numai clasa intîi. Avioanele „Boeing 727", cu 119 locuri, au numai 80 de scaune — și întreg confortul primei clase, inclusiv mesele și băuturile scumpe. Prețurile sînt pe măsură, dar compania nu e în pierdere.

„New York Air" și-a început zborurile în decembrie 1980, făcînd concurență cunoscutei „Eastern Airlines", îndeosebi pe direcțiile în care aceasta organiza o „navetă" (New York — Washington): locuri rezervate, prețuri mai mici, cîteva avantaje. A cîștigat imediat 25 la sută din piață. „New York Air" servește acum opt orașe de pe coasta de est, iar avioanele sale roșii, cu însemnul „love apple" (o combinație între „I love New York" — îmi place New York-ul — și „Big Apple" — marele măr — numele de alint al marelui oraș) pe coadă, sînt ușor de recunoscut.

„Muse Air", companie nouă cu sediul la Dallas, și-a cumpărat, spre deosebire de ceilalți noi veniți, numai avioane foarte noi și foarte scumpe — „DC 9 Super 80", 22 milioane dolari un exemplar. Rezistă.

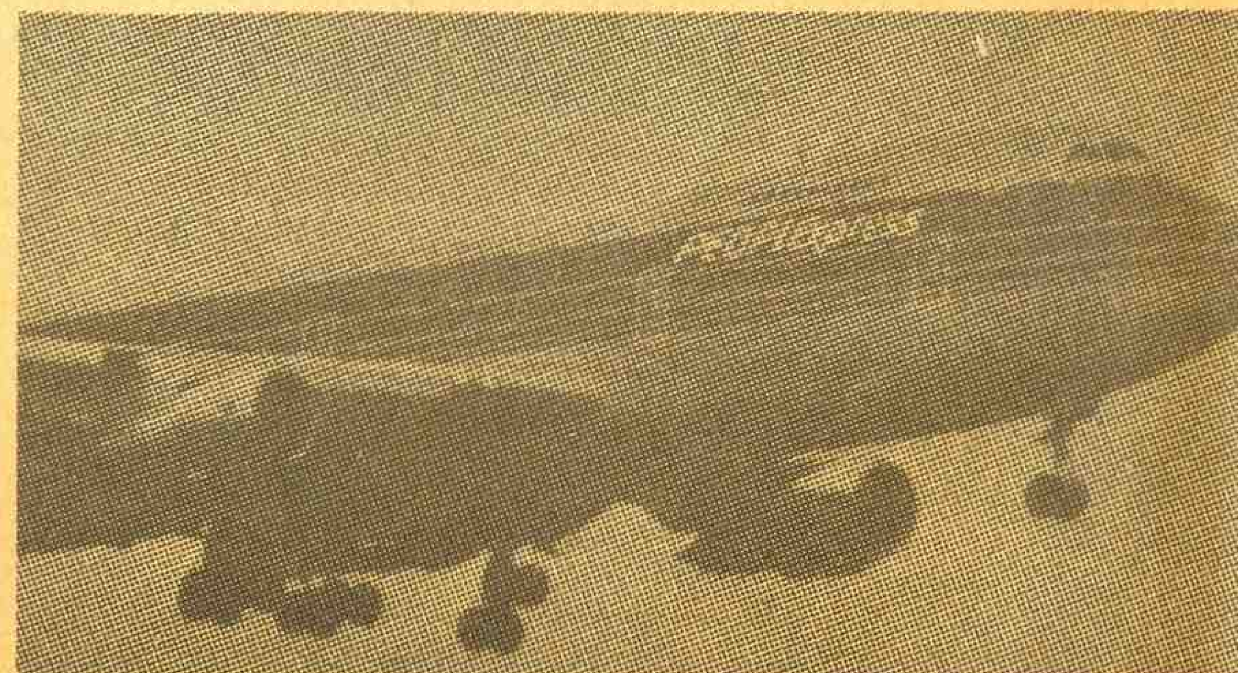
„Jet America" a fost inaugurată în noiembrie 1981, la Long Beach, California. Tot cu avioane „DC 9". Nu s-a mulțumit cu zborurile în însoritul stat de pe coasta de vest, s-a îndreptat și spre Chicago și Dallas.

Tot în California, „Pacific Express" și-a început serviciul în ianuarie 1982, cu avioane „British Aerospace 1-11". A pierdut 19 milioane dolari într-un an și și-a modificat îndată strategia. În loc să concureze cu marii „cărători" de pasageri pe linia Los Angeles — San Francisco, „Pacific Express" preferă acum zborurile spre direcțiile cu mai puțini pasageri, dar și cu mai puține (sau chiar deloc) servicii. Cele 8 „BAC 1-11" servesc acum 13 orașe din California, Oregon, Nevada și Idaho.

PROIECTE DE VIITOR, PROIECTE PENTRU SECOLUL XXI

„Concorde" își va incheia viața comercială către anul 2005. Atunci vor exista deja, pare-se, „avioane spațiale". În mesajul său despre „Starea Uniunii" din 1986, președintele american Ronald Reagan a anunțat deja o asemenea realizare, spre sfirșitul anilor '90: „Un nou «Orient Express» care ar putea, la finele deceniului următor, să decoleze de pe aeroportul din Washington, să atingă de 25 de ori viteza sunetului și să ajungă la Tokio in două ore". Dar și vest-europenii au proiectele lor. Prin urmare, concurența intre malurile Atlanticului continuă. Iată citeva din aceste idei pentru viitor. Un proiect „Lockheed" (prima imagine) de avion supersonic, elaborat in colaborare cu NASA. Proiectul „AST" al firmei „McDonnell Douglas" (a doua imagine). „British Aerospace" are in vedere proiectul „Hotol" (a treia imagine); avionul ar accelera pină la viteza de 20 Mach, ar ieși din atmosferă și ar reintra la aterizare; ar străbate distanța Londra – Sidney in 67 de minute. Proiectul american cel mai complex (ultima imagine), numit „TAV" (transatmosferic vehicle – avion transatmosferic sau suborbital) se va baza pe același principiu și este socotit urmașul „navetei spațiale". Va dispune, probabil, de o compinație de turbine clasice in atmosferă și motoare-rachetă pe orbită. Ce va urma?

Dar exemplul cel mai citat al noilor întreprinzători il oferă compania „People Express", cu sediul la Newark, statul New Jersey. Zboruri spre 17 orașe din zona estică a Statelor Unite, la prețuri variind între 23 și 99 dolari — dar cu 75 la sută (!) mai reduse decît prețurile celorlalte companii care servesc aceleași rute. Cine se mai gîndește la cîteva inconveniente „mărunte"? Pasagerii își cară singuri bagajele, deoarece costă 3 dolari în plus orice înregistrare; își plătesc biletele la bord, nu le cumpără înainte; nu există rezervări, compania nu are birouri în respectivele orașe și nici ghișee de bilete în aeroporturi; pentru fiecare pahar de suc se plătește la bord 50 cenți. Dar profiturile au început să curgă, încît „People Express" nu s-a mulțumit cu coasta răsăriteană. La 26 mai 1983 a deschis o linie spre Londra. Prețul — 149 dolari, incomparabil mai redus decît al tuturor celorlalte companii. Este adevărat, inconvenientele persistă: oamenii așteaptă ore în șir la coadă, fără să aibă certitudinea că vor obține un loc în avion; uneori o zi, două, trei; compania nu recurge la liste de priorități. Revista „Time" relata cazul unor turiști care au așteptat cîte trei zile în aeroportul din Newark sau în motelurile învecinate (plătind, în acest caz, prețuri care aproape anihilau reducerile biletului de zbor spre Londra).

PROBLEME DE SIGURANȚĂ

În lumea de astăzi timpul presează, timpul costă bani. Oamenii de afaceri pot pierde contracte importante dacă nu se găbesc ; sportivii pot pierde competiții; omul obișnuit își poate limita timpul vacanței. Pe distanțele mari și medii se preferă avionul oricărui alt mijloc de deplasare. E rapid, confortabil și în condiții de relativă securitate. În ciuda accidentelor frecvente.

Nimeni nu neagă existența acestora. Multe decurg din erori de navigație, unele din erori de construcție, altele par, deocamdată, inexplicabile. O înșiruire, desigur nu exhaustivă, a accidentelor mai importante din ultimii cinci-șase ani poate spune multe.

27 martie 1977. În timp ce executau manevrele pentru decolare, două jumbo-jet-uri se ciocnesc pe aeroportul „Los Rodeos" din Tenerife. 581 de persoane își pierd viața. Avioanele aparțineau companiilor „KLM" (Olanda) și „Pan American" (S.U.A.).

5 decembrie 1977. Un avion malayezian explodează în aer și apoi se lovește de sol. O sută de persoane își pierd viața.

1 ianuarie 1978. Un „Boeing 747" al companiei nord-americane „Pacific Southwest" se ciocnește în aer cu un avion „Cessena 150" Pier 150 de persoane.

16 noiembrie 1978. 212 musulmani plecați în pelerinaj la Mecca mor în timpul exploziei unui „DC-8", aparținînd unei companii islandeze, pe cînd avionul se afla deasupra statului Sri Lanka.

26 noiembrie 1978. Un „Boeing 707", aparținînd companiei naționale pakistaneze, ia foc la scurtă vreme după decolarea de pe aeroportul Jeddah (Arabia Saudită). 156 victime.

23 decembrie 1978. Se prăbușește în mare, lîngă Palermo, un avion „DC-9" al companiei „Alitalia". 103 morți.

25 mai 1979. Un „DC-10" explodează în momentul decolării de pe aeroportul din Chicago. 276 victime.

25 aprilie 1980. Un nou accident la Tenerife, cu un „Boeing 727", aparținînd companiei „Dan Air". 146 morți.

7 iulie 1980. 150 victime în accidentul de lîngă Alma Ata al unui avion „TU-154".

14 august 1980. Ia foc un „Tristar", în Arabia Saudită. Pilotul a reușit să efectueze o aterizare forțată pe aeroportul din Riad, cu avionul în flăcări, dar nici un pasager sau membru al echipajului nu reușesc să se salveze. 301 victime.

3 decembrie 1980. Peste o sută de morți în ciocnirea în aer a două avioane „DC-4" care se îndreptau spre Palm Spring (California).

1 decembrie 1981. Accidentul unui avion „DC-9" iugoslav în momentul aterizării pe aeroportul din Ajaccio (Corsica). 178 victime.

13 ianuarie 1982. Un „Boeing 737", aparținînd companiei „Florida Airlines", cu 73 persoane la bord, cade în apele înghețate ale fluviului Potomac, în plin centru al orașului Washington, la cîteva secunde după decolare. Sînt salvate 16 persoane.

Septembrie 1983. Un „Boeing 747" sud-coreean a pătruns în spațiul aerian al U.R.S.S., deasupra Mării Ohoțk și deasupra insulei Sahalin. Nesupunîndu-se cererii de a se îndrepta spre un aeroport sovietic, zborul i-a fost curmat de un avion sovietic de vînătoare-interceptare. 269 victime.

Iunie 1985. Un „Air India 747" s-a prăbușit în Oceanul Atlantic, în largul coastelor irlandeze. Se presupune că o explozie s-a produs la bordul avionului. 329 de victime.

August 1985. Accidentul avionului companiei „JAL", pe ruta Tokio — Osaka. 520 de victime.

Lista ar putea continua cu cel puțin pe atîtea accidente mai mici. Și, totuși, nimeni nu se înspăimîntă, nimeni nu se descurajează, numărul pasagerilor crește de la an la an. Fatalism ? Imposibil de crezut.

Dar constructorii nu pierd din vedere analiza atentă a cauzelor. Un accident care a stîrnit vîlvă (incendiul la bordul lui „DC-9" care a aterizat forțat pe aeroportul din Cincinnati) a readus în actualitate problema siguranței și calității materialelor interioare ale unui avion. O dezbatere care se poartă de cel puțin două decenii. „Orice nu este metal la bordul unui avion ridică multe probleme", a declarat un responsabil al Biroului Național al Siguranței Transporturilor, organism însărcinat cu anchetarea, în Statele Unite ale Americii, a oricărui accident produs cu un mijloc de transport în comun. Din 1965, acest organism a publicat 36 de recomandări în legătură cu incendiile ce se pot produce în interiorul unui avion. Cele mai multe cer constructorilor să instaleze în aparatele lor scaune și panouri murale a căror compoziție să evite propagarea flăcărilor sau degajarea unui fum toxic.

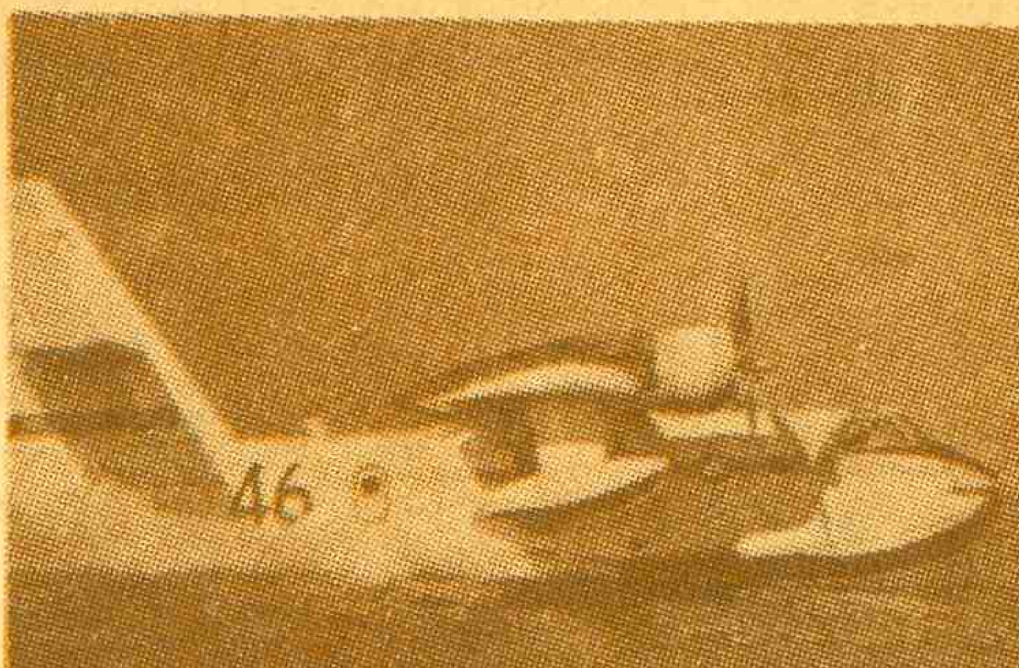
În 1973, în urma unui incendiu la bordul unui avion brazilian (forțat să aterizeze pe aeroportul Orly), un incendiu care s-a declanșat în toaleta avionului, Biroul pentru Siguranța Transporturilor a cerut ca toate aceste locuri să fie echipate cu detectoare de fum. Recomandarea a rămas literă moartă. Federația Americană a Aviației a interzis să se fumeze în toaleta unui avion. Accidentul de la Cincinnati se pare că a avut drept cauză o țigară aruncată chiar acolo.

Să fie numai neglijență la mijloc ? Uneori constructorii, fără să fie de rea credință, sînt depășiți de evenimente. Se supun recomandărilor și înlocuiesc materialele inflamabile cu altele care nu propagă incendiul. Dar de multe ori aceasta presupune substanțe noi și foarte noi al căror comportament nu e cunoscut în *toate* împrejurările. În 1972 s-au înlocuit materialele inflamabile. Mult mai tîrziu s-a observat că produsul ignifug cu care erau preparate noile panouri murale degaja el însuși un fum extrem de toxic.

Piloții sînt de altă părere. „Există produse care să împace ambele exigențe. Dacă guvernul și industria aeronautică ar fi făcut tot ce trebuia, pasagerii ar fi ieșit nevătămați din avionul DC-9", susține Elliot Levitas, membru al Camerei Reprezentanților, care a condus în 1979 o subcomisie însărcinată cu studierea siguranței la bordul avioanelor. Cheia se află în altă parte : ca să se supună tuturor recomandărilor, constructorii trebuie să investească cu mult mai mult. Orice investiție care nu e obligatorie pentru toți, poate duce la pierderi de profit. Într-o lume în care concurența este „feroce", cum scria „The Financial Times", puțini au curajul...

Ștelian Țurlea

PILOȚI CU MISIUNI NEOBIȘNUITE

Din cauza căldurilor sufocante un număr tot mai mare de păduri iau foc în timpul verii, flăcările mistuind suprafețe imense de păduri. Din această pricină omul caută metode noi pentru a lupta cu tot mai mult succes împotriva acestui dezastru.

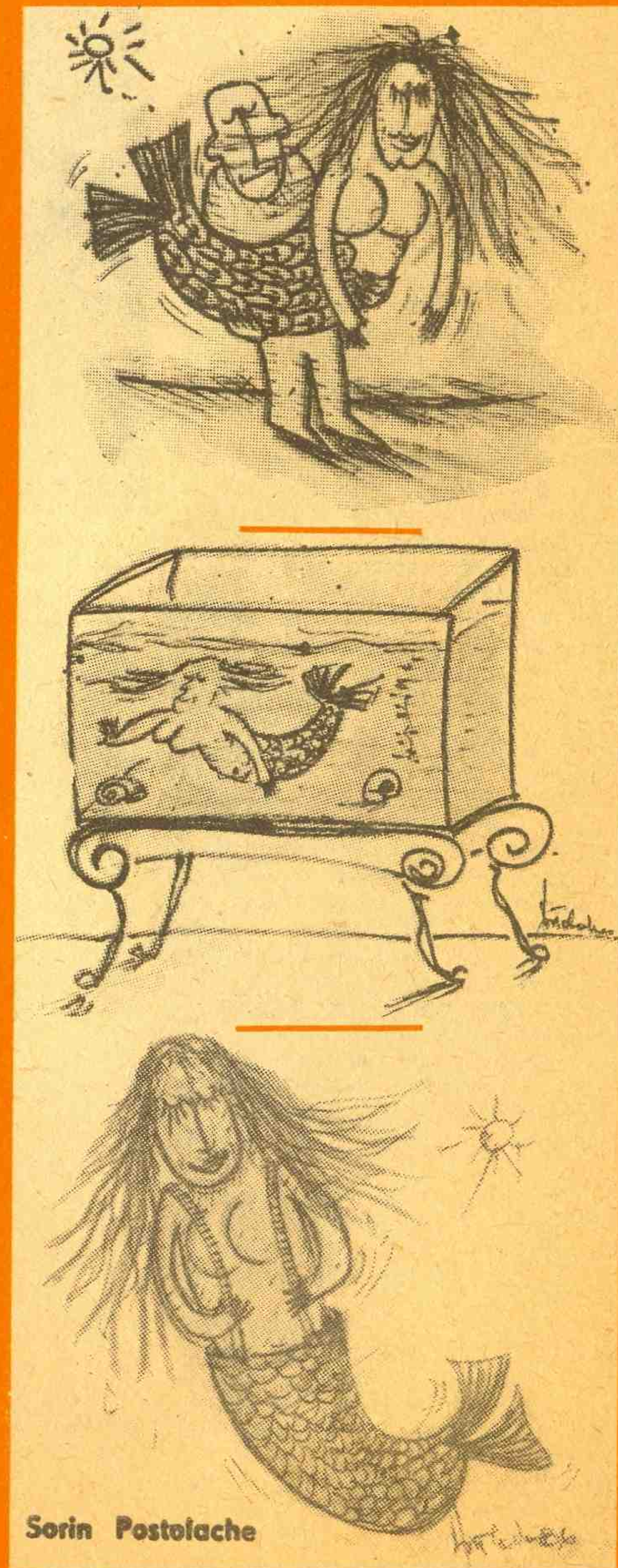
Eroul întîmplării pe care o prezentăm în această pagină se numește Yvon Lemarchand și este comandantul echipajului unui avion din dotarea Serviciului francez de protecție aeriană.

De pe Coasta de Azur se anunță că un incendiu izbucnit din senin este pe cale să ia proporții alarmante... Și iată-l pe Yvon — în prima fotografie — umplîndu-și rezervorul cu apă în momentul în care aparatul lui... rulează pe pista de apă cu nu mai puțin de 110 km la oră. Odată rezervorul plin, aparatul se ridică în văzduh și după un zbor de 45 minute găsește locul în care trebuie să acționeze. Pilotul aduce aparatul pînă la 30 m deasupra vîrfurilor copacilor pădurii apoi brusc apasă pe un buton. De sub pîntecele imensei păsări de oțel se deschid două clape mari și în cîteva clipe avionul lui devine mai ușor cu cîteva mii de litri de apă, care se revarsă asupra pădurii cuprinse de spaimele morții.

Este necesar și util un asemenea serviciu ?

Mai mult decît necesar, dacă avem în vedere faptul că, de pildă, în ultimii doi ani în Italia, cele peste 24 000 incendii au distrus peste 120 000 hectare de păduri, că în Franța, incendiile au mistuit în aceeași perioadă peste 7 000 hectare de păduri. Și nu este de neglijat nici faptul că în Statele Unite flăcările produc anual daune de peste 150 milioane dolari.

Deocamdată ajutorul pe care omul îl poate da — în felul acesta — pădurii și animalelor sale, dar în primul rînd sieși, este destul de firav. Această activitate este la începuturile ei, dar specialiștii sînt de părere că dată fiind eficiența acestui mod de a lupta cu flăcările el va fi mult extins în viitor, într-un număr tot mai mare de țări.

Sorin Postolache

BIONICA – O ȘTIINȚĂ NOUĂ?

Bionica este o știință nouă cu rădăcini vechi. Ea grupează preocupări și cercetări din variatele ramuri ale științelor biologice în raport cu aspirațiile și nevoile tehnicii umane. Se produce astfel o întrepătrundere a intereselor biologice cu cele tehnice, se studiază biologicul și accede din ce în ce mai adînc tehnicul în lumea vie.

Viețuitoarele dispun de capacități pe care tehnica încă nu le-a atins. Astfel, randamentul transformărilor energetice este mai bun în țesuturile vii decît în mașini, înmagazinarea de informație se face mai ușor în volume de substanță mai mică și deci cu o mai mică cheltuială de energie. De aceea bionica încearcă să mimeze tehnic biologicul, ajutînd progresul tehnic prin studierea atentă a mecanismelor și dispozitivelor din lumea vie.

Observarea atentă a lumii vii a fost dintotdeauna o preocupare majoră a oamenilor de știință, iar aplicarea în practică a exemplului biologic a constituit o preocupare de prim ordin. Ar fi suficient un singur exemplu, acela al zborului, oamenii încercînd să realizeze aparate de zburat cu ajutorul aripilor construite după modelul insectelor sau păsărilor. Marele inventator care a fost Leonardo da Vinci schița și el aripi de pasăre pentru zbor. Acestei năzuințe, de a zbura, care de fapt a aparținut dintotdeauna omului, îi stau dovadă poveștile cu zmei, legenda lui Dedal și Icar sau a meșterului Manole, alături de încercările de zbor mecanic din secolele XVII și XVIII. În ultima sută de ani, abordîndu-se temeinic studiul zborului la păsări s-a demonstrat cît de mare ar trebui să fie forța musculară care mișcă aripile, explicînd astfel insuccesul aparatelor construite după acest model, în care se utiliza energia musculară umană.

Dar zborul păsărilor a fost utilizat în construcția planoarelor și în ultimul timp în acel minunat aparat de zbor care este deltaplanul. Între planarea deltaplanului care în ultimul deceniu a căpătat notorietate și zborul de astă dată al unui mamifer, veverița zburătoare din Borneo, care datorită unei membrane interdigitale poate plana mari distanțe, există o izbitoare asemănare.

Chiar și în domeniul aviației cu reacție unde lucrările lui H. Coandă sînt de referință, există surse biologice de inspirație, deși această formă nu își găsește corespondentul direct în natură. Principiul propulsiei reactive este întîlnit la multe animale acvatice, cum ar fi spre exemplu meduzele, sepiile și caracatițele, a căror mișcare este asigurată prin pulsații, în timp ce motorul cu reacție, creație complexă, funcționează continuu.

Rămînînd în domeniul aviației trebuie să amintim că în ceea ce privește modelul elicopterului, deși elicea portantă a acestuia are mișcări rotative și nu pendulare ca ale insectelor, observațiile făcute asupra unor insecte care zburau pe loc, lateral sau chiar înapoi a fost de mare importanță în perfecționarea acestui tip de aparat.

De altfel în natură nu există elice ca și marea descoperire a omului, roata, ele reprezentînd în exclusivitate creații ale minții umane.

Dar în legătură cu descoperirile se cuvine să arătăm că spiritul de observație, cunoștințele biologice și curajul tehnic fac posibilă aplicarea lor în practică.

La fel ca în povestea adevărată cu mărul care a căzut din pom, cînd I. Newton se afla sub el în grădina casei sale, și care l-a inspirat în descoperirea legii atracției universale.

Cîți oameni nu observaseră pînă la Newton căderea fructelor dintr-un pom, dar cîți și-au pus problema de ce cad ele, și dintre aceștia cîți au încercat s-o explice?

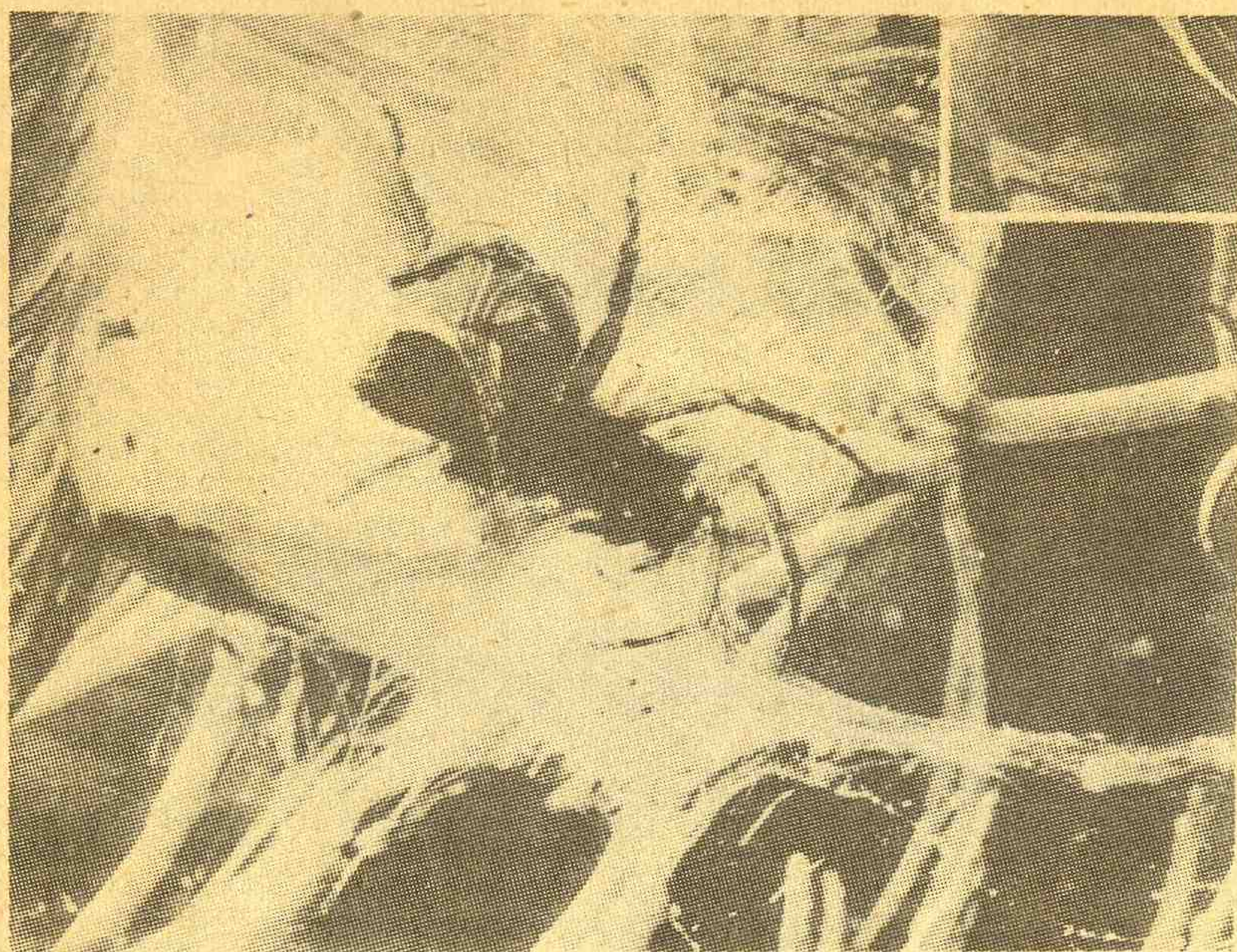

FIG. 1

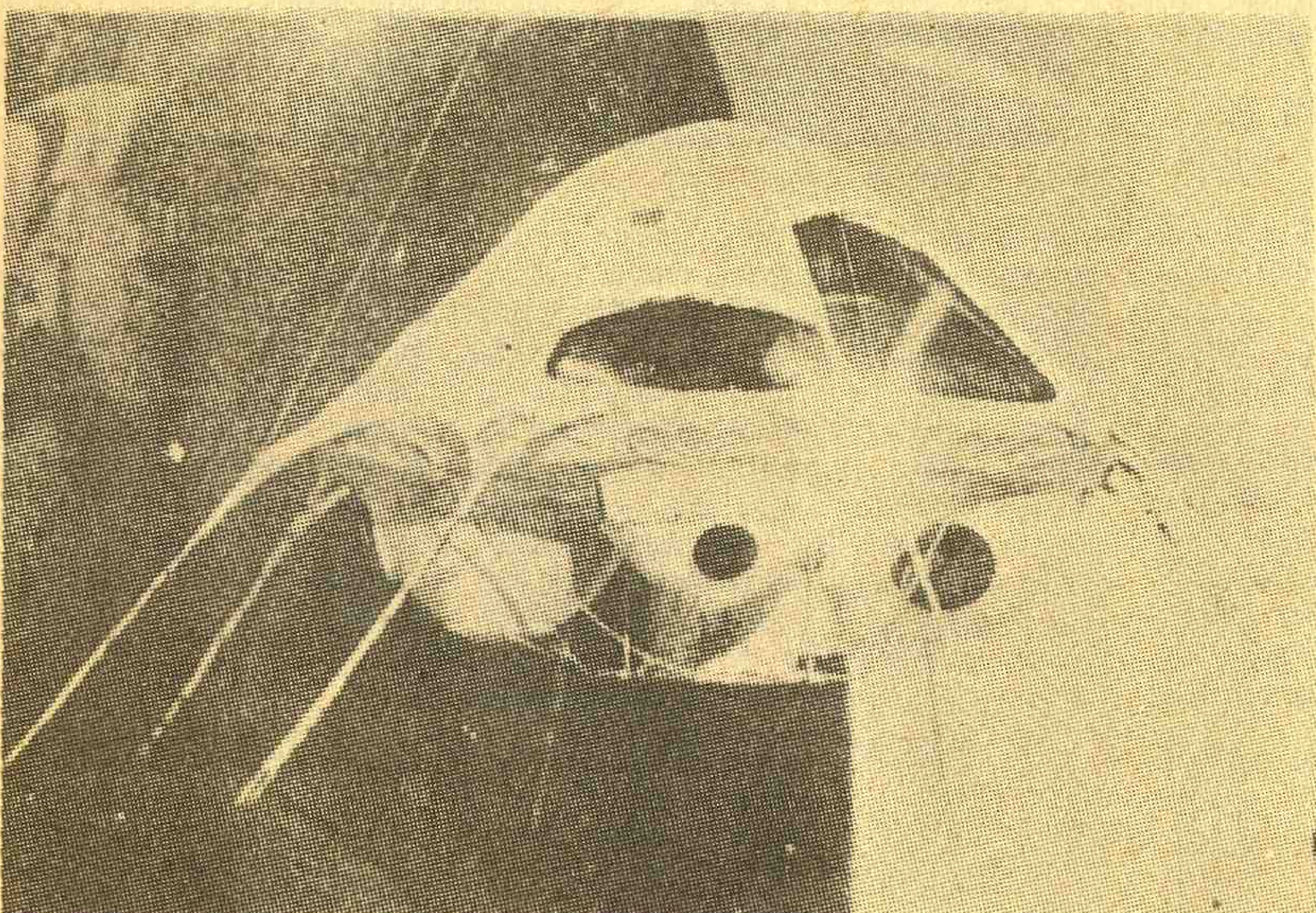

FIG. 2

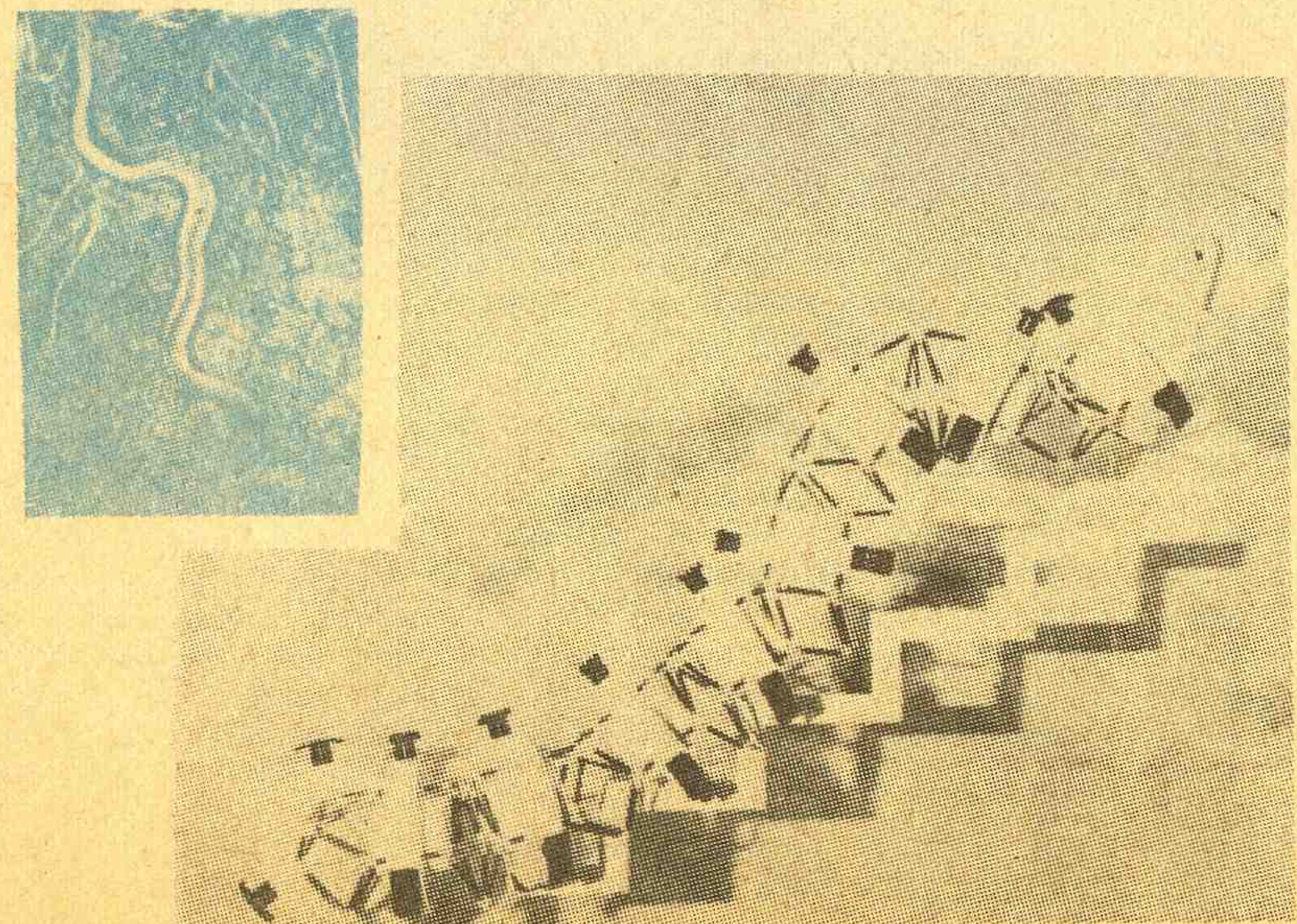

FIG. 3

Observarea atentă a naturii, a mecanismelor ei biologice a devenit de aceea un obiectiv important de studiu, oferind cercetătorilor satisfacții din ce în ce mai mari.

Un alt domeniu unde natura a servit și servește drept model este acela al navigației. Nu numai în construcția batiscafelor se iau drept model viețuitoarele marine, care trăiesc la mari adîncuri, dar și în construcția vaselor de diferite tipuri.

Scăderea rezistenței hidrodinamice, care se bucură de cea mai mare atenție, este ilustrată prin mecanismul undei mobile, cunoscut la delfini, care la un înot rapid prezintă ca și rechinul și peștele sabie încrețituri puternice ale pielii așezate transversal și oblic de sus în jos, ceea ce imită un val care merge de la cap la coadă. Aceste unde se formează pasiv ca răspuns la undele de turbulență ale apei.

Elasticitatea pielii seroase și a stratului de grăsime fluidă aflat sub piele scade cu mult rezistența la înaintare provocată de turbulență, acționînd în continuare doar rezistența laminară.

Această proprietate a putut fi copiată și adaptată la bărcile cu motor rapide, așa numitele laminflow, construite din cauciuc, prevăzute în interior cu goluri transversale umplute cu lichid de amortizare, ceea ce sporește viteza de deplasare, făcînd mai puține valuri și utilizînd mai puțin carburant.

Dar și în arhitectură, înainte cu peste un secol de a se introduce termenul de bionică de către Steel (1958), în 1850—51 James Paxton construia Palatul de Cristal din Londra, după modelul frunzei uriașe a nufărului de Amazon (Victoria Amazonica), care avînd o nervație caracteristică l-a inspirat pe arhitect pentru elementele de rezistență. Respectînd dispoziția nervurilor frunzei, constructorul a obținut un spațiu și o lumină cu totul deosebite ale pavilionului. Tot o premieră a constituit-o și construcția din elemente prefabricate, ceea ce a dus la o economie importantă de muncă și materiale.

Dacă frunza plutitoare a nufărului avea o suprafață circulară cu diametrul de 2—3 m., cu margini ridicate, putînd susține un copil, minuscula diatomee cu schelet silicios Stephanopyxis turris a servit drept model pentru construirea în chiar anul introducerii termenului acestei noi științe, a unei hale pentru automobile la Baton Rouge (Louisiana, S.U.A.), avînd diametrul de 128 m, înălțimea de 38,7 m, construcția neavînd nici un sprijin interior. Ulterior au fost construite și alte clădiri asemănătoare, iar nervația tot a unei frunze a servit drept sursă de inspirație arhitecților acoperișului Stadionului Olimpic din München. Prima cupolă geodezică construită la Jena în 1923 avea drept model o coajă de ou, în timp ce cărămizile tubulare au avut ca sursă de inspirație banala plantă coada calului.

Uimitoarea natură și nebănuitele-i resurse dă la iveală minunate tehnologii rivalizînd cu descoperirile inginerești „high tech".

Un păianjen trăind într-o bulă de aer sub apă (fig. 1) a dat ideea arhitectului francez Jacques Rougerie să conceapă o stațiune pentru acvanauți (fig. 2).

Mersul unduios al rîmei, a fost tradus în tehnică printr-un robot care parcurge accidentele de teren, și așa cum se poate ușor remarca, cu ajutorul figurii (3), el urcă fără dificultate o scară. De altfel elemente articulate au fost utilizate cu succes și la construcția vehiculului lunar.

O altă latură interesantă a bionicii este cea privitoare la studiul simțurilor animalelor și aplicarea lor în tehnică.

Spre exemplu, omul are capacitatea de a detecta cîteva molecule de mercaptan puse în gazul de încălzit, pentru a sesiza pericolul diseminării lui. El poate simți gustul hidroclorurii de chinină fină la 1/1.030.928 mol/l.

Tritonul american (Tariela vulgaris) își regăsește apele de origine grație deosebitei sale sensibilități olfactive.

O acută percepție a mirosului îl au insectele.

Simțul temperaturii este deosebit de sensibil la șerpi, aceștia putînd sesiza diferențe de miimi de grad, detectînd sursa de căldură și reperînd prada pe întuneric, datorită căldurii dezvoltate de corpul mami-

ferelor, care au o temperatură constantă.

În domeniul cercetării posibilităților de orientare după surse de lumină deși s-au făcut progrese, acestea sînt deocamdată, destul de limitate. De pildă. nu se știe încă precis cum stabilesc poziția geografică porumbeii călători care se întorc la cuiburi, de la mari distanțe.

Senzațională, în domeniul orientării aeriene, este performanța unei păsări marine numită Puffinus, care zboară în aprilie de la locurile de cuibărit din Tasmania, în nord pînă în Japonia, ajungînd apoi, pînă în Marea Behring, de aici călătoria continuînd de-a lungul țărmului canadian pentru a traversa Pacificul central atingînd insulele Hawai și Fidji, pentru ca după 35 000 km., la finele lui septembrie să ajungă din nou în Tasmania, cînd hrana sa preferată, micii crustacei Euphansia, se găsește din belșug.

Cu toată dezvoltarea pe care a luat-o aviația, recordul rămîne încă neegalat. Nici o companie aeriană nu are între itinerariile sale o cursă așa de lungă !

Referindu-ne tot la organele de simț trebuie să arătăm că ochii insectelor sînt sensibili la lumina polarizată, așa încît chiar cînd cerul este acoperit albina poate localiza poziția sa față de soare, ea putînd proiecta mersul soarelui pe un plan orizontal.

Simțurile mecanice sînt și ele deosebit de importante în lumea animală. Prezicerea cutremurelor de pămînt este sesizată de către animale cu mult înaintea aparaanimale cu mult înaintea aparatelor pe care le are la îndemînă omul. Astfel, caii încep să tremure cu 5 secunde înainte de seism, fazanii cu 10 secunde, cîinii la cele mai ușoare mișcări ale scoarței.

Un fin seismograf biologic este reprezentat de simțul electrostatic al somnului electric Parasilurus care sesizează creșterile cîmpului electric pămîntesc, care au loc cu ore sau zile înainte de cutremur.

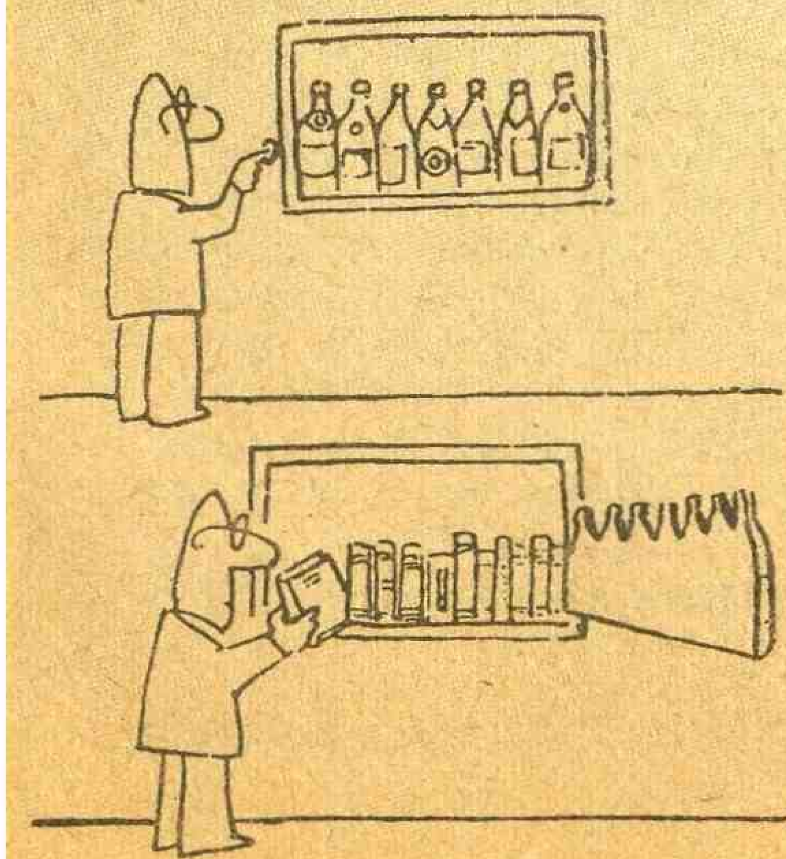
Clasic pentru bionică a ajuns „barometrul meduză" care prezice furtunile pe mare. Percepînd ultrasunetele din apă, care au o frecvență de 12 Hz și sînt prezente cu 10—15 ore înainte de furtună, clopotul meduzei absoarbe sunetele, aparatul de control fiind o vezică umplută cu un lichid care conține statoliți, care la vibrațiile de 12 Hz ating terminațiile filiforme ale unor celule senzitive și declanșează alarma. Astfel alertată, meduza se retrage din timp în larg și in ape adînci, păzindu-se de pericol.

Un aparat cu ultrasunete pentru localizarea obiectivelor în apă îl are delfinul, care are un registru larg ecolocativ și anume de comunicare, emoțional, imitativ. El este capabil să identifice chiar obiecte mărunte în apă tulbure.

Nenumărate, inepuizabile subiecte de cercetare pe care le oferă pas cu pas natura. Surprize care cresc odată cu aprofundarea studiilor, elemente nebănuite ce apar chiar acolo unde se credea că totul se știe și unde totul trebuie reluat de la capăt.

Iar minții umane, care nu cunoaște bariere și care se luptă încontinuu pentru a descifra tainele naturii, i se potrivesc de minune vorbele lui J.J. Rousseau : „cine s-ar putea încumeta să pună limite naturii și să zică : pînă aici să meargă omul și nici un pas mai departe".

Florin Colonaș

ȚARA BÎRSEI

GEOGRAFIE SENTIMENTALĂ

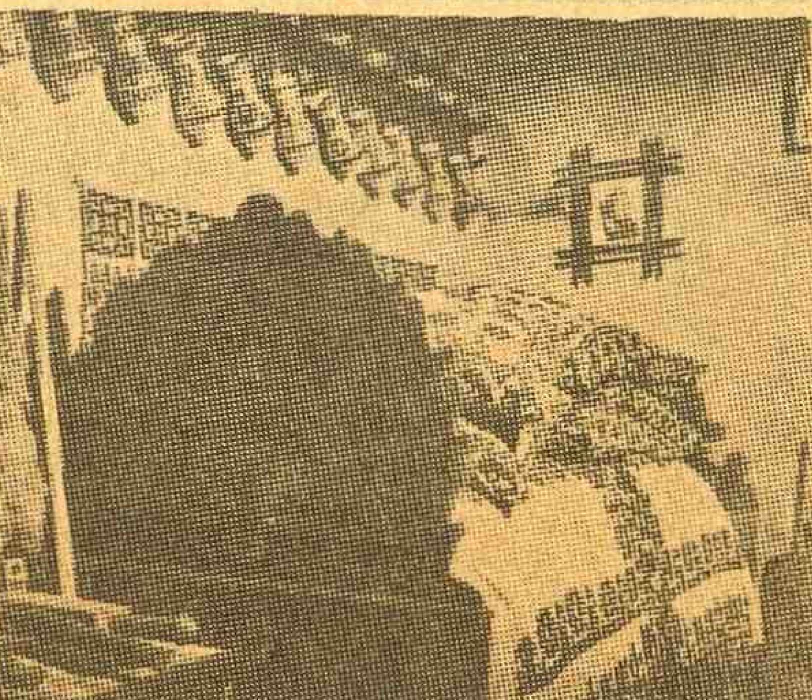
Brașovul și desfășurarea depresiunii Bîrsei văzute de pe Tîmpa

Din străvechime Carpații au oblăduit cu trupul lor întinderi mănoase pe care românii, urmașii direcții ai dacoromanilor, trăitori dintotdeauna pe aceste pămînturi, le-au numit „țări". Țara Moților, Țara Oașului, Țara Dornelor, Țara Loviștei, Țara Hațegului, Țara Bîrsei... Era firesc, pentru că aceste depresiuni intramontane — șesuri vălurite încinse de brîuri de piatră — erau ca niște cetăți natural-fortificate în care oamenii și-au găsit sălaș ocrotitor încă din preistorie. De-a lungul timpului aceste „țări" au evoluat păstrîndu-și specificul, devenind veritabile tezaure vii de etnografie și artă populară. Organic înscrise în structura patriei, în nesfîrșita ei varietate de peisaj, aceste unități geografice își îngemănează prezentul cu istoria într-un chip fermecător.

Țara Bîrsei, frumoasă și extinsă, nu face excepție. Situată exact în curbura interioară a lanțului Carpaților, în jurul unui „cîrlig" al Oltului, ea este mărginită de șase masive muntoase : Munții Bucegi, Buzăului, Vrancei, Bodocului, Baraolt și Perșani. Un peisaj tihnit cu pajiști smălțuite de flori, coline presărate cu pîlcuri de pomi, ogoare și fînețe se-ntinde bogat la umbra munților. Acest șes, căci șes este față de piscurile impunătoare ce-l străjuiesc, e totuși destul de înalt — 550 m deasupra nivelului mării. Partea sa nordică, străjuită de munții Baraolt și de ai Bodocului, care pătrund ca niște pinteni prelungi, e udată de marele cîrlig al Oltului, care, curgînd de la nord spre sud, își schimbă aici brusc direcția — de la sud spre nord. Oltul adună de aici afluenți numeroși, ca dintr-o „piață" a apelor. Printre ei se află și Bîrsa, care a dat numele ținutului. Pometuri bogate, cîmpii mănoase, așezări vechi însemnate de scurgerea timpului sînt răspîndite în această „țară" plină de pitoresc și frumusețe care trăiește azi un timp al unor împliniri spectaculoase. Gospodării bogate, de vestiți agricultori și crescători de vite, se îngemănează cu înflorirea unor meșteșuguri străvechi, temeiuri pe care socialismul a construit o industrie modernă, zestre de preț în viața oamenilor locului. Și ceea ce frapează în Țara Bîrsei este tocami armonia constantă a împletirii de vechi și nou, a unei istorii din care prezentul a crescut pe rădăcini solide. De altfel, dacă am vrea o comparație simbolică, ne putem gîndi la emblema Brașovului medieval — centrul urban cel mai important al ținutului. Această emblemă reprezintă rădăcinile unui stejar puternic, pe care era așezată o coroană. Orașul se numea pe atunci Corona. Din acele puternice rădăcini, coroana bogată a stejarului se rotunjea măreț.

Cu timpul, în evul de mijloc, lîngă românii răspîndiți în așezările din zonă au venit, ca în alte părți din Transilvania, coloniști germani (sași) și maghiari pe care românii i-au primit pe pămînturile lor, străbătînd împreună, secole de-a rîndul, una și aceeași istorie. Acesta este celălalt lucru frapant în Țara Bîrsei, — existența și munca, și lupta comune, înfăptuirile în timp ale unor oameni de etnii diferite, dar care au devenit fii ai aceleiași patrii, prin însăși istoria semnată de generațiile lor succesive. Alături de română, se vorbește germana și maghiara în Țara Bîrsei, dar cele trei limbi se confundă în una singură — cea a muncii pentru bunăstarea tuturor.

Cîteva piese din extraordinara colecție folclorică germană, adunată în ani de Herta Wilk din Prejmer : Mobilă pictată, ceramică, țesături (pe cuvertura patului este brodat anul 1815)

O carte întreagă ar trebui pentru descrierea Țării Bîrsei. În cîteva pagini, abia de poți realiza o panoramă. Brașovul, Codlea, Rîșnovul și Săcelele, Sfîntu Gheorghe și Tîrgu Secuiesc, multe alte așezări și spații compun, cu toată istoria și prezentul lor, tomuri întregi. De aceea am ales geografia sentimentală — chipul locurilor transfigurat de oameni, în timp.

Impresionat de priveliștea pe care Țara Bîrsei i-o oferea de pe Tîmpa, masivul ce mărginește Brașovul, George Coșbuc scria :

Văd drumuri albe-n zări senine,
La margini munți, mai jos coline
Și, ca pe-o pînză zugrăvit,
Orașu-n vale-adînc sub mine.

Imaginea se trezește aceeași în ochii oricui urcă pe Tîmpa, numai că „orașul din vale" e mult mai extins azi și mai modern, fiind al doilea oraș al țării, după Capitală, în ceea ce privește capacitatea industrială. Structura lui urbanistică o mărturisește de departe. Largi cartiere rezidențiale mărginesc principalele platforme industriale și se grupează laolaltă în jurul vechiului nucleu — Brașovul medieval. Acesta din urmă, plin de spectaculoase monumente de arhitectură, are o personalitate aparte. Lîngă el, în afara zidurilor de cetate și a fortificațiilor înălțate începînd din veacul al XIV-lea împotriva invaziilor otomane, se păstrează Scheiul, cel mai vechi nucleu al Brașovului. Locuit de români cu casele sale care mai păstrează tradiția rurală, Scheiul are un vechi focar de cultură, adăpostind azi (transformată în muzeu), vechea școală românească. Aici, la Brașov, a primit în 1521 judele Hans Bekner scrisoarea boierului Neacșu din Cîmpulung. Străvechiul document de limbă românească venit de peste munte, din Valahia, pe drumul Rucărului și Branului, îl vestea pe jude că armate ale Semilunei se-ndreaptă spre Brașov.

Într-un alt colț, către Pasul Branului, se află Rîșnovul. Cochet și aerat, el adăpostește o fabrică de scule și un combinat chimic, căci oamenii de aici, meșteșugari din tată-n fiu, și-au păstrat și dezvoltat priceperea tehnică. Așezarea e vegheată de o măgură în vîrful căreia se află — bine conservată — o veche cetate țărănească. La temelia ei fusese o fortificație dacă pe pietrele căreia romanii înălțaseră castrul Cumidava. Pretutindeni în Țara Bîrsei această continuitate de locuire și înlănțuire în timp este prezentă. Însuși marele Castel Bran îngroapă în temeliile sale vechi fortificații daco-romane.

În părțile nordice ale ținutului între Sfîntu Gheorghe și Tîrgu Secuiesc sînt populații maghiare care-și păstrează netulburat tradițiile și care — precum românii și germanii — au dat și ei prin hărnicie alt destin așezărilor pe care le locuiesc. Orașele de care vorbeam erau acum 20—25 de ani mici tîrguri cenușii, în care nu se întîmpla nimic, moștenite așa dintr-un trecut nu prea îndepărtat pentru care nu reprezentau nimic. Astăzi Sfîntu Gheorghe și Tîrgu Secuiesc sînt orașe mari, moderne, cu o arhitectură insolită, care înscrie în peisaj edificii monumentale în stilul tradițional al locurilor. Spitale mari, teatre, case de cultură, școli, stabilimente balneoclimaterice, baze sportive, au schimbat radical calitatea vieții oamenilor, orizontul și nivelul lor de civilizație.

Depresiune încinsă de munți, Țara Bîrsei este o regiune cu climat rece iarna. La Bod a fost înregistrată cea mai joasă temperatură din România (—38,5° C). Aerul rece, adus dinspre Munții Vrancei, de un vînt care are un nume frumos de fată — Nemira — stagnează în Țara Bîrsei și face zona inaptă unor mari culturi cerealiere. De aceea aici se cultivă — prin tradiție — secara, cartoful, ceapa, sfecla-de-zahăr. Un verde crud și intens domină ținutul, marca unui peisaj plin de poezie și varietate, care — în orice direcție ai privi — sfîrșește într-o coastă de munte. Secole în șir acest ținut a fost prezent în comerțul epocilor, mari drumuri negustorești care străbăteau continentul încrucișîndu-se în Țara Bîrsei. Peisajul fermecător, care îndeamnă la drumeție, a fost pus în valoare în anii socialismului prin crearea unei largi și impresionante baze turistice, între care Poiana Brașov a devenit o stațiune de faimă internațională. Brașovul, centrul polarizator al zonei, a devenit o importantă așezare urbană cu funcții economice (industriale mai ales), științifice, culturale și turistice de prim ordin. Nod rutier și feroviar important, plasat la răscrucea unor drumuri moderne, produsele sale industriale sînt cunoscute și apreciate azi în țări de pe tot globul.

Cu tot ce are, cu istoria și prezentul ei, Țara Bîrsei este un viu exemplu de armonioasă și multilaterală dezvoltare bazată pe colaborarea oamenilor ei — români, germani și maghiari. Această colaborare e atestată de documente și monumente zidite de-a lungul timpului, de istoria pe care cei ce au făurit-o o iubesc și o respectă, de prezentul socialist care le-a deschis tuturor largi orizonturi de afirmare.

Dorin Iancu

Rouă — în prier

Unde și cînd,
Fată,
pe rînd
trece-vom hat
necercetat ?...

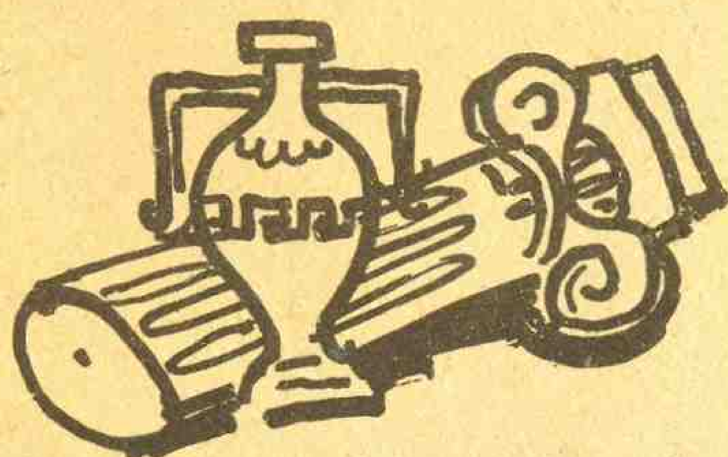
Ce-îndemn,
de-ar fi,
noaptea-ți din zi
s-o-încerce-în ieri,
rouă-în prier ?...

Sub multul zor
îi stinge-vor

cui numele,
vechi,
humele ?...

Ceas de liniști

Ceas de liniști sub Fiire,
înlăuntru-i
oglindire,
la crepuscul,
cel din urmă,
iluzoriu roua curmă
și spre margini
pururi sieși
se întoarce somn,
pustie-și...

Petru Solonaru

Din lirica prozatorilor

Cum era

Capela...
Capela...
Mi-am pierdut capela !
Cum era ?
Cum era ?
Cum erea ?
—Erea cu verde, cu roșu, cu albastru
Capela,
Capela...

—Ți-am găsit capela !
Cum erea ?
Cum erea ?
Cum era ?
—Erea cu verde, cu roșu, cu albastru !

— Dă-mi un pup !
—Decît să-ți dau un pup
mai bine-mi perd capela

Nicolae Velea

Ghid arheologic dobrogean

1	2	3	4	5	6	7	8	9 ■	10	11
2							■			
3				■						
4						■				
5	■		■		■					
6 ■								■		
7					■					■
8			■			■				
9		■					■		■	
10				■						
11								■		

ORIZONTAL : 1) Ansamblu monumental unic, un adevărat complex rupestru descoperit în apropiere de Murfatlar în cariera de cretă din dealul Tibișirului — Metru cub. **2)** Sat către sud-vest de Agighiol unde pe o stîncă se află cuibul de vulturi de la Heracleea, cetate construită prin secolul al XIII-lea din blocuri mici de calcar sumar cioplite — Constelația Caelum (abr.). **3)** Rîu în R.P. Polonă — Colonie greacă cu nume tracic pe malul european al Bosforului întemeiată în secolul al VII-lea î.e.n. care se afla în război cu Histria și Callatis în anul 260 î.e.n. pentru stăpînirea orașului Tomis, înființat și el în secolul al VI-lea—al V-lea î.e.n. de coloniști din Milet. **4)** Cunoscut poet roman (43 î.e.n. — cca 18 e.n.) exilat de Augustus la Tomis în al cărui operă sînt redate știri despre viața economică, socială, politică și culturală din Dobrogea — Rîu în U.R.S.S. **5)** În calea unei pale de vînt. **6)** Istoric român (1876—1937) profesor de arheologie și antichități la Universitatea din Iași, care și-a legat numele de cercetarea anticului Callatis — Cale ! **7)** Surprins — Viață. **8)** Argint — Mare... invers ! **9)** La fel — Lespede sau coloană de marmură sau de piatră cu inscripții sau basoreliefuri cum ar fi cele funerare cu chenar floral descoperite la Capidava sau portretul în nișă al Hrysioniei (secolul III e.n.) descoperit la Constanța. **10)** Denumirea de după anul 1935 a Persiei, stat care în antichitate, pe vremea lui Darius I, în anul 513 î.e.n., după cum relatează Herodot în „Istorii", luptînd împotriva sciților nord-pontici, a traversat Dobrogea de la sud la nord, trecînd peste Dunăre în apropierea Deltei și întîmpinînd o dîrză rezistență din partea geților — Dovadă materială din vremea lui Constantin al II-lea (324—361), care a devenit un argument în plus pentru datarea celebrului edificiu cu mozaic de la Constanța în secolul al IV-lea e.n. (pl.). **11)** În cadrul Muzeului de arheologie al Dobrogei întîlnim și edicula cu această zeiță a dreptății, și a pedepsirii dușmanilor din mitologia greacă, alături de statuia Fortunei, șarpele, statuia lui Aesculap și ale Triplei Hecate — Început și sfîrșit !

VERTICAL : 1) Așezare romană, apoi romano-bizantină, situată pe limesul Dunării de Jos între Carsium și Troesmis cu o necropolă în care s-au dezvelit 1 100 morminte de inhumație — Localitate din județul Tulcea pe al cărui teritoriu s-a descoperit castrul și așezarea romană de la Arrubium, devenită apoi cetate romano-bizantină unde s-au descoperit inscripții, două mari tezaure monetare romane (secolele II—IV e.n.) și un stîlp militar din timpul lui Dioclețian. **2)** Oraș în India — Șabloane de turnat metal pentru confecționarea diferitelor obiecte, descoperite la Dinogeția — Garvăn, dovadă a unei bogate activități meșteșugărești. **3)** Sat din comuna Mihail Kogălniceanu, județul Constanța, unde s-a descoperit o statuie primitivă (menhir) în formă de stîlp, reprezentînd un războinic, datînd de la începutul epocii fierului — Acum ! **4)** Viteaz căpitan persan din armata lui Nadir-șah (1715—1780) — Notă la faleză ! — Nomă în Egiptul Superior. **5)** Soarele piramidelor — Scuzat. **6)** Nume de familie — Pisc în Alpii elvețieni. **7)** Termele Histriei care aveau interiorul mai adînc față de nivelul palestrei (locul unde se făceau exerciții fizice) cu aproape un metru — Numele dac al Oltului — Cunoscut parc al orașului japonez Nagoya. **8)** Construcție ciclopeană de incintă a Tomisului cu paramente din blocuri imense însoțită de porți și turnuri dintre care cel mai bine păstrat este „Turnul măcelarilor", numit așa după inscripția care se poate citi și azi, de pe o piatră încastrată în paramentul exterior al turnului, refăcut în secolul al VI-lea — Nota Scriitorului. **9)** A se fortifica (fig.) — Reprezentări în sculptură și basorelief a unor personaje sau motive, creații în mozaic, în pictură sau arhitectură care se găsesc din abundență pe teritoriul Dobrogei. **10)** Denumirea de azi a vechii colonii grecești Callatis, întemeiată la sfîrșitul secolului al VI-lea î.e.n. de Heracleea Pontică pe locul unei mai vechi așezări getice cu numele de Cerbatis sau Acervetis — Afirmativ. **11)** Construcția dacă și apoi romană de la Carsium (Hîrșova) unde s-au descoperit depuneri succesive pe o grosime de cca 12 m începînd din neolitic — Emplectonul zidurilor de apărare, alcătuit din bolovani și mortar din var și nisip.

Dicționar : RABA, ILGA, ANAV, ASAD, SNE, GEUS, AOI.

Prof. Teodor Axioti

MARE BAL LA VÎLCELE

...Altă dată, Vîlcele era unul din cele mai asaltate locuri de vilegiatură din Transilvania, la concurență cu Borsecul și Sovata. În timpul verii, vilele se dovedeau neîncăpătoare pentru mulțimea de oaspeți și mare parte dintre cei veniți trebuiau să caute adăpost în corturi. Apele minerale de aici, analizate chimic, încă din 1761, erau printre cele mai solicitate de pacienți.

O gravură apărută în 1861 în revista pariziană L'Illustration ne înfățișează o imagine a stațiunii Vîlcele, pe care, privind-o, ne putem da seama cum se înfățișau, la jumătatea secolului trecut, mai toate localitățile de acest gen — grupuri-grupuri de oameni la promenadă printre vile cu fațadele împodobite sărbătorește : doamnele cu crinoline și cu nelipsitele umbreluțe, domni cu joben și, de asemenea, nelipsitele bastoane. Cu puțină imaginație ne putem închipui și serbările ce aveau loc aici (și aiurea) după lăsarea serii, la „feerica" lumină a lampioanelor. Fiindcă, de bună seamă, au fost și baluri la Vîlcele. Unul din ele ni-l povestește în amintirile sale (publicate de Radu Păiușan) generalul bănățean Ștefan St. Stoika, erou al Războiului de independență din 1877—1878 și apoi al celui de întregire (1916—1918).

Înainte însă de a povesti peripețiile acestui bal de pomină, cîteva cuvinte despre ceea ce însemna — acum un secol și mai bine în urmă — plecarea în vilegiatură. „Călătoriile de acest fel — relatează Stoika — (nefiind căi ferate) erau foarte grele. Trebuia să pleci, cum zice românul, «cu casa și cu masa». Cu două zile înaintea plecării, sosiră în curtea caselor (din București, ale familiei Stoika) două chervane. Chervanul era un car mare, acoperit cu un coș (coviltir) deasupra căruia erau sistematic fixate rogojini, așa că nici soarele, nici ploaia nu puteau răzbate".

Asemenea care erau trase de cîte cinci cai : doi la roată și trei înaintași. Cît despre bagaje, ce nu cuprindeau ele ? „Se așezau mai întîi lăzile cu veselă de bucătărie și masa, apoi celelalte lăzi cu ibrice, ligheane și căni, toate metalice, pentru toaletă, deasupra lor un braț de fîn, apoi covoare, peste care se așezau saltelele". Acesta era chervanul copiilor (șase la număr în cazul familiei Stoika) ce se înghesuiau împreună cu guvernanta și doica. Alt chervan era pentru geamantanele și bagajele stăpînilor și pentru servitori : femeia din casă, spălătoreasa, bucătăreasa și, tatăl lui Stoika fiind militar de carieră, două ordonanțe plus un „unterofițer" (subofițer) ca planton de permanență. Stăpînul și stăpîna călătoreau într-un cupeu separat tras de patru telegari. Adevărată expediție, după cum se vede !

Și iată că într-o luni din iulie sosește și ziua mult așteptată a plecării : în față, cupeul părinților, cu vizitiu neamț îmbrăcat în haine cu fireturi și cu unterofițerul planton pe capră. După el chervanul cu copiii, doica (Roza) și guvernanta (mademoiselle Julie Grinbloux). La urmă, chervanul cu bagajele și servitorii sub priveghereа ordonanței Vasile.

Din București pînă la Vîlcele e drum lung. Echipajele oboseau, caii trebuiau să se odihnească și să li se dea nutreț, iar oamenii să mănînce și să-și dezmorțească oasele. Nu-i vorbă că erau și destule locuri de popas : „La doi lei" între București și Ploiești, apoi în acest oraș pentru o noapte ; a doua zi alte opriri la Cîmpina, Sinaia, la mînăstire, apoi la Predeal și, de aici, la Vîlcele.

Nu mult diferite trebuie să fi fost traseele celorlalți vilegiaturiști fiindcă, povestește generalul Stoika, „aici întîlnirăm familiile cunoscute, Constantin Bălășeanu, un mare boer din Muntenia, familia lui Costache Butculescu... familia colonelului Lăcosteanu..., doamna Paladi cu fiul său,... paharnicul Dumitrache Sorescu, socrul lui Beizadea Scarlat Ghica și alte familii de cari nu mai amintesc".

Cum se vede, tot fețe simandicoase din protipendadă. Ei bine, tocmai la adresa acestor „distinși oaspeți" fu cît pe-aci să se petreacă o nemaipomenită necuviință. Dar s-o luăm pe-ndelete.

Întîmplarea se petrece în anii 1854—1855, în timpul războiului Crimeii, cînd Principatele se aflau sub ocupația austriacă. O garnizoană austriacă destul de numeroasă se afla și la Vîlcele, domnii ofițeri, în lipsă de ceva mai bun de făcut, „omorîndu-și" timpul, seară de seară, cu distracțiile. Aflînd de sosirea noilor vilegiaturiști, petrecăreții ofițeri cutezară să „dea semnalul militar al adunării, anunțînd pe oaspeți că seara, fiind o seară dansantă, să poftească cucoanele".

Desigur, nu era cel mai fericit mod de a transmite o invitație și „cucoanele" — fiind toate romântce — au hotărît să le dea o lecție. Elena Butaceanca a convocat toate doamnele și, împreună, au decis să trimită la serată... femeile din casă.

„Îmi amintesc — povestește generalul Stoika, pe-atunci copil de 7—8 ani — că mama avea o cameristă frumușică, mahalagioaică din București, Zoița, pe care a îmbrăcat-o (cu hainele ei) și care, împreună cu celelalte colege ale ei, de la celelalte cucoane, au petrecut dansînd cu domnii ofițeri și cu tineretul unguresc pînă la ziuă".

Abia a doua zi farsa a ieșit la iveală, iar ofițerii umiliți în ifosele lor au părăsit rușinați Vîlcelele.

Întîmplarea amintește însă de-o alta.

Era pe timpul lui Pazvante. Vremuri de tristă aducere aminte, cînd pazvant-agiu, rebelul pașă-bandit din Vidin, jefuia Țara Românească, pînă-n inima Bucureștilor. Sultanul însuși a trimis împotriva rebelului pe Cuciuc Hussein-pașa, mare cabudan (adică amiral) al flotei turcești, cu 100 000 de soldați. Era o iarnă grea cum nu mai pomenise de mult acest pămînt, încît oamenii au și numit-o „iarna lui Hangerli" (în acea vreme Constantin Hangerli era domnitor al Țării Românești). După ce a stat în frig și fără nici o ispravă sub zidurile Vidinului, marele cabudan-pașa trase în București, unde — măcar că nu-i îngăduia Coranul — își înecă înfrîngerea în zaiafeturi de pomină. Dar zaiafeturi fără cucoane ? Hassein-pașa l-a chemat pe domnitor și i-a poruncit să poftească la petrecere pe doamna, pe domnițe și pe nevestele marilor boieri. Dionisie Eclesiarhul, care ne povestește acest amănunt, arată și tertipul prin care doamna, domnul și jupînesele au reușit să iasă din încurcătură, adunînd de prin mahalale „muieri și cîrciumărese mai chipeșe și mai frumoase, pe care, aducîndu-le la curte le-au îmbrăcat în haine scumpe din cămara lui vodă, făgăduindu-le daruri domnești și învățîndu-le ce anume și cum trebuie să facă. „Deci, la vremea mesei, le-au poftit să șadă cu boierii și aducîndu-le vel postelnicul le-au numit că sînt cucoanele lor arătînd : iată, aceasta e Brîncoveanca, aceasta Goleasca, aceasta Corneanca, aceasta Filipeasca, aceasta e cutare și aceasta e cutare. Căpitan-pașa văzîndu-le s-a bucurat și șezînd toate la masă cu vodă și cu boierii și cu turcii, zicîndu-le muzicile, după ce-au mîncat s-au sculat. Ridicînd masa, a poruncit Căpitan-pașa să joace boierii cu cucoanele lor — și-au jucat, ținînd jocul pînă în seară".

O fi știut, dumneaei, Elena Butaceanca, întîmplarea petrecută de demult, tocmai în anul 1798 ?

Vasile Smărăndescu
Gheorghe David

Poeme de Grigore Vieru

R. S. S. MOLDOVENEASCĂ

Interior

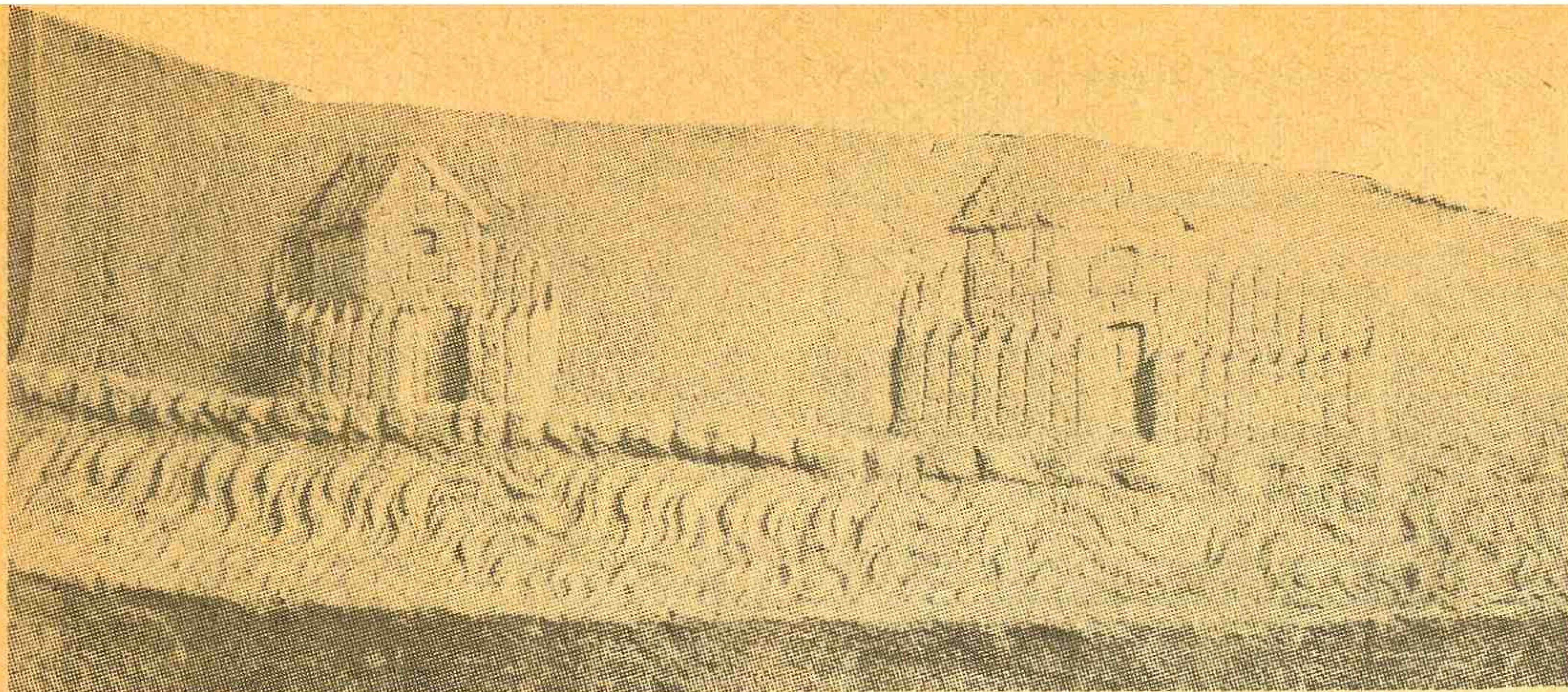
Zice corbul negru,
Negru ca un hău :
— Tu de ce iertării
Nu pleci capul tău ?
— N-am spurcat fîntînă,
N-am furat lăicer,
Corbule, iertare
Eu de ce să-mi cer ? !
Zice Corbul negru,
Corbul uneori :
Sus de ce ții capul,
De ce nu-l cobori ? !
— N-am ucis pe nimeni,
Numai am născut,
Gîrbov și scăzut,
Vine corbul, suflă
Într-un colț de nai,
Întrebînd ironic :
— Tot mai cînți ! Ei, hai ! —
— Cum să nu-mi cînt dragă
Și izvorul clar ? !
N-am ucis pe nimeni,
Nici pe tine chiar !

Zice Corbul negru,
Cel în mine stînd,
Cîte vrei și nu vrei,
Zice ani la rînd.
Ani la rînd în sine-mi
Zic înverșunat,
C-am să-l dau afară
Și-ncă nu l-am dat.

Iarba

Nu-i ființă-n lume mai curată
Decît iarba legănînd viața,
Roua este singurul ei dinte
Ce ne mușcă glezna
dimineața.
Dulce ca năframa de mireasă,
Ca mătasea nupțialei rochii,
Iarba e povestea luminoasă
Care-aevea o vedem cu ochii.
Tu, omule, păzește
Oglinda ei cea vie
În care se privește
Selena de-o vecie !
Păzește ca viața
Oglinda ei cea verde
În care dimineața
Copilul tău se vede !
E păcat s-o izgonim din lume
Pentru mari, imaginare
creste.
Dacă omul are două nume,
Una dintre ele iarba este.
Calcă-o cu inima, nu cu talpa,
Și ascultă glasul înserării :
— Vai de piatra care-și uită
iarba,
E sortită-n veci
însingurării ! —
Tu, omule, păzește
Oglinda ei cea vie
În care se privește
Selena de-o vecie !
Oglinda ei cea verde
În care dimineața
Copilul tău se vede.

ECOURI TRACICE
în poezia latină înainte de Ovidiu

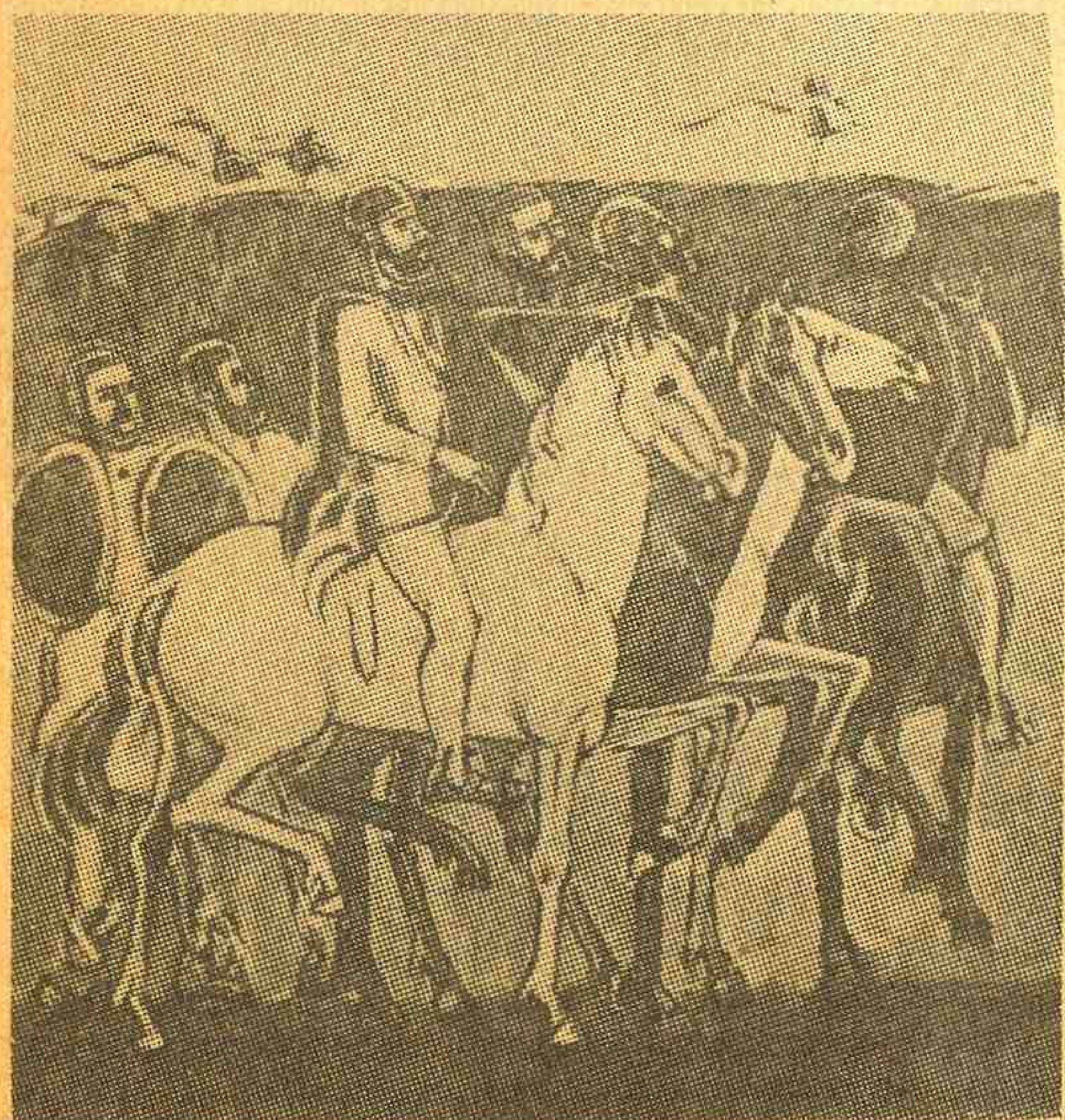

O cît de repede examinare a liricii latine a Imperiului face de îndată să se observe invazia Traciei în imaginația Romei. E, mai întîi, acel moment de inițiere geografică pură și de comentariu pitoresc, totuși nu foarte noi, căci relicvele unei optici grecești sînt detectabile la tot pasul. Apoi, spiritul absoarbe Tracia prin înfățișarea ei brutală și exotică, deși cu o contribuție considerabilă de filosofie post-platoniană care prețuiește mult pe barbari. E de văzut, de aceea, în Tracia barbară un element de raport cu Roma civilizației și nu o dată numeroasele comparații poetice între „latinitate" și „tracism" indică o îndemnare către „vîrsta de aur" barbară.

În fine, nu o dată, poetul latin vede în Tracia o primejdie fundamentală (luată de la grecii îngroziți de „Marele Rege") și e aici o idee de teroare a civilizației în fața necunoscutului care s-a păstrat în Europa sub forma spaimei de invazia barbară. O frică aproape de același conținut e aceea a Romaniilor „mileniului mut", speriate de cetele migratoare. Apoi, impenetrabila teamă de turci. Tracia barbară era pentru latinitatea imperială „le Grand Turc" al vremii, pericolul implacabil care amenința civilizația, însă o civilizație a Romei.

PENETRAȚIA PRIN NAVIGAȚIE. O inițiere pur geografică asupra Traciei dovedise, înainte de alții, Catullus care elogia, în stilul unui antic Bolliac, vaporul abia lansat la apă ; e, cu toate acestea, o geografie a lichidului, de unde se înțelege că romanii veneu în Balkani, ca și grecii, mai întîi de toate, pe ape și nu pe uscat.

În portulanele lui poetice, alături de Ciclade și de Rhodos detectăm și „barbara" Tracie, un loc sălbatic, unde străinii erau scurtați, cum zicea și Licofron, de cap : „Azi vorba ei semeață și trimite / Cicladelor și Adriei cumplite / Și către Rodos, ostrovul vestit / Sau Tracia, pămînt nelegiuit / Spre Euxine proponțide maluri / Să-i spuneți dacă a mai fost pe valuri / Asemenea corabie cîndva / Ea care-n Pont, printre tufani foșnea / Pe pisc citoric, coamă înfrunzită, / Ce-n prorociri fusese renumită". („Închinare unei corăbii" IV). Cînd nu e „marca", tracic este rîul (înaintare de navigatori care fac și comerț). Și Horațiu lua rîul trac ca termen de raport, văzînd în Marița de azi o apă curgătoare teribilă, uriașă : „Șerpuind in țara tracă, Herbul n-are val mai clar". Tracia era pentru latin o poetică țară acvatică,

unde elementele s-au coagulat la dimensiuni gigantești, sălbatice, ca o Amazonie a vremii antice. („Epistole. Lui Quinctius" I, 16).

CLIMA : GERURI, ZĂPEZI, ÎNGHEȚURI. Geografia sintetică, și într-o proporție considerabilă necunoscută, e completată de clima aspră, neguroasă și rece, a iernii inzăpezite, pe care Mediterana nu o cunoaște. Pentru Horațiu, om de interior, atras de „otium", adică de trîndăvia cogibundă, Tracia e un teritoriu fioros de unde vine vîntul teribil. Primăvara latină e o expresie a lumii trace care scapă de iarnă (dezghețul e tracic) și din sursă barbară provin energiile elementare ale anotimpului semisolar : „Alai al primăverii, pornite sufluri trace / Prind să-mblînzească marea și-ntind pe nave pînze / Se dezmorțesc meleaguri, iar apele umflate / De-omăturile iernii — nu mai vuiesc în zare". („Ode. Lui Vergilius", IV, 12).

Nici Vergiliu nu este un explorator mai curajos deși înainte de Ovidiu el pomenește cu fior de groaznicele teritorii pontice. Lumea tracă e, din punctul lui de vedere, o curată ciobănie septentrională și oamenii viețuiesc acolo în ascunzători căci frigul este veșnic. Pentru pielea subțire latină, învățată cu blînda climă mediteranică, gerul pontic e un fenomen prin excelență barbar. Și de aceea tracul, văzut de Vergiliu, e un soi de Naruk al lumii vechi : „Aspră viață duc păstorii din ținutul mare scit / Fie lîngă țărm meotic sau pe Istrul cel cumplit, / Care-și spulberă cu ură țărna malului gălbuie, / Sau la muntele Rodope cînd spre miazănoapte suie, / Acolo, închise-n staul sed tot anu-aproape, oi / Și nu vezi pe cîmpuri iarbă sau pe crengi de arbor, foi / ". („Georgice", III, v. 349—354).

Întiia notă a climei trace, exotică pentru latin, e desigur „gerul" care îl va scandaliza sub formă direct epidermică pe Ovidiu. În al doilea rînd, vine, desigur, nesfîrșita zăpadă, iarna văzută ca un fenomen de meteorologie infernală, însoțită de crivăț și de troienele urieșești : „De atîta omăt ce cade, pînă unde ochiu-l porți / Zace-nfiorat pămîntul sub troian de șapte coți. / Pururi iarnă, crivăț pururi cu suflare ce te-ngheață". („Georgice" III, vv. 355—357).

Apoi, ca un adaos la iernile „scitice" (deși este neîndoios că în geografiile vergiliene Tracia îngloba și pămîntul scit), vin curioasele coagulări „barbare" : „ceața" atît de extramediterană, „gheața" care stăpînește, în chip paradoxal, fluviul și marea : „Soarele-n zadar se luptă cu întunecoasa ceață, / Cînd sirepii și-i ridică pînă-naltul cerului / Sau cînd moaie-n valul roșu de pe mare, carul lui. / Fără veste prinde coajă chiar și fluviul între maluri / Ferecate roți acuma hodinesc pe culmi de valuri ! / Fluviul ce mîna corăbii care grele ține-acuș. / Amforele-adesea crapă pe al gerului tăiuș." (358—364).

Frigul, cu toate înfățișările lui pînă la acelea concrete, e un instrument al metamorfozelor generale. Umanitatea ia o formă statuar-glacială, vinul e o piatră care se consumă bucăți după spargerea din întreg, tracul pare o divinitate a gheții, un Neptun cu barba încîlcită în gheață : „Chiar și haina de pe oameni pare scoarță de zăpadă. / Vinul ce curgea se taie cu topoarele, din cadă. / Orice ochi de apă-n jururi a încremenit sticlos / Și s-a prins de bărbi hirsute chiciură de țurțur gros. / Peste plaiuri cad într-una mari noiane de ninsoare — / Vitele-îngheață-acolo. Nu e lucru de mirare / Dacă boi cu trup gigantic stau răpuși de vreun noian". (vv. 365—371).

E neîndoios că, prin Vergiliu, Tracia a pătruns vertiginos în conștiința latină și a sporit lumile imaginare cu încă o provincie fabuloasă ; e însă un stereotip grecesc, absorbit de Roma odată cu elenizarea întregii literaturi. Această țară teribilă unde cerbul se scufundă în zăpadă și e vînat cu mîna sau cu securea, unde turmele sînt nesfîrșite în număr și băuturile curg ca rîul nu putea să nu atragă pe latinul insațiabil: „Se împotmolesc și cerbii prinși de viforul avan ; / Din zăpezi atunci doar țepii coarnelor mai pot să iasă... / Fără haite asmuțite, fără măiestrii de plasă, / Fără spaima ce-o stîrnește focul aprigei săgeți, / Pe cînd cerbii vor cu trudă să se smulgă din nămeți, / Se apropie păstorii și mi-i taie cu securea. / Sfîrtecați îi duc la vale chicotind cît îi pădurea... / Oamenii pe-aici sălașuri subterane și-au săpat / Ca să aibă-n fund de peșteri adăpost mai apărat. / Acolo-s movili de trunchiuri adunate de cu vară — / Ca să nu se stingă focul, ulmi întregi aruncă-n pară." (v. 372—382).

Tracul era un exotic, un sălbatic cumsecade și Tracia — un teritoriu fabulos, o „pays de Coccagne" la proporțiile geografiei antice.

UMANITATEA : „BUNUL SĂLBATIC". Așa-zisa „barbarie" tracă e, în fapt, pentru poetul latin o laudă a vigorii de rasă naturală căci odată cu elenizarea se forma repede la romani și o adevărată mitologie a războinicului. Deodată, „războinicul" e pentru latini „barbarul" și Stilichon al lui Claudius Claudianus, combatant contra lumilor, este apogeul acestui prototip care în vremea Imperiului de-abia dădea semne de consolidare. E de precizat aici că latinul vede în „roman" pe „erou", iar în „barbar" pe războinic. Eroul este un exemplu de fel etic și elogiul din anale și istorii vine mereu în calea exemplarității. Războinicul e o varietate de gladiator liber, o forță a naturii, pe care e de netăgăduit că eroul îl supune. Biruința eroului înaintea războinicului este aceea a civilizației asupra naturii.

Mitologia vigorii ia, privitor la trac, înfățișarea unui nelatin avînt potatoric : tracii ar fi fost (se știa aceasta de la greci) niște bețivi. „Prietenilor", Horațiu le recomanda să nu respecte obiceiul barbar de a bea peste măsură (se observă senzația vigorii trace într-o lume care evoluase față de Hellada, considerînd acum că înghițirea de băuturi e semn de bărbăție) : „Tracilor le este-n fire să se bată cu pocale / Făurite să deschidă bucuriei dulce cale / S-alungați, amici, departe, acest barbar obicei / Cu bătăi, de sînge pline, spre rușine crunt temei / Mai cu seamă pentru Bacchus cel ce dăruie uitare. / Printre torțe și pocale ce urît junghe-rul pare". Nu alcoolul, prin urmare, îl supără pe poet, amator și el de petreceri prelungi (rar lăudător mai avizat al oenologiei) ci beția dezorganizată, senzația de putere în stare sălbatică, fără „stil" : „Într-un cot, în fața mesei, stingeți clocot de infern / Dacă vreți să gust în pacea partea mea de vechi Falern". („Ode", I, 27).

Totuși, Horațiu se supărase altădată pe un rege trac, misterios, un soi de Burebista, care interzisese în țara lui cultul bachic și ca atare vița de vie : „Iertat îmi e de-asemeni să preamăresc cununa / Fericei tale soațe, schimbată-n nimb de stele / Sălașul de risipă, al lui Penteu și moartea / Acelui trac Lycurgus". („Ode", II, 19). N-ar fi de tot curios ca sub o aluzie istorică și neclară (regele edon Lycurgus refuzase cultul bahic) să se ascundă mai apropiatul în timp Burebista. Nu o dată, citatul, aluzia, enigma vorbesc despre getul care înspăimîntase pe romani, ascunzîndu-l sub numele unui Lycurgus, regele trac cu nume mult mai răsunător, căci era știut din mitologie. În fine, și Vergiliu notează în amănunt pasiunea virilă a tracilor de a bea însă nu vin de soi, ci un fel de cidru și o varietate de bere din orz, semn că se știa la Roma de interdicția lui Burebista,

despre care Strabon făcea, cîțiva ani mai tîrziu, mare caz : „Acolo petrec ei noaptea, veseli bînd necontenit / Din pocale cidru acru sau un suc de orz dospit. / Așa trai de om sălbatic duce neamu-acesta care / Către Polul Nord privește așezat sub Carul Mare / Stînd să-l bată drept în față vîntul munților Riphei / Cu veșmîntul ce-l ia fiarei din roșcata blană-a ei. („Georgice", III, vv. 383—388).

Prin urmare, latinul nu condamnă la trac beția (e momentul să notăm că în fapt acest viciu e, întrucît privește pe geți, o fabulație livrescă) ci, mai degrabă, repudierea vinului și satisfacerea setei cu cidru și bere. Aceste lichide, cu adevărat barbare (căci latinul nu le cunoaște și nici nu le stimează), denotă încă o dată că „mitul barbarității trace" reprezintă mai degrabă părerea unei civilizații despre alta și denotă o impenetrație care a devenit incidental legică ; proporția de barbarie depinde, fără de îndoială, de perspectiva aptă să configureze prin transmisiune culturală o imagine. Viața „fără griji" tracică stîrni, dimpotrivă, nu dispreț ci un fel de invidie rousseauistă căci Horațiu vorbește cu simpatie de fericirea „getului" fără multe posesiuni : „Duc sciții trai mai fericit / Avîndu-și casa lor în care / Din loc în loc rătăcitoare / La fel și getul înăsprit". („Ode, Împotriva avariției", III, 24). E de înțeles că tracii nu erau nomazi și nu umblau din loc în loc doar cu o căruță drept proprietate (sîntem în măsură să combatem o asemenea observație). Însă aceasta e o înclinație poetică înspre o geografie eponimă unde barbarul reprezintă valorile omului necorupt. Prin „getul înăsprit", Horațiu a exagerat în spirit liric, elogiind un popor depărtat care nu se interesează, în deplina lui libertate, de nici un fel de acumulații. Un fapt e mai cu seamă izbitor, și anume elogiul libertății barbare : e probabil că Tracia ținea locul Americii medievale în care nu puțini vedeau trăind „bunul sălbatic". O scurtă utopie tracă exista neîndoios în mentalitatea romană și numai întîmplarea a împiedicat această idee să ia proporții.

TRACOFOBIA. Însă înainte de a face filosofie, poeții vremii Imperiale se simt romani, adică exponenții unei civilizații a cărei nostalgie după natură e doar o problemă literară. Că din aceste mențiuni nu se observă disprețul latin pentru trac, ci mai degrabă impenetrația între două civilizații paralele e fapt sigur și nu e o întîmplare că poetul latin e un tracofob și îl sperie gîndul unei apropiate invazii barbare. Iată frica lui Catullus de tracii siniștri : „De mult alean abia pot crede / Că nu mai dau de traci, de thini / Peste-a cîmpiilor livezi / Cu ochii meu de tine plini". („Peninsulei Sirmio", XXXI).

La Horațiu, frica de barbari ia forma unei anxietăți profunde ca înaintea unei iminente debarcări : „Nu căuta, Nirpine / Să afli ce-au de gînd / Războinicul Cantabru / Ori, scitul, pe curînd... / De Adria-i departe / De ce să-ți treci în chin / O viață care-ți cere / Atîta de puțin ?" („Lui Quinctius Hirpinus", Ode, II, 11)

Cît de mare era angoasa latină se vede și din jubilația lui Horațiu cînd gelonii, de pe la Nistru, erau împinși mai încolo de pe teritoriile lor (izbîndă minoră, cum se vede) : „Despre geloni, să zicem, siliți acum de lege / Între mai mici hotare să umble de-a călare / ". („Lui Volgius", II, 9). E cu neputință de înțeles ce evenimente incifrează acest distih.

PUNCTUL LATIN DE VEDERE. Oricît ar părea de consistente, aceste elogii sînt, prin raport la întregul operei, fără însemnătate considerabilă și ele denotă mai degrabă în stereotip recepționat de la eleni și apărat de evenimentele imediate. Rar cîte o indicație făcută despre geografia tracă adevărată, despre ierarhii umane și sociale, despre obiceiuri la poetul latin ; nici prozatorul nu fu mai generos și cînd totuși știm că vreunul s-a pronunțat, opusculul n-a ajuns pînă la noi. Un „De bello Thracico" nu avem și de aceea comentatorul e în situația paradoxală de a vorbi despre o poporație foarte numeroasă numai din cîteva mențiuni mai întinse și din fragmente unde e greu întotdeauna să desparți fabulația de adevăr.

Totuși, despre propagarea ideii trace în lumea latină avem notabile dovezi și a vorbi de o mitologie literară a „tracului", coagulată poetic, nu e aventuros. Mențiuni științifice nu pot fi acestea, desigur, și unde este adevăr, el se ascunde în ceața fabulațiilor poetice. „Barbaria" tracă nu era disprețuită, s-a văzut, ci înțeleasă ca o lume cu legi diferite de acelea latine. Clima și geografia, mediul în fine, dădeau tracului care învingea vicisitudinile naturii o însemnătate de popor natural. Amenințarea populațiilor trace născu și o scurtă anxietate publică și teama poetică de o invazie. E, fără îndoială, un punct de vedere latin, urmînd pe acela grecesc care e anterior și e regretabil că nu s-au păstrat documente, opuscule sau mențiuni în care lumea Traciei să privească, prin acest indubitabil ochi virgin, latinitatea. O astfel de perspectivă inversă a Romei dinspre Tracia, se poate totuși, extrage, deși cu greu, și prin întreprinderi de natura supoziției pornind de la arheologie, (căci izvoarele literare lipsesc) ; e totuși puțin ca să atingi, pe tema aceasta, un grad de cunoaștere pozitivă.

Artur Silvestri

CICERONE THEODORESCU — inedit

Să-i cucerești pe oameni

Pămînt rănit. Ca-n Beatica aici-i.
Rămas. S-alin obrazu-i sfărîmat.
I-om fi părinții poate. Și bunicii.
Și zeii lari ai unui lung văleat.

Culesu-aștept. Din greu am semănat
Eu n-am să-nchei cu veni, vidi, vici.
Și-aud, aeve, al Minervei sfat :
Încearcă... Fă-ți prieteni inamicii –

Poți să-ncălzești cu aripa, să vindeci,
Cînd ți-e de-ajuns furtunile să spinteci,
Cînd sînge și urgie nu mai sameni !

Acum, cuceritorule de țări,
Să nu le meriți hulă și ocară,
Învață-te să-i cucerești pe oameni...

Virtuți

Să-nvingi pe cei puternici, o virtute !
Din orice stea pîndesc, c-un ochi, ciclopii.
Captînd imensități necunoscute,
Vei ști : necunoscutul ți-l apropii.

Auzi foșnind, din epoci revolute,
Papirusuri străvechi. Și-n alte copii,
Cînd Nero – sîngeroși nebuni asmute,
În sclavii înțelepți – vorbesc Esopii.

La fel și-n sacerdoțiu și-n porunci,
Pontifica hlamidă ți-o-nfășoară :
Cu fruntea către timpii necuprinși.

Cu brațul calm întins, și-abia atunci
Pe drept cuceritor a doua oară,
Virtute e să ierți pe cei învinși.

Masa lui Traian

Popas. Pe-o înălțime.
Sub zboruri de lăstuni.
Pe drumurile-n stîncă săpate
Peste apă,
A curs pe rîu
Și-alături
Un rîu de legiuni
Sclipind
Sub cerul pustnic
Cu-ntunecată pleoapă.

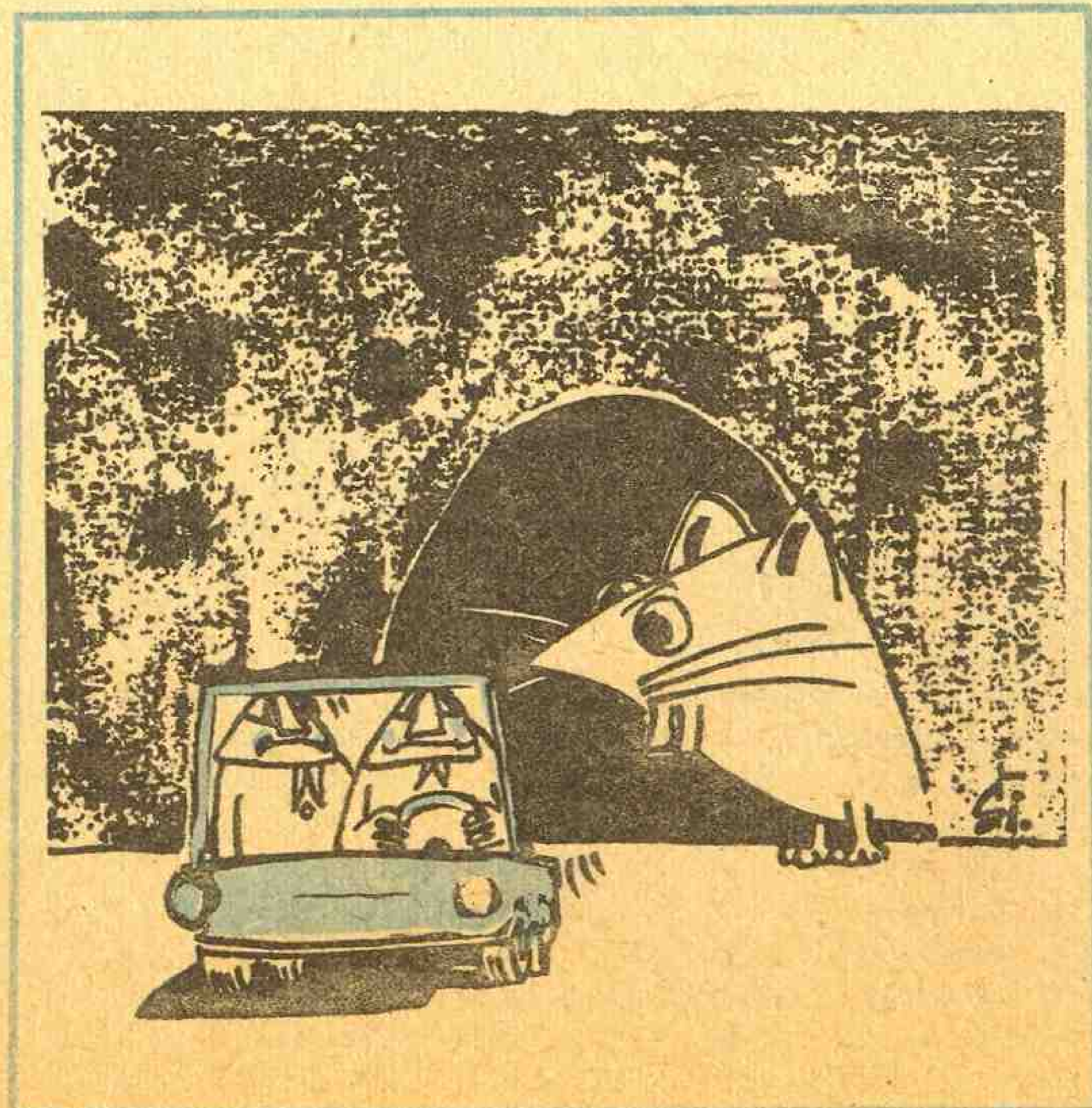
Acestui loc
Pe unde doar cerbi de creastă vin,
de-aici-nainte
„Masa-mpăratului" îi spune.
Așa e.
Cam ascetic
a fost și un festin :
Cu turte, vin
Și miere de smeură.
Și-alune.

(Din volumul „DE BELLO DACICO")

FORTIFICAȚII

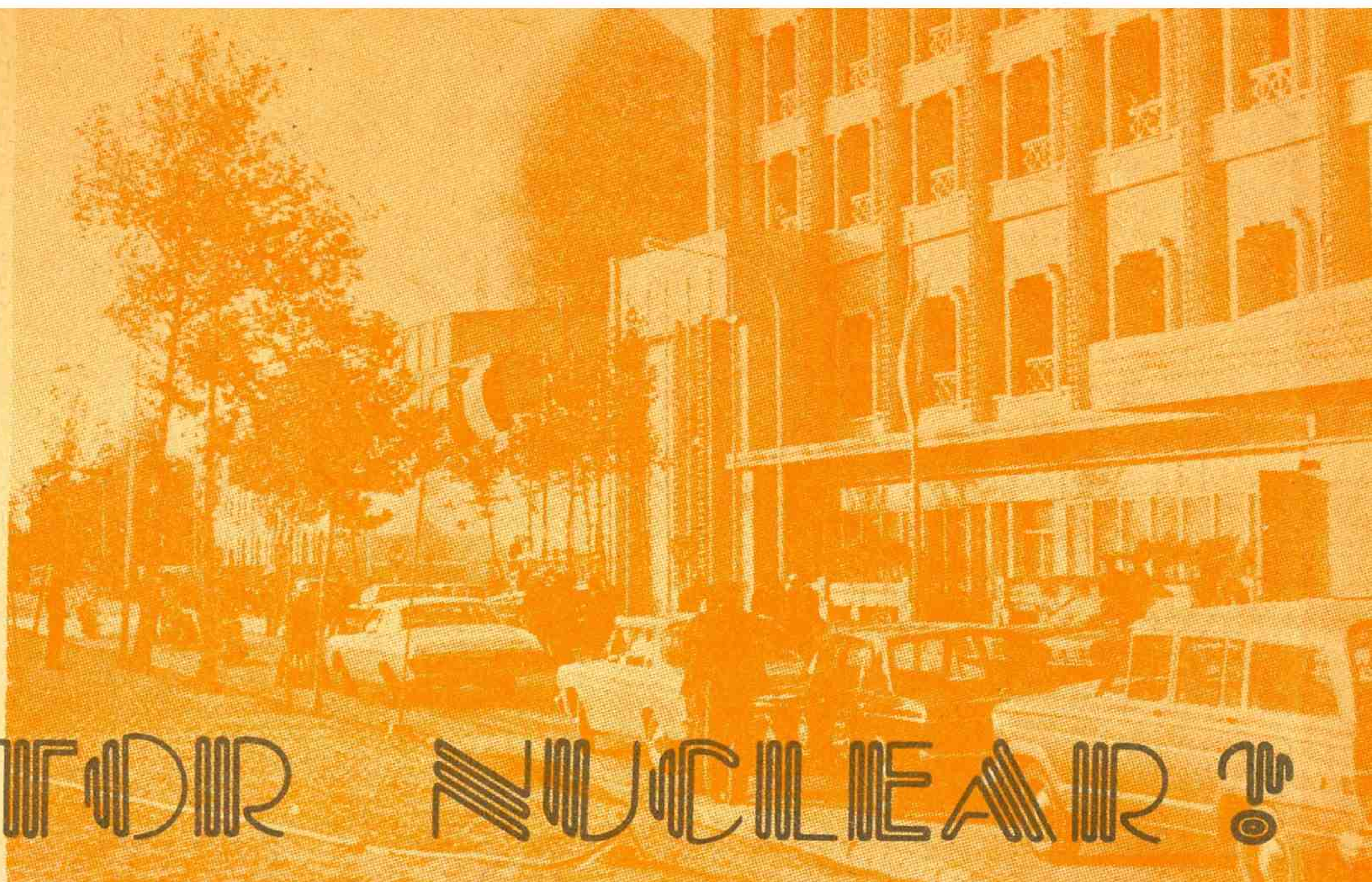
1 C	2 A	3 Z	4 E	5 M	6 A	7 T	8 A	9 ■	10 F	11 U
2 A	P	A	■	F	R	U	N	Z	I	S
3 S	A	P	A	■	I	N	T	A	R	I
4 T	R	A	N	S	E	E	■	T	I	P
5 R	A	D	I	O	■	L	V	■	D	E
6 U	R	A	■	S	S	■	A	C	E	■
7 ■	E	■	R	E	T	E	L	E	■	A
8 O	■	D	U	L	I	U	■	T	A	R
9 C	R	E	N	E	L	■	T	A	R	M
10 T	E	V	I	■	P	I	A	T	R	A
11 O	R	A	S	E	■	V	U	I	E	T

ORIZONTAL : 1) Fortificație — Fueste ! 2) „Conținutul" protector al șanțurilor ce înconjurau vechile cetăți medievale — Folosit în camuflarea mijloacelor de luptă. 3) A lucra la executarea unei tranșee — A fortifica, a consolida. 4) Șanț adînc, uneori fortificat și ca adăpost împotriva proiectilelor — Tipic. 5) Aparatură din înzestrarea transmisioniștilor, gata oricînd să asigure într-un timp scurt legături fără de care nu s-ar putea asigura conducerea neîntreruptă a trupelor — Laurențiu Voiculescu — Începe să se deterioreze! 6) Strigătul victoriei — Liniște ! — Indicatoare ! 7) Întăritură în fața tranșeelor (pl.). 8) Soldat din corpul de călăreți înființat de Mihai Viteazul — 125 de ocale (înv.). 9) Deschizătură în pereții unei cazemate sau încăperi blindate prin care se pot observa mișcările inamicului și se poate trage cu armamentul portativ — Zonă fortificată unde este amplasată artileria de coastă fixă sau mobilă, destinată să ducă lupta împotriva navelor. 10) Cale de trecere a proiectilului (pl.) — Material mult uzitat în lucrări de fortificații. 11) Prezentînd interes strategic, este înconjurat de o zonă fortificată (pl.) — Bubuitură.

VERTICAL : 1) Tabără romană întărită — Prefix pentru opt. 2) Menținerea unei poziții întărite prin luptă — Rolă (tr.). 3) „Materie primă" pentru cazematele copiilor — Oraș transilvănean care are o cetate zidită în secolul al XIII-lea. 4) Exprimă vîrsta (pl.) — Strat de nisip sau de pietriș pe fundul apelor curgătoare. 5) Marin Florea — Căi de mare importanță strategică, obiective principale ale apărării. 6) Zonă de răspîndire — Susține rețeaua liniilor electrice și telefonice. 7) Obiectiv militar bine păzit pe drumul de fier — Subsemnatul — Sportiv în finală ! 8) Din neamul anților — Meterez de pămînt care servea în antichitate ca fortificație militară — Lac. 9) Broască de la ușă — Fortărețe. 10) Deschizătură îngustă într-un zid (pl.) — Localitate în Danemarca. 11) Întăriri (dim. pl.) — Beton folosit în lucrările de fortificații.

CUPTORUL DE LA ISFAHAN = UN REACTOR NUCLEAR?

— Tovarăşe Vasile Perial, în contextul actualei crize mondiale a energiei, un subiect ca acesta pe care îl aduceţi în discuţie nu poate rămîne, credem noi, fără ecou. Haideţi să-l examinăm împreună.

— În oraşul Isfahan, din Iran, exista pînă la sfîrşitul secolului trecut, un cuptor ce alimenta, într-un palat, cu apă caldă, baia unei vechi familii persane. Numai că, apa din cazanul cuptorului se încălzea de la flacăra unei luminări.

— Nu e legendă ?

— Nu e legendă. Dovada o constituie faptul că un inginer german, aflat atunci în Persia, şi care văzuse cazanul producînd apă caldă, a cerut autorizaţia de a demonta cazanul spre a-i afla principiul de funcţionare. Bănuia că la mijloc era o mistificare, că flacăra lumînării avea rolul de a devia doar o supapă bimetalică, ce ar etanşa o conductă care ducea la un izvor termal. Demontînd cuptorul, nu a găsit nici urmă de izvor termal. Mai mult decît atît, cuptorul nu conţinea nimic în plus faţă de oricare alt cuptor obişnuit. Apoi a refăcut cuptorul, dar acesta n-a mai funcţionat.

— Cum a fost interpretată întîmplarea ?

— Nimeni nu înţelegea nimic. În ultimii ani, s-a avansat ideea că ar fi fost vorba de un reactor nuclear. Dar o astfel de ipoteză, mai trebuia şi demonstrată, lucru ce nu a fost făcut.

— Ce credeţi ?

— Înainte de a intra în amănunt, vreau să fac o precizare : după cinci decenii de risipă a carburanţilor lichizi, omenirea s-a trezit la realitate în momentul cînd ţările producătoare au scumpit petrolul. S-a pus accentul pe energia atomică şi energia solară. Se pune în discuţie refolosirea turbinelor eoliene, a vaselor cu pînze, a dirijabilelor. Dar nimeni nu a ridicat problema cuptorului de la Isfahan. Să prezinte mai puţin interes acest cuptor care se încălzea de la flacăra unei lumînări ?

— La ce concluzie aţi ajuns în privinţa originii energiei cuptorului ?

— Sînt trei posibilităţi. Deşi nu deţin date în legătură cu sursa de apă de la care era alimentat cuptorul, s-ar putea admite că apa provenea dintr-o mlaştină în care se producea metan şi hidrogen sulfurat (în urma descompunerii anaerobe a plantelor şi organismelor acvatice). Sau : apa venea de la un izvor subteran şi trecerea printr-o zonă bogată în hidrocarburi gazoase (dizolvate în apă). Combustia acestor gaze poate fi provocată atît prin flacără cît şi prin cataliză. O serie de catalizatori, precum negrul de platină, poate aprinde un amestec de gaz de iluminat şi aer sau hidrogen şi aer, datorită căldurii ce se dezvoltă în urma combinării chimice rapide a gazelor aflate în contact cu suprafaţa catalizatorului. În timpul primului război mondial armata germană utiliza pe front sobe cu benzină ce produceau căldură prin cataliză, catalizatorul fiind negrul de platină.

— Deci cuptorul de la Isfahan ar fi produs căldură prin combinarea unor hidrocarburi gazoase cu aerul, în prezenţa negrului de platină ?

— E discutabil. Existenţa unei surse de apă cu hidrocarburi gazoase de origine minerală ar fi atras atenţia specialiştilor şi astfel problema era elucidată. Metanul produs în mlaştini are mult hidrogen sulfurat, rezultat din descompunerea faunei acvatice. Însă hidrogenul sulfurat produce „otrăvirea" catalizatorilor de platină, inactivarea lor, chiar şi atunci cînd cantitatea de hidrogen sulfurat este de 20 de milioane de ori mai mică decît cea a platinei. Iar platina, deşi se găseşte şi în munţii Urali, a fost descoperită de spanioli, în Columbia, pe la 1750. Deci după ce a fost construit cuptorul.

— Cum Uralii şi Iranul se găsesc în aceeaşi arie geografică, este posibil ca platina să fi fost cunoscută în Orient din timpuri vechi. Fiind însă foarte rară, probabil că nu a pătruns în circuitul comercial. Sau a fost considerată o formă deosebită a unui metal cunoscut ?

— Nu pare exclus acest lucru. Şi spaniolii au confundat prima dată platina cu argintul. Negrul de platină care este o pulbere foarte fină de platină, se prepară, cum se ştie, în urma reducerii prin zinc metalic a acidului cloroplatinic. Însă producerea acidului cloroplatinic şi reducerea sa par operaţii prea complicate pentru nişte alchimişti. Ca ultim argument, voi spune că este greu de imaginat ca o familie de nobili persani să fi făcut baie cu o apă de mlaştină, cu miros şi aspect neplăcute. Mai mult decît atît, în Persia a existat cultul lui Zoroastru, şi adepţii cultului erau adoratori ai focului. În zona Mării Caspice, aceştia întreţineau focul sacru, arzînd gazele şi petrolul puse în libertate în cursul erupţiilor. Deci, din moment ce în Iran era cunoscută de mult timp metoda combustiei gazelor şi petrolului, pentru ce la acel cuptor ar fi fost folosit principiul arderii catalitice, atît de complicat ?

— Atunci, pe ce principiu ar fi fost posibilă producerea căldurii ?

— O ştire difuzată de agenţiile de presă în cea de-a doua parte a lunii aprilie 1981 anunţă că specialiştii niponi au realizat o substanţă sintetică ce poate acumula energia calorică. Această substanţă îşi schimbă structura moleculară sub acţiunea căldurii, fără modificarea temperaturii. Dar prin intermediul unui catalizator din argint, ea poate reveni la structura iniţială, cedînd cu această ocazie energia termică acumulată la început. În acest fel, energia solară poate fi captată la o capacitate de 92 000 calorii pe kg de substanţă, cu o durată de acumulare de 61 zile. Ar fi posibil ca şi cuptorul de la Isfahan să fi lucrat pe acest principiu, cu ajutorul unei substanţe naturale necunoscută încă. Într-un astfel de caz, funcţionarea sa ar fi fost intermitentă, substanţa activă necesitînd o perioadă de reîncărcare. Ar fi interesant de ştiut, dacă într-adevăr există o substanţă naturală cu astfel de proprietăţi. Substanţa realizată de japonezi este obţinută prin sinteză şi găsirea sa a necesitat 20 de ani de cercetări. Dar cercetătorii nu au studiat mai întîi proprietăţile substanţelor naturale, înainte de a produce materiale sintetice !

— Dar nu există certitudinea funcţionării pe principiul acumulării termice. În ce alt mod ar mai fi posibilă producerea energiei calorice la acest enigmatic cuptor ?

— Nu mai rămîne decît să acceptăm posibilitatea ca să fi fost vorba cu adevărat de un reactor nuclear, aşa cum presupun unii autori fără ca să prezinte dovezi în sprijinul ipotezei lor.

— Dar ar fi fost posibilă existenţa unui reactor nuclear empiric ? Un reactor nuclear ce foloseşte apa obişnuită ca moderator necesită uraniu îmbogăţit şi alte materiale avînd un înalt grad de puritate. Nu vi se pare prea îndrăzneaţă o asemenea idee ?

— Indiferent de părerea mea personală, adepţii ipotezei reactorului nuclear au de partea lor un argument greu de combătut : în Africa, la Oklo, în Gabon, a existat un reactor natural care a funcţionat timp de un milion de ani, avînd materiale comune. În zăcămîntul de uraniu erau elemente cu secţiune de captură mică, adică nu exista cadmiu, bor, gadoliniu, ce au secţiune de captură mare pentru neutroni şi împiedică întreţinerea reacţiei în lanţ, absorbind neutronii.

— Am citit despre reactorul natural de la Oklo. Cum a fost descoperită existenţa unui reactor-fosilă ?

— Procentul izotopului de uraniu 235 este de 0,71 la sută, în orice minereu de uraniu. Dar analizele făcute hexafluorurii de uraniu din probele de la Oklo arătau un conţinut de 0,592 şi 0,440 la sută U 235. De o separare naturală nu putea fi vorba, pentru că uraniul din zăcămînt se afla asociat cu o serie de elemente specifice fisiunii uraniului 235, ca neodim, samariu, europiu, ceriu. În urma fisiunii uraniului 235 rezultă o multitudine de radioizotopi cu timp de înjumătăţire scurt, dar şi izotopii stabili din grupa pămînturilor rare arătaţi mai înainte, în proporţii caracteristice fisiunii.

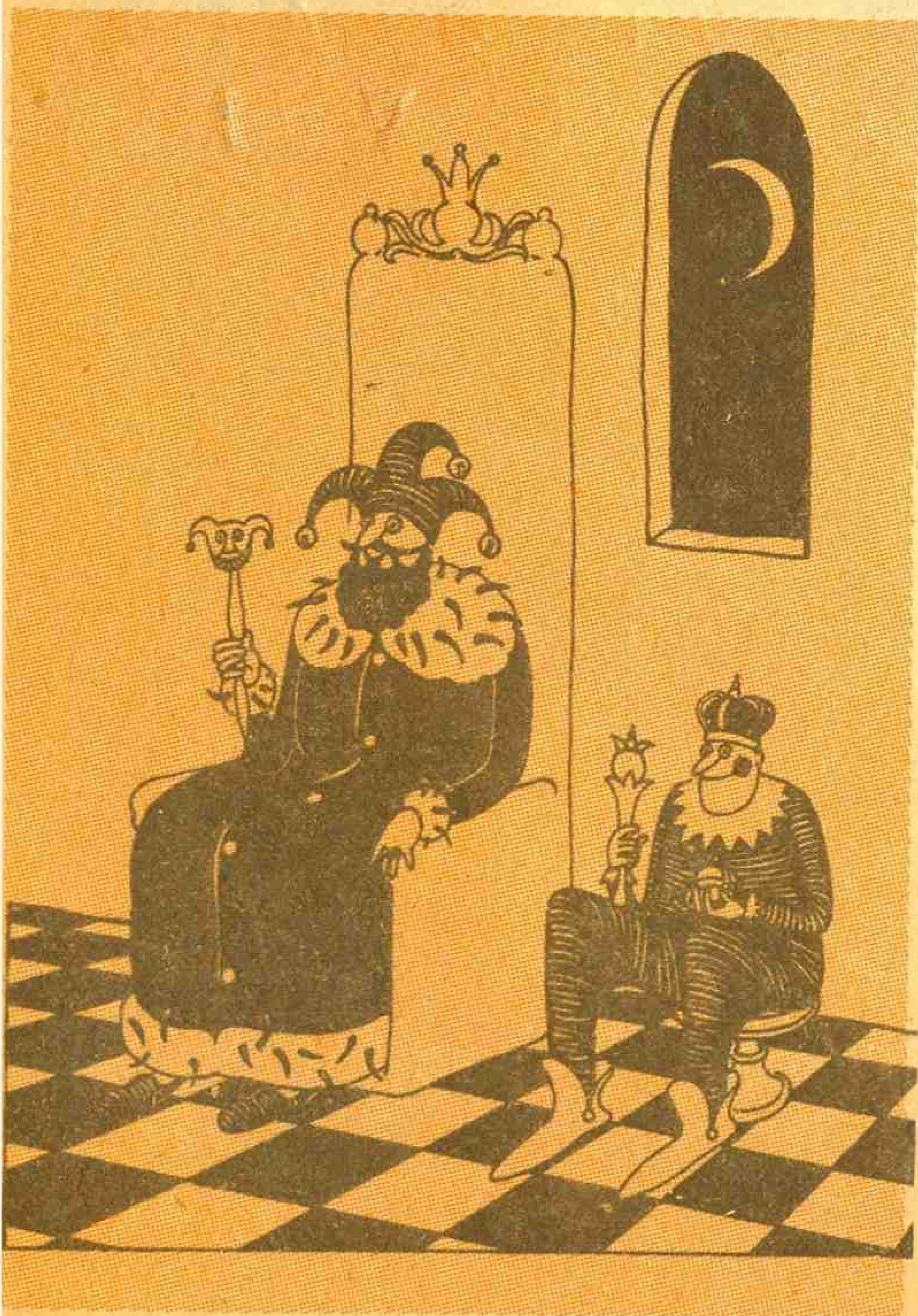
— Dar în ce condiţii a funcţionat acel reactor nuclear natural şi cum exista izotopul U 235 în proporţie de cel puţin 3 la sută, cît este necesar într-un reactor cu apă obişnuită ?

— Uraniul 235 are timpul de înjumătăţire de 700 milioane de ani. Zăcămîntul de la Oklo se găseşte într-o formaţie geologică foarte veche, din precambrian. Acum 1,7 miliarde ani, uraniul 235 din acest zăcămînt se găsea în proporţie de 3 la sută. Cum apele unui fluviu au inundat zăcămîntul, a fost posibilă o concentrare a minereului de uraniu în unele pungi, prin spălarea sa şi îndepărtarea fracţiunilor uşoare. Apa a avut şi rolul de moderator. Iar rocile înconjurătoare probabil aveau proprietăţi reflectoare pentru neutroni.

— Deci reactorul-fosil de la Oklo a întrunit condiţiile necesare întreţinerii fisiunii uraniului 235, numai acum 2 miliarde de ani. Ce legătură poate fi între el şi cuptorul din Isfahan ?

— Am vrut să scot în evidenţă faptul că ar fi posibilă construirea unui reactor nuclear cu materiale naturale, fără tehnologii speciale, în condiţii similare celor ce au existat la Oklo. Numai aşa se poate susţine ipoteza unui reactor atomic, sub forma cuptorului din Isfahan. Cît priveşte existenţa uraniului îmbogăţit pe cale naturală în izotop U 235, ar trebui să fim mai prudenţi combătînd o astfel de posibilitate, deoarece în natură sînt cunoscute unele cazuri de îmbogăţire izotopică. Încît susţinătorii ipotezei cuptorului-reactor nuclear din Isfahan, ar putea, eventual, prezenta cîndva în viitor, argumente ce le-ar da cîştig de cauză.

— Pe ce cale s-ar putea obţine în natură uraniu îmbogăţit în izotopul U 235 ?

— În ceea ce privește posibilitățile naturale de îmbogățire izotopică, voi cita un fapt foarte interesant: seismologii sovietici, investigînd condițiile de formare a cutremurelor în zona Tașkent, au constatat o creștere a raportului izotopilor U 234/U 238 din apele termale și sistemul artezian natural, în perioada premergătoare cutremurelor. Raportul dintre izotopi s-a mărit de cinci ori și această schimbare a centrațiilor izotopice a fost atribuită acțiunii undelor ultrasonore asupra rocilor. Dacă ultrasunetele ar fi operat o modificare a concentrațiilor izotopice U 235/U 238 tot de cinci ori, însă în sensul reducerii raportului dintre acești izotopi, se obținea uraniu îmbogățit cu 3,5 la sută cît ar fi necesar pentru funcționarea unui reactor nuclear cu apă obișnuită.

— E o asertiune pur speculativă. Dacă totuși ar fi posibilă o îmbogățire în U 235 pe acest principiu și cuptorul de la Isfahan a lucrat cu astfel de uraniu, energetica nu ar avea nimic de cîștigat. Singurul lucru cu adevărat important în această problemă ar fi existența unui mecanism de îmbogățire naturală eficient, care să reducă cît mai mult prețul de cost al separării izotopilor de uraniu.

— Tocmai ați atins punctul nevralgic al problemei. Dacă la Isfahan a existat cu adevărat un reactor atomic, atunci în natură are loc o separare a izotopilor de uraniu numai prin intermediul unor mecanisme biologice. Apa mării, de pildă, conține o cantitate de uraniu estimată la 4 miliarde tone, adică de două ori mai mult decît uraniul exploatabil din scoarță. Însă uraniul din apa mării se găsește într-o concentrație de numai 3,3 miligrame de uraniu la tona de apă. Evident, s-a pus problema extragerii uraniului din apa mării. Una dintre posibilitățile experimentate a fost cea a utilizării rășinilor schimbătoare de ioni și în această direcție s-au obținut rezultate bune. Alți cercetători însă au preferat metode biologice, folosind organisme din regnul animal și vegetal, ce pot extrage mari cantități de uraniu. Astfel, în Germania Federală se cultivă alge ce pot acumula uraniu la o concentrație de cîteva mii de ori mai mare decît cea a apei marine. Apele marine de adîncime au un conținut de uraniu mai mare decît cele de suprafață unde probabil uraniul este extras de către organismele ce formează planctonul. În acest sens se fac experiențe și cu unele bacterii. Uneori uraniul precipită sub formă de sulfură, împreună cu fierul, în sedimentele sapropelice inițiale. Uraniul mai este precipitat de bacterii și în sedimentele apelor termale.

Se crede că zăcămintele sedimentare de uraniu s-au format ca urmare a extragerii uraniului de către vegetația acvatică, în erele geologice îndepărtate, în regiuni din care apoi apa s-a retras. Kolm-ul care este un cărbune bogat în cenușă, din Suedia, conține pînă la 200 g uraniu la tona de cenușă. Lignitele din Dakota au minereu de uraniu ce atinge o concentrație de 8 la sută. Petrolul conține uraniu în cantitate de aproximativ 100 g la tonă. Un asfaltit din Utah are 2,88 la sută uraniu. În momentul de față continuă cercetările ce urmăresc extragerea uraniului din apa mării prin intermediul organismelor de tot felul. Sînt însă 30 000 tipuri de bacterii și alte zeci de mii de specii animale și vegetale ce urmează a fi studiate în acest scop.

Din moment ce au existat și există și azi organisme animale și plante ce pot extrage uraniul, ne putem întreba dacă unele dintre acestea nu ar fi capabile să fixeze izotopii de uraniu în mod selectiv, în proporții cu mult diferite de cele aflate în natură. Astfel ar prezenta interes acele organisme ce pot acumula izotopul U 235 la concentrații ce depășesc 3 la sută și în urma unui proces de purificare ar fi eliminate substanțele străine ce s-ar găsi împreună cu uraniul. Dacă la Isfahan a existat un reactor nuclear, acesta a funcționat cu uraniu îmbogățit pe această cale.

— Sînt cunoscute metode chimice de separare a izotopilor?

— Deși izotopii au proprietăți chimice asemănătoare, există totuși deosebiri în ritmul și durata desfășurării reacțiilor chimice la care participă concomitent diverși izotopi din componența unui element. Deosebirile provin din faptul că izotopii avînd mase atomice diferite, și frecvențele de vibrație a moleculelor, respectiv proprietățile termodinamice, nu vor fi aceleași.

De aceea în distribuția izotopilor din diferite roci se constată uneori abateri față de valoarea medie. Sînt posibile separări de izotopi cu ajutorul schimbătorilor de ioni naturali. Astfel de separări se obțin experimental. Spre exemplu, la azot, izotopul N 15 ce se găsește natural în proporție de 0,4 la sută, a fost îmbogățit pînă la 74 la sută prin metode chimice.

— Cum poate fi explicată funcționarea cuptorului din Isfahan pe principiul pilei atomice, din moment ce, recunoașteți, nu sînt cunoscute metode de repetare a procesului de îmbogățire pe cale biologică.

— Ar fi posibilă existența unor procese biochimice sau biofizice de o mare specificitate, în care ar fi preferați numai anumiți izotopi, în vederea realizării randamentului optim la unele reacții. Nu este exclusă intervenția unui astfel de mecanism la unele organisme extractoare de uraniu.

— Puteți indica un astfel de mecanism biologic în care să fie implicat numai un anumit tip de izotop?

— S-ar putea imagina o astfel de posibilitate în legătură cu activitatea enzimelor. Spre exemplu, numărul de reacții chimice din organismul omenesc se cifrează la aproximativ 100 000. Un proces biologic are loc prin desfășurarea a numeroase reacții chimice înlănțuite între ele. Fiecare reacție se petrece într-un anumit interval, după cum tot șirul de reacții are o durată bine determinată. Dacă intervine o modificare de viteză în desfășurarea anumitor reacții, întregul proces va fi influențat sau dereglat prin existența diskineziei, pentru că adeseori cîteva reacții finale sînt cuplate între ele în sincronism perfect.

Organismul conține un mare număr de enzime dintre care cam 200 sînt metaloenzime, adică enzime ce au în structura lor un ion metalic. Acești atomi metalici, dacă sînt legați cîte unul de o singură enzimă, corespund fiecare unui anumit izotop atunci cînd există un amestec de izotopi.

— Există metaloenzime cu atomi de uraniu în structură?

— Majoritatea metaloenzimelor sînt enzime activate de anumiți ioni metalici. La acestea, ionul metalic, ce conferă enzimei funcția catalitică este slab legat și poate fi substituit cu alți ioni metalici. În acest fel și uraniul poate înlocui un metal dintr-o enzimă. Dar la unele organisme, ce extrag uraniu în cantitate mare, eventual, ar putea exista enzime specifice cu ioni de uraniu puternic legați. Dacă se vor găsi astfel de metaloenzime la organismele extractoare de uraniu, poate că la una dintre ele va exista o astfel de preferință pentru U 235. Dar mai poate fi imaginată și altă metodă de separare a uraniului 235 pe cale biologică.

— Care ar fi această metodă?

— Acum 700 milioane ani, procentul de U 235 era 1,4 la sută. Să admitem că unele dintre organismele ce au proprietatea de a extrage uraniu, sau unii strămoși de-ai lor, existau și atunci. Acumularea uraniului efectuată de către acestea era o funcție biologică, menținută la valori stricte prin mecanisme de control.

Cu timpul, ca urmare a emisiei radioactive, concentrația de U 235 a scăzut, ajungînd azi la 0,71 la sută. Nu știm dacă toate organismele ce extrag uraniu, fixează uraniul la proporția izotopică în continuă schimbare sau unele au menținut raportul de concentrație izotopică din perioada inițială a apariției lor, în virtutea unei „inerții" biologice. Proporția de izotopi existentă la apariția unei specii ce utilizează un element chimic în scopuri biologice are oare importanță vitală pentru ea? Pe termen lung, se poate adapta un organism la modificările biochimice ce intervin prin schimbarea concentrațiilor izotopice, cum se întîmplă la elementele radioactive, sau el își formează mecanisme proprii de triere a izotopilor pentru conservarea proporției izotopice inițiale?

— Elementele radioactive din componența materiei vii ridică o serie de probleme foarte interesante! Care ar fi răspunsul la întrebări?

— Normal este ca organismele să folosească izotopii în proporția existentă oricînd în natură. Însă, în situația cînd atomul de U 235, sau combinațiile sale, ar avea o activitate biologică superioară față de combinațiile atomului de U 238, organismul își va crea sisteme de separare a uraniului 235. Mai mult decît atît, organismele în cauză fiind supuse iradierii cu particule alfa emise de uraniu, vor avea loc diverse mutații ce se transmit și generațiilor urmașe. Cum în natură există tendința perfecționării continue, dacă U 235 este biologic activ, cu timpul se vor selecționa organisme ce pot acumula uraniu 235 la concentrații mai mari decît 1,4 la sută, încît poate s-a ajuns ca unele să fixeze acest izotop la o concentrație de peste 3 la sută.

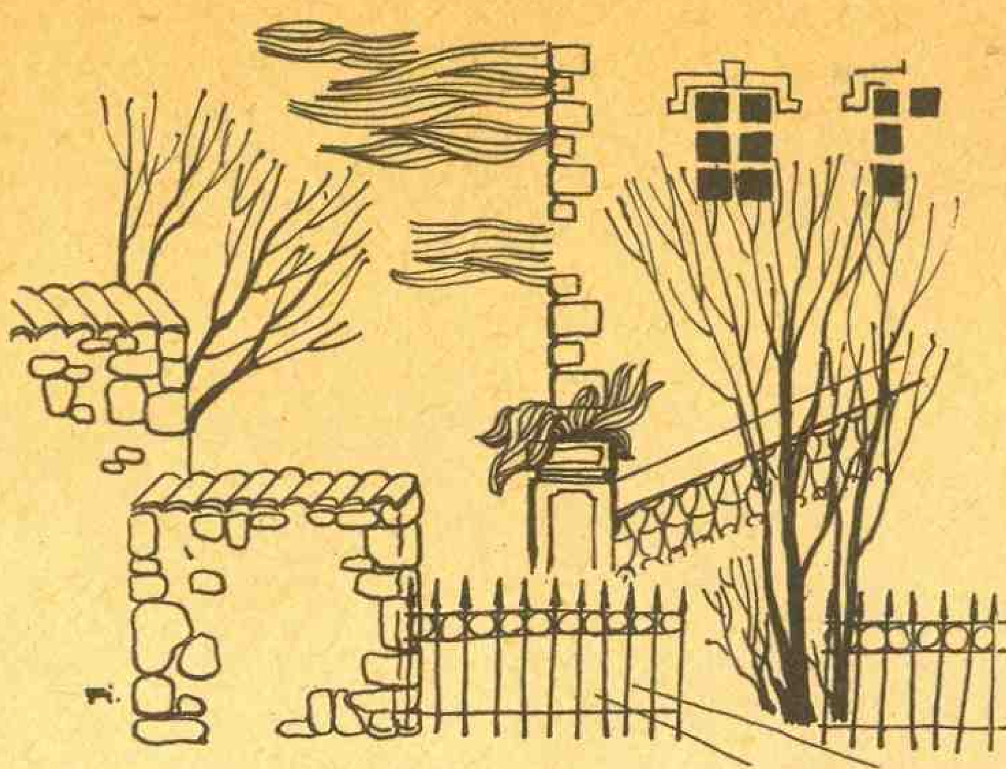
— Ce factori ar putea determina existența unui principiu activ la combinațiile biologice ale uraniului 235?

— Apele termale sau minerale radioactive, cum sînt cele de la Băile Herculane sau Karlovy Vary, au proprietăți curative bine cunoscute. Efectul terapeutic al acestora este atribuit radiațiilor elementelor radioactive din componența lor. Noi însă nu știm totul despre modul de acțiune al anumitor factori terapeutici. O dovadă în acest sens o constituie homeopatia. În homeopatie, se obțin adeseori vindecări spectaculoase cu ajutorul unor substanțe atît de diluate încît revin cîteva molecule de substanță la un litru de apă. Și asta după ce bolnavul folosise flacoane întregi de medicamente. Medicii „serioși" contestă rezultatele homeopatiei, afirmînd că este vorba de intervenția autosugestiei. Homeopații resping argumentul adversarilor. Eu cred că adevărul este pe la mijloc și toată neînțelegerea pornește de la faptul că sînt anumite procese biofizice sau biochimice de origine încă necunoscută, ce conduc la acele rezultate. În categoria acestor procese necunoscute, poate fi inclusă și acțiunea apelor minerale radioactive. Acestea pot acționa și prin intermediul radiațiilor ionizante, deci după ce a avut loc dezintegrarea nucleului. Dar ele mai pot avea o acțiune biologică, exercitată indirect de către nucleele nedezintegrate, printr-un mecanism încă necunoscut. În astfel de condiții, atomul de U 235 ar fi mai activ biologic, el avînd o perioadă de înjumătățire de 6 ori mai scurtă decît U 238. Sau această proprietate l-ar face apt de a fi recunoscut în combinațiile sale biologice, de către sistemele de selecție.

Aceste idei sînt foarte discutabile pentru că nu se poate dovedi că, realmente, ar exista astfel de mecanisme. Noi însă ne-am propus a încerca să facem cît mai multă lumină în problema cuptorului de la Isfahan, așa că nu trebuie să trecem cu vederea nici una dintre posibilități. Chiar dacă este vorba de ceva ce pare de domeniul fantasticului. Multe lucruri considerate odinioară fantastice azi sînt predate și elevilor de școală elementară.

— Să acceptăm acest punct de vedere. Într-un astfel de caz, se pune întrebarea dacă organismele pot recunoaște cantități infime dintr-o substanță. Numai așa ar fi posibilă selecția atomilor de U 235.

— Există organisme dotate cu o mare sensibilitate ce sînt receptive la diverși stimuli fizici sau chimici foarte slabi. Astfel, sînt insecte care

3 POEME DE CONSTANTIN ATOMII

Cheile Bicazului

Pe-aici sînt urme mari de zei
Care-au cioplit stei după stei.
S-au apucat în cete, crunți,
Cu dălți cerești să crape munți
Dorind, prin timp, ca nimănui
Să-nalțe pîn' la cer statui.
Dar pentru că n-aveau chemări
De sculptori, au pornit spre zări
Lăsîndu-ne privirii noastre
Spăimîntătoare stînci albastre.

Poemele patriei

Poemele Patriei le scriem cu iubiri
De oameni, de munți și de astre,
Cînd glasuri de naiuri din pisc de-nfloriri
Răsună-n trăirile noastre.

Poemele Patriei au versul senin
Ca cerul din limpezi izvoare,
Le scriem lîngă codrii de paltini și pin
Și-n țărmuri de doruri la Mare.

Poemele Patriei sînt dimineți
Cu bolți scînteind de lumină
Le scriem pe columne din evul măreț
Cînd munca cu cîntul se-mbină.

Nostalgie

Mi-i dor de alba rouă-a dimineții
Din iarba fericirilor de vară,
Cînd se trezesc prin oameni vag poeții
Și greierii adorm lîngă chitară.

Mi-i dor de doina dulce-a înserării
Cînd intră somnu-n cuiburi pe smicele
Și munți de-azur privesc din tîmpla zării
Cum lăcrămează Luna printre stele

își pot semnala prezența pînă la 11 km distanță, prin intermediul feromonilor. Feromonii sînt substanțe de atracție ce pot fi sesizate de către insecte cu ajutorul antenelor, în concentrație de o moleculă pe metru cub de aer. În cazul selecționării atomilor de uraniu 235 ar fi vorba de substanțe deja pătrunse în interiorul organismelor.

— De ce cuptorul de la Isfahan nu a mai funcționat după demontarea sa de către inginerul german ? Ce greșeală ar fi putut comite el la refacerea cuptorului ?

— În cazul cuptorului ce funcționa prin ardere catalitică, s-ar putea admite că s-a distrus catalizatorul. Cuptorul ce funcționa pe principiul transformării structurii moleculare a substanței active, necesita și el un catalizator. Și în acest caz catalizatorul a fost distrus. În ceea ce privește reactorul nuclear, se poate accepta ideea că după îndepărtarea tencuielii și mortarului ce lega pietrele, s-a folosit la refacerea cuptorului un nisip oarecare. Însă nisipul întrebuințat inițial de către constructorii cuptorului conținea uraniu 235 în proporția necesară funcționării sale ca pilă atomică. Care zidar, cînd reface o construcție, macină vechiul mortar și vechea tencuială, din moment ce este mai ușor de pus alt nisip ? Este posibil ca și pietrele să fi fost înlocuite dacă ele erau friabile. La finele secolului trecut nu era cunoscută formula lui Einstein, deci inginerul german nu știa nimic despre energia nucleului atomic.

— Cei aflați în preajma cuptorului nu aveau de suferit din cauza radiațiilor ?

— În primul rînd „fochistul" era un sclav, după obiceiul epocii. Iar viața unui sclav valora foarte puțin pe atunci. La fabricarea săbiilor de Damasc, era ucis cîte un sclav pentru fiecare sabie. Călirea săbiei se făcea prin contactul cu sîngele victimei, ce era străpunsă de sabie. „Fochistul" cuptorului se îmbolnăvea de boală actinică, o boală despre care nu se știa nimic pe atunci. Și azi sînt supraviețuitori ai exploziilor atomice de la Hiroshima și Nagasaki, unde intensitatea iradierii a fost infinit mai puternică decît cea din preajma unui reactor atomic de cîțiva kilowați, cum era cuptorul din Isfahan. Deci „fochistul" trăia destul de mult, încît nu se făcea nici o legătură între cuptor și îmbolnăvirea sa.

— Ce rol avea luminarea la încălzirea cuptorului din moment ce sursa energiei era alta ?

— La cuptorul încălzit prin arderea catalitică a gazelor se poate accepta ideea unui alt tip de catalizator, în locul negrului de platină. În funcție de tipul catalizatorului, reacția de oxidare a gazelor inflamabile are loc la alte temperaturi și poate acolo era necesară o temperatură mai ridicată. Ideea este valabilă și în cazul acumulatorului de energiei termică, al japonezilor, unde un catalizator asigură reversibilitatea procesului de schimbare a structurii moleculare.

La reactorul nuclear de la Isfahan, flacăra era necesară probabil pentru aducerea reactorului în regim subcritic. La reactoarele nucleare de azi, materialul fisionabil este înconjurat de o substanță reflectoare de neutroni care împiedică disiparea neutronilor în exterior. Regimul de lucru al reactorului se stabilește prin reglarea unor bare de cadmiu, sau alt absorbant de neutroni, care împiedică intrarea reactorului în stare critică, respectiv, explozia masei de uraniu.

La Isfahan, reglajul regimului de lucru se făcea prin modificarea suprafeței reflectoare de neutroni. Neutronii „termici" folosiți în fisiunea nucleelor de U 235 se comportă ca și gazele, din punct de vedere al termodinamicii. Viteza moleculelor de gaz crește la ridicarea temperaturii, iar moleculele „reci" ajunse într-o zonă cu temperaturi ridicate, se ciocnesc de moleculele „fierbinți". În urma acestei ciocniri ele preiau o parte din energia moleculelor „fierbinți" și se reîntorc în zona „rece", adică sînt reflectate prin impactul cu zona încălzită, indiferent dacă aceasta este o suprafață solidă sau un gaz fierbinte. Neutronii lenți se supun acelorași reguli și, ajunși în regiunea flăcării, vor fi reflectați. Înainte de aprinderea lumînării, neutronii se pierdeau prin zona „rece", lipsită de substanțe reflectoare de neutroni și care, după încălzire, devine reflectoare pentru acestia. În acest fel, crește numărul de neutroni din masa de uraniu și reactorul ajunge în regim de lucru optim.

— Cum se evita momentul în care un reactor nuclear poate să facă explozie, dacă se depășește regimul critic ?

— Poate că la cuptorul de la Isfahan impuritățile din materialul fisionabil asigurau un regim de lucru optim. Aceste condiții au fost obținute cu totul întîmplător. El a fost unicat, pentru că cei care l-au construit, au murit de boală actinică sau cancer radiologic, după iradiere îndelungată. Dacă s-ar mai fi construit și al doilea cuptor, poate că acela făcea explozie. Dacă nu cumva a și avut loc o astfel de explozie, deși cronicile vechi nu consemnează un asemenea eveniment în zona aceea.

N. Grigore Mărășanu

TURNURI CELEBRE

1 S	2 P	3 A	4 S	5 S	6 K	7 I	8	9 A	10 N	11 I
2 T	O	K	I	O		M	O	N	E	T
3 E	D	I	C	U	L	A		D	T	A
4 F	E		A		A		S	R		L
5 A	T	E	N	A		E	P	O	C	I
6 N		B	E	B	I	L	O	N		A
7	B	E		I	B	E	R	I	C	
8 P	A	R	I	S		F	I	C	U	S
9 I	B		N		G	A		O	V	A
10 S	E	V	E	R		N	I	S	I	P
11 A	S	A	L	T	A	T	A		N	A

ORIZONTAL: 1) Celebru turn al Kremlinului în care a fost instalat în anul 1491 un orologiu la care cadranul se mișca iar acul de forma unui soare cu raze era fixat în zid deasupra cadranului. Pe vremea lui Petru I el a fost înlocuit cu un alt orologiu care ocupa trei etaje ale acestui turn : etajul VII îl ocupa cadranul, etajul VIII mecanismele, iar la etajul IX se găseau 35 de clopote care cîntau la fiecare oră trecută — Capitală a Armeniei în cea de a doua jumătate a veacului al X-lea, care păstrează și azi ruine de cetăți cu turnuri, palate, fortificații și altele. 2) Oraș în „Țara soarelui-răsare" unde s-a construit un turn de televiziune înalt de 333 m — Pictor francez (1840—1926) promotor al impresionismului, autorul pînzelor „Parlamentul din Londra" și „Portul și turnul Albane în plin soare". 3) Fortăreață și loc de detenție din Istanbul supranumită „șapte turnuri" — Dumneata (abr.). 4) Fier — Sere ! 5) Oraș-stat din vechea Eladă unde a fost construit în secolul î.e.n. un orologiu hidraulic cunoscut și sub numele de „Turnul vînturilor" — Perioade istorice. 6) Oraș antic din Mesopotamia considerat la vremea sa ca fiind „regele tuturor orașelor pe care soarele le-a luminat vreodată". Aici se afla, printre altele, și vestitul turn Babel impresionant monument în trepte. 7) La vest, Belgrad ! — Celebrul turn Giralda (120 m înălțime), din Sevilla, ridicat în secolul al XII-lea. 8) Capitală europeană unde inginerul Gustave Eiffel (1832—1923) a construit în 1889 celebrul turn — simbol înalt de 327 m, care-i poartă numele — Plantă exotică. 9) Ionescu Barbu — Strigătul de pe Capitoliu! — Ornament de forma unui ou, folosit la decorarea cornișelor și capitelurilor. 10) „Turnul lui...", numele unei construcții de la care a derivat numele orașului Drobeta-Turnu Severin — Materie primă pentru construcții de castele și turnuri pe plajă. 11) O cetate atacată cu tunuri de asalt — Cana !

VERTICAL: 1) Turnul lui..., interesantă construcție în stil gotic din Baia Mare, zidită în 1347, din piatră, avînd o înălțime de 50 m, oferă o frumoasă priveliște asupra orașului — Oraș din Italia unde se află un celebru turn, construcția cu cea mai mare înclinare de pe glob. În turnul acestui oraș a făcut Galileo Galilei experiențele sale pentru a verifica legea gravitației. 2) Punte de legătură între turn și exterior — Medic român (1854—1926), autor al primului tratat de bacteorologie din lume. 3) Trei localități în Japonia — Profesor și orientalist german (1511—1569) — Cuva. 4) A sîcîi — Loc de trecere pentru o talie subțire. 5) Piese monetare franceze din vechime — Din înălțimea turnului privind în jos ! — Carte. 6) Notă muzicală — Cuib ! 7) Sufix cu sensul de „colectiv" — În Thailanda se află un ciudat turn, înălțat acum șase secole din porunca suveranului Abkar, pe mormîntul unui astfel de animal, care avea culoarea albă. 8) A crește — Servește ! 9) Arhitect grec din Cyrrhos care a construit la Atena orologiul hidraulic supranumit „Turnul vînturilor". 10) Clar — Cetate feudală aparținînd voievodului român Glad, duce al Banatului pe la anul 900, situată pe malul stîng al Dunării. 11) Țară europeană unde se află turnul Campanile di Giotto din Florența, celebru pentru valoarea artistică a decorației — Verbul arheologilor.

Dicționar: OVA, AKI, EBER, SOU.

ANECDOTE

Doi tineri găsesc pe stradă un inel de aur.

– Să-l predăm la biroul de obiecte găsite, spuse unul.

– Cum așa ? Uită-te ce scrie în interiorul inelului : „Al tău pe vecie..."

– De ce îl numești pe Ionescu camaradul tău de război, îl întreabă un prieten pe colegul său Popescu. Doar n-ați fost nici unul în nici un război.

– E adevărat ce spui, dar ne-am căsătorit în aceeași zi...

Fiul, un leneș, doarme toată ziua. Tatăl îl ia la rost :

– Unde vrei să ajungi, dacă dormi tot timpul ?

– Într-un vagon de dormit...

Doi vecini, lîngă un gard proaspăt vopsit.

– De ce ați vopsit din nou gardul ? Doar era ca și nou...

– E adevărat, dar îmi face plăcere să văd pe cîte unul cum se reazemă de el...

Un bărbat cere la recepția unui hotel cheia unei camere.

– Sînteți oaspetele nostru ?, vru să știe recepționerul.

– Nu, eu plătesc camera...

– Dacă nu era nevasta mea, ieri mi-ar fi furat un hoț toți banii, zise un bărbat către colegul său de birou.

– Probabil că l-a observat la timp.

– Nu, nici vorbă, însă înainte de a pleca eu de acasă, ea mi-a golit buzunarele de bani...

– Eu prefer vioara pianului, spuse un om între două vîrste unui necunoscut cu care bea bere la aceeași masă.

– Cîntați la vreun instrument ?

– Nu, dar sînt încărcător de mobilă...

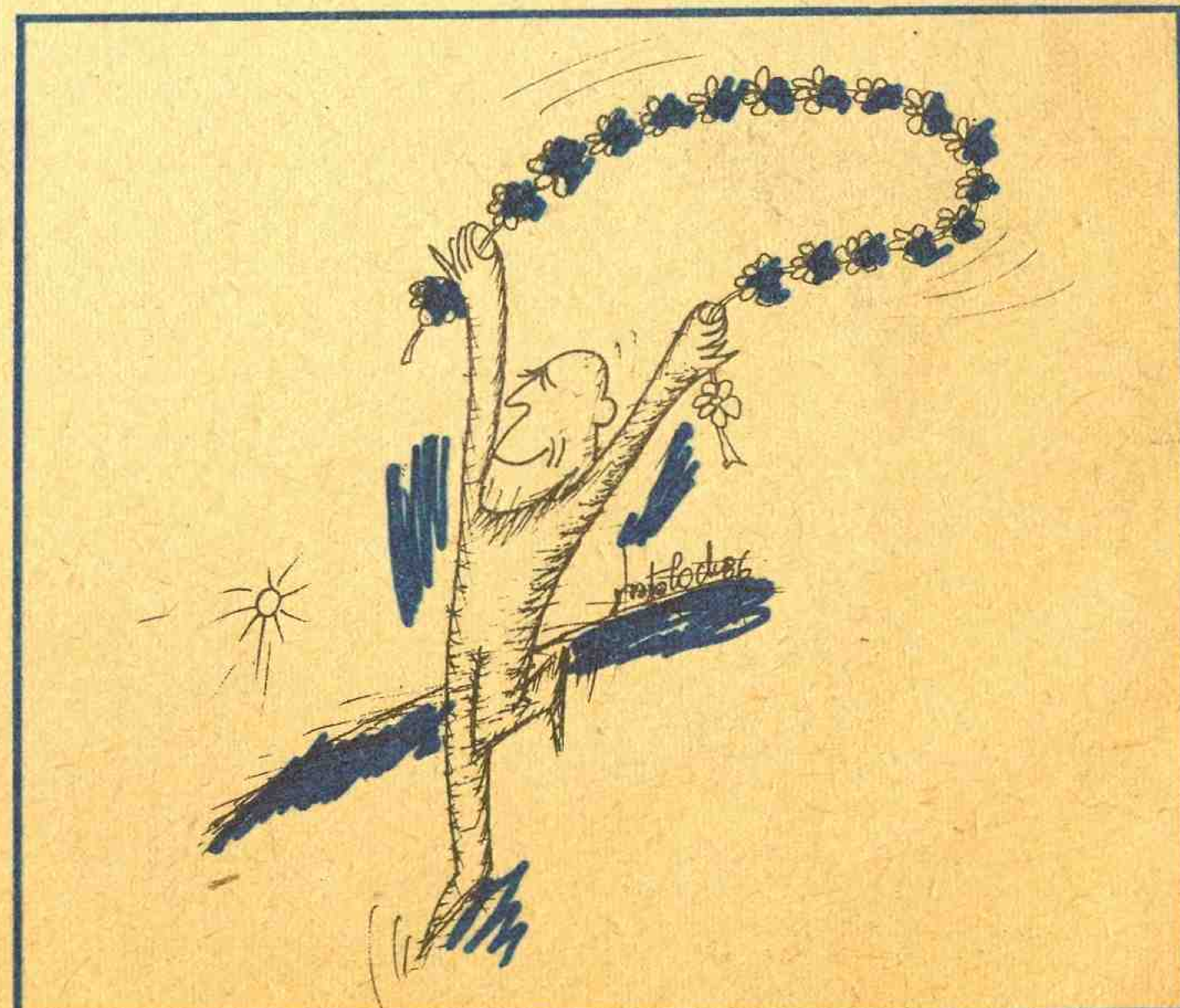
Două prietene se plîng de soții lor.

– Al meu bea toți banii, zice una.

– Atunci de unde ți-ai cumpărat blana pe care o porți ?

– Din banii luați pe sticle goale...

Culese și adaptate de Radu Vaida

L-am luat pe Ionel, organizator înnascut de petreceri, cu mine și am mers la Tase, am discutat și cu Sofrone le-am spus unde să așeze masa pe PĂTRĂȚICĂ, cîți sîntem, despre ce este vorba, am băut cîte o bere împreună, cinstea șefului, am plecat apoi cu Ruxandra să-și aranjeze și ea ce avea de aranjat, iar am deschis singur ușa de la treisutedoi, m-am așezat pe pat avînd grijă să mă descalț, dar nescoțînd de pe mine nimic altceva, începea să mă răzbească oboseala, mi-am aprins o țigară „antisomn", mă uitam pe tavan și visam. Ca puștii ăia mici, mici de tot.

O bătaie timidă în ușă, un „intră" plictisit din partea mea, iar vreunul a uitat la ce cameră stă, o voce slabă, timidă chiar, m-a întrebat: accepți ca o fată neajutorată să se îmbrace în prezența domniei tale?, era să sar din pat cu scrumiera pe piept, m-am umplut de scrum, tot sărisem, am luat-o în brațe, impropriu spus căci avea o trăistuță în care mi-am imaginat că și-a adus tot ceea ce-i trebuie, s-a așezat turcește în patul liber, și-a aranjat scrumiera în față, i-am aprins o țigară, m-am așezat și eu la fel, în patul meu, m-a privit cîteva minute, am tăcut, mă iubești?, ce voia să înțeleagă cu asta?, am dat cu seriozitate din cap, nu voiam să vorbesc, așteptam să văd unde vrea să ajungă.

— Nu-mi răspunde acum, vreau să fiu fericită măcar în zilele astea pe care le petrecem împreună la mare.

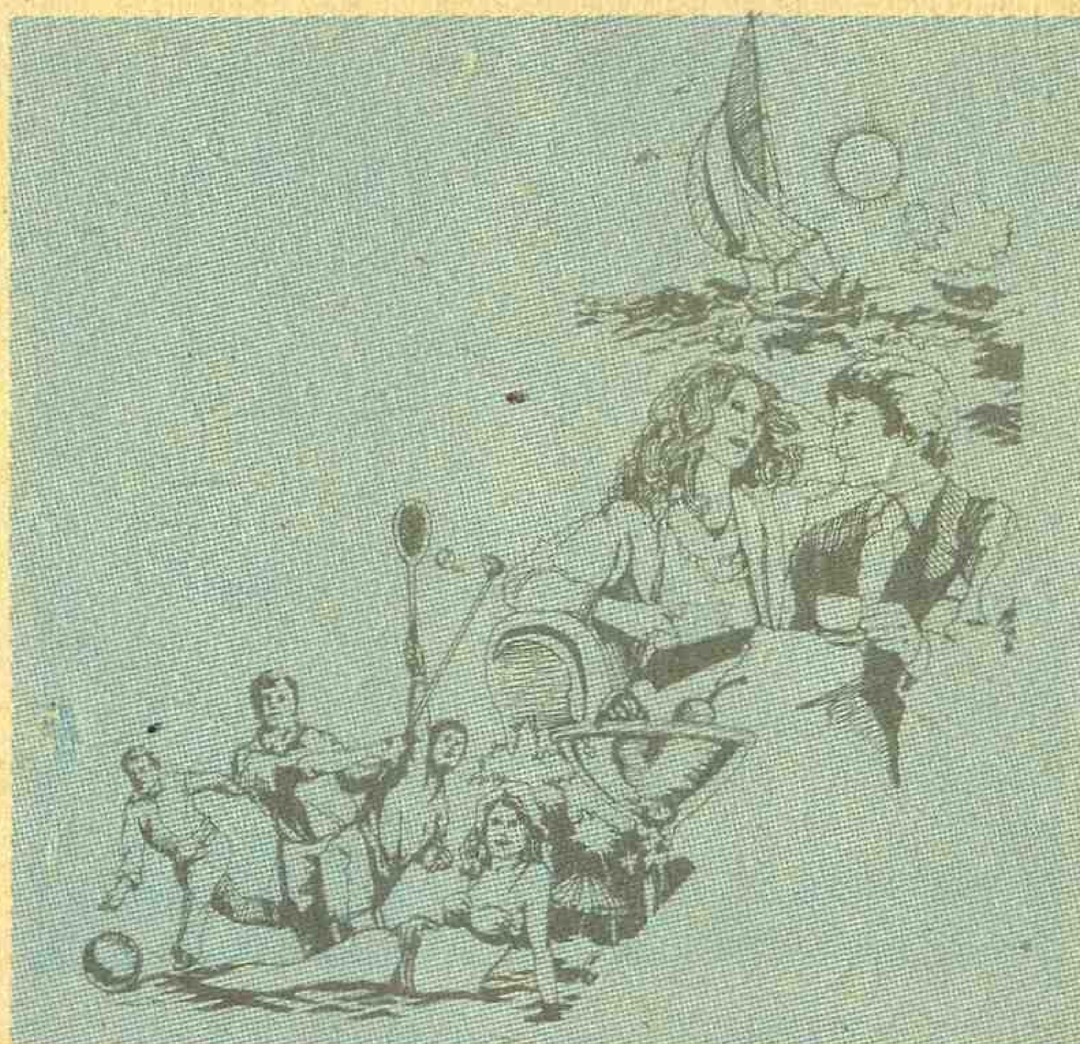
Nici nu m-a lăsat să-i spun ceva și a țîșnit în baie, am auzit cheia în ușă și peste un minut orice aș fi încercat să-i comunic nu se mai putea, dăduse drumul la duș.

Oare era cazul să am complexe de „incomunicabilitate a sentimentelor prin idei?", noaptea de la malul mării cînd fusesem „seniorii tuturor valurilor" ce însemnase?, nu-i spusesem destul de clar totul?, am neglijat-o măcar o secundă de cînd eram împreună?, sau încerca să se distanțeze, să mă despartă de grup pentru ca apoi să mă abandoneze cînd voia ea și să plece lăsîndu-mă ridicol în fața prietenilor? Sau ce?...

Calmează-te băiete, măsoară de zece ori și taie o dată, am închis cu cheia, pe dinăuntru, ușa camerei, nu-mi plac surprizele de nici un fel și am ieșit pe balcon, desculț, betonul frigea încă, m-am așezat în șezlong și mi-am aprins o țigară, undeva, jos, se perindau o groază de turiști, n-aveam timp pentru ei, priveam marea, iubita mea marea și încercam să-mi adun bruma de gînduri pe care le mai aveam lucide. Alinierea, la stînga, la dreapta, drepți, în continuare de la stînga la dreapta numără! N-a numărat nimeni, deci gînduri și idei deștepte ioc, asta înseamnă că, nemaiputînd să fiu lucid, eram îndrăgostit. Deci o iubeam sincer. Atunci ce-a deranjat-o?

A ieșit din baie ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, m-a bătut pe umăr de după perdea, vino și tu pe balcon, sunt două șezlonguri, nu pot, nu am decît un prosop pe mine, începea să se însereze, se apropia ora pentru PĂTRĂȚICĂ, am intrat, m-a luat în brațe și m-a ținut mult lîngă pieptul ei, iartă-mă, nu mă alunga de lîngă tine, de aceea nici nu m-am îmbrăcat ca să nu poți să mă dai afară.

I-am sărutat mîinile și năsucul care se smiorcăia, cine ți-a băgat prostii în cap?, nimeni, eu am tras-o de limbă pe Magda și mi-a spus cîte fete te-au iubit, dar este normal, nu-s șchiop, nici chior și am treizecișiceva de ani din care nici unul petrecut la mînăstire de călugări.

M-a privit de parcă aș fi omorît un cerșetor orb sub ochii ei și a început să se îmbrace. Am intrat în baie. Oricum cheia de la cameră era la mine.

Cînd mă bărbieream a deschis ușa, aveam pe mine costumul de baie, vrei să pleci?, dar ce sunt proastă?, atunci ce vrei, nu vezi că aici sunt aburi și-ți strici coafura?, atunci lasă ușa așa și te privesc din vestibul, nu te mai las să-mi scapi de sub ochi nici o secundă, ai înțeles?, n-am înțeles, n-am făcut armata așa că nu cunosc răspunsul corect. A izbucnit într-un rîs sănătos, avea o toaletă superbă, iar eram invitați.

M-am îmbrăcat în grabă, doar eram așteptat de o doamnă care stătea în picioare și mă privea, am terminat, a venit lîngă mine, m-a sărutat scurt, s-a depărtat un pas, te iubesc, restul nu contează.

Pînă să spun și eu ceva deschisese ușa, îi dădusem cheia între timp și mă aștepta pe culoar să sting lumina și să ies, vezi educație la tînăra generație!

Am ajuns ultimii, ceilalți fierbeau pe uscat, nemîncați și nebăuți, întîrziasem o jumătate de oră, ne-am scuzat, eram zece cu toții, ne așteptaseră cu două scaune la colțuri diferite ale mesei, ea a tras un scaun liber din spate lîngă al meu și a spus scurt, stai! M-am executat după ce i-am ținut scaunul să se așeze. Noroc că ceilalți au luat totul ca o glumă.

Brusc s-a făcut liniște la masă, venise peștele, un crap întreg de căciulă, Ion făcuse rost de multă lămîie, conversație ioc, intelectuali ioc, toți mestecau ca niște sălbatici, eu, care de felul meu mănînc încet, la trînteam cîte una de le rămîneau oasele în gît, Ruxandra neștiind cît de buni prieteni sîntem și crezînd că exagerez mă călca pe pantofi, pantofii mei albi, ușor că pătează, au izbucnit toți în rîs, ea, sărăcuța, a roșit toată, sub bronz, eu am fost singurul care a observat, canibalii au continuat ospățul, am mîngîiat-o pe păr.

În tot acest timp casetofonul își derula melodiile, vechile noastre benzi de ceaiuri erau acum pe casete, toți își aduceau aminte de cîte ceva la melodiile mai vechi, mai rock, mai twist și în special la bluesuri.

Era muzica anilor șaizeci, ani în care noi începusem ceaiurile, contactul cu viața, din adolescenți ne transformasem în tineri, visam multe lucruri, o parte se făcuseră, o parte le făceam noi acum, discuții interminabile, seară de seară, ce e bine, cum ar trebui să fie bine, creșteam o dată cu noua societate, m-a apucat nostalgia.

Ne-am ridicat toți cei cinci mușchetari de la masă și am adus vinul și apa și pepsiul de la frigider, pe masă au rămas doar paharele și scrumierele, iubitul Dorinei venise cu chitara, am oprit casetofonul și am început o lălăială ca-n tinerețe, eu și Ionel am fost scoși repede din formație, aveam niște urechi! și toate muzicale.

Drept răzbunare am început să le facem momente poetice, de draaagoste, oricine ne-ar fi auzit rîzînd ar fi crezut că ne îmbătasem rău de tot, noi ne simțeam bine, eram la noi acasă, cu marea noastră în față, eram împreună, nu unul la Paris și mama la New York pentru reîntregirea familiei, vezi doamne, știam că orice s-ar întîmpla găsim unul la celălalt o chiflă și un pahar cu apă.

A trecut prima patrulă de grăniceri, le-am oferit țigări, erau soldați în termen, nu aveau voie să bea și i-am asigurat că nu avem de gînd să traversăm marea înot, au rîs și ne-au rugat să nu-i luăm peste picior, și ei erau din București, știau ce înseamnă o distracție în vacanță sau concediu. Bravo lor!

Personalul de serviciu se retrăsese, fără torțe, de mult lăsînd paharele în grija mea și a lui Ionel care urma să le pună în portbagajul mașinii, se făcuse două noaptea și casetofonul cînta în surdină, să nu deranjeze stelele, dansam, care și cînd avea chef, „cum te simți fără călărie, fără bowling, fără discotecă noapte de noapte?", „mă maturizez cu fiecare minut", ei, numai la asta nu mă așteptam. Dansam tocmai una din melodiile mele preferate care de atunci urma să fie a noastră, Pery Como explica ce se înțelege prin „Catch a falling starr". Dacă ar fi urmat „Ogni volta" a lui Paul Anca eram în stare să mă arunc îmbrăcat în valuri. Că hainele cine mi le curăța după?

— Haideți în mare!, eu și cu Ionel într-un glas, am fi fost buni să cîntăm cu vocile pe care le aveam, casetofonul s-a speriat săracul căci și-a oprit caseta pe care o derula.

Angelica, fiind răcită, s-a oferit să ne păzească lucrurile, deci problema cea mai spinoasă era rezolvată, în apă, Ruxandra mă ținea tot timpul de mînă, mergea în urma mea și șoptea: „mi-e frică, mi-e frică..., mi-e frică", „fii cuminte fata mea, ești cu mine îmblînzitorul de valuri", ne-am scăldat totuși mai pe la mal, apoi, bărbații într-o parte și nimfele în alta ne-am șters și ne-am schimbat costumele de baie, fiesta putea continua, pentru încălzire Ionel a pus caseta cu rock-uri. În loc să dîrdîim, transpiram.

Apoi au încetat toate zgomotele, vîntul s-a așezat ușor pe nisip și a ațipit, marea a devenit cuminte și întinsă ca o foiță de cristal, cerul, fără nori, a căpătat transparență, geana s-a deschis treptat, întîi roșie ca la orice ochi obosit, apoi a apărut Soarele, globul, tip Hunedoara, nuanțele de roșu erau infinite, globul se înălța vizibil ca un balon scăpat de un copil, ne-am ridicat, spectacolul fusese, eram obosiți. Ce-i prea mult strică chiar și în „fiesta non stop".

Alexandru Dan Popescu

KARIN VOIGT
(R.F.G.)

obișnuință

a smulge niște flori pe o pajiște vara
a accepta experiența morții

mai departe banalități să lași să treacă
păpușă pe un raft să fii
cu mașinăria stricată

sulemenite zîmbete să-ți pui pe față
să ții în brațe florile smulse
pînă se ofilesc

luare de la-nceput

umbre negre trec
peste nisipul alb al plăcerii tale

și-ntunecă verdele algelor
care te orbesc
pentru realitățile tale

și vîntul îți fură vase albe
pe-a căror pînze tu
stai cu literele inițiale

teamă

și
atunci se trezește-n mine

teama

în diminețile-nsorite nefiltrate
mă violează cu ochii ei de sticlă

tăcută e
lumina care se-arată
și eu vorbind
se cuvine s-o întîmpin

trezire

sa te trezești dimineața/ trebuie să-i faci față/
sa nu vrei să privești/ ziua/ care te înghite-n/
aceleași mereu exersate gesturi

vrei să pipăi ploaia de dincolo de geamuri/ și
cerul în tine/ vrei să gonești norii care azi/
prin peisaje-n care se poate exista

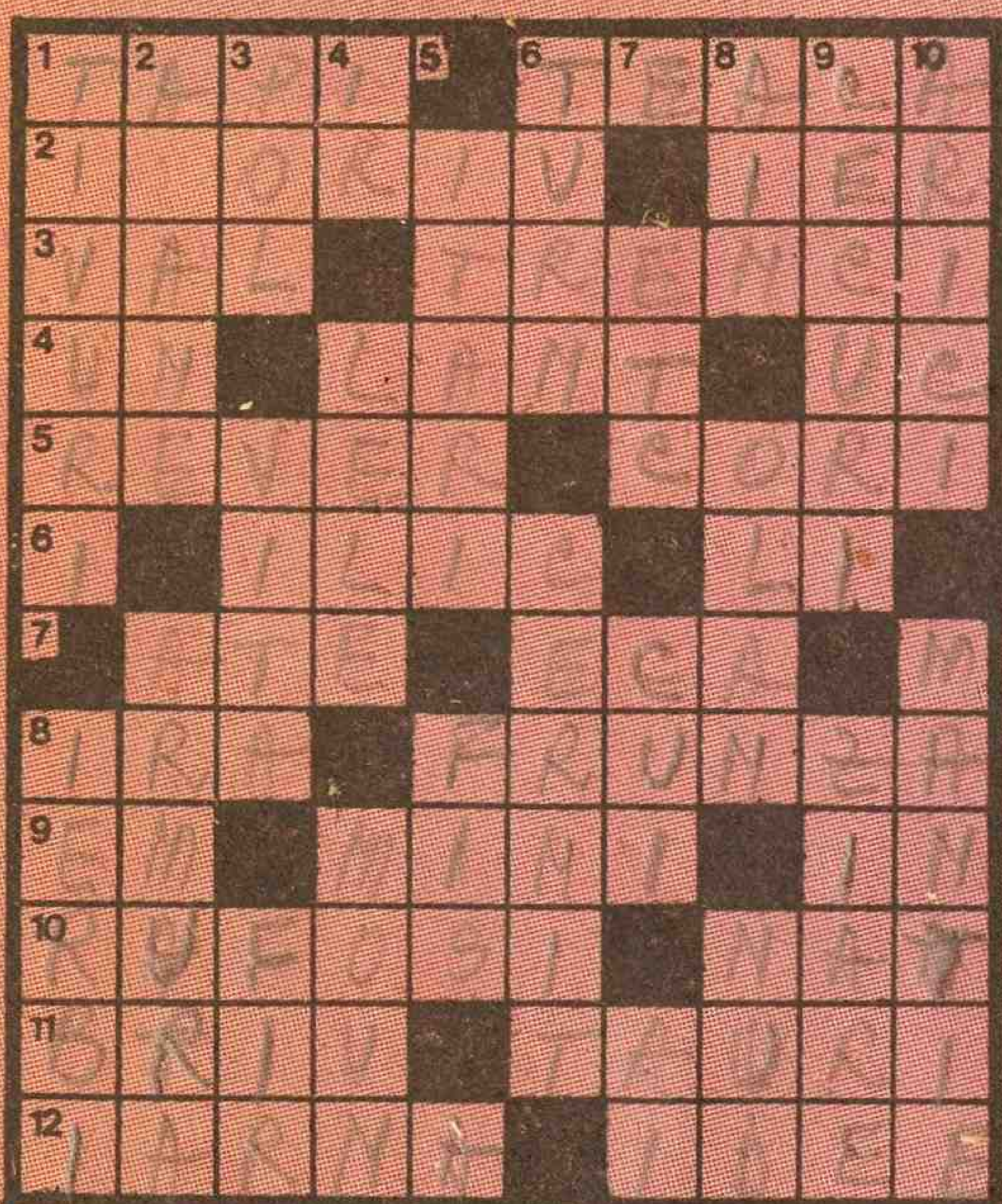
tu știi/ trebuie ziua asta s-o-nvingi/ ca și zilele
care mai vin/ cine o să-ți salute ochii întrebători/ în orele care curg/ cine vede rîtmul tău
legănat/ la planșeta de desen/ la banda rulantă/

trebuie să-ți iei în primire nesiguranța/ mecanismele tale cu care te aperi/ și devii sigur/ în
sistemul de transmisie al netimpului

în românește de
Dumitru Dinulescu

VESTIMENTARĂ

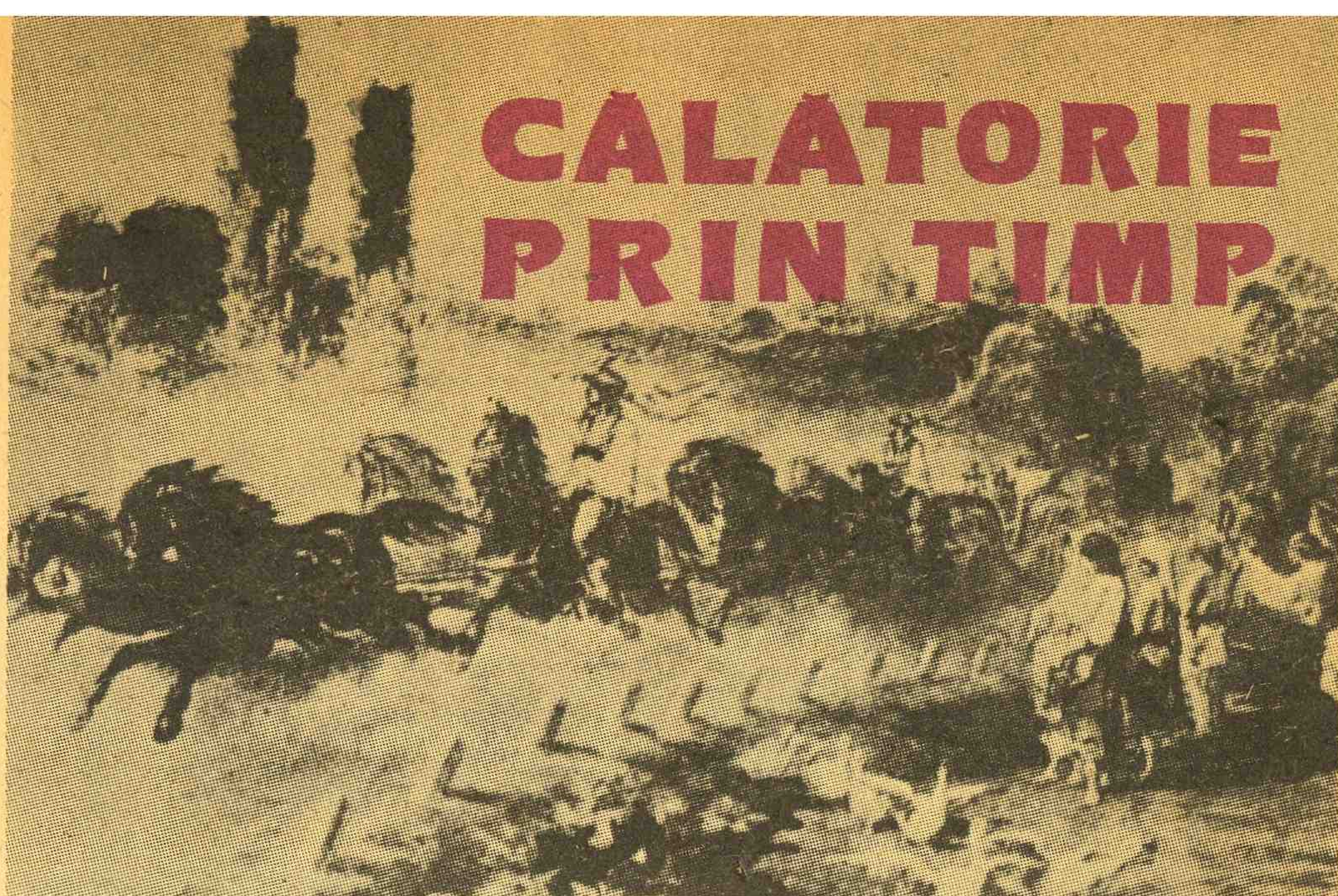
ORIZONTAL: 1) Cu gulere... albe — „Cămașă" rezistentă la arme albe! **2)** Îmbrăcăminte pentru... pulpe — Sufix cu sensul de calitate. **3)** Acoperă dar nu știe ce — Manta de vreme rea. **4)** Nu se întoarce! — E tot numai zale — Unu la sută! **5)** Prins de guler — Diminutiv mai rar de la Corina. **6)** Haină, terminată fără mîneci! — În clin, dar nu și-n mînecă. **7)** Liant vestimentar (pl.) — Romancier realist portughez (1845—1900). **8)** Specialitate de marochinărie — Moda de primăvară (în materie de îmbrăcăminte) **9)** În temă! — Reducere la modă! — Ie în pre... facere. **10)** Curg hainele de pe ei! — Odorul bănățeanului. **11)** Cingătoare din garderoba rustică — Iau eșarfele în... coarne! **12)** Se-mbracă din „ce pică" (în alb) — Scapără sub pălărie!

VERTICAL: 1) Termină rochia (pl.) — Veșmîntul plaiului (rar pl.) **2)** „Haine" vechi — Haină care vine turnată! **3)** Dacă nu-i... în buzunar, te lasă rece — Primul... costum! — Tras la mașină. **4)** Scoase din fire! — Poartă iie — Afluent al Mekongului. **5)** Blugi rustici — Altă manta de vreme rea. **6)** Rochie gen... malacof — În costum negru. **7)** Coadă la enumerare (presc.) — Ac de blană! — Din oaie! **8)** Anagramat, se poate defini „orgă de buzunar" — Impermiabile de ploaie adaptate nevoilor casnice (sing.) — Fără costum de baie. **9)** „Ciorapi moderni" de hîrtie — Poartă veste și manșete (pl.). **10)** Are ac(e) de cojocul lui — Scurtă... lungă.

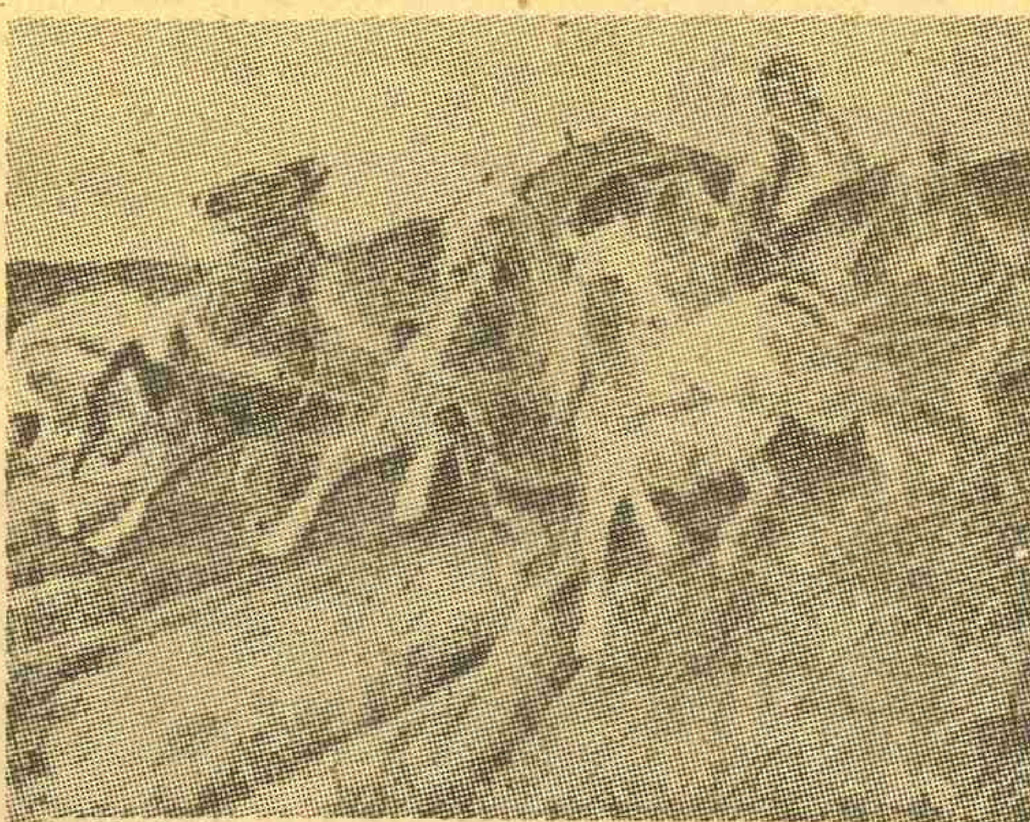
Dicționar: CORI, ECA, MOUN.

CĂLĂTORIE PRIN TIMP

în CĂRUȚA POȘTEI

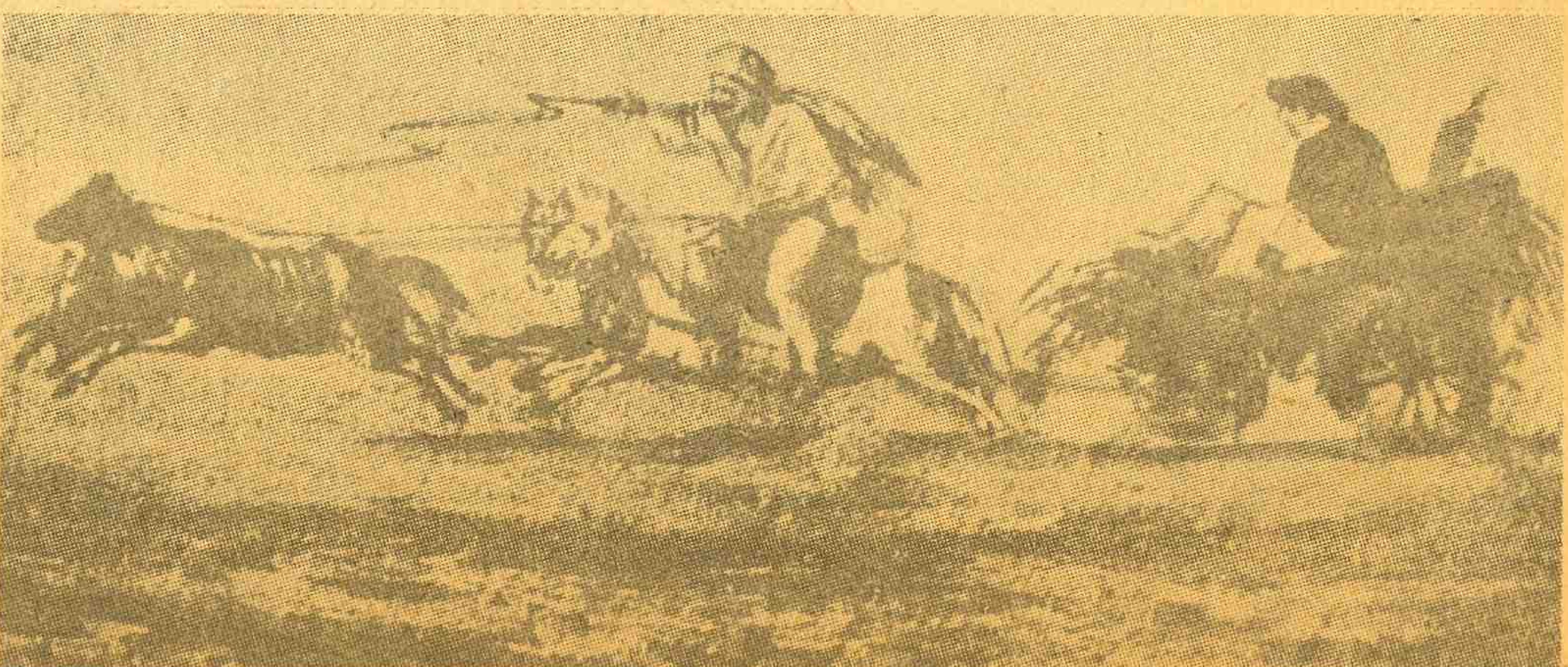
In chiar centrul Capitalei, pe Calea Victoriei la numărul 37, acolo unde ne-am obișnuit să găsim Palatul Telefoanelor, se tipărea, în 1907 — la Editura librăria Leon Alcalay — un volum din „Biblioteca pentru toți", volum pe care l-am citit și recitit cu încîntare: „Căruța poștei" de Nestor Urechia. Un autor neluat în seamă (niciuna dintre istoriile literaturii noastre nu-i consacră nici măcar un rînd, deși-i amintesc numele, cum se glumește adesea, la „și alții"), Nestor Urechia îmi apare — atît prin „Căruța poștei", cît și prin „Dîmboviță, apă dulce" — drept un înzestrat reporter. „Căruța poștei" este un bun reportaj-evocare, solid ca documentare, scris cu nerv, plin de duioșie și ironie în același timp. Parcurgîndu-l, avem posibilitatea aflării unor date extrem de interesante despre modul în care se călătorea în Țara Românească și în Moldova, atentei și precisei documentări adăugîndu-i-se, spre deliciul cititorului, comentarii pline de un umor sănătos, lipsit cu totul de răutate.

„Strămoșii noștri — povestește Nestor Urechia — mai cu seamă de era vorba de o călătorie mai lungă, se preparau cîteva săptămîni mai înainte de termenul fixat. Și cîte discuțiuni, cîte conciliabule! Alegerea zilei plecării era temeiul unor discuțiuni înfocate, căci grea era această alegere!... Marțea e marțea, miercurea prea e aproape de joi, joi e la mijlocul săptămînii, vinerea cine se mai pune pe drum?, sîmbăta este sfîrșitul săptămînii, duminică tot creștinul stă acasă, în familie. Rămînea lunea... Gravă problemă era apoi chestiunea merindelor. Faptul neaflării de mîncare de-a lungul drumului impunea o aprovizionare serioasă. Se făceau adevărate ecatombe de pui, rațe și gîște, se frigeau și cîțiva miei, ceva purcei, ba și un vițeluș. Ca încoronare a tuturor acestor pregătiri, desigur că, de cele mai multe ori, viitorul călător își făcea și testamentul. Ziua plecării era o zi solemnă. Călătorul era întovărășit de prieteni și rude pînă la cîțiva kilometri afară din oraș, cu zgomot și alai. Ce emoțiune la despărțire! Ce urări de bună călătorie înflorite și miezoase, în vechea limbă românească, ce avea atîta savoare pitorească...".

Odată începută călătoria, se și iveau impedimentele. „Primul, mare, capital impediment ce se împotrivea călătoriilor strămoșilor noștri era drumul. Timp de secole, pînă la anul 1832, data aplicării Regulamentului Organic, Principatele n-au avut șosele. Drumurile erau naturale, adică cum le lăsa și le îngrijea bunul dumnezeu. Hopuri grozave, prăpăstii nenumărate, oceane de noroi pe timp de umezeală, nori nepătrunși de praf pe timp de uscăciune — iată plăcerile ce așteptau pe călător! Apele se treceau, de cele mai multe ori, prin vaduri periculoase, rareori pe poduri de lemn rudimentare, șovăitoare, gata să te arunce în prăpastia lichidă. (...). Ce incidente, ca să nu zicem accidente, erau rezervate strămoșescului călător? 1) Trei, patru și mai multe răsturnări cu trăsura, cai și conducători cu tot. De unde ruperea a tot atîtea coaste. 2) O înecare, aci nu pot să mai întrebuințez pluralul, sau cel puțin cîteva băi de picioare, genunchi sau de tot trupul, după adîncimea apelor străbătute. Hidroterapie gratuită. 3) O despuire sau, și mai frumos, o ucidere, după norocul călătorului."

Adevărul este că, pentru acel timp, căruțele poștei — mici și ușoare, trase de cai vînjoși, iuți și rezistenți — erau mult superioare greoaielor diligențe, fapt care le-a adus o seamă de laude din partea călătorilor străini ce au trecut prin Principate. De o admirație aparte se bucurau surugiii, oameni veseli, mereu călări, mereu gonind, despre care un anume Hommaire de Hell spunea, în 1847: „Ei sînt admirabil de dibaci și de o dezinvoltură pitorească. De le-ai da armele cuvenite, ai zice că-s niște mușchetari." Singurul lor cusur era prea marea slobozenie la vorbă, despre care au spus atîtea multele anecdote legate de surugii și călătorii neobișnuiți cu prea deocheatele lor expresii. Una dintre acestea, „legendara pățanie a mitropolitului Veniamin, care plecase și el condus de surugii" ne-o istorisește Nestor Urechia: „Sfințenia călătorului impunea surugiilor, care nu îndrăzneau să dea drumul vocabularului lor împănat cu oarecari exclamațiuni, în care sfinți de tot felul și multe alte lucruri erau invocate. Ce se întîmplă însă? Capii, neobișnuiți cu noul cast vocabular întrebuințat de conducătorii lor, la primul făgaș mai adînc stătură pe loc, înțepeniți. Hi! murgule voinic! Hi! breazule-al tatii! Înainte, bălana maichii, că duci pe înalt prea sfîntul! Nimic! Trăsura nu se urnea din loc... Acoperindu-și cu groază fața, astupîndu-și urechile, mitropolitul Veniamin fu obligat a permite surugiilor să-și îndemne caii cum știau ei, surugiește!"

O descriere amănunțită a căruței poștei ne este oferită de călătorul francez St. Bellanger în lucrarea sa „Le Kéroutza", apărută în 1836 la Paris: „Închipuiți-vă o cutie fără capac, înaltă de 30 de degete, largă de două picioare, lungă de trei, așezată pe patru roți construite dintr-o singură bucată cu toporul din gros, și pe două osii de lemn. În toată această construcție nu intră un singur cui. După cum vedeți, ceva mai mult ca o roabă, ceva mai puțin ca un car: să-i zicem albie. Două ștranguri drept hamuri, două șleauri și un căpăstru în care animalul își bagă sau din care își scoate capul cu ușurință, iată ceea ce leagă 8, 10, 12 cai la o oiște încă cu coaja sa. Trei cai sînt călăriți, pe deșelate, de trei surugii, care așteaptă, flegmatic, cu biciul în mînă, să fii gata. La acest moment te ghemuiești cum poți pe patul de fîn fermentat cu care căruța, drept scaun, este umplută. Dai semnalul de plecare. Atunci primul surugiu scoate un țipăt ascuțit, sălbatec, descriind cu biciul cercuri în jurul capului,

și pleci fără reazem de nicăieri, agățîndu-te de marginile echipajului tău, precum un călăreț neiscusit se ține de coama calului care a luat-o la goană. Funcțiile celor trei surugii nu încep dincolo de bariere, cînd primul pornește să urle în mod aci trist, aci vesel, totdeauna discordant, pînă ce răsuflarea îi lipsește. Al doilea îl succede, apoi al treilea și în fine cel dintîi începe din nou, acompaniindu-și cîntecul cu gesturi furioase, lovind cu bice zgomotoase și picioare nebune, așa ca ardoarea cailor să nu se poată înmuia un singur moment. Surugiul de îndată ce a dat drumul la al său do din piept, uită tot, sau mai bine zis nu-și mai aduce aminte decît de trei lucruri: gitleju-i, biciu-i și capii. Vehicolul și călătorul sînt pentru el accesorii nedemne de atenție. El străbate spațiul fără calcul. Șanțuri, gropi, torente, stufișuri, nimic nu-l sperie, nimic nu-l oprește. Caii, de altminteri, îl ajută minunat. Ei mănîncă spațiul cu o impetuozitate extraordinară. O roată se rupe, căruța șovăie, pierde echilibrul, răstoarnă pe călător, îi rupe coastele, și totuși își urmează drumul, săltînd ca o minge elastică. Călătorul geme, cheamă, strigă în gura mare după ajutor. Degeaba! Surugiul n-aude, nu vede. Sosit la stație, și numai atunci, bagă el de seamă că-i lipsește o roată și... călătorul."

Îți trebuia mult timp și mult curaj pentru a porni într-o călătorie mai lungă. Englezul Ker Porter, în 1820, a făcut de la Giurgiu la București 16 ore, de la București la Focșani — 25 de ore, iar de acolo pînă la Iași — 29 de ore (numai pentru trecerea Siretului fiind nevoie de trei ceasuri!). Cu toate acestea, patriarhul Antonie Makarie, primit în Moldova — la 1650 — de domnitorul Vasile Lupu, spune, prin pana diaconului său Paul din Allep, că „mergerea noastră era mai repede decît zborul unei păsări", iar Bellanger (de care am mai amintit) afirma că „în nici o parte din lume, după cîte știu, nu se călătorește cu mai multă repeziciune ca în Moldo-Valahia".

Elogiind într-un mod cald-ironic modul în care se călătorea odinioară — în „căruța poștei" —, Nestor Urechia afirmă că pitorescul a fost ucis de confort și argumentează — cu umor — astfel: „Ce este mai prozaic, ce este mai lipsit de pitoresc ca o călătorie pe drumul de fier? Într-o bună dimineață, ți-aduci aminte că o afacere te cheamă în cutare oraș. În cîteva minute ți-ai făcut bagajul, l-ai azvîrlit într-o trăsură care te-a dus la gară și te-ai aruncat într-un vagon. Aci ți-ai petrecut cele cîteva ore, dar cum? Flirtînd cu doamna de pe bancheta din față, făcînd vizite la vecinii din compartimentul de alături, citind jurnale și, mai cu seamă, făcînd politică cu tovarășii de călătorie. Cîte remanieri ministeriale nu s-au plăsmuit în tren! Un gen de conversație care, în tren, iarăși, are mult succes este acela în care direcția căilor ferate este luată la refec. Vagoanele proaste, amploiații grosolani, întîrzieri fără rost, toate sînt trecute în revistă. Toți călătorii sînt de acord spre a proclama scumpetea biletelor, mai cu seamă cei cu permise gratuite; și în timp ce dumneata schimbi dulci ocheade cu tînăra doamnă din față, ori te otrăvești cu proza gazetărească, ori încă pui la cale Europa, monstrul de foc care te tîrăște aleargă ca un pierdut, de la un oraș la altul, dintr-un județ într-altul, mîncînd spațiul cu zor, trecînd de la baltă la cîmp, de la cîmp la munte. Natura, cu admirabila ei diversitate, defilează în fața ferestrelor compartimentului, iar dumneata îi arunci, rareori, cîte o privire distrată — și n-ai apucat bine să-ți lansezi filipica contra acestui guvern care... și iată-te ajuns."

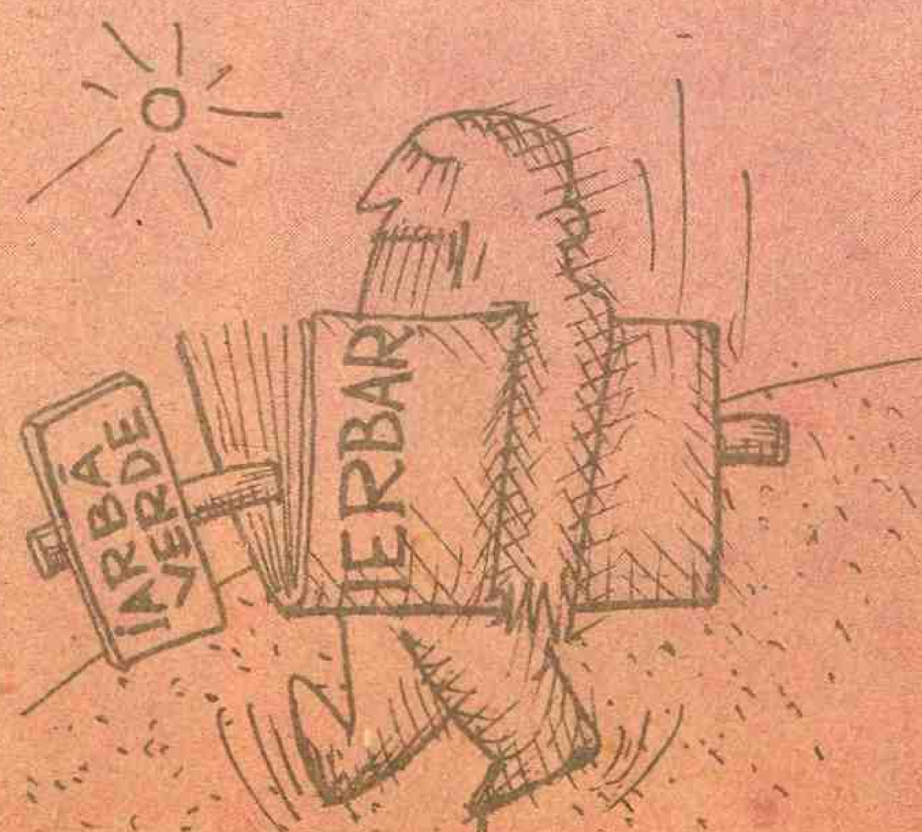
„Căruța poștei" a rămas, așadar, o amintire, cînd și cînd reînviată de lectura străvechilor rînduri.

Așadar, vorba lui Nestor Urechia — acest pionier al reportajului, autor pe nedrept uitat sau desconsiderat — „Căruța de poștă, caii de poștă, surugii? Veșnica pomenire! Și dacă iubitorul de pitoresc, poetul se tînguiește, să le răspundem că timpul a mers, secolele s-au scurs și România a cerut partea ei de soare și a trebuit s-o capete, căci din nobilă gintă se trage poporul acestei țări și are dreptul la aspirații și idealuri înalte". Și, am adăuga, nu doar la aspirații și idealuri, ci și la împliniri, la măreață făptuire.

Dan Mucenic

Reclame și anunțuri

După părerea multor specialiști, clima din insula Sfînta Elena este ideală pentru petrecerea vacanței de iarnă. O agenție de voiaj dorind să organizeze excursii în acest loc a tipărit următorul afiș-reclamă: „Împăratul Napoleon a rămas în această insulă pînă la moarte. Imitați-l la prețuri rezonabile".

În afișierul unei stațiuni de odihnă a fost pus la vedere următorul anunț: „Vilegeaturistul care a luat marți dimineața, din greșeală, o umbrelă neagră cu mînerul de fildeș e rugat s-o înapoieze la portar". A doua zi, cineva scrisese următorul adaos: „Poate la sfîrșitul săptămînii. Acum e încă timp ploios".

•

Într-un restaurant din Los Angeles, un client din Europa a citit cu mirare următorul anunț: „Dacă nu vreți să trăiți ca să mîncați, mîncați acel puțin ca să trăiesc eu. Dacă sînteți mulțumiți de felul cum ați fost servit, mai poftiți. Dacă nu sînteți mulțumiți, trimiteți încoace pe prietenii dv. Va fi astfel o farsă reușită. Dovediți că sînteți altfel decît toți ceilalți clienți: nu plecați cu tacîmul. Dacă aveți ceva de reclamat — adresați-vă mai bine barmanului: e un fost campion de lupte libere".

•

În camerele unuia dintre hotelurile new-yorkeze poate fi văzut următorul afiș: „Rugăm pe stimații noștri clienți să nu atingă cu mîinile ude instalațiile electrice înainte de a achita nota de plată". O precauție ideală!

lîngă mare, la GIBARA

„Cine vine la Holguin, trebuie să cunoască Gibara", mi-a spus Hernandez Esequiel, redactorul șef al ziarului „Ahora" (Acum). „Bine, dar nu este prevăzut în program", i-am răspuns. „Programul depinde de oameni !" a zis.

...Și a doua zi porneam dimineața spre Gibara. Cîndva un sat de pescari. Drumul urcă spre mare. În comuna Floro Peres îndreptîndu-se spre drumuri laterale, numeroase tractoare, camioane, motociclete, căruțe dau seama de noile ritmuri ale satului. E sfîrșit de ianuarie. Soare de primăvară înaltă. Femei cu umbreluțe viu colorate umplu strada principală a satului. Călări, crescători de animale, cowboy cubanezi, privesc de sub pălăriile cu boruri late, prietenos. La brîu, tradiționala, nelipsita macetă. Sîntem în una din regiunile deosebit de prielnice pentru trestia de zahăr, a cărei campanie de recoltare, celebra „Zafra", nu e încă încheiată. În zare, un munte se ondulează într-o simetrie perfectă ca o șea uriașă. I se spune Șaua Gibarei. În tării, rotesc imperturbabili vulturii majestuoși. Pilcuri de palmieri, decorînd pitoresc peisajul, plantații de banani și arborele de cocos. În drum, clădirile unui centru pentru expediții pionierești, școli, terenuri de sport aduc mărturii de preocupările pentru educarea celor din tinerele generații. Pe lîngă case, mici plantații de banane — legumă cu fructul mai mare, ni se spune, dar mai puțin, dulce. Ananașii pitici, cu frunzele ca niște spade late, verzi, leandri înfloriți alcătuiesc laolaltă un fel de rai vegetal exotic. Aici, frunzele sînt parcă mai clorofilizate decît în alte părți. Tot mai rare sînt aparițiile pomișorilor păgubitori, marabu (un fel de mărăcini), care cer o tenace luptă pentru a nu fi lăsați să prindă rădăcini. Este arborele sărăciei care-și trimite semințele să invadeze terenurile. Nestrîpit la timp, sufocă orice alte plante, întinzîndu-se nefolositor și lacom.

Se simte în aer briza mării. Aerul se catifelează, se umezește. Sosim la Gibara. Un orășel așezat ca o potcoavă de-a lungul golfului.

La Comitetul municipal de partid, José Pelegrin, ne furnizează cîteva date despre raionul al cărui centru este Gibara, un raion cu o pondere agrară în care anii revoluției au adus primele semne majore ale industriei. Fabrica pentru fire de bumbac, creată pentru a asigura locuri de muncă pentru soțiile lucrătorilor la micul șantier naval de reparat nave și ale pescarilor, după cum ne dăm seama, este un motiv de mîndrie pentru localnici.

Înainte de revoluție, ne spune cu mîndrie nedisimulată José Pelegrn, Gibara era un sat de pescari. Prima întreprindere a fost cooperativa pescărească. Apoi, a venit micul șantier naval pentru reparații și construcția unor mici nave de pescuit. La început se construiau doar ambarcațiuni din lemn. S-au adăugat, apoi, două fabrici de confecții, o fabrică de încălțăminte. Transformări adînci au avut loc și la sate, unde 42 la sută din teren este cooperativizat. Nu, nu avem cum să comparăm cu ce a fost înainte de revoluție, conchide interlocutorul născut aici, la Gibara. Și pentru a da mai multă expresivitate afirmațiilor, revine, adaugă : „În Gibara înainte nu era nici o stradă asfaltată. Numai strada principală, lîngă portul de pescari, era electrificată. Acum, toate localitățile din raion sînt electrificate. Și, dacă vorbim de lumină, mai notați lumina culturii. Dovezi ? Toți copiii Gibarei învață în școli. Avem în raion două case de cultură, șapte cămine culturale, două biblioteci, două cinematografe plus caravane cinematografice pentru sate. Mai avem un muzeu de științe naturale, un muzeu de artă colonială, de istorie, o galerie de pictură. Toate astea aduc lumină, au adus lumină la Gibara !"

...Într-adevăr, în orășelul-port cu cei 14 000 de locuitori ai săi — oraș în care se păstrează încă vizibile reperele nivelului de viață ale trecutului, prin unele clădiri vechi, de pildă — semnele noului sînt mai mult decît vizibile.

Alăturate mărturiilor arhitecturale, unele de sute de ani, ele fac din Gibara nu doar o localitate pitorească ci și o localitate semnificativă pentru istoria trecută și prezentă a țării. Cum este această casă colonială, construită în 1791 de José Romero și reconstruită în 1889. Cu acoperișul de țiglă, cu bîrnele solide de lemn, sprijinind tavanul, cu faianța în desene atrăgătoare, în loc de parchet, aducînd parfumul altui timp, cu vitralii frumos colorate, cu o curte interioară specifică acestui tip de locuințe, cu camere mari, în care locuiește acum familia unui șofer (soț, soție, două fiice căsătorite, doi nepoți). Gazda, Caridad Vega, o femeie volubilă, ne primește cu bucurie, ne prezintă nepoții, fiicele. „Ducem acum altă viață, companero, ne spune. Și orașul nu se oprește aici. O să fie și mai frumos ! Să mai veniți să-l vedeți".

„O altă viață !". Iată o expresie care a revenit ca un leit-motiv. A rostit-o, străbătînd într-un vas pescăresc golful, îndreptîndu-se spre larg, și bătrînul pescar Alfredo Leal Paes, care, deși are 60 de ani, încă nu s-a vindecat de patima mării.

— Știți cum trăim. O să vă vorbesc pe șleau. Păi, trăiam unii desculți și alții în opinci. Ăștia-n opinci înseamnă că deja daseră de ceva bogăție. Aveam niște bărcuțe mici, cu vîsle, de patru metri. Ieșeam cu ele în larg. Unii nu se mai întorceau. Vindeam peștele la un proprietar. Dar oricît de mult pește am fi adus tot rău trăiam. Mie mi-a fost tare greu pentru că a trebuit să cresc nouă copii. Cu sînge și foc i-am crescut. Acum, datorită revoluției toți copiii mei sînt cineva. Unul e pilot de mare înălțime ! Acum, revoluția mi-a dat pe mînă o adevărată bijuterie ! Păi, se compară vasul nostru de pescuit (chiar vasul cu care ne îndreptăm spre larg) cu bietele bărci cu vîsle !

— Și marea a fost întotdeauna bună cu dumneavoastră.

— Păi, dacă m-a lăsat pînă la etatea asta, pot zice că da. Deși, odată m-a încercat. Ia, priviți !

Și îmi arată mîinile. Se văd pe ele urmele unor răni demult vindecate.

— O „amintire" de la un rechin. Din 1963. Eram mecanic pe atunci. Eram la pupa vasului. În larg. Am vrut să pornesc motoarele. Brusc, cum eram aplecat, un rechin a sărit către mine. De spaimă, or ce să zic, n-aveam altă soluție, i-am băgat mîna în gură. Da' cît de repede i-am băgat-o, așa de repede am scos-o. Ca ars. Au rămas semnele astea. Ia, priviți !

Și rîde satisfăcut de încercarea prin care a trecut. Desigur, la întoarcere a fost pentru cîteva zile „eroul Gibarei". Acum, toate au trecut în amintire, în legendă. Au mai rămas semnele pe mîini. „Documentul" lui.

Și pentru Clemente Blanchar Avila, aproape de aceeași vîrstă cu Alfredo, trecutul are exact aceeași față :

— Nu, n-ai cum să faci comparație cu ce era. Sau mai bine spus cu ce nu era. Cam 12 pesos pe lună era pe atunci cîștigul unui pescar la Gibara. Acum, un pescar poate

Doi dintre „lupii de mare"

— Așa pești aveți în România

cîștiga și 500 de pesoși. Ce să compari. Bărcuțele de atunci cu cele 4 yachturi de lux pe care le avem acum. N-ai cum să compari, companero! Dacă m-a încercat marea? Păi, pe cine nu încearcă ea N-o să uit niciodată ziua cînd m-a prins o teribilă furtună în bărcuță. Atunci am înțeles, de fapt, ce-i furia mării. Am vîslit pe valuri cu disperare. Eram singur în barcă. Eu și marea! Nici cînd m-am văzut ajuns în golf nu mi-am dat seama ce-a fost. Abia cînd am pus picioarele pe uscat m-a cuprins frica. Da, a fost bună marea, se pare că mi-a fost prietenă. Acum, cu yachturile astea, altă viață. Ce se compară?

În față, împreunîndu-se cu orizontul — marea. Am ieșit de mult din golf. Pe aici, pe undeva, sau poate mult mai departe, pînă unde se aventurau cu micile lor ambarcațiuni curajoșii pescari ai Gibarei, s-au petrecut probabil și întîmplările trăite de cei doi seniori ai mării. Acum, povestesc liniștit, cu seninătate.

— Sînt bucuros... Trăiesc fericit, companero. M-aș duce oriunde m-ar trimite Revoluția. Am încredere în ea. Am motive să am încredere!

Sînt cîteva din numeroasele cuvinte rostite cu entuziasm simplu de Alfredo Leal Paes.

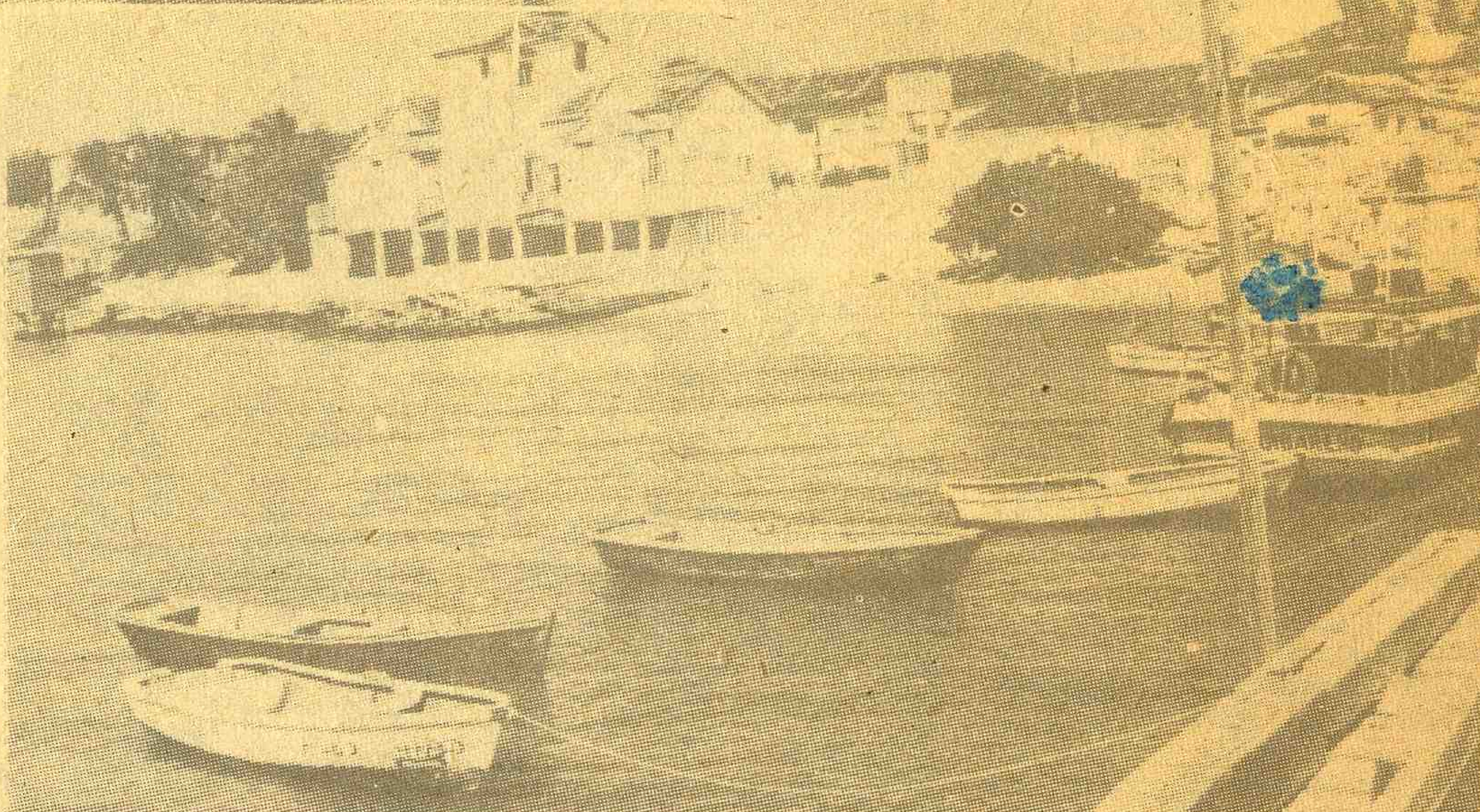
La întoarcere, într-un scurt popas în cherhanaua pescăriei, unde era depozitată recolta acelei dimineți, am privit „prada“ ce poate constitui exponatele unui captivant „muzeu marin“: o uriașă broască țestoasă de peste 50 de kg., vînată pe coastă (pe fundul golfului ele au un fel de cuiburi; ajung pînă la 200 kg.), pești de cele mai ciudate forme și culori — lova (pește albastru), cerna, cingio, rechini; bucăți transate de rechin, ficatul unui rechin uriaș. În fața pescăriei s-au strîns oameni ai Gibarei, copii.

— Ce vrei să fii? îl întreb pe unul dintre ei, mai îndrăzneț, cu priviri inteligente. Pescar?

— Inginer.

— Ce fel de inginer?

— De îmbunătățiri funciare! îmi răspunde cu seriozitate. Are 11 ani.

Văzîndu-mă interesat de fauna marină, unul dintre cubanezii prezenți i-a spus ceva copilului care a zbughit-o din grup. S-a întors repede, ducînd în mînă, ca pe un trofeu, un obiect straniu. I l-a dat tatălui.

— Așa pești aveți în România?

— Nu, n-avem.

— E foarte rar! L-am pescuit și l-am conservat. Ca amintire.

— Bine, dar cum să vă întoarceți acasă fără să duceți o amintire din Gibara? mă întreabă un om, încă tînăr, în putere, cu o privire deschisă, prietenească.

— Duc amintirea și prietenia dumneavoastră!

— Să treceți prin port după ce vizitați fabrica de fire. Vreau să vă arăt ceva.

Cei ce mă însoțesc promit în locul meu. Urcăm în cel mai înalt punct al orașului. De aici, panorama este splendidă. Este locul unde vin localnicii și numeroșii turiști să cuprindă cu privirea marea și țărmul. Ca o uriașă stampă, cu mari petale roșii, se înfățișează orașul. Petalele roșii sînt acoperișurile de țiglă ale caselor, ritmîndu-se armonios. Un adevărat spectacol de frumusețe. Revenim în port. Dintre gazde, cineva aduce un sac de plastic, din care se scurg picături de apă.

— Din partea lui Guillermo! îmi spune.

Pe digul debarcaderului, zvelt, cu părul ud, se îndreaptă spre noi, zîmbind, bărbatul care ne ceruse să revenim în port. Aflu că în timpul de cînd ne-am despărțit a vîslit în largul golfului și ca un scafandru a pornit în căutarea „amintirilor“ pe care ținea să le duc de la Gibara. În sacul de plastic, trei scoici uriașe încă purtau pe ele urmele mîlului adîncurilor.

— Trebuie bine spălate... Se pot și lăcui. Pentru frumusețe.

— Vă rog să-mi spuneți numele dumneavoastră, l-am rugat.

— Un prieten din Cuba al României.

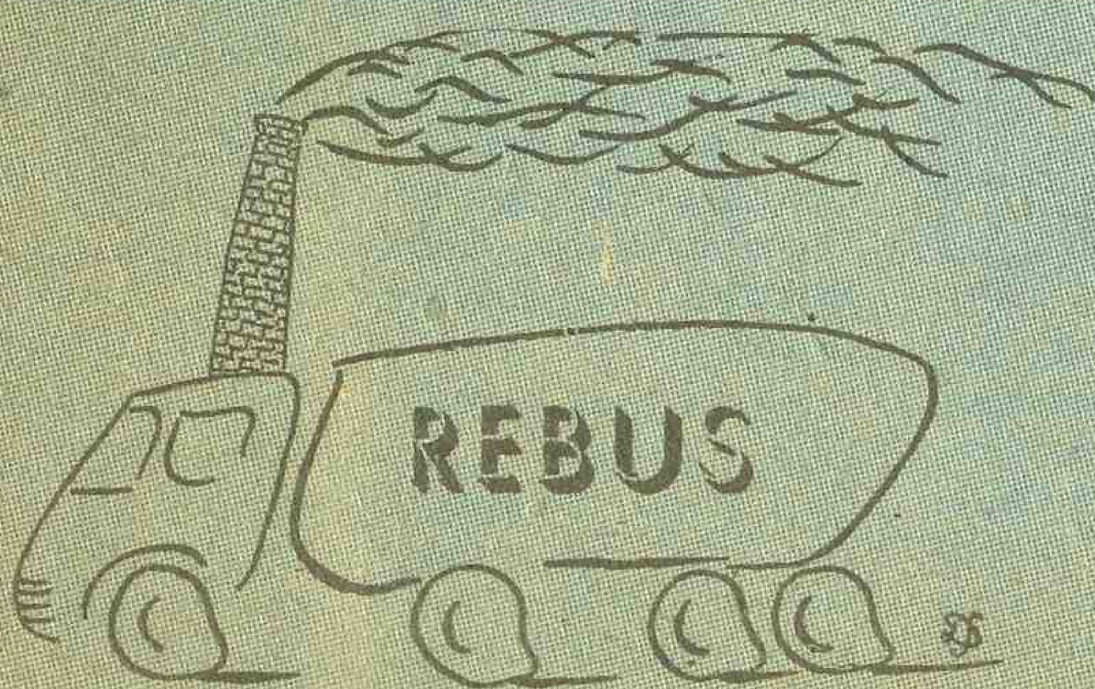
— România, mi-am dat seama aici, — îi spun — are mulți prieteni în Cuba socialistă. La fel și țara dumneavoastră la noi. Aș vrea însă să vă știu numele. Cînd voi privi scoicile mă voi gîndi la dumneavoastră.

— Ei, bine: sînt Guillermo Cabral Salinas. Fost locotenent în trupele lui Guevarra. Azi, pensionar.

Și în ochii lui surîzători se oglindea toată lumina mării.

...Fiica mea a dăruit una dintre scoici unei colege de facultate. O alta am dăruit-o unui prieten, un tînăr dirijor de mare talent. Cea de a treia o am pe biroul de lucru. O privesc, acum, cînd scriu aceste rînduri. Și am senzația că abia o clipă s-a scurs din momentul cînd, dăruindu-mi-le, în ochii lui Guillermo Cabral Salinas se oglindea toată lumina mării. Și soarele prieteniei.

Nicolae Dragoș

ORIZONTAL: 1) Caii de foc ce înghit depărtările. **2)** Indicații de circumstanță oferite la mare fix în... **mersul trenurilor** — Referitor la morală. **3)** Schimbător de direcție, la căile ferate — Două, la urmă! **4)** Beneficiarul... pe bază de bilet sau abonament al serviciilor feroviare. **5)** Schițe — O garnitură completă. **6)** Încrucișare... în matematică — Trei sferturi de liră! — Sunetul... tampoanelor! **7)** Le aflați la peron! — Nu mai departe — Aproape de... începutul campionatului! **8)** Oferă corespondenței putere de circulație — Mîndrie (pl.). **9)** Cultivator de plante tehnice — Șurub bun de fixat șina pe traverse. **10)** Lung de linie... la căile ferate.

VERTICAL: 1) Întotdeauna rezervat, în călătoriile de lungă durată — „Acțiune“ desfășurată într-un vagon cu destinație specială. **2)** Cerc literar! — Amenajări ad-hoc, în punctele terminus ale marilor magistrale. **3)** Un fel de garnituri... de cilindru — Se lasă așteptat. **4)** Plăci turnate, în transporturile feroviare — Face gura pungă (fem.). **5)** Șefi de tren, într-o anumită accepțiune a cuvîntului. **6)** Rapid în mișcare (pl.) — Bună! **7)** Lucrări scrise — O coloană... ce însoțea locomotivele de odinioară. **8)** Caiet! — Mers la dreapta! — Drumnul de fier al unui mijloc clasic de transport. **9)** În ritm alert (fig.) — Un tip... de prototip. **10)** O anume distanță, măsurată la căile ferate.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	L	O	C	O	M	O	T	I	V	E
2	O	R	A	R	E		E	P	I	C
3	C		M	A	C	A	Z		U	A
4		P	A	S	A	G	E	R		R
5	D	E	S	E	N	E		S	E	T
6	O	R	E		I	R	A		T	A
7	R	O		A	C	I		C	A	M
8	M	A	R	C	I		F	A	L	E
9	I	N	A	R		B	U	L	O	N
10	T	E	R	A	S	A	M	E	N	T

MUZEUL FIGURILOR DE CEARĂ

Cu toţii am auzit de Madame Tussaud şi muzeul londonez al figurilor ei celebre din ceară, dar puţini ştiu că de fapt Franţa ar fi fost mai în drept să-şi lege numele de un muzeu cu acest nume: Marie Tussaud a învăţat la Paris arta sculpturii în ceară, de la un unchi al ei, Philippe Curtius. În timpul revoluţiei franceze, familia a părăsit Parisul împreună cu cele cîteva lucrări din ceară realizate. Şi astfel, nucleul iniţial al muzeului figurilor din ceară s-a mutat la Londra.

Ce-i drept, tradiţia pariziană nu s-a pierdut întrutotul: astăzi muzeul Grevin din Paris oferă curioşilor de pretutindeni celebrele sale figuri din ceară, alături de oglinzi deformante şi trucaje de tot felul, iar numele de „Madame Tussaud" îl mai poartă un alt muzeu al figurilor din ceară, cel de la Amsterdam, singurul de altfel, în afara celui londonez, care se poate mîndri cu un asemenea „privilegiu".

Mult mai necunoscute decît primele trei, sînt însă alte două muzee din partea continentală a Europei, care expun figuri din ceară, cel puţin tot atît de reuşite ca şi celebrităţile londoneze şi franceze.

Paradoxal, în cartierul cel mai aproape de tumultul şi realismul vieţii cotidiene, în St. Pauli din Hamburg, există singurul muzeu al figurilor din ceară din Republica Federală a Germaniei, vrînd parcă să ne aducă aminte că „viaţa este un teatru" în care actorii cotidieni pot sta oricînd „pe scenă", alături de celebrităţile timpului.

Istoria consemnează încă din anul 1721 strîngerea într-un muzeu din Hamburg a colecţiilor de figuri din ceară ce se prezentau la bîlciurile medievale, astfel încît oraşul îşi merită pe deplin actualul „Panopticum" datînd din anul 1879, conceput pe ideea personalităţilor celebre de pretutindeni, din diverse etape istorice, completate, pe parcurs, cu figuri contemporane. Fiecare personaj este prins într-o atitudine caracteristică, proprie şi individuală, dinamică, uneori ironică sau sfidătoare, oferind privitorului posibilitatea de a cuprinde într-adevăr „dintr-o singură ochire" — cum am traduce cuvîntul de origine greacă „panoptic" — întregul univers din ceară al muzeului.

Alături de regele carolingian Carol cel Mare, stă demn regele germanilor Heinrich I. Păsărarul — cel ce a decis nevinovăţia Elsei de Brabant apărată de cavalerul Lohengrin – apoi o serie de împăraţi, regi şi principi germani, francezi, englezi, danezi, spanioli, ultimul ţar al Rusiei, Nicolae al II-lea, cancelari ai vechii Germanii: Bismarck, Adenauer, Th. Heuss, foşti preşedinţi: Charles de Gaulle, Eisenhower, Roosevelt, John F. Kennedy. Personalităţi religioase ca reformatorul Luther, papa Pius al XI-lea şi al XII-lea, maeştri ai literaturii ca: Voltaire, Goethe, Schiller, pictori celebri ca Picasso, Toulouse-Lautrec, stau parcă la taifas cu Richard Wagner sau Napoleon.

Nu lipsesc din colecţie nici celebrităţi în viaţă ca: împăratul japonez Hirohito, Willy Brandt, Jaqueline Kennedy-Onassis, actorii şi cîntăreţii Heinz Rühmann, Sophia Loren, Roy Black, îndrăgitul fotbalist german Uwe Seeler.

Fireşte, numărul figurilor de ceară va spori în decursul anilor. Exponatele sînt prezentate în mărime naturală, îmbrăcate în costumele originale (respectiv copiate după cele reale ale posesorilor lor), cu toate detaliile de epocă. Ele reuşesc să impresioneze prin expresivitatea gesturilor caracteristice fiecărui personaj, surprins parcă într-un moment-cheie al existenţei sale, ceea ce dă o notă de profundă individualizare „eroilor".

Ceva mai la Nord de Hamburg, în frumoasa capitală daneză, Copenhaga, o clădire impunătoare din centrul oraşului, peste drum de statuia celebrului scriitor danez Hans Christian Andersen, face cunoscut trecătorilor din multicolore lumini fluorescente că aici se află muzeul figurilor din ceară „Louis Tussaud". Acesta, un descendent direct al celebrei Marie Tussaud, a preluat tradiţia modelării figurilor din ceară, ridicînd-o deasupra unei simple îndeletniciri ocazionale.

Mai organizat şi mai bine sistematizat pe secţiuni şi profile, muzeul danez depăşeşte cu mult în dimensiune pe cel hamburghez. El este ordonat după o concepţie modernă, foloseşte umbrele şi luminile indirecte, în săli se aude o muzică bine selectată, discretă.

De la intrare te întîmpină o figură jovială, îmbrăcată în livrea. Este „portarul" care parcă te obligă să-i prezinţi — fără drept de apel — biletele de intrare. Şi nu lipseşte mult, ca să te supui automat acestei cereri. Doar cînd vezi că „omul" este gata-gata să fie clintit din postura-i iniţială de învălmăşeala vizitatorilor ce se năpustesc în sală, îţi dai seama că ai de-a face cu prima figură din ceară a muzeului.

Pătruns în sala frumos ornamentată cu stucaturi, coloane, arcade rotunjite decorate pe mijloc cu cîte o rozetă, ai un sentiment ciudat, straniu: discret luminate cu spoturi laterale sau direct din pardoseală, te întîmpină în „sala regilor" figuri reprezentative de la începuturile istoriei Danemarcei: regele Valdemar cel Mare cu sfătuitorul său, episcopul Absalon, denumit şi „părintele Danemarcei", cel ce a introdus creştinismul în ţară, apoi frumoasa şi virtuoasa regină Dagmar, fiica regelui Ottokar I al Boemiei şi soţia regelui Valdemar al II-lea al Danemarcei, pe care minesăngerii au cîntat-o ades în baladele medievale. Prin prestanţa şi dîrzenia ce-i răzbate din privire, impresionează „regele-soare" al danezilor, Christian al IV-lea, în timpul domniei căruia s-au construit palate şi clădiri renumite pînă astăzi, s-a dezvoltat tehnica navală şi s-au extins teritoriile ţării, aducînd Danemarcei însemnate bogăţii şi prosperitate locuitorilor ei.

Regele viking Holger Danske este decupat parcă din castelul Kronborg din Helsingor — un simbol al dorinţei constante de libertate a poporului danez. Deasupra tuturor se înalţă ca un uriaş un alt viking: Canut cel Mare — unificatorul ţărilor scandinave de la începutul acestui mileniu.

În „sala celebrităţilor", alături de Muhammad Ali, alias Cassius Clay, întîlnim pe Charles Chaplin, Tarzan, Björn Borg, iar dintr-un colţişor special amenajat, unde simţim parcă atmosfera daneză a epocii, ne priveşte povestitorul Hans Christian Andersen alături de nu mai puţin celebra cîntăreaţă de operă Jenny Lind, „privighetoarea nordului", cum o numeau contemporanii pe această frumoasă suedeză, pe care povestitorul danez o iubise fără speranţă. Andersen părea însă mulţumit de alegerea „istorică" a organizatorilor muzeului: putea fi alături de iubita sa în faţa întregii omeniri.

Într-alt colţ — un grup grav, puţin cam rigid: filosoful Kierkegaard scrutînd zările alături de doi norvegieni: compozitorul Edvard Grieg şi dramaturgul Henrik Ibsen, încercînd parcă a întrupa „spiritualitatea Nordului".

Nu mai puţin interesant este grupul „umanitariştilor" în care, personalităţi din cele mai diverse domenii şi colţuri ale lumii şi-au dat semnificativ mîna pentru a ne aminti de obligaţiile noastre umanitare pe această planetă. Niels Bohr, Mahatma Gandhi, Albert Einstein, Martin Luther King, Winston Churchill, Anna Roosevelt — fosta prima-doamnă a Statelor Unite.

Urcînd cîteva scări spre etaj, te impresionează o statuie domi-

natoare: este Thor, zeul tunetelor și al războiului din mitologia teutonă, care te introduce în „lumea fanteziei" — o altă secțiune a muzeului. În rolul lui Hans Christian Andersen, actorul Danny Kaye, prezintă pe rînd cîteva din basmele neîntrecutului povestitor danez: legenda micii sirene, devenită mai apoi simbolul orașului Copenhaga, „Hainele noi ale împăratului", „Frumoasa adormită", precum și un colț „Walt Disney" în care putem revedea alături de „Albă ca zăpada și cei șapte pitici" și alte figuri celebre ale desenului animat.

Următoarele vitrine încearcă să ofere cîte ceva din tainele materiei prime din care au fost făcute exponatele de pînă acum: ceara de albine. Sînt înfățișate etape din istoria de peste două milenii a prelucrării acestui material.

O sală specială este închinată reginelor Margareta I — unificatoarea celor trei țări scandinave — și Margareta a II-a, actuala regină, alături de mama și soțul ei.

O scenă largă cu diverse personaje ne introduce în următoarea sală: cea a artiștilor. Samy Davis jr. cîntă împreună cu Louis Armstrong, acompaniați de un pianist. Și muzica se aude cu adevărat! Liza Minelli, Sonja Henie — celebra patinatoare norvegiană a epocii interbelice, Julie Andrews, super-starurile Brigitte Bardot, Raquel Welch, stau alături de monștri sacri ai ecranului: Greta Garbo și Ingrid Bergman.

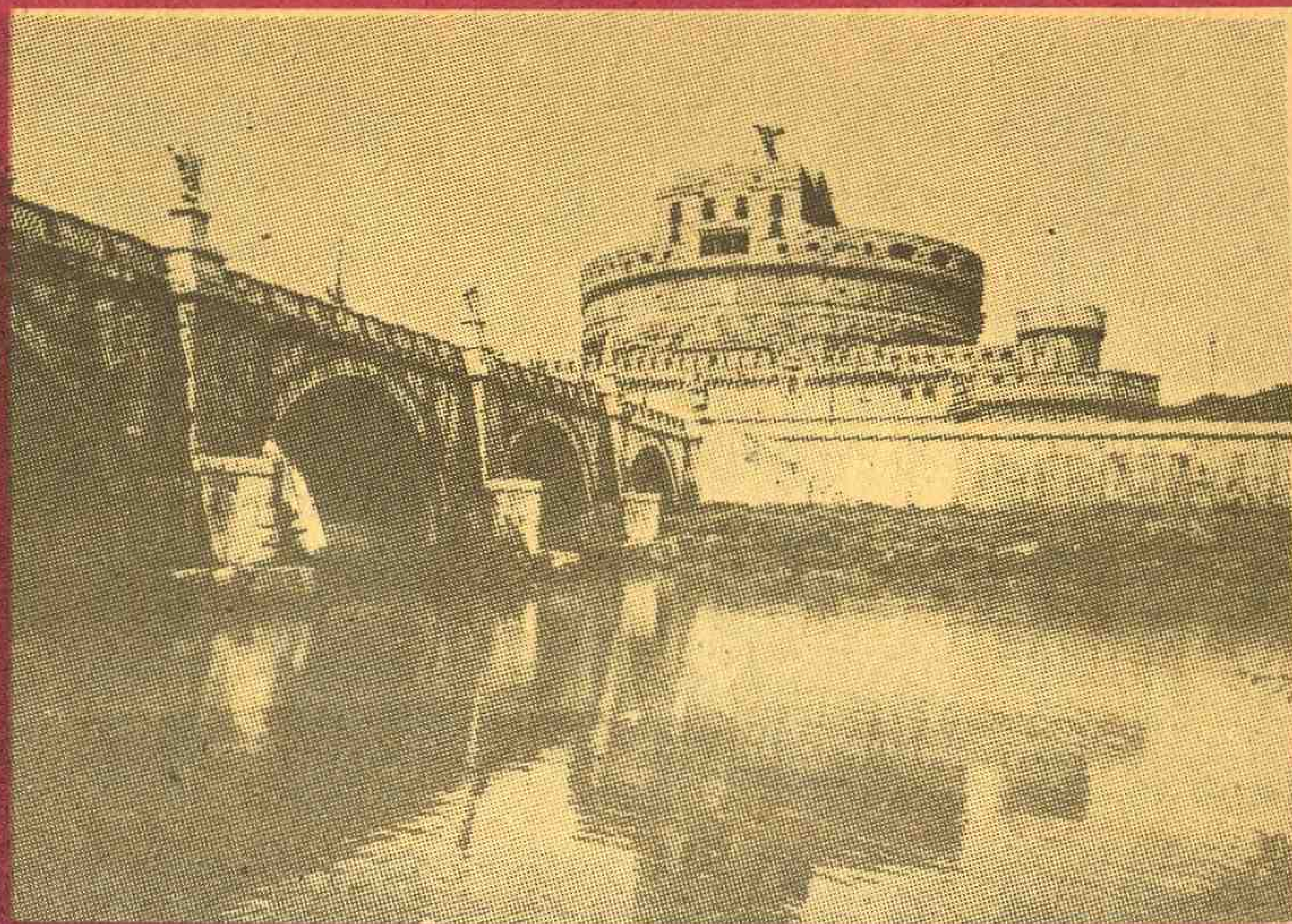
Nu putem trece cu vederea exponatele vechiului muzeu de ceară, ce grupează alături de nefericiții Hamlet și Ofelia, o serie de scene și personaje „demonice": monstruosul Frankenstein, cocoșatul de la Notre Dame, regina portugheză Ines de Castro, al cărei cap a fost incoronat, de soțul ei, „post mortem" și atîtea alte legende ilustrate cu plasticitate, dar care te fac să părăsești cît mai repede sectorul „ororilor". Privirea îți stăruie totuși îndelung asupra chipului aspru al unui bărbat ce îmbrățișează cu patimă o frumoasă blondină. Este vampirul Dracula, ce și-a creat o tristă faimă în poveștile de groază ce au împînzit lumea. Noi românii știm că cel ce a primit în Europa numele de „Dracula", a fost domnitorul român Vlad Țepeș, care, e drept, a fost crud și neiertător cu dușmanii țării, cu hoții și trădătorii, dar nu-și merita nicidecum imaginea „romanțată" pe care au binevoit să i-o făurească niște indivizi, dornici doar de profituri publicitare, mistificînd în mod grosolan istoria.

Încheiem prezentarea muzeului cu „Aeroportul Internațional" unde și-au dat întîlnire o întreagă pleiadă de personalități politice și actoricești: Sophia Loren alături de Gerald Ford și Henry Kissinger, John F. Kennedy alături de Franz Joseph Strauss, Liv Ulman și Golda Meir cu Jimmy Carter alături de Harold Wilson, Indira Gandhi sau Telly Savalas.

Cît de reale ni s-au părut figurile din lumea legendei, istoriei mai vechi sau mai noi, a științei, artei și culturii, cu costumele și atmosfera lor de epocă! Cît de armonios conviețuiesc ele în lumea de ceară a acestor muzee!

Miorița Câmpean

CASTELUL

SANT-ANGELO

Roma te întîmpină peste tot cu mărturii ale veacurilor de mult apuse. Sub soarele începutului de septembrie parcurgeam Orașul Etern simțindu-mă ca într-un tunel al timpului. Zbuciumul vieții, AD URBE CONDITA și pînă în zilele noastre, se pietrificase în ruinele de pe Via dei Fori Imperiali, în zidurile bazilicilor și palatelor, precum și în piețele și fîntînile de pe cele șapte coline ale Romei.

Pașii mă poartă alene pe malurile Tibrului, Tevere cum îi spun localnicii. Curge domol împovărat de istoria legănată de undele sale. Îl traversez pe podul Sant-Angelo, numit odinioară, în cinstea soarelui, Helio, și construit din porunca lui Hadrian, îndreptîndu-mă spre castelul ce are deasupra sa pe arhangelul Mihail cu sabia în mînă. Ca și podul, și castelul se numește Sant-Angelo și a fost ridicat tot de împăratul Hadrian. De formă circulară, a fost, pe rînd, mausoleu pentru familiile imperiale romane — de la Hadrian pînă la Septimius Sever, fortăreață pentru împăratul Aurelian și papii Evului Mediu, loc de refugiu și adăpostire a romanilor de vază și a bogățiilor acestora în vremuri de restriște, cadru pentru serbări pline de fast în timpul Renașterii, închisoare pentru zeci de nefericiți, printre care și Giordano Bruno, dar și pentru oameni lipsiți de scrupule ca Cezare Borgia, și muzeu pentru noi, cei care acum îl privim plini de curiozitate.

Sant-Angelo este deci un martor al măririi și decadenței Romei, al bucuriilor și necazurilor ei, al vremurilor de glorie, dar și de spaimă trăite de orașul lui Romulus.

Fostele șanțuri ce cîndva înconjurau și apărau castelul sînt transformate acum în splendide grădini. Privesc iarba și deodată, Sant-Angelo începe să-și mărturisească una din amintirile sale cele mai teribile: prădarea Romei în 1527, cînd refugiații ce se aflau aici în frunte cu Papa Clement al VII-lea au fost nevoiți să mănînce iarbă. Dar cum s-a ajuns la așa ceva?

Carol Quintul — prin tratatul de la Madrid impus regelui Francisc I al Franței înfrînt la Pavia — ajunsese, anexînd Milanul, Asti, Genova și Neapole, să mărginească posesiunile papale.

Eliberat din captivitate, Francisc I denunță tratatul și încheie alianțe — printre care și cu papa — contra lui Carol Quintul.

Cînd acesta primi vestea la palatul Escurial că și Clement al VII-lea acționează împotriva lui, o furie de nedescris îl cuprinse și cel ce trecea drept cel mai catolic suveran al Europei trimise trupele imperiale sub comanda lui Carol de Bourbon să atace Roma și să pedepsească pe pontiful neloial. Lințoliul morții se va așterne — începînd cu 6 mai 1527 — asupra orașului.

Mercenari germani prost plătiți, cărora li s-a promis jefuirea „orașului cel mai bogat din lume", și soldați spanioli intrară în oraș înfrîngînd rezistența celor aproximativ 6 000 de apărători, semănînd moartea la fiecare pas. Aproximativ patru mii de oameni căzură sub tăișul spadelor acestora.

O parte dintre apărători se refugiară la Sant-Angelo, unde sosi și Papa, în speranța că zidurile fortăreței vor reuși să țină piept asediatorilor. Și reușiră. Chiar Carol de Bourbon fu ucis în timpul ostilităților.

Între timp, trupele imperiale, împrăștiate pretutindeni în oraș, începură să-și facă de cap. Trecură Roma prin foc și sabie, batjocoriră lăcașurile sfinte, violară femeile și jefuiră locuințele.

Peste tot, jale și moarte, groază și cruzime, spanioli și germani, cot la cot, luînd parte la toate sacrilegiile. Castelul Sant-Angelo rămase mai departe inexpugnabil.

Între timp, la Roma își făcu apariția „moartea neagră" — ciuma —, care, imparțială, lovi și pe atacatori și pe romani.

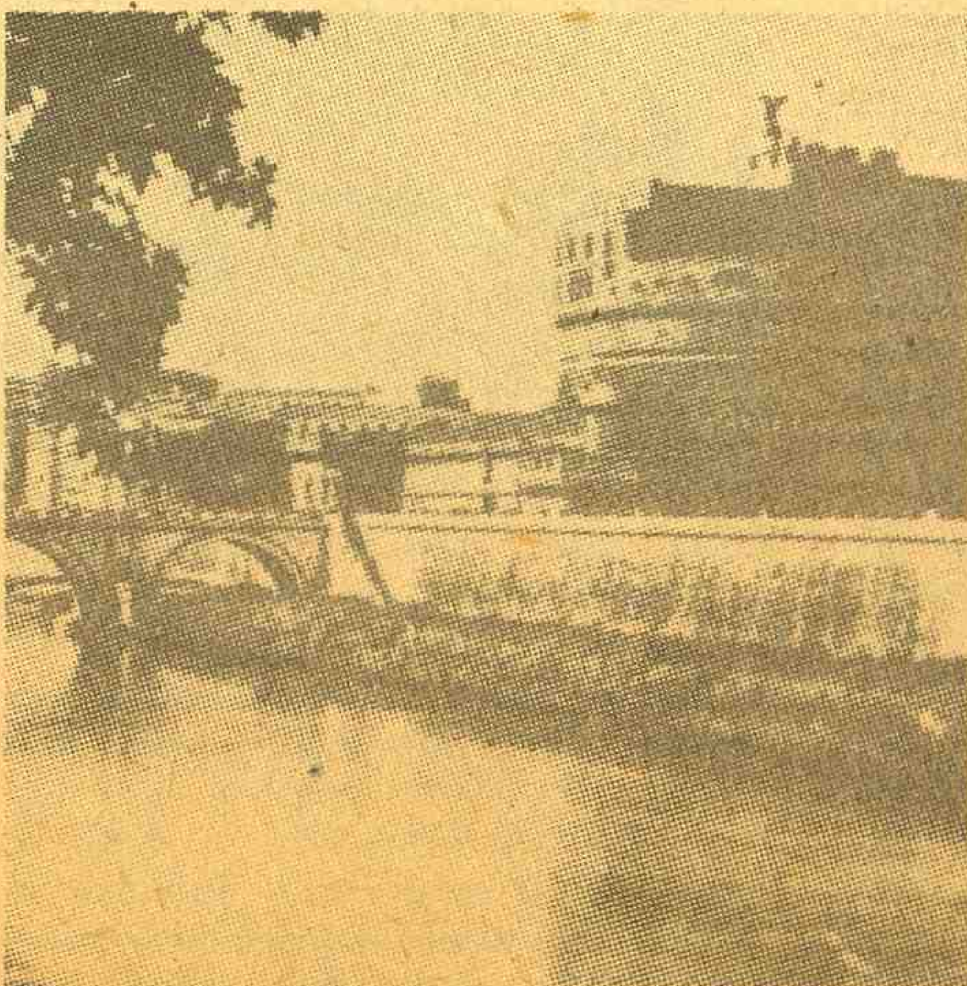
Ocrotiți de zidurile lui Sant-Angelo, cei din interior fură feriți de ciumă, rezistînd timp de o lună spectrului înfrîngerii, însă lipsa hranei se făcu în curînd simțită de asediați. În frunte cu înaltul Pontif ajunseră în pragul disperării, hrănindu-se cu iarba ce creștea prin gropile castelului.

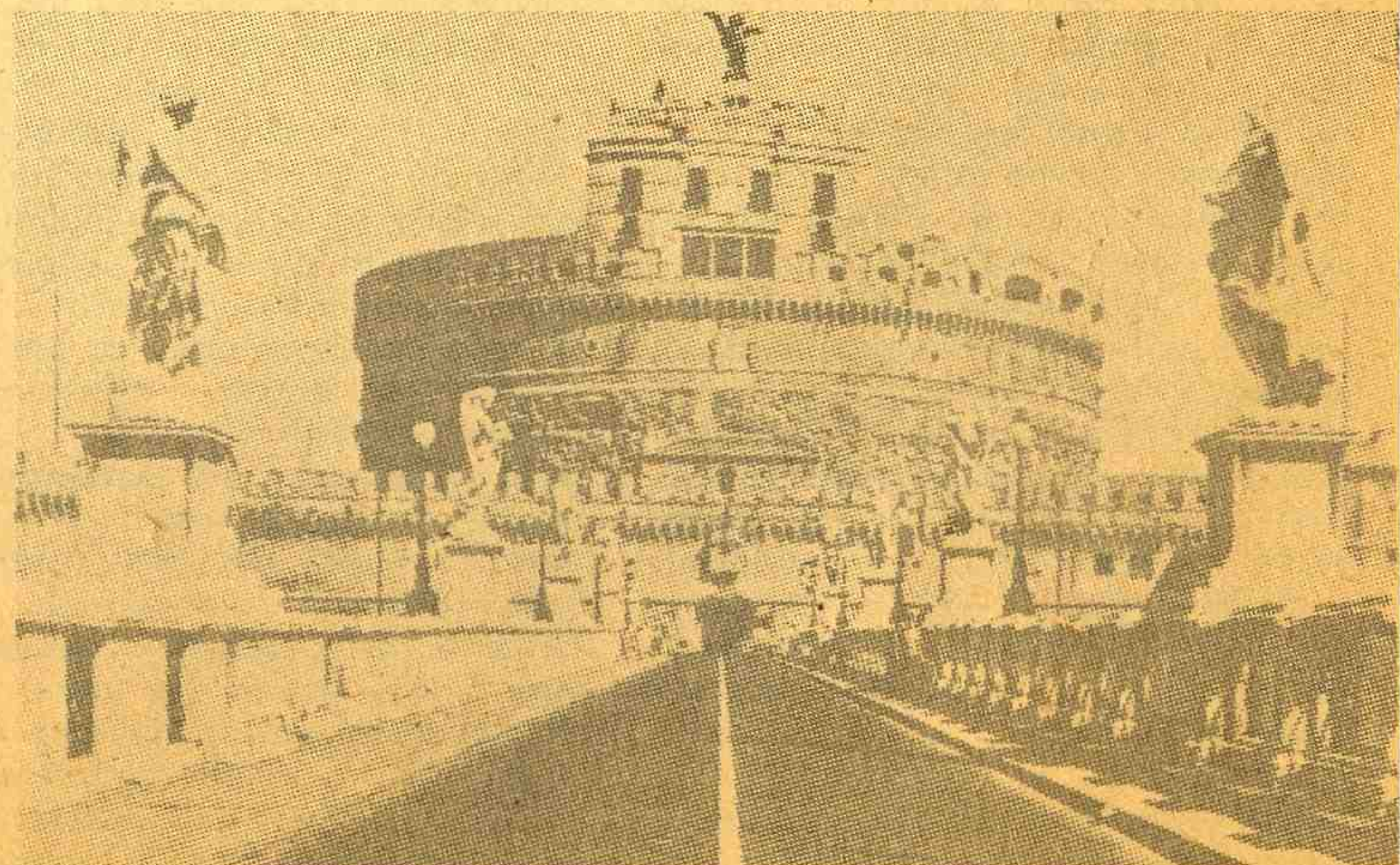
Condițiile precare în care se aflau îl obligară pe papă să negocieze cu Carol Quintul. Suveranul ceru 400 000 de ducați recompensă, rămînerea Papei ostatec pînă la plata sumei și cedarea ducatelor Parma și Modena, a orașelor Ostia, Civitavecchia și Citta di Castello. Neexistînd altă alternativă, condițiile fură acceptate și trupele imperiale intrară în castel.

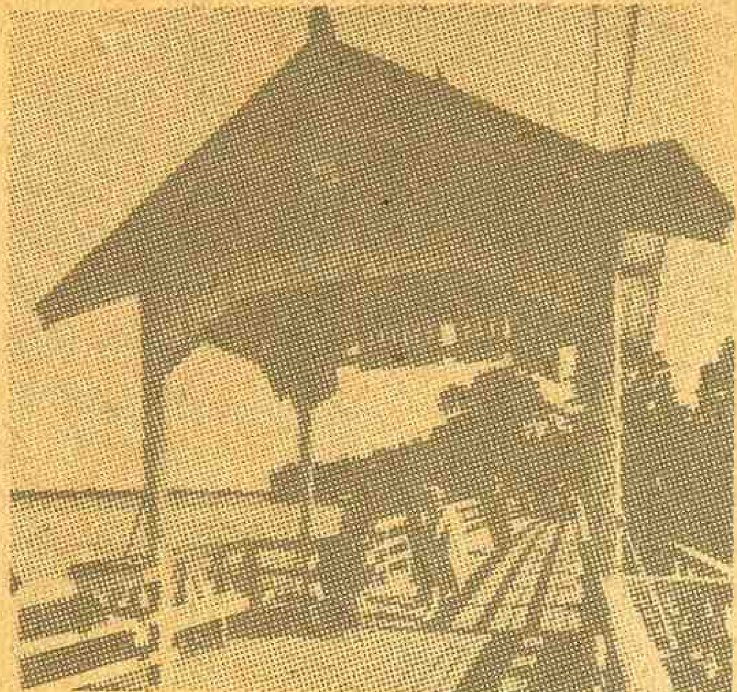
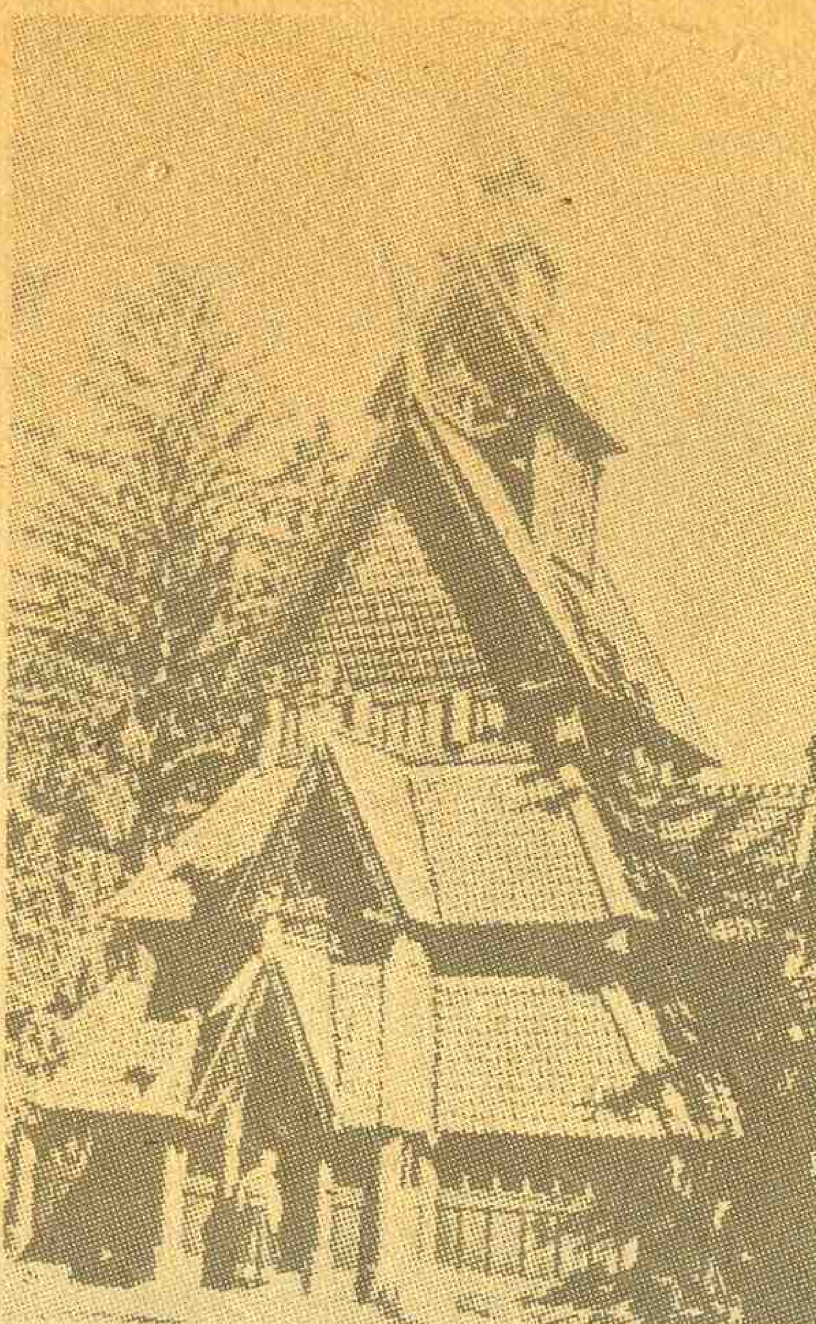
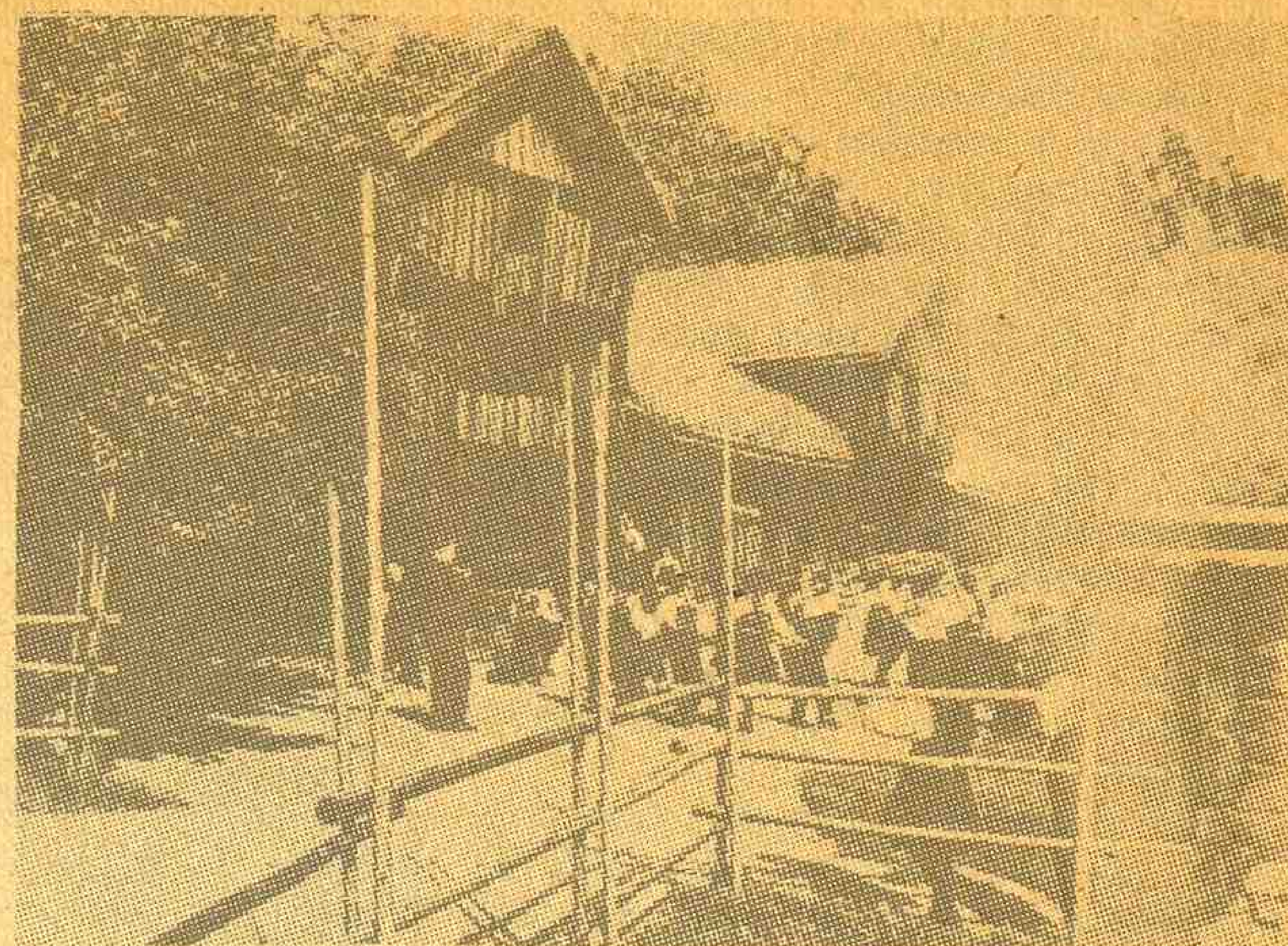
În cele din urmă, Roma fu părăsită de invadatori în februarie 1528. Cu rănile sîngerînd, cetății eterne i-a trebuit mult timp să se refacă.

Acum Sant-Angelo respiră alt aer. Oamenii îi pășesc pragul cu inima deschisă. Poate că și ei, ca asediații de odinioară, poartă în suflet o speranță. Speranța că tragedia trăită aproape un an de cetatea ale cărei ziduri sînt oglindite în apele Tibrului nu va mai fi cunoscută de nici un alt oraș din lume.

Ion Nica

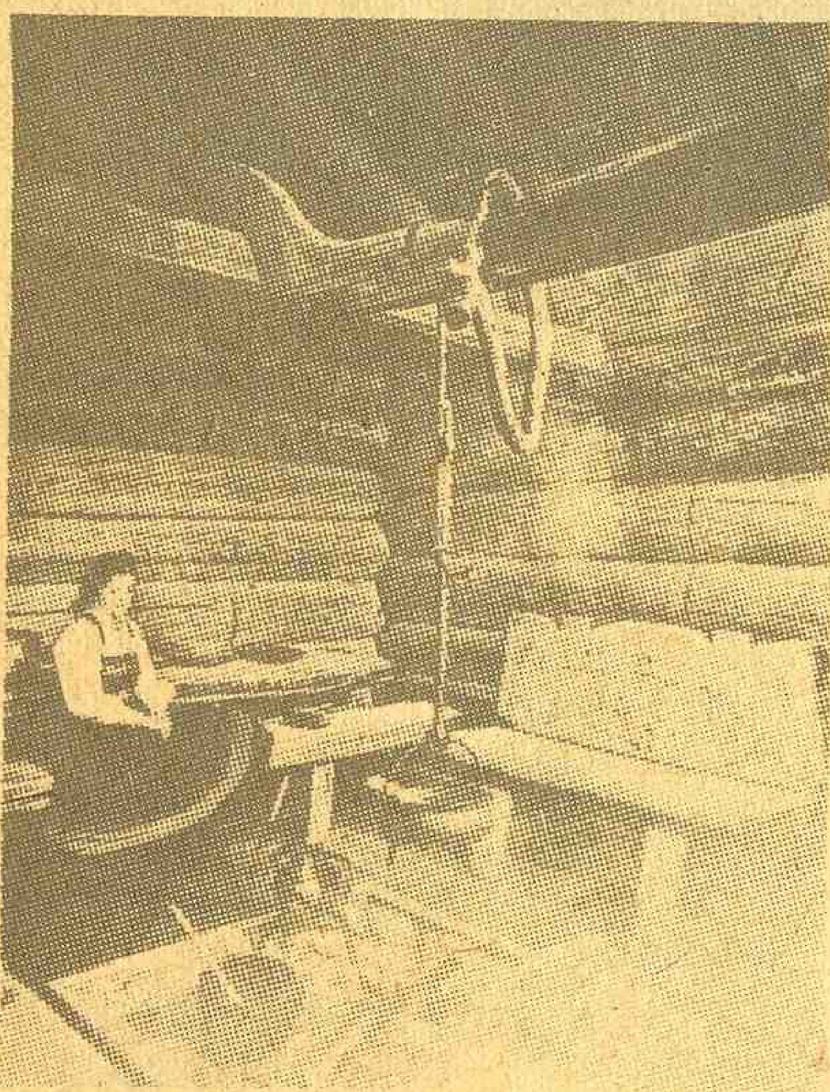

MUZEELE SATULUI

De cîte ori nu am poposit cu adevărată mîndrie în muzeul în aer liber din parcul Herăstrău, admirînd iscusința seculară a românului: meșteșugul cioplitorului în lemn, al olarului, a zugravului de icoane pe sticlă, finețea pînzeturilor, broderiile realizate într-o armonie coloristică greu de imitat. După cum spunea Dimitrie Gusti, întemeietorul acestei originale oglinzi a sufletului românesc, în lucrarea „Muzeul satului românesc", „pentru a fi bine înțelese, obiectele trebuie să fie așezate în muzeu așa cum sînt ele în realitate, nu între pînze, ci într-o casă adevărată, nu în standuri, ci în bătătura din gospodăria omului... Standurile să fie case întregi țărănești, ele însile piese de muzeu, casele la rîndul lor fiind așezate astfel ca să se închipuiască un sat adevărat".

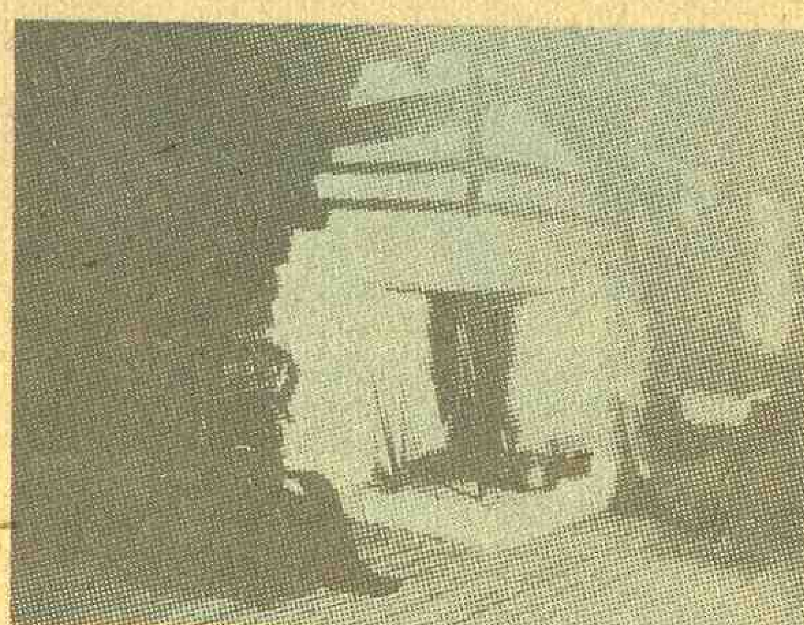
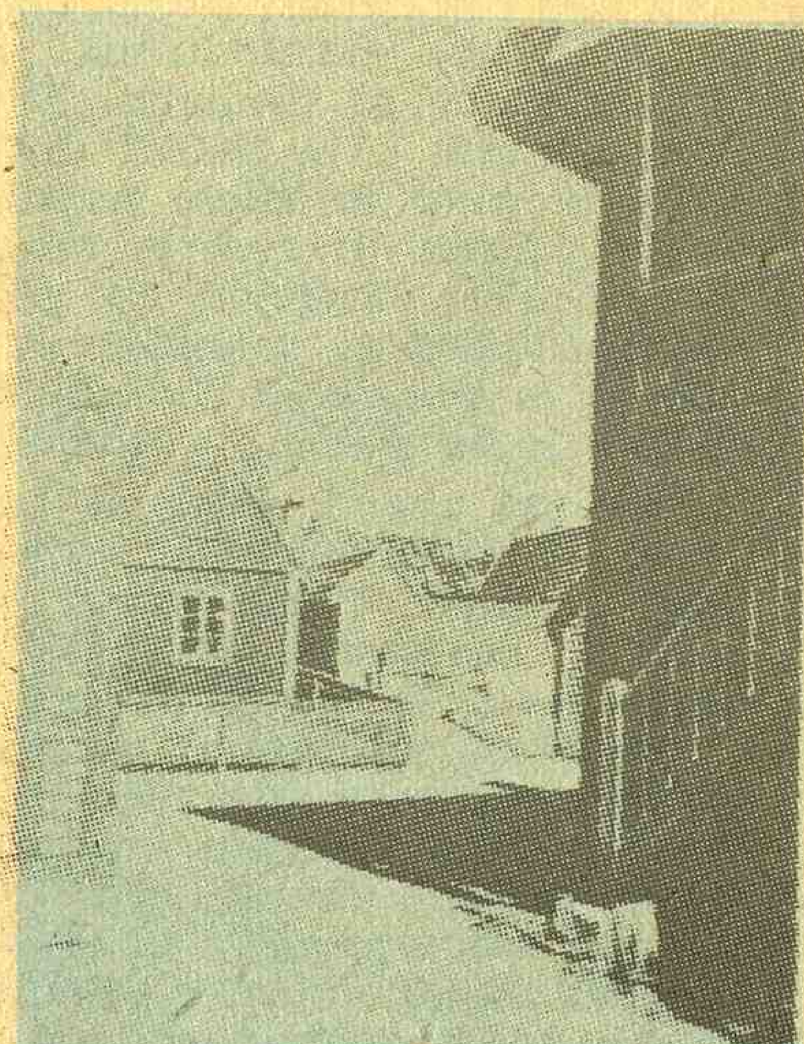

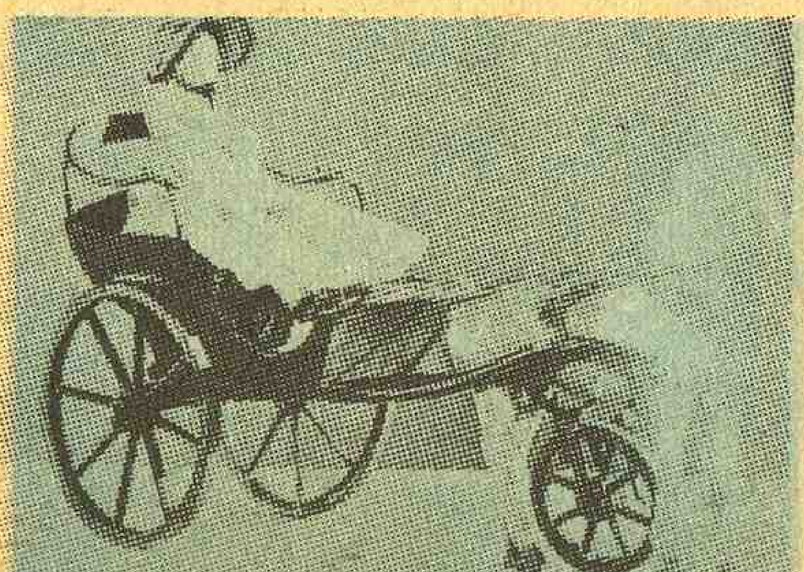
Ideea organizării muzeistice a satului nu a fost singulară.

Cu 45 de ani înainte, în peninsula scandinavă, amenințată la finele secolului al XIX-lea de distrugerea tradițiilor datorită ritmului alert al industrializării, s-a ivit pentru prima dată ideea de a păstra pentru urmași imaginea modului de viață al strămoșilor, astfel încît în 1891 a luat ființă lîngă Stockholm, la Skansen, primul muzeu în aer liber, ce a reușit să strîngă cu timpul 150 de case țărănești, clădiri cultural-istorice din toate regiunile țării, din diverse etape istorice și aparținînd diverselor pături sociale, mobilate după specificul locului și timpului, înconjurate de gospodăriile respective, în care se pot întîlni unelte vechi, transmise din moși-strămoși.

După acest exemplu, un entuziast în vîrstă de 25 de ani, Hans Aall, a pus în anul 1894 bazele celui mai mare muzeu folcloric nordic, cel de pe peninsula Bygdoy de lîngă capitala norvegiană, Oslo. Pe o suprafață de 14 hectare, se întîlnesc 170 de case din lemn, provenind din toate regiunile țării și din diverse etape istorice, începînd cu anul 1536 pînă în zilele noastre, între altele, așa numita curte „Rauland" – una din cele mai vechi locuințe norvegiene din lemn, sau cartierul de locuințe mici din lemn, Enerhaugen, strămutat aici în întregime pentru a fi ferit de expansiunea urbanistică a Capitalei.

Dar nu izbitoarea asemănare exterioară a caselor norvegiene din bîrne groase de lemn, simple, fără prea multe înflorituri, sau a hambarelor lor de cereale, cu specificul caselor de munte elvețiene din partea centrală și nordică a țării, ne-a determinat să parcurgem cu atenție întreaga suprafață expozițională. Multe din interioarele caselor țărănești norvegiene parcă ne-ar fi fost cunoscute demult: lavițe, bănci, mese din lemn masiv, discret ornamentate, blidare în care se văd nu numai farfurii și căni din aramă, lemn sau cositor, ci și vase din lut și farfurii frumos or-

namentate; cobilița noastră putea fi ușor recunoscută, deși „jugul" ce se purta pe ambii umeri era mai drept și mai scurt la modelul norvegian, iar ciuberele din lemn mi-au părut mai masive. Dar asta n-ar fi totul. Cînd într-un tîrziu am ajuns în dreptul unei biserici din lemn, ale cărei supraetajate și ascuțite acoperișuri din șindrilă străpungeau bolta de un albastru neobișnuit în acea zi senină, am înțeles că exista o legătură străveche și tainică între culturile popoarelor, între armonioasele biserici maramureșene sau argeșene din lemn ce sfidează dezinvolt înălțimile și catedrala din Gol datînd de la finele secolului al X-lea – începutul secolului al XI-lea. Interiorul bisericii din Gol era pictat cu o frescă destul de palidă, aplicată pe o pînză lipită pe bîrnele din lemn masiv ale bisericii, în care culorile dominante erau roșul, albastrul, albul și negrul.

De altfel, interioare pictate asemănător, dar direct pe lemn, am putut vedea și la una din stînile expuse în muzeu. „Moda" picturilor interioare de acest gen este totuși ceva mai tîrzie decît vechimea caselor, respectiv din secolele XVII–XVIII, ceea ce corespunde în timp cu minunatele fresce mănăstirești moldave, tehnica și, firește, condițiile geografice în care s-au dezvoltat, fiind diferite.

La ieșirea din biserica-muzeu din Gol, zărim în poartă o tînără îmbrăcată în portul popular al respectivei regiuni. Era o combinație dintre o bihoreancă și o oșancă de-a noastră: cu fustă largă, înflorată, cămașă albă cu mîneci bogate prinsă în dantele meșteșugit lucrate și îmbinate cu gust, fără a fi încărcate, și o maramă cu ciucuri, cu bordura tot înflorată. În picioare purta niște opincuțe, ca pe la noi. Nu mi-am putut stăpîni entuziasmul „descoperirii" pe care o făcusem și am intrat în vorbă cu ea. Am aflat cu uimire că nu eram prima care-i atrăsese atenția asupra asemănărilor dintre porturile, arhitectura și obiceiurile celor două popoare, situate la o distanță geografică atît de mare, cu evoluții istorico-sociale și etnografice atît de deosebite și totuși atît de apropiate. Poate folcloriștii și etnografii găsesc mai ușor explicațiile științifice potrivite. Eu am fost mulțumită și împăcată sufletește că am întîlnit la „celălalt capăt al lumii" o fărîmă de atmosferă și tradiție „românească", ceea ce mi-a apropiat și mai mult pe acești temerari vikingi, întru a căror „descoperire" și cunoaștere pornisem înarmată doar cu entuziasmul și ochiul turistului.

Nici a treia mare țară scandinavă nu a vrut să se lase mai prejos în privința tradiției muzeelor folclorice.

Insula de 42 de hectare din apropierea capitalei finlandeze a fost legată printr-o suită de opt poduri din lemn cu bolți frumos ornamen-

tate – amintind de „Bybrus", podul peste Nidelva, riul ce străbate orașul norvegian Trondheim – de uscat. Este parcul „popular" al Helsinkiului, îngrijit cu dragoste de localnici, în care, cam pe o treime din suprafață, se află muzeul în aer liber „Seurassari".

O locuință lacustră luminată blînd de soarele din amurg, îndeamnă ochiul să caute iscoditor printre tufe și conifere pentru a descoperi farmecul aparte al acestui muzeu în aer liber, ce-ți spune „bun venit" într-un mod atît de original.

Muzeul de la Seurassari a luat ființă în 1909, din îndemnul folcloristului finlandez, profesorul Axel Olai Heikel, care a adus pe insulă case țărănești din diversele regiuni ale Finlandei, majoritatea provenind din donațiile generoase ale localnicilor, case nobiliare, mori de vînt, joagăre, „Antti" – o adevărată „cetate" rurală, închisă, de formă dreptunghiulară, ca un fel de curte sau conac boieresc, unde putem găsi alături de „casele gazdei", pe cele ale fraților acestora, adolescenților familiei, ale copiilor căsătoriți aici, personalul auxiliar, grajdurile. O noutate pentru ochiul meridionalului o constituie fără îndoială niște case din lemn extrem de lungi și joase. Sînt șoproanele ce adăpostesc bărcile „bisericești". În țara lacurilor și a apelor repezi, nu prea dens populată, transportul sătenilor spre locurile – destul de rare, de altfel, – unde erau ridicate bisericile, se făcea pe calea apei, cu bărci uriașe de peste 20 de metri lungime cu cîte 14 perechi de vîsle ce puteau cuprinde pînă la 100 de pasageri, bărci ce erau construite de mai multe familii. Fiind deosebit de costisitoare, ele erau adăpostite, după utilizare, în șoproane special amenajate, ce serveau pentru protejarea lor împotriva intemperiilor. Este o tradiție ce s-a păstrat încă din Evul mediu, putînd fi întîlnite asemenea bărci în șoproanele lor, pînă în preajma celui de-al doilea război mondial, pregătite oricînd a parcurge drumuri tradiționale, știute numai de localnici.

Deosebite mi s-au părut și acele „nili", un fel de cămări cocoțate pe trunchiul unor copaci retezați la înălțimea omului, unde locuitorii celei mai nordice zone a Finlandei – Laponia –, păstrau în timpul verii vînatul sau peștele conservat, pe care înainte de coborîrea iernii le transportau din regiunile de vînătoare, spre casele lor. Cămările „nili" ale fiecărei gospodării erau plasate cam la o aruncătură de băț de casă, ferite de eventualele atacuri ale fiarelor sălbatice ce nu puteau ajunge la hrană datorită înălțimii la care era plasată, dar avantajoase pentru oamenii ce puteau beneficia de provizii tot timpul iernii, fiind totodată feriți de intervențiile directe ale „oaspeților nepoftiți".

În interioarele caselor din lemn, găsim din nou lucruri familiare nouă: pereții îmbogățiți cu covoare multicolore, paturile și lavițele acoperite cu cergi mițoase, parcă acum aduse din Maramureșul nostru.

Parafrazîndu-l pe același Dimitrie Gusti, am spune că la București, Oslo, Stockholm, „Dumbrava" sibiană, la finicul Seurassari, la Bran, sau oriunde există un muzeu al satului, acesta este și trebuie să rămînă un adevărat muzeu modern – o permanentă lecție vie și intuitivă, menită să atragă luarea-aminte a opiniei publice și să stîrnească idei creatoare de gînduri, sau să lămurească problemele privitoare la viața popoarelor.

Miorița Câmpean

Misterul păsărilor migratoare

Și la cuibul din balconul dvs. s-au întors rîndunelele? Aceleași, nu-i așa?, care fuseseră și anul trecut și acum doi, trei... ani. Nu vin prea de departe; cel mult de la Ecuator.. și nu folosesc nici radarul, nici busola, nici vreun alt mijloc de orientare înafara soarelui și a poziției stelelor. Nimic, dar nu-i fantastic că revin cu precizie exact în același cuib, în care și-au crescut puii în vara trecută?!!

Știați însă că o anume specie de rîndunele, Rîndunica de mare arctică, deține „recordul mondial" absolut în rîndul păsărilor migratoare? Ea parcurge în fiecare an peste 20 000 km, respectiv, aproape echivalentul distanței dintre Antarctica și Polul Nord!!! Ce resorturi misterioase și ascunse încă nouă, oamenilor, determină aceste uimitoare migrații de mii și mii de kilometri? Să fie oare vorba doar de necesitatea organică, simplă, de a scăpa de frig și a găsi mai lesne hrana necesară?

Cercetări de dată recentă arată că, ceea ce declanșează migrațiile de toamnă și de primăvară ar fi efectele biologice ale duratei zilei asupra ființelor vii: acționînd asupra hipofizei și epifizei lor, aceasta determină la păsări o agitație crescîndă, pînă în momentul pornirii în marea aventură. Ele se pregătesc de altfel, din timp, acumulînd straturi succesive de grăsime. Așa se face că, în momentul în care traversează oceanul, unele păsări mici dispun de o rezervă de „carburant" suficientă pentru 105—115 ore de zbor neîntrerupt!

Alte cercetări minuțioase ale unor ornitologi de renume au demonstrat de curînd că, înafara soarelui, a stelelor și a reperelor geografice (munți, cursuri de ape, etc), păsările se orientează și după un cîmp magnetic uimitor, ce le indică direcția cea mai dreaptă, așa cum acul busolei indică marinarului în furtună drumul spre țărmul dorit.

Și mai au o capacitate uimitoare aceste păsări migratoare: nu numai că reacționează la schimbările vremii, chiar înainte ca un semn vizibil să le anunțe, dar sînt în stare să audă și infrasunete, vibrații cu o frecvență foarte scăzută și care parcurg mari distanțe în atmosferă!

Ceea ce l-a făcut pe un mare ornitolog — pus să răspundă la întrebarea: „de ce migrează păsările... migratoare?" — să afirme: „Păsările nu trăiesc în aceeași lume senzorială cu noi. Ele aud, văd și simt o lume mult mai vastă ca a noastră".

De meditat....

Video — la concurență cu cinematograful

A fost mai întîi marele șoc pe care l-a provocat cinematografului micul ecran. Și, cu toate că după un timp, sălile de cinema au început din nou să fie populate de cinefili, prejudiciul valoric produs de apariția televiziunii n-a putut fi niciodată recuperat; încasări anuale mai mici cu cîteva miliarde de dolari!

Iată însă că asistăm în această perioadă la o nouă lovitură de grație dată celei de a 7-a arte, odată cu proliferarea sistemului video. Filmul preferat, în casetă, cu posibilitatea de a-l urmări din cel mai comod fotoliu (cel de acasă) de a-l întrerupe cînd dorești, sau de a relua, încă o dată, secvența sărutului din, să zisem, „Pe aripile vîntului"... — iată într-adevăr o tentație căreia nu mulți îi rezistă. Speculînd tocmai aceste avantaje, au apărut peste noapte o sumedenie de rețele video-pirat, care oferă la prețuri de dumping filme mai noi sau mai vechi, după preferință, înregistrate pe casete. (Apropo de „filme vechi": un mare cineast spunea cîndva că, pentru orice tînăr spectator de cinema, oricare film văzut pentru prima dată, constituie o veritabilă premieră.)

Cum poate supraviețui cinematograful acestei noi concurențe? Prin măsuri energice, care să mențină marele ecran în centrul atenției spectatorilor, prin lupta energică împotriva rețelelor-pirat.

Cinematografia franceză — aflăm dintr-un interviu acordat de ministrul francez al culturii, Jack Lang, ziarului „Le Nouvel Observateur" — este încurajată de guvern în primul rînd prin promovarea și difuzarea prioritară a producției naționale de filme. A fost creat un Institut de finanțare a cinematografiei și industriilor culturale, care grupează 9 mari bănci franceze. Se construiesc noi săli moderne de proiecție, în țară, dar și în străinătate:.. Gaumont a pătruns pînă în Brazilia! Cinematograful francez, cel care i-a născut pe monștrii sacri Jean Gabin, Danielle Darieux, Yves Montand, Jean Marais, Simone Signoret și pe cîți alții, se ia la trîntă cu video! Au fost create săli de cinema echipate cu material interactiv, prin intermediul cărora spectatorii prezenți în sală pot fi martori indirecți ai unor evenimente sportive, politice sau artistice. Cinematograful se modernizează. Marea, bătrîna și iubita doamnă va supraviețui!

C. Ismăileanu

Umor

Un colectiv sensibil

M-a părăsit nevasta. La început am făcut depresiune, chiar doream să-mi iau viața. Dar în ce fel? Să mă spînzur? Doare. Să mă împușc? Doar nu ai cu ce. Deci trebuia să trăiesc.

Stînd acasă mă răpunea dorul după nevastă. În schimb, la serviciu am devenit eroul zilei. Cînd intram în birou toți ridicau ochii de pe hîrtii, se uitau semnificativ la mine și începeau să ofteze. Șeful m-a propus la primă și pe ici, pe colo, mi-a facilitat și alte ajutoare materiale.

Lilia Sergheevna, nemăritată, m-a pîndit pe culoar, s-a apropiat tandru, m-a fixat pătrunzător, și a șoptit dramatic:

— Dumnezeule, să vă lase tocmai pe dumneavoastră, pentru acel nemernic! Dragul meu, cu toată inima sînt alături, fiți tare!

Și delicat a suflat un puf imaginar de pe haina mea.

Chiar Eduard Koskin, care pînă atunci nici nu observa că exist, m-a bătut pe umăr și mi-a spus:

— Bătrîne, ascultă-mă, ai nevoie neapărat de o drăguță. Există una pe aici, exact ce-ți trebuie...

Soția s-a întors după 4 săptămîni:

— Mă poți ierta?

Am iertat-o. Acasă totul a reintrat pe făgașul normal, în schimb la serviciu... Cînd pătrundeam în birou se așternea o liniște adîncă, apoi în spate începeau șușotelile.

Lilia Sergheevna, depășindu-mă din mers pe culoar, a șuierat: „Cîrpă, nu bărbat!"

Șeful, întîlnindu-mă, se uita în altă parte. Drăguța pe care mi-o plasase Koșkin organiza scandaluri la telefon. Pe panoul de onoare, pe care încă mai figura poza mea, cineva a completat-o cu niște coarne imense.

Peste alte 4 săptămîni răbdarea mea a ajuns la limită. M-am mutat la ibovnică.

În urma unei ședințe am fost sancționat pentru aceasta dovedind „comportare imorală". La aceeași ședință șeful a aruncat ceva despre „uscături într-un colectiv sănătos". Eduard Koșkin, pe care-l cunoașteți, de-acum, povestea istorioare picante din trecutul iubitei mele.

Lilia Sergheevna dădea ochii peste cap în timp ce o compătimea pe soția mea:

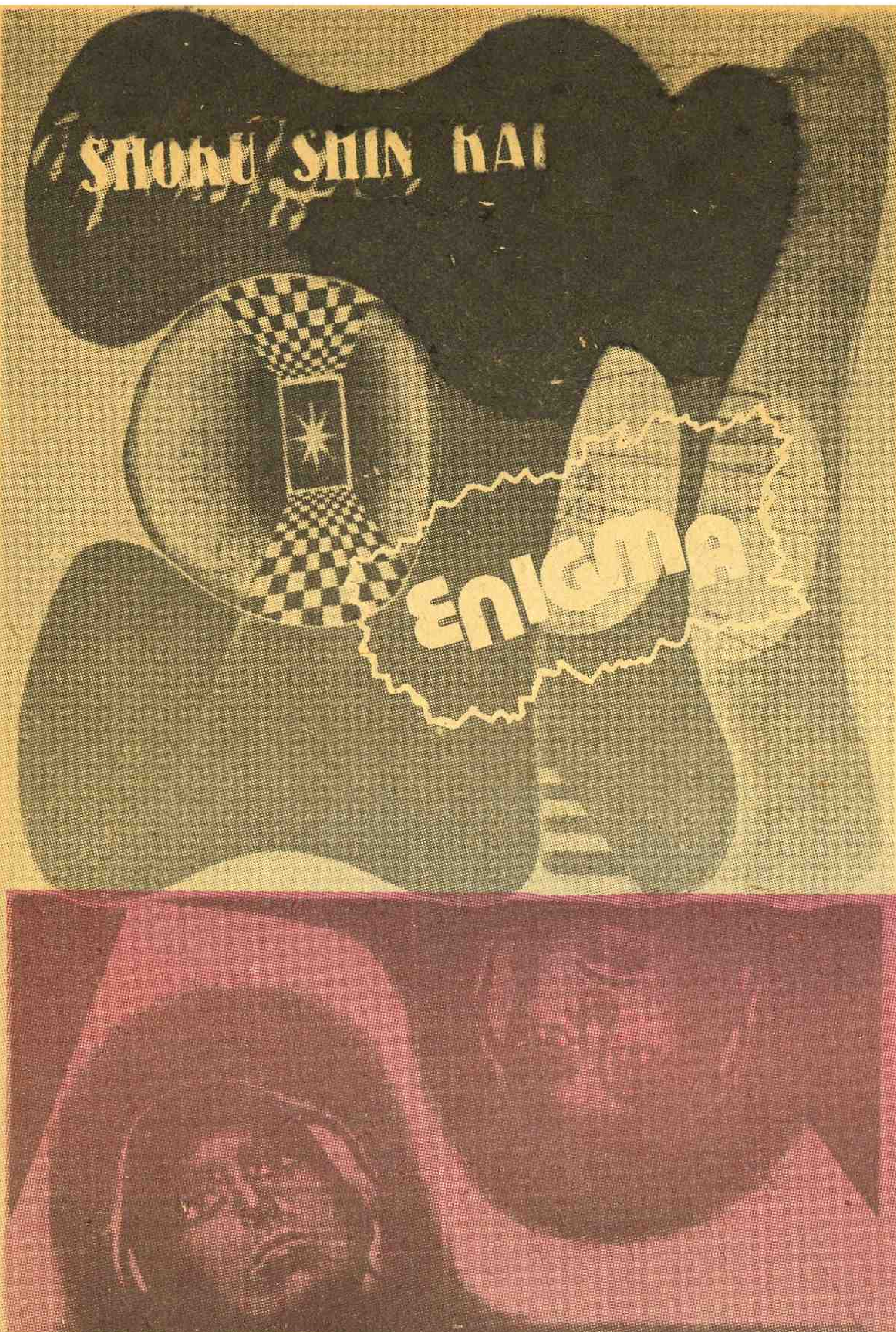
— Sărmana femeie! Acest monstru fără inimă nu a fost în stare să-i ierte o mică slăbiciune?

Acum am rămas singur. Aud că despre mine colegii zic:

— Ce individ imposibil! Nici o femeie nu ar fi în stare să-l suporte lîngă ea!

Traducere de
Vitalie Teodoru

PRINCIPIUL TOBOGANULUI

— O POVESTIRE POLIŢISTĂ FĂRĂ POLIŢIŞTI —

Motto : „Cum se face atunci că chipul fetei pe care o mîngîiase în aceleaşi visuri a putut să-i scape ? Şi că nici nu ştia măcar cine era ? Se întrebă dacă nu cumva vreun sentiment de vinovăţie îi umbrea memoria".

(Yasunari Kawabata — Vuietul muntelui)

1.

— Doamna Linda Bell este acasă ?

— Doamna Bell nu primeşte astăzi, se auzi în difuzorul montat discret în dreapta porţii uriaşe din fier forjat. Era o voce bărbătească, neutră, probabil majordomul, care, prudent, adăugă totuşi :

— Cine sînteţi ?

— David Stick — silabisi el cu o voce sigură, ca pentru a fi auzit mai bine sau pentru a fi crezut ; apoi completă : regizor la Studio II. Vă rog să-i comunicaţi că am căutat-o pentru o probă de filmare la serialul „Principiul toboganului". Voi reveni mîine la aceeaşi oră. Apoi încheie cu un „Thank you !" scurt şi sec şi, în timp ce se îndrepta spre maşina parcată de partea cealaltă a străzii, auzi răspunsul tot mai îndepărtat :

— Cu plăcere, mister Stick, am să-i comunic...

De la volanul maşinii, în timp ce băga cheia în contact, David Stick aruncă o privire prin dantelăria, deşi masivă, foarte frumos ţesută din fier forjat şi admiră aleea pavată cu dale mari de piatră, care părea ţintuită pe margini de trunchiurile unor copaci din ale căror coroane sferice ploua nevăzut linişte, multă linişte. De fapt tot cartierul ăsta părea că inspiră şi expiră linişte. Frunze, asfalt, flori, case etc. Deşi soarele se lansase în înaltul cerului vestind o zi călduroasă, aici o răcoare binefăcătoare condensa aerul pînă la a-l face material. David Stick avu senzaţia că ar putea tăia bucăţi sau blocuri de aer, dacă i-ar trece prin cap o asemenea idee năstruşnică sau bizară. Nu rezistă ispitei şi înainte de a demara scoase mîna stîngă pe geamul portierei şi mîngîie aerul care iată îl înfiora ca un sîn de femeie..., parcă era sînul Lindei, gîndi el, o altă Lindă însă, nu doamna Bell. Acceleră şi ridică lent piciorul de pe ambreiaj cu o teamă firească de a nu face zgomot, i s-ar fi părut ca o impietate. După un timp scoase din nou mîna afară, cu palma deschisă, pentru a simţi aerul acela carnal şi avu, în timpul mersului, din nou senzaţia că mîngîie un sîn nesfîrşit de femeie, parcă era tot sînul Lindei, ca păpădia de uşor şi pufos. Iată o voluptate nouă, gîndi în sinea lui, apoi zîmbind ca la o prostie îşi trase mîna înăuntru punînd-o pe volan iar cu dreapta se rezemă de schimbătorul de viteze...

2.

Ajuns în mica garsonieră pe care în urmă cu trei săptămîni abia reuşise s-o găsească (începea sezonul aici, pe malul Atlanticului), David Stick se dezechipă de tot harnaşamentul de pe el, inclusiv barba şi mustăţile, oglinda din baie dezvăluind chipul plăcut al unui bărbat între 30 şi 35 ani.

Odată demachiat, privi în ochii celui din oglindă şi-şi recunoscu hotărîrea neclintită din ei. Le spuse : pe mîine ! şi ei clipiră concomitent şi conspirativ : pe mîine !

Ieşind din baie, încercă să-şi dezmorţească oasele cu cîteva genuflexiuni, dar în loc să se invioreze simţi dimpotrivă că îl cuprinde moleşeala şi se trînti pe canapea. Întinse mîna după o revistă, dar renunţă, mîna rămînîndu-i atîrnînd la jumătatea drumului... Îşi aminti de Linda Horst, fata pe care o cunoscuse a doua zi după sosirea lui aici şi care avea cel puţin două calităţi. Primo : un trup ca un pîrîu de munte ; secundo : nu te plictisea cu întrebările. Se gîndi la ea, la promisiunea ei, de fapt o condiţie : „Să nu mă cauţi ! Voi şti că mă doreşti şi voi veni singură". Şi aşa se întîmplase. În mai fiecare zi. Cu o excepţie sau două. Plus astăzi. Pentru azi, el fusese cel care ceruse învoire. Îi spusese doar atît : business ! Şi ea înţelesese.

Moleşeala îl cuprinse definitiv, se întinse, dar nu înainte de a se gîndi că mîine Linda va veni spre el cu susurul ei cristalin, cu trupul ei care-ţi taie respiraţia, mîine... după ce va fi terminat „proba de filmare" cu cealaltă Lindă...

Închise ochii de-a binelea şi vru să filmeze imaginar scena pe care urma s-o joace a doua zi protagonista lui, doamna Linda Bell...

3.

Totul va fi perfect. Întîmplarea avea toate caracteristicile unei sinucideri şi bineînţeles nimeni nu va afla vreodată ce s-a petrecut. Deci nu e crimă, se convinse singur. Este o sinucidere „perfectă". Numai o crimă poate fi perfectă, îşi auzi în mulcomeala aţipirii gîndul încă treaz. Ba şi o sinucidere poate fi perfectă. Asta pe care a pus-o el la cale. Deci o sinucidere. Dacă tu însuţi nu crezi, cum naiba or să creadă ceilalţi ? ! Încă de cînd îi venise ideea cu „proba de filmare" se suspectase singur de lipsa sufletului .Ba, mai mult, de autotrădare. S-ar fi debarasat de el, dar n-avea încotro, îi trebuia un trup care să-i execute planul punct cu punct şi din toate formele din jur şi-o alesese pe a sa ca fiind totuşi mai sigură, sau mai la îndemînă. Aşa că, odată hotărît să colaboreze cu el însuşi, îşi puse în acţiune toate facultăţile posibile pentru a se convinge pe sine de sinuciderea la care avea să asiste, dar pe care el o construise cu multă migală. Deşi se temea instinctiv de trădarea propriului trup, hotărîse să şi-l educe prin exerciţii îndelungi, să-l formeze, să-l...

Acum era musai să doarmă. Îi era necesară odihna muşchilor şi a creierului. Nu mai e vreme pentru nimic... e ca şi cum odată ce ţi-ai dat drumul pe un tobogan, atenţia trebuie concentrată asupra momentului final cînd, dacă te stimezi cît de cît, trebuie să aterizezi în picioare..., în rest totul e un iureş, îşi zise şi, în fine, adormi.

4.

A doua zi, punctual, David Stick apăsa acelaşi buton al soneriei şi cînd glasul majordomului întrebă „cine e ?", el se prezentă cu formula : „regizorul David Stick". Vocea majordomului răsună din nou şi ca o mană cerească : „Bună ziua, domnule, doamna Bell vă roagă să intraţi !" David Stick îşi zise că totuşi e un tip norocos. Principiul toboganului începea să funcţioneze...

Poarta mare de fier glisă spre stînga fără nici un zgomot şi David Stick pătrunse cu maşina pe aleea aceea cu copaci din care, şi azi ca şi ieri, curgea linişte, curgea mulcom şi insesizabil vizual, şi totuşi o simţeai, o intuiai, prin acea apăsare a aerului care-ţi crea senzaţia că mai degrabă ar trebui să înoţi decît să mergi. Opri maşina dincolo de intrare, se dădu jos şi trîntind portiera se întoarse spre treptele de marmură pe care instinctiv voi să le urce sărind cîte două-trei cum făcea deobicei. Îşi aminti la timp că el are „o vîrstă", aşa cum era deghizat, drept pentru care urcă treptele una cîte una, totuşi la stilul sportiv, ştiind că în general femeile nu suferă bărbaţii tîrşîiţi.

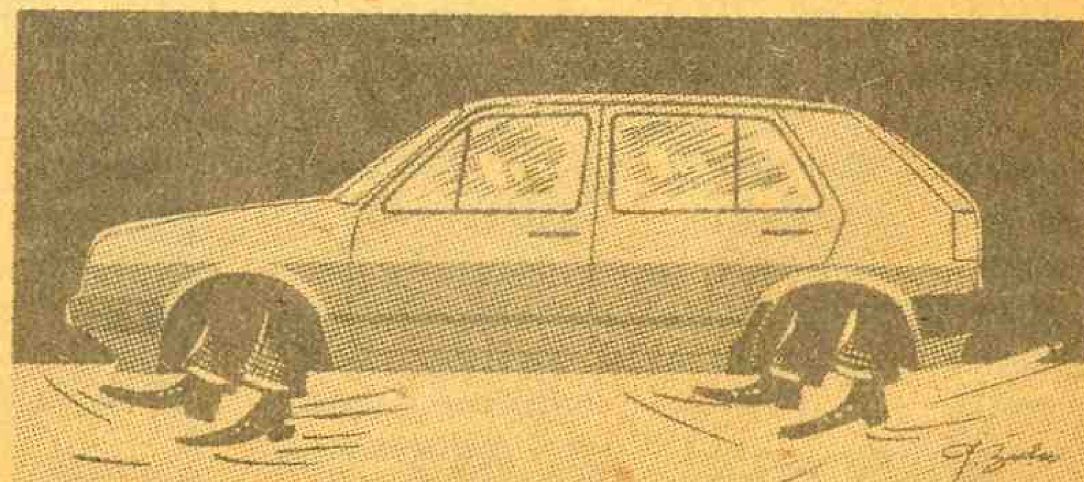
Trecuse de ultima treaptă, cînd uşa de la intrare, o uşă masivă de stejar, se deschise fără nici cel mai mic scîrţîit, şi David Stick realiză abia acum că nu-şi auzise nici paşii pe trepte, nici zgomotul portierei trîntite. Senzaţia asta de linişte începea să-l apese, să-l irite. Ce-l stînjenea — acum îşi dădea bine seama — era faptul că liniştea, departe de a fi o linişte de cavou, era însufleţită. Sau atmosfera ? !... Sau ce ? !...

Din umbra uşii, care cădea într-un fel destul de ciudat, majordomul îl îmbie : „Poftiţi, domnule !", aşa că David Stick nu mai apucă să-şi răspundă la vreo întrebare. Dealtfel scopul vizitei lui nu era să numere cîte lucruri scîrţîie şi cîte nu, sau cum cad umbrele, ci reuşita planului său.

Păşi deci în vestibul, de unde fu direcţionat cu un „în stînga, domnule", într-un living a cărui intrare o formau două draperii înalte, grele, trase pe jumătate şi prin a căror deschizătură, David Stick zări un şemineu spre care se îndreptă cu aerul că e de-al casei.

„Doamna va sosi imediat, vă rog să vă faceţi comod !" mai auzi în spatele lui vocea probabil tot a majordomului.

Şemineul era încadrat de cîte trei fotolii masive pe fiecare latură, dreptunghiul fiind închis pe latura din spate de un al şaptelea fotoliu, dublu de altfel. David Stick, în mijlocul dreptunghiului, cu mîna sa nehotărîtă, abia paraşutat sau încă zburînd undeva în apropierea pămîn-

George Buţu

tului, dar razant, neputînd să aterizeze din cauza aerului prea compact — asta era senzaţia pe care el o încerca acum. Se convinse deci că aerul este cel care dă tonul pe acest teritoriu şi-şi propuse să se acomodeze cît mai repede cu putinţă, altfel riscînd să rămînă „aerian". Şi singur. Singur, pentru că nu întîlnise pe nimeni..., cum nu întîlnise ? ! auzise o voce, a majordomului, dar nu-l văzuse, poate nici nu era un majordom, ci doar un coeficient foarte ridicat de concentrare a aerului, care prin condensare avea acum proprietatea de a rosti sau reproduce în răstimpuri formule consacrate : Bună ziua, domnule !, Doamna întîrzie !, Făceţi-vă comod ! etc.

— Domnul poate să fumeze, doamna întîrzie... Domnul doreşte un scotch sau altceva ?...

Lui David Stick îi trebuiră cîteva secunde ca să-şi revină. Oare îşi auzise propriul gînd sau chiar vorbise cineva ? Privi în direcţia de unde venea vocea dar nevăzînd nimic se înfioră. Şi totuşi auzise o voce. Pentru a nu-şi trăda starea, David Stick murmură : un scotch !... cu multă ghiaţă !... şi se trînti în primul fotoliu din stînga, hotărîndu-se pentru a cîta oară să nu se mai lase impresionat de nimic. Abia aşezat zări în oglinda care îmbrăca peretele din faţă pe toată lungimea lui o doamnă sau domnişoară care se strecura printre draperii, dispărînd apoi în spatele unei uşi din vestibul care bineînţeles se deschisese şi închisese în urma ei fără sonor.

Aştia ori consumă vaselină, ori... ! încercă David Stick să glumească cu el însuşi şi-şi aprinse, în fine, o ţigară. Fuma. Iată o certitudine. Aruncă spre tavan cîteva rotocoale şi-şi miji ochii ca un miop care caută să desluşească în depărtare. Parcă voia să vadă aerul... să-i surprindă intenţia...

5.

— Domnul este servit !...

Vocea venea din dreapta, oarecum din spatele fotoliului în care stătea. Privi într-acolo să vadă persoana, fusese o voce cristalină de femeie..., dar nu văzu decît măsuţa pe rotile şi pe care trona ca un monument o sondă de cristal în care whisky-ul se lubrefia leneş la atingerea cuburilor de ghiaţă.

Mormăi un mulţumesc şi renunţă s-o mai caute cu privirea pe autoarea faptei... auzea însă în liniştea care inundase din nou totul, desluşea cum aerul pare că pîlpîie sonor la trecerea unei umbre acoperind-o sau mai degrabă învăluindu-i urma în transparenţa lui, devorînd-o.

Singura „vietate" pe care David Stick o vedea acum era paharul cu whisky. Băutura părea că trăieşte luminată dinlăuntrul ei, o lumină lămiie, îmbiind, ale cărei chemări se opreau însă neputincioase în pereţii de cristal ai paharului, creînd o senzaţie de imaterial.

Iată o zare, o lumină, un suflet — îşi zise el — şi duse paharul spre buze. În mişcare, cuburile de ghiaţă îşi schimbaseră poziţia, clinchetul lor atît de desfătător la auz se transformase însă într-un clinchet de lumini. David Stick sorbea acum sufletul acelor raze picătură cu picătură, simţindu-le cum se preling în el... şi, la scurt timp, îl învălui o uşoară undă de căldură. Băutura se înjumătăţise.

Privi în jur şi senzaţia care îl încerca era că el însuşi luminează şi că a găsit astfel antidotul pentru a nu se lăsa mistuit la rîndu-i de aerul acesta carnivor. Scrută ameninţător aerul, ca pentru a-l înfrunta, culmea era că, în pofida spaţiului închis, sentimentul era că poate privi foarte departe, poate o iluzie optică datorată intensităţii aerului...

— Iertare pentru întîrziere, dar...

David Stick tresări imperceptibil. Vocea părea că vine de undeva din dreapta. În dreapta era şemineul, nu era posibil ! Vocea venise deci din stînga lui. Scrută, în consecinţă, în stînga sa. Avu un moment senzaţia că ochii îi vor ieşi din orbite dar reuşi să străpungă substanţa macră a aerului şi să zărească, în fine, vocea aşezată în fotoliul dublu din capătul opus şi de care în realitate nu-l despărţeau decît cîţiva metri.

Vocea păruse caldă, fluidă, cu o dulceaţă sexy, de fapt era şi un trup, sigur că este din moment ce-l auzise adresîndu-i-se ...părea nemişcat totuşi... îi zărea acum faţa, de asemenea buzele prinse într-un zîmbet, aducea cu zîmbetul Lindei Horst..., dar... desigur era doamna Linda Bell, bineînţeles, după înfăţişare ea era.

David Stick, ridicîndu-se de pe fotoliu, se înclină curtenitor în direcţia vocii aşezate în fotoliu :

— Doamnă Bell, sînt David Stick, regizor la Studio II. Răsfoind deunăzi colecţia revistei „Monden" pe anul trecut v-am remarcat în reportajul foto făcut la înmormîntarea soţului dv., comandorul Bell, pentru a cărui moarte fulgerătoare îmi exprim acum, deşi cu o oarecare întîrziere, condoleanţe sincere... ce vreţi, adevărul este că mai devreme sau mai tîrziu toţi plătim tributul... dar să revin la ce mă interesează şi... sper... să vă intereseze şi pe dumneavoastră..., deci aşa cum vă spuneam, v-am remarcat în fotografia aceea unde, aşezată într-un fotoliu, păreţi îngerească,... nu, îngerească este puţin spus..., doamnă, mărturisesc, e greu de definit ce vreau să spun... cum să vă zic, cu toată cernirea chipului, aveaţi un aer enigmatic... cu totul aparte... ca şi cum aţi fi dialogat peste toţi cei adunaţi acolo cu sufletul dv. sau al răposatului..., buzele vă erau uşor întredeschise, şi, iertaţi-mă, vă rog să nu o consideraţi drept impietate, părea că zîmbiţi... era bineînţeles un zîmbet al durerii, ori al deşertăciunii care vă dădea forţa să treceţi dincolo de o realitate maşteră...

David Stick îşi trase puţin sufletul, apoi continuă : iată, îmi pare că acelaşi zîmbet îl aveţi şi acum, dar mult mai cald. Doamnă, nu am cum să vă explic, eu sînt de fapt un om al imaginii, mi-ar trebui ca să-l descriu..., mi-ar trebui un cuvînt care să înglobeze suavul florilor cînd le surprinde nemilos frigul..., aerul ameţitor al muntelui..., căldura binefăcătoare a soarelui într-o zi de toamnă cînd pîrguie fructele, dar şi săgeata gerului sticlind fulgerarea-i de ghiaţă..., ce să vă mai zic, mi-aţi părut ideală pentru rolul Lindei din ultima secvenţă a serialului pe care Studioul nostru îl toarnă după nuvela poliţistă „Principiul toboganului"... Numai dv. — consider eu — veţi putea da viaţă metaforei de la sfîrşit pe care mi-am imaginat-o...

Pe scurt, iată despre ce este vorba : pe o faleză, aşezată într-un şezlong, Linda (singură în tot peisajul) priveşte o fotografie în care soţul ei, celebrul skior (şi aici David Stick îşi pronunţă adevăratul său nume) Old Niponn, ţine pe după umeri o fată frumoasă, fermecătoare chiar, undeva într-un peisaj montan. Pe spatele fotografiei, Linda citeşte cele cîteva cuvinte muşcătoare : „Doamnă, soţul dv. are în adevăr mult gust !"... În loc s-o tulbure, imaginea şi desigur şi cuvintele au amărît-o puţin, de ce să n-o recunoască ?..., dar ceea ce nu ştiuse adresantul scrisorii era că ea, după ce doctorii o descoperiseră foarte bolnavă (o lună-două, precizaseră ei), plecase sau, mai bine zis, fugise pur şi simplu de-acasă în sihăstria asta, plecase, iată sînt aproape două luni, lăsîndu-i soţului ei un simplu bilet : „dragul meu, adevărul e că m-am cam plictisit, iartă-mă dacă poţi şi nu mă căuta, efectiv nu mai are rost..."

Pe soţul ei l-a iubit şi-l mai iubeşte încă. Ştie şi are atîtea dovezi că şi el o adora..., nu mai departe decît fata din fotografie are aerul, ba, mai mult, coafura ei !...

Un geamăt prelung îi scăpă instantaneu printre buze..., este primul semnal al morţii care va să vină..., doctorul, la rugămintea ei insistentă, îi spusese că, după prima mare durere pe care o va simţi, nu va mai dura decît cîteva zile...

Linda scrie un testament în care lasă toată averea soţului ei Old Niponn..., aici scena — spune David Stick va fi oarecum autentică, întrucît vom folosi chiar pe notarul de aici, ştiţi — se scuză el — unde nu e nevoie mai facem şi noi economii, în fine să scurtez, deci după ce scrie testamentul se reîntoarce pe plajă, în şezlong..., priveşte în zare..., zîmbeşte... ştiţi zîmbetul acela de care vă vorbeam... scoate un pistol din poşetă şi punîndu-l la tîmplă trage...

Dar — adaugă David Stick — metafora abia acum vine. Printr-un efect optic eu vă voi purta deasupra valurilor, ieşind şi intrînd din ele, pe buze cu acest fermecător zîmbet... cu care să treceţi astfel în eternitate...

David Stick făcu o mică pauză, după care întrebă :

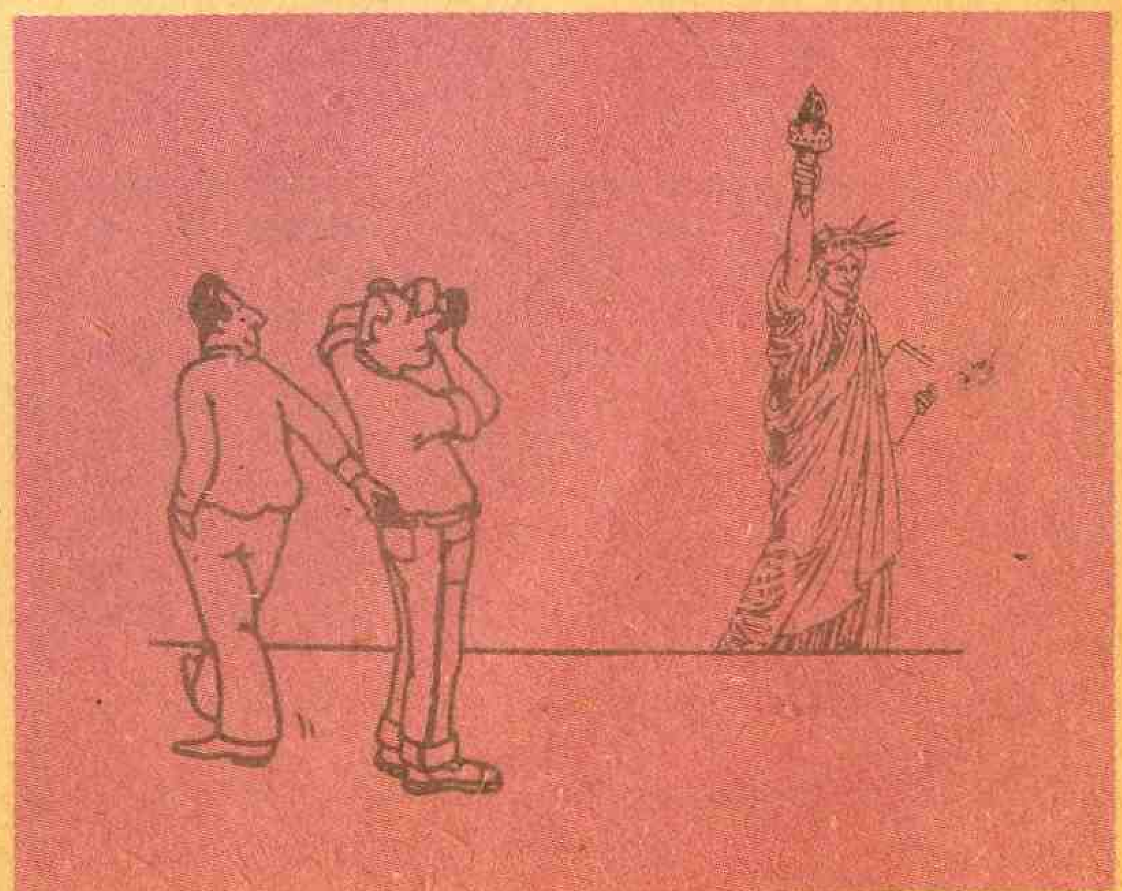
— Ei, ce ziceţi ?...

Nu primi însă nici un răspuns. Probabil că efectul scenei e încă puternic, îşi zise el şi-şi făcu de lucru cu paharul pe care reuşi astfel să-l golească. Privi din nou spre fotoliul dublu dar nu mai zări nimic...

Aerul — comentă ca pentru sine, aerul ăsta îmi tot joacă feste, şi-şi concentră instinctiv auzul. Şi în adevăr desluşi în liniştea aceea pîlpîirea unei respiraţii..., deci ea este acolo, în fotoliu, conchise el, apoi adăugă cu voce tare :

— Contractul pe care-l veţi semna vă va aduce o frumoasă sumă de bani... Ştiu, banii nu vă interesează, dar nici nu vă deranjează, nu ? !...

Cum liniştea persista, David Stick se simţi încurcat de-a binelea. Încerca din răsputeri să nu se simtă idiot, aşa că îşi concentră din nou privirea spre fotoliul dublu şi... parcă, parcă reuşea să desluşească o umbră, o vagă idee de trup..., ceva aducînd a nălucă. Poate e chiar nălucă, îl fulgeră gîndul. David Stick se ridică de pe fotoliul său, ca pentru a face cîţiva paşi, vezi doamne să se dezmorţească, încercînd în felul acesta să se apropie de... nălucă ! David Stick înaintă doi paşi şi se convinse că în fotoliu nu e nimeni. Întinse mîna ca un orb..., doamne, doar n-o fi orbit ? !..., cum să orbească ?..., în jurul lui vede fotolii, vede covorul, camera... şi dacă ele nu sînt decît în imaginaţia ta ? îşi zise şi se cutremură ducîndu-şi instinctiv mîinile la ochi...

Gîndeşte-te

Gîndeşte-te că iarbă şi de la sine creşte
că geografia lumii se-nvaţă prea tîrziu
şi-atît cît poate omul să fie omeneşte
nu-i niciodată simplu să zici nu pot nu ştiu

aş vrea să înţelegeţi că fiecare sferă
a celor mai pătelnic etern categorii
ca una ce se-ntîmplă a fi şi efemeră
eternizează noaptea şi ziua muritorii

aş vrea să nu-nţelegeţi că singur este singur
să nu gustaţi din spaima vreunei ezitări
să părăsiţi în taină înfrîngerea şi ringul
să se inunde sincer de noi îmbrăţişări

şi să-ţi lumine calea spre piscul celor simple
posibile victorii concret emoţionînd
un de la sine viaţa fiind să nu întîmple
o geografie-a lumii speriată de un gînd

Ion Nicolescu

Recheamă-mă

Cînd clipa îţi va fi mai grea,
cînd dorul îţi va fi vecin,
recheamă-mă — şi-am să revin
la fel ca ieri, iubirea mea.

Şi am să uit că m-ai uitat
în anii primei tinereţi,
şi am să uit că doar tristeţi
mi-ai dăruit cînd ai plecat.

Am să mă-ntorc şi-am să mă mint
că am visat un vis urît
şi-ţi voi sări ca ieri de gît,
uitînd că-n păr am, azi, argint.

Am să mă-ntorc şi am să-ţi spun
că, dincolo de vechi dureri,
Trăiesc şi azi din tot ce ieri
iubeam în tine drag şi bun.

Atît te rog, iubirea mea,
recheamă-mă — şi-am să revin
în calea ta ca un senin,
cînd clipa îţi va fi mai grea...

Sandu Ştefănescu

Epistolă

mamei

nu cred orpheu
nu cred în rîul acela
şi nici în altă poveste
că moartea-i semn uitat
la marginea orei în fiece scoică
nu cred în rîul acela
noaptea unsă-i cu smoală
şi se cerne iarba de gheaţă
din fum şi blesteme
ustură ochii
roşcată-i povestea
ce umple cerul
că-i tăinuită şi sarea
şi drumul
o, nu cred orpheu
nu cred în rîul acela !

Gheorghe Daragiu

Era în pragul dezintegrării fizice şi psihice, cînd un zgomot de uşă trîntită îl aduse la realitate. Fără să sesizeze că de fapt era primul zgomot pe care-l auzea de cînd intrase în casa asta, David Stick întoarse automat capul spre vestibul... Prin draperiile trase vede... şi nu-i vine să-şi creadă ochilor. Vede acum o doamnă, aceeaşi doamnă Bell, îndreptîndu-se toată un surîs spre el..., este mult mai fermecătoare decît îşi închipuise, atît de fermecătoare încît pe moment cuprins efectiv de emoţie uită tot ce i se întîmplase pînă acum.

O auzi :

— Cer mii de scuze pentru cele cîteva minute întîrziate..., apoi către majordomul care auzind şi el uşa ieşise din locul lui, ţinîndu-se acum scai după ea : Jack, un scotch... şi, văzînd paharul gol de pe măsuţă, rectifică : adică două !...

David Stick îşi înghiţise în estimp pînă şi limba, iar trupul, trupul îl simţea nevolnic, neinstare de nici o reacţie.

— Să ne aşezăm — şi aici doamna Linda Bell silabisi ca pentru a accentua — domnule David Stick...

Cu un efort supraomenesc, David Stick schiţă un zîmbet, care era mai mult o grimasă, oricum n-ar fi putut spune de ce era mai buimăcit : de prezenţa cu adevărat fascinantă a doamnei Bell sau de neverosimilul celor ce i se întîmplaseră pînă acum. Dar cum nu mai era timp de problematizat, se trezi pur şi simplu vorbind ca un comis voiajor :

— Iată despre ce e vorba, doamnă Bell !...

— Ştiu... îl întrerupse ea, cu adevărat numai graţie şi scoţîndu-şi din poşetă pachetul de ţigări alese una cu un gest pe care David Stick ar fi trebuit să-l recunoască. Dar răspunsul ei fulgerător îl trăznise efectiv în cap. Gînduri aiurea îi zburau pe sub ţeastă, se simţea catapultat în altă lume, o senzaţie de gol în stomac..., o dorinţă de a voma, ...de a da afară răul din el... se îngălbeni... şi... o sudoare rece îi acoperi fruntea...

— David, ce s-a întîmplat ? strigă ea speriată. David, ţi-e rău ?... Hello, Jack, Anne, veniţi, oaspetelui nostru i s-a făcut rău... Să-l scoatem la aer..

Ca prin vis, David Stick se lăsă condus afară, aşezat pe o bancă, unde acum doamna Linda Bell îl ţinea cu o mînă pe după umeri iar cu cealaltă îl mîngîia...

6.

— Dragul meu, ai lucrat mult, pesemne, în ultimul timp şi poate că şi fumatul...

Lui David Stick nu-i venea să-şi creadă urechilor. Îşi revenise întrucîtva, iar acum pîndea de sub masca semilesinului încă neînţelegînd ce se întîmplă. Cert este că doamna asta superbă îl mîngîie şi-l şi alintă... şi totuşi parcă vocea, da, parcă...

O auzi din nou :

— Dragul meu moşulică, sperai să nu te recunosc în travesti, nu ? şi spunînd asta îi răsfiră barba şi-l sărută pe gură, apoi continuă :

— Bine, mă, prostule, nu ţi-am spus eu că e suficient să mă doreşti şi voi veni ?...

David Stick o privea acum efectiv buimac, i se păru că recunoaşte chipul, se zăpăci mai rău şi o întrebă bîlbîindu-se :

— Eu cine sînt ?...

Doamna Bell izbucni într-un superb hohot de rîs, apoi cînd se mai linişti se aşeză în genunchi în faţa lui cuprinzîndu-i mijlocul şi alintîndu-se :

— Cum cine ? iubitul meu !...

David Stick nu mai ştia ce să mai spună, aşa că dădu drumul cuvintelor fără nici un control :

— ...era un principiu..., principiul toboganului... acolo tu aveai un rol... eu trebuia să fiu soţul ei... tu trebuia să fii...

— Da, David, ştiu, alaltăieri, în timp ce tu dormeai, ţi-am citit nuvela poliţistă, ce n-am înţeles era chestia cu pistolul, pe urmă însă am priceput-o... ideea nu e...

David Stick o întrerupse :

— Pe mine mă cheamă Old Niponn..., ştii, David Stick e celălalt, e...

— Da, iubitule, şi pe mine mă cheamă Linda Bell, şi nu Linda Horst, Linda Horst e cealaltă, aşa că sîntem chit... Oricum de mîine, ca să nu ne mai încurcăm, ne va chema la fel !... Apropo, te-am lăsat pe tine să hotărăşti unde ne vom petrece luna de miere...

7.

În baia somptuoasei vile, David Stick demachiat fornăia sub jetul de apă sperînd să se trezească la realitate şi să o înţeleagă.

Ieşi afară de sub duş şi în timp ce se ştergea cu prosopul, văzu apărînd în oglindă de sub părul răvăşit întîi un ochi, apoi încă unul şi care-l priveau cercetător. Recunoscînd chipul îşi cobori în oglindă privirea, îngenunchiat în sine. Dădu însă de trup şi conchise ca o salvare : da, da, ştiam eu că trupul o să mă trădeze..., aşa că ridică uşurat ochii şi întîlnind din nou privirea celuilalt promise ferm :

— Data viitoare am să caut alt trup !...

Traducere şi adaptare de
Mircea Şoncuteanu

CRAIG RICE

O SCHEMĂ SUBTILĂ

„Malone, spuse vocea, trebuie să mă ajuţi."

Micul avocat îi făcu lui Joe Îngerul un semn cu degetul şi rămase impasibil cît timp barmanul îi turnă încă un whisky mare. Îşi înghiţi apoi băutura, meditînd că întotdeauna clienţii apar exact în clipa în care n-ai nici un chef de ei. „N-am nevoie să te ajut", zise fără a catadixi să se întoarcă. „Am plătit chiria pe o lună înainte, secretara pe o săptămînă, iar la bar am, de asemenea, cîteva rînduri plătite. Aşa că poţi să pleci."

„Nu banii contează", spuse vocea.

„Asta ziceam şi eu", zise Malone. „Şi dacă aveai nevoie de mine, de ce nu m-ai căutat la birou ?"

„Am încercat", recunoscu aceeaşi voce. „Am vorbit cu una, Maggie. Zicea că ăsta-i biroul tău !"

Malone se răsuci, zicîndu-şi că Maggie nu va mai fi plătită niciodată în avans. Dădu cu ochii de un bărbat voinic, cu părul cenuşiu închis, ochi albaştri şi bărbie proeminentă. Omul arăta atît de zdravăn, încît lui Malone îi veni să se întoarcă la loc. „Dă-i drumul", spuse. „Despre ce e vorba ?"

„N-am putea găsi un loc mai retras ?"

„Ăsta-i biroul meu", îi aminti Malone. „Mai retras de-atît nu poate fi !"

Tipul privi distrat în jur, apoi din nou la Malone. „Mă numesc Gunderson", spuse. „Frank Gunderson. Îţi zice ceva ?"

„Nimic", răspunse Malone. „Cel puţin pînă acum."

„Fac abonamente la reviste", zise Gunderson.

„Drăguţ", spuse Malone, curtenitor. „Tragi tare, probabil, să te întreţii la colegiu !"

Gunderson arăta foarte nefericit. „De fapt nu le fac chiar eu", explică el. „Am oamenii mei". „Gunderson Sales. Inc. — abonamente prin comis-voiajori. Clientul ia două sau trei reviste şi primeşte una gratuit. E o treabă foarte avantajoasă pentru ei."

„Sînt convins", acceptă micul avocat. „Dar mie nu-mi trebuie. Îţi pierzi timpul."

„Nu, nu cred că înţelegi", spuse Gunderson. „Uite care-i problema, Malone. Cineva a-nceput să-mi omoare oamenii. Zi de zi. Au murit unul după altul. Omorîţi..."

Sorin Truşcă

„...de eventualii clienţi ?"

„De dracu'", spuse Gunderson. „Mai întîi Joe Tallmer, lovit groaznic de-un şofer care-a fugit. Asta era acum o săptămînă. După două zile, Leon Prince a fost „invitat" într-o gaură de ascensor. Apoi, exact în ziua următoare, Howie Kirschmeyer a fost îmbrîncit de pe-un peron şi sfîrtecat de trenul care tocmai trecea. Şi..."

Malone ridică o mînă, semn care-l făcu pe Gunderson să-şi înghită vorbele şi pe Joe Îngerul să-i umple din nou paharul. Bău licoarea şi apoi îl fixă pe Gunderson cu ochi trişti.

„Accidente", spuse el, calm. „Se întîmplă."

„Trei accidente", continuă el. „Primul a fost lovit de o maşină. Al doilea era prea prost să aştepte liftul. Al treilea a încercat să treacă peste linii. Într-un fel e de aşteptat. Dacă eşti atît de tîmpit încît să trăieşti băgînd oamenilor pe gît fel de fel de reviste...".

„Nu, sigur nu înţelegi", îl întrerupse Gunderson. „A mai fost şi al patrulea. Astăzi dimineaţă."

„Ăsta ce-a mai păţit ?".

„Împuşcat în cap cu un '45", spuse Gunderson. „Mort", adăugă el, inutil.

John J. Malone se simţi dintr-odată foarte obosit. „Da, asta parcă miroase-a crimă", admise el. „Sînt sigur însă că poliţia se poate ocupa de ea".

„Nu văd cum", spuse Gunderson. „Omul se numea Henry Littleton. Îşi bea cafeaua dimineaţă, nevasta era pe sus, să facă paturile, sau ce ştiu eu... Cineva a intrat, l-a împuşcat şi a plecat".

„Pistolul ?".

„Pe masa din sufragerie. Nici amprente, nici urme".

„Hmmmm", zise Malone.

„Înţelegi", continuă Gunderson, poliţia nu poate face nimic. Littleton nu a fost ucis de cineva care-l cunoaşte. A fost omorît din aceleaşi motive ca şi Tallmer, şi Prince şi Kirschmeyer".

„Şi ei de ce au fost omorîţi ?".

„Asta aş vrea să ştiu şi eu", spuse Gunderson.

Malone făcu o pauză, cît să-şi aprindă trabucul. „Hai", spuse îmblînzit. „Trebuie să ai vreo idee. Altminteri n-ai fi aici să mă freci pe mine".

Gunderson ezită. „Malone", spuse el. „Nu vreau să par scrîntit. Nu-i deloc bine să pari scrîntit. Cred însă că cineva încearcă să mă ruineze, Malone. Omorîndu-mi oamenii, unul cîte unul. Să-mi amputeze forţa de vînzare. Şi azi m-au părăsit alţi doi ! Sînt în pom ! Mi-au spus că nu mai pot risca să lucreze pentru mine. Unul dintre ei spunea că are nevastă şi copil. La naiba ! Şi eu am nevastă şi copil. Doi copii am ! Şi...".

„Taci puţin", spuse micul avocat, absent. „Cine să-ţi distrugă forţa de vînzare ? Ai concurenţi în... aiureala asta ?".

Grafica : Eugen Taraș Oituz

Gunderson roși. „Nu e aiureală. Dar am un concurent“.

„Are și nume ?“.

„Tru-Val Subscriptions“, zise Gunderson.

Malone suspină. „Ciudat nume pentru un om“, remarcă el. „Și-ai lui cum îi zic : Troovie ?“.

„Ăsta-i numele companiei, Malone. Omul se numește Harold Cowperthwaite“.

Malone aruncă o privire distrată în jur. Putea înțelege uciderea comis-voiajorilor, mai ales dacă această crimă era opera unor clienți exasperați. Dar nu voia să înțeleagă. Nu acum. De altfel, nu voia deloc cazul ăsta.

„Malone ! Uite aici un cec. 2 500 de dolari. Te așteaptă încă unul de 2 500 după ce lămurești toate astea. Plus cheltuielile, desigur. Ți se pare suficient ?“.

Malone luă cecul și-l aranjă în portofel. Dădu din cap amabil și îl urmări pe Gunderson cu privirea cînd acesta ieșea din City Hall Bar, cu pas ferm și pieptul înainte, legănîndu-și brațele. Apoi se uită în jur. Dădu din nou cu ochii de Joe Îngerul și îi arătă paharul gol. Era timpul, își zise, să înceapă cheltuielile pentru Gunderson.

Harold Cowperthwaite nu-i prea era de folos. Pe cît de zdravăn părea Gunderson, pe atît de bolnăvicios părea el. Și tot atît de dezagreabil. „Hotărît lucru“, își zise, „Amîndoi îmi displac în egală măsură“.

„...incredibilă acuzație ! „Cowperthwaite tocmai termina de strigat. Îi dispar aiurea cîțiva nenorociți de voiajori și mă acuză pe mine. Mă acuză pentru orice. Ar trebui să-l dau în judecată pentru calomnie ! Asta merită !“.

Malone oftă, dorindu-și ca omulețul să mai renunțe la semnele de exclamație. „Deci nu i-ați ucis dumneavoastră ?“ sugeră el.

„Să-i ucid ? ! ! explodă Cowperthwaite. „Bine-înțeles că nu i-am ucis eu. Dacă ar fi să omor pe cineva, l-aș omorî pe Gunderson ! Știi ce cred eu, Malone ?“.

Malone era total nepregătit pentru semnul de întrebare. „Hmmm“, zice. „Ce credeți dumneavoastră ?“.

„Cred că i-a omorît chiar el !“ urlă Cowperthwaite. „Și-acum aruncă totul pe mine ! Să-mi provoace necazuri ! Să fiu sîcîit tot timpul !“.

„Oh“, spuse Malone. „Nu putea să facă asta“.

„Nu ?“.

„Sigur că nu. E clientul meu“.

Cuvintele lui Cowperthwaite îl urmăriră pe avocat pînă dincolo de ușa pe care scria „Tru-Val Subscriptions“. Reuși, totuși, să închidă ușa înainte ca celălalt să ajungă la semnul exclamării. Constată, plictisit, că era ziua victoriilor mărunte.

„Eu zic să mai așteptăm pînă omoară încă încă unul“, spuse von Flanagan. „Și atunci poate lasă el vreun indiciu“.

„El ?“, făcu Malone nedumerit. „Care el ?“.

„Ucigașul, tipul care i-a omorît pe Littleton și pe ceilalți fără să lase nici o urmă“, zise marele polițist. „O să mai găsească el repede un alt voiajor d'ăsta, să-l omoare. Dac-avem noroc, îl prindem chiar atunci. N-ar fi frumos ?“.

„Pentru toată lumea, mai puțin pentru voiajor“, încuviință Malone. „Dar asta pare că nu te prea interesează. Ai ceva împotriva lui ?“.

„Destule“, răspunse von Flanagan. „Întîi că e imposibil să-l salvăm. Și-apoi, nici nu vreau să-l salvezi“ !.

„Și de ce nu ?“.

Von Flanagan dădu din cap cu dezgust. „Malone, ți-a pătruns vreodată în casă un individ din ăștia care-ți împuie capul cu abonamentele lui ? Ți s-a întîmplat vreodată ca unul din acești mici monștri să-și înțepenească piciorul în ușa ta și să-ți tot explice cîtă nevoie ai de revistele lui idioate ? Știi cum e ?, spune !“.

Malone dădu din cap.

„Ar trebui omorîți pînă la ultimul“. spuse von Flanagan. „Vorbesc serios, Malone. Oricine omoară un comis-voiajor merită o medalie“.

Malone oftă. „Cazul“ îi aminti el lui von Flanagan. „Hai să vorbim despre cazul ăsta. Spune-mi ce știi. Tot“.

„Nu-s multe de spus“, începu von Flanagan, instalîndu-se comod pe scaun. Acest Littleton are 33 de ani, nevastă și doi copii. Un băiat și...“.

„...și o fată“, ghici Malone.

„Dacă tot știi, ce mă mai sîcîii pe mine ?“.

„Scuză-mă“, spuse Malone. „Scuză-mă. Continuă, te rog“.

„E un tip descurcăreț“, spuse von Flanagan. „Are două slujbe în același timp. Trage tare. Seara face abonamente pentru individul ăla, Gunderson, iar de la 9 la 5 robotește la un garaj. Cu toate astea n-are niciodată bani. A tot avut ghinion în ultimul timp. Doctori, probleme cu copiii, știi cum e. Dar n-are nici datorii ! Altfel, băiat bun. De nădejde. Dacă n-ar vinde reviste, băiatul ăsta chiar că ți-ar place“.

„Crima...“, zise Malone, încet.

„Omor“, răspunse von Flanagan. „Dar nu nevasta. M-am gîndit și la asta, Malone. Deși n-aș fi vrut. E o femeie atît de drăguță, păpușă nu alta. Numai că atunci, în momentul crimei, era sus cu copiii. Și asta o spun copiii care-s prea mici ca să mintă“.

Malone aprinse un trabuc. „Cel care l-a împușcat era totuși în casă ?“.

Von Flanagan încuviință din cap. „Da, l-a împușcat de aproape. Totul arată de parcă ucigașul a vrut să dea impresia de sinucidere. Dar nici nu s-a obosit prea tare. Lipsesc arsurile, iar pistolul era lîngă mîna stîngă a lui Littleton. Și el era stîngaci, am verificat asta“.

„Bine lucrat“, spuse avocatul. „Deci, omorît. Dar nu de soție. Și ceilalți ? Tallmer și Prince și Kirkenberger ?“.

„Kirschmeyer“, îl corectă von Flanagan“. Ei, asta-i partea cea mai nostimă ! Cu Tallmer a fost accident de mașină. Tipic. Iar Prince și Kirschmeyer, ăstea-s cele mai accidente din cîte-am văzut ! Dar cu toate astea, laolaltă...“.

„Știu“, spuse Malone morocănos. „Littleton avea vreo asigurare ?“.

„Asigurare ?“ von Flanagan păru derutat. „Oh“, zise el, „Littleton, asigurare... Daa ! Avea. Mare. Dar s-a rezolvat, Malone. Soția e singurul beneficiar. Și e curată. Așa că și firul ăsta s-a dus“.

„Mulțumesc“, spuse Malone. „Și eu“.

„Și tu ce ?“.

„M-am dus“, zise Malone. „Să beau ceva“.

Cu două porții de whisky ingurgitate rapid și o pereche de halbe „reparatorii“, să le țină de urît, Malone se simți în formă să pună mîna pe telefon. Îl sună întîi pe Charlie Stein, un omuleț folositor, ce servea drept cămătar unei întregi lumi aflate prea departe de marile bănci. Dădea împrumuturi cartoforilor și altor tipi îndoielnici.

„Nu-i grabă“ îi spuse lui Stein. „Nimic urgent. Vreau doar să aflu dacă ai ceva în legătură cu un individ Henry Littleton. Dar, adaugă el cu tristețe, probabil n-ai“.

„Greșești“, spuse Stein. „Am ceva“.

Malone învie. „Dă-i drumul. Ce știi ?“.

„Henry Littleton, zise Stein îi datorează lui Max Hook 75 de bătrîne. Altceva ?“.

„Imposibil“, făcu Malone. „Adică...“.

„Imposibil, dar adevărat“.

„Oh“, spuse Malone. „Păi poți să-l ștergi de pe listă Charlie. Cineva i-a găurit căpățîna“.

Malone închise scurt și ridică din nou receptorul. Îl sună pe Max Hook. Acesta răspunse aproape imediat. „Malone, Max“, spuse Malone vesel. „N-ai comandat cumva un glonte pentru Henry Littleton ?“.

„Littleton ? Ăsta-i ticălosul care-mi datorează 75 de miuțe ! 75 de bătrîne, și n-am văzun un bănuț de la el“. Făcu o pauză. Apoi, cu aerul cuiva care de-abia a auzit ce spusese Malone la început, Hook adăugă. „Ai zis că l-a ciuruit careva ?“.

„Azi dimineață. N-ai fost tu, nu-i așa ?“.

„Păi ce-s nebun“ zise Hook. „Cum să-l achit pe unu care are să-mi dea bani ? N-are nici un sens, Malone“.

„Nici n-am spus că are“, zise Malone curtenitor. „Verificam și eu, Max“, puse receptorul în furcă și-și croi drum spre bar.

„N-arăți prea grozav“, îi aruncă Joe Îngerul, gînditor. „Să-ți las sticla ?“.

Malone oftă. „Nu fi ridicol“, zise el. „N-aș mai avea cu cine să vorbesc“. Închise ochii și încercă să se gîndească. Acest Littleton muncise din greu, fusese un tip cinstit și avea 75 de mii de dolari datorie. Hook nu-l omorîse, Cowperthwaite nu, nevasta nu și nici el nu-și luase singur zilele. Întreaga afacere era cumplită.

„Bine c-am dat de tine“, spuse von Flanagan. „Ești beat, dar tot mă bucur că te-am găsit. Vreau să-ți spun că-n treaba aia îți pierzi timpul. Și eu am crezut că e o legătură între toți ăia. Dar nu-i“.

„Greșești“, spuse Malone cu măreție. „Dar, oricum, zi mai departe“.

„Tallmer“, zise von Flanagan, ignorînd întreruperea. „Primul. A venit un individ la secție și a declarat că el este cel care l-a lovit și a fugit. Avea mustrări de conștiință. Deci nu e nici o legătură între el și ceilalți. Accidente. Așa cum am presupus“.

„Greșit“, spuse Malone cu tristețe. „Complet greșit“.

„Păi... ?“.

„Să-ți explic, zise Malone. „O să-ți spun tot. Mi-am închipuit eu că-i ceva în genul ăsta“. Oftă. „Tallmer a fost un accident adevărat... Pînă aici știi și tu“.

Malone dădu din cap. „Prince și Kirschenblum...“.

„Kirschmeyer“.

„Dă-l dracu'“ spuse Malone. „Oricum, cei doi au fost uciși. De aceeași persoană care l-a ucis și pe Littleton“.

„Dacă ești așa deștept“, îl întrerupse von Flanagan, „atunci poate-mi spui și numele acestei persoane. Al care i-a omorît pe toți“.

„Simplu“, răspunse Malone. „Numele e Littleton“.

Continuă să explice, pe cînd von Flanagan îl privea cu gura căscată. „Littleton avea datorii. 75 de bătrîne. Și nici o posibilitate să se descurce. În momentul ăsta Tallmer e lovit de mașină“.

„Exact“.

„Lui Littleton îi vine ideea salvatoare. Voia să se omoare, dar nu voia ca soția lui să piardă asigurarea. Așa că s-a sinucis. Numai că a făcut-o în așa fel încît să pară o crimă“.

Malone își aprinse un trabuc nou. „A făcut o schemă“, continuă el. „I-a făcut vînt lui Prince în gaura ascensorului si l-a împins pe Kirschengruber în fața trenului“.

„Kirschmeyer“.

„Știi de cine-i vorba ! În orice caz el, Littleton, a făcut asta concepînd toată schema. O schemă subtilă. Apoi s-a împușcat“.

„Cu mîna stîngă ? De la distanță ?“.

„Exact. Dacă vrei să arate ca o crimă tragi cu mîna dreaptă. Și pui pistolul în gură. Înțelegi de ce-am spus că-i subtilă schema ?“.

Von Flanagan cugetă : „Deci e sinucidere ? Atunci, zise el, spunem că a fost crimă și sinucidere, cu Littleton criminalul. Corect ?“.

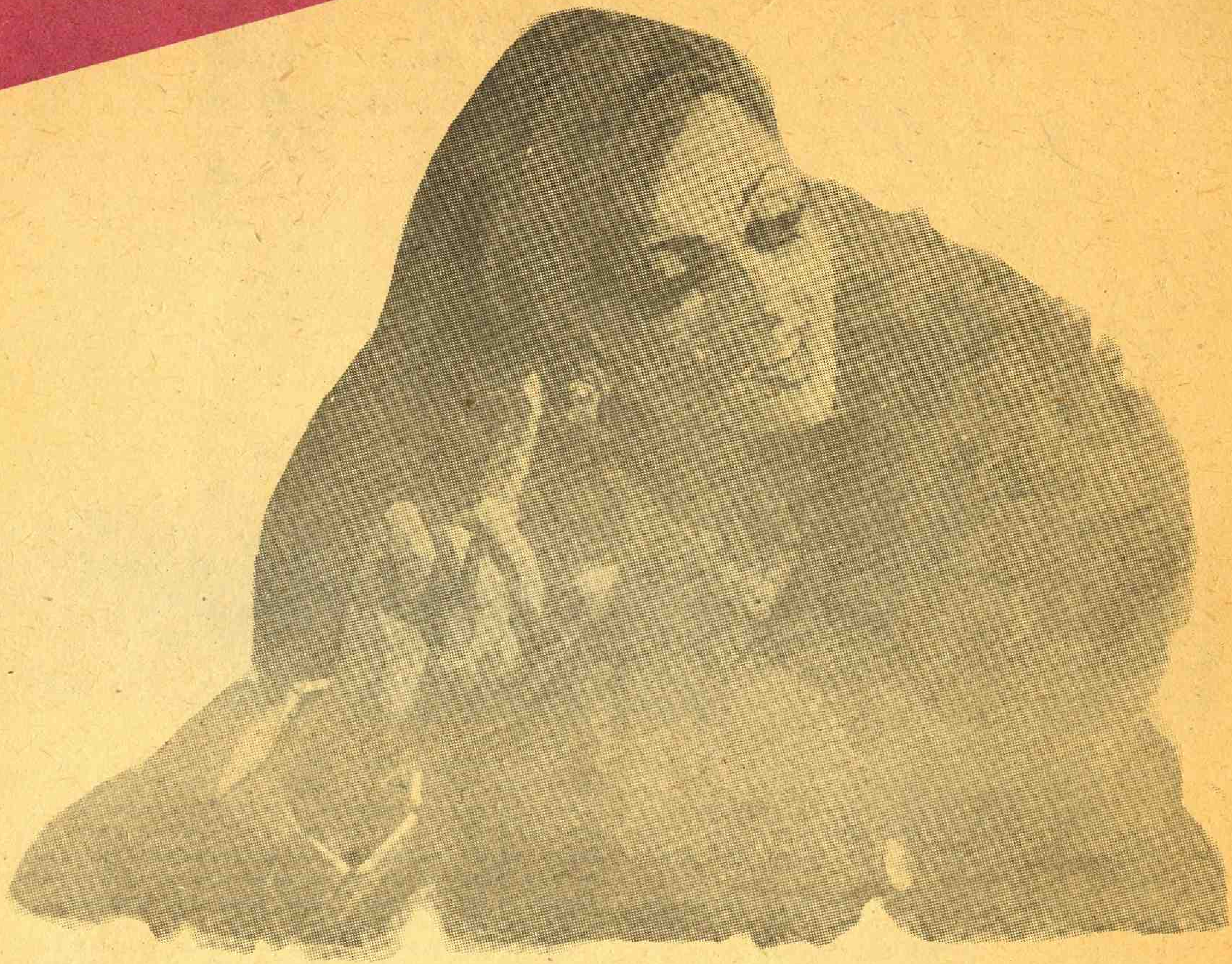
„Greșit“ răspunse Malone. „Vei raporta cazurile Prince și Kicklebutton ca accidente, iar Littleton — ucis de persoană sau persoane necunoscute. Dacă el s-a chinuit atît, ce rost are să-i lipsim soția și copiii de asigurare ? Și-apoi, eu nu-i conving pe anchetatori, n-o să obții niciodată un verdict de sinucidere. Și eu n-am de gînd s-o fac“.

„Și onorariul tău ?“.

„O să-i spun lui Gunderson că oamenii lui sînt în siguranță. Îi promit că îi dau înapoi toți banii dacă măcar unul va mai fi ucis. Și dacă nu-i ajunge, poate să păstreze al doilea cec pe care mi-l datorează. Adu-ți aminte că la început nu-mi trebuia deloc cazul ăsta“.

Traducere și adaptare de
Laura Kivu

AGATHA CHRISTIE

Cîntecul lebedei

Era la Londra, într-o dimineață de mai, la orele unsprezece. Mister Cowan privea prin fereastra salonului foarte bogat ornamentat din apartamentul său, la „Ritz". Era chiar acela care fusese reținut pentru Paula Nazorkoff, faimoasa cîntăreață de operă, care tocmai sosise în metropolă. Mr. Cowan, impresarul ei, venise și el, pentru a discuta unele probleme. El întoarse capul auzind zgomotul unei uși care care se deschise. Dar nu era decît Miss Read, secretara doamnei Nazorkoff, o tînără palidă, foarte distinsă.

— Oh ! dumneavoastră sînteți, draga mea. Doamna nu s-a sculat încă ?

Miss Read clătină capul.

— ... Ea mi-a spus să vin la orele zece. Iată, a trecut o oră de cînd aștept.

El nu manifestă nici nemulțumire și nici surpriză. Mr. Cowan era obișnuit cu extravaganțele artistei. Era înalt, proaspăt ras, poate puțin prea voinic și foarte îngrijit. Părul său era negru iar dinții aveau o albeață agresivă. Obiceiul de a „șuiera" pe „s" era aproape de sîsîit.

O ușă se deschise în partea opusă a camerei, făcînd loc unei micuțe și fermecătoare franțuzoaice.

— Doamna s-a trezit ? se interesă Cowan plin de speranță. Ce noutăți ne aduci, Elise ?

Tînăra ridică ambele mîini spre cer.

— Nu-i deloc în apele ei în această dimineață. Nimic nu-i place. Minunații trandafiri galbeni pe care domnul i-a trimis aseară, vă amintiți desigur, spunea că aceștia mergeau la New York dar că aici, la Londra, erau grotești ! Aici se impun numai trandafirii roșii. Ea i-a aruncat și au căzut pe capul unui domn onorabil, care s-a supărat, ceea ce, dealtfel, e foarte de înțeles.

Cowan ridică sprîncenele dar nu-și manifestă în altfel sentimentele care îl animau. Apoi scoase din buzunar un carnețel în care notă :

„Trandafiri roșii".

Elise plecă tot așa de repede cum venise iar Cowan se întoarse la fereastră. Vera Read se instală la un birou și se apucă să rezolve corespondența. Astfel s-au scurs încă zece minute în tăcere apoi ușa camerei se deschise ca o furtună și Paula Nazorkoff irupse în salon. Și, deodată, camera păru mai mică iar Vera Read mai neînsemnată. În ce-l privește pe Cowan, acesta aștepta.

— Ah ! ah ! copiii mei, zise primadona, am impresia că nu sînt punctuală ?

Era înaltă și nu avea alura obișnuită a cîntărețelor de operă. Brațele și picioarele ei erau armonioase, gîtul fin, elegant. Părul ei scînteietor, roșcat, era fără îndoială vopsit, dar aceasta nu-l făcea mai puțin strălucitor. În pofida celor patruzeci de ani, trăsăturile feței erau încă frumoase... Doar în jurul ochilor se puteau observa ușoare riduri... Ea avea un rîs de copil, un stomac de struț și un caracter drăcesc. Era considerată drept cea mai mare soprană dramatică a timpului său. Se întoarse spre Cowan.

— M-ați ascultat ? Ați aruncat în Tamisa acel pian englezesc abominabil ?

— Da, l-am înlocuit, zise Cowan, arătînd instrumentul într-un colț.

Soprana se aruncă asupra lui și ridică capacul.

— Un Erard, zise ea. Da, e mai bun. Să-l încercăm.

Minunata ei voce se ridică, detaliă un arpegiu, luă o notă înaltă și răsună puternic pentru a se modera imediat și a se scufunda apoi în neant.

— Ah ! zice Paula Nazorkoff cu un entuziasm naiv. Ce frumoasă e vocea mea, chiar și la Londra !

— E purul adevăr, se grăbi Cowan să recunoască. Și în curînd, Londra va fi la picioarele dumneavoastră, la fel ca New York-ul.

— Credeți ?

Judecind după ușorul surîs ce plutea pe buzele ei, întrebarea era pur formală.

— E o certitudine.

Paula se îndepărtă de pian și veni aproape de masă.

— Acum să vorbim despre afaceri. Ce fel de angajamente ați încheiat pentru mine ?

Cowan scoase cîteva hîrtii din servieta pe care o pusese pe un scaun.

— Veți cînta de cinci ori la „Covent Garden". De trei ori în „Tosca", de două ori în „Aida".

— „Aida" ! Peuh ! zise primadona. Ce chestie. „Tosca" e altceva.

— Da, Tosca sînteți chiar dumneavoastră.

Celebra scriitoare engleză, Agatha Cristie, care se căsătorise a doua oară, la o vîrstă destul de înaintată, cu un arheolog, mărturisea unei prietene cu prilejul unei sindrofii:
— Soțul meu e pasionat după antichități. Cu cît îmbătrînesc, cu atît îi par mai interesantă!

— Sînt cea mai admirabilă Tosca din lume.

— Nu există nimeni care v-ar putea egala.

— Roscari e în rolul lui Scarpia?

— Da, și Lippi, Emile.

— Ce ? strigă Nazorkoff. Lippi, această mică broască hidoasă ? Nu cînt cu el. Sau îl mușc, îl zgîrii !

— Haide, haide, zice Cown, conciliant.

— El nu cîntă, vă repet, acest bastard latră.

— În sfîrșit... o să vedem.

El era obișnuit cu aceste ieșiri.

— Cavaradossi ? se interesă Nazorkoff.

— Tenorul american Hensdale.

— E un băiat drăguț. Cîntă frumos.

— Barrère îl va înlocui într-o seară.

— E un artist, zise ea generos. Dar acest Lippi... nu vreau să știu de el. Nu voi cînta niciodată cu el!

— Aveți încredere în mine.

El tuși, luînd apoi o altă hîrtie.

— Aranjez un concert special la „Albert Hall". Nazorkoff făcu o grimasă.

— Știu, știu, zise Cowan, dar aceasta e uzanța.

— Se va juca cu „birourile" închise, zise cîntăreața. Și voi lua un gaj mare. Ecco !

— Iată acum o propunere deosebită, reluă Cowan, din partea lady-ei Rustonbury. Ar dori să cîntați și la ea.

— Rustonbury ? (Ea se încruntă, părînd a-și aminti). Am citit acest nume undeva, cu mult timp în urmă. E un oraș sau un sat, mi se pare.

— O comună în Herfordshire. Castelul e foarte vechi, foarte feudal, cu tot tacîmul, fantome, portrete de familie, scări secrete și o sală de teatru. Lordul Rustonbury înoată în aur și dă adeseori unele serbări. Soția lui propune o operă completă, de preferință „Butterfly".

— „Butterfly" ?

— Ei sînt dispuși să plătească oricît. Bineînțeles că va trebui să aranjez cu „Covent Garden", dar dumneavoastră veți primi un gaj foarte mare. Dealtfel această repre-

zentație e foarte bună și pentru publicitate.

— Reclamă? Pentru mine? zise ea cu un dispreț suveran. Rustonbury, murmură cîntăreața, unde am mai auzit...

Merse pînă la masă, luă o revistă pe care începu s-o răsfoiască distrat, apoi, deodată, încremeni. După o tăcere prelungită, lăsă revista să-i scape din mînă, după care se întoarse încet și se așeză pe un fotoliu. Pe fața ei se putea vedea o schimbare totală. Trăsăturile i se înăspriră, revelind acum o expresie austeră.

— Aranjați spectacolul la castel, zise ea. Voi cînta, însă cu o condiție, „Tosca", nimic altceva.

— Asta va fi foarte greu, murmură Cowan. Decorurile de la „Tosca", pe o scenă particulară...

— Am zis „Tosca"!

Brusc, Cowan păru convins și se ridică.

— Voi face cum doriți, zise el. Și ea se ridică în același timp și păru că vrea să explice decizia.

— E cel mai mare rol al meu, Cowan. Nimeni nu m-a egalat pînă în prezent.

— Da, așa este, reluă Cowan. Jeritza a avut anul trecut un succes frumos cu acest rol...

— Jeritza? strigă ea, roșie de indignare, apoi expuse îndelungat tot ce credea despre Jeritza.

Dar Cowan o cunoștea și nu o mai asculta.

— Asta nu o împiedică să cînte „Vissi D'Arte" culcată pe burtă.

— Și de ce nu? întreabă Nazorkoff. În ce mă privește și eu pot cînta pe spate cu picioarele în aer.

— Asta n-ar displace nimănui, zise Cowan, rămînînd totuși serios.

— Nimeni nu cîntă „Vissi D'Arte" ca mine, afirmă Nazorkoff. Eu o cînd cu vocea de mînăstire așa cum m-au învățat maicile, cu mulți ani în urmă... cu vocea unui copil de cor ori a unui înger. Impresională, pură, fără pasiune.

— Știu, făcu Cowan, animîndu-se puțin. Sînteți formidabilă.

— Arta, zise primadona, consistă în a plăti prețul, a suferi, a îndura totul pentru a obține puterea de a veni înapoi, de a recuceri frumusețea pierdută din inima unui copil.

Cowan îi lansă o privire curioasă. Vedea în ochii ei o lumină ciudată care-l făcu să tremure. Ea mai murmură cîteva cuvinte pe care de-abia putu să le descifreze.

— În sfîrșit, în sfîrșit... După toți anii aceștia.

*

Lady Rustonbury unea cu succes ambiția cu simțul artistic. Soțul său, foarte indiferent la aceste două chestiuni, o lăsa liberă să facă ce voia. El era un om puternic, sangvin, pe care nu-l interesa altceva decît caii săi. O admira pe soția sa și se bucura că era suficient de bogat pentru a-i permite aceste fantezii. Sala de teatru a castelului fusese construită de bunicul său în secolul trecut. Aceasta era jucăria favorită a lady-ei Rustonbury, care a reușit să facă să se reprezinte aici o dramă a lui Ibsen, o piesă a așa zisei școli moderne, numai divorțuri și droguri, precum și o fantezie poetică într-un cadru cubist. Pentru reprezentarea operei „Tosca", a cărei anunțare făcuse senzație, lady Rustonbury invitase toată protipendada Londrei.

Doamna Nazorkoff și trupa ei sosiseră puțin înaintea dejunului. Hensdale, celebrul tenor american, urma să cînte „Cavaradossi" iar Roscari, celebrul bariton italian, urma să fie „Scarpia". Cheltuielile erau enorme dar nimeni nu se sinchisea. Paula Nazorkoff era într-o dispoziție excelentă și se arăta fermecătoare. Surprins în mod plăcut, Cowan implora cerul ca starea ei prezentă să rămînă la fel și în continuare.

Odată dejunul sfîrșit, trupa se grăbi să meargă în sala de teatru pentru a vedea decorurile. Orchestra era condusă de Samuel Ridge, unul din cei mai buni dirijori din Anglia. Totul părea perfect, dar, lucru curios, Cowan nu se simțea în apele sale...

— E prea frumos pentru a fi adevărat, își zise el. Fizionomia de pisică lacomă pe care o afișa Nazorkoff nu anunța nimic bun. Lunga sa experiență în materie de teatru probabil că dezvoltase în el un al șaselea simț, infailibil. Fiindcă, în aceeași seară, spre orele șapte, Elise, camerista franceză, veni la el în fugă mare, foarte emoționată.

— Mr. Cowan, repede! Veniți repede, vă rog!

— Ce s-a întîmplat? făcu Cowan, anxios. Doamna are din nou unul din capriciile sale extravagante? Dealtfel, mă așteptam.

— Nu, nu, domnule. Nu-i vorba de doamna, ci de domnul Roscari, care-i pe moarte.

— Nu trebuie să exagerăm. Conduceți-mă la el.

El o urmă pe camerista innebunită pînă în camera italianului, unde îl văzu pe acesta în pat, răsucindu-se din cauza convulsiilor.

Paula Nazorkoff era aplecată asupra lui și îl primi cu multă răceală pe Cowan.

— În sfîrșit, ați venit! E din vina dumneavoastră. Bietul nostru Roscari suferă teribil. Trebuie să fi mîncat ceva ce nu-i priește.

— Mor, gemea bolnavul. Ah! durerile acestea. E îngrozitor! Oh!

El se răsucea în pat cu mîinile ținîndu-se de burtă.

— Un medic, ne trebuie un medic, zise Cowan.

Paula îl opri cu un gest.

— El urmează să sosească și va face tot ce depinde de el pentru a-l salva pe bietul nostru prieten. Dar nu mai poate fi vorba ca Roscari să cînte în această seară.

— Niciodată... niciodată nu voi mai cînta... mor, gemea italianul.

— Nici vorbă, zise Paula. E o mică indigestie. Dar, în orice caz, nu veți fi în stare să urcați pe scenă în această seară.

— Cineva a vrut să mă otrăvească!

— E fără îndoială vorba de ptomaină, un alcaloid toxic, afirmă Paula. Rămîi lîngă el, Elise, pînă la sosirea medicului.

— Ce vom face?

Cowan clătină din cap. Era prea tîrziu pentru a aduce de la Londra un cîntăreț capabil de a-l înlocui pe Roscari. Lady Rustonbury, prevenită asupra întîmplării, veni să-i întîlnească. După exemplul lui Nazorkoff, și aceasta nu se gîndea decît la succesul spectacolului „Tosca".

— Și nimeni la îndemînă pentru a-l înlocui, se frămîntă cîntăreața.

Lady Rustonbury scoase un strigăt.

— Ah! Asta e! Bine înțeles, Bréon!

— Bréon?

— Desigur, Edouard Bréon, trebuie să-l cunoașteți, celebrul bariton francez. E vecinul meu. „Country's Houses" a publicat o fotografie a casei sale în această săptămînă. De el avem nevoie.

— Cerul ne ajută, strigă Nazorkoff extaziată. Bréon în Scarpia. Acum îmi aduc foarte bine aminte de el. Era unul din cele mai mari roluri ale sale. Dar e la pensie.

— Am să-l aduc, asigură lady Rustonbury. Contați pe mine.

Zece minute mai tîrziu, solitudinea lui Edouard Bréon era tulburată de către o contesă febrilă. Odată ce lua o hotărîre, lady Rustonbury devenea o femeie foarte hotărîtă și domnul Bréon înțelese, foarte repede, că urma să se supună. Dealtfel, trebuia să recunoască, el avea o slăbiciune pentru nobilele contese. El însuși urcase, treaptă cu treaptă, scara socială și era bucuros să trateze de la egal la egal cu ducii și prinții. Retragerea sa într-un colț din Anglia l-a dezamăgit puțin. Îi lipseau aplauzele publicului, simpatiile acestuia; localnicii nu-l recunoșteau la adevărata sa valoare, astfel încît cererea lady-ei Rustonbury a fost ca o alinare pentru inima sa îndurerată.

— Voi face tot ce pot, zise el cu un surîs. E mult de cînd nu am mai cîntat în public și nici nu dau lecții. Dar, în acest caz, indispoziția lui signor Roscari, atît de deplorabilă...

— E o mare lovitură, zise lady Rustonbury.

— Nu pentru că ar fi într-adevăr un cîntăreț, zise Bréon. El se strădui cîteva minute pentru a i-o dovedi. De la retragerea lui Edouard Bréon nu a mai apărut pe scenă un bariton de o asemenea clasă.

— Tosca o va cînta doamna Nazorkoff. O cunoașteți, fără îndoială.

— Nu în mod personal, zise Bréon. Am auzit-o cîntînd la New York. E o mare artistă, are simțul dramei.

Lady Rustonbury se simți eliberată de o mare povară — cu artiștii aceștia, nu se știe niciodată. Între ei erau gelozii și antipatii atît de ciudate.

Ea reintră la castel triumfătoare.

— L-am convins, strigă ea de departe. A fost deosebit de amabil. Am să-mi aduc aminte toată viața.

Francezul a fost înconjurat cu toată simpatia, i se exprimă mulțumiri și toată lumea începu să-l stimeze. În pofida celor șaizeci de ani ai săi, Edouard Bréon era încă un bărbat bine care știa să cucerească inimile.

— O clipă, zise lady Rustonbury, unde e doamna? Ah, uite-o. Paula Nazorkoff nu se deranjase pentru a-l saluta pe bariton. Ea rămase așezată pe un fotoliu cu spătarul înalt, în umbra căminului. Nu se făcuse focul deoarece căldura era intensă iar cîntăreața își făcea vînt cu un imens evantai. Ea se arătă atît de distantă încît, la un moment dat, lady Rustonbury o crezu supărată. Aceasta tocmai se apropia pentru a i-l prezenta pe Bréon.

După o ultimă mișcare cu evantaiul, Paula Nazorkoff îl puse jos și întinse mîna francezului. Acesta se înclină adînc asupra ei în timp ce de pe buzele primadonei scăpă un suspin ușor.

— Doamnă, zise Bréon, noi n-am cîntat niciodată împreună, iar acum am o anumită vîrstă. Dar, în sfîrșit, soarta îmi surîde și mă salvează.

— Sînteți prea bun, domnule, zise Paula surîzătoare. Cînd eu nu eram decît o începătoare, o neînsemnată cîntăreață, nu puteam decît să mă așez la picioarele dumneavoastră. Ce artă ați arătat în Rigoletto, ce perfecțiune, nimeni nu a putut să ajungă la această dimensiune.

— Vai, zise Bréon, simulînd un oftat, zilele mele bune au trecut. Scarpia, Rigoletto, Radames, Sharpless... de cîte ori nu le-am cîntat! Iar acum... nu mai sînt nimic.

— Ba da... în această seară.

— E adevărat, doamnă, am uitat. Astă seară.

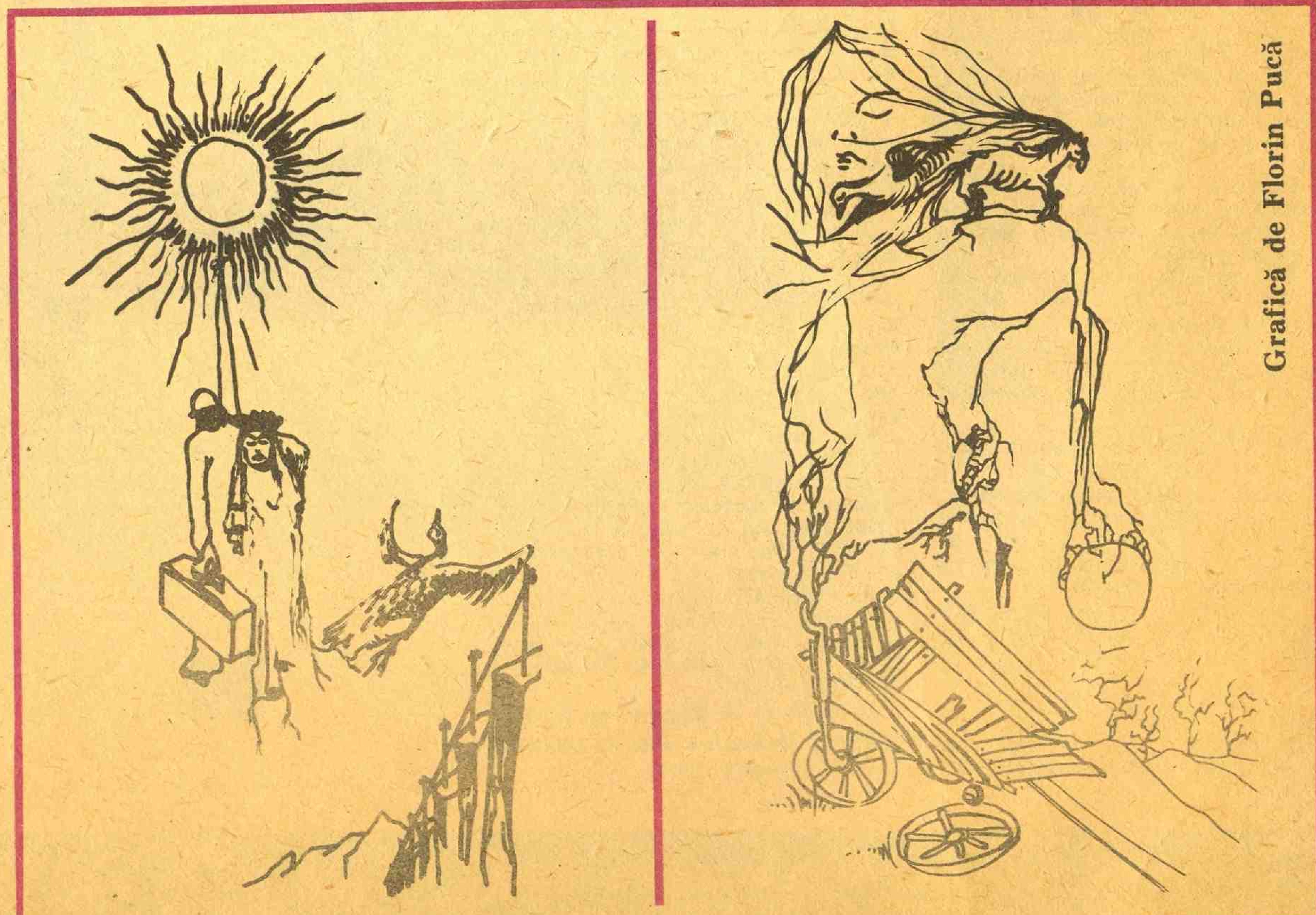
— Ați cîntat cu multe „Tosca", zise Nazorkoff arogantă, dar niciodată cu mine.

— Voi ști să apreciez această onoare, doamnă, făcu Bréon, pătruns.

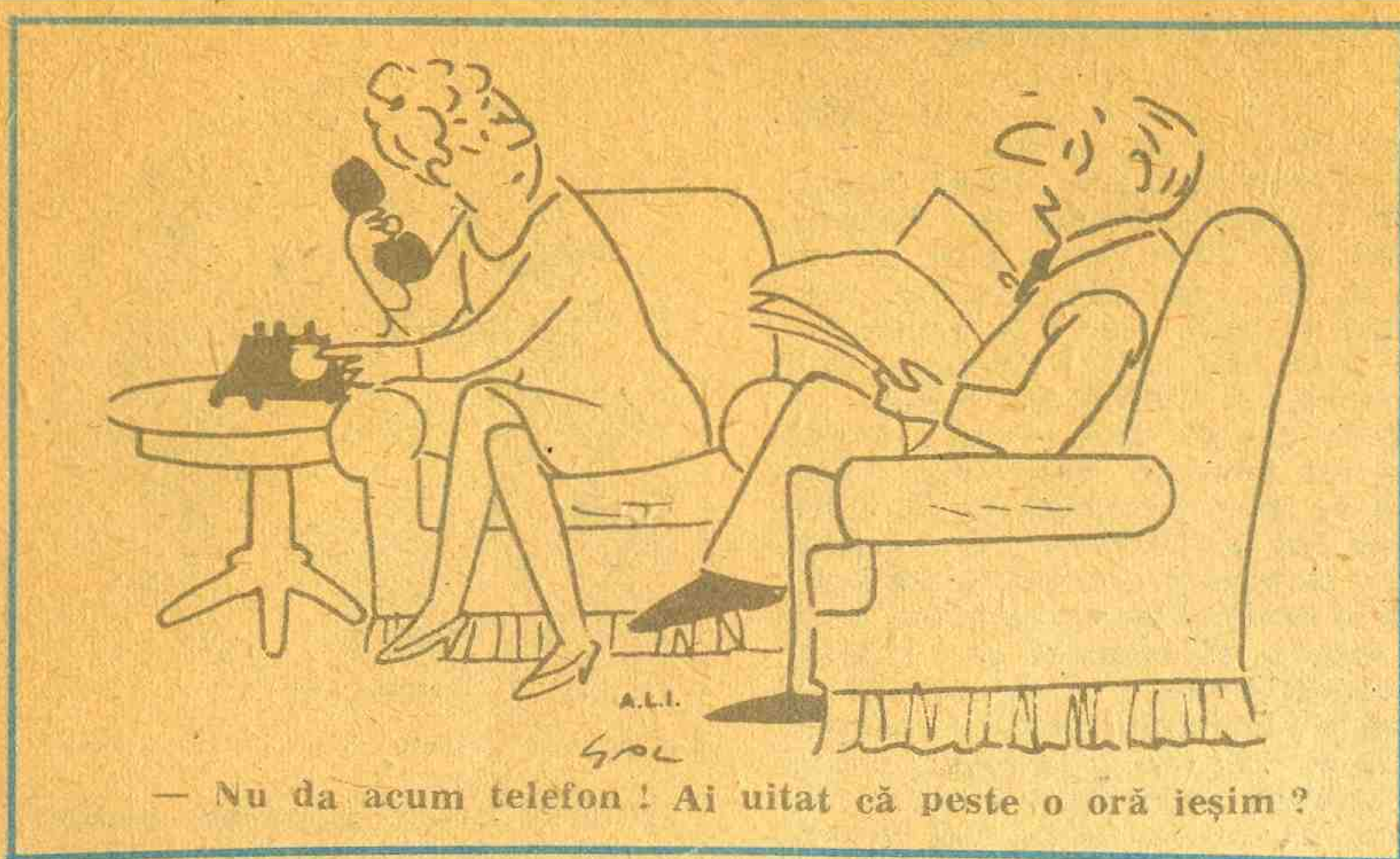
— Acest rol cere o actriță dublată de o cîntăreață, remarcă lady Rustonbury.

— E foarte adevărat, zise Bréon. Îmi aduc aminte, cînd eram foar-

Grafică de Florin Pucă

— Nu da acum telefon ! Ai uitat că peste o oră ieșim ?

te tînăr, în Italia, am intrat odată, cu totul întîmplător, într-un mic teatru de cartier, la Milano. Locul nu m-a costat decît două lire, dar am ascultat în acea seară o voce demnă de „Metropolitan" din New York. O fată foarte tînără cînta Tosca precum un înger. Nu am să uit niciodată vocea ei în „Vissi D'Arte" cîtă claritate, cîtă puritate. Dar îi lipsea forța dramatică.

Nazorkoff înclină capul.

— Aceasta vine mai tîrziu, zise ea cu vocea plină.

— Așa este. Această tînără fată, Bianca Capelli... M-am interesat ulterior de cariera ei. Datorită mie a devenit cunoscută. Dar ea nu a știut să profite. Și-a irosit cariera în mod stupid.

El ridică din umeri.

— Cum așa ?

Întrebarea venea din partea lui Blanche Amery, fiica lady-ei Rustonbury, o tînără de douăzeci și patru de ani, zveltă și grațioasă, cu ochi mari, albaștri.

Francezul se întoarse spre ea.

— Închipuiți-vă că ea s-a compromis cu un individ suspect, care a avut multe încurcături cu justiția, sfîrșind prin a fi condamnat la moarte. Bianca Capelli a venit la mine pentru a mă ruga să intervin în favoarea amantului său.

— Și ce ați făcut ? întreabă Blanche Amery, gîfîind de emoție.

— Eu, domnișoară ? Ce voiați să fac ? Într-o țară străină ?

— Cu toate acestea, trebuia să fi avut o oarecare influență, zise Nazorkoff cu vocea ei caldă.

— Chiar admițînd acest lucru, nu m-aș fi servit de ea. Omul nu merita această osteneală. În ce-o privește, am făcut deja tot ce mi-a fost posibil.

El avu un surîs subțire iar tînăra englezoaică nu se putu împiedica a-l considera prea rezervat. O cuprinse un frison.

— Ați făcut tot ce ați putut, zise Nazorkoff. A fost foarte frumos din partea dumneavoastră. Aș vrea să cred că și ea v-a fost recunoscătoare.

— Bărbatul a fost executat, zise francezul ridicîndu-și umerii, iar fata a intrat într-o mînăstire. Lumea a pierdut o cîntăreață.

— Noi, ceilalți, rușii, sîntem mai schimbători, zise Nazorkoff.

Blanche Amery văzu trecînd pe fața lui Cowan o expresie de mirare. El încercă să spună ceva, dar o privire a Paulei îl făcu să-și țină gura.

Șeful personalului apăru în pragul ușii de la sufragerie.

— Dineul, zise lady Rustonbury, ridicîndu-se. Vă plîng pe amîndoi că nu puteți mînca înainte de a cînta. Dar vă promit un supeu excelent, după spectacol.

— Să sperăm că-l vom avea, zise Paula Nazorkoff, cu un mic surîs. După...

•

Primul act tocmai se terminase. Asistența își reveni din emoția trăită. Conversația se reluă.

Un turist a scrijelit pe peretele unei stînci următoarele: „Am fost aici cu soția mea. A fost frumos". Sub aceasta inscripție alt turist a scris: „Am fost aici fără soția mea. A fost și mai frumos".

•

Deasupra intrării unui restaurant din San Francisco, proprietarul localului a afișat următorul anunț: „Dacă nu vă plac fripturile mele, mutați-vă în Europa. America are nevoie de oameni cu dinți tari".

•

Un automobilist englez, foarte distrat, a publicat în ziarul „Evening Standard" următorul anunț: „Mașina mea este parcată probabil pe strada voastră. Cine o găsește va primi o recompensă mare".

Membrii familiei regale, care ședeau în primul rînd pe trei fotolii tapisate cu o minunată catifea, păreau foarte mulțumiți. În sală se schimbau impresii cu o voce încetă. În general exista părerea că Nazorkoff confirmase pe deplin reputația pe care o avea. O mică parte din asistență considera că aceasta își arătase întreaga sa artă. Ea își menajase vocea și forțele. Făcuse din Tosca un personaj frivol, ușuratic, jucîndu-se cu dragostea, cochet geloasă și exigentă. Bréon, cu toate că nu era în deplinătatea gloriei vocii sale, schițase un Scarpia cinic, fără a-l prezenta totuși sub trăsăturile unui șiret. Deși, pe undeva lăsase să se înțeleagă la personaj o rea voință subtilă. În ultimul pasaj, cu orga și procesiunea, cînd Scarpia, în picioare, se pierde în gînduri, recapitulînd planul care-i va permite s-o cucerească pe Tosca, el a făcut dovada unei arte admirabile. Dar cortina se ridica deja asupra actului al doilea, în apartamentul lui Scarpia.

De astă dată, la intrarea Toscăi, Nazorkoff își arătă întregul talent. Ea devenise femeia scoasă din minți, jucîndu-și rolul ca o actriță consacrată. Salutul adresat lui Scarpia era natural, nonșalanța ei firească, replicile ei surîzătoare. În această scenă ea jucă mai mult cu ochii, care vorbeau singuri, pe o față, cînd impasibilă cînd surîzătoare. Doar privirile sale trădau adevăratele ei sentimente. Și povestea continuă cu scena torturii, prăbușirea Toscăi, abandonul său total cînd ea se aruncă la picioarele lui Scarpia, se dăruiește cu totul. Bătrînul lord Leconmere, un cunoscător al muzicii, avu un semn aprobator iar un ambasador străin, vecinul său, îi șopti : „Se depășește în seara aceasta. Nu are pereche pe scenă".

Leconmere se declară de acord.

Dar și Scarpia a fost la înălțime. Tosca, înspăimîntată, fugi la fereastră. Apoi se auzi zgomotul îndepărtat al tobelor și Tosca se aruncă pe canapea afundîndu-și fața între perne. Aplecat asupra ei, Scarpia îi explică în detaliu preparativele. Se ridică spînzurătoarea. Apoi urmează tăcerea grea, ruptă pentru o clipă de răpăitul tobelor. Prăbușită pe canapea, capul atingîndu-i aproape pămîntul, acoperit de părul ei bogat... Apoi, în contrast puternic cu pasiunea și durerea din ultimele douăzeci de minute, vocea ei se ridică, înaltă și clară. Această voce, așa cum precizase Cowan, a unui copil de cor ori a unui înger. „Vissi D'Arte, vissi d'amore, no feci mai male ad anima vivale. Con mai furtiva quante misere conobbi, aiutai"...

Era vocea unui copil plină de inocență și de mirare. Apoi, încă o dată, ea imploră, în genunchi, pînă la intrarea lui Spoletta. Tosca, epuizată, consimte iar Scarpia pronunță acele cuvinte fatale, cu dublu înțeles. Spoletta iese. În sfîrșit, e momentul dramatic cînd Tosca, ridicînd un pahar de vin cu o mînă tremurîndă, vede pe masă un cuțit, îl ia și îl ascunde în spate.

Bréon se scoală, măreț, înfierbîntat de pasiune.

„Tosca, finalmente mia !"

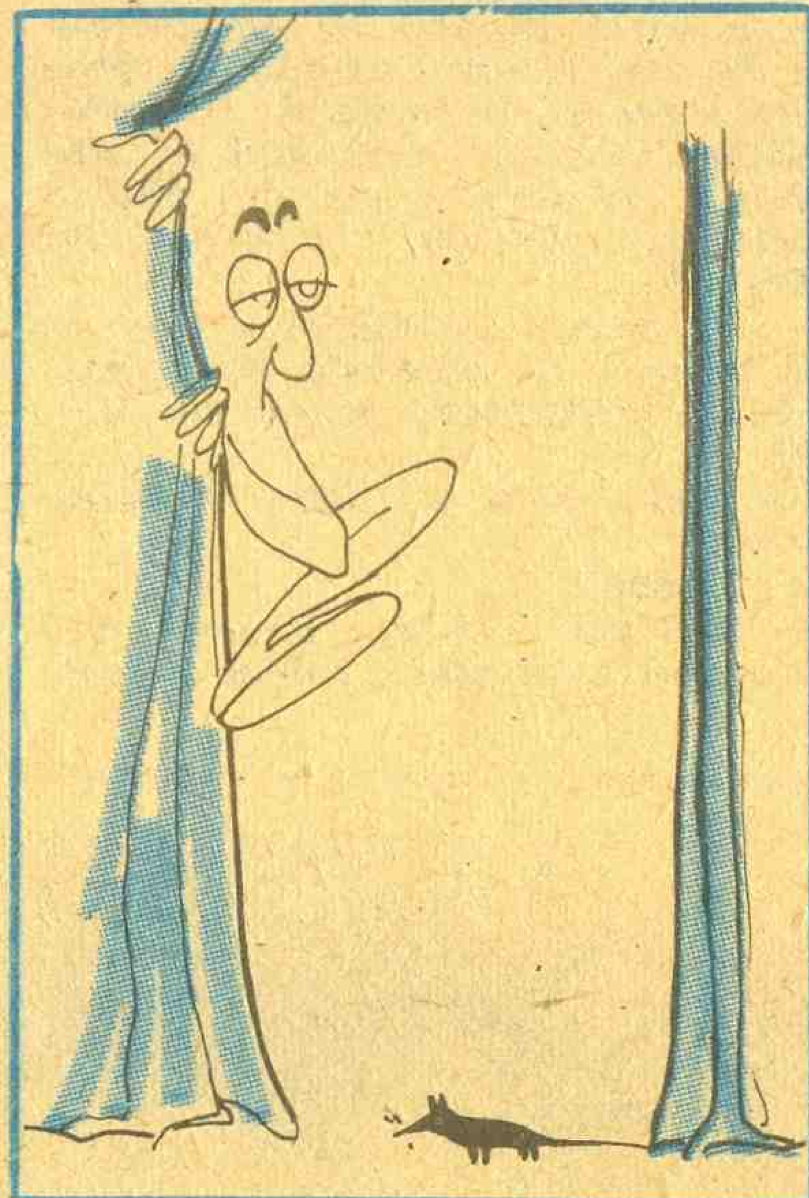
Promptă ca un fulger, lovitura de cuțit și șuieratul cuvintelor de răzbunare ale Toscăi :

„Questo e il baccio di Tosca !"

Nazorkoff se depășise. Acest ultim blestem, „muori dannate", apoi cu o voce calmă care a umplut întreaga sală : „Or gli perdono!".

Și acesta a fost cîntecul dulce al morții, în timp ce Tosca aranjează corpul, îl încadrează cu lumînări și îi pune un crucifix pe piept. O ultimă oprire pe prag, o privire în urmă, un răpăit de tobe și căderea cortinei.

De această dată asistența fu cuprinsă de entuziasm... care însă a fost de scurtă durată. Cineva ieși alergînd din culise, îi șopti ceva la ureche lordului Rustonbury, care se ridică și îi face un semn lui sir Donald Galthrop, un cunoscut medic. Noutatea se răspîndi foarte repede. A avut loc un accident, o rănire foarte gravă. Unul dintre cîntăreți apăru în fața cortinei și explică publicului că Bréon a avut un accident și, drept urmare, reprezentația nu mai putea continua. Apoi se află că Bréon primise o lovitură de pumnal; Nazorkoff își pierduse capul, ea se încarnase atît de mult în rolul său încît își înjunghiase partenerul. Lordul Leconmere, în timp ce vorbea ambasadorului, vecinul său, simți o mînă punîndu-se pe umărul său. Era Blanche Amery.

— Nu e un accident, zise tînăra fată, sînt sigură. Oare nu l-ați auzit povestind istoria acelei tinere italience, înainte de dineu ? Această Bianca e ea. Și cînd ea se pretinse de altă naționalitate, am văzut surpriza din ochii lui Cowan.

— Scumpa mea Blanche, cum îți poți închipui așa ceva ? zise lordul Leconmere.

— Sînt sigură, ascultați-mă. În camera ei, pe masă, era o revistă, deschisă la pagina unde se vorbea despre domnul Bréon în casa sa de la țară. Ea a combinat totul. Ea e aceea care a provocat indispoziția bietului italian.

— Dar de ce ? exclamă lordul Leconmere. De ce ?

— Nu se vede ? E povestea Toscăi. El o voia în Italia, dar ea a rămas credincioasă iubitului ei. Cînd acesta a fost condamnat la moarte, ea a implorat ajutorul lui Bréon, care a promis dar n-a făcut nimic. Ea s-a răzbunat. Ați auzit-o suflînd : „Sînt eu Tosca?" Și eu am citit pe fața lui Bréon că a recunoscut-o.

În loja ei, Paula Nazorkoff aștepta, imobilă, învăluită în mantoul ei de hermină. Se auzi o bătaie în ușă.

— Intră.

Elise apăru, într-un hohot de plîns.

— Doamnă, doamnă, a murit ! Și...

— Da ?

— Doamnă, cum să vă spun... sînt doi inși de la poliție care doresc să vă vorbească.

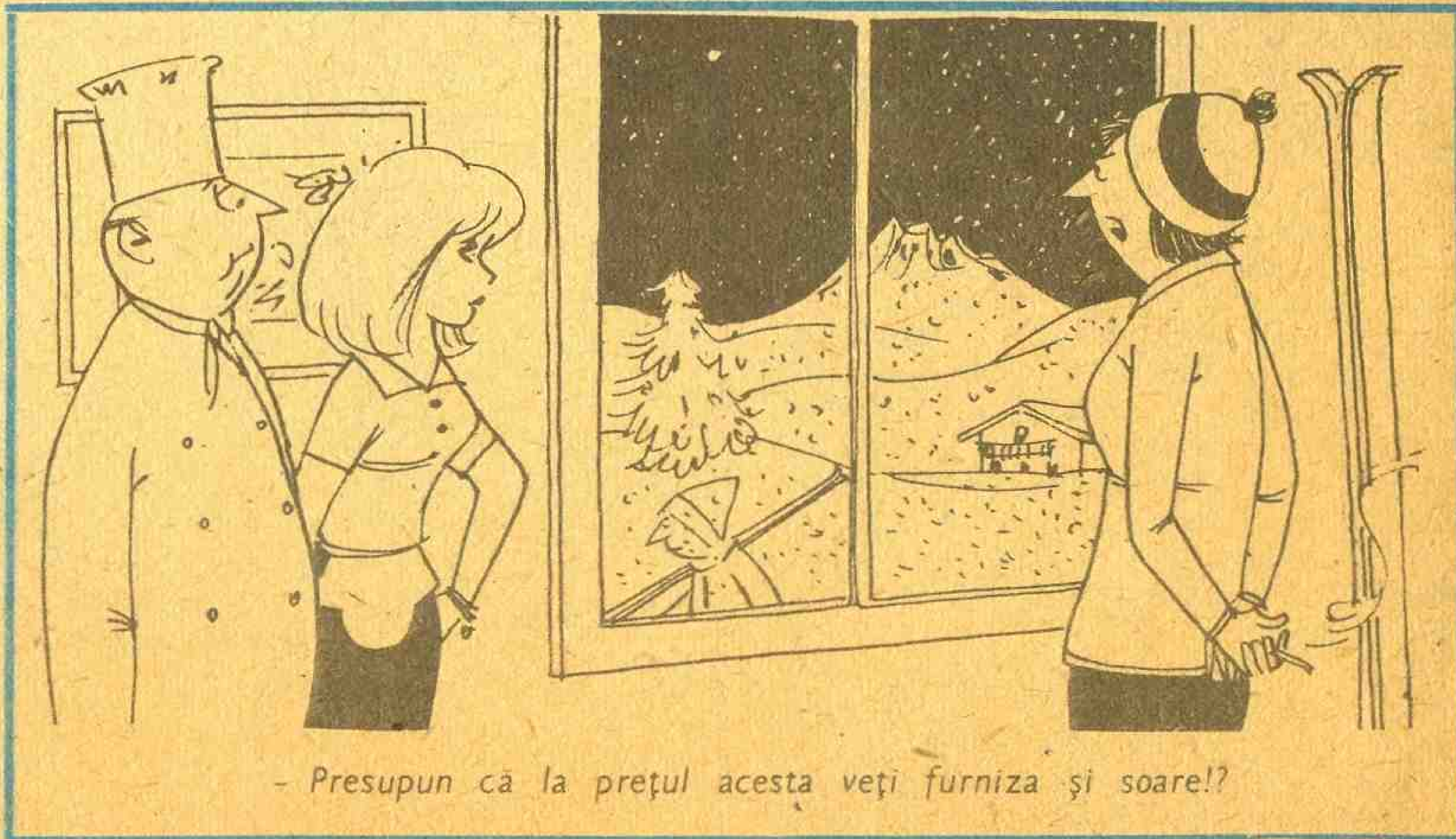
— Vin, zise foarte simplu Paula Nazorkoff, ridicîndu-se. Ea își scoase colierul de perle pe care îl puse în mîna cameristei.

— Iată, ăsta-i pentru dumneata, Elise. M-ai servit cu credință și acolo unde mă duc nu mai am nevoie de el. Niciodată nu voi mai cînta Tosca.

La ușă ea se opri și aruncă o privire peste umăr de parcă ar fi voit să revadă pentru ultima oară cei treizeci de ani de carieră, apoi murmură ultimele cuvinte ale unei alte opere :

„E finita la commedia".

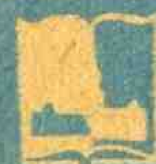
Traducere și adaptare de
Iosif Vianu

– Presupun că la prețul acesta veți furniza și soare!?

EDITAT DE BIROUL DE TURISM PENTRU TINERET

C.P.C.S. Comanda nr. 60 081. Apărut: mai 1986.

în curînd

• SEZONUL „COSTINEŞTI '86" • REBUS • INVITAȚIE LA EXCURSIE • UMOR • DE LA MUNTE LA MARE • COLECȚIA „ENIGMA" • DIVERTISMENT • ETC.

VACANȚA 86

oferit de către B.T.T. tuturor cititorilor de la 7 la 77 ani

CĂLĂTORIE ÎN TIMP
BIROUL DE TURISM PENTRU TINERET
LEI 25